Пераклад Васіля Раманава 2015 г.

Аляксандр Мікалаевіч Марозаў

Хрыстос

(Гісторыя чалавечай культуры ў прыродазнаўча-навуковым асвятленні.)

Кніга 1

Нябесныя вехі зямной гісторыі чалавецтва

Змест.

Прадмова да першага выдання.

Пры перакладзе на нашу мову помнікаў чужога нам жыцця галоўная цяжкасць заключаецца ў тым, каб знайсьці такія словы, якія выклікалі б у чытача такія ж самыя ўяўленні, якія былі ў аўтара, некалі пісаўшага іх, а гэта часам вельмі цяжка. Возьмем напрыклад слова “лес” на розных мовах. У якута гэтае слова выклікае ўяўленне пра скапленне ў нейкай мясцовасьці вялікай колькасьці *хвойных* дрэваў, у ягіпцяніна і аравійца – пра скапленне *пальмаў*, у італьянца – дубоў і іншых *лісьцявых* дрэваў.

Усё гэта – уяўленні вельмі адрозныя, а таму і ў перакладах, калі вы жадаеце, каб у чытача з’явілася пры чытанні слова *лес* тое ж уяўленне, якім было ў аўтара пэўнага апавядання, то вы павінны выказвацца *вызначальна*: у якуцкім апавяданні вы павінны напісаць хвойны лес, у ягіпецкім – пальмавы і г. д.

Дакладна гэтак жа слова *дрэва*, і слова *хата*, і слова *агароджа* на розных мовах маюць рознае значэнне, зыходзячы із таго якімі ў той мясцовасьці бываюць звычайнымі дрэвы і із якога матэрыяла і згодна з якім планам будуюцца там хаты і агароджы. Пры звычайным апавяданні мы не заўважаем, што замест вобразаў аўтара мы падстаўляем свае, але пры выкарыстанні такіх слоў у якасьці сімвалаў ці алегорый, гэта часам мае вынікам непаразуменні і мае настолькі вялікае значэнне, што без тлумачальнага тэрміна вы нічога не зразумееце ў алегорыі, калі не жывеце ў той жа мясцовасьці і ў той жа час, ці не ведаеце гэтых асаблівасьцей.

Такім, напрыклад, з’яўляецца біблейскае апавяданне пра тое, што ў раю побач раслі два дрэвы: дрэва жыцця і дрэва ведаў. Сэнс гэтага падання станавіцца зразумелым толькі тады, калі мы гэта ўявім *па-ягіпецкі* ў выглядзе двух струмкіх пальмаў з вяршынь якіх да зямлі апускаецца *парасон пер’епадабных лістоў*. Яны выраслі як быццам бы із аднаго плада і зрасліся унізе каля кораня, а іхныя вяршыні адхіліліся адна ад адной на $23^{1/2}$ градусы. Першае дрэва будзе сімвалізаваць *зямную вось*, якая вызначае сваім абарачэннем працягласць сутак і ўяўляемую як ствол пальмы, якая расьце на паўночным полюсе зямлі. З вяршыні гэтай пальмы ў выглядзе парасона спускаюцца на зямлю нябесныя мерыдыяны з пер’епадобнымі адгалінаваннямі паралелей. Другое дрэва – пальма геацэнтрычна ўяўляемая там жа;

гэта як бы вось экліптыкі, якая ўнізе зраслася з першай пальмай і вызначаючае працяканне года і нахіленая да першай пальмы (як я толькі што пазначыў) на $23^{1/2}$ градусы і з такім за парасонам мерыдыянаў і паралелей пасярод якіх наладзіў сваё гняздо Змей (зараз сузор'е Цмока). Яна атрымала назву дрэва (г. азн. пальма) ведаў таму што яе вынаходніцтва ўпершыню дало магчымасць старажытным прадказваць нябесныя з'явы, дзякуючы чаму людзі сталі падобнымі багам, даведваючыся згодна з рухам планет будучае дабро і зло. Ад гэтага і бярэ пачатак астралогія.

Без такіх уя'ленняў пра "дрэва" вы ніколі не зразумееце і месца з'яўлення гэтага падання і яе сімвалічнасць. А засвоіўшы гэтыя ўяўленні, вы адразу ж зразумееце, чаму пад першай пальмай на астралагічных мапах неба стаяць Адам і Ева ў выглядзе Цэфея і Касіяпеі, чаму на вяршыні другой пальмы сядзіць змей-спакушальнік у выглядзе сузор'я Цмока і чаму тут паведамляецца, што адна із гэтых пальмаў "дае плады 12 раз на год, у кожны месяц свой асобны плод".

Такім чынам, прытрымліваючыся сучаснага ўяўлення пра неба, як пра не маючую межаў прастору, у якой то тут то там узнікаюць і распадаюцца зоркі, вы не зразумееце тое месца ў "Здзясненях Апосталаў", дзе гаворыцца, напрыклад, пра абрус, які спусьціўся з неба апосталу Пятру, напоўнены дзіўнымі звярамі, якіх яму было загадана з'есьці. А, ведаючы, што неба, згодна з уяўленнямі старажытных, было каўпаком, накрытым блакітным абрусам з выявамі на ёй двух Мядзведзіц, Скарпіёна, Казярога, Цмока, Змей і разнастайных іншых звяроў вы адразу зразумеце, што ў дадзеным выказванні гаворка ідзе пра загад Пятру вывучаць астралогію з дадаткам каб ён "не лічыў паганскім тое, што ачысьціў сам бог-бацька".

А легенда пра тое, як евангельскі "настаўнік" накарміў (і пры гэтым "*паглядзеўшы на неба*". Марк, 6, 21) пяць тысяч сваіх слухачоў двума рыбамі і пяццю (а згодна з іншай версіяй - сямю) хлябамі?

Двух рыб вы, бясспрэчна, знойдзеце зараз жа там куды ён "паглядзеў", г. азн на неба. Гэта сузор'е Двух Рыб. Ну, а дзе ж там хлябы, якімі пасьля насычэння слухачоў напоўніліся яшчэ 12 плятушак?

Калі мы будзем сабе ўяўляць старажытны хлеб (άρτος) у выглядзе сучасных буханак, а старажытныя плятушкі (κοφίνονς) у выглядзе сучасных кошыкаў то, бяспрэчна, і тут мы нічога не зразумеем. Але толькі згадаем царкоўныя прасвіры, гэтыя перажыткі старадаўняга хлеба, і тады лёгка зразумеем, што імі тут сімвалізіраваны (як "хлябы прапановы богу-бацьку") пяць (ці згодна з іншым варыянтам *сем*) планет, а пад 12 плятушкамі разумеюцца 12 знакаў Задыяка, прыкрытых, як плятушкамі, каардынатнай сеткай. Тут размова ідзе пра астралагічную лекцыю з нагоды збірання сямі планет у сузор'і "Дзве Рыбы"; і далей (у наступных тамах) я пакажу і год і дзень, калі было такое спалучэнне.

Дакладна так жа са старажытных часоў эвалюцыяніравала ўяўленне пра духаў. Першакрыніцай іх былі разнастайныя пахі, а таму і духі падзяляліся на *чыстых* (напрыклад, збіраючыхся навокал квітнеючай ружы) і *нячыстых*, збіраўшыхся над адкідамі ці заходзячых у каналы кішкі неустрыманых людзей і выклікаючыя там болькі. Толькі з падобнага боку гледжання і магчыма ўявіць сабе іх выгнанне із людзей евангельскім лекарам, як легенду пра яго лекавальнае майстэрства.

Дакладна так жа і ў дачыненні да слова "Хрыстос", якое стаіць у найменні гэтай кнігі, вы не атрымаеце выразнага разумення, калі не будзеце пастаянна

памятаць, што першапачаткова яно азначала: “*намазаны*”, “*прысвечаны*”. Яно ў нас скарацілася да слова “*святар*” і набыло выключна аднабаковы сэнс духоўнай пасады, а, між іншым, раней яно мела сэнс звычайнай царскай улады, таму што цары пад час старажытнага перыяду хрысьціянства, як намазаныя на царства, таксама мелі найменне *хрыстоў*. Звычайна гэтае намазанне здзяйснялася толькі пасьля курса тагачаснага навучання, да якога дапускаліся толькі абраныя і адпавядала цяперашняму званню магістра ці доктара (magister, doctor, г. азн. навучаны). Менавіта *магістрам* вучні і называюць Езуса ў лацінскай версіі Евангелляў, звяртаючыся да яго.

Асобныя цяжкасьці ў гэтым дачыненні ўяўляе слова *бог*, так як яго значэнне змянялася з цягам эвалюцыя ў кожнага народа асабліва моцна.

Так, згодна з карэнным значэннем нашага слова *бог* відаць, што пад ім нашы продкі разумелі тое, што мы зараз разумеем пад словам асілак, а асілкаў, бясспрэчна, магло быць і шмат, ад гэтага і множны лік – *багі*. Згодна з сугучнасьцю старажытна-арабскага слова *Алі* з грэцкім *Эліос* – сонца – можна здагадацца, што яно прыйшло ў Аравію із *Грэцыі*, і бацька багоў там уяўляўся ў выглядзе Сонца. Згодна з карэнным значэннем лацінскага слова *дэус (deus*) можна лёгка прыйсьці да высновы, што пад час узнікнення гэтага наймення вярхоўны бог, г. азн. “бог багоў”, атаясамляўся з днём, па-латыні *duec* (diec найменне святла). Гэты *duec* толькі нязначна адрозніваецца згодна з гучаннем ад *дзеуса* старажытных італійцаў і ад *Зеўса* старажытных грэкаў, тым больш, што слова Зеўс згодна з правіламі грэцкай мовы, ужываецца толькі ў назоўным склоне, а ў родным і астатніх бярэцца ад лацінскага корня *duec*. Чаму гэты *duec* – дзень – ператварыўся ў грэкаў у назоўным склоне ў Зеўса? Таму што корнем гэтага апошняга слова з’яўляецца *зао* (*ζάω*) – жыву і слова Зеўс (ці *Зеус*) азначае *жывы* і сугучна з *дзевусам – днём*.

Мы тут бачым што разуменне пра святло замянілася разуменнем пра жыццё, як асноўны атрыбут бажаства. Дзякуючы няздольнасьці італьянцаў вымаўляць грэчаскі гук *з*, які вымаўляўся як наш гук дз у слове *дзень*, Зеўс перайшоў назад да рымлян пад імем Іёвіс (Jovis). Із далучэння да яго слова патэр (бацька) атрымалася слова Іёвіс-патэр, скараціўшаяся да Ю-пітэр, так як лаціняне пазбягалі дарэмна выкарыстоўваць поўнае імя Зеўса-Грамабоя праз баязнь, што ён уразіць такога чалавека маланкай. У бясспрэчнай лінгвістычнай і ідэалагічнай сувязі з грэка-італійскім Зеўсам стаіць і біблейская назва бога Іеве (ЙЕУЕ[1]), г. азн. Яве, ці, згодна з няправільным тэалагічным вымаўленнем, Йегава.

Гэтае імя, як і на латыні, было боязна цалкам вымаўляць аўтарам Бібліі і Талмуда і таму, аналагічна яго лацінскаму скарачэнню ў Йі, паходзіць скарачэнне то ў Йу, то ў Йе, то ў Йі, то нават у І. Усе гэтыя скарачэнні мы і маем у Бібліі, асабліва ў злучэнні з іншымі словамі. Так, слова Ісаія, правільней Іса-Іе, азначае выратаванне Іёвіса, г. азн. згодна з сучасным вымаўленнем – Іегавы; слова Іосіф (=Іу-Сфе) азначае зеўсаў кратэр і г. д і г. д. Можна сказаць, што і слјва І-Ісус у перакладзе азначае бог-выратавальнік, аналагічна таму, як Юпітэр, ці лепш Ю-патэр, азначае бог-бацька.

Аднак, ці правільныя абодва гэтыя пераклады? Зразумела, не.

Пад словам бог-бацька ў мяне, ды, верагодна, і ў вас, калі вы выхоўваліся ў хрысьціянскай сям’і, міжвольна ўзнікае сучаснае хрысьціянскае ўяўленне пра бога-бацьку, як пра частку нейкай тройцы, цалкам не падобнае на лацінскага Юпітэра. Было б больш правільна перакласьці ліціна-жыдоўскае слова Іёвіс як “бацька

---

[1] Клічны склон ад Jovis.

багоў”. Дакладна так жа і пры перакладзе жыдоўскага слова І-Ісус (І-ІШЕ) выразам *бог-выратавальнік* і надаў слову бог не тое значэнне, якое надавалі яму аўтары і чытачы евангельскіх часоў.

Атрымліваецца нешта нападобнае на тое, як калі б я пажадаў выканаць сімфонію Бетховена на піяніна, у якога дзве-тры асноўныя ноты ў дамінуючых акордах змянілі сваё гучанне ад часу. Я стукаю па клавішы *рэ*, а ў мяне выскоквае *сі-бемоль*; я стукаю па клавішы *сі*, а замест таго гучыць *рэ-дыез*. Замест сімфоніі атрымліваецца какафонія, ці, ва ўсякім разе, не тое, што было ў Бетховена.

Як пераадолець такую цяжкасць? Пераіначыць слова *бог* на старажытны лад немагчыма: у такім разе яно губляе сучаснае значэнне. Няма іншага сродка, як замяняць яго пры перакладзе старажытных кніг нейкім прыдатным сурагатам кожны раз, калі яно выкарыстоўваецца ў адзіночным ліку, таму што ў множным ліку слова бог мала перамяніла сваё значэнне.

Але знайсьці прыдатны сурагат у такім выпадку вельмі цяжка, таму што гэтае слова і ў старажытнасьці не мела пастаяннага значэння. Яно эвалюцыяніравана ці нават адразу выкарыстоўвалася ў розных сэнсах, як і слова *чалавек*. Мы сустракаем яго то ў сэнсе істоты, якая не мае падобных сабе, то ў сэнсе істоты маючай сабе падобных. У першым выпадку яго пішуць з вялікай літары, а ў другім – з малой. Але гэта яшчэ не дае ніякай магчымасьці паказаць чытачу, што і грэцкі Зеўс і лацінскі Іёвіс-бацька (Юпітэр), і біблейскі Іеве (ці Ю) адзін і той жа бог, які ўяўляўся тагачасным людзям лятаючым чараўнікам-асілкам, маючым чыста чалавечую псіхіку, хаця і здольным змяняць свой выгляд, ці станавіцца цалкам нябачным.

Як усё гэта перадаць на сучаснай мове? Заўсёды выкарыстоўваць апісальныя выразы пры перакладах розных біблейскіх кніг, дзе слова Йеве выкарыстоўваецца на кожнай старонцы, цалкам немагчыма: склад кніжкі стаў бы вельмі цяжкім, што б мела наступствам поўную немагчымасць зразумець прачытанае. А рабіць так, як робяць сучасныя перакладчыкі, выкарыстоўваючыя слова гасподзь кожны раз, калі ў іудэйскім тэксце стаіць слова Йеве, г. азн. выкарыстоўваць, замест яго вельмі вызначанага значэння ў арыгінале, іншае, маючае з ім вельмі малое падабенства. У выніку міжвольна атрымліваецца самападман, які перадаецца і чытачу.

Із гэтага цяжкага становішча я не знайшоў іншага выйсьця, як узяць для перакладу слоў: *Зеўс* у грэцкіх кнігах, *Юпітэр* у лацінскіх і *Йеве* ва іудэйскім Пяцікніжжы, іх галоўны атрыбут: *Громабой*, ці бацька багоў, а пры перакладзе Йеве ў пракрокаў, дзе яно набывае ўжо месіянскі сэнс, я пачаў ужываць: *будучы бог*.

Тэрмін Громабой быў непадзельна злучаны з уяўленнямі пра самага магутнага із усіх багоў, і гэта было непазбежным пры натуральнай эвалюцыі разумення пра “бога”. Першабытны чалавек лічыў багамі і Сонца (бог святла), і Месяц (бог цемры), і зоркі (іхныя дзеці), і вецер, і аблокі.

Але гэта былі багі якія не бралі ўдзелу ў жыцці асобных людзей: сонца, месяц і зоркі свяцілі аднолькава як добрачыным людзям, так і не, як добрым, так і злым і вецер дуў аднолькава для ўсіх. Толькі адзін із багоў разлічаў розных людзей. Гэта быў бог навальніцы.

Час ад часу ён налятаў у хмарах на нейкую мясцовасць і раптоўна ўражваў вогненнай стралой таго ці іншага жыхара. Чаму? За што? Думка першабытнага чалавека прыйшла да непазбежнай высновы: за нейкую вялікую правіну, схаваную ад астатніх людзей. Гэта азначае, што гэты бог усёзаўважаючы, нешта пабачыў і

абурыўшыся, прыляцеў пакараць... Мы ведаем, што да забітага навальніцай першабытныя людзі баяліся нават падыходзіць і пакідалі непахаваным.

Гэты бог зацямняў саімі хмарамі і сонца, і зоркі, ён вымушаў буру насіць яго на сваіх крылах. Ён быў самым магутным із усіх багоў і яго пачалі лічыць бацькам усіх багоў.

Потым гэтае ўяўленне раптам нечакана і ўражваючы дапоўнілася.

У італьянскай Кампаніі пачалася жахлівая разбуральная дзейнасць Везувія, якая павінна была напоўніць жахам не толькі саму Італію, але і ўвесь тагачасны культурны свет, які меў з ёй гандлёвыя сувязі.

Гэта бясспрэчна быў той жа бог навальніцы, які апусьціўся на зямлю. Ён таксама грымеў і выпускаў маланкі із пенападобнай велічэзнай хмары над Везувіем. Зямля сатрасалася пры яго спусканні на гару і каля яе падножжа разбураліся цэлыя гарады. За што? За нейкія жудасныя грахі, якія яны здзяйснялі. Гэта былі языцкія гарады, там шанавалі ўсіх багоў, але ён скінуў з п’едэсталаў усе іхныя выявы. І вось чалавечая думка прыйшла да высновы, што бог Грамабой і сутрасальнік зямлі зусім не бацька багоў, а бог-богабарацьбіт, які змагаецца з імі і на зямлі, і на небе, праганяючы адтуль маланкамі ўсіх не дагаджаючых яму багоў і не даруючы шанавання каго б то ні было акрамя сябе. Пачалося богазмаганне, з’явіўся народ-богазмагальнік (ЗМ-ІШР-АЛ – народ ізраільскі).

Не із мірных згодна са саёй прыродай месапатамскіх раўнін, не са спакойнай Палестыны ці із Сіная з’явілася богазмагальніцтва і першыя ідэі пра адзінаборства, а із сатрасаючагася наваколля Везувія. З геафізічнага боку гледжання не лацінскі Йёвіс-бацька (Юпітэр) бярэ пачатак ад біблейскага Ёеве-бацькі, бога нябеснага войска, а сам гэты Іеве перайшоў у Палестыну із Італіі і там толькі апрануўся ва усходняе адзенне. Калі мне запярэчаць, што біблейскае ІЕВЕ (Іегова) на сваёй мове мае разуменне *будучага* (будучы час ад дзеяслова ЕУЕ - быць), то я адкажу, што і Зеўс па-грэцку азначае жывучы, ад дзеяслова зао (ζάω) – жыву.

Я добра разумею, якой нечаканай з’яўляецца гэтая апошняя ідэя для майго чытача, але далей я яе патлумачу настолькі грунтоўна, што ў правільнасьці мойго светапогляду будзе цяжка сумнявацца. Тут жа я маю намер толькі патлумачыць сваю тэрміналогію.

Падобна таму як слова Йеве я буду перакладаць, то бог-Громабой, то бог-бацька, то бацька багоў, то будучы бог, у залежнасьці ад таго як яго разумее аўтар гэтай кнігі, так і слова АЛЕУМ (зараз вымаўляемае як Элаім) я буду перакладаць у Бібліі згодна з яго літаральным сэнсам “багі”, таму што гэта – множны лік ад слова “бог” (ІМ – па-жыдоўску з’яўляецца канчаткам множнага ліку). А выказванне АЛ АЛЕУМ я буду перакладаць – бог багоў, а ніяк не бог Элаім, як робяць царкаўныя перакладчыкі, жадаючы схаваць шматлікія сляды шматбожжа ў біблейскім “Пяцікніжжы”.

Я вельмі добра разумю, што не кожны, каму цікавіць узнікненне і развіццё рэлігійных уяўленняў у Яўрпе, Пярэдняй Азіі і Ягіпце, абавязаны першапачаткова вывучыць латынь, грэцкую і жыдоўскую мовы. Пагэтаму я імкнуся не выкарыстоўваць словы гэтым моў у тэксце маёй кнігі з дапамогай іхных нацыянальных альфабэтаў, якія вядомы далёка не кожнаму, а імкнуся перадаць іхнае вымаўленне нашымі літарамі. У дачыненні да жыдоўскіх слоў, якія мне тут давядзецца выкарыстоўваць асабліва часта, я заўсёды пазбягаю прыводіць іхнае

сапсаванае пунктуацыяй вымаўленне, а даю іх транскрыпцыю літара за літарай згодна с наступнай схемай:

א – А, зараз вымаўляецца то як *а*, то як *о*, то як э, падобна ангельскаму *а*.

ב – Б і В, зараз вымаўляецца як *б* і як *в*, а ў старажытнасьці, верагодна, існавала прыдуўное *б*, сярэдняе паміж абодвума нашымі гукамі.

ג – Г, у ягіпецкім і *g* (італьянскае *дж*) ва ўсходняй гаворцы.

ד – Д, як *д*.

ה – Е, вымаўлялася прыдыхальна. Як грэцкая η (эта).

ו – У, часам як у, блізка да в.

ז – З, як наша дз.

ח – Х, як лацінскае h.

ט – Т, звычайна чытаюць як т, але, верагодна, існавала прыдуўное т.

י – І і Й, і, й, ай.

כ – К, гартанна, як злучанае кх.

ל – Л, як наша л.

מ – М, як м.

נ – Н, як н.

ס – С, як с.

ע – Э, зараз вымаўляецца як э і як у, і як о.

פ – Ф, падобна на прыдуўное п.

צ – Ц, як ц.

ק – К, вымаўленне невядома, магчыма, што і пераходзіла і ў наша ч.

ר – Р, хутчэй за ўсё картавае р.

ש – Ш, як *ш* і як *с*.

ת – Т, лічыцца блізкім да ангельскага *th*.

У дачыненні да слоў, якія не ўтрымліваюць галосных, напр., БН (сын), я раблю здагадку, што тут першапачаткова разумеўся кароткі гук *ы*, уяўляючы галосную, частую ва ўсіх усходніх мовах, але не маючы для сябе ў біблейскім альфабэце асобнага малюнка. Магчыма, без яе старажытныя народы і не ўмелі асобна вымаўляць зычныя гукі, а таму натуральна і не пазначалі яе.

Дакладна гэтак жа можна быць перакананым, што першапачатковым складальнікам розных альфабэтаў было не да таго, каб псаваць сваё вынаходніцства не маючымі карысьці ўмоўнасьцямі, ці вымаўленнем адной і той жа літары ў адных славах так, а ў іншых інакш. Як следства, літара *а* (жыдоўская Алеф) у іх заўсёды вымаўлялася як гук *а*, літара *і* (жыдоўская іод) заўсёды вымаўлялася як *і* (*й*), а не на ўсе лады, як зараз вымаўляюць гебраісты. Гэта ўжо пазнейшыя пераіначванні чытання галосных, калі біблейская мова ператварылася ў міжнародны навуковы жаргон і чужаземцы пачалі пераіначваць словы.

Сучасная “пунктуацыі” жыдоўскіх літар я не надаю ніякага значэння: ад яе не можа паходзіць нічога, акрамя шкоды для філолага-тэарэтыка, як пачаўшай выкарыстоўвацца толькі пад час сярэдніх стагоддзяў і таму я яе нідзе не выкарыстоўваю ў маёй кнізе.

Іераграфічны і кліпанісны альфабэты будуць паказвацца ў такім жа тлумачальным сэнсе ў адпаведных месцах наступных тамоў. Тут жа, у выглядзе аднаўлення Абідоскай і Сакарскай табліц, я пазначу толькі адно. Іераграфічная пісьмовасць не з’яўляецца першабытным спосабам чалавечага пісання. Якраз

наадварот: гэта больш складанае выкарыстанне .фанетычнага альфабэта. Яна падобна на сучасны *рэбус* і складаецца із усіх звычайных літар, але ускладнёных ідэаграфічнымі малюнкамі.

Уявіце сабе, што замест наймення, напр., “*бог Нілу*”, вам напісаліб “*б-огні-л-а*” і кампанент *огні* паказалі б двума ці трыма языкамі полымя, а астатнія пакінулі б у звычайным выглядзе літар. Так і ў іярогліфіцы, замест элінізіраванага выказвання “*неф-архірэй*”, г. азн. “*Нево* (*ці Меркурый, спадарожнік сонца*) – *вярхоўны цар*”, напісалі б “*Нефер-х-Рэ*”, пры гэтым *нефер* паказалі б *лютняй* (па-ягіпецкі: *нефер*), а Рэ паказалі б сонцам, сімвалам царскага звання. Із фанетычнай азбукі тут засталася б толькі літара *х* (яна ж і *k*). Толькі пры рэбусападобным падзеле прозвішчы ягіпецкіх царэй выяўляюцца маючымі сэнс і ў той жа час у іерогліфіцы выяўляецца моцны ўплыў грэцкай культуры.

Асабліва неспрыяльным для гэтага першага тому выкладаемай тут агульнай крытычнай апрацоўкі гісторыі старажытнага свету ў сявязі з узнікненнем у ім “прысвячэнічаства” (г. азн. хрысьціянства) у тым сэнсе, у якім я яго толькі што вызначыў, з’яўляецца тая абставіна, што гэты першы том не выходзіць адначасова з астатнімі пяццю тамамі, у якіх адмыслова разглядаюцца і вызначаюцца на новых храналагічных пачатках: старажытна-месапатамская, сірыйская, грэцкая, і італійская (а таксама тыбецкая і індустанская) культуры і дзе яны прыводзяцца да пагаднення паміж сабой і з гісторыяй сярэдніх стагоддзяў, набыўшай дзякуючы гэтаму массу новых дакументаў, лічыўшыхся ўзнікшымі за некалькі соцень і нават тысяч гадоў раней, чым гэта было на самай справе.

Над гэтым пытаннем я пачаў працаваць, хаця і з вымушанымі доўгімі перапынкамі, яшчэ з 1883 г., але асабліва шмат з часоў рэвалюцыі, упершыню даўшай мне надзею безперашкодна друкаваць свае высновы. Пры гэтым я выкарыстоўваў:

1. Астранамічны метад для вызначэння часу ўзнікнення помнікаў старажытнасьці, якія ўтрымліваюць дастатковыя астранамічныя сведчанні ў выглядзе савакупнасьці месцазнаходжання планет, сонечных і месяцовых зацьменняў і з’яўлення камет. Вынік даследавання гэтым метадам, ахопліваючым у мяне больш за 200 дакументаў, выявіўся ўражваючым: усе запісы грэцкіх і лацінскіх аўтараў, змяшчаючыя вылічваемыя астранамічныя з’явы пасьля 402 года н. э. падцвердзіліся і, наадварот, усе запісы пра зацьменні, планетныя спалучэнні і пра каметы (апошнія я параўноўваў з запісамі кітайскіх летапісаў Шэ-Кэ і Ма-Туань-Лінь, а спалучэнні вылічваў самастойна) не падцвердзіліся і прывялі да дат тым больш пазнейшых, чым больш раннімі яны лічыліся. Ад старажытнасьці даўней пачатку нашай эры нічога не засталося.

2. Геафізічны метад, заключаючыся ў вывучэнні таго, ці магчымы тыя ці іншыя буйныя гісторыка-культурныя падзеі і факты, пра якія нам паведамляюць старажытныя аўтары, пры маючыхся геаграфічных, геалагічных і кліматычных умовах пазначанай мясцовасьці. І гэты метад таксама даў адмоўныя вынікі за пачаткам нашай эры. Так, напрыклад, геалагічныя ўмовы наваколляў паўвыспы Цур (дзе размешчаюць старажытны Тыр) паказавае фізічную немагчымасць утварэння тут, так жа як на ўсім астатнім сірыйскім беразе ад вусьця Ніла да вусьця Эль-Асі (старажытная Аранта), якой-небудзь закрытай ад вятроў ці нават наогул зручнай для буйнога мараплавання гавані.

3. Матэрыяльна-культурны метад, які паказвае неадпаведнасць шмат якіх паведамленняў старажытнай гісторыі эвалюцыі прылад вытворчасьці і агульнага стану тэхналогій, так, напрыклад, пабудова храма Саламона у глыбіні Палестыны да пачатку нашай эры.

4. Этна-псіхалагічны метад, які заключаецца ў даследаванні таго, ці магчыма дапусьціць, каб тыя ці іншыя буйныя літаратурныя ці навуковыя творы, прыпісваемыя старажытнасьці, маглі ўзнікнуць на той ступені маральнай і разумовай эвалюцыі, на якой тады знаходзіўся дадзены народ.

5. Статыстычны метад, які складаецца ў параўнанні адзін з другім шматкроць паўтараючыхся з’яў і апрацоўка іхных дэталей абапіраючыся на тэорыю верагоднасьці. Прыкладам гэтага метада з’яўляецца выкладаемае тут параўнанне радаводу Ра-Месу і евангельскага Хрыста, а таксама дыяграматычныя параўнанні часоў працягласьці царавання цароў “ізраільскіх” і “іудэйскіх” з царамі Лаціна-Эліна-Сірыйска-Ягіпецкай імперыі пасьля Канстантына І і г. д.

Накалькі стройнай, непарыўнай, пасьлядоўнай і заканамернай робіцца эвалюцыя чалавечай культыры з новага боку гледжання, чытач пабачыць толькі із наступных тамоў. Тут жа па-сутнасьці я даю толькі ўводзіны да іх (якія ў той жа час з’яўляюцца і іхным канчатковым рэзультатам).

Мікалай Марозаў

Навуковы інстытут імя Лесгафта. Астранамічнае аддзяленне. 27 красавіка 1924 г.

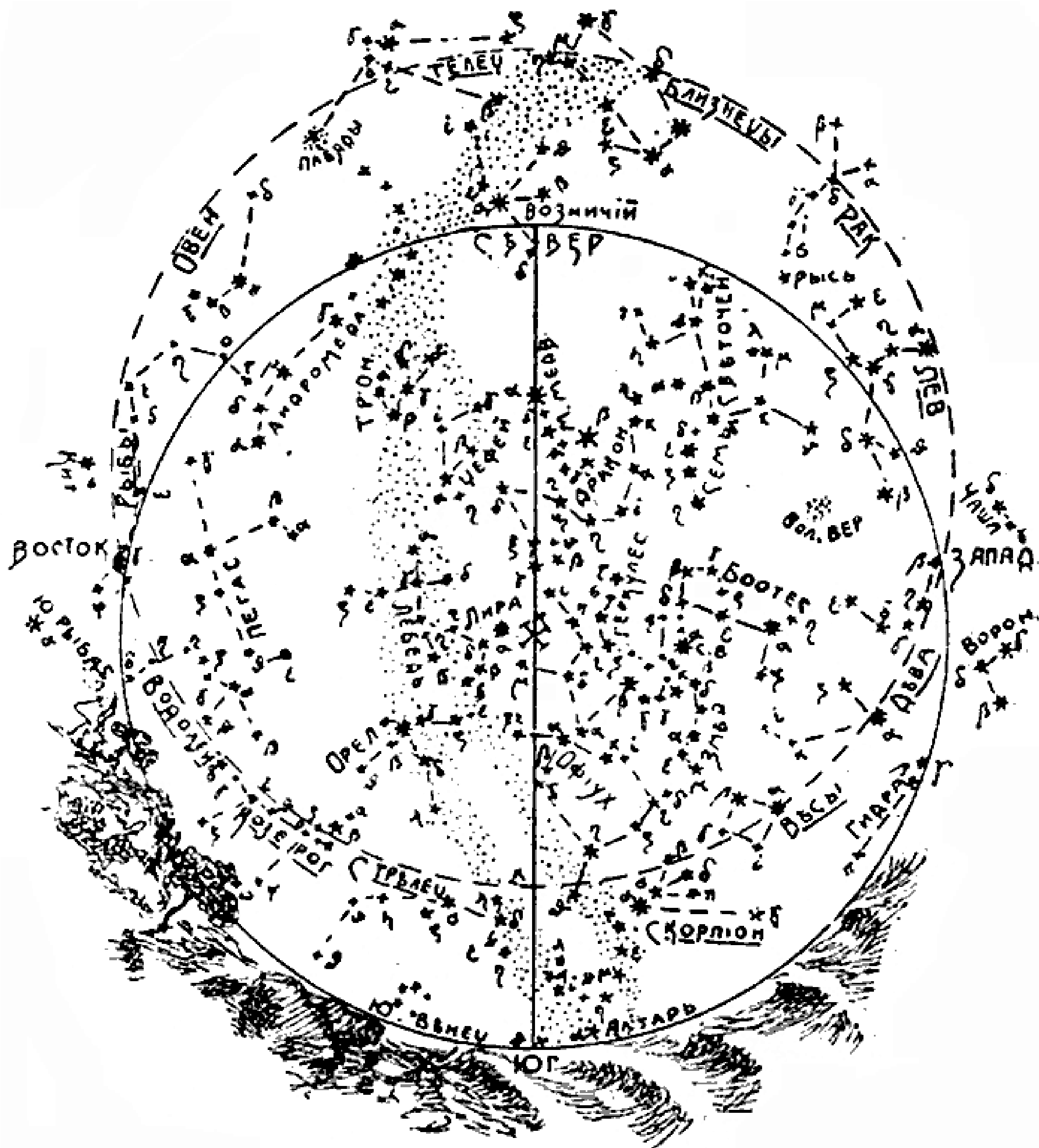

Прадмова да другога выдання.

Гэтае другое выданне адрозніваецца ад першага толькі тлумачэннем некаторых невызначаных месцаў у маім ранейшым выкладанні біяграфіі “Вялікага Цара” Чэцці-Мінеі (што я не мог зрабіць раней выхаду другой кнігі “Хрыста”, якая дае новую тапаграфію месца падзей) і выпраўленнем некаторых карэктурных памылак. Мае крытыкі да гэтага часу не паказалі мне нічога істотнага, з чым бы я мог пагадзіцца.

Мікалай Марозаў

Навуковы інстытут імя Лесгафта. Астранамічнае аддзяленне. 2 красавіка 1926 г.

ПРАЛОГ.

Апакаліпсіс з астранамічнага і гістарычнага бакоў гледжання.

Лекцыя Першая.

Пытанне, якое я маю намер абмяркаваць з вамі зараз, відавочна паказвае нам, да якой ступені папярэдняе знаёмства з натуральнымі і асабліва фізіка-матэматычнымі навукамі патрэбна для разумення ўсіх астатніх галін ведаў, нават такіх цёмных, як сярэднявечная тэалогія.

На думку артадаксальных тэолагаў, з дня з'яўлення Апакаліпсіса прайшло ўжо амаль дзве тысячы гадоў. Згодна з маімі астранамічнымі вылічэннямі, пра якія я агульназразумела распавяду вам далей, гэты тэрмін даводзіцца скараціць да паўтары тысячы гадоў. Але ўсё ж і такі прамежак часу вельмі вялікі, асабліва па колькасьці змен у палітычным і грамадзкім жыцці, у вобласці мастацтва, літаратуры і, асабліва, навукі. Можна сказаць, што за ўвесь папярэдні перыяд свайго жыцця чалавецтва на зямлі не перажывала нічога падобнага.

Мільёны людзей прачыталі за гэты час Апакаліпсіс, і цэлыя горы каментараў было напісана пра яго. Я без перабольшвання магу сказаць, што, калі б сабраць увесь рукапісны матэрыял гэтай кнігі, які існаваў у старажытных, даўно загінуўшых кнігасховішчах сярэдніх стагоддзяў да вынаходнітства друкарскага станка, і той, які назапасіўся з часу гэтага вынаходніцтва, то для захавання выдаткаванай паперы, напэўна, не хапіла б памераў нашай залы.

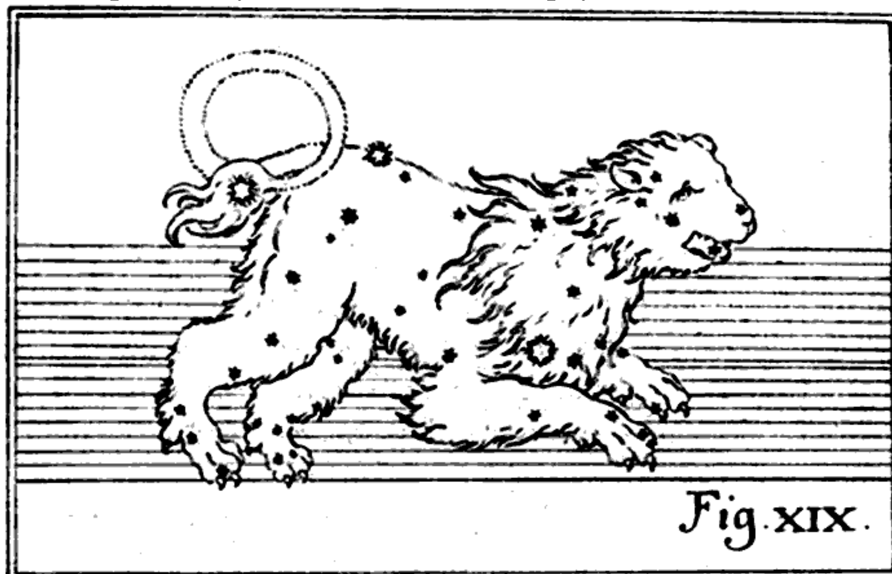

Мал. 1. Сузор'е Ільва (Са старадаўняй лацінскай кнігі "Astrognosia" XVI ст. із кнігасховішча Пулкаўскай абсерваторыі).

Апакаліпсіс тлумачыўся ў гэтых кнігах з розных бакоў гледжання: з гістарычнага, містычнага, літаратурнага, прадказальніцкага... Не тлумачыўся ён да самага апошняга часу толькі з аднаго - астранамічнага - боку гледжання, з якога яго, перш за ўсё, і належала б тлумачыць.

Каб не быць голаслоўным, я зараз жа прывяду вам відавочны прыклад, які паказвае, як сфінкс адразу рассыпаецца, калі мы знаходзім яго разгадку.

Кожны із вас, хто хоць раз чытаў Апакаліпсіс, вядома, памятае тое яго месца ў IV главе, дзе аўтар выказваецца, што бачыў у небе чатыры жывёлы. Першая з іх было падобна на цяля, другая - на ільва, трэцця - з галавой, як у чалавека, і чацвёртая было падобна на ляцячага арла, і ўсе яны былі поўныя вачэй спераду і ззаду, усярэдзіне і навокал. У адным даўнейшым рукапісе я бачыў на малюнку і самі выявы гэтых істот у выглядзе рэальных жывёл: цяльца, ільва, цэнтаўра і крылатага каня Пегаса, да якога ў дадатак была дадзена арліная галава. А ўся скура гэтых жывёл была пакрыта вачамі: вочы ў іх былі і на спіне, і на хвасьце, і на нагах, і на жываце, вочы лёталі каля іх... Атрымалася нешта вырадлівае, жахліва-пачварнае...

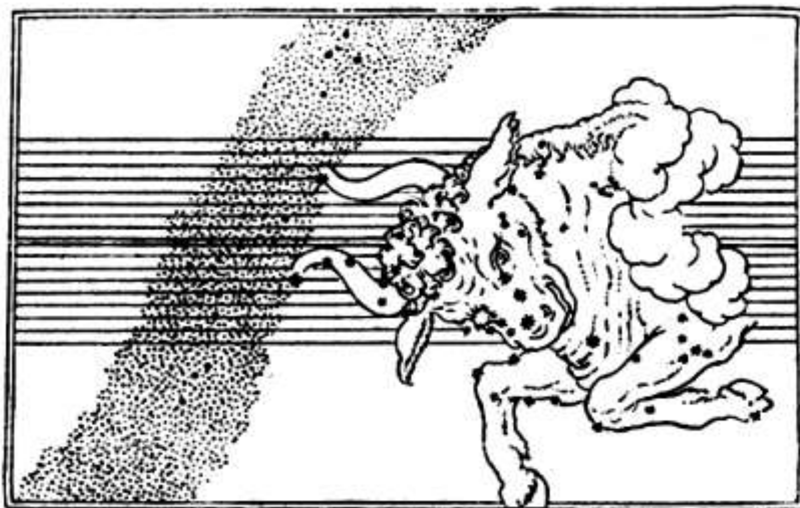

Мал. 3. Сузор’е Цяля. Із той жа “Астрагнозіі.

А тым часам, калі б каментатары ведалі, што гэтыя чатыры жывёлы знаходзяцца і да гэтага часу на тым “шкляным моры”, у выглядзе якога для старажытных жыхароў уяўлялася нябеснае скляпенне; што кожны пад час яснай зорнай ночы можа іх назіраць у выглядзе адпаведных сузор'яў Ільва, Цяльца, Стралка і Пегаса; калі б яны ведалі, што на ўсіх старажытных мапах першых стагоддзяў хрысьціянства і нават аж да XIX стагоддзя каля згаданых сузор'яў акрэсліваліся контуры гэтых самых жывёл, прытым Стралок маляваўся менавіта ў выглядзе цэнтаўра з тулавам, як у каня і з галавой, як у чалавека; калі б яны ведалі, нарэшце, што ўсе гэтыя контуры старадаўнія астролагі лічылі сапраўды намаляванымі на “крышталічным купале неба” ці нават жывучымі на ім у выглядзе рэальных звяроў, і што ўсё яны "поўныя вачэй", г. азн. вечна мігаючых зорак, спераду і ззаду, усярэдзіне і навокал (мал. 2, 3, 4 і 5), - то яны зразумелі б, што тут толькі апісваецца адно із самых цудоўных відовішчаў зорнага неба, а не тыя шматвокія пачвары, якія стварыла іх дзікае, навукова непадрыхтаванае ўяўленне!

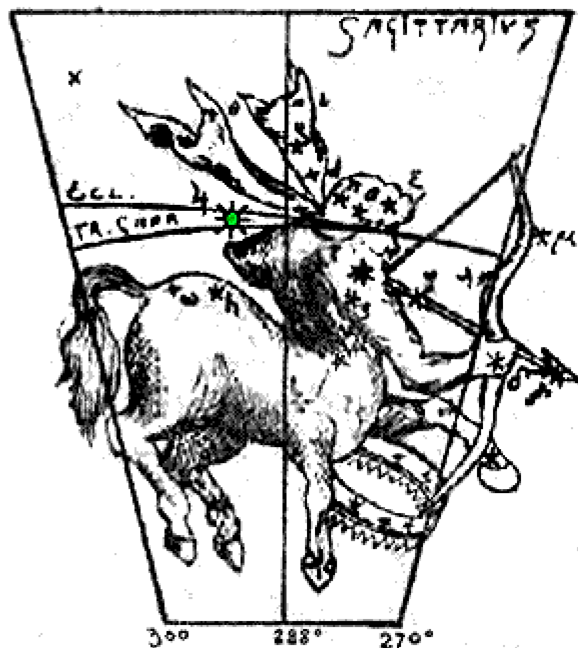

Мал. 4 і 24. Сузор’е Стралка з лукам у руках.

Для канчатковага ж высвятлення нагод, чаму аўтар Апакаліпсіса, перш за ўсё, апісаў гэтых жывёл, мне трэба вам сказаць яшчэ наступнае: усё скляпенне неба падзялялася ў старажытнасьці, ды падзяляецца і зараз, сваімі мерыдыяннымі лініямі на 24 палосы, якія маюць назву "гадзінамі простага ўзыходжання" неба. Усе гэтыя 24 палосы сыходзяцца каля палярнай зоркі, і ў нашых умераных краінах паўночнага паўшар'я зямлі, пры штосутачным руху неба, кожная з іх спачатку павольна ўзыходзіць на ўсходзе ніжняй сваёй палавінай, потым высока ўздымаецца да зеніту і як бы вартуе над прыкрываемай ёю краінай на працягу цэлай гадзіны, пасля чаго гэты “зорны вартавы” спускаецца да захаду, як бы падаючы на калені, пакуль ізноў не пачне ўздымацца на ўсходзе.

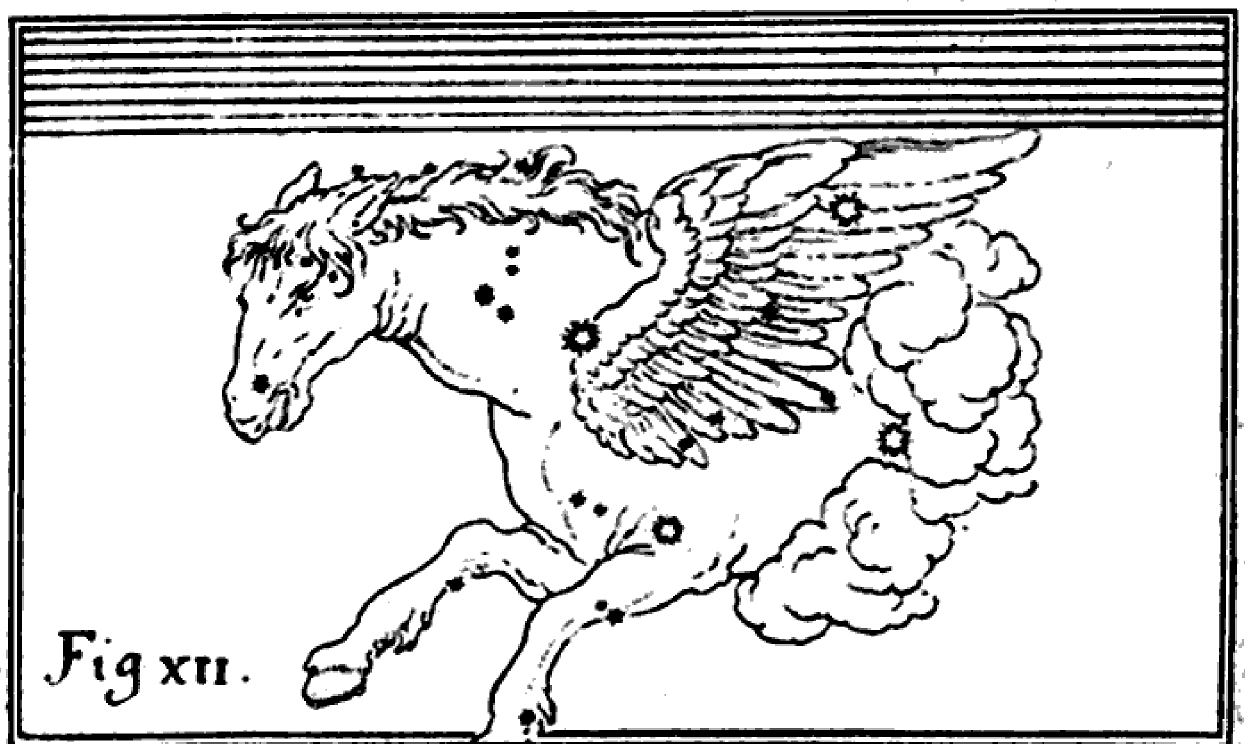

Мал. 5. Сузор’е Пегаса, крылатага каня (Із той жа “Астрагнозіі”).

Чатыры ж жывёлы, пра якія я вам згадваў, размяшчаюцца крыжападобна (мал. 6) сярод гэтых вечна змяняючых адзін аднаго вартаўнікоў скляпення неба старажытных. І знаходзяцца яны якраз на шляху, па якім, пры сваім уяўным руху, штогадова праходзіць сонца на працягу чатырох пор года.

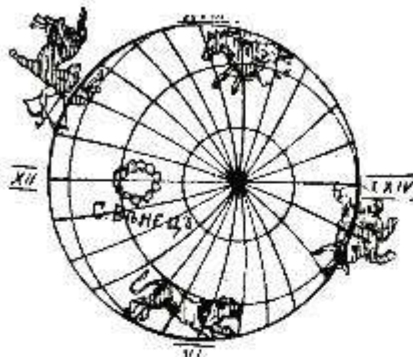

Мал. 6 і 16. 24 гадзіны-старцы. Сузор'і Ільва, Цяльца, Стралка і Пегаса на экліптыцы і паўночнага вянка над імі.

Калі вы пры гэтым згадаеце, што на небе знаходзіцца яшчэ сузор'е Пасада (пазней пераназванае ў сузор'е Касіяпеі), а якраз насупраць гэтага Пасада, па іншы бок нябеснага полюса, у якім сыходзяцца ўсе 24 палосы гадзін прамога ўзыходжання неба, знаходзяцца яшчэ сем *полымевых лампад* - сем яркіх зорак (мал. 7) вядомага кожнаму із вас сузор'я "Вялікая Мядзведзіца", - то вы зразумееце, прачытаўшы наступнае месца із Апакаліпсіса, наколькі вялікая яго паэтычнасць, калі вы размесьціце ўсе паказаныя выявы на зорнае неба адпаведна з прыкладзенай мапай, уяўляючай тую палову неба, якая знаходзіцца на поўнач ад экліптыкі (шляхі сонца па небе), стар. 23:

"Вакол Пасада (*г. азн. сучаснага сузор'я Касіяпеі, якое мела ў старажытнасьці назву Пасада*. Мал. 7) было 24 сядалішчы (*г. азн. 24 крылы простага ўзыходжання неба*), і на іх сядзелі 24 старцы (*гадзіны сутачнага абарачэння скляпення неба*), апранутыя ў светлыя адзенні (*нябеснага блакіту*) і асененыя ўгары залатымі Вянцамі (*відавочная апіска перапісчыкаў, якія паставілі множны лік замест адзінага: у зеніце зорнага неба знаходзіцца ў гэты час Паўночны Вянок,* мал. 6). А ад пасада выходзілі маланкі і грамы і гукі (*надыходзячай навальніцы, кожны ўдар якой апісаны далей*) і гарэлі супраць яго сем палымяных лампад (*сем зорак Вялікай Мядзведзіцы, якая знаходзіцца насупраць сузор'я Пасада,* мал. 7) - сем духаў, заўсёды стаячых перад Грамабоем. Вакол жа Пасада шкляное мора (*скляпенне неба*), празрыстае, як крышталь, а пасярод мора і вакол Пасада знаходзяцца чатыры жывёлы (*чатыры сузор'і пор года*), поўных вачэй (*вечна мігаючых зорак*) спераду і ззаду".

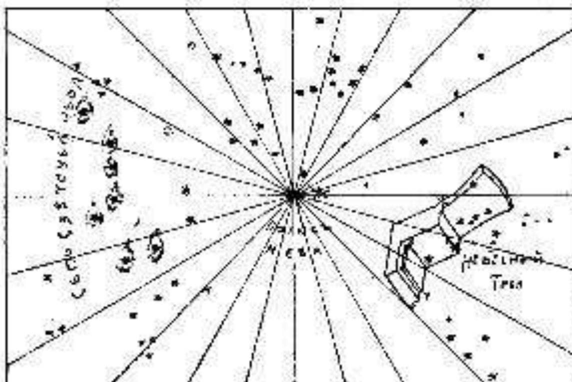

Мал. 7. Сузор’е Пасада (зараз Касіяпея) і Сямізор’е (зараз Вялікая Мядзведзіца) насупраць яго, па другі бок ад Нябеснага Полюса.

"Першае з іх (*сузор'е ўсёпажыраючай восені*) падобна Ільву (мал. 6 і 2), другое (*сузор'е сілкуючага лета*) падобна Цяльці (мал. 6 і 3), трэццяе (*сузор'е ўсё забіваючай зімы* - *Стралок*) (мал. 6 і 4) мае твар, як у чалавека, а чацвёртая жывёла (*сузор'е вясны* - *крылаты конь* - *Пегас*, мал. 6 і 5) падобна ляцячаму арлу.

І мелі яны як бы на кожнага із сябе па 6 крылаў угары (*па шасьць крылападобных палос простага ўзыходжання неба*, мал. 6), а ўсярэдзіне сябе і навокал яны поўныя вачэй (*зорак*) і ні днём, ні ноччу не маюць супакою, усклікаючы (*сваім мігаценнем*): “святы, святы, святы ўладар наш, бог усёмагутны, той, хто быў, ёсць і будзе!”

Але калі гэтыя радкі з’яўляюцца выразам відавочна астранамічным (а далей я вам прывяду і яшчэ цэлы шэраг падобных месцаў), то, гэта азначае, Апакаліпсіс пабудаваны на астранамічным падмурку. Людзі, незнаёмыя з падставамі астраноміі, вядома, не маглі слушна растлумачыць гэтыя месцы і, натуральна, павінны былі прыпісваць ім нейкае таямнічае значэнне, як людзі, незнаёмыя з падставамі элементарнай геаметрыі, няўхільна павінны прыпісваць кабалістычнае значэнне самым простым яе формулам і знакам.

Але вы спытаеце мяне, якім жа чынам адбылося, што ніхто із астранамічна адукаваных людзей не даў у сярэднія стагоддзі такіх простых тлумачэнняў (хутчэй указанняў), і чаму гэтыя ўказанні зараз не былі прыняты ўсімі гісторыкамі і тэолагамі, як відавочныя? Якім чынам магло адбыцца, што асабістыя тлумачэнні самога аўтара Апакаліпсіса, які, вядома, разумеў сваю кнігу, маглі згубіцца сярод яго прыхільнікаў у сярэднія стагоддзі?

Адказ на такія пытанні дае нам сама гісторыя сярэднявечча.

Старажытны свет з яго навуковым светапоглядам і асабліва гісторыя першых стагоддзяў хрысьціянства зараз з'яўляюцца аддзеленымі ад нас як бы непранікальнай заслонай змрочнага царкоўнага самаўладдзя, якое прафільтравала на працягу XII-XV стагоддзяў праз полымя сваіх вогнішчаў усе гістарычныя дакументы і дапусціўшае да нас толькі тыя із іх, якія былі ўхвалены пануючай царквой, ды і то нярэдка ў напалову падробленым ці перарobленым да непазнавальнасьці выглядзе.

На самым пачатку гэтага мярцвяцкага перыяду павінны былі знікнуць і ўсе водгаласы астралагічных тлумачэнняў Апакаліпсіса, якія несумнеўна існавалі да таго часу. Згадаем толькі, што "кодэкс Юстыніяна", прыпісваемы VI стагоддзю, прыраўноўвае астролагаў да атрутнікаў і загадвае выкарыстоўваць для іх такія ж катаванні і караць сьмерцю, як і гэтых апошніх. Напісаць ці захаваць астралагічнае тлумачэнне на Апакаліпсіс, ужо абвешчаны, як нас запэўніваюць, на Карфагенскім саборы 397 г. боганатхнёнай, прароцкай кнігай, гэта было б у XII-XV стагоддзях прамым шляхам адправіцца на плаху ці на вогнішча...

Потым наступіў, нарэшце, світанак. Шматлікая паства тых самых манахаў, якія спальвалі ўсе кнігі, апроч артадаксальных, дзякуючы самай сваёй шматлікасьці, вымушана была дэмакратызаваць падмурак нават і дзяржаўнай царквы. У шматлікіх кляштарах, якія паўсюль узнікалі ў сярэднія стагоддзі, як грыбы ў восеньскі час, па ўсёй заходняй, паўднёвай і сярэдняй Яўропе, пачалі патроху, акрамя бяздзейных і фанатызыраваных манахаў, знаходзіць сабе прытулак і ўсе думаючыя людзі, стомленыя жыццём і яе бурамі і меўшыя жаданне

прысвяціць рэштку сваіх дзён назіранню і разважанням. Гэтыя людзі, разам з нешматлікімі па-філасофску-наладжанымі розумамі з прывілеяваных ці заможных станаў таго часу, пачалі культываваць не толькі адну артадаксальную тэалогію, але і ўсе рэшткі ведаў, якія дайшлі да іх праз мяртвяцкі перыяд рэлігійных праследаў часоў інквізіцыі. На рэалістычнай глебе адрадзіліся і набылі рэалістычнае адценне і ўсе ранейшыя навукі старажытнага свету - астралогія, алхімія, матэматыка і першыя зародкі фізікі і цалкам прыродазнаўства.

Але першапачатковыя астранамічныя тлумачэнні Апакаліпсіса ў гэты час ужо згубіліся, сама кніга была прызнана царквой за твор вучня Хрыста, былога рыбака Яна, і ў пацверджанне яе прыналежнасьці менавіта гэтай легендарнай асобе быў складзены цэлы шэраг падробленых тлумачэнняў ад імя розных біскупаў першых стагоддзяў і нават шэраг падробленых спрэчак гэтых біскупаў з нагоды яе паходжання.

Кожны, хто пачынаў вывучэнне Апакаліпсіса, падыходзіў да яго яшчэ не падрыхтаваны навукай, таму што тэалогія тады ставілася на чале ўсіх астатніх навук і вывучалася раней за іншыя. Дзякуючы гэтаму, у галаве кожнага спачатку ўзнікалі трывалыя асацыяцыі паміж рознымі выказваннямі Апакаліпсіса і адпавядаючымі ім містычнымі тлумачэннямі настаўнікаў. Гэтыя асацыяцыі былі да такой ступені непарыўнымі, што калі будучы навуковец, нарэшце, прыступаў да вывучэння астраноміі і ўласнымі вачамі бачыў на тагачасных мапах усіх апакаліптычных жывёл у іх дакладным выглядзе, то ўжо не мог адкінуць прэч староннія ўяўленні, якія падзялялі для яго непранікальнай сьцяной гэтыя роднасныя ці нават адпавядаючыя адна адной карціны ў дзвюх розных абласьцях ведаў.

Ён міжвольна лічыў гэтую тоеснасць за простую выпадковасць, а самую сваю думку пра аўтара Апакаліпсіса, як пра простага астролага, – за д'ябальскае насланне, ад якога трэба бегчы і пра якое небяспечна пісаць.

Амаль у такім жа становішчы знаходзіўся, відаць, і вялікі заснавальнік сучаснай матэматычнай астраноміі – Ньютан.

Калі, назаўсёды зняволены ў сьценах Аляксееўскага равеліна, а потым у Шлісельбургскім умацаванні, я ўпершыню прачытаў Апакаліпсіс і адразу пабачыў у некаторых яго выявах надзвычай жывое і паэтычнае апісанне зорнага неба, я адразу зразумеў, што згодна з выкладзеным у VI главе гэтай кнігі астралагічным гараскопам моманту назірання, як і згодна з кожным іншым гараскопам, не цяжка вылічыць з астранамічнай дакладнасьцю не толькі год і дзень, але нават і саму гадзіну зорных назіранняў аўтара, і мне вельмі захацелася даведацца, што напісаў Ньютан пра Апакаліпсіс.

Мне было відавочна, што, як астраном, ён не мог не разумець чыста астранамічных выказванняў, якія перапаўняюць амаль увесь Апакаліпсіс і дзіўных толькі для недасведчаных у астраноміі. Але як бы я мог тады, адрэзаны ад усяго жывога свету, дастаць каментар Ньютана? Толькі пазней, калі бура, што прамчалася над краінай у 1905 г., выкінула мяне са сьцен Шлісельбургскага ўмацавання, я змог здабыць Opuscula Ньютана, у якім змяшчаецца яго даследаванне пра Апакаліпсіс і прытым адразу ў двух версіях: адна на лацінскай мове, атрыманая ў якасьці падарунка ад майго сябра Л. Ф. Панцялеева, і другая на старажытнай ангельскай мове, часова, із бібліятэкі Пулкаўскай абсерваторыі. Абедзве версіі былі амаль аднолькавымі, але ні ў адной я, да свайго вялікага

засмучэння, не знайшоў ніякага выразнага намёку на тое, каб Ньютану быў вядомы астралагічны сэнс шматлікіх месцаў даследуемай ім кнігі.

Дарэчы, ужо пасьля некалькіх старонак чытання для мяне зрабілася зразумелым, што Ньютан не мог, ды і не пажадаў бы паведаміць усяму свету пра свае супастаўленні, калі такія і былі. Ужо напачатку свайго тлумачэння ён папярэджвае чытача, што Апакаліпсіс – кніга, напісаная пад дыктоўку самога бога, і чытаць яе немагчыма як кожную іншую кнігу.

“The folly of interpreters, - выказваецц ён, - hath been to fortell times and things by this profecy, as if God designet to make them prophets... The design of God was much otherwise. He gave this, and the (ancient) prophecies not to gratify men's curiosities by enabling them to forknow things, but that after they were fulfild, they might be interpreted by the event, and his own providence, not the interpreters, be then manifested therby to the world.”

(Neutoni Opera, Londini. 1785. T. V. P. 441).

Што азначае:

“Вар'яцтва тлумачальнікаў заключалася ў тым, што яны хацелі прадказваць тэрміны і падзеі, як калі б бог ўпаўнаважыў іх быць прарокамі... Намер бога быў цалкам іншым. Ён даў гэта прароцтва, як і прароцтвы Старога Запавету, не для таго, каб задаволіць чалавечую цікаўнасць, дазволіўшы людзям ведаць падзеі загадзя, але для таго, каб пасьля выканання яны былі патлумачаны самімі фактамі, і ўласнае прадбачанне бога, а не прадбачанне тлумачальніка, зрабілася адкрытым сьвету”.

Без слоў зразумела, што самы светлы розум, падышоўшы да прадмета свайго даследавання з падобнымі прадузятымі думкамі, не мог бы і не захацеў бы сказаць нічога іншага, акрамя таго, што ён сам сабе загадзя ўнушыў.

Так было і з Ньютанам. Толькі што апісаная мной вам чужая выява сузор'яў чатырох пор года - Ільва, Цяляці, Пегаса і Стралка – пачала ўяўляцца яму ў "іншасказальным сэнсе", як адлюстраванне чатырох херувімаў біблейскага сусвету, а шкляное мора, на якім яны стаялі, не "нябесным скляпеннем", а меднай падлогай каля палестынскага ахвярніка!

Калі Ньютан і заўважыў, што шмат якія месцы Апакаліпсісу змяшчаюць дакладныя астранамічныя выказванні, то ён пабаяўся адкрыць гэта перад кожным, кіруючыся, магчыма, той містычнай ідэяй, што “схаванае богам ад людзей на працягу паўтары тысячы гадоў” і адкрытае толькі аднаму яму, Ньютану, ён не мае права публікаваць для ўсеагульнага ведама. У яго Opuscul'ах нават ёсць адна акалічнасць, якая прама наводзіць на такую думку. Справа ў тым, што із усіх біблейскіх пракрокаў Ньютан напісаў містычныя каментары толькі да трох, і як раз да тых, якія маюць чыста астралагічны характар, пакінуўшы ў баку ўсе іншыя прадказанні, у якіх астралогія адсутнічае! Зразумела, што для яго, як для астранома, менавіта гэтыя тры астралагічныя кнігі - Апакаліпсіс Яна і кнігі Іезекііла і Данііла - і павінны былі прадстаўляць асаблівую цікавасць, а таму ён і даследаваў выключна толькі іх, пакінуўшы свае астралагічныя здагадкі выключна для сябе ці нават зашыфраваў іх у сваіх каментарах якім-небудзь звычайным для таго часу спосабам, якога яшчэ ніхто не мог расшыфраваць.

Такім было стаўленне старых астраномаў да Апакаліпсіса. Што ж да новых, то большасць з іх, да выдання маёй кнігі "Адкрыцьцё ў навальніцы і буры", верагодна, ніколі нават і не дакраналіся да Апакаліпсіса, ды і наогул да рэлігійных кніг; толькі адзін Скіяпарэлі нядаўна напісаў даследаванне пра астраномію ў Бібліі.

Дакладна тое ж, несумненна, было б і са мной, калі б не выключныя абставіны майго жыцця, пра якія я вам ужо згадваў. Калі ў 1882 г. я быў пажыццёва зняволены ў Аляксееўскі равялін Петрапаўлаўскага ўмацавання без права чытання якіх бы там ні было кніг і без права мець якія б там ні было стасункі са знешнім светам ці ўласнымі таварышамі па зняволенню, я быў ужо дастаткова падрыхтаваны астранамічна. Варта было мне толькі заплюшчыць вочы, і ўвесь цудоўны малюнак нябеснага скляпення з усімі яго мігатлівымі сузор'ямі паўставаў ў маіх успамінах як быццам наяву. Таму зразумела, што калі праз палову года нас палічылі дастаткова падрыхтаванымі адзінотай для ўспрымання праваслаўнага вучэння і выдалі кожнаму па Біблії, то я з прагнасьцю накінуўся на яе, каб знайсьці ў ёй новы, яшчэ не распрацаваны мной матэрыял для разважанняў і каб пазнаёміцца праз яе са светапоглядам старажытных. Пра Апакаліпсіс я ў гэты час быў знаёмы толькі дзякуючы знакамітаму некалі раману Чарнышэўскага "Што рабіць?", дзе адзін із герояў выказваецца, што каментар Ньютана да Апакаліпсіса надзвычай цікавы дакумент, бо ўяўляе сабой тлумачэнне вар'ята на вар'ята, таму што і Ньютан і аўтар Апакаліпсіса "пісалі гэтыя творы ў вельмі старэчым узросьце, калі страцілі яснасць розуму".

З гэтым запазычаным уяўленнем пра Апакаліпсіс я і ўзяўся за яго чытанне і раптам адчуў, што чытаю зусім не трызненне хворага, а цудоўную паэтычную кнігу, незразумелую для астранамічна непадрыхтаванай большасьці, але зразумелую і ясную для тых, хто мае схільнасць да назірання зорнага неба, хто прывык ў зорную ноч зліваццa з ім ўсёй сваёй душой, хто ў нямым захапленні назіраў і запамінаў усе адбываўшыяся на ім сутачныя і гадавыя перамены...[2]

Але ёсць нагоды, дзякуючы якім лёгкае і выразнае разуменне старажытных навуковых кніг з’яўляецца цяжкім нават і для энцыклапедычна адукаванага чалавека. Ужо занадта далёка адышоў наш сучасны светапогляд ад светапогляду старажытных!

Для прыкладу пакажу вам хоць бы адрозненні нашага ўяўлення пра сусвет і сярэднястагоддзевымі ўяўленнямі пра яго.

Сучасны астранамічна адукаваны чалавек лічыць атачаючую яго прастору бясконцай па ўсіх напрамках, і ўверх, і ўніз, і направа, і налева. І ўся яна напоўнена, як бяздонны акіян вадой, надзвычай тонкім і пругкім рэчывам, напаўняючым усе нябачныя, але шматлікія паміжмалекулярныя прамежкі нашых уласных целаў і навакольных нас прадметаў, падобна таму, як вада напаўняе у глыбіні мора ўсе поры жывучых у ёй губак. У гэтым бясконцым акіяне сусветнага эфіру паўсюль праносяцца, з галавакружачай хуткасьцю трохсот тысяч кіламетраў у секунду, хвалі святла, цеплыні і іншых відаў прамяністай энергіі, як акорды вечнай, ніколі не змаўкаючай музыкі сусветаў, якая зыходзіць ад кожнага атама нябесных свяцілаў. Гэтыя хвалі скрыжоўваюцца паміж сабой, перасякаюцца па ўсіх напрамках у кожнай драбнюткай кропцы нябеснай прасторы, абмываюць сваімі ўсплёскамі кожны атам шматлікіх сьвяцілаў і ўсіх істот, якія знаходзяцца на іх, і выклікаюць у іхных атамах у адказ водгукі і хвалі, сапраўды гэтак жа выносячы ў бясконцасць, утвараючы з усяго сусвету як бы адзін суцэльны акорд – нідзе і ніколі не змаўкаючы голас яе вечнага жыцця. І самі нябесныя сьвяцілы, узятыя цалкам, ніколі не застаюцца ў спакоі. Яны кружацца, круцяцца адзін каля аднаго і цэлымі чародамі імчацца кудысьці ўдалечыню сусветнай прасторы, кружачыся вакол яшчэ невядомага цэнтра нашага зорнага неба...

---

[2] Гл. Маю кнігу “Адкрыццё ў навальніцы і буры”. 1907 г.

Нераўнамерна напоўнена імі прастора сусвету. У яго бясконцасьці то тут, то там плаваюць, як архіпелагі выспаў на моры, асобныя зорныя згуртаванні, кожнае із мільёнаў сьвяцілаў, згрупаваныя разам як бы ў зорныя вянкі. (Мал. 8). Усе бачныя нашаму воку сьвяцілы складаюць толькі нязначную вобласць ўнутры аднаго із такіх вянкоў і па-за гэтай вобласьцю мы ўжо не можам разабраць простым вокам ні адной асобнай зоркі.

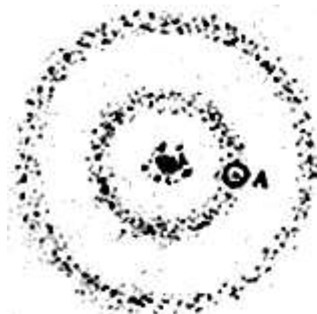

Мал. 8. Схема пабудовы нашага зорнага згуртавання (галактычная сістэма сусветаў)

Дэталёвае вывучэнне агульнага выгляду неба і шчыльнасьці размяшчэння зорак у яго розных частках паказвае нам, што гэты зорны вянок знаходзіцца ўнутры іншага такога ж вянка (мал. 9), зоркі якога зліваюцца ў аперазваючую усё бачнае намі неба бурштынава-белаватую паласу. Гэтая паласа здаецца для нас больш шырокай за сузор'ем Арыёна, дзе вонкавае кола знаходзіцца да нас бліжэй за ўсё, і здаецца нам больш вузкай за сузор'ем Скарпіёна, дзе кола найбольш выдалена ад нас, як гэта і павінна быць згодна з правіламі перспектывы.

Што ж да ўнутранага зорнага вянка, у якім мы жывем, то відавочна, што ён не можа нам здавацца ахопліваючым усю сферу бачнай намі прасторы сусвету, але толькі яго палову, а зблізку нас гэты вянок павінен распадацца для нашых вачэй на тысячы зорак. Гэта вельмі відавочна вы можаце бачыць пры разгляданні маёй схемы. Вы бачыце на ёй, што кожны прамень гледжання, які ідзе ўніз із кропкі A, дзе мяркуецца наша знаходжанне, не сустрэне ўжо на сваім шляху ніводнай часткі ўнутранага кола, зліваючайся ў паласу. Ён сустрэне толькі яго асобныя зоркі. Дакладна гэтак жа і ўсе прамяні гледжання, якія ідуць хоць бы і ўскосна у правую палову схемы. Цалкам не тое, калі мы праектуем на нашым плане прамяні гледжання ў левым накірунку. Тады кожны з іх сустрэне ў аддаленні суцэльную частку ўнутранага кола, а таму зразумела, што перспектыўна паласа гэтага кола будзе нам здавацца працягваючайся толькі па палове неба левай гемісферы чарцяжа. Акрамя таго, гэты ўнутраны вянок мае не раўнашчыльную, а хмарную пабудову, г. азн. складзены са шматлікіх зорных згураванняў.

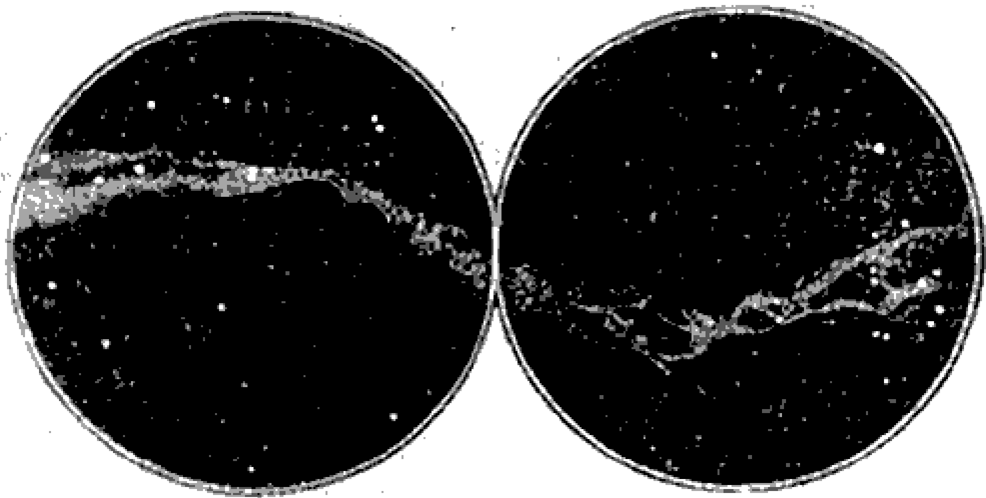

Мал. 9. Перспектыўны выгляд нашага зорнага згуртавання (галактычнай сістэмы сусветаў). Перарывы на паўночнай гемісферы лягчэй за ўсё растлумачыць закрываючымі гэтую частку неба міжзоркавымі воблакамі і особныя зацямненні – цёмнымі вялікімі збіраннямі першагоднага рэчыва каля цэнтра абарачэння усёй гэтай сістэмы сусветаў.

Із гэтага зразумела, што калі б абодва гэтыя вянкі ляжалі ў адной плоскасьці, то ўнутранае кола напалову засланяла б вонкавае. Але, на шчасьце для нас, плоскасць, у якой яно ўтварылася, злёгку нахілена да плоскасьці вонкавага зорнага кола. З гэтай нагоды другое ўнутранае кола, у адной із абласьцей якога мы жывем, і здаецца нам згодна з законамі перспектывы як бы адгалінаваннем вонкавага кола Млечнага Шляху, тым самым адгалінаваннем, якое пачынаецца на нашай паўночнай гемісферы амаль за сузор'ем Лебедзя і заканчаецца на паўднёвай гемісферы амаль за сузор'ем Карабля (мал. 9).

Пра тое, што знаходзіцца ў цэнтры кручэння абодвух гэтых зорных вянкоў, мы пакуль не можам сказаць нічога пэўнага. Вельмі магчыма, што тут размешчаны адно або некалькі із тых таямнічых цёмных і авальных утварэнняў неверагодна вялікіх, якія ў астраноміі ўдала называюцца вугальнымі мяшкамі неба. Самы вялікі із такіх мяшкоў віднеецца за сузор'ем Паўднёвага Крыжа, другі - за сузор'ем Лебедзя і цэлы шэраг - за сузор'ем Скарпіёна, за якім тэарэтычна і павінен бы знаходзіцца цэнтр кручэння абодвух вянкоў нашай зорнай выспачкі.

Адсюль вы бачыце, што калі б вы паляцелі з нашай зямлі на чароўным караблі, нясучымся ў прасторы з хуткасьцю ў тысячу разоў большай за хуткасць святла, вы ў адно імгненне праляцелі б міма нашага сонца і ўсіх яго планет і праз некалькі хвілін апынуліся б каля бліжэйшай да нас зоркі. Затым за некалькі хвілін вы даляцелі б да наступнай за ёю зоркі і, працягваючы імчацца з такой жа хуткасьцю, дасягнулі б апошняй зоркі нашага зорнага вянка. Пасьля гэтага вы заляцелі б ў той цёмны, не змяшчаючы зорак праліў паміж двума коламі нашага збірання, дзе не сустрэлі б больш ніводнай зоркі. Потым вы заляцелі б у вонкавае кала і зноў праляцелі б паміж тысячамі яго зорак: белых, жаўтаватых, чырвоных, аранжавых, зялёных, блакітных, сініх і патухлых, пакуль не патрапілі б у іншую, яшчэ непараўнальна больш велічэзную пустыню сусветнай прасторы. Там вы, абмінуўшы за некалькі гадзін усё наша зорнае неба, ляцелі б цэлыя тыдні і месяцы да таго часу, пакуль пры прыпынку (таму што пры такой хуткасьці вы ўжо не маглі б нічога бачыць) усё наша зорнае неба здалося б вам толькі простай імглістай плямкай, ледзь даступнай для вашага зроку!

Але затое там удалечыні перад вашымі вачамі ўжо з'явілася б новая такая ж плямка, новы архіпелаг зорак у бясконцым акіяне Сусвету, новыя зорныя нябёсы з

іхнымі новымі рознакаляровымі сонцамі, падобнымі нашаму і складзенымі із тых жа самых рэчываў, як і на зямлі. Вы ўляцелі б у гэты новы зорны рой, які таксама складаўся б з аднаго або некалькіх атачаючых адзін аднаго зорных вянкоў, як, напрыклад, у віднеючымся за сузор'ем Андрамеды. Вы праляцелі б за некалькі гадзін праз усе яго зорныя карагоды і зноў памчаліся б па пустыні нябеснай прасторы, каб пасьля новага шматдзённага падарожжа зноў натыкнуцца на зорнае згуртаванне – часам маладое, толькі што ўзнікшае із эфіру зорнае неба з надзвычай правільнымі коламі, часам ужо расплываючаяся назад у сусветны эфір, старэючае зорнае неба.

Мал. 10. Вялікая зорная туманнасць Андрамеды.

Вы пабачылі б пры такім падарожжы, што падобна таму, як у летні дзень у верхніх халодных пластах атмасферы калі-нікалі ўтвораюцца із раствораных у паветры пароў снежныя завеі, званыя пёрыстымі аблокамі, а затым усе іхныя сняжынкі зноў растаюць і расплываюцца ў цёплых ніжніх пластах паветра, не дасягаючы нагрэтай зямной паверхні, – як і тут узнікаюць із эфіру і зноў растаюць і ператвараюцца ў эфір цэлыя зорныя нябёсы. Усё ўзнікае, змяняецца і знікае вакол нас, але застаецца нязменным толькі адно бясконца-велічэзнае цэлае – вечны Сусвет з яго ніколі не згасаючым жыццём, з яго бясконцасьцю сьвядомых істот, на кожным прачнуўшымся для гэтага жыцця свяціле!

Нядаўняя спроба Bohlin'а[3] даказаць, што як імглістасць Андрамеды, так і ўсе іншыя, бачныя нашым вокам імглістасьці неба належаць самому Млечнаму Шляху, а не раўназначным з ім утварэнням, як думалі ранейшыя астраномы, змяняе ў гэтых уяўленнях толькі адно. Можна думаць, што, падобна таму, як гук не выходзіць за межы нашай зямной атмасферы, так і святло не выходзіць за межы некаторай іншай, у декацільёны разоў больш шырокай атмасферы, атачаючай тую адзіную зорную сістэму, бачную нашаму воку, якую мы называем галактычнай сістэмай, ці проста Галактэяй, г. азн. той двайны зорны вянок, пра які мы згадвалі (мал. 8). Для таго, каб пабачыць астатнія Галактэі, рассыпаныя па бясконцаму Сусвету, "трэба з гэтага пункту гледжання ўлавіць з дапамогай якой-небудзь яшчэ не знойдзенай намі камеры-обскуры тое, што я назаву тут над-святлом і што мае дачыненне да

[3] Bulletin de la Societe Astronomique de France. 1908 г., p. 503.

бачнага намі святла так жа, як святло да гуку, г. азн. ўяўляе ўжо першасныя хвалепадобныя ваганні ўсяго сусветнага асяроддзя. Растлумачу гэта так: гук, які чутны нашым вухам, ёсць хвалепадобныя рухі зямной атмасферы, а над-гукам, для адчування якога ў нас не існуе органаў пачуццяў і няма яшчэ фатаграфічнага апарата, я назаву хвалепадобнымі рухамі міжпланетнай атмасферы сонечнай сістэмы, якая выходзіць далёка за межы планеты Няптун, на перыферыі якой, відаць, утвараюцца каметы, як шматкі снегу ў нашай атмасферы. Яна ўся (або яе ніжнія пласты) складаецца з надзвычай лёгкага газу – каронія. Святло ж з’яўляецца хвалепадобнымі рухамі велічэзнай міжзорнай атмасферы, атачаючай усе сістэмы бачымых намі сьвяцілаў, і уздзейнічаючымі на нашы вочы і на фатаграфічныя пласьцінкі. Але і яно не выходзіць у бясконцасць Сусвету, так як і галактычная сістэма бачных намі зорак і імглістасьцей, вядома, толькі адна із выспаў бязмежнага сусветнага акіяну, і сувяззю паміж усёй незлічваемай колькасьцю такіх галактычных сістэм, названых тут мной Зорнымі вянкамі, або Выспамі Сусьветнага Архіпелага, служыць Першаснае Рэчыва, тая індуская Нірвана, прастора, у якую пагружана ўсё, якая, магчыма, з'яўляецца асноўным элементам нашай сьвядомасьці, нашым адчуваючым і думаючым пасярэдніцствам біялагічных токаў мозгу, нашым псіхічным Я. Калі і ў гэтай Нірване прасторы існуюць свайго роду хвалепадобныя рухі, якія ідуць ад бясконцасьці да бясконцасьці Сусвету і злучаюць паміж сабой усякае існаванне, то яны і будуць тым, што я называю тут над-святлом.

Пра магчымасць уявіць сабе трохмерную прастору нашага Сусвету замкнёную па яе чацвёртаму вымярэнню а, такім чынам, і не бясконца вялікую, як спрабуюць паказаць некаторыя філосафы, я тут не абмяркоўваю, так як гэта зацягнула б нас у чыста метафізічныя вобласьці.

Які кантраст гэтаму светапогляду ўяўляе светапогляд старажытных! Да нас дайшоў наіўны малюнак, які прыпісваецца аўтарамі канца Эпохі Адраджэння, ад якіх мы яго атрымалі, навукоўцу VI стагоддзя і які паказвае зямлю. Вы бачыце на ім, перш за ўсё, чатырохвугольны плыт – гэта Зямля. Яна плавае на рацэ Акіян, якая мае выгляд таксама чатырохкутнай сажалкі трохі большай за зямлю. Вы бачыце і хвалі, намаляваныя на гэтай рацэ Акіян. А на самім плыце вы лёгка разпазнаеце Міжземнае мора з выразнымі контурамі Афрыкі, Еўропу і Азіі і некаторымі паўвыспамі, накшталт Малой Азіі, Грэцыі і Італіі, якія лічыліся меншымі за Грэцыю. Вы бачыце на ёй і Каспійскае мора, намалянанае накшталт аднаго із заліваў ракі Акіяна, бачыце і Фарсі заліў з упадаючымі ў яго Тыграм і Еўфратам. Але ўсё, што па-за гэтымі межамі, ужо зліваецца ў адну суцэльную схему!

Акрамя трох кантынентаў Старога Свету, вы бачыце на ім яшчэ цікавы прыдатак з усходу. Там, за ракой Акіянам, знаходзяцца як бы некалькі выспаў або паўвыспаў, падзеленых пралівамі і маючыя шматлікія азёры. З грэцкага надпісу на мапе вы даведаецеся, што гэта не што іншае, як зямны рай, з якога былі выгнаны Ева і Адам. У праліве ж перад раем пастаўлены анёл з трубой для таго, каб дзьмуць у яе, калі хто-небудзь адважыцца паспрабаваць плыць назад у рай праз праліў...

Такіх жа трубавых анёлаў вы пабачыце і на астатніх трох баках зямлі і, вядома, адразу ж здагадаецеся, што гэта чатыры эолы старажытнай паганскай міфалогіі, метамарфізаваныя пад уплывам хрысьціянства ў анёлаў.

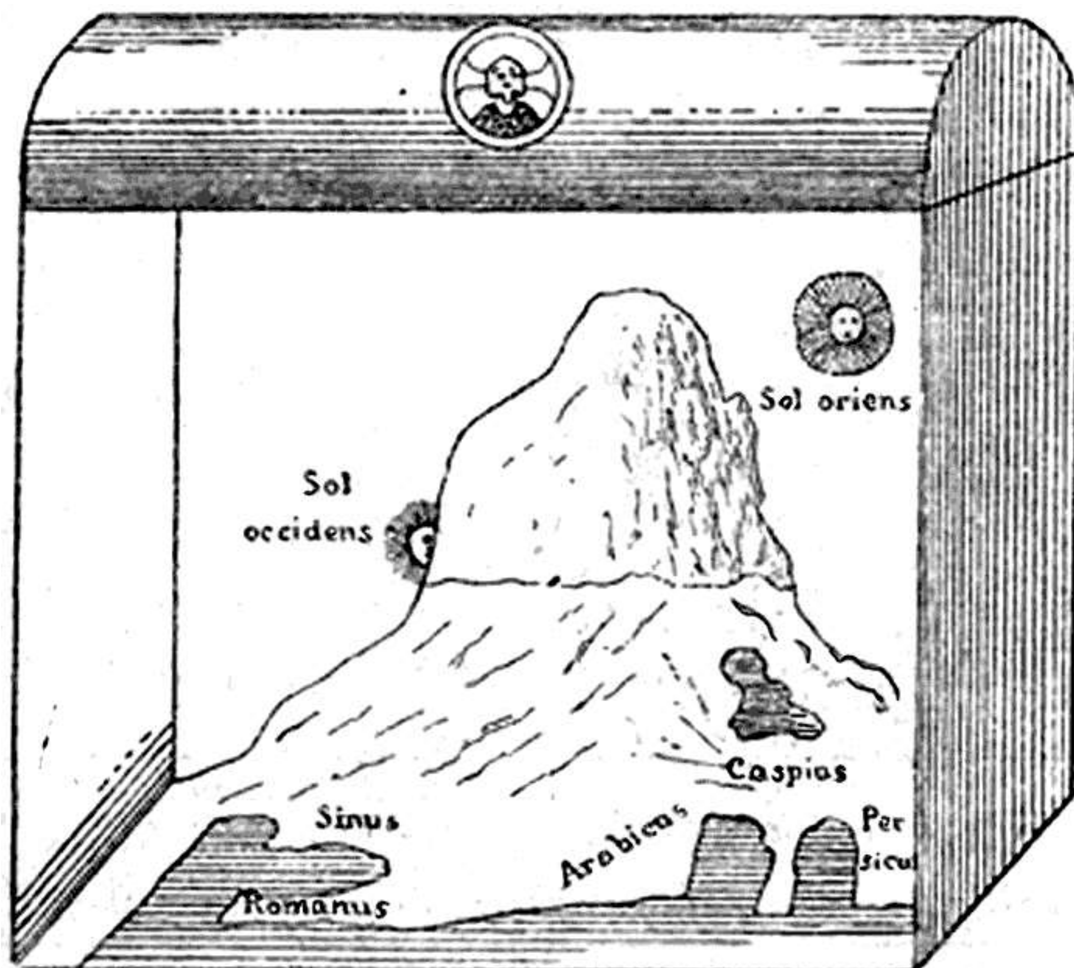

Мал. 11. Сусвет у выглядзе гары згодна з уяўленнямі VI стагоддзя (Са старажытнай кнігі Касьмы Індыкаплеўста).

Сапраўды, усе атрыбуты старажытных эолаў засталіся і тут.

Калі дзьме адзін анёл, уздымаецца вецер з яго боку, калі дзьмуць адразу некалькі або ўсе чатыры, уздымаецца ўраган. Усё засталося такім жа, як было ў грэцкай літаратуры паганскага перыяду!

Для нас жа ў гэтым выпадку цікавей за ўсё тое, што ў Апакаліпсісе мы знойдзем не толькі шэраг такіх трубавых анёлаў, сімвалаў буры і навальніцы, але і тых чатырох Індыкаплеўставых эолаў, якія ўтрымліваюць у перыяды зацішша перад навальніцай чатыры падуладныя ім ветры, хоць аўтар Апакаліпсіса, відаць, ужо ведаў, што зямля шарападобная.

А вось і яшчэ больш спрошчанае ўяўленне пра неба і зямлю, якое прыпісваецца, і прытым вельмі праўдападобна, таму ж Касьме Індыкаплеўсту, імя якога азначае проста: Індаплаваючы Сусвет (мал. 11).

Такімі былі наіўныя разуменні старажытных грэкаў пра зямлю і пра адбываючыяся на ёй стыхійныя з'явы. Не больш складаныя былі іхныя ўяўленні і пра неба. Яно здавалася ім, мяркуючы па рэлігіі і разумоваму развіццю кожнай дадзенай асобы, або шкляным каўпаком, які прыкрывае зверху, згодна з Бібліяй, толькі што разгледжаную намі зямлю Касьмы Індыкаплеўста, або шкляным шарам, у цэнтры якога падтрымлівалася нябачнымі істотамі шарападобная згодна з Пталемеем, а згодна з меркаваннем іншых – кубавідная зямля.

Вось тут, на гэтай новай карціне (мал. 12), вы бачыце паўднёвае паўшар'е зорнага неба старажытных, запазычанае мной у старадаўнім рукапісе Грынбергера, які захоўваецца ў бібліятэцы Пулкаўскай абсерваторыі і адносіцца да 1609 г. На ёй вы бачыце, акрамя звычайных сузор'яў, амаль такіх жа, як і ў нашы дні, яшчэ цэлы шэраг дзіўных звяроў і іншых прадметаў, ніколі не існаваўшых у глыбіні неба. Якім чынам трапілі сюды гэтыя дзіўныя малюнкі? Адказ у шмат якіх выпадках даюць самі іх назвы.

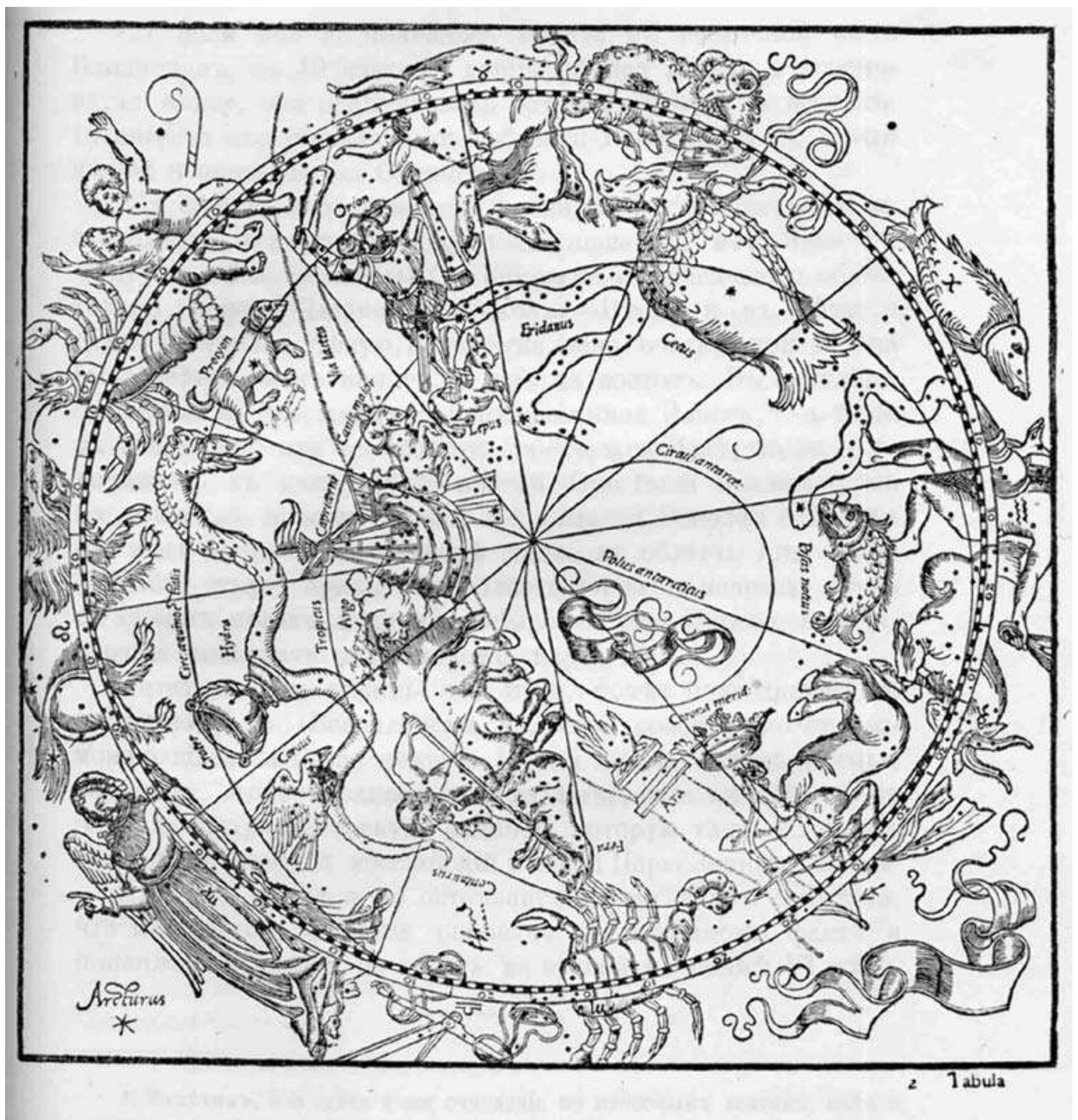

Мал. 12. Сузор’і паўднёвага неба згодна з рукапісам Грынбергера 1609 г. Кнігасховішча Пулкаўскай абсерваторыі. Паўднёвая гемісфера згодна з Грынбергам (1607 г.).

Возьмем, напрыклад, у верхняй частцы нашай першай мапы хоць бы выяву Шаляў у сузор'і той жа назвы. Навошта патрапілі сюды шалі, калі абрыс складаючага іх згрупавання зорак не мае з гэтым вымяральным прыборам нічога агульнага? Вельмі проста. Справа ў тым, што сонца, якое заўсёды рухаецца паміж зоркамі, як муха, якая паўзе, згодна з выказваннем Араго, па столі пакоя паміж яго парушынкамі, падыходзіць штогадова да гэтага месца, калі на зямлі бывае восеньскае раўнадзенства, г. азн. дзень становіцца роўным ночы. Зараз вы разумееце і сэнс пастаўленай тут выявы. Першы астраном, халдэй або ягіпцянін, які заўважыў такое супадзенне, пазначыў на складзенай ім мапе гэтае месца неба выявай шаляў, як сімвалам раўнавагі дня і ночы. Гэта азначае, гэты малюнак з’яўляецца простым надпісам і адносіцца, відавочна, да таго аддаленага часу, калі людзі ў сваіх запісах замянялі рэчы іхнымі малюнкамі, а ідэі – іхнымі сімваламі, як

тут ідэя раўнавагі дня і ночы пры апусканні сузор'я Шаляў у вогнішча вячэрняга зарыва і паказана шалямі.

Гэта азначае, што гэтая фігура была тут, у момант свайго ўзнікнення, простым ідэаграфічным надпісам. Такімі ж надпісамі з'яўляюцца, несумненна, і значная колькасць іншых малюнкаў. Вось, напрыклад, на верхняй частцы першай мапы, але з левага боку, вы бачыце малюнак голага чалавека з пасудзінай, із якой цячэ вада. Яго галавы вы тут не бачыце, так як яна заходзіць на нашу паўночную гемісферу неба. Навошта тут гэты чалавек? Вельмі проста. Таму што гэтая фігура кульмініруе апоўначы, калі ў Ягіпце бывае разліў Ніла. Толькі гэта і меў жаданне пазначыць старажытны назіральнік, які намаляваў тут чалавека, які ільe ваду з пасудзіны. Такія ж постаці, відавочна, ідэаграфічнага характару вы знаходзіце і на паўночнай гемісферы неба.

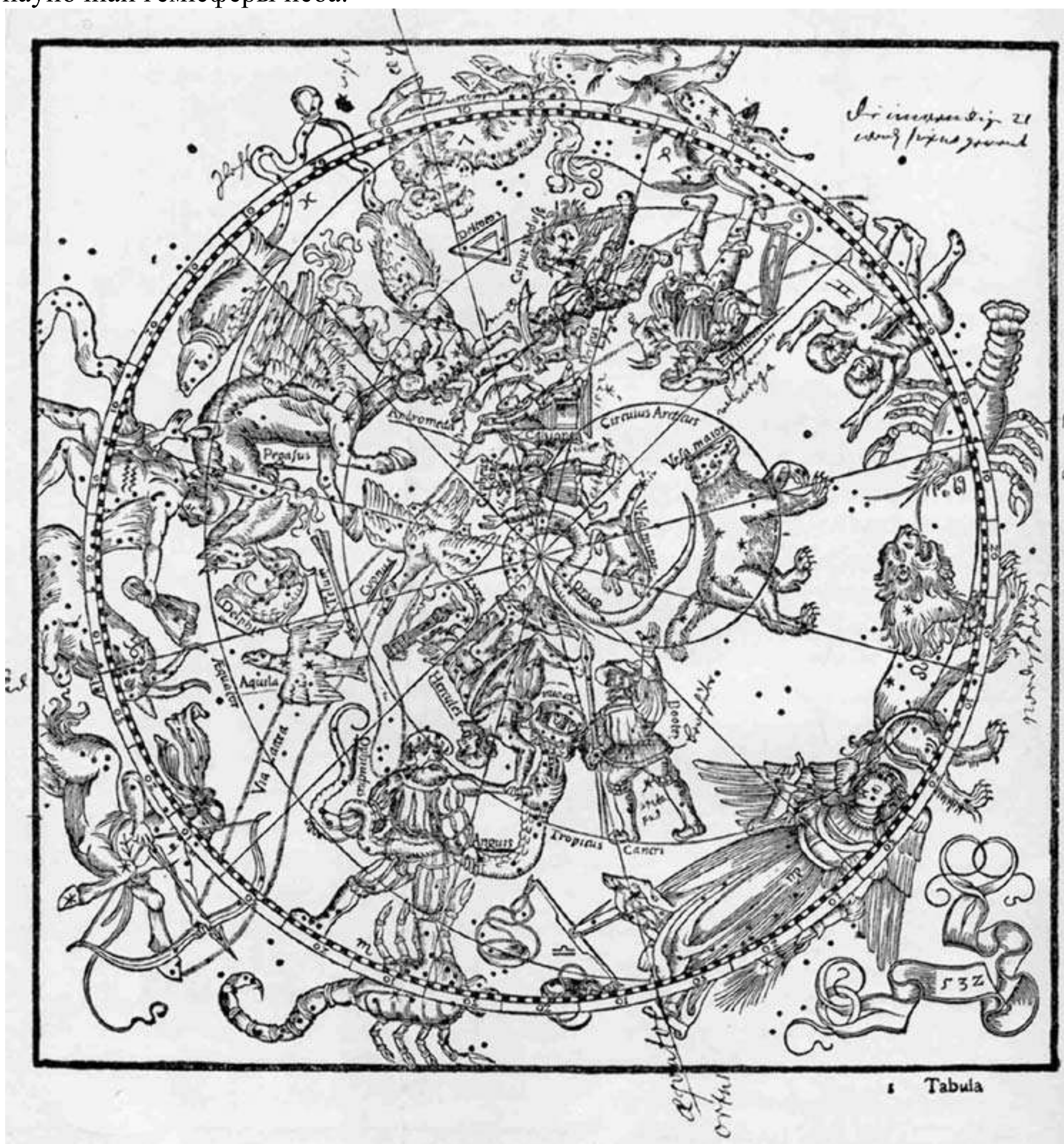

Мал. 13. Сузор'і паўночнага неба згодна з рукапісам Грынбергера 1609 г. Кнігасховішча Пулкаўскай абсерваторыі. Паўночная гемісфера неба згодна з Грынбергерам. (1607 г.)

Вось, напрыклад, тут, на правым баку мапы паўночнага паўшар'я (мал. 13), вы бачыце частку сузор'я Панны, у руцэ якой, пакінутай на паўднёвым паўшар'і, вы знойдзеце колас. Навошта яна сюды патрапіла? Адказ і тут відавочны. Таму што, гэтая Панна кульмініруе апоўначы, калі ў Ягіпце і Палестыне ідзе жніво ячменю і пшаніцы (у красавіку), здзяйсняўшаяся дзяўчынамі.

Сапраўды гэтак жа малюнак рака на ніжняй частцы другой мапы паказвае толькі тое, што сонца да прыходу ў гэтае згрупаванне зорак, якое не мае ні найменшага падабенства з абрысамі рака, падымалася із паўднёвага паўшар'я ў паўночнае, а падчас праходжання па гэтым сузор'і пачынала адваротны рух, падобна раку, перамяшчаямуся задам.

Я не буду стамляць вас тлумачэннямі паходжання назваў усіх астатніх зорных згуртаванняў. Таго, што я зараз паведаміў, цалкам дастаткова, каб вы маглі канчаткова пераканацца, што гэтыя дзіўныя выявы паміж зоркамі былі ў момант свайго ўзнікнення не чым іншым, як простымі ідэаграфічнымі надпісамі на старажытных астранамічных мапах.

Зразумела, што ў такіх пазначэннях не было б ніякай шкоды, а толькі б адна карысць, калі б метад выкладання старажытных быў такім жа самым – тлумачальным, які мы ўжываем зараз. Выкладаючы які-небудзь прадмет, сучасныя сур'ёзныя навукоўцы імкнуцца зрабіць яго як мага больш простым і зразумелым для сваіх вучняў, не пакідаючы перад імі нічога без тлумачэння. Цалкам не так было ў старажытнасьці. Старажытны навуковец, як і ўсякі чалавек, у якога няма дастатковых ведаў, імкнуўся напусьціць на сябе таямнічасць, аўтарытэтны выгляд і зацямняў свой малюсенькі куток рэальных ведаў разнастайнымі спосабамі, каб зрабіць яго недасягальным для неазнаёмленага.

У выніку атрымалася тое, што бывае пры ўсякім абсалютызме, свецкім або духоўным: поўнае скажэнне ўсіх разуменняў і дачыненняў.

У асяроддзі наступных пакаленнях навукоўцаў ужо зніклі ўсякія ўспаміны пра першапачатковае паходжанне астралагічных малюнкаў. "Вучні" пачалі думаць, што іхныя "настаўнікі" валодалі больш дасканалым зрокам і бачылі на небе не толькі зоркі, але і фігуры, якія наносілі на свае мапы. Ім магла лёгка прыйсьці ў галаву нават цалкам натуральная пры містычным настроі таго часу думка, што багі спецыяльна адкрылі іхным настаўнікам тое, чаго ніхто іншы не можа бачыць. І вось, робячы цалкам адваротныя разумовыя высны, яны заўважылі, што кожны раз, калі вечарам кульмінірует сузор'е Вадалея, над краінай пачынаецца дажджлівы сезон; кожны раз, як вечарам кульмінірует Панна з яе коласам, пачынаецца жніво, і яны із гэтага зрабілі выснову, што ўсе гэтыя нябачныя для іх малюнкі на небе маюць таямнічую ўладу над зямнымі падзеямі.

Разглядаючы сярэднестагоддзвыя мапы, міжволі здзіўляешся, да якой ступені нядбайна сталі пазначацца на іх зоркі і як старанна вымалёўваліся і растушоўваліся гэтыя фантастычныя звяры і рэчы, меркаваўшыяся рэальна існуючымі на шкляным нябесным скляпенні, якое ператварылася, нарэшце, ва ўяўленні старажытных у нейкі звярынец. Фантазіі цалкам выцiснулі рэчаіснасць. Астраномія ператварылася ў астралогію, або варажбаванне па сузор'ях, якія знаходзяцца над галавой у момант назірання, і па становішчу ў іх планет; хімія ператварылася ў алхімію, або асобны род вядзьмарства, а матэматыка – у варажбаванне па лічбах – кабалістыку. У кожным найменні складаліся лікавыя значэнні літар згодна з тым альфабэтам, які быў вядомы дадзенаму навукоўцу, і атрыманым такім чынам лічбам або шыфрам прыпісваўся таямнічы ўплыў на

жыццё таго, хто носіць такое імя. У самым Апакаліпсісе мы знаходзім прыклад гэтага варажбавання ў выглядзе лічбы 666, якой характарызавалася ў паданнях аўтара імя варожага Хрысту звера і якая, згодна са сведчаннямі старажытных, была шыфрам Лацінскай Імперыі (λατεινος = 666) падчас яе распаду на ўсходнюю і заходнюю палавіны.

Варажбавалі тады з дапамогай усяго. Старажытныя аўгуры варажбавалі з дапамогай вантробаў жывёл, палёту птушак, вагання травы, выкарыстоўваючы цені, якія з'яўляюцца на сьцяне, як гэта нярэдка рабілі і пазней у сярэднія стагоддзі, (мал. 14) а вось у Апакаліпсісе мы бачым, акрамя чатырох апошніх спосабаў варажбавання, яшчэ і пяты спосаб - варажбаванне па палёту аблокаў. І няма сумневу, што гэты род варажбавання быў самым паэтычным із усіх. Каму із вас у цёплы летні дзень не даводзілася назіраць, як над вашай галавой пралятаюць чароды воблакаў, прымаючы на сваім шляху фігуры разнастайных прадметаў, замкаў, вежаў, жывёл і іх асобных частак? Куды яны нясуцца, навошта? Вось пытанні, якія міжволі павінны былі б узнікаць у старажытных назіральнікаў, а так як уся прырода была для іх поўнай таямнічых уплываў, то яны міжволі былі схільнымі бачыць такія ж ўплывы і з боку воблакаў. Бо і да гэтага часу аблокі служаць тэмай для самых лепшых лірычных твораў паэтаў. Я прывяду вам тут толькі адзін верш, перададзены мне А. М. Фёдаравым з нагоды маёй кнігі пра Апакаліпсіс, у пацверджанне таго, што ў шмат каго незалежна адзін ад другога могуць узнікаць роднасныя ідэі:

Мал. 14. Пракляцце добраславеннем. Адкрыццё з дапамогай цені, з’яўляйся на сьцяне. (Са старажытна-германскай кнігі). (Па-жыдоўску напісана יהוה (ЙУНУ) – Jovis, Іегава).

Як ў адкрыцці таямнічым і дзіўным
Біблейскіх вобразаў нявызначаны карагод,
Сабраліся аблокі над вечным акіянам,
Плашчамі дымкавымі дакранаючыся да сонных вод.
Яшчэ яны гарань у полымі зарыва барвовым,
Але ўжо сляпая ноч пад крылы далечыню бярэ,

I маланак блакітных ўсё часьцей пералёт,
I прарочы гром грыміць урачыстым арганам.
Вось так і здаецца, што там, сярод аблокаў,
Пры бляску маланкі, пры грукаце грымотаў.
Сам бог з'явіцца ў велічы першароднай
I зноў прывядзе свет, замучаны ад слёз,
У прадвечны, агністы, палаючы хаос,
I зямлю аднясе ў бязмежжа ўраганам.

Аналагічныя адчуванні перад навальніцай, але яшчэ ў непараўнальна больш моцнай ступені, павінны былі, вядома, існаваць і ў нашых продкаў.

Згадаем, што навальніца была для іх сімвалам божага гневу. На кожнай навальнічнай хмары старажытныя іудэі бачылі самога Госпада, які ляціць сярод грымотаў і маланак, для таго, каб ўразіць сваім неадольным ударам якога-небудзь вялікага грэшніка, здзяйсняўшага свае злачынствы так, што зямное правасуддзе не было ў стане пакараць яго. Вось чаму ў старажытнасьці і ў сярэднія стагоддзі ніхто не адважваўся нават пахаваць чалавека, забітага маланкай. Калі ў сучасны перыяд, у той час калі мы добра ведаем, што ў навальнічных з'явах дзейнічаюць простыя праявы зямной электрычнасьці, шмат хто із нас адчуваюць падчас навальніцы нейкі інстынктыўны жах, то што ж было ў старажытнасьці, пры поўным неразуменні падстаў гэтай з'явы?

Наш трывожны настрой падчас навальніцы, верагодна, застаўся ў нас толькі як нязначны перажытак таго жаху, які адчувалі перад ёй цэлыя пакаленні нашых продкаў. Толькі дзякуючы гэтаму перажытку нам лёгка зразумець і настрой старажытнага чалавека, і тое, чаму праз увесь Апакаліпсіс, як тыповы ўзор старадаўняга варажбавання, праходзіць ад главы да главы адна суцэльная канва із выяваў пасьлядоўнага развіцця навальніцы, якая пранеслася пад час назірання аўтара Апакаліпсіса, над выспай Патмас. Але гэтая канва хупава пераплецена там з другой канвой із чыста астралагічных выяваў, і каб выразна аддзяліць абедзве гэтыя канвы, я вам пакажу спачатку першую із іх – навальнічную, перагартаўшы перад вамі ўвесь Апакаліпсіс ад главы да главы, а затым мы перагледзім і яго астралагічную канву. Тады вы самі наглядна пераканаецеся, што я тут ніколькі не фантазірую.

Пачнём з VII главы, дзе аўтар па-майстэрскі апісвае тое характэрнае зацішша перад навальніцай, калі ўся прырода як бы затаілася і заціхла пры выглядзе ўзнімаючайся над блакітным небам свінцова-шэрай хмары, як бы пагражаючай абрынуцца на зямлю. Тут жа вы пабачыце і тых чатырох старажытна-грэцкіх эолаў, пераўтвораных у трубавых анёлаў, пра якія я ўжо вам згадваў пры апісанні малюнка зямлі Касьмы Індыкаплеўста, які адносіцца да VI стагоддзя. Вось як выказваецца пра гэта аўтар Апакаліпсіса:

"Я пабачыў (*верагодна, у абрысах кучавых аблокаў на гарызонце*) чатырох анёлаў, стаяўшых на чатырох канцах зямлі і трымаўшых чатыры вятры, каб не дзьмуў вецер ні на зямлю, ні на мора, ні на якое-небудзь дрэва"

(Пачатак главы VII).

Ці не праўда; якое паэтычнае апісанне зацішша перад навальніцай? А вось як раз перад гэтымі радкамі вы знаходзіце (*на прыканцы главы V*) і апісанне самой навальнічнай хмары, як бы адарваўшайся пад сваім уласным цяжарам ад блакітнага крышталічнага скляпення старажытных і павісшай пярэднім канцом над зямлёй, як напалову разгарнуты скрутак старадаўняга папіруса:

"І частка неба аддзялілася, скруціўшыся, як скрутак (*у выглядзе навальнічнай хмары*), і кожная гара і сама выспа быццам скрануліся (*ад перапалоху*) са сваіх месцаў. І цары зямныя, і вайсковыя правадыры, і заможныя, і моцныя, і вольныя, і рабы схаваліся ў пячорах і пад скаламі гор і прамаўлялі гарам і скалам: "абрушцеся на нас і схавайце нас ад асобы, якая сядзіць на пасадзе (*нябёсаў*) і ад гневу Авена (*сімвал Хрыста*), таму што прыйшоў вялікі дзень яго гневу, і хто можа выстаяць?"

А ў наступнай главе VIII вы знаходзіце мастацкае апісанне і самой ужо пачаўшайся навальніцы з кожным ударам яе грому, з кожным блісканнем яе маланкі. Але для таго, каб выразна зразумець некаторыя выказванні гэтага месца, вам трэба чытаць Апакаліпсіс ў грэцкім арыгінале, а не ў сучасных звычайных перакладах, дзе перакладчыкі, спрабуючы перадаць кнігу, не разумеючы яе сэнсу, натуральна перавялі словы арыгінала непадыходячымі славамі, якія цалкам перайначвюць першапачатковы сэнс. Так, грэцкае слова ἀγγελος (Ангелос), якое азначае пасланнік, ганец і па-грэцку ўжываецца да гэтага часу ў гэтым сэнсе, усюды ў звычайных версіях перакладзена словам анёл, г. азн. цалкам прыватным, тэалагічным тэрмінам[4]. Дакладна таксама неабходна нагадаць, што маланкі ў навальніцах бываюць двух родаў: у адных блакітнаватыя, а ў іншых крывава-чырвоныя, заліваючыя ўвесь гарызонт як бы крывавым полымем. Гэты колер бывае ў маланак, галоўным чынам, падчас восеньскіх навальніц, калі ў паветры шмат вадзяных выпарэнняў, раскладанне якой на кісларод і вадарод, даючае ў электрычным разрадзе чырвоны спектр, і служыць нагодай гэтага злавеснага крывавага адцення. Мне кожны год даводзілася назіраць такія навальніцы ў ліпені ці ў жніўні па вечарах у сябе на радзіме ў Яраслаўскай губерніі. А вось як апісвае сваю патмаскую навальніцу аўтар Апакаліпсіса (гл. VIII).

"І я пабачыў сем ганцоў (*бурану*), стаячых перад богам (*г. азн., на небе*) з сям'ю трубамі (*вятроў, як паказана ў Індыкаплеўста*) у руках"...

"Першы пасланнік пратрубіў, і адбыліся град і полымя, змешаныя з крывёю (*блісканула пасярод граду пунсовая, як кроў, маланка*). Яны ўпалі на зямлю і апалілі (*г. азн. асвяцілі сваім крывавым бляскам*) трэццюю частку дрэваў і ўсю зямную траву. Другі пасланнік пратрубіў, і як бы вялікая гара полымя (*у выглядзе водбліску маланкі, бліскануўшай за завесай дажджу*) упала на мора. І трэццяя частка мора зрабілася, як кроў (*ад успышкі гэтай маланкі*), і трэцяя частка усіх жывых стварэньняў у моры, і трэццяя частка плывучых караблёў (*здавалася*) былі пашкоджаны".

"Трэцці пасланнік пратрубіў і ўпала з неба вялікае (*маланкападобнае*) сьвяціла, гарэўшае, як факел, на трэццюю частку рэк і крыніц сушы. Палынь імя яму, таму што трэцяя частка прэснай вады выспы зрабілася (*к гэтаму моманту*) горкай, як палын (*ад нагнай буранам марской вады*), у адзнаку таго, што шмат хто із людзей памёр ад вады, якая прагоркла".

"Чацвёрты пасланнік пратрубіў і пабіў ён (*меркуемым за хмарамі зацьменнем*) трэцюю частку сонца і трэццюю частку месяца, і схавалася ў цемры трэццяя частка зорак, і страціў дзень трэццюю частку свайго святла і стаў падобным на ноч" (*як гэта і бывае, калі на сонца насоўваецца тоўстая навальнічная хмара*).

"І бачыў, і чуў я тады аднаго вястуна, які ляцеў пасярод неба і прамаўляў магутным крыкам:

---

[4] У сваёй кнізе "Адкрыццё ў навальніцы і буры" я змясьціў абдуманы, зразумелы пераклад, адзіны ў цяперашні час, згодна з якім Апакаліпсіс зразумее нават чалавек мала знаёмы з астраноміяй.

- Уай, Уай! г. азн. гора, гора жывучым на зямлі ад трубавых гукаў трох пасланнікаў, якія павінны трубіць пасьля гэтага!"

У апошніх радках гэтай главы, як яна даецца ў шмат якіх старажытных спісах, вы бачыце ўжо і ўзор варажбавання па палёту птушак, таго самага варажбавання, якое ўжывалі і старажытныя аўгуры. Над аўтарам падчас навальніцы праляцела чайка з характэрным для гэтай птушкі, калі яе напалохаць, падвойным крыкам: Уай-Уай! А так як па-грэцку “Уай” азначае «на жаль», то аўтар і патлумачыў яе крык у гэтым сэнсе.

У главе X "Адкрыцця" выкладаецца і далейшае тыповае развіццё гэтай навальніцы, пры гэтым аўтар відавочна пазначае і прыроду сваіх пасланнікаў, кажучы, што яны былі ў "хмарным убранні", а затым апісвае і вясёлку.

"І я бачыў іншага магутнага пасланніка, спускаючагася з неба (*на гарызонт*) у хмарнай вопратцы. Над галавой яго была вясёлка, і сонца было насупраць яго, а ногі яго, як вогненныя калоны... І паставіў ён сваю правую нагу на мора, а левую на зямлю і крыкнуў грамавым голасам, як рыкае леў, а сем грымот прамовілі галасамі сваімі". (Мал. 15)

Мал. 15. Апавяшчальнік у хмарным адзенні. (Із акварэлі Бродзкага, якая захўваецца ў аўтара).

Вы бачыце адсюль, што тут, у Апакаліпсісе, усё трэба разумець у літаральным сэнсе, а ніяк не іншасказальна! Калі яго аўтар кажа пра град, гром, дождж, маланкі, то вы яго так і разумейце! Толькі ў такім выпадку вы і будзеце яго разумець цалкам выразна і проста!

А вось у главе XI мы бачым і заканчэнне навальніцы, калі ўсё неба праяснілася, і вясёлае Сонца канчаткова вызірнула із хмар, а разам з ім, здавалася, улагодзілася і пасвятлела прырода, назіраючы пасярод жамчужын кропель,

свецячыхся на абмытых лістах, апошнюю хаваючуюся за гарызонтам навальнічную хмару.

"Сёмы пасланнік (*буры*) пратрубіў, – піша ён, – і раздаліся ў нябёсах магутныя гукі, якія паведамлялі:

– З гэтага часу царства сусвету стала царствам самога нашага ўладара і яго прысвечанага, і будзе ён валадарыць ў стагоддзях стагоддзяў!..."

"І раскрыўся (*паміж хмарамі*) блакітны намёт божы на небе, і з'явілася (*вясёлка*) захавальніца абяцання бога (*Ною, што не будзе другога патопу ад дажджавой вады*), і адбыліся маланкі, і грымоты, і шум, і вялікі град".

Зараз вы самі пабачылі, як праз увесь Апакаліпсіс адной суцэльнай канвой праходзіць цудоўна-мастацкае апісанне навальніцы, якая пранеслася над Патмос падчас назірання аўтара. У гэтай канве не забытая ні адна тыповая выява развіцця навальніцы, пачынаючы ад цяжка згорнутай, як скрутак папірусу, першай хмары і характэрнага заціішша перад навальніцай. Вы бачыце тут і кожны ўдар грому з крывавымі маланкамі, і вясёлку пасярэдзіне навальніцы, і, нарэшце, заканчэнне самой навальніцы з новай вясёлкай і канчаткова раскрыўшымся намётам блакітнага неба. Дарэмна кажуць мне мае крытыкі, быццам я "тлумачу" вобразы Апакаліпсіса "у сэнсе навальнічных і астралагічных выяваў". Я тут не тлумачу роўна нічога, я толькі літаральна разумею тое, што чытаю, ды і іх менавіта прашу і пераконваю рабіць тое ж самае: хай яны паспрабуюць чытаць Апакаліпсіс так, як яны чытаюць усякую іншую кнігу, а не тлумачаць іншасказальна тое, што цалкам зразумела толькі пры літаральным успрыманні і становіцца падобным на трызненне вар'ята пры усякіх алегарычных тлумачэннях.

А што да таго, што варажбаванне з дапамогай аблокаў квітнела ў старажытнасьці і нават у сярэднія стагоддзі, на гэта маецца шмат выразных указанняў. Існуе нават старажытна-жыдоўская "Кніга грымотаў" Майсея Ха-Дарсана[5], у якой тлумачыцца, што азначае, калі гром грымне із таго ці іншага сузор'я. А ў славянскіх "грамаўніках" XV стагоддзя, якія маюць відавочныя сляды перакладу із грэцкай мовы, гэта прыстасавана нават да земляробства. Так, напрыклад, сцвярджаецца: "Авен загрыміць (г. азн. маланка блісне із хмары ў Авене) - пагібель ураджаю". "Скарпіён загрыміць - голад будзе", і гэтак далей.[6]

Лекцыя Другая.

У папярэдняй маёй лекцыі я паказаў вам, якім чынам праз увесь Апакаліпсіс праходзяць суцэльнай канвой пасьлядоўныя выявы навальніцы, якая пранеслася над Патмасам падчас назіранняў аўтара. Палічыўшы яе за спецыяльнае ўказанне Бога ў адказ на яго гарачыя прашэнні паказаць яму якім-небудзь знакам, калі ж, нарэшце, яго настаўнік Іошуа-Збаўца запануе на зямлі і спыніць валадарачыя над сусветам ганенні і несправядлівасьці, ён запісаў кожны эпізод навальніцы і растлумачыў яе, як падказвала яму яго гарачае ўяўленне і рэлігійны энтузіязм, у сэнсе шэрагу грозных удараў, якія адбудуцца над зямнымі царамі і саноўнікамі пануючай царквы.

Іхны характар ён вывеў із характару паўстаўшых перад ім навальнічных выяваў і, верагодна, із патмаскага землятрусу, выпадкова супаўшага, ці нават

[5] Moses ha Darsan "Sepher Reamim" (Кніга громаў). Первае выданне ў 1560 годзе.
[6] Гл. больш падрабязна ў маёй кнізе “Прарокі”, выд. 1914 г.

знаходзіўшагася ў падстававай сувязі з навальніцай. Пасьлядоўнасць жа гэтых удараў божага гневу ён вызначыў із пасьлядоўнасьці іх навальнічных сімвалаў, а канец "грэшнага сусвету" аднёс да апошняга дня IV стагоддзя, згодна з астралагічнымі і кабалістычнымі (заснаванымі на камбінацыях лічбаў) меркаваннямі.

Але, акрамя навальнічнай канвы, праз увесь Апакаліпсіс праходзіць і пераплятаецца з ёю яшчэ другая, надзвычай мастацкая канва. Гэта – апісанне выяваў зорнага неба і, так бы мовіць, першабытны гараскоп са становішчамі планет, старанна вылічанымі аўтарам для гэтага знамянальнага дня, як пачатковага пункту яго астралагічных меркаванняў.

Гэтая другая канва Апакаліпсісу яшчэ больш цікавая для нас, чым першая. Калі першая канва служыць для разумення містычнага настрою старажытнага існавання, калі людзі ва ўсякай з'яве прыроды шукалі схаваны, таямнічы сэнс, то другая, астралагічная, канва не толькі заводзіць нас у таямніцы старажытнай астралогіі, але і дае магчымасць з астранамічнай дакладнасьцю вызначыць час узнікнення Апакаліпсісу, з дапамогай пазначаных у ім (у VI главе) становішчаў планет у розных сузор'ях нябеснага скляпення.

Але для таго, каб чытач зноў пераканаўся, што я тут не фантазірую і *нічога не тлумачу іншасказальна*, а прама бяру факты, прыведзеныя ў Апакаліпсісе, як яны ёсць, я пакажу, і тут, адну за адной, ад главы да главы, найважнейшыя выявы зорнага неба, апісаныя ў аследуемай намі кнізе.

Адну із такіх відавочна астранамічных выяваў мы ўжо бачылі ў маёй папярэдняй лекцыі. Гэта – выява зорнага неба з яго 24 старцамі-гадзінамі сутак, з сузор'ямі Пасада (зараз Касіяпея) па адзін бок ад паўночнага полюса, як ад цэнтра кручэння неба, і сям'ю свяцільнямі Вялікай Мядзведзіцы, зіхацячымі па іншы бок. Адносна таго, што гэтыя сем сьвяцільнікаў – не што іншае, як сем зорак Вялікай Мядзведзіцы, у нас не можа быць ні найменшых сумненняў ўжо праз адно тое, што яны паказаны на небе і як раз насупраць "Нябеснага Пасада" (Касіяпеі), у справядлівасьці чаго можа пераканацца кожны із вас, хто пажадае паглядзець на зорнае неба ў першую ж ясную ноч. Сапраўды таксама і чатыры жывёлы, поўныя вачэй (*зорак*) спераду і ззаду, ўнутры і навокал, г. азн. Цяля, Леў, жывёла з галавой, як у чалавека, і жывёла, падобная на ляцячага арла, павінны быць размешчаны чытачом ў месцы, літаральна паказаныя аўтарам, г. азн. на "шкляное скляпенне" - неба старажытных (мал. 6).

А аднойчы гэта зробіўшы, мы адразу і знойдзем іх там усіх чатырох у выглядзе адпаведных сузор'яў чатырох пор года, г. азн. сузор'яў Цяляці, Ільва, Стралка і Пегаса, і тады ўсё гэта месца кнігі выявіцца надзвычай паэтычным апісаннем рэальна існуючай рэчаіснасьці на небе.

Нельга сцвярджаць, – як мне пярэчаць некаторыя, – што тут аўтар іншасказальна апісаў не сузор'і чатырох пор года, а нейкіх містычных звяроў, або херувімаў старажытна-сірыйскай сьвяцільні, ці чатыры веравызнанні і г. д. Гэта ўсё роўна, што сцвярджаць, быццам у ангельскім нацыянальным гімне "God, save the King" (Божа, абараняй караля) пад богам трэба разумець старадаўняга арабскага алхіміка, а пад каралём - салетру, із якой ён спёк свой філасофскі камень. Такога роду алегарычныя тлумачэнні пара, нарэшце, цалкам пакінуць пры вывучэнні Апакаліпсісу[7] і наогул разумець усе выказванні гэтай кнігі літаральна, як мы

[7] Мікалай Марозаў. "Адкрыццё ў навальніцы і буры. Гісторыя узнікнення Апакаліпсіса". Першае і другое выданне 1907 г. Там усё гэта выкладзена падрабязна, а тут я даю толькі рэзюмэ.

разумеем іх ва ўсякіх іншых звычайных кнігах. Калі ў маім даследаванні Апакаліпсісу і ёсць нейкая заслуга, то яна менавіта і заключаецца ў тым, што я першым падышоў да гэтай кнігі проста, як да ўсякай іншай; у тым, што я адкінуў папярэдне ўнушанае мне меркаванне, быццам я чытаю галюцынацыю вар'ята, як толькі пабачыў, што тут кожная фраза пры літаральным разуменні мае цалкам рэальны астралагічны сэнс.

Прачытаўшы месца пра чатырох жывёл і адразу зразумеўшы, што тут гаворка ідзе пра адну із самых шануемых мной навук – пра астраномію, я з прагнасьцю пачаў чытаць Апакаліпсіс далей (у Аляксееўскім равеліне Петрапаўлаўскага ўмацавання), каб знайсьці там яшчэ іншыя месцы ў тым жа астранамічным родзе.

І мае шуканні былі не марнымі!

Ледзь я дайшоў да XII главы, як пабачыў там такое выдатнае месца: "І з'явілася на небе (*заўважце, зноў на небе, а не ў якім-небудзь іншым месцы*) новая адзнака вялікая і цудоўная: жанчына, апранутая сонцам, унізе яе ног быў месяц, а над яе галавой вянок із 12 зорак "...

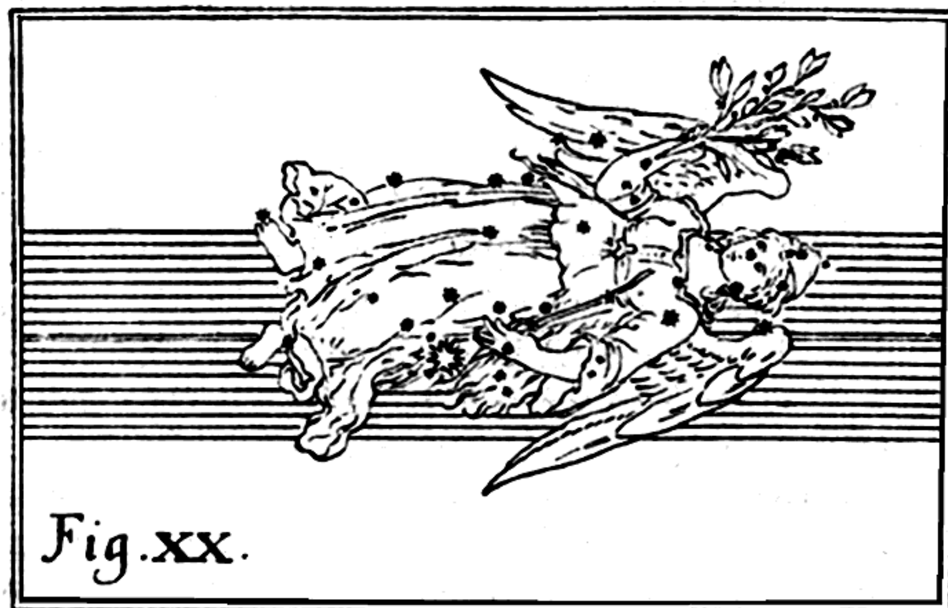

Мал. 17. Сузор’е Панны (Са старадаўняй лацінскай кнігі “Astrognosia” XVI ст. Кнігасховішча Пулкаўскай абсерваторыі).

Да таго часу, пакуль вы глядзіце на Апакаліпсіс, як на просты літаратурны твор, гэтае месца здаецца вам толькі вельмі паэтычным: нешта накшталт Дыяны, якая ляціць на сярпе месяца і прытым яшчэ ў нейкім незвычайным адзенні - у сонцы. Але зірніце на гэта без спробаў іншасказальнага тлумачэння, прыміце усё ў літаральным сэнсе, і вы заўважыце, як усё тут становіцца простым і зразумелым, не страціўшы ні кроплі сваёй мастацкасьці і прыгажосьці! Згадайце толькі, што сярод 12 старадаўніх фігур у сузор'ях Задыяка, праз якія Сонца здзяйсняе свой штогадовы абыход неба, ёсць адна (і толькі адна) жанчына - у сузор'і Панны (мал. 17), пра якую я вам ужо раней нагадваў. Згадайце, што кожны год у верасні месяцы Сонца сапраўды апранае гэтую жанчыну сваімі прамянямі, а ўніз яе ног у адзін із 30 дзён гэтага месяца сапраўды прыходзіць месяц, а над галавой Панны, калі яна кульмініруе, сапраўды знаходзіцца згуртаванне зорак, званае валасамі Веранікі, дзе сярод дробных, ледзь бачных вокам зорачак, можна налічыць 12 больш буйных, - і вы пабачыце, што і тут у Апакаліпсісе зусім не паэтычная фантазія, а яшчэ больш

паэтычная рэчаіснасць! І гэтая рэчаіснасць, звыш таго, знаходзіцца ў поўнай адпаведнасьці з усёй астатняй астранамічнай канвой Апакаліпсіса, да якой належаць і вышэйапісаныя сузор'і чатырох пор года, поўныя вачэй-зорак, спераду і ззаду, ўнутры і навокал.

Гэта апісанне праходжання Сонца па сузор'ю Панны дало мне яшчэ і іншае эстэтычнае задавальненне. Я ўжо казаў вам, што выява Панны малявалася на старажытных мапах з каласамі ў руках і была спачатку сімвалам, які абазначаў час жніва. "Гэта азначае, - сказаў я на заканчэнне, - аўтар рабіў назіранні ў верасні!" Я адразу ж знайшоў і падцверджанні такой высновы ў далейшых частках Апакаліпсісу, дзе сказана, што ў гэты час вінаград паспеў на выспе Патмас, і ўжо было закончана жніво! Якім бы ні быў год назірання аўтара, але я пасьля гэтага ўжо ведаў, што кніга была складзена восенню, у верасні! Я з прагнасьцю пачаў чытаць Апакаліпсіс далей, і зноў на пачатку XIV главы знайшоў надзвычай выразную праяву той жа самай астралагічнай канвы. Справа ў тым, што сярод сузор'яў Задыяку, якія маюць асаблівае значэнне ў астралогіі, ёсць сузор'е Авена (Ягняці) (Κριός або Ἀρνίον), штодня ўзыходзячае як раз на ўсходзе і заходзячае як раз на захадзе. Аўтар і раней шмат разоў згадвае пра гэтае сузор'е, сімвалізуючы ім Езуса, прынесенага, як ягня, у ахвяру за грахі сусвету, і ўвесь час называе яго гэтым самым імем – ягня (Авен) (Ἀρνίον). І тут астранамічнае значэнне назвы несумненна, так як месца свайго Авена аўтар не раз пазначае на тым жа небе.

"Я глянуў на неба, і вось Авен (мал. 18) стаіць над Сіёнам", г. азн. ўзышоў над перакрыжаваннем двух нябесных шляхоў: нябеснага экватара і экліптыкі, дзе на егіпецкіх задыяку (гл. далей) малявалася шляхапазначаючая дошчачка ў сузор'і Рыб, а слова Сіён (ציון - ціун) па-жыдоўску і азначае шляхапазначальную адзнаку, прыдарожную тычку[8].

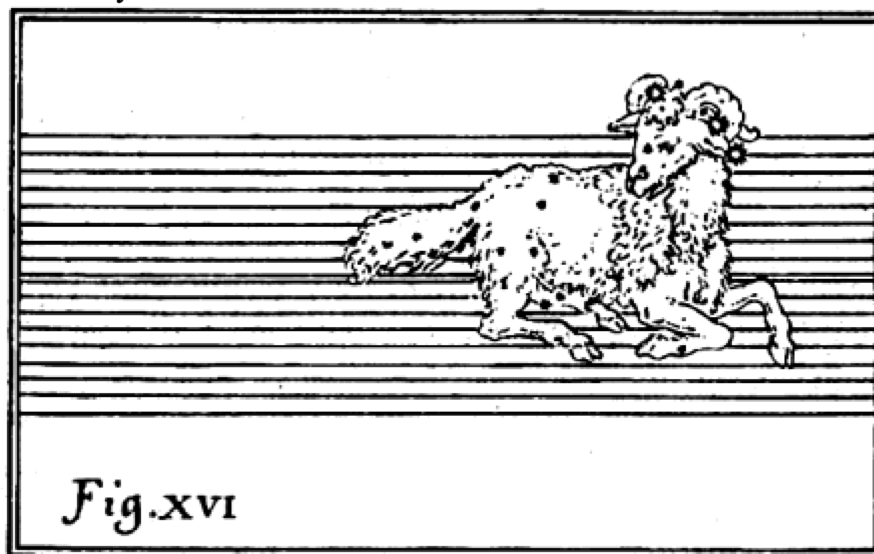

Мал. 18. Сузор'е Авена. (Із лацінскай "Astrognosia", якая захоўваецца ў Пулкаўскай абсерватрыі)

І тут усё зразумела. А потым пачынаецца такое месца, якое для астранамічна непадрыхтаванага чалавека і на самай справе можа здацца трызненнем вар'ята.

У наступных радках распавядаецца, што нейкі "апавяшчальнік які мае ўладу над полымем", выйшаў (*у гэты час*) ад "Ахвярніка", а другі "апавяшчальнік з

---

[8] Адзначым, што Авен на берагах Міжземнага мора ўзыходзіць прама над гэтым "шляхапазначаючым знакам".

сярпом патаптаў нагамі гронкі вінаграду, і разлілася кроў да самай конскай аброці!"

Што азначае тут апавяшчальнік з сярпом? Які тут ахвярнік? Якая конская аброць? Пра коней жа на працягу ўсёй гэтай главы няма і гаворкі! Вы нічога ніколі тут не зразумееце, пакуль не паглядзіце на справу з астранамічнага боку. Але як толькі вы паглядзіце на гэтае выказванне з гэтага боку, як усё раптам зробіцца для вас відавочным і зразумелым. Справа ў наступным:

Калі сузор'е Авена ўзыходзіць на патмаскім гарызонце, сузор'е Панны павінна толькі што зайсьці, а разам з ёю і Сонца, якое было, як мы ўжо бачылі, у Панне. На захадзе спускаецца ў гэты час на гарызонт сузор'е Валапаса (мал. 19), якое малюецца з сярпом у руцэ. Яно як бы топча ў гэты момант зямлю, дзе, бачыцца на гарызонце зорачка Вінаградарніца (Vindemiatrix).

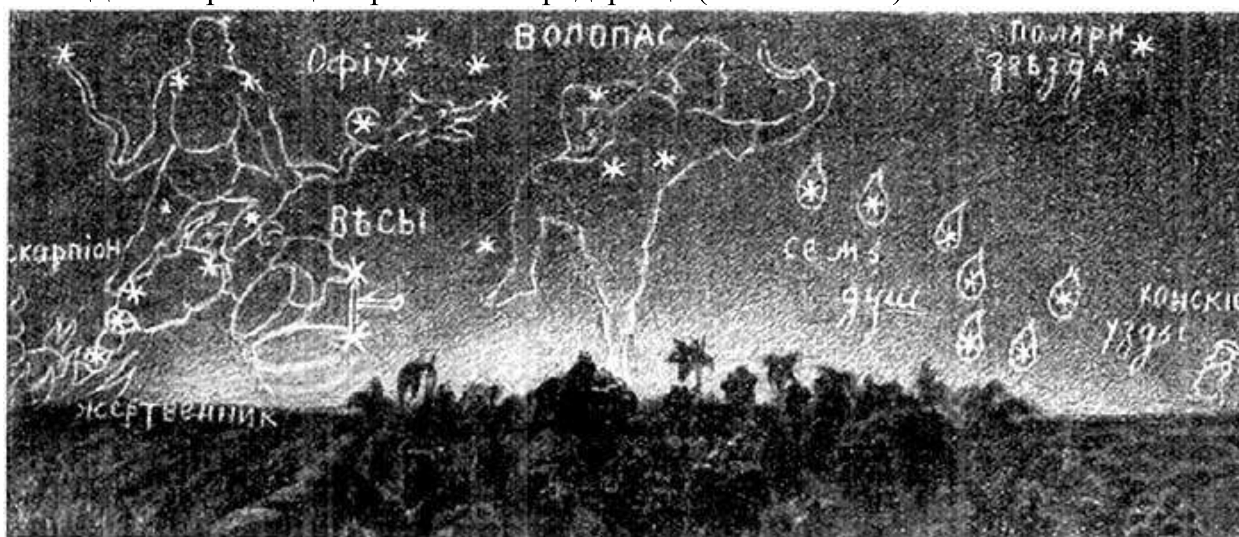

Мал. 19. Узыходжанне Валапаса з яго сярпом над патмаскім гарызонтам. Крывавая паласа вячэрняй зарніцы на прыканцы верасня там цягнецца ад Ахвярніка (у левым куце пад хвастом Скарпіёна, дзе бачна полымя гэтага ахвярніка) да Конскай Аброці (у правым верхнім куце малюнка за сям'ю зоркамі – сям'ю душамі – зараз Вялікая Мядзведзіца).

Сузор'е Ахвярнік павінна было ў гэты момант толькі што зайсьці на паўднёвым захадзе, і згуртаванне зорак Конская Аброць, якое знаходзіцца ў сузор'і Вазнічага (мал. 19) віднелася із-за патмаскага гарызонта амаль на самай поўначы. Вогненна-крывавая паласа вячэрняга зарыва павінна была пры гэтых умовах разліцца як раз паміж сузор'ямі Ахвярніка і Конскай Аброці, што і пазначыў аўтар у толькі што прыведзеным месцы. Тут зараз для нас няма нічога дзіўнага! Усё гэтае выказванне – толькі паэтычнае апісанне заходжання сузор'я Валапаса над месцам заходу зорачкі Вінаградарніцы і пазначэнне межаў вячэрняга зарыва, як яго штогадова можна было назіраць на Патмасе на прыканцы верасня на працягу ўсіх першых стагоддзяў нашай эры.

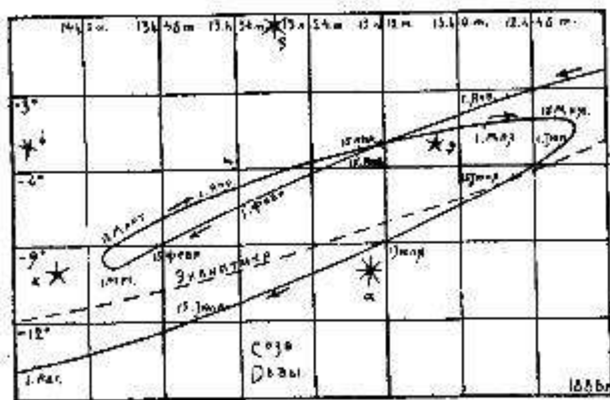

Мал. 20. Шлях Марса па сузор'ю Панны ў 1888 г.

Але асабліва цікавай з астранамічнага боку гледжання з'яўляецца для нас VI глава, так як згодна з пазначаным у ёй становішчам планет лёгка вызначаецца з астранамічнай дакладнасьцю, што назіранні аўтара здзясняліся вечарам 30 верасня 395 юліянскага года, ні на адзін дзень раней, ні на адзін дзень пазней гэтай даты!

Перш за ўсё, заўважу, што планеты ў старажытных астролагаў вельмі часта маляваліся ў выглядзе коней. Нагодай гэтаму былі, верагодна, іхныя назіраемыя скокападобныя перамяшчэнні паміж зоркамі. Дзякуючы руху зямлі вакол сонца, шляхі праходжання знешніх планет здаюцца нам не плаўнымі, колападобнымі, якімі яны з'яўляюцца на самай справе, а ў выглядзе зігзагаў або петлепадобнымі. Планета спачатку хутка рухаецца наперад, затым спыняецца, затым робіць адваротны рух, зноў спыняецца і зноў імкліва імчыцца наперад (мал. 20) і г. д., пакуль не пройдзе вакол усяго бачнага неба і не пачне наступнае абыходжанне такімі ж скокамі, але ўжо па новым шляху.

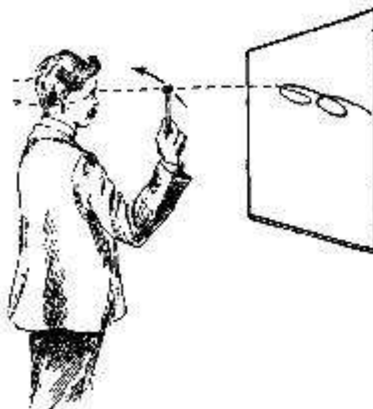

Мал. 21.

Для нас, жывучых пасьля Каперніка, у гэтым не толькі няма нічога дзіўнага, але менавіта так і павінна быць. Вось выдатны і просты вопыт, які кожны з вас можа паўтарыць, вярнуўшыся дадому (мал. 21).

Я бяру ў рукі аловак, паднімаю яго да ўзроўню сваіх вачэй, закрываю адно із іх і адзначаю другім, якое месца на сьцяне закрывае кончык гэтага алоўка? Затым, пакінуўшы аловак нерухомым, пачынаю гайдаць галавой, робячы ёю кругавыя рухі. Мне здаецца, што праекцыя кончыка алоўка выкрэслівае на сьцяне эліпс або рухаецца ўзад і наперад. Калі ж, не перастаючы кружыць сваёй галавой, я буду павольна рухаць аловак на выцягнутай наперад руцэ вакол сябе, то мне будзе

здавацца, што ён апісвае на знаходзячайся за ім сьцяне цалкам такія ж петлепадобныя фігуры, як і планета паміж зоркамі.

Падставы з’явы ў абодвух выпадках цалкам днолькавыя. Кружачы вакол маёй шыі кончык алоўка ўяўляе сабой знешнюю планету, павольна і плаўна рухаючуюся вакол сонца, а маё вока, здзяйсняючае разам з галавой кругавыя рухі вакол прадаўжэння маёй шыі, уяўляе зямлю, таксама кружачуюся вакол сонца. Калі гэтая зямля апярэджвае кончык алоўка, мне здаецца, што праекцыя яго на сьцяне робіць адваротны рух, як планета на фоне аддаленых зорак пры падобных абставінах. Калі ж вока пойдзе пры ківанні маёй галавы ў процілеглы бок ад кончыка алоўка, мне здаецца, што яго праекцыя рухаецца на сьцяне наперад значна хутчэй.

Зараз вам сталі зразумелымі як зігзагападобныя рухі планет на бачным небасхіле, так і нагода, чаму на старажытных астралагічных малюнках, і асабліва манетах першых стагоддзяў, мы часта бачым выявы планет у выглядзе коней, а сузор'яў, у якіх яны знаходзяцца, – у выглядзе вершнікаў на іх. Я не буду прыводзіць тут шматлікіх узораў, а пакажу для прыкладу (мал. 22 і 23) хоць на гэтыя гальскія манеты першых стагоддзяў, узятыя мной із "Astronomical Myths" Джона Блэка, запазычыўшага іх, у сваю чаргу, із кнігі Фламарыёна "Гісторыя неба", ці наадварот.

Мал. 22 і 23. Старажытныя гальскія манеты з планетамі ў выглядзе коней.

Наверсе манеты (мал. 23) вы бачыце спачатку выяву трох зорачак, а пасярэдзіне планету ў выглядзе каня, які скача. На ім сядзіць верхам Рак і трымае ў лапках аброць, а ўнізе намаляваны Скарпіён або Казярог. Гэта азначае, што планета знаходзілася ў сузор'і Рака і накіроўвалася да Скарпіёна або Казярога. А на мал. 23 Конь S (Сатурн) скача праз пасудзіну Вадалея. Такіх манет нямала захавалася да гэтага часу, а гэта азначае, што сам спосаб пазначэння планет і сузор'яў, у выглядзе коней і вершнікаў, быў звычайным для таго часу. Заўважу яшчэ наступную важную рэч пра кожную із планет. З нагоды свайго вогненна-чырвонага колеру, Марс для старажытных уяўляўся чырвоным канём; Меркурый, якога амаль ніколі не бывае відаць, – цёмным; Юпітэр і Венера – яркімі белымі коньмі, але адрозніць гэтых апошніх адзін ад аднаго большай часткай было не цяжка, таму што Венера ніколі не аддаляецца ад сонца далей, чым на адно сузор'е. Калі Сонца, напрыклад, паказана ў Панне, як гэта зроблена ў Апакаліпсісе, то і Венера можа быць толькі ў Панне ж або ў Ільве, або ў Шалях, або ў Скарпіёне. Ні ў якім іншым сузор'і яна не можа быць.

Што да Сатурна, то старажытныя малявалі яго ў выглядзе мярцвецкі-блеклага каня, але гэта не таму, каб ён адрозніваецца мярцвяцкі-блеклым колерам. Я шмат разоў назіраў яго простым вокам і ў тэлескоп. У тэлескопе ён (акрамя свайго кола) уяўляецца звычайным залацістым дыскам. Пры назіранні ж простым вокам, ён мне здаваўся большай часткай некалькі матавым параўнальна з іншымі сьвяціламі. Нічога мярцвяцкі-блеклага я ў ім не заўважаў, а таму і думаю, што такім Сатурн быў толькі ва ўяўленні старажытных. Гэты уяўны колер быў як бы

ценем, які падаў на планету ад яе злавеснага ў астралогіі значэння: Сатурн быў богам сьмерці.

Калі я прыступіў у 1882 годзе ў Аляксееўскім равеліне Петрапаўлаўскага ўмацавання да чытання VI главы Апакаліпсіса з такімі папярэднімі звесткамі, то яна мне здалася надзвычай характэрнай; ўсе названыя мной астралагічныя коні фігуравалі ў ёй разам з адпаведнымі сузор'ямі ў выглядзе коннікаў.

Я вам прачытаю пачатак гэтай главы згодна з маім перакладам з грэцкай мовы, так як, паўтараю, пераклады астралагічных месцаў не адпавядаюць рэчаіснасьці ў царкоўных выданнях.

"І я бачыў, як Авен зняў першую із сямі пячатак (*г. азн. вызвалілася ад воблакаў з боку Авена, відаць, сузор'е Стралка*) і адна із чатырох жывёл (*названых вышэй*) прамовіла мне, як бы голасам грому (*ужо апісанай навальніцы*):

- Ідзі і глядзі!"

Я зразумеў становішча зорак, і вось у тым самым месцы знаходзіўся (*згодна з астранамічнымі разлікамі*) ярка-белы конь[9] (*Юпітэр*), а ў седзячага над ім (*Стралка*) быў лук і дадзены яму Вянок і выйшаў ён, пераможны, каб перамагчы (мал. 4).

"Калі Авен зняў другую пячатку (*г. азн. вызвалілася ад воблакаў сузор'е Персея*), другая жывёла прамовіла:

- Ідзі і глядзі!

І пайшоў туды, па іншы бок, палымяна-чырвоны[10] конь (*Марс*), і седзячаму над ім (*Персею*) нададзена зняць мір з зямлі, каб людзі забівалі адзін аднаго, і дадзены яму вялікі меч (мал. 25 і 26)."

[9] Па-грэцкі λευχυς – ярка-белы, бліскучы. Ад гэтага лацінскае lux – святло. Адносна таго, што у дадзеным выпадку гаворка ідзе пра Юпітэр, сумненняў няма, таму што другі ярка-белы конь – Венера не можа быць у сузор'і Стралец, калі сонца, як гэта паказана ў главе XII рад. 1 Акапаліксасу знаходзіцца ў сузор'і Дзевы. Юпітэр жа характэрызуе і выкарыстаны тут эпітэт – пераможны.

[10] «І пайшоў туды, на другі бок палымяна-чырвоны конь" – тут гаворка бясспрэчна ідзе пра планету Марс, так як толькі адна яна палымяна-чырвонага колеру. Словы "па другі бок" выкарыстаны ў дачыненні да гэтага каня і паказваюць, што толькі Марс быў пад час назірання Яна пад гарызонтам насупраць усіх астатніх планет.

Мал. 25. Сузор'е Вазнічага с конскай аброццю, Трохкутніка і Персея з мячом над экліптыкай у Млечным Шляху (Са старадаўняй лацінскай "Астрагнозіі" Пулкаўскай абсерваторыі).

Рис.26.
Персей с мечом и головой Медузы.
(Из книги Петискуса "Олимп".)

Мал. 26. Персей з мячом і галавой Мядузы (Із кнігі Пяціскуса "Алімп".)

"Калі Авен зняў трэццюю пячатку (*з сузор'я Шаляў*), трэццяя жывёла прамовіла:

- Ідзі і глядзі!

Я глянуў, і вось у тым самым месцы і знаходзіўся цёмны конь (*планета-невідзімка Меркурый*[11]) і ў седзячага над ім (мал. 27) былі ў руцэ шалі. І я чуў шум (*ветру*?) пасярод чатырох жывёл, прамаўляўшы (планеце гандлю – Меркурыю):

- Дзённая порцыя хлеба за дынар і за дынар жа тры дзённыя порцыі ячменю! Але не шкодзь ні маслу, ні віну!

Калі Авен зняў чацвёртую пячатку, я пачуў гук (*грому*?) ад чацвёртай жывёлы (*з боку сузор'я Пегаса*), прамовіўшы:

- Ідзі і глядзі!

Я глянуў (*на вызваліўшаяся ад аблокаў новае месца задыякальнай паласы*), і вось там знаходзіўся мярцвяцкі-блеклы конь (*злавесная планета Сатурн*), а паднімаючамуся на яго імя смерць (*Скарпіён, мал. 28*), і падземнае царства вынікала за ім (*Стралок, Казярог, Вадаліў і насельнікі бездонняў, Рыбы*), і дадзена ім улада над (*прыкрываемай ім паўднёва-ўсходняй*) чвэрцю зямлі, каб забівалі там людзей мячом і голадам, і пошасьцю, і звярамі зямнымі".

[11] Адносна таго, што тут размова ідзе пра Меркурый, які праходзіў па сузор'ю Шаляў, не можа быь сумненняў. Гэта – самая слаба зз'яючая зорка із усіх планет вядомых старажытным, у поўным сэнсе слова – планете-невідзімка. Шмат хто із астраномаў ніколі не бачылі яе на свае вочы, праз што Ян і лічыў яе цёмнай, падобна месяцу ў перыяды яго нябачнасьці. Пры гэтым жа, у наступных радках яна вызначана відавочна і згодна са сваімі астралагічнымі асаблівасьцямі: Меркурый быў планетай гандлю.

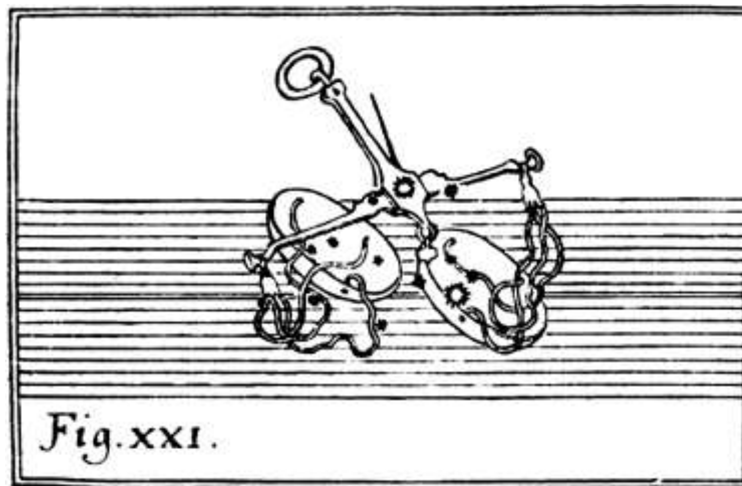

Мал. 27. Сузор’е Шаляў. Са старадаўняй “Астрагнозіі”. Пулкаўская абсерваторыя.

Вы бачыце, што становішча Марса, Юпітэра, Сатурна і Меркурыя апісаны тут цалкам выразна. Марс паказаны пад астралагічнай фігурай, якой дадзены ў рукі вялікі меч. Але з мячом над экліптыкай знаходзіцца адзін Персей. Акрамя, таго, пазначаны і астралагічны сэнс Марса, як планеты вайны: яму загадана зняць мір з зямлі. Г. азн., Марс быў пад Персеем. Меркурый названы цёмным канём, таму што сапраўды быў нябачным для Яна, падобна Месяцу, пацямнеўшаму пры маладзіку. Яго атрыбуты таксама пазначаны вельмі выразна. Меркурый быў планетай гандлю, і тут яму даецца загад: дзённая порцыя хлеба за дынар і за дынар жа тры дзённых порцыі ячменю.

Калі я ўпершыню прачытаў гэтае месца ў меўшымся ў мяне французскім перакладзе, я быў некалькі здзіўлены, сустрэўшы там замест Шаляў невыразны тэрмін la mesure (мера).

Верагодна, тут памылка перакладчыка, падумаў я, і мне вельмі захацелася даведацца, як гэтае месца пазначана ў грэчаскіх спісах. Праз некалькі гадоў[12] мне ўдалося дастаць адзін з іх, і я з радасьцю пабачыў, што мая здагадка падцвердзілася: па-грэцку тут стаяла слова ζυγός, спецыяльна ўжываемае для сузор'я Шаляў. Ужо адна гэта акалічнасць паказвае, што тэрміны Апакаліпсіса нельга тлумачыць нейкім чынам, а патрэбна разумець у літаральным сэнсе, і прытым у астранамічным.

Юпітэр тут апісаны таксама не менш выразна, як і Марс.

Ён названы ярка-белым канём. Такіх планет, як я згадваў, толькі дзве: Юпітэр і Венера. Але Венера не можа быць у Стралку, калі Сонца ў Панне, як гэта паказана Янам. Стралок жа, як сузор'е, тут пазначаны вельмі добра. Ён адзін сярод задыякальных фігур з лукам у руках і Паўднёвым Вянком як раз пад локцем рукі. Сапраўды гэтак жа пазначаны і атрыбут Юпітэра, – магутнасьць. Ён названы пераможным канём.

Сатурн тут мы таксама бачым са звычайнай для яго ў старажытных астролагаў характарыстыкай. Ён названы мярцвяцкі-блеклым (χλορός) канём, якім ён заўсёды здаваўся астролагам, а яго сьвіта і атрыбут – падземнае царства – таксама згадваецца ў наступным радку. Затым сказана, што сядзячаму на ім імя – смерць. Сузор'ем сьмерці ў астролагаў заўсёды быў Скарпіён з яго смяротным джалам. Г. азн., Сатурн пазначаны менавіта ў Скарпіёне.

[12] Усе гэтыя высновы мне прыйшлі ў галаву пад час знаходжання ў Аляксееўскім равеліне Петрапаўлаўскага ўмацавання, калі ўсе кнігі не рылігійнага зместу былі забаронены на час майго зняволення.

Усюды пазначаецца, што аўтар паказвае гэтае становішча планет для дня свайго назірання, а ніяк не для якога-небудзь будучага года.

"Г. азн., - прыйшло мне ў галаву пры першым жа чытанні гэтай кнігі, – калі б мне ўдалося вызначыць, у які час ўсе гэтыя планеты былі ў названых сузор'ях, то я з астранамічнай дакладнасьцю вызначыў бы і год, у якім быў напісаны Апакаліпсіс". Тэорыя верагоднасцей прама паказвала мне, што калі б гэтае апісанне было фантазіяй аўтара, або маё разуменне памылковым, то я не знайшоў бы ні аднаго дня на працягу першых шасьці-сямі стагоддзяў, у які б пазначаныя тут планеты знаходзіліся б у пазначаных для іх пунктах неба.

Але ў мяне тады не было планетных эфемерыд для такога даследавання. Толькі праз 20 гадоў адзіночнага зняволення, ў 1901 годзе, я атрымаў, нарэшце, у Шлісельбургскім умацаванні магчымасць зрабіць неабходныя вылічэнні і адразу ж узяўся за іх. Асновай ўсёй працы паслужылі мне становішчы Юпітэра і Сатурна, як планет з найбольш доўгімі перыядамі абарачэння. Я вылічыў, перш за ўсё, тыя гады, калі Юпітэр быў бачным із зямлі ў сузор'і Стралка, і атрымаў першы слупок прыведзенай тут табліцы за дзесяць стагоддзяў нашай эры і часткова да яе. Затым вылічыў усе гады, калі Сатурн быў у Скарпіёне, і атрымаў другі слупок. Пасьля вызвалення са Шлісельбургскага ўмацавання я яшчэ працягнуў яго ад мінус 282 года за пачатак нашай эры і да 1723 пасьля яго (табл. I).

Згодна з апісаннем Яна неабходна, каб Юпітэр быў у той жа год у Стралку, калі Сатурн у Скарпіёне. Але, прагледзеўшы атрыманыя мною даты, я пабачыў (ды і вы самі бачыце із табліцы I), што такога супадзення ніколі не было за першыя тры стагоддзі нашай эры і за два з паловай да яе. Шукаць жа падобных спалучэнняў яшчэ раней -282 года не мела сэнсу, так як аўтар відавочна хрысьціянін. Толькі ў 395 годзе вы бачыце тут першае неабходнае супадзенне месцазнаходжанняў Юпітэра і Сатурна (мал. 29) з іхнымі становішчамі пазначанымі ў Апакаліпсісе[13].

[13] У 335, 336 і 337 гадах мы знаходзім як бы некаторыя дадзеныя для знаходжання падобнага спалучэння планет Сатурна, Юпітэра і Марса, але і толькі для адных гэтых трох планет адсутнічае бездакорная адпаведнасць. У 333 годзе Юпітэр у верасні прыйшоў у сярэдзіну сузор'я Стральца толькі геліяцэнтрычна, а геацэнтрычна быў яшчэ толькі на яго пачатку, а Сатурн у гэт час быў яшчэ толькі ў Шалях і толькі ў студзені 337 года Сатурн дайшоў да сярэдзіны Скарпіёна. Хаця ў 336 годзе Сатурн мог бы ўжо лічыцца ў Скарпіёне, але Юпітэр ужо пакідаў Стральца, а Марс, як паказвае трэцці радок табліцы, быў у гэты час на супрацьлеглай ад Персея гемісферы неба (гл. далей у тэксце). А ў 337 годзе Юпітэр быў ужо ў Казярогу. Аднак, я усётакі зрабіў вылічэнні астатніх планет і для 335 года, калі Сатурн і Марс усётакі былі блізка ад пазначаных сузор'яў (у суседніх ад іх). Вылічэнні восеньскіх маладзікоў дало тут магчымыя даты: 1) Маладзік каля чацвярга 4 верасня і тады апакаліптычная канселяцыя прыпала б на нядзелю 7 верасня. Але ў такім выпадку Венера была б на процілеглым ад сонца баку неба ў Раку і за "Перамагаючага" давялося б прыняць хіба што толькі Арыён. Аднак Венера праз яго не праходзіць ніколі і была б вельмі далёка ад яго і аддалялася б яшчэ больш. Меркурый жа знаходзіўся не ў Шалях, а ў Панне, градусаў на сем лявей сонца. Гэта азначае, што гэтая дата не падыходзіць. 2) Маладзік пад пятніцу 3 кастрычніка 335 г. таксама не падыходзіць. Пры ім Апакаліпсіс мог быць напісаны ў нядзелю 5 кастрычніка 335 г. Аднак, Венера у гэты дзень была ў Ільве, а не пад Змеятрымальнікам, а Меркурый – у Панне, а не ў Шалях. Такім чынам, пры ўсіх намаганнях і нават высілках, мы не маем магчымасьці прызначыць для часу ўзнікнення Апакаліпсіса ніводны із тэрмінаў раней 30 верасня 395 года, пачынаючы нават ад III ст. за пачатак н. э. Далей у глыбіню стагоддзяў я вылічэнняў не праводзіў з нагоды безсэнсоўнасьці.

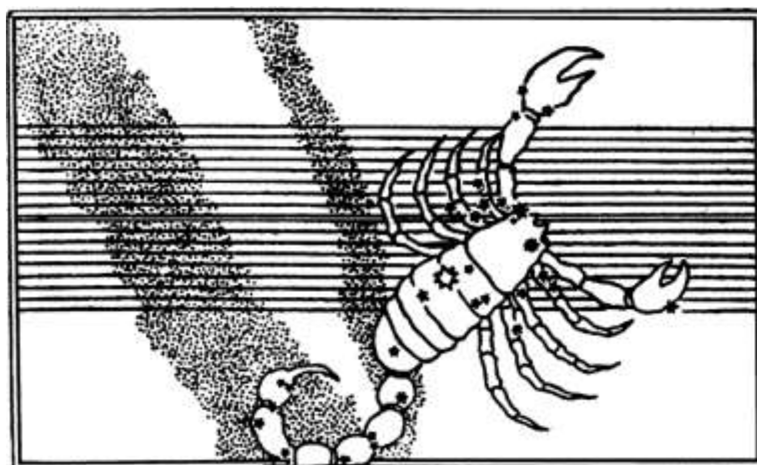

Мал. 29. Сузор’е Скарпіёна. (Із латынскай “Астрагнозіі” Пулкаўскай абсерваторыі).

Табліца I, якая паказвае, што ад 282 года да пачатку нашай эры і да 1723 г. пасьля пачатку адначасовае знаходжанне Сатурна ў сузор'і Скарпіёна, Юпітэра ў сузор'і Стралка і Марса ў сузор'і Авена (пад Персеем) у восеньскі час года было толькі ў 395, 632, 1249 і 1486 гадах нашай эры.

Гады, калі Сатурн быў пасярэдзіне сузор’я Скарпіёна (250° сучасн. Даўг. геліацэн.)	Гады, калі Юпітэр быў пасярэдзіне сузор’я Стралка (263° сучасн. Даўг. геліацэн.)			
-262,49	-261,94			
-253,04	-256,21			
-223,56	-222,63			
-194,12	-195,9			
-164,66	-163,32			
-135,21	-139,59			
-105,75	-104,01			
-76,29	-50,25			
-16,54	-44,70			
-17,38	-20,97			
13,5	15,61			
42,54	39,34			
72,00	74,92			
101,45	95,56			
130,91	134,23			
160,37	157,96			
189,52	193,54	Рэшткі ад цэлай лічбы зорных абаротаў Марса да яго прыхода ў сузор’е Авена пад Персеем, калі сонца было ў Панне (верасень-кастрычнік).		
219,25	217,27			
245,74	252,55			
275,2	276,55	Параўнальна з 1847 г.	Параўнальна з 1832 г.	
307,65	312,16			
337,11	335,59	0,367	0,39	для 336 г.
366,56	371,47	0,90	0,92	для 335 г.
NB. 395,99	ˆ395,20	ˆ0,9987	ˆ0,002	для 395 г. NB
425,45	430,75			
454,95	454,51	0,620	0,67	для 454 г.
464,4	490,09			
513,65	513,51	0,260	0,29	для 513 г.
543,31	549,4			
572,77	573,12	0,36	0,35	для 578 г.
602,23	605,71			

631,65	NB. 632,43	0,99	0,01	для 632 г. NB
661,14	665,02			
690,59	691,74	0,62	0,64	для 691 г.
720,05	727,33	NB. Цэлая лічба зорных абарачэнняў Марса дала для гэтай серыі супадзенняў Сатурна і Юпітэра толькі ў 395 і горш у 632 г. Але толькі 30 верасня 395 г. быў нядзельны маладзік і сузор'і Панны і меліся задавальняючыя становішчы і Венеры і Меркурыя.		
749,51	751,05			
775,97	786,64			
805,42	810,36			
837,85	834,09			
867,33	869,67			
896,79	905,26			
926,25	964,57			
955,7	985,29			
985,17	1012,02	Рэшткі ад цэлай лічбы зорных абарачэнняў Марса да яго сапраўднага прыходу ў сузор'е Авена і пад Персея, у той час калі сонца было ў Панне (верасень-кастрычнік).		
1014,62	1047,61			
1044,05	1071,33			
1073,54	1106,92			
1102,99	1130,64			
1132,45	1166,23	Параўнальна з 1847 г.	Параўнальна з 1832 г.	
1161,91	1189,95			
1191,36	1225,54			
1220,52	NB. 1249,26	0,94	0,97	для 1249 г. NB
1250,25	1264,55			
1279,74	1308,57	0,57	0,60	для 1308 г.
1309,19	1332,30			
1338,65	1367,85	0,20	0,23	для 1367 г.
1387,56	1403,47			
1427,02	1427,19	0,35	0,36	для 1427 г.
1456,47	1450,92			
1465,94	NB. 1486,50	0,93	0,96	для 1486 г. NB
1515,39	1510,22			
1544,54	1545,51	0,56	0,59	для 1545 г.
1574,31	1561,39	NB. Амаль поўны лік зорных абарачэнняў Марс даў на працягу гэтай серыі супадзенняў Юпітэра і Сатурна толькі у 1249 і ў 1486, але ні адзін із гэтых двух гадоў не задавальняе становішчу Венеры і Меркурыя і маладзіку ў сузор'і Панны ў нядзелю.		
1603,76	1605,12			
1633,22	1625,54			
1662,65	1664,43			
1692,13	1685,15			
1721,59	1723,74			

Гэта азначае, прыйшоў я да высновы, кніга была напісана ў 395 годзе.

Прысутнасць Сонца ў Панне (і ўказанне на жніво) вызначае месяц верасень, а становішча Месяца дапаможа вызначыць мне, думаў я, і самы дзень, так як Месяц рухаецца вельмі хутка.

Я зрабіў адпаведныя вылічэнні і знайшоў, што Месяц праходзіў (як паказана ў главе XII) пад нагамі Панны толькі 30 верасня (мал. 29). **Гэта азначае,назіранне Яна здзяйснялася 30 верасня 395 года, ні днём раней, ні днём пазней.**

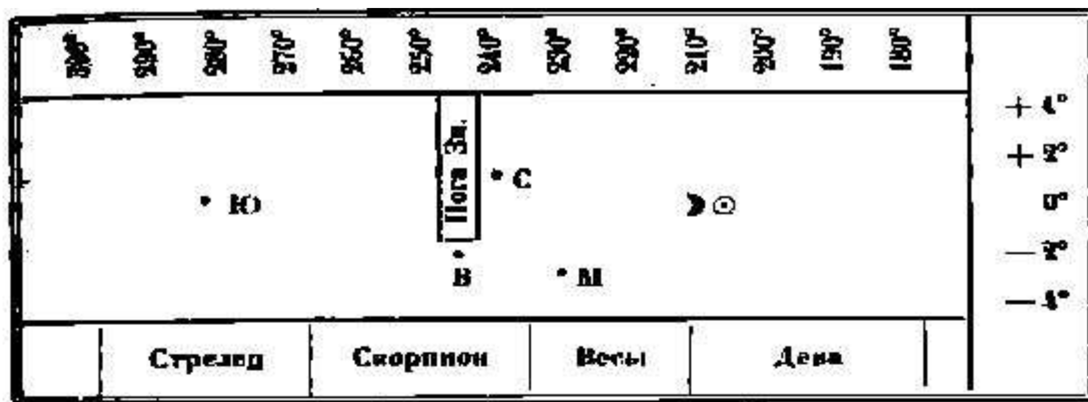

Рис.29.
Положения "шести планет" 30 сентября 395 года. Ю. - Юпитер в Стрельце (280° эклиптикальной долготы и - 0°3 широты). С. - Сатурн в Скорпионе (242° эклиптикальной долготы и + 1°5 широты) В. - Венера под ногой Змиедержца (248° эклиптикальной долготы и - 1°3 широты). М. - Меркурий в Весах (232° эклиптикальной долготы и - 3° широты). ☽ и ☉. - Луна и Солнце в ногах Девы (207° эклиптикальной долготы).

Мал. 29. Становішча “шасьці планет” 30 верасня 395 года: Ю – Юпітэр у Стралку (280° экліптычнай даўжыні і 0,3° шырыні); В – Венера пад нагой Змеятрымальніка (248° экліптычнай даўжыні і 1,3° шырыні). М – Меркурый у Шалях (232° экліптынай даўжыні і 3° шырыні); Месяц (серп) і Сонца (кола з кропкай пасярэдзіне) у нагах у Панны (207° экліптычнай даўжыні).

Такім чынам, час з'яўлення кнігі быў вызначаны мной з астранамічнай дакладнасьцю яшчэ ў той час, калі я быў у Шлісельбургскім умацаванні.

Аднак, Апакаліпсіс выдатны не толькі тым, што час яго стварэння можна вызначыць па становішчу планет, але яшчэ і тым, што ў дакладнасьці атрыманага выніку можна пераканацца шэрагам іншых дакладных спосабаў. Вось некаторыя із іх:

У першай главе аўтар паведамляе, што бачыў усё, апісанае ім, у нядзелю. Якім днём тыдня было 30 вер 395 года? – Задаў я сабе пытанне. – Калі я памыліўся, то, згодна з тэорыяй верагоднасьцей, павінен атрымацца іншы дзень. Я зрабіў вылічэнні і атрымаў, што 30 верасня 395 года сапраўды была нядзеля.

Сапраўды 30.09. 395 г. згодна са старым стылем была нядзеля, Месяц і Сонца ў Панне, маладзік, дарэчы, быў 29-га!!! (Праверыць можа кожны за 2 секунды - "Вечны каляндар"? А. Лысенка) Не прыдумляе Марозаў! І колькі ж яму давялося на паперцы ў слупок лічыць, хаця не - ужо, як быццам бы, арыфмометры з'явіліся:) J.

Затым, у главе VI сказана, што вогненна-чырвоны конь – Марс – быў пад Персеем. Калі мае высновы (зробленыя толькі па Сатурну, Юпітэру, Сонцу і Месяцу) правільныя, то ён тут і выявіцца; калі ж не, то, згодна з тэорыяй верагоднасцей, немагчыма будзе знайсьці яго ў гэтым месцы неба. Я зрабіў вылічэнні і знайшоў, што 30 верасня 395 года Марс быў пад Персея (мал. 30).

105°	90°	75°	60°	45°	30°	15°	0°	15°	30°
Вазнічы			Персей				Андрамеда		
									0°
						° Марс			-5°
		Цяля				Авен		Рыбы	

Мал. 30. Становішча Марса ў Авене пад мячом Персея 30 верасня 395 года (пад 36° экліптыкалнай даўжыні і -2,5° шыраты).

Потым, у той жа главе сказана, што Меркурый быў у Шалях. Калі мае вылічэнні правільныя, вырашыў я зноў, то ён і выявіцца ў Шалях. Я зрабіў патрэбныя вылічэнні і сапраўды знайшоў Меркурый у глыбіні сузор'я Шаляў (мал. 27).

Затым у главе другой (2.28) гаворыцца: "Перамагаючаму (*г. азн. Змеятрымальніку, астральнаму сімвалу выратавальніка сусвета, над якім стаіць зорны Геркулес, збіваючы дубінай змей, мал. 31*) дам ранішнюю зорку". Я зрабіў вылічэнне і знайшоў Венеру 30 верасня 395 года як раз у нагах Змеятрымальніка (мал. 29).

Мал. 31. Сузор'і паміж полюсам экліптыкі ў сузор'і Цмока (злева) і нябесным Ахвярнікам (зправа). Над Ахвярнікам – Скарпіён у адгалінаванні Млечнага Шляху, над ім Змеятрымальнік трымае Змея, які адкрывае пастку на Нябесны Вянок, а вышэй Геркулес, збіваючы дубінай змей і топчучы Цмока.

Усе планеты апынуліся на пзначаных месцах.

Я мог бы вам прывесьці цэлы шэраг іншых падцверджанняў маёй даты як у такім жа астранамічным, так і ў чыста гістарычным родзе. Але для вас, як знаёмых з астраноміяй, дастаткова і гэтых, каб пераканацца ў тым, што з боку гледжання тэорыі верагоднасцей пытанне пра час з'яўлення Апакаліпсісу мы зараз можам лічыць канчаткова вырашаным. Нават цэлыя кіпы сумніўных сведчанняў із рук сярэднястагоддзевых манахаў не маглі б пераважыць гэтыя нешматлікія астранамічныя высновы, падобна таму, як цэлыя горы рукапісных паведамленняў пра знаходжанне якой-небудзь планеты не ў тым месцы неба, у якім яна вызначаецца сучаснымі астранамічнымі вылічэннямі, не могуць пахіснуць меркаванне астранома, праверыўшага свае вылічэнні.

Аднак каб раз і назаўсёды закончыць з гэтым пытаннем, паказаўшы, што ніякіх іншых дат для Апакаліпсіса астраномія не дае, я, пасьля вызвалення са Шлісельбургскага ўмацавання на прыканцы 1905 года, праверыў з дапамогай Марса і ўсе іншыя даваемыя Юпітэрам і Сатурнам даты. Гэта вы можаце зрабіць і самі такім жа простым спосабам, як я зараз пакажу. Я ўзяў французскія астранамічныя календары (Connaissance des temps) за 1817 і 1832 гады, калі Марс на прыканцы верасня як раз быў геацэнтрычна ў тым жа самым становішчы, якое паказана ў Апакаліпсісе. Зразумела, што калі б ні існавала пазначанае Янам становішча, але поўная колькасць гадоў паміж ім і кожнай із двух знойдзеных мною дат у астранамічных календарах павінна нацэла дзяліцца на час сярэдняга

зорнага абароту Марса, роўнаму 1,880832... долям сярэдняга зямнога зорнага года. Гэта азначае, ўсякая дата, якая не задавальняе гэтаму патрабаванню, г. азн. якая дае рэшту хоць бы ў адну дзесятую долю зорнага абарачэння Марса, ужо не прыдатная, бо Марс за гэты час адойдзе амаль на два сузор'і ад Авена і із-пад Персея або настолькі ж не дойдзе да іх.

І што ж выявілася? Чытач бачыць сам із прыкладзенай вышэй табліцы І, што Марс толькі для 395 года даў на дзіва дакладнае супадзенне. Дробная рэшта ад 1452 зорных гадоў, якія працяклі паміж 395 і 1847 гадамі, выявілася для 395 года роўнай толькі 0,0001 долі зорнага абароту Марса, г. азн. матэматычна вылічаны Марс быў амаль тут жа і апісваў псеўда-эпіцыклічную пятлю S-падобнага выгляду ад пачатку верасня 395 да лютага 396 года. Аналагічныя выпадкі былі толькі ў 632 годзе, ды яшчэ ўжо пад час эпохі Адраджэння ў 1249 і 1486 гадах.

Але ў 632 годзе пазначаны ў Апакаліпсісе вераснёўскі маладзік прыпадаў на тэрмін каля 20 верасня, напярэдадні нядзелі, і, акрамя таго, Венера была не ў нагах Змеятрымальніка, а ў самой Панне, у ніжнім злучэнні з Сонцам, і толькі адзін Меркурый быў у сузор'і Шаляў. А для выпадкаў праходжання Сатурна, Юпітэра і Марса праз названыя ў Апакаліпсісе сузор'і ў 1249 і ў 1486 гадах вылічэнні далі: 1) для 1249 г. маладзік прыпадаў на напярэдадне нядзелі 14 верасня, калі Венера была сапраўды пад Змеятрымальнікам, але Меркурый быў правей Сонца, у Панне, бліжэй да сузор'я Ільва. Вядома, ён быў тады нябачным у промнях ранішняй зары, і аўтар Апакаліпсіса мог памыліцца ў разліках яго становішча, але ледзь ці хто-небудзь вырашыцца сказаць з гэтай нагоды, што Апакаліпсіс напісаны 14 верасня 1249 года, тым больш што ў гэты час ужо існавалі лепшыя, чым у старажытнасьці, спосабы вылічэння планетных рухаў. 2) У 1486 г. маладзік прыпадаў на аўторак 26 верасня, а бліжэйшая нядзеля было 1 кастрычніка, калі Месяц ужо значна адышоў із-пад ног Панны. І ў гэты раз Венера была пад Змеятрымальнікам[14], як паказана ў Апакаліпсісе, але Меркурый быў у Панне нябачным, у верхнім злучэнні з Сонцам. З нацяжкамі можна было б сцвярджаць і тут, што аўтар мог памыліцца ў вызначэнні месцазнаходжання нябачнага для яго Меркурыя, але раз вылічэнні далі без якіх бы то ні было нацяжак дату 30 верасня 395 года, то навошта рабіць выснову пра падробку?

Мы прама можам сцвярджаць: самыя грунтоўныя астранамічныя вылічэнні на працягу амаль трох стагоддзяў да пачатку нашай эры, і заканчваючы нашымі днямі, не дае ніводнага здавальняючага рашэння адносна часу ўзнікнення Апакаліпсіса, акрамя нядзельнага маладзіка з сонечным зацьменнем 30 верасня 395 года, і толькі ў гэты адзіны дзень астралагічная карціна неба, апісаная Янам, падцвярджаецца сучаснай астраноміяй у драбнюткіх падрабязнасьцях.

Такім чынам, пытанне пра час з'яўлення Апакаліпсіса з астранамічнага боку гледжання не можа выклікаць больш ніякіх сумневаў. Яно вырашана канчаткова і назаўсёды, і з гэтым з гэтага часу даводзіцца лічыцца ўсім сур'ёзным гісторыкам. Тут ім застаецца толькі адно: растлумачыць паходжанне ўсіх падробленых цытат і разважанняў пра гэтую кнігу, атрыманых із рук сярэднястагоддзевых манахаў і аднесеных імі да першых чатырох стагоддзяў хрысьціянства.

[14] Тут Марозаў памыляецца: Венера на прыканцы верасня 1486 года праходзіла Ільва, г. азн. 26 верасня 1486 г. (на самай справе маладзік быў у ноч 27-28 верасня, г. азн. з серады на чацвер) яшчэ менш падыходзіць, чым ён лічыў.(VVU)

Але хто ж мог быць аўтарам Апакаліпсіса? Тое, што гэтая кніга напісана Янам, – несумненна, так як ён сам сябе называе такім імем у першай і ў апошняй главе Апакаліпсіса. Але хто ж быў гэты Ян?

Мне здаецца, што такое пытанне не цяжка вырашыць грунтуючыся на самім Апакаліпсісе, ведаючы, што ён быў напісаны ў 395 годзе.

На самай справе, мы маем у разглядаемай кнізе наступныя ўказанні на асобу яе аўтара:

1) Аўтара звалі Янам.

2) Ён быў хрысьціянскім тэолагам і пісаў свае творы па-грэцку.

3) Ён жыў у Малой Азіі.

4) У 395 годзе, калі ён пісаў Апакаліпсіс, ён быў у поўным росквіце сваіх разумовых здольнасьцей; не быў вельмі маладым, так як выказваецца як чалавек маючы аўтарытэт, і не быў вельмі стары, так як захаваў усю жвавасць свайго ўяўлення.

5) Ён быў выхаваны ў заможнай сям'і, так як цудоўна апісвае колеры ўсіх каштоўных камянёў свайго часу.

6) Ён быў надзвычай красамоўны, хоць і з азіятызмамі ў сваёй мове, як гэта відаць са шматлікіх месцаў кнігі.

7) Ён цудоўна ведаў астраномію і ўсе навукі свайго часу.

Але ў старажытнасьці вялікія аратары і пісьменнікі былі не такімі частымі, як зараз. Калі мы знойдзем хоць бы аднаго, які б задавальняў усім гэтым патрабаванням, то больш не варта і шукаць.

Вось чаму пасьля заканчэння астранамічнай апрацоўкі я ўзяўся за вывучэнне гісторыі хрысьціянства першых чатырох стагоддзяў і, зазірнуўшы ў 395 год, зараз жа натыкнуўся на такую знакамітасць, як Ян Антыяхійскі, празваны Хрызастомам, або Златавустам.

Усё ў яго жыцці было як-быццам знарок прыстасавана для таго, каб прызнаць яго аўтарам Апакаліпсісу. У 395 годзе яму было паміж 40-50 гадамі. Перад гэтым ён быў нейкім апазіцыйным прасвітарам у Антыёхіі і лёгка мог патрапіць за чым-небудзь або за што-небудзь на выспу Патмас. Затым, праз год пасьля вылічанай намі даты, калі яго грамавое прароцтва павінна было ўжо распаўсюдзіцца ў публіцы і выклікаць паніку, яго раптам хапаюць, прывозяць пад вартай у Канстантынопаль і пад прымусам прызначаюць канстантынопальскім патрыярхам, каб ён выратаваў усіх ад пагражаўшай бяды. Апакаліпсіс прызнаецца на ўрачыстым паседжэнні Карфагенскага сабора ў 397 г., г. азн. як раз праз два гады пасьля яго эфектнага выхаду ў свет, свяшчэннай кнігай. Усе хрысьціяне на Усходзе, як сведчаць гісторыкі, пачынаюць чакаць заканчэння сусвету на прыканцы IV стагоддзя і абвяшчаюць ўсеагульнае пакаянне, а сам Ян кідае грымоты і маланкі на візантыйскіх цароў і святарства, але яму ўсё даруюць аж да V стагоддзя, на самым пачатку якога, згодна з яго прароцтвам, павінен быў прыйсьці на зямлю Ісус. Але Ісус не прыйшоў, і Яна раптам пачынаюць пераследаваць усе ўлады, як царкоўныя, так і дзяржаўныя. Яго пазбаўляюць пасады, асуджаюць, на падставе таго, што ён абразіў і рэлігію, і імперыю, высылаюць на працягу некалькіх гадоў у спасылку з аднаго месца ў іншае, больш аддаленае, пакуль, нарэшце, ён не памірае ў выгнанні.

Усё ў яго біяграфіі наводзіць на думку, што ён быў аўтарам Апакаліпсіса. Чаму ж гэтую кнігу забралі ў яго ў наступным V стагоддзі і прыпісалі іншай асобе і стагоддзю, сфабрыкаваўшы шэраг падробленых дакументаў? Хай гэта вырашаюць

гісторыкі. Я магу настойваць тут толькі на правільнасьці астранамічнай часткі майго даследавання, і на заключэнне толькі паўтару вам тое, пра што я казаў на пачатку маёй першай лекцыі, г. азн. што веданне натуральных навук зараз стала неабходным для выразнага разумення ўсіх астатніх. Хто б мог падумаць, што астраномія нябачна напісала на небе і захавала да нашых дзён час з'яўлення Апакаліпсіса? А між тым выявілася менавіта так, і гэты нябесны запіс, якога не змог ні знішчыць, ні пераіначыць рэлігійны абсалютызм сярэдніх стагоддзяў, выяўляе перад намі цэлы шэраг буйных падлогаў у літаратуры першых чатырох стагоддзяў хрысьціянства і дае нам магчымасць, аддзяліўшы ў ёй праўду ад хлусні, аднавіць гісторыю ўзнікнення і развіцця хрысьціянства ў яго першапачатковым выглядзе.

Аднак, спытаеце вы мяне, пра каго ж прарочыў Ян пад імем "Вялікая цьвярдыня" Брама госпада" (Баб-Ілу згодна з бібліяй, Вавілон - па-грэцку), маці блудадзеяў і ўсіх мярзотаў зямлі"?

Пра каго ён выказваўся ў главе XVIII:

"Заплачуць і загалосяць па яе купцы зямныя, таму што іхныя карабельныя грузы, якія прыйшлі для яе, застануцца непрададзенымі: грузы золата і срэбра, і каштоўных камянёў, і пацерак, і тонкіх палотнаў, і шоўку, і пурпуры, і кіпарысавага дрэва, і вырабаў са слановай косткі, і разнастайных вырабаў із каштоўнага дрэва, жалеза, медзі і мармуру. І не купіць у іх ніхто карыцу і курэнні, і свяшчэннае міра і ладан, і віно, і аліўкавы алей, і пшаніцу, і жыта, і буйнае быдла, і авечак, і коней, і калясьніцы, і чалавечыя целы і душы".

Ужо адна згадка пра ладан і міру, пра віно і алей, і пра чалавечыя душы, як завяршэнне ўсяго, відавочна паказвае, што гаворка ідзе пра тагачасную дзяржаўную Ўсходне-Эліна-Ягіпецкую царкву, пра Мікалаіцкую фракцыю, як яе далей называе Ян, г. азн. пра адну із фракцый, якія ўзніклі яшчэ на Нікейскім саборы, у процівагу арыянам і астролагам-арыгенітам.

Гэта пра яе гаворыць яму адзін із сямі вястунаў неба (*хмар*), выліўшых на зямлю сем апошніх чарак гневу Божага:

"Хадзем, я пакажу табе прысуд над Вялікай Самапрадажніцай, якая сядзіць на шматлікіх хвалях (народах). Яе купялі цары зямныя і віном яе амаральнасьці напоены ўсе народы" (Ап. 17.2).

Ян пабачыў яе сімвал са свайго пустыннага патмаскага берага ў постацях воблакаў над грэцкім архіпелагам, нагадваючых сваім выглядам жанчыну, якая сядзела на барвовым сямігаловым воблаку-зверу, з дзесяццю рагамі, усярэдзіне якога быў сімвал блюзнерства (сузор'е Самка Гідры, якая носіць на сваёй спіне царкоўную Чарку, мал. 32).

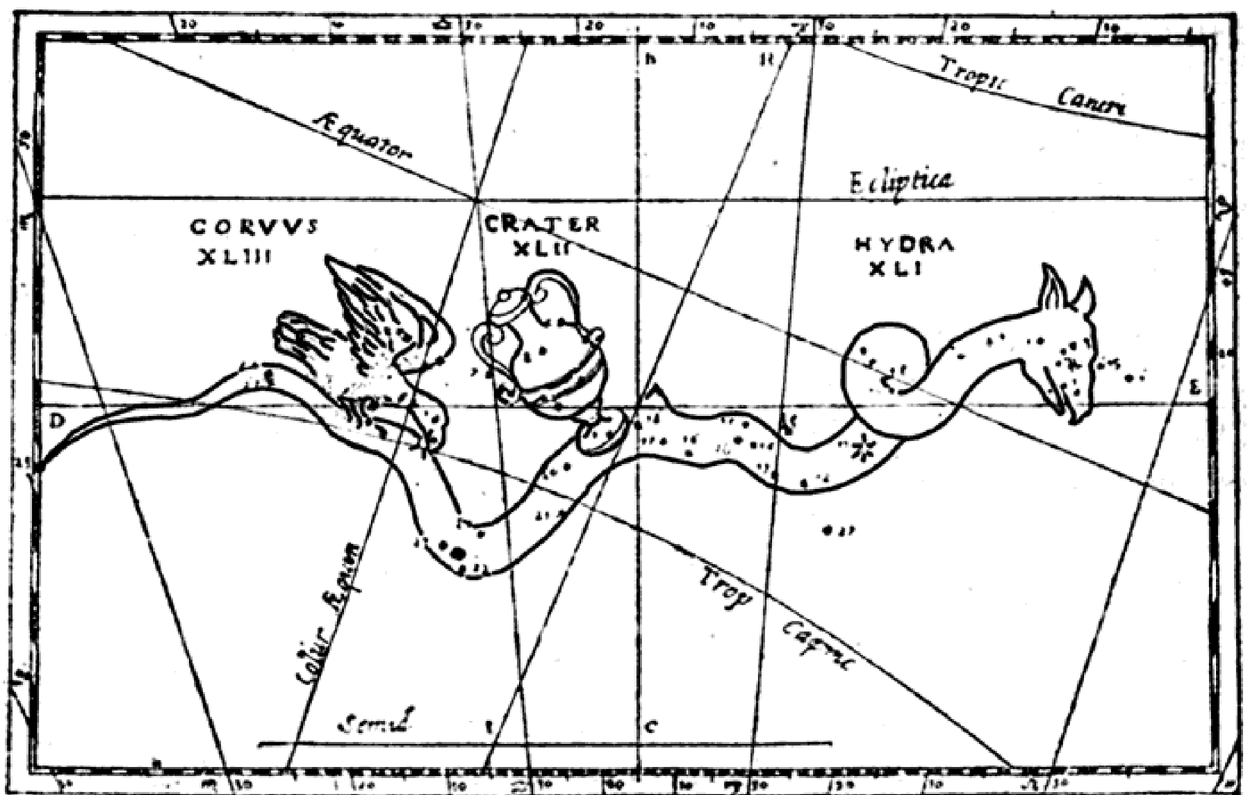

Мал. 32. Сузор'е Гідры з Воранам і царкоўнай чаркай на ёй. (Із атласа Грынбергера 1609 г. у кнігасховішчы Пулкаўскай абсерваторыі.)

"Гэтая жанчына, - кажа ён, - была апранута ў парфіру і ў пурпур (*заходзячых воблакаў*) і аздоблена золатам і жэмчугам, і каштоўнымі камянямі (*вячэрняга зарыва*). У руцэ яе была залатая чарка, напоўненая мярзотай і нечыстотамі яе амаральнасьці, а на ілбе надпіс: Сакрамэнт[15], вялікая цьвярдыня "Брама господа" (17.5). "Яна была, - кажа ён далей, - пабарвянёнай крывёю шукаючых праўду і апавяшчальнікаў Збавіцеля" (17.6).

"Выйдзі із яе, мой народ, – чуўся Яну ў шуме ветру голас з неба, – каб не ўдзельнічаць у яе злачынствах і не прыняць яе пакарання, таму што дайшлі да неба яе злачынствы, і згадаў бог яе крыўды..." "Колькі яна ганарылася і раскашавала, столькі ж аддайце ёй зневажанняў і крыўд, таму што яна кажа ў сваім сэрцы: сяджу царыцай, я не ўдава і таму не зведаю смутку. Затое ў адзін і той жа дзень прыйдуць на яе і пошасьці, і пагібель, і прыніжэнні, і нястача і будзе спалена полымем, бо моцны бог, яе суддзя. І заплачуць, і загалосяць па ёй усё цары зямныя, раскашаваўшыя з ёю, бачачы дым ад яе пажару. Стоячы ўдалечыні, праз баязнь зведаць яе пакуты, яны будуць усклікаць:

"Гора, гора табе, вялікая цьвярдыня "Брама господа", моцнае ўмацаванне! У адну гадзіну вырашыўся твой лёс".

"І не будзе ў табе чуваць ні гукаў выконваючых музыку арфістаў, ні спяваючых галасоў, ні трубавых гукаў, ні музыкі выконваючых на жалейках і іншых прыладах. Не будзе ў табе больш ніякага мастака і мастацтва, і шуму жарнавоў не будзе больш чуваць ў табе. Святло свяцільні не заблішчыць ў табе, і не пачуецца ў табе голас маладога і маладой, таму што зямныя вяльможы пагадняліся з табой і тваёю сумессю (*у залатой чарцы*) ўведзены ў зман ўсе

[15] Па-грэцкі змяшчаецца μυστέριον – рэлігійны сакрамэнт, містэрыя.

народы. І знойдзена ў табе кроў усіх апавяшчальнікаў ісьціны і беззаганных і ўсіх закатаваных за праўду на зямлі"(Ап. 18.24)[16].

Кожны вучоны павінен імкнуцца да знаходжання ісьціны як у агульных, так і ў прыватных пытаннях. Да ліку апошніх пытанняў адносіцца і разгледжаенае тут мною. І гэтае пытанне зусім не такое маловажнае, як гэта можа здацца з першага погляду.

Не кажучы ўжо пра тое, што незразумелы да апошняга часу астралагічны змест Апакаліпсіса рабіла яго паўтары тысячы гадоў крыніцай буйных і шкодных рэлігійных забабонаў, – вызначэнне даты яго стварэння і сапраўднага сэнсу вельмі важна і з пункту гледжання ўсякага вальнадумнага чалавека. Тое, што я вам паведаміў тут, з’яўляецца новым і надзвычай важным прыёмам гістарычнай крытыкі. Толькі гэты прыём і мог паставіць Апакаліпсіс на яго сапраўднае месца ў храналогіі буйных гістарычных падзей. З гэтага часу ўсякая кніга, у якой трактуецца Апакаліпсіс, павінна быць аднесенай не раней, як да пятага стагоддзя.

Такім чынам, гісторыя першых чатырох стагоддзяў хрысьціянства адразу вызваляецца ад цэлага вораху загрувашчваючага і зацямняючага яе апакрыфічнага сярэднестагодПаннага хламу. Гарызонт старажытнага сусвету адкрываецца чыстым і ясным для свабоднага і сапраўды навуковага даследавання.

Частка Першая

Вялікі Цар. Гістарычныя асновы легенды пра вялікага мага і настаўніка Езуса.

Глава I.

Прывіды і міражы старажытнага жыцця.

Калі вы глядзіце на які-небудзь толькі-што адрамантаваны і атынкаваны будынак, ён заўсёды вам здаецца вельмі трывалым. Калі вы не бачылі яго да рамонту, вам і ў галаву не прыйдзе, што пад яго тынкоўкай, пад новымі шпалерамі ўнутры шмат што даўно прагніло, і нават асноўныя бярвенні пакояў прыладжаны адзін да аднаго так нетрывала, што гатовыя разбурыцца пры першым напоры моцнага ветру.

Дакладна такое ж ўражанне вырабляе на нас і гісторыя старажытнага свету. Згодна з нашымі курсамі і падручнікамі, нават не пазначаючымі да якога часу належаць першыя выданні іх першакрыніц і калі знойдзены першыя рукапісы, якімі карысталіся іх складальнікі, – выходзіць ўсё так пасьлядоўна, а часам і цікава, што думка пры чытанні цалкам перастае працаваць крытычна, ды і не можа, не ведаючы, адкуль аўтар узяў свае звесткі. Загіпнатызаванаму чытачу застаецца толькі верыць у яго глыбокую кампетэнтнасць ды запамінаць, што ён паведаміў...

Цалкам іншае, калі, пакінуўшы аўтараў XX стагоддзя, пачынаеш чытаць іхныя першакрыніцы. Перш за ўсё, ніякіх першакрыніц большай часткай нідзе на зямным шары ўжо не існуе ў рукапісах. Маюцца толькі друкаваныя кнігі, якія з'явіліся на свет пасьля 1450 г. і з іх мы даведваемся, што ў сярэднія стагоддзі

[16] Падрабязнае тлумачэнне Апакаліпсіса і яго поўны літаратурны пераклад зроблены мной ужо 16 гадоў таму ў кнізе “Адкрыццё ў навальніцы і буры”, першае выданне ў 1907 годзе.

рукапісы гэтых кніг заставаліся невядомымі і што яны "знойдзены" асобамі, якія прынеслі іх да выдаўцы толькі перад самым друкаваннем, а потым зноў падзеліся невядома куды.

Вось хоць бы неабходная для гэтай нашай працы "Царкоўная гісторыя" Сакрата Схаластыка, абдымаючая перыяд ад Канстанціна I да Феадосія Малодшага (г. азн. прыблізна ад 325 г. да 425 г. нашай эры). Выдаўцы "знайшлі" яе спачатку толькі ў лацінскім рукапісе на пачатку XVI стагоддзя, а пазней, гадоў праз трыццаць, новыя выдаўцы "адкрылі" і яе грэцкі арыгінал. Што з абедзвюма версіямі было на працягу 1200 гадоў, ды і ці існавала сама гэтая кніга, ніхто нічога сказаць не можа. Бо нават і ў тых рэдкіх выпадках, калі, пасьля друкавання, у адказ на ўзмоцнены попыт аматараў старажытнасьцей з'яўлялася асоба, якая прапаноўвала такі рукапіс, нібыта захаваўшыся ў яго продкаў са старадаўніх часоў, можна сказаць, што "попыт заўсёды нараджае прапанову". Мы не ведаем нават пра тое, куды падзеўся рукапіс пасьля друкавання. Чаму выдавец і знайшоўшы яго не прыклалі намаганняў для захавання такой каштоўнасьці, хаця ўжо і тады збіралі старажытнасьці?

Тое ж самае выяўляецца і з іншымі першакрыніцамі старажытнай гісторыі, амаль з усімі.

Вось хоць бы знакамітыя дыялогі Платона. Яны былі цалкам невядомымі навукоўцам аж да канца XV стагоддзя. Толькі ў гэты час адзін фларэнтыйскі філосаф, на імя Марчэла Фічына, прынёс заможнаму выдаўцу Лаўрэнцію Венета лацінскі рукапіс пад гэтай назвай, абвясьціўшы яго сваім перакладам із грэцкага рукапіса. Гэты зборнік артыкулаў, у якім, акрамя палітычных і філасофскіх разваг, выявілася таксама шмат як непрыстойнага, так і відавочна анахранічнага, быў выдадзены Венета ў 1482 годзе. Кніга хутка разышлася. Невядомы раней Платон стаў адразу знакамітым, і праз дзевяць гадоў, у 1491 г., гэты зборнік выйшаў другім фларэнтыйскім выданнем на сродкі Лаўрэнція Медычы.

Яго анахранізмы к гэтаму часу былі ўжо заўважаны сур'ёзнымі чытачамі, і вось той жа самы Фічына дае аднаму венецыянскаму выдаўцу свой новы "*выпраўлены ад павядомленых яму анахранізмаў*" пераклад, а ў 1517 г. з'яўляцца і яго другое выданне.

Грэчаскіх рукапісаў Марчэла Фічіна нікому не паказваў да самай сваёй сьмерці; не знайшлі іх у яго і яго нашчадкі. Да гэтага часу ніхто нічога не ведае пра іх існаванне дзе-небудзь на сьвеце, і да гэтага часу несумненна толькі тое, што яны зніклі не пакінуўшы слядоў, нягледзячы на тое, што амаль адразу пасьля выхаду із друку першага выдання "перакладa Фічіна" шмат хто із асвечаных людзей таго часу пачалі ўзмоцнена шукаць паўсюдна грэчаскія рукапісы гэтага нанова адкрытага ў толькі-што зробленым перакладзе грэцкага філосафа.

У гэты час адзін заможны веніцыянец Альда Манучыо нават абяцаў плаціць па залатой манеце за кожнае выпраўленне Фічынава перакладa згодна з грэцкім тэкстам. У адказ на яго абяцанне, але ўжо праз 30 гадоў пасьля першага выдання Платона і, відаць, яшчэ пры жыцці Фічына, не сам Фічына, а адзін венецыянскі крыцянін Марк Мазур прадставіў ў 1512 годзе і "грэцкі тэкст Фічынавых перакладаў", якія выяўляюць, згодна з маімі даследваннямі іхнага складу, характар твораў, належачых некалькім розным аўтарам. Яны ўяўляюць сабой, верагодна, пераклады саміх жа лацінскіх твораў Фічына на грэцкую мову, зробленыя згодна са спешнай замовай Мазура некалькімі грэкамі-перакладчыкамі із розных

мясцовасьцей.[17] У той час навукова-літаратурная крытыка была вельмі слабая, і ўсе гэтыя творы былі адразу надрукаваныя ў 1513 годзе, а затым з пастаяннымі выпраўленнямі яны друкаваліся ў шмат якіх выданнях на працягу ўсяго XVI стагоддзя. Італьяна-лацінскі пісьменнік XVI стагоддзя Марчэла Фічына, пад імем грэцкага філосафа Платона, стаў найвялікшай знакамітасьцю "старажытнасьці", хаця ў XIX стагоддзі ўжо не засталося ні аднаго із яго дыялогаў, сапраўднасць якога не была б пастаўлена пад падазрэнне або прама аспрэчанага кім-небудзь із платаністаў, ды і сапраўднасць згадак пра яго ў іншых старажытных грэчаскіх аўтараў губляе ўсякае значэнне, так як усе яны сталі вядомымі ўжо пасьля Фічынава перакладa. Попыт нарадзіў прапанову...

А вось і трэцці прыклад – знакамітыя кнігі Іосіфа Флавія. Гэты Флавій быў "знойдзены" і стаў вядомым толькі пачынаючы ад 1566 года. Толькі ў гэты час аўтар XVI стагоддзя, Самуіл Шэлі, раптам прапанаваў выдаўцу рукапіс "Юдэйскія Старажытнасьці", зноў без прад'яўлення каму б там ні было "сапраўднага рукапісу". Гэтая кніга нават адразу пасьля выдання абудзіла падазрэнне ў сучаснікаў. І сапраўды яна поўнілася анахранічнымі месцамі[18]. Аўтарам яе быў сам Самуіл Шэлі, а затым яна з дадаткамі з'явілася ў перакладах ужо на жыдоўскую і іншыя мовы.

Я не буду прыводзіць далейшых прыкладаў.

Скажу толькі адно: такім з'яўляецца паходжанне ўсіх старажытных кніг!

Возьмем хаця б творы Васіля Вялікага, Яна Златавуста, Арыгена, не кажучы ўжо пра Сакрата, Арыстоцеля, Цыцэрона, Віргілія, Гарацыя, Герадота, Піфагора і пра ўсіх астатніх да аднаго. Іхных рукапісаў, хоць бы ад IX стагоддзя, нідзе няма; як-быццам асобы, якія прынеслі іх у друкарні, знарок знішчалі іх адразу ж пасьля друкавання...[19] І міжволі прыходзіць думка: ці не прывіды, ці не міражы ўсё тое, што мы сабе ўяўляем пра старадаўняе жыццё грэкаў, ягіпцян, рымлян, жыдоў і ўсяго старажытнага усходу грунтуючыся на падобных дакументах?

Але нават і не згадваючы пра гэтую асноўную загану ўсіх першакрыніц, па якіх мы аднаўляем старажытнае жыццё, г. азн. пра іх уласную маладосць, мы знаходзім у іх цэлыя серыі неверагодных па самой сваёй сутнасьці, або супярэчачых адзін аднаму паведамленняў, а ва ўсім тым, што нам здаецца ў іх цалкам адпавядаючым рэчаіснасьці, мы заўважаем крайнюю ўрыўкавасць і нявызначанасць у часе, да якога належыць апавяданне. Із-пад павярхоўнага пласта па-майстэрску абтынкаванага будынка сучасных гісторый старажытнага жыцця, як я ўжо казаў, паказваюцца, пры кожным даследаванні часу адкрыцця іх першакрыніц, напалову гнілыя і нетрывала прымацаваныя бярвенні.

А ў крытычным разборы гэтых першакрыніц нават у аўтараў XIX стагоддзя мы заўважаем крайнюю наіўнасць. Тут не крытыка, а абараняючыя прамовы на карысць вельмі цяжка абараняемага.

Гэтая маленькая экскурсія да першакрыніц з'яўляецца неабходнай для працягу чытання маёй кнігі.

---

[17] Гл. Мой артыкул "Лінгвістычныя спектры" ў "Паведамленнях Акадэміі Навук" 1914 г. Склад розных дыялогаў да такой ступені адрозніваецца, што якія б то ні было меркаванні пра напісанне іх адным і тым жа аўтарам выключаюцца.

[18] Гл. пра гэта маю кнігу "Прарокі".

[19] Толькі праз шмат дзесяцігоддзяў пасля першага друкавання, часам толькі ў XIX ст., пачалі "знаходзіцца" і рукапісныя спісы няпэўнай старажытнасьці. Пра іх я яшчэ буду разважаць у сваім месцы.

Інакш, для звычайнай публікі, ніколі не чытаўшай па гісторыі нічога, акрамя ўжо напісаных курсаў і аглядаў, хоць бы нават і шырокіх, мой недавер да грунтоўнасьці асноў старажытнай гісторыі можа здацца чымсьці марным, загадзя асуджаным на няўдачу, хоць на справе гэта не так, і чым больш старажытны час, тым больш і тым больш сур'ёзна можна аспрэчваць нашы веды пра яго ў дачыненні да тагачаснага жыцця людзей.

Дарэчы, у гэтай сваёй працы я маю намер аспрэчыць не толькі нашы веды пра пачатак хрысьціянства, але і, наадварот, выказаць некалькі важных пярэчанняў і супраць узнікшай у апошняе дзесяцігоддзе плыні гісторыка-рэлігійнай думкі, згодна з якой ніякага чалавека, з каго мог бы быць спісаны евангельскі Ісус, нават і не існавала ніколі і ўсе хрысьціянскія паданні пра яго ёсць чыста астральны міф.

Самым яркім і таленавітым прадстаўніком гэтай плыні з'яўляецца ў Германіі Артур Дрэве, прафесар філасофіі ў Політэхнічным Інстытуце ў Карлсруэ, кнігі якога: "Christus-mythe" і "The Wittnesses of Historicity of Jesus" нарабілі за мяжой шмат шуму. Яго крытыка гістарычных паданняў пра зямное жыццё Езуса, як-быццам бы меўшае месца ў першым стагоддзі нашай эры, сапраўды, вельмі знішчальная для гэтых паданняў. Робіцца відавочным, што калі прызнаць за Бібліяй і за індускім паведамленнем пра Крышну глыбокую старажытнасць, то легенда пра надыходзячае ўцараваньне бога на зямлі ўзнікла ўжо даўно. З'яўляючыся быццам бы "колішняй патрэбай усяго духоўна-пакутуючага чалавецтва", яна "хутка пераходзіла із краіны ў краіну, пакуль не ахапіла, у той ці іншай форме, усе духоўна развітыя пласты народаў". Так, – кажуць нам, – у Індыі паўстала легенда пра Крышну, час ад часу ўвасабляючагася на зямлі, у жыдоў – пра будучага Збаўца-Месію (у перакладзе таксама Хрыста)[20], а ў хрысьціян пра ўжо прыходзіўшага на зямлю сына божага...

І ўсё гэта, – сцвярджаюць, – развівалася ў сувязі са з'явамі, якія адбываліся на зорным небе, якое спрадвеку лічылася жыллём багоў.

Але ці так гэта? Ці сапраўды ў нашых уяўленнях пра старажытнае жыццё – адны прывіды, і ці сапраўды легенда пра ўкрыжаванне "Сына Божага" не мае ніякіх каранёў у сапраўдным жыцці народаў на ўзбярэжжы Міжземнага мора?

Мае астранамічныя даследаванні помнікаў старажытнасьці, на падобе вышэйпрыведзенага пра Апакаліпсіс, паказалі, што карані ёсць, і я тут пакажу іх наглядна тым жа метадам, якім мне ўдалося вызначыць, што і Апакаліпсіс не трызненне вар'ята, якім ён уяўляўся раней, а апісанне рэальных з'яў у прыродзе. Але само сабой зразумела, што пры маім даследаванні і дзеючая асоба евангельскай легенды пра "сына Бога-Айца" выявіцца не богам, а сапраўдным чалавекам і прытым цалкам не таго часу і месца, якое яму прыпісваюць, і нават не падобным на евангельскі вобраз, а шмат у чым лепшы і шмат у чым, магчыма, горшы за яго. Евангеллі, з гэтага боку гледжання, выявяцца толькі сентыментальнымі раманамі із жыцця гэтага чалавека, якія мелі велізарнае значэнне ужо праз адно тое, што гэта былі першыя сентыментальныя творы чалавецтва.

---

[20] Дарэчы, месія (משיח нашымі літарамі МШЫХ) у перакладзе на нашу мову азначае “прысвечаны звычаем памазання ў святарскі сан”. Так, у кнізе “Лявіт” гаворыцца: “і возьме святар-памазанік (הכהן המשיח = Е-КЕН Е МШЫХ)” крыві Цяляці і пакрапіць сем разоў перад Грамабоем перад завесаю свяцілішча”. Гэта тое ж самае, што і грэцкае слова ХРЫСТОС, г. азн. таксама ПАМАЗАНІК.

Глава II.
Адлюстраванне зорак у старадаўніх хрысьціянскіх гімнах і святах.

Тое, што сцвярджае Дрэве, а да яго Дзюпюі, вядома, цалкам магчыма і шмат у чым, безумоўна, адпавядае рэчаіснасьці. Я сам магу дадаць да іхных высноваў шмат аналагічнага із вобласьці старажытных астранамічных уяўленняў.

Вось хоць бы ў хрысьціянскіх гімнах, напрыклад, мы бачым адлюстраванне зорак на кожным кроку. Паглядзім хоць бы на святы, пазначаемыя ў нашых календарах адразу ж пасьля раўнадзенстваў і сонцастаяння 21 сакавіка, 21 чэрвеня, 21 верасня і 21 снежня. Я кажу "адразу пасьля" гэтых дзён, таму што астраномы першых стагоддзяў хрысьціянства не ведалі дакладнага часу гэтых падзей і адзначалі іх, у сярэднім, на чатыры суткі пазней сапраўднага надыходу, калі адпаведныя вобласьці неба ўжо выразна паказваліся на ўсходзе перад узыходам Сонца. Яны адлічвалі тады не моманты закрыцця сонцам адпаведных зорак, чаго нельга бачыць простым вокам, але рэальнае з'яўленне іх на ўсходзе із-за сонца.

Так, свята "Звеставання", г. азн. свята паведамлення панне Марыі вястуном неба (як пабачым далей – каметай у сузор'і Панны) пра маючае адбыцца зачацьце ёю выратавальніка людзей, аднесены ў іх да 25 сакавіка, калі апоўначы кульмініруе зорная Панна і калі сімвал Езуса – зорны Авен – прыносіць сябе ў "ахвяру цэласпаленьня за грахі людзей", г. азн. апускаецца ў полымя вячэрняга зарыва.

Свята Каляд "нараджэнне выратавальніка сусвету" аднесена на 25 снежня, калі другі нябесны яго сімвал – зорны Змеятрымальнік , які трымае змея пазнання дабра і зла, ужо з'яўляецца із полымя ранішняй зоркі, адроджаны пасьля свайго снежаньскага цэласпаленьня за грахі людзей. У гэты час Панна як раз кульмініруе над паўднёвай часткай гарызонту, а згуртаванне дробных зорачак – Яслі, са стаячымі каля іх зорачкамі, аслом і асьліцай, у самым высокім із задыякальных сузор'яў – Раку, ужо спускаецца на захадзе да чакаючай свайго выратавальніка грэшнай зямлі. Апоўначы гэтага ж 25 снежня, калі Панна ўзыходзіць на досвітку, гэтыя нябесныя Яслі, правобраз тых, у якіх, згодна з паданнем, нарадзіўся "выратавальнік людзей", дасягаюць свайго найвышэйшага становішча над зямлёй (мал. 34).

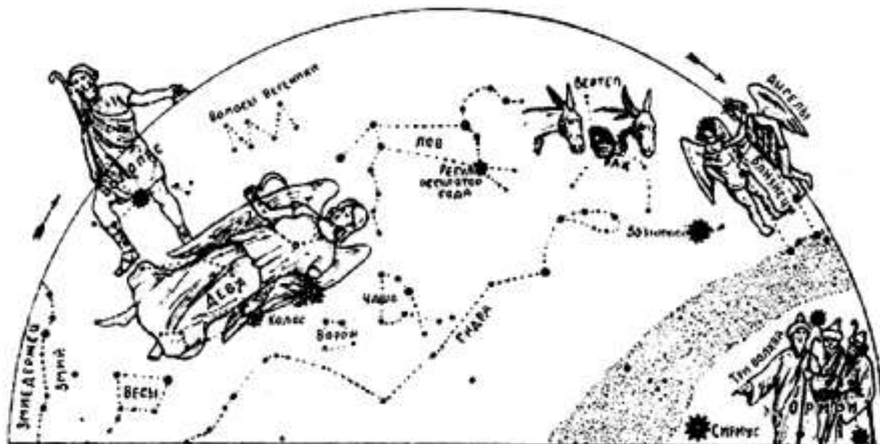

Мал. 34. Выгляд паўднёвай часткі неба пад час снежаньскага ранку перад узыходам сонца. Панна выводзіць за сабой раней існаваўшае ў ёй сонца. Над зямлёй вертэп (г. азн. Яслі),

каля іх Херувімы (Блізняты), а над Паннай Пастыр (Валапас). Направа заходзяць тры вешчуны (тры зоркі Арыгена) з зоркай Сірыус.

У сувязі з гэтым гучыць і калядны гімн старажытных хрысьціян, усю паэзію якога можа зразумець толькі чалавек, які ведае і шануе зорнае неба і слухае гэты гімн пад ім, як старажытныя хрысьціяне, а не пад дахам, як сучасныя хрысьціяне, забываючыся пра тое, што робіцца ў небе над ім. Вось гэты гімн у тлумачальным перакладзе:

"Панна (*на небе*) сёньня раней існуючае (*Сонца*) нараджае, і зямля грот з яслямі яму, непрыступнаму, прыносіць;

Апавяшчальнікі (*сузор'і*) з пастырамі (*зоркамі Валапаса*) усхваляюць, вешчуны ж (*тры зоркі Арыёна*) за зоркай падарожнічаюць. Дзеля нас нарадзілася маладое дзіця – прадвечны бог (*Сонца*)".

Як гэтыя словы робяцца зразумелымі і простымі ў астранамічнай сімвалістыцы (мал. 34)!

А вось і другая кантата: "Нараджэнне тваё, Хрыстос, бог наш, азарыла сусвет святлом розуму, бо ў ім служачыя зоркам (*г. азн. астролагі-вешчуны*) зоркай (*Ахернарам у нябеснай рацэ Эрыдане*) навучыліся табе кланяцца, Сонцу праўды, цябе пазнаваць з вышыні Ўсходу. Слава табе, валадар!"

Такая ж і трэццяя калядная кантата: "Бачу (*наверсе*) сакрамэнт дзіўны і слаўны: неба – гэта грот, Панна (*ўзыходзячае сузор'е*) – гэта пасад божых калясьніц (*планет*)[21], нябесныя Яслі – гэта ёмішча, у якім адпачываў няўмяшчальны бог (*Сонца, мал. 34*)".

Само нараджэнне "выратавальніка людзей" ад панны, якая не мела чалавека, прама паказвае на сузор'е Панны, праз якое ў верасні, калі пачынаўся візантыйскі год, праходзіць Сонца, а дадатак пра яе пазнейшага апекуна Язэпа выкліканы стаяўшым над ёю Валапасам (мал 34).

Дакладна таксама адлюстроўваюцца зоркі і ў вадахрышчанскім гімне шостага студзеня, які, відаць, ужо мае дачыненне да Арыёна, які выходзіць із Нябеснага Ярдана (*сузор'я Эрыдана, мал. 12*), у якім толькі што з'явілася, дзякуючы прэцэсіі ў гады складання гэтага гімна, над паўднёвым гарызонтам Палестыны "Чужая Зорка" (*Ахер-Нар*).

"У Ярдане купаючамуся табе, госпаду, тройчаскае з'явілася пакланенне. Бацькаў голас сьведчыў пра цябе, каханым цябе сынам называючы, і дух, у выглядзе галубіным (*сузор'е Голуба*), засведчыў падцверджанне слова. З'яўляюся, Хрысце божа, і свет навучай, слава табе!"

А таксама: "Асвячаецца сёння існасць вады, і падзяляецца Ярдан, падымаючы бруі сваіх вод (*г. азн. Эрыдан ўзыходзіць на ўсходзе*), бачачы ўладара ("*Чужую Зорку*"), купаючымся ў сабе[22].

---

[21] Я пераклаў тут жыдоўскае слова כרבימ (КРБІМ) – словам калясніца, таму што такім з'яўляецца яго асноўнае значэнне. רכוב = כריב — калясніца, а ў астралогіі – планета, якая коціцца на сваёй калясніце – арбіце.

[22] У нашым перакладзе значыцца: ахрышчваючамуся, але калі звярнуцца да грэцкага тэкста Евангелляў, то там знойдзем для слова ахрышчваць – βαπτίζω (баптызо), што ў перакладзе азначае абпырскваць ці паліваць дажджом, купацца, апускаць у ваду. У візантыйцаў апускалі, у лацінян абпырсквалі, але як у тых, так і ў другіх аднолькава абпырсквалі каляднай вадой, як бы ў гонар успамінаў, што Езус Хрыстос быў ахрышчаны як апусканнем у ваду, так і дажджом з неба. Пра гэта яшчэ пагаворым далей.

Ва ўсіх гэтых песнях мы бачым толькі захопленае сімвалістычнае ўсхваленне з'яваў зорнага неба, якімі яны і сапраўды з’яўляюцца пад час гэтых дзён кожны год.

Не менш цікава адзначаны хрысьціянскімі святамі і дзве астатнія кардынальныя кропкі неба, г. азн. вобласьці летняга сонцастаяння і веснавога раўнадзенства.

На 24 чэрвеня, г. азн. пад час летняга сонцастаяння (дакладна такжа вызначаемага амаль на тры дні пазней сапраўднага), калі нябесны сімвал Езуса, які выходзіць із Ярдана, – зорны Арыён-Цяляборац разам са самім Эрыданам-Ярданам[23] – упершыню ўзыходзіць над полымем ранішняй зары ў арэоле сонечных прамянёў, і калі вобраз Яна Купалы (Хрысьціцеля), зорны Вадалей, перад узыходам сонца ў Яслях, над Арыёнам, дасягае са сваёй Арашальнай Пасудзінай кульмінацыйнай вышыні, – аднесена нараджэнне Яна Хрысьціцеля, або Папярэдніка, акрапіўшага Езуса нябеснай вадой у Ярдане, таму што зорны Вадалей ў гэты час ідзе наперадзе Сонца, як адзнакі ствральніка неба і зямлі, у яго сутачным кругавым руху. Зачацце ж Яна пры гэтай умове давялося аднесьці, вядома, на дзевяць месяцаў раней, так што гэтае сьвята натуральна прыйшлося на 23 верасня і, такім чынам, патрапіла пад заступніцтва Авена, кульмініруючага ў гэтую поўнач, у той час як Вадалей-Арасіцель заходзіць на захадзе, а нябесны Ярдан ўзыходзіць на ўсходзе разам з Арыёнам, сімвалам выходзячага із вады Езуса, г. азн. Авена, зрынаючага першынство сузор'я Цяльца. Ён дасягае затым кульмінацыйнай кропкі пры ўзыходзе Сонца ў сузор'і Панны, калі Вадалей-Арасіцель ўжо даўно пад зямлёй, чым і тлумачацца словы евангелістаў ад імя Яна: "той, хто ідзе за мной мацнейшы за мяне", і "яму належыць ўзыходзіць, а мне паніжацца" (мал. 35 і 36).

Не цяжка таксама знайсьці ў жыдоўскіх і хрысьціянскіх святах важную адзнаку і веснавога раўнадзенства. Так, паска ў тых і другіх аднесена да поўнага месяца вясновага раўнадзенства, калі сузор'е Авена (*г. азн. Велікоднае Ягня*) пачало, згодна з разуменнем равіністаў-месіянцаў, прыносіць сябе ў ахвяру цэласпаленьня ў полымі вечаровага зарыва, пры Сонцы, як бы ўкрыжаваным на ўзыходзячым скрыжаванні нябеснага экватара з экліптыкай (мал. 37) у сузор'і Рыб і пры Месяцы, які ідзе каля процілеглага яму сыходзячага перасячэння ў сузор'і Панны.

Блізняты Рак Леў
Цяля Арыён М. Сабака Гідра Чарка Воран Панна
Авен Рака Эрыдан В. Сабака Карабель Гара Цэнтаўр

[23] Ярдан па-старажытнасірыйскі ירדן (ІРДН), але ў Бібліі ён пастаянна выкарыстоўваецца разам з вызначаючым словам הירדן (Е ІРДН), як імя агульнае, а не асабістае і азначае: сыходзячы з вышыні.

Авен Кіт Паўдн. Рыба Ахвярнік Воўк Шалі
Рыбы Вадалей Казярог Паўдн. Вянок Скарпіён
Стралок

Мал. 35. Паўднёвая палавіна небасхілу, згодна з кнігай Zodiaque expliqué пачатак XIX ст. (Кнігасховішча Пулкаўскай абсерваторыі).

Шалі Змей Паўн.Вянец Цмок Цефей Андрамеда Трохвугольнік
Скарпіён Змеятрымальнік Геркулес Ліра Лебедзь Гара Пегас
Стралок Арол Дэльфін Вадалей Урна Рыбы
Казярог

Мал. 36. Паўная частка небасхіла, згодна з кнігай Zodiaque expliqué пачатку XIX ст. (Кнігасховішча Пулкаўскай абсерваторыі).

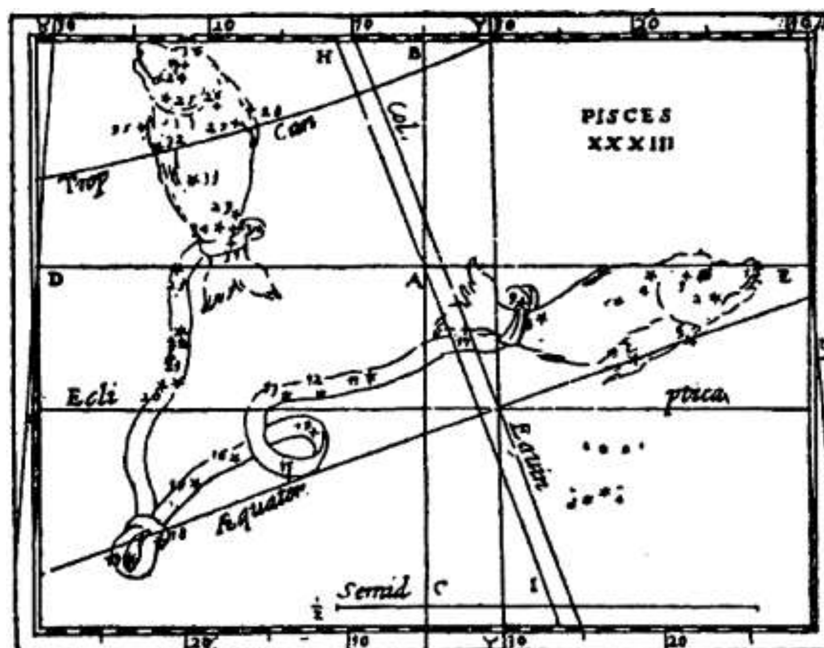

Мал. 37. Перасячэнне экліптыкі з нябесным экватарам у сузор’і Рыб, якое як крыж, нясе перад сабой Авен пры сваім штосутачным шляху ад усходу да заходу. А рыба, па-грэцку Іхтыёс, азначае анаграматычна Езус Хрыстос Тэі Іййнас Сотэр, г. азн. Езус Хрыстос Божы Сын Выратавальнік (ужо хрысьціянскага паходжання).

Нараджэнне панны Марыі аднесена на 8 верасня, г. азн. паблізу да восеньскага раўнадзенства, калі сузор'е яе правобразу – Панны хаваецца ў промнях Сонца, а ў поўнач кульмініруе Пасад Бога (зорная Касіяпея). Скон жа Марыі аднесены на 15 жніўня, калі сузор'е Панны толькі яшчэ прыносіцца ў “ахвяру цэласпаленьня” ў полымі вечаровага зарыва.

Смерць (г. азн. перасяленне на неба) двух галоўных настаўнікаў хрысьціянства, апосталаў Пятра і Паўла, аднесена на 29 чэрвеня, калі сузор'е іхных правобразаў – Двайнят, самага высокага із 12 сузор'яў Задыяка, знікае ў сонечных праменях. Адпавядае гэтаму і царкоўная кантата гэтага дня:

“Павучальнікаў цвёрдых і боганатхнёных, вярхоўных тваіх пасланнікаў, ты прыняў сёння, ўладар, у зачараванне і ў асалоду тваіх дабротаў...”

Аналагічныя водгукі сузор'яў мы назіраем і ў размеркаванні дат скону, г. азн. пераходу на неба, шмат каго са старажытнагрэцкіх і лацінскіх сьвятых. Так, каля вясновага раўнадзенства,[24] услед за пераходам Сонца ў нашым паўшар'і праз “верхні вузел”, або верхняе перакрыжаванне нябеснага экватара і экліптыкі, прызначана сьвяткаванне святога Артамона (24 сакавіка), што, у перакладзе на нашу мову, азначае "верхні ветразь", у поўнай адпаведнасьці з ягіпецкімі ўяўленнямі першых стагоддзяў нашай эры, што ў гэтым месцы неба, у сузор'і Рыб, у так званай “воднай частцы задыяку”, і Сонца, і Месяц, і ўсе планеты пераплываюць на чоўнах із ніжняй (паўднёвай) часткі нябеснага скляпення у верхнюю (паўночную).

А за дзень перад гэтым, на 23 сакавіка, прызначана праваслаўнымі грэкамі свята Нікана (г. азн. Перамагаючага), калі Авен пераможна злучаўся з Сонцам у першыя стагоддзі нашай эры.

Дакладна так жа і на адваротным баку неба, каля “ніжняга вузла”, г. азн. восеньскага перасячэння нябеснага экватара і экліптыкі, перад сузор'ем Шаляў, дзе

[24] На працягу I і II стагоддзяў н. э. яно было 22 верасня; у I ст. да н. э. яно было 23, а на працягу II ст. – 24 верасня, перамяшчаючыся на суткі на працягу 125 гадоў назад.

Сонца, Месяц і ўсе планеты спускаюцца із паўночнай часткі неба ў паўднёвую, мы бачым 20 лістапада сьвята святой Фёклы, што па-сірыйску і па-халдэйску азначае сузор'е Шаляў, праз якое Сонца ў V стагоддзі праходзіла менавіта 20 лістапада. Дакладна гэтак жа свята Стэфана (г. азн. вянка) прызначана на 14 студзеня, калі ў V і VI стагоддзях Сонца менавіта і падыходзіла пад сузор'е Вянка, і гэты Зорны Вянок кульмініраваў апоўдні (мал. 36).

Я не буду тут разглядаць такія ж іншыя каляндарныя супадзенні, відавочна не выпадковага характару, так як і гэтыя прыклады дастаткова даказваюць, што храналогія найважнейшых царкоўных падзей першых стагоддзяў хрысьціянства грунтуецца не на “згубленых гістарычных дакументах” і не на “перадаваемых ад пакалення да пакалення беражліва захоўваемых традыцыях”, а ўсталявана пазней шляхам астралагічных меркаванняў. Нават і пачатак нашай эры, вылічаны, як кажуць, толькі ў 525 годзе Дыянісіем Малым, відавочна ўсталяваны на падставе таго, што скрыжаванне экліптыкі і нябеснага экватара прыходзілася, згодна з яго, яшчэ не вельмі дакладнымі вылічэннямі, на час за 525 гадоў да яго прама пад альфай сузор'я Авена, сімвалізуючага евангельскага Хрыста, з нагоды чаго гэтае летазлічэнне і распаўсюдзілася толькі на пачатку новага часу і названа хрысьціянскім ужо ў гэты час, але на справе гэта проста "эра Авена", да якой цалкам памылкова аднесена нараджэнне Езуса.

Ва ўсіх гэтых выпадках, як мы бачылі, вярхоўным кіраўніком рэлігійнай думкі быў бог-Сонца, "усёпадтрымліваючы стваральнік неба і зямлі, усяго бачнага і нябачнага", міма якога праходзілі яго дванаццаць апосталаў, сузор'яў Задыяка, адно із якіх, знаходзячаяся ніжэй за ўсіх іншых, – Скарпіён – і было абвешчана пазней яго здраднікам.

У тым жа месцы неба мы бачым і сімвал яго будучага адраджэння – зорнага Змеятрымальніка, узнімаючазася да Пасада Бога (зараз сузор'е Касіяпея) па шляху зорак – Млечнаму Шляху, топчучы нагой сімвал сваёй сьмерці – Скарпіёна (мал. 36). Да бога-Сонца, як першапачатковага натхняльніка рэлігійнай эвалюцыі, пазней далучаецца і другі натхняльнік – бог-Месяц, які абыходзіць 12 раз на працягу года тыя ж 12 сузор'яў Задыяка і дакладна так жа вышэй за ўсё паднімаецца ў сузор'і Рака, дзе знаходзяцца Яслі Хрыста, і апускаецца ніжэй за ўсё у Скарпіёне. Але гэтая рэлігійная навіна была канчаткова створана, відаць, толькі ў IV стагоддзі нашай эры, пасьля таго як была знойдзена магчымасць загадзя вылічваць (праз 29 $^{1/2}$ сутак) маладзікі, якія былі разлічаны аж да паловы таго ж самага стагоддзя, як сведчаць іўдэйскія крыніцы,[25] толькі шляхам простага назірання першага вузкага сярпа месяца, які з'яўляецца над палымем вячэрняга зарыва.

Толькі пад час валадарання імператара Юльяна ў Візантыі (361-363гг.), згодна з гэтымі іўдэйскімі крыніцамі, першасьвятар Гілель II быццам бы паведаміў народу (каля 359 г., калі Юльян быў яшчэ консулам) дзевятнадцацігадовы цыкл із 235 маладзікоў, пасьля якога ўсе маладзікі паўтараюцца зноў у тыя ж самыя дні юліянскага года працягласьцю $365^{1/4}$ дзён, які лічыўся тады трапічным годам[26]. Гэта, – кажуць нам, – і было падмуркам календара, які іудэі выкарыстоўваюць і да гэтага часу. Згодна ж з грэцкімі крыніцамі гэты цыкл (а такім чынам, і трапічны год у юліянскім яго памеры $365^{1/4}$ дзён!) быў павядомлены народу яшчэ афінянінам Метонам у V стагоддзі да пачатку нашай эры, але гэтае паведамленне, як і іншае пра яшчэ больш старажытны "Сароскі цыкл" зацьменняў, які патрабуе таго ж

[25] С. Бекі М Бран. Іудэйская гісторыя ў перапрацоўцы С. М. Дубнова т. I. Гл. XI.
[26] Ад пачатку эры Дыяклетыяна (284 г.) да 359 г. прайшло 4 такіх цыклы.

папярэдняга ведання юліянскага каляндара[27], відавочная легенда. Нават згодна з сяроднестагоддзевымі крыніцамі, заўсёды схільнымі перабольшваць старажытнасць ранейшых падзей, за адно стагоддзе да пачатку нашай эры не было вядома пра гэты каляндар. А згодна з найноўшымі даследаваннямі Хаіма Слонімскага, першага астранома-іудаіста, сучасны іудэйскі каляндар належыць Хасану ха-Даян із Кардовы, апублікаваўшаму яго толькі ў 953 годзе, а да таго часу ён не быў вядомым. І з гэтай высновай Слонімскага нельга не пагадзіцца.

Вось чаму, мне здаецца, магчыма сумнявацца нават і ў тым, што юліянскі каляндар усталяваны ў І стагоддзі нашай эры, а не пры толькі-што згаданым Цэзары Юльяне, калі жыў Гілель II, а магчыма і сам Сазіген, які склаў, паводле падання, гэты каляндар. Ды і іншыя меркаванні паказваюць на тое ж[28].

Аднак, незалежна ад таго, калі быў створаны юліянскі каляндар, пры Юліі або пры Юльяне, і нават незалежна ад таго, калі паўстала ідэя, што бог-Месяц ёсць сын бога-Сонца, "адзіны народжаны ад (гэтага) бацькі перад усімі стагоддзямі, сапраўдны бог ад сапраўднага бога, народжаны, а не створаны і адзінасутны Бацьку", але факт тое, што культ бога-Месяца сапраўды існаваў у сярэднія стагоддзі нашай эры і што выключныя з'явы змены яго фаз, згаранне праз кожныя $29^{1/2}$ сутак у полымі ранішняй зарніцы і адраджэнне праз тры дні із полымя вячэрняга зарыва, процілегла таму, што бывае з усімі знешнімі планетамі, звярталі на сябе асаблівую ўвагу ў старажытнасьці, і яго фазам надавалася таямнічае значэнне памірання і адраджэння. На гэта ўжо паказвалі некаторыя апошнія даследчыкі астральных уплываў на развіццё хрысьціянскіх ідэй, як то: Дрэўс, Немаеўскі, Свяцкі.

Усё гэта развівалася, – кажуць нам, – задоўга да пачатку нашай эры, і драбнюткія дэталі жыцця Езуса былі, такім чынам, апісаны да яго. Евангельскія апавяданні, з гэтага пункту гледжання, – кажуць нам зноў, – нічога істотнага не дадаюць да загадзя склаўшагася міфа пра "выратавальніка сусвету" і прытым да такой ступені перапоўненага цудамі і цалкам неверагоднымі падзеямі, што сур'ёзна лічыць іх за гістарычныя дакументы так жа цяжка, як лічыць апісаннем гістарычнай рэчаіснасьці арабскія казкі із "Тысячы і адной ночы". А сур'ёзных дакументаў пра яго жыццё ў Палестыне, або дзе б там ні было, нідзе не існуе, і ў нехрысьціянскіх крыніцах, якія адносяцца гісторыкамі да першага або другога стагоддзяў нашай эры, пра яго нічога не гаворыцца: усе цытуемыя тэолагамі месцы із Плінія, Святонія, Тацыта або занадта цьмяныя, або апакрыфічныя. Гістарычнага "Хрыста", такім чынам, – кажуць нам, – не існавала ні ў першым, ні ў другім, ні ў трэцім стагоддзях нашай эры: ён міф і больш нічога. І з гэтым нельга не пагадзіцца, пакуль справа ідзе толькі пра тры першыя стагоддзі. Але ці не было чаго-небудзь рэальнага пазней?

Табліца II.

Веснавыя раўнадзенствы згодна з Юліянскім календаром.

---

[27] На самай справе, вось як фармуліруецца Сароскі цыкл: "зацьменні месяца паўтараюцца праз кожныя 18 гадоў і $10^{1/3}$ дні, калі перыяд утрымлівае 5 юліянскіх высакосаў і праз 18 гадоў і $11^{1/3}$ дні, калі перыяд утрымлівае толькі чатыры юліянскія высакосы. На працягу гэтага перыяда бывае ў сярэднім 29 зацьменняў месяца". Гэта азначае што юліянскае злічэнне з'яўляецца фундаментам гэтага цыкла, а ніяк не яго вяршыняй.

[28] У тым што Юліянскі каляндар прыняты толькі пры "заступніку навук" імператары Юліяне (калі была вызначана працягласць з дапамогай шэрагу назіранняў за ўзыходам Рэгула, а не Сірыуса, із-за сонца ў Ягіпце і па пачаткам разліцця Ніла, псеўдатрапічнага Юліянскага года), можна пераканацца і праз пазначэнне ў Юліянскім календары дат месяцаў для роўнадзенстваў і сонцастаянняў.

Гады	Даты	Гады	Даты	Гады	Даты
1900	8 сакавіка	1100	14 сакавіка	300	20 сакавіка
1800	9 сакавіка	1000	15 сакавіка	200	21 сакавіка
1700	10 сакавіка	900	16 сакавіка	100	22 сакавіка
1600	10 сакавіка	800	16 сакавіка	0	22 сакавіка
1500	11 сакавіка	700	17 сакавіка	-100	23 сакавіка
1400	12 сакавіка	600	18 сакавіка	-200	24 сакавіка
1300	13 сакавіка	500	19 сакавіка	-300	25 сакавіка
1200	13 сакавіка	400	19 сакавіка	-400	25 сакавіка

Яны паказаны з самага пачатку на 20-ыя дні месяцаў сакавіка, чэрвеня, верасня і снежня. З прыкладзенай жа табліцы мы бачым, што на гэтыя дні, як раўнадзенствы, так і сонцастаянні прыпадалі згодна з Юліянскім календаром толькі ў IV стагоддзі нашай эры (табл. II), а ў першым стагоддзі да яе яны прыпадалі не на 20-ыя, а на 23-ія дні адпаведных месяцаў. Вызначэнне ж раўнадзенстваў і сонцастаянняў з’яўляецца не вынікам, а асновай усякага сонечнага календара.

Калі б юліянскі каляндар быў усталяваны ў першым стагоддзі да нашай эры (калі, як пакажам далей, не было ніякага Юлія Цэзара), то раўнадзенствы і сонцастаянні ў ім так бы і былі зафіксаванымі на 23-ія дні ўсіх яго месяцаў. Бо і сама даўжыня месяцаў, у 30 і 31 дзень з лютым у 28-29 дзён, відавочна прыстасавана да загадзя вызначаных 20-ых дзён для ўсіх гэтых чатырох пунктаў. Для наступнага ж прыстасавання да іх "юліянскага календара, складзенага ў I стагоддзі" давялося б чакаць такога ж папу Рыгора, як і для пераўтварэння гэтага календара ў новы стыль, і такая падліковая катастрофа, вядома, засталася б адзначанай у гісторыі астраноміі. Акрамя таго, Юльян Цэзар быў, несумненна, самым адукаваным і рамантычным із усіх рымска-візантыйскіх імператараў. Дакладна такжа і літаратурныя творы, на падобе "De bello Gallico", якія прыпісваюцца Юлію Цэзару, хутчэй за ўсё належаць не яму, а Юльяну, паходы якога ў Галію добра вядомыя. Гэтае пытанне настолькі важнае, што яму я прысвячаю ў наступных тамах гэтага даследавання цэлую главу, ды і пра Юлія Цэзара будзе тут дадзена асобнае даследванне, якое прывядзе нас да дзіўнага адкрыцця, што ён спісаны з Канстанцыя Хлора, які памёр у 306 годзе. Нават і з гэтага боку гледжання юліянскі каляндар належыць 1-му году "Эры Дыяклетыяна", якая пачалася ў коптаў у Ягіпце з 284 года нашай эры, а ў абісінцаў з 276 года.

Глава III.

Ці быў нейкі "Хрыстос" (г. азн. "магістр акультных ведаў") калі-небудзь укрыжаваны?

Мы бачылі тут высновы новай рэлігійна-гістарычнай школы, якая адмаўляе само гістарычнае існаванне на зямлі рэальнага правобраза легендарнага Езуса, і ігнараваць іх, я паўтараю, немагчыма, як і ўсякую іншую шчырую і сур'ёзную крытыку існуючых у нас дакументаў па старажытнай гісторыі, крытыку цалкам навуковую і відавочна натхняемую імкненнем даведацца праўду і толькі адну ісьціну. Можна толькі паспрабаваць паглядзець, ці не існуе якога-небудзь іншага выйсця са склаўшагася становішча, і ці не выявіцца нейкіх гістарычных фактаў у дайшоўшых да нас "паданнях пра Хрыста", калі мы перанясём іх у іншую эпоху, і

калі ўсе дайшоўшыя да нас паданні пра яго, за якімі нельга прызнаць гістарычнага значэння, мы перавядзём у вобласць псіхалагічнай характарыстыкі таго пакалення ці той стадыі развіцця чалавечай душы?

У не адпавядаючых рэчаіснасьці евангельскіх апавяданнях пра цуды, здзейсненыя Езусам, вядома, нельга шукаць гістарычных фактаў, а толькі зборы чутак, якія хадзілі ў той час пра яго, як пра лекара і як пра чалавека, упершыню выкарыстаўшага таямнічую магутнасць ўздзеяння адной чалавечай душы на другую для лекавання нервовых захворванняў. Яны характарызуюць больш саміх апавядальнікаў, даюць яркія прыклады тагачаснага светапогляду. Евангеллі – гэта не гісторыя, а першы зародак пазнейшых сентыментальных раманаў на гістарычнай падставе з прымешкай цудоўнага.

Значную частку цудаў можна растлумачыць не магутнасьцю ўздзеяння Езуса на звычайных людзей, а натур – з сімвалічным настроем старажытных розумаў, гэтым першым праблiскам нараджаючагася рэлігійнага пачуцця, дзякуючы якому жыццёдаючае Сонца паступова ператварылася ў іхным уяўленні ў бога-бацьку, "усёпадтрымліваючага стваральніка неба і зямлі", ціхі месяц, асвятляючы пасярод незлічоных яркіх зорак нашы ночы і атрымліваючы сваё святло ад Сонца, - у "бога-сына, адзіна народжанага богам-Сонцам раней усіх стагоддзяў", а святло і паветра, якія старажытныя навукоўцы яшчэ не аддзялялі адно ад другога, - ў "святога духа" (г. азн., у святло-паветра), Уладара жыватворнага, ад бацькі-Сонца выходзячага, якога патрэбна шанаваць і праслаўляць разам з богам-Сонцам і яго сынам богам-Месяцам" (*гл. сімвал праваслаўнай веры*).

Аднак жа, у Евангеллях і сучасных ім дакументах і літаратурных творах першых стагоддзяў хрысьціянства маюцца і такія месцы, якія нельга растлумачыць ні астралогіяй, ні алхіміяй, ні чорнай магіяй і гіпнатызмам, як іх асновай, і якія носяць характар сапраўднай гістарычнасьці. Асабліва вызначаюцца гэтым тыя месцы на прыканцы ўсіх Евангелляў, дзе распавядаецца ў нашых перакладах пра "ўкрыжаванне Езуса на крыжы".

Я знарок выказваюся: у нашых перакладах, таму што, звярнуўшыся да грэцкага тэксту, на якім былі напісаны ўсе Евангеллі, я знайшоў там цалкам іншае. Замест *крыж* там паўсюль стаіць *стаўрас* (σταυρός), а замест *укрыжаванне на крыжы* ўсюды ўжываецца дзеяслоў *стаўроо* (σταυροω). Але стаўрас азначае зусім не крыж, а *кол* або *шост*, а дзеяслоў *стаўроо* азначае: *саджаю на кол*.

Тут не можа быць іншага сэнсу, таму што і ўсе словы ўтвораныя ад гэтага кораня маюць такое ж значэнне. Так, *стаўрома* азначае частакол, *стаўросіс* - забіванне калоў, умацаванне лагера шанцамі і гэтак далей. Ніколі слова *стаўрас* не мела сэнсу крыж у свецкіх грэчаскіх аўтараў, як, напрыклад, Фукідзід. Усюды яно азначае кол і больш нічога, а тое, што тэолагі тлумачаць як укрыжаванне, у звычайных грэчаскіх аўтараў усюды азначае пакаранне пасродкам натыкання злачынцаў на завостраны кол, убіты ў зямлю.

Якім жа чынам і калі хрысьціянскія тэолагі прыйшлі да высновы, што Ісус быў не пасаджаны на кол, як літаральна гаворыцца ў грэцкім арыгінале усіх Евангелляў і ўсіх пасланняў апосталаў, а *прыбіты да крыжа*? Бо гэта цалкам іншае!

Такое пераіначванне сэнсу грэцкага падання ўпершыню адбылося ў лацінскім перакладзе Евангелляў, дзе замест грэцкага Стаўраса – кала было пастаўлена слова Крукс (crux) – крыж, і гэтая замена зваротным шляхам перайшла і на тлумачэньне першапачатковага грэцкага слова *стаўрас* у сэнсе крыжа, хоць у

славянскім перакладзе і гаворыцца больш правільна, што Ісус быў "узнесены на дрэва".

Гэта ж тлумачыць нам і старажытнахрысьціянскі звычай стоўпніцства, г. азн. працяглага сядзення на высокіх слупах, як сродак адкуплення сваіх грахоў. Заснавальнікам гэтага звычаю быў грэцкі манах Сымон-стоўпнік, памёршы, згодна з царкоўным паданнем, 1 верасня 459 года, г. азн., як хутка пабачым, праз 91 год пасьля стаўбавання евангельскага Хрыста. Нам тлумачаць, што Сімяён "правёў шмат гадоў жыцця на слупе, каб быць бліжэй да неба", але гэта тлумачэнне занадта наіўнае, каб яго варта было абмяркоўваць. Лепш было б сесьці на дах. І гэтая Сымонавага недарэчнасць можа быць растлумачана толькі "перайманнем Хрысту". Ды і так званыя стыўрапігіяльныя кляштары ў перакладзе азначаюць кола-задныя (Стаўрас – кол і пігэ – задніца) (Ух, ты! Так пігаліца - гэта-ж цакам не тое, што я думаў раней...).

Разважаючы пра тое, якое мне знайсьці выйсьце із гэтай цяжкасьці пры сваім выкладанні, я вырашыў прытрымлівацца нашага царкоўна-славянскага тэксту і перакладаць грэцкае слова стаўрас словам слуп, а дзеяслоў стаўроо словам слупаванне, так як тут не прадвызначаюцца дэталі апісваемага пакарання.

Якімі ж былі нагоды "слупавання" Езуса? Паспрабуем прытрымлівацца евангельскіх паданняў.

У сучаснай рацыяналістычнай перадачы гэтыя месцы разумеюцца так. Адзін выключна таленавіты навуковец (мал. 38 і 39) быў, як і ўсе навукоўцы таго аддаленага перыяду, адначасова і астролагам, і алхімікам, і лекарам, і чараўнікам, г. азн. валодаў усімі таямніцамі тагачасных акультных навук. Ён меў імя Іешуа (*па-руску Ісус*), што ў перакладзе са старажытна-сірыйскай мовы азначае – выратавальнік. Час яго жыцця да гэтага часу вызначаўся недастаткова дакладна. Ён прапаведаваў ідэі, якія набылі яму шмат ворагаў сярод навукоўцаў старога пакалення і некалькі гарачых прыхільнікаў, із якіх адзін, самы юны і адораны духоўна, меў імя Ян або Іона[29], а другі, старэйшы, – Сымон па-жыдоўску, а па-грэцку быццам бы Пятро[30]. Першы, відаць, паходзіўшы із інтэлігентнай сям'і, пазней набыў выбітную адукацыю, так як напісаў на той час высока мастацкі Апакаліпсіс. Другі ж быў менш адораны духоўна, але затое вельмі энергічны і пазней стаў выбітным практыкам арганізатарам.

[29] Па-жыдоўску гэта тое ж самае імя יונה (ІУНЕ) – азначае галубёнак, гарліца, а таксама ianieц.

[30] Сымон (שמעון=ШМЕУН) азначае яго слухач, а Пятро (πετρος) – камель, скала.

Мал. 38. Выява Езуса з могілак св. Каліста. (Із кнігі Фаррара “Жыццё Езуса Хрыста”).

Мал. 39. Выява Езуса на камеі із зялёнай яшмы з надпісам ΟΩΝΟΗΝ, г. азн. які быў і ёсць. (Акапаліксіс 1,8). Прыпісваецца чацвёртаму ст.

Ідэйныя ворагі "выратавальніка" вызначаліся, як і ўсе застыўшыя і закамянеўшыя ў аднойчы засвоеных разуменнях руцінёры, нецярпімасьцю і нянавісьцю да ўсяго, што не памяшчаецца ў вузкія рамкі іхнага разумення, і вымавілі яму смяротны прысуд, як пазней інквізіцыя вымавіла прысуд Джыардано Бруна за тое, што ён не прызнаваў яе дагмат пра нерухомасць зямлі, як цэнтра сусвету. Яны прысудзілі "выратавальніка" (мал. 40) да слупавання, каб выставіць яго на ўсеагульнае ганьбаванне і на запалохванне цёмнага натоўпу, як раз падчас праходжання Сонцам ўзыходзячага "крыжа" нябёсаў (г. азн. перасячэння нябеснага экватара і экліптыкі ў сузор'і Рыб, перад Авенам, згараючым у полымі вечаровага зарыва) і перад праходжаннем месяцам сыходзячага "крыжа" ў сузор'і Панны, у якім рыхтавалася ў тую ноч поўнае месяцовае зацьменне.

Мал. 40. Суд над Езусам згодна з мазаікай у Равене, адносіцца да VI ст. н. э. Яна лічыцца самай старажытнай із усіх.

"Ратавальніка" ці пасадзілі на шост з папярэчнай перакладзінай каля вяршыні, каб шост не мог хутка глыбока ўвайсьці ў яго цела, або паднялі на гэты шост з пятлёй на шыі і закінулі яго рукі за перакладзіну, каб ён зваліўся ў пятлю, калі зьнямеюць стаміўшыяся рукі, або, нарэшце, ён быў проста прывязаны да "ганебнага слупа" з нейкай незразумелай для нас мэтай, і яго праткнулі дзідай.

Часам гэтай падзеі згодна са шматлікімі рэлігійна-гістарычнымі традыцыямі было 21 сакавіка перад пятніцай (пачынаўшайся не з паўночы, а з вечара нашага чацвярга). Але ў гэтую самую ноч, з чацвярга на пятніцу, адбылося месяцовае зацьменне, якое шматлікім натоўпам гледачоў і ўсімі пасьлядоўнікамі "выратавальніка" было звязана з яго асуджэннем. Адзін із апошніх, Ёсіф, Леў труны Грамабоя[31], змог раніцай у пятніцу, 21-га ж сакавіка, дамагчыся ў рымскіх уладаў, якія зацвярджалі і выконвалі прысуды духоўных судоў, дазволу зняць яго, ужо страціўшага прытомнасць, са слупа і пакласьці ў грабніцу гэтага "Ільва труны Грамабоя", быццам бы высечаную ў скале. Але "выратавальнік" там прыйшоў у прытомнасць ноччу з суботы на нядзелю, г. азн. вечарам 22 або раніцай 23 сакавіка, адсунуў засланяўшы камень і дайшоў або дапоўз да кахаўшай яго дзяўчыны Марыі, якая і схавала яго. Так атрымліваецца згодна з Евангеллямі.

Гэтае цудоўнае "ўваскрасенне із памёршых", магчыма, будучы ў сувязі з ужо існаваўшымі тады чаканнямі выратавальніка (па-жыдоўску месіі), і энтузіязм яго вучняў, якія былі перапоўнены панаваўшымі тады забабонамі, зрабілі тое, чаго, вядома, ніколі не магло б зрабіць самая таленавітая яго павучанне. Яго пачалі лічыць за бога, які сышоў з нябёсаў на зямлю, каб навучыць людзей праўдзе. Староннія людзі ўсюды пачалі адшукваць яго, каб пачуць хоць адно яго слова, нягледзячы на тое, што ён зараз быў вымушаны хавацца ад сваіх ворагаў.

Такім з’яўляецца рацыяналістычнае тлумачэнне паведамленняў у Евангеллях пра Езуса, імя якога і азначае выратавальнік ці лекар.

Усё гэта псіхалагічна так праўдападобна, што неяк не верыцца, каб апавяданне пра зямное жыццё міжвольнага заснавальніка сярэднявечнай хрысьціянскай ідэалогіі было чыстым міфам. Каб разабрацца ў гэтым пытанні, разгледзім першасныя дакументы і паглядзім, ці няма астранамічных пацверджанняў апісаных у іх падзей, так як астранамічныя пацверджанні – адзіна праўдзівыя праваднікі ў прыцемках старажытнай гісторыі.

Перш за ўсё, разгледзім дайшоўшыя да нас апавяданні пра нябесныя з'явы, якія суправаджалі слупаванне “выратавальніка”. Вось яны:

У Евангеллі Яна паведамляецца:

“Каля слупа стаялі яго маці і яе сястра – Марыя Клеопава, і Марыя Магдаліна, і вучань, якога ён шанаваў, і які пазней забраў яго маці да сябе жыць” (19, 25).

“Выратавальнік” прамовіў: “я хачу піць...” (19, 27), і тады абмакнуўшы ў воцат губку і, паклаўшы яе на сцябло ісопа, падносяць яе да яго вуснаў[32]. Паспрабаваўшы воцат, ён прамовіў: “адбылося”, і страціў прытомнасць (19, 30). А так як у гэты дзень была пятніца (*παρασκευη, г. азн. падрыхтоўка да суботы*), то

---

[31] Міфічнае імя Арымафей паходзіць ад ארוה (АРІЕ) – Леў מטה (МΘЕ) – ложак, гроб і יה (ІЕ) – Грамавержац, а ўсё разам: Леў ложка смерці Грамабоя (у нашым перакладзе: господа).

[32] Гэта ў насмешку, так як хрысты, ці назарэі, г. азн. пасвечаныя ў таямніцы акультных ведаў таго часу, як пабачым далей, не мелі права піць ні віно ні ўксус.

іудаісты (*ιουδαίοι*[33]), каб не пакідаць целы пакараных на слупах на суботу, бо гэтая субота (*якая пачыналася з 6 гадзін вечара нашай пятніцы*) была днём вялікім (*першай пасьля раўнадзенства*), папрасілі Пілата дазволіць перабіць у іх сцёгны (*відавочна, каб, прыйшоўшы ў прытомнасць, не збеглі*) і зняць..."(19, 31)."Але калі яны падышлі да "выратавальніка", то пабачылі, што ё**н ужо памёр, і таму не перабілі ў яго сцягно**, а адзін ваяр пракалоў яму дзідай бок, і пацякла із яго кроў і вада"(19, 34).

(Гэта апошняя акалічнасць асабліва цікавая з фізіялагічнага боку гледжання. Яна паказвае, што Езус быў яшчэ жывы, так як із памёршых кроў не цячэ з нагоды спынення дзейнасьці сэрца і загусьцення крыві, а вада магла быць ад ацёку. Падобны факт старажытны складальнік легенды не мог бы прыдумаць, гэта мог бы паведаміць толькі сведка. Тут бачыцца відавочнае падцверджанне праўдзівасьці евангельскага апавядання.)

"Пасьля гэтага, - працягвае далей Ян, - прыйшоў Язэп, Леў труны (*вучань Езуса, але таемны, із баязні перад іудаістамі*), і зняў яго цела". Нікадзім, які прыйшоў услед за ім, "прынёс духмяную сумесь із сьмірны і алею", яны "узялі яго і абматалі ў палатно з пахучасьцямі". "Тут была ў садзе пячора, у ёй спешна паклалі цела "выратавальніка" раней заканчэння пятніцы", г. азн. да 6 гадзін вечара (Ев. Яна , 19, 39... 42).

"У першы ж дзень пасьля суботы (μια των σαββάτων), калі было яшчэ цёмна, прыходзіць да пячоры Марыя Магдаліна і бачыць, што камень адвалены. Бяжыць да Сымона і да другога вучня, якога шанаваў "выратавальнік", і паведамляе: "вынеслі майго гаспадара із пячоры, і не ведаю, дзе яго паклалі"."Абодва пабеглі разам, але *другі* вучань бег хутчэй і, нахіліўшыся, пабачыў ляжаўшыя пялёнкі і хустку, якая была на яго галаве"," асобна на іншым месцы"."І вярнуліся да сябе, а Марыя стаяла каля пячоры і плакала"(20, 1... 11).

Адсюль відаць, што ва ўсім, што гаворыцца ў Яна пра абставіны пакарання Назарэя (г. азн. пасвечанага ў таямніцы акультных навук таго часу) і пра яго далейшае ажыўленне, няма ніякіх указанняў на такія падзеі ў прыродзе, якія б здаліся цудоўнымі для аўтара. А сам аўтар, як відаць із усяго яго Евангелля, быў вельмі адукаваным згодна са сваім часам чалавекам. Вельмі важна для нас тут і яго ўказанне, што цела было знята **ў пятніцу днём**, г. азн. што слупаваны вісеў усю ноч з чацвярга на пятніцу. Не было патрэбы аўтару прыдумляць таксама і паведамленне пра тое, што ў яго не была перабіта нага, калі б яго "ўваскрасенне" было чыстай выдумкай легкаверных або містыкаў.

Разгледзім зараз і астатнія евангельскія апавяданні пра гэтую самую падзею.

Возьмем спачатку **Евангелле Марка**, як больш прастадушнае.

"Слупавалі яго ў трэццяй гадзіне (*гэта азначае, у дзевяць вечара згодна з нашым адлікам*), – паведамляе ён у XV главе, – і быў надпіс яго правіны: "*цар богаслаўных*"[34]. "З ім слупавалі двух разбойнікаў". "А шостай жа гадзіне (*г. азн. у поўнач згодна з нашым злічэннем*) наступіла **зацьменне па ўсёй зямлі і працягвалася да дзевятай гадзіны** (*г. азн. да трох гадзін ночы згодна з сучасным злічэннем*). Тады "выратавальнік" закрычаў: "Элоі, Элоі, ламма сабахтані"(*божа,*

---

[33] Я звяртаю асаблівую ўвагу чытача на правільнасць майго перакладу выкарыстанага тут грэчкага слова Ιουδαίοι – іудаістамі, так як далей пакажу, што тут гаворка ідзе не пра нейкую нацыю, а пра веравызнанне.

[34] Па-жыдоўску ה־מלך־יהוה (Е МЛК ІЕУДЕ) – вярхоўны правадыр славячых (ці славы, ззяння будучага.

божа, навошта мяне пакінуў?)" [гл. псалом 22 (21)][35], "і з гучным стогнам страціў прытомнасць" (15, 37). "І заслона ў храме разарвалася зверху да нізу" (15, 38).

Пра тое, што ў яго не былі перабіты галёнкі, а ў разбойнікаў былі, Марк ўжо не лічыць патрэбным згадваць і толькі паведамляе, што перад надыходам сірыйскай суботы (*г. азн. вечара пятніцы*) Ёсіф хадзіў да рымскага кіраўніка з прашэннем зняць цела "выратавальніка". Той "здзівіўся, што ён ужо памёр", але дазволіў. Ёсіф Арымафейскі, "зняўшы яго і абвіўшы палатнішчам, паклаў яго ў склеп, высечаны ў скале, і прываліў камень да адтуліны" (16, 42, мал. 41). І вось "Марыя Магдаліна, Марыя Якаўлева і Саломія прыходзяць да склепа пры ўзыходзе сонца пасьля суботы і бачаць, што камень адвалены" (16, 1... 4). "Яны збеглі ад пячоры і нікому нічога не паведамілі ад перапалоху. "Выратавальнік" жа, прыйшоўшы ў прытомнасць раніцай пасьля суботы, зьявіўся спачатку да Марыі Магдаліны, і яна паведаміла пра гэта сумуючым пра яго, але яны не паверылі" (16, 9...10). "Потым (*невядома праз які прамежак часу*) ён сустрэў дваіх з іх на шляху ў паселішча, але і іхнаму паведамленню ніхто із астатніх не паверыў" (16, 12... 14). "Нарэшце, ён з'явіўся і самім адзінаццаці", дакараў іх за адсутнасць веры і прамовіў:

---

35 עזבתני למה אלי אלי (літаральна: АЛІ, АЛІ, ЛМЕ ЭЗБТНІ). Такі ж і пачатак псалма 22 (21 згодна з грэцкай версіяй), пра што будзе сказана пазней.

Мал. 41. Месца безпадстаўна выдаваемае тэолагамі за грабніцу Ёсіфа Арымафейскага (г. а. Чаркі Грамабоя Ільва труны господа) ў Палестыне. (із кнігі "Святая зямля і Біблія").

"Ідзіце і паведамляйце добрую вестку (*пра маё ўваскрасенне*) па ўсім свеце" (16, 19).

Так і заканчаецца Евангелле Марка, таксама без якіх бы то ні было цудаў, акрамя таго, што падчас слупавання адбылося трохгадзіннае зацьменне (σκότος) паміж шасьцю і дзевяццю гадзінамі. Лічэнне павінна быць усюды старадаўнім, г. азн. з вечара, які пачынаўся ў тыя часы у шэсць гадзін пасьля поўдня. У шэсць гадзін згодна з гэтым лічэннем наступала поўнач, і ў гэты час павінен быў ярка сьвяціць поўны Месяц, таму што падзея адбылася, як сведчыць старажытнае паданне, пад час вясенняга поўнага месяца, у ноч з гарачага чацвярга на гарачую пятніцу, і ў той жа час у ноч з 20 на 21 сакавіка (або з 14 на 15 іудэйскага веснавога месяца Нісана). А так як сонечных зацьменняў не можа быць пад час поўнага месяца, то ўсё гэтае месца можна растлумачыць толькі поўным зацьменнем месяца, пачаўшымся ў поўнач і працягваўшымся да 3-ох гадзін ночы згодна з сучасным адлікам, пасьля чаго паўднёвая, часова пацямнеўшая, яркая ноч зноў пачала станавіцца светлай, г. азн. поўная фаза зацьмення скончылася. Адсутнасць

ўказання на гэта ў Евангеллі Яна можна растлумачыць толькі тым, што яго аўтар, як вельмі адукаваны чалавек, ведаў, што тут няма ніякага цуда, што зацьменні месяца адбываюцца перыядычна ў загадзя вызначаемыя тэрміны, і таму не хацеў распавядаць пра факт, здольны імпанаваць толькі адным невукам і, наадварот, выклікаць іранічную ўсмешку ў яго адукаваным атачэнні. Марк жа быў прастадушным, а таму і згадаў пра гэта, як факт больш за ўсё уразіўшым натоўп, як пра цуд.

Паглядзім зараз, наколькі падцвярджаецца такое тлумачэнне пры вывучэнні **Евангелля Мацвея**, якое, па сутнасьці, уяўляе простае запазычанне амаль усяго Евангелля Марка, дапоўненае шматлікімі дадатковымі легендамі, большай часткай відавочна фантастычнага, г. азн. позняга характару.

Вось як распавядае **Мацвей** пра слупаванне Езуса. "Слупаваўшыя паставілі над яго галавой надпіс зь правінай: "выратавальнік, правадыр славячых будучага"[36] (27, 35... 37). Слупавалі разам з ім і двух разбойнікаў" (27, 38). "І наступіла зацьменне (σκοτος) **на ўсёй зямлі ад шостай да дзевятай гадзіны**" (*г. азн. ад паўночы да трох гадзін ночы*). "Выратавальнік" закрычаў: "Элі, Элі, Ламма савах фані" (божа, божа, навошта мяне пакінуў!) (27, 46) і з гучным стогнам страціў прытомнасць. *І завеса ў храме разарвалася зверху данізу, і зямля затрэслася, і магілы расчыніліся, і грабніцы адкрыліся, і парэшткі шматлікіх праведных ажылі і, выйшаўшы із грабніц пасьля яго ўваскрэсення, увайшлі ў "Святы Горад" і з'явіліся шматлікім*"(27, 51...53).

Тут запазычанне із Марка відавочна не толькі праз падобнасць зместу, але і па яўрэйскай фразе. У апошніх, падкрэсленых мною радках, чытач можа сам бачыць, як да простага выкладання Марка тут дадаецца ўжо фантастычная выява неверагоднага здарэння – ўваскрасення шматлікіх памёршых, што можа сведчыць толькі пра перапалох і забабонныя апавяданні у асяроддзі простых людзей пасьля гэтай падзеі. Дадатак ставіць пад сумненне дакладнасць апавядання і пра магчымы, па-сутнасьці, у гэты час землятрус і прымушае меркаваць, што тут ён дададзены да апавядання пра слупаванне праз наяўнасць нейкага іншага землятрусу, сапраўды адбыўшагася каля таго ж часу ў Сірыі, як чытач пабачыць далей із "царкоўнай гісторыі" Сакрата Схаластыка. Дакладна гэтак жа ўсюды ў Мацвея да першапачатковых простых паведамленняў Яна і Марка пра тоем, як страціўшага прытомнасць "выратавальніка" пахаваў Язэп і як потым Марыя Магдаліна, прыйшоўшы раніцай, знайшла пячору адчыненай, дададзена, што і ў гэты момант таксама "адбыўся вялікі землятрус, таму што апавяшчальнік божы, які сышоў з нябёсаў, адваліўшы камень ад грабніцы, сеў на яго, і выгляд яго быў як маланка, *а вопратка яго была белая, як снег (перайманне першай главы Апакаліпсіса*)".

Затым апісваецца фантастычная выява панікі сярод вартаўнікоў, пастаўленых быццам бы Пілатам каля грабніцы (*чаго, вядома, не было*), апісваюцца марныя спробы "іудаістаў" схаваць ад публікі, што адбылося ўваскрасенне слупаванага і распавядаецца пра тое, як, уваскросшы із памёршых, ён паклікаў сваіх вучняў да сябе на гару у Галілеі і, словамі із Апакаліпсіса, прамовіў ім: "Мне дадзена ўсякая ўлада на небе і на зямлі" (28, 18).

Так паступова развівалася легенда пра цудоўнае ажыўленне "слупаванага настаўніка".

---

[36] Па-жыдоўску יהודה מלך י־הושיע (І-ЕУШЕ МЛК І ЕУДЕ) – "богавыратавальнік, правадыр славячых (ці славы, ззяння) будучага".

Разгледзім на заключэнне гэтае ж апавяданне ў **Евангеллі Лукі**, у якім, як і ў Мацвея, мы знаходзім ўсю асноўную частку падзей даслоўна перапісанай із Марка:

"Калі прыйшлі на лобнае месца, слупавалі і двух разбойнікаў направа і налева ад яго (23, 33), і быў над ім надпіс па-грэцку, па-рымску і па-жыдоўску: "гэта вярхоўны правадыр іудаістаў"(23, 38). Была шостая (*палестынская*) гадзіна (*г. азн. поўнач*), і раптам **зрабілася зацьменне** (σκότος) па **ўсёй зямлі да дзевятай гадзіны** *(г. азн. да трох гадзін ночы*). І зацямнелася сонца (εσκοτίσθη ό ήλιος), і завеса ў храме разарвалася пасярэдзіне, а "выратавальнік" выдаў лямант: "Бацька, бацька, прымі маю душу ў твае рукі!" і страціў прытомнасць" (23, 44).

Мы бачым і тут, гэтак жа як і ў Мацвея, відавочна пазнейшыя прыпіскі, зробленыя Лукой ад сябе, да першапачатковых апісанняў Яна і Марка. Больш за ўсё для нас тут цікавы дадатак Лукі ці аднаго із яго ранніх перапісчыкаў пра *зацьменне Сонца*, якое наводзіла некаторых астраномаў на думку, што ў Евангеллях апісана сонечнае зацьменне падчас слупавання Езуса і што менавіта гэтай з'явай і тлумачыцца хуткае зняцце яго са слупа без разьбівання галёнак, яго наступнае ажыўленне і ўзнікненне хрысьціянскага культу, да якога пазней былі дададзены чыста астральныя дэталі больш ранняга паходжання. А між тым *сонечнага* зацьмення відавочна не магло быць пад час *поўнага месяца*, ды і наогул ніякага сонечнага зацьмення ў Палестыне не было ў чацвер ці ў пятніцу перад іудэйскай паскай на працягу першых стагоддзяў нашай эры.

Усё гэта прымусіла астраномаў-гісторыкаў лічыць апавяданне пра астранамічныя і сейсмічныя з'явы пры слупаванні "выратавальніка" простай фантазіяй і сцвярджаць, нарэшце, гэтак жа, як Дрэўс, што і сам факт існавання Езуса Назарэя (г. азн. лекара, пасвечанага ў таямніцы акультных навук) і "ўкрыжаванага" пазней у Палестыне ці Сірыі, або ў іншым месцы на Усходзе, не даказаны гістарычна.

Але толькі-што зробленае мною параўнанне евангельскіх тэкстаў паказвае, што згадка пра Сонца ў Лукі з’яўляецца *пазнейшым дадаткам* і можа мець дачыненне толькі да аднаго із сонечных зацьменняў канца IV ці пачатку V стагоддзя, у шэрагу праходзіўшых праз Візантыю зацьменняў 355, 386, 393 і 418 гадоў.[37] Усюды ў Евангеллях гаворка, відавочна, ідзе не пра сонечнае, а пра месяцовае зацьменне, з паўночы да раніцы, у ноч з чацвярга на пятніцу, каля самага вясновага раўнадзенства, г. азн. у ноч 20/21 сакавіка. Такое месяцовае зацьменне я і пачаў шукаць на працягу першых стагоддзяў, кіруючыся тым, што хрысьціянская паска, згодна з вельмі трывалай старажытнай традыцыяй (так як яна ахоплівае **ўсіх** хрысьціянаў), спрадвеку святкуецца абавязкова ў *першую* нядзелю пасьля *першага* поўнага месяца, які надыходзіў пасьля *весновага* раўнадзенства, і не раней за 22 сакавіка, каб не святкаваць яе ў дзень самага слупавання, якое, відавочна, і было 21 сакавіка.

Мае высілкі прывялі мяне толькі да адной даты. Такая падзея, як апісаная ў Евангеллях, магла адбыцца толькі **21 сакавіка 368 года нашай эры**. Толькі адна яна (гл. табл. III) мела месца **ў ноч з чацвярга на пятніцу** гарачага тыдня, за 27

---

[37] Вось поўныя зацьменні каля гэтага часу: 6 чэрвеня 346 г., праходзіла праз Александрыю і Кіпр; 28 траўня 355 г., праз Балканскую паўвыспу вышэй горада Візантыя; 15 красавіка 386 г., праз Грэцыю і Візантыю; 20 лістапада 393 г., пра Балканы побач з г. Візантыяй у Малую Азію; 19 ліпеня 418 г., праз Балканы ў Малую Азію; 14 студзеня 484 г., із Грэцыі праз Кіпр і Антыёхію. Каля Ерусаліма ад пачатку нашай эры былі толькі: колападобнае 4 верасня 164 г., колападобнае – 8 лістапада 272 г. і 4 кастрычніка 590 г., таксама колападобнае. Пад час маладзіка каля вясенняга раўнадзенства не было ніводнага.

гадоў да ўзнікнення Апакаліпсісу, калі яго аўтару, Яну Хрызастому, было каля 19-21 гадоў[38]. Гэта, відавочна, і быў вучань Езуса Ян, які напісаў Апакаліпсіс, як я астранамічна даказаў гэта яшчэ ў Шлісельбургскім умацаванні, і зразумела, што на яго падзея слупавання павінна была падзейнічаць асабліва моцна, дзякуючы яго маладосьці. Сярэдзіна зацьмення была ў ноч з чацвярга на пятніцу ў сузор'і Панны (*як і апакаліптычнае сонечнае зацьменне*), у 5 гадзін 10 хвілін ночы згодна з Ерусалімскім часам, калі "выратавальнік" ужо быў слупаваны. Сонца знаходзілася ўсе гэтыя дні і ночы ў сузор'і Авена, згараўшага кожны вечар, у тым ліку і ў вечар слупавання, у полымі вечаровага зарыва, як велікоднае ягня, як ахвяра цэласпаленьня".

Калі лічыць час згодна са старадаўнім адлікам[39], з 6 гадзін вечара ("*і быў вечар, і была раніца, дзень першы*", гл. Кніга Быцця, глава I), то і прагрэсіўнае пацямненне Месяца было як раз *ад гадзіны шостай да гадзіны дзявятай*, калі Месяц пачаў праясняцца; яно было вельмі моцным і цалкам усё бачным у Палестыне, Ягіпце і Паўднёвай Яўропе. Іўдэйская ж субота павінна была пачацца з шасьці гадзін вечара нашай пятніцы, праз суткі пасьля слупавання. Гэта азначае, што сапраўды "выратавальнік" быў слупаваны ў чацвер вечарам і вісеў да раніцы пятніцы. Змешчаны пасьля паўдня пятніцы ў грабніцу, ён сапраўды мог прыйсьці ў прытомнасць і выйсьці, адваліўшы камень ад сваёй грабніцы.

Тут усё адпавядае апісанням евангелістаў і шматлікім хрысьціянскім паданням, а таксама і старажытным традыцыйным царкоўным цырымоніям. Хай чытач зірне на прыкладзеную мной тут табліцу (табл. III) усіх (нешматлікіх па колькасьці) месяцовых зацьменняў, адбыўшыхся каля вясновага раўнадзенства, ад VI стагоддзя да нашай эрай і да VIII яе стагоддзя, г. азн. ад глыбокай старажытнасьці да другой паловы сярэдніх стагоддзяў (далей я не лічыў з нагоды безсэнсоўнасьці), і ён сам пабачыць, што не было ніводнага іншага прыдатнага зацьмення. Цікава, што ніякіх месяцовых зацьменняў не было нават і ў дні, суседнія з 21 сакавіка, на якія можна было б паказаць у нашу эру, як таксама на магчымыя. Нават і раней яе, аж да V стагоддзя, на 21 сакавіка не прыходзілася ніводнага, а на 20-ы дзень было толькі адно, у 219 годзе, як відаць із прыкладзенай табліцы, але і яно было ўжо ў суботу.

Што ж да зацьменняў 21 сакавіка, то на працягу хрысьціянскай эры іх таксама не было ніводнага ў гэты дзень месяца, не толькі ў ноч з чацвярга на пятніцу, але і ў іншыя дні тыдня, акрамя апісанага намі. І да хрысьціянскай эры яны былі толькі ў 89, 135 і 154 гадах, і то не ў пятніцу, г. азн. цалкам выключаюцца із разглядання, тым больш што і раўнадзенствы ў гэтую эпоху прыпадалі ўжо на дні 22 і 23 сакавіка, згодна з Юліянскім календаром, якога, у дадатак, яшчэ і не існавала ў той час. Такім чынам, ўвесь перыяд ад сярэдзіны VI стагоддзя да пачатку нашай эры і ўвесь перыяд ад яе пачатку да канца VIII стагоддзя дае толькі адно адзінае астранамічнае рашэнне: **слупаванне евангельскага "выратавальніка" адбылося 20 сакавіка 368 года**, зняцце са слупа пасьля

[38] Із біёграфаў Яна Хрызастома Stilling схіляецца да 344 г. Tillemont да 347 г., згодна ж з візантыйскімі крыніцамі каля 334 г. у сярэднім, можна сказаць, што ў момант слупавання Езуса ў 368 г. Яну было не менш 14 і не больш 24 гадоў, у сярэднім 19 гадоў, што цалкам адпавядае ўзросту "самага малодшага із паслядоўнікаў Езуса".

[39] Таму што да вынаходніцтва гадзінніка не было магчымасьці вызначыць поўнач і таму суткі лічылі з вечара.

месяцовага зацьмення было праз суткі, раніцай 21 сакавіка, а **"ўваскрасенне" адбылося перад світаннем 22 сакавіка 368 года**.

Папярэднічаўшае зацьменне 19 сакавіка 303 года хоць і пазначана ў нас пятніцай, але згодна з сірыйскім адлікам было ўжо ў суботу. А, акрамя таго, яно было да веснавога раўнадзенства і таму не пагадняецца з царкоўным правілам, згодна з якім хрысьціянская паска не можа быць нават 21 сакавіка, і абавязкова ўжо пасьля дня раўнадзенства, IV стагоддзя нашай эры.

Табліца III.

Рэестр усіх зацьменняў месяца, якія адбыліся ў прамежку ад 18 сакавіка да 23 сакавіка паміж 545 годам да н. э. і канцом VIII стагоддзя н.э. (згодна з T.K. Ginzel "Spezieller Kanon der Sonnen-und Mondfingsternissen" 1899. стр. 137-159 і згодна з маімі дадатковымі вылічэннямі.

Зацменні пасьля пачатку нашай эры. Паміж 800 і 536 гадамі не было ніводнага зацьмення месяца паміж 18 і 21 сакавіка. Усе былі пазней ці раней.					
Час зацмення		Велічыня ў адзінках закрыцця	Сярэдзіна зацьмення згодна з грынвічскім часам	Тое ж згодна з ерусалімскім часам	Бачнасць
	536 г. 23 сак. нядзеля	4 (част.)	14 г. 33 хв.	16 г. 55 хв.	Не бачнае на берагах Міжземнага мора, заканчэнне бачна вечарам у Вавілане
19					
	517 г. 23 сак. чацвер	20 (поўн.)	18 г. 46 хв.	21 г. 8 хв.	У Рыме бачны сярэдзіна і канец. У Афрыцы (Ягіпет), Вавіл. – усё. Але месяц вечарам у чацвер ўзышла ўжо пад час зацьмення.
19					
	498 г. 23 сак., паняд.	10 (част.)	18 г. 26 хв.	20 г. 48 хв.	Бачна усё, але у панядзелак
63					
	433 г. 21 сак. аўторак	9 (част.)	21 г. 47 хв.	0 г. 9 хв.	Бачна усё, але у аўторак.
27					
	406 г. 20 сак. аўторак	1 (малое)	18 г. 48 хв.	21 г. 10 хв.	Бачна ўсё, але ў аўторак.
18					
	368 г. 21 сакавіка пятніца	13 (поўн.)	0 г. 48 хв.	3 г. 10 хв.	Бачна ўсё на тэр. усіх прыбярэжных краін Міжзем. мора. Адзінае раўнадзенства у ноч з чацвера на пятніцу.
26					
	322 г. 19 сак. паняд.	15 (поўн.)	22 г. 26 хв.	0 г. 48 хв.	Бачна ўсё, але ў панядзелак.
19					
	303 г. 19 сак. пятніца	15(поўн.)	21 г. 52 хв.	0 г. 14 хв.	Бачна ўсё, але раўнадзенства прыпадала ўжо на суботу.
25					
	238 г. 18 сакавіка субота	14 (поўн.)	4 г. 5 хв.	6 г. 27 хв.	Канец і сярэд. бачны ў Рым, Афіны, Мемфіс. У Вавілоне толькі раніцай.
Ад пачатку нашай эры да 238 г. не было зацьменняў месяца паміж 18 і 23 сакавіка; усе былі раней ці пазней.					
II. Зацменні да пачатку нашай эры. Злічэнне часу "гістарычнае" без нулявога года.					
	5 г. 23 сакавіка чацвер	21 (поўн.)	18 г. 24 хв.	20 г. 46 хв.	У Рыме вечарам бачны сярэдзіна і канец. У Афінах, Мемфісе, Вавілоне – усё.
19					
	24 г. 23 сак. панядзелак	8 (част.)	21 г. 18 х.	23 г. 40 хв.	Усё бачна ў панядзелак
65					
	89 г. 21 сак. аўторак	7 (част.)	16 г. 1 хв.	18 г. 23 хв.	У Рыме, Афінах бачны канец вечарам. У Мемфісе, Вавілоне – сярэдзіна і канец.
46					
	135 г. 21 сак. нядзеля	18 (поўн.)	0 г. 21 хв.	2 г. 43 хв.	Бачна ўсё, але ў нядзелю.
19					

	154 г. 21 сак. чацвер	10 (поўн.)	17 г. 10 хв.	19 г. 32 хв.	У Рыме – канец вечарам. У Афінах і Мемфісе – сярэдзіна і канец. У Вавілоне – усё.
46					
	200 г. 19 сак. панядзел.	16 (поўн.)	22 г. 54 хв.	1 г. 16 хв.	Бачна ўсё, але ў панядзелак.
19					
	219 г. 20 сак. субота	13 (поўн.)	0 г. 40 хв.	3 г. 2 хв.	Бачна ўсё, але ў суботу
27					
	246 г. 18 сак. пятніца	2 (малое)	16 г. 42 хв.	19 г. 4 хв.	У Рыме – канец вечарам. У Афінах – сярэдзіна і канец. У Мемфісе і Вавілоне – усё.

Ад 243 г. да 545 г. да пачатку нашай эры не было ніводнага зацьмення месяца паміж 18 і 23 сакавіка; толькі ў 541 г. было адно – 23 сакавіка і толькі ў 656 г. дата дня панізілася да 20 сакавіка. Гэтыя перыядычна ўзнікаючыя пустуючыя прамежкі, даўжынёй прыкладна каля 240 гадоў кожны, знаходзяцца ў залежнасьці ад умоваў зваротнага перамяшчэння вузлоў арбіты месяца. Гадзіны сутак лічацца ад грынвічскай паловы ночы. Для пераходу да ерусалімскага часу патрэбна да пазначаных лічбаў дадаць 2 гадзіны 22 хвіліны.

Адзінкай закрыцця тут лічыцца дванаццатая частка дыска месяца: із гэтага вынікае; зацьменні больш 12 "адзінак" – поўныя, ніжэй – частковыя: пры нязначнай лічбе "адзінак закрыцця" – частковыя, адпавядаючыя малой частцы закрыцця месяца.

Такім чынам, і астранамічнае даследаванне Апакаліпсіса і такое ж даследаванне Евангелляў прыводзіць да аднаго і таго ж выніку: "выратавальнік" (Езус па-жыдоўску) жыў у сярэдзіне IV стагоддзя нашай эры і быў "слупаваны", але без смяротнага заканчэння, 20 сакавіка 368 года. Ян Хрызастом і Ян Багаслоў – адна і тая ж асоба. Якімі былі ўмовы грамадзкага жыцця ў гэты час?

Перш за ўсё, звярну ўвагу чытача, што ва ўсіх Евангеллях гаворыцца, што на слупе "выратавальніка" быў надпіс: "цар іудаістаў" (ό βασιλεύς τών ίουδαίων). У сваёй кнізе "Прарокі" я ўжо паказаў, што "іудаісты", ці "юдэі", былі не расай, а тагачаснай рэлігійна-навуковай сектай. Гэта былі прыхільнікі Юды Вялікага, іхнага афарміцеля адзінабожжа. У вылічаны намі час слупавання "выратавальніка" (з 368 года) ва Ўсходняй Рымскай імперыі валадарыў Валент, які заступаўся за іудаістаў, і ўслед за гэтым годам іудэйскі навуковец Рэў-Ашы (367-427) пачаў складаць "Ерусалімскую Гемару", г. азн. "Іерусалімскае завяршэнне". (Уяўляўшае толькі зародак той Гемары, якая вырасла да свайго сучаснага памеру толькі да часу замацавала яе друкаваным станком каля 1450 г.). Затым, яшчэ да "ўкрыжавання" Езуса, быў (у 359 годзе), – як мы ўжо згадвалі, – абнародаваны пры Юльяне каляндар, які даваў магчымасць вызначаць маладзікі і нават месяцовыя зацьменні, хоць бы толькі і на палову года наперад, з памылкай на адзін поўны месяц наперад ці назад, што вельмі лёгка зрабіць, лічачы ў сінадычным абарачэнні Месяца $29^{1/2}$ сутак. Наогул жа гэта быў час моцных навукова-рэлігійных пошукаў і спрэчак.

Ніякага грамадзянскага паўстання ў 368 годзе ў Рымскай імперыі, відаць, не было, і таму даводзіцца зрабіць выснову, што "выратавальнік" у гэты час быў слупаваны, як і выходзіць згодна з Евангеллямі, толькі за спробы чыста ідэйнага, навуковага рэфарматарства, так як рэлігія была тады толькі філасофіяй навукі, дакладней жа за ўсё – менавіта за прадказанне таго самага месяцовага зацьмення, перад якім ён і быў слупаваны, бо ўсе лічылі, што ён яго зробіць сам.

Ва ўсякім выпадку, поўнае супадзенне толькі аднаго месяцовага зацьмення 21 сакавіка 368 года з евангельскімі апавяданнямі і мае ранейшыя вылічэнні часу стварэння Апакаліпсісу, які быў створаны ў 395 годзе, аб'ядноўваюць абедзве падзеі і міжволі прымушаюць думаць, што чыста гуманітарныя месіянскія ідэі першай паловы IV стагоддзя атрымалі такое змрочнае апакаліптычнае адценне пры яго заканчэнні менавіта дзякуючы таму, што не ўсё ў іх было "астральным міфам" і

што да гэтага міфа вечарам 21 сакавіка 368 года далучылася сапраўдная чалавечая трагедыя.

Глава IV.

Евангельскі "Выратавальнік" (Езус) і хрысьціянства.

Але, – скажуць мне зараз, – як жа "заснавальнік хрысьціянства", "выратавальнік", мог быць слупаваны ў 368 годзе, калі яшчэ на Нікейскім саборы, ў 325 годзе, ужо спрачаліся адна з адной дзве хрысьціянскія секты, арыяне і мікалаіты, а у самых старажытных індыйскіх паданнях існуе легенда пра некалькі зямных увасабленняў бога Вішну, якія згодна з усім сваім зместам з'яўляюцца толькі далейшым пашырэннем легенды пра Хрыста, так як восьмым увасабленнем Вішну і з'яўляецца Крышна, г. азн. Хрыстос?

Асабіста я схіляюся да думкі, што старажытнасць усіх індускіх паданняў вельмі перабольшана моцна развітай фантазіяй гэтага народа. Ніякіх старажытных летапісаў у іх не існуе, а што да глыбокай старажытнасьці захаваўшыхся ў Індыі руінаў, то яна не можа лічыцца даказанай больш чым і глыбокая старажытнасць ягіпецкіх пабудоў.

Ідзеце, напрыклад, хаця б на паўночны бераг Нявы і паглядзіце на пастаўленых тут, супраць Акадэміі Мастацстваў, ягіпецкіх сфінксаў, прывезеных сюды ў сярэдзіне XIX стагоддзя із Фіваў. Гранітныя пліты, на якія яны пастаўлены, выраблены із фінляндскага граніту прыблізна такога ж колеру і высечаны не больш як восемдзесят гадоў таму назад, і, аднак жа, уплыў атмасферы і вільгаці надалі ім такі выгляд даўніны, што за некалькі крокаў вы не пабачыце розніцы паміж імі і самімі сфінксамі. Нават і пры ўважлівым бліжэйшым даследаванні вы хутчэй заўважыце розніцу ў складзе фінскага граніту і егіпецкага сіяніту, чым у часе іхнай апрацоўкі. Калі б самаму ўважліваму, не настроенаму загадзя даследчыку паведамілі, што гэтыя сфінксы зроблены ўсяго пяцьсот гадоў таму, то ён ніколькі не здзівіўся б. Так і ў дачыненні да ўсіх астатніх каменных пабудоваў старажытнасьці: большасць з іх пры тым шматтысячагадовым ўзросьце, які ім да гэтага часу прыпісваецца, павінны б, здаецца, стоячы столькі гадоў пад адкрытым небам, даўно рассыпацца з паверхні ў парашок, асабліва ў гарачых краінах, дзе або шмат вільгаці, або сухі клімат суправаджаецца рэзкімі пераходамі ад паўдзённа пякучай спёкі да начной прахалоды, і ад сухасьці да вільготнасьці пры спарадычных моцных ліўнях. Аднак жа яны стаяць, як калі б ім было не больш за некалькі сотняў гадоў!

Для *фізіка*, вольнага ад цверджанняў папярэдніх пакаленняў, *глыбокая*, г. азн. трох-ці больш тысячагадовая старажытнасць такіх твораў егіпецкага мастацтва уяўляецца цалкам не адпавядаючай рэчаіснасьці. Нават і дзве тысячы гадоў, здаецца, цяжка дапусціць для іх з фізічнага боку гледжання.

Яшчэ больш недаказанай уяўляецца глыбокая старажытнасць наяўных у нас зборнікаў вусных або пісьмовых былін і гістарычных паданняў так званага "народнага эпасу" ці, дакладней, *калектыўнай творчасьці тагачаснай зараджаўся інтэлігенцыі*, г. азн. зборнікаў накшталт Адысеі або кнігі Быцця, ці кнігі Ведаў, у якіх паэтычныя, філасофскія і гістарычныя разрозненыя думкі, меркаванні, песьні, казкі і апавяданні асобных найбольш інтэлігентных і таленавітых розумаў з папярэднічаўшых нам пакаленняў скампанаваны ў адно мазаічнае цэлае

канчатковымі іх рэдактарамі. У гэтым выпадку прапанаваны мной астранамічны метад даследавання, якім я карыстаўся і ў сваіх папярэднічалі працах[40], з'яўляецца адзіна надзейным кіраўнікам.

У папярэдніх раздзелах, як мы бачылі, ён даў для часу слупавання Езуса і для часу ўзнікнення Апакаліпсіса нечакана познюю дату. *Гарачы чацвер 21 сакавіка 368 года і нядзелю 30 верасня 395 года*! Адносна ягіпецкіх помнікаў ён дае большай часткай першыя стагоддзі нашай эры. Аднак, як бы ні здавалася мне сумнеўнай "глыбокая" шматтысячагадовая старажытнасць паданняў пра Крышну, я ўсё ж такі не хачу тут адмаўляць без дастатковых доказаў, што яны папярэднічалі чацьвёртаму стагодзьдзю, і ні ў якім разе не буду браць пад сумненне, што Нікейскі сабор, дзе ўжо змагаліся дзве "хрысьціянскія" секты, сапраўды меў месца ў 325 годзе нашай эры пры першым візантыйскім імператары Канстанціне Вялікім, які зрабіў мікалаіцства дзяржаўным вучэннем і за тое быў прылічаны праваслаўнымі цэрквамі да ліку іх святых.

Так! Хрысьціяне, сапраўды, існавалі да "Езуса Хрыста".

Але гэтая ўяўная недарэчнасць тлумачыцца вельмі проста. Як і ў шмат якіх іншых выпадках, мы тут выяўляемся рабамі слова, дрэнна перакладзенага із чужой мовы і таму няправільна зразуметага намі. Калі б вам, напрыклад, на рускай мове сказалі: "Вы кажаце, што ў 1380 годзе жыў на Русі князь Зьміцер Данскі, але ж із гэтага вынікае, што раней не было ракі Дон", то вы, вядома, толькі засмяяліся б наіўнасьці таго, хто пытаецца і адказалі б яму: "Таму-та гэты Зьміцер і названы Данскім, што Дон папярэднічаў яму". Дакладна тое ж вы зрабілі б, калі б хто-небудзь сказаў, што раней Сакрата Схаластыка не было схаластыкі.

Але тое ж самае атрымліваецца і з імем Езус Хрыстос, калі мы не будзем паўтараць яго, як папугаі, не ўнікаючы ў сэнс, а звернемся да яго значэння на яго роднай грэцкай мове. Паглядзіце ў любы грэцкі слоўнік, і вы пераканаецеся самі, што слова Хрыстос (χριστός) азначае проста: *памазаны, прысвечаны*, а ў адмысловым старажытным сэнсе: прысвечаны ў таямніцы акультных ведаў. Хрыстамі называліся і тады і ў папярэднічаўшыя стагоддзі не толькі "палестынскі настаўнік", а ўсе людзі, прысвечаныя ў таямніцы тагачасных навук пасьля спецыяльнага ўступнага звычаю памазаньня іх святым алеем. Адсюль цалкам натуральна вынікае, што і хрысьціянскія (гэта азначае, у перакладзе на нашу мову ўсякія пасвячэнніцкія, або святарскія) секты безумоўна існавалі і ў папярэднічаўшыя евангельскаму "выратавальніку" стагоддзі, як гэта відаць і із іудэйскай Біблії.

Сапраўды, перакладзём грэцкае слова Хрыстос на жыдоўскую мову, і мы атрымаем слова *назарэй*[41], а ў дачыненні да "выратавальніка" - Езус Назарэй, як ён і зваўся па-жыдоўску ў Палестыне, таму што на жыдоўскай мове не існуе слова Хрыстос. А вось што паведамляецца ў Біблії пра назарэяў, г. азн. тых якія прысвяцілі сябе хоць бы часова вывучэнню акультных навук.

"Калі хто-небудзь, мужчына ці жанчына, вырашыцца даць заруку назарэйства, каб прысвяціць сябе Грамабою (*г. азн. вывучэнню акультных ведаў*), той павінен устрымлівацца ад віна, не павінен піць ні воцату і ніякага іншага напою із вінаграду, не павінен есьці нават вінаградных ягад, ні сырых, ні сушаных. На працягу ўсіх дней яго назарэйства (г. азн. прысвячэння сябе навуцы) брытва не

---

[40] Гл. мае творы: “Адкрыццё і навальніцы і буры” і “Прарокі”.

[41] נזיר (НЗІР) – назарэй, ад נזר (НЗР) – пасвячэнне, асвячэнне, а таксама і ўвянчэнне першасвятарскім вянком.

павінна дакранацца да яго галавы[42]: ён мусіць не стрыгчы валасоў да заканчэння ўсіх дзён, на якія ён прысвяціў сябе Грамабою. Ён сьвяты на працягу гэтага часу і не павінен набліжацца ні да каго памёршага, а калі хто нечакана памрэ пры ім, ён павінен астрыгчы на сёмы дзень сваю галаву, а на восьмы дзень прынесьці двух галубак да сьвятара, да ўваходу ў царкоўную палатку (*дзе яго навучалі*), і сьвятар прынясе адну з іх у ахвяру за яго грэх, а другую пад час усеспалення. Пры заканчэнні ж тэрміну прысвячэння, яго павінны прывесьці да ўваходу ў царкоўную палатку, дзе ён прынясе ў ахвяру Грамабою аднагадовага барана без хібаў на ўсёспаленне, другога такога ж у мірную ахвяру і адну гадавалую авечку ў ахвяру за свой грэх (сыходу) і кошык хлябоў із лепшай мукі, з пірагамі і праснакамі на алеі, і прадставіць усё гэта святару, а той паставіць перад Грамабоем. Ён астрыжэ каля ўваходу ў царкоўную палатку сваю асвечоную галаву і спаліць валасы на палымі над мірнай ахвярай, і пасьля гэтага можа зноў піць віно” (Кн. Лічбаў 6, 2... 20).

Але хаця слова “назарэі”, як мы бачым із гэтага месца Кнігі Лічбаў, і было агульнай назвай для прысвячаўшых сябе, часова або бестэрмінова, якому-небудзь акультнаму занятку пры старажытных храмах, якія служылі тагачаснымі універсітэтамі, аднак, адзіны назарэй (г. азн. па-грэцку Хрыстос), жыццяпіс якога мы знаходзім у іудэйскай Бібліі, - гэта Самсон, імя якога ў перакладзе на нашу мову азначае Сонца-Асілак[43], або проста “Сонечны”. Цікава, што нараджэнне гэтага “Хрыста” таксама было абвешчана анёлам (г. азн. нябесным вястуном, каметай). І цікава таксама, што як толькі мы перавядзем усе ўласныя імёны гэтага міфа на зразумелую нам мову, так із яго атрымліваецца астральная алегорыя. Вось яго пачатак у перакладзе.

"Пад час саракагадовага "прыгнёту" іакаўцаў-багаборцаў палестынцамі[44], або сяродземцамі, жыў чужы (*Задыяку*) муж із Месца Пакарання (*Скарпіёна*[45], *мал*. 38), із дома Суда (*Шаляў*)[46] на імя Супакоены (*Валапас Якаў*)[47] і жонка яго (*зорная Панна пад ім*) была бясплоднай (*у яе тады не было планет*). І вось да яе з'явіўся апавяшчальнік будучага (*камета*) і прамовіў: "Ты зачнеш і народзіш сына (*скрозь цябе пройдзе Сонца, мал. 42*) і не закране брытва яго галаву, ён будзе назарэем (*хрыстом, прысвечаным*) ад самага свайго зачацця і будзе ратаваць (*літаральна: езустваваць*) іакаўцаў-багаборцаў ад рук "палестынцаў" (Кн. Суддзяў 1, 3... 5).

---

[42] Звяртаю ўвагу, что брытва (תער - ТЕР), патрабуе ўменне гатаваць металічныя вострыя нажы.

[43] שמש־און (ШМШ-УН) – Сонца-Асілак, ад שמש (ШМШ) – сонца і און (АУН) – магутнасць.

[44] פלשתים (ПЛШТІМ) – палестынцы, каланісты. Ад гэтага назва Міжземнага мора – Палестынскае. (Зыход 23, 31).

[45] צרע (ЦРЭ) – пакаранне, авадзень.

[46] מנוח (МНУХ) – заспакаенне, прыстанак, пасяленне.

[47] Назву дом ў старажытнай астралогіі, верагодна, мела не толькі задыякальнае сузор’е, а ўсё адпавядаючае яму мерыдыяльнае крыло да самога полюса. З такога боку гледжання ў доме Шаляў таксама знаходзіліся: Валапас, Паўночны Вянок, а уніз – пакараны Цэнтаўрам Воўк. Сюды прасоўваў сваю галаву Змей і сваю кляшню – Скарпіён.

Рыбы Авен Цяля

Казярог Вадалей Пегас Андрамеда Вазнічы Блізняты Рак

Казярог Стралок Змеятрымальнік Валапас(Якаў) Рак

Скарпіён Шалі Панна

Мал. 42. Лесвіца Якава – шлях планет па 360 прыступкам (градусам) экліптыкі.

"І другі раз прыйшоў анёл да жонкі заспакаенага (*г. азн. камета была ў ёй і на наступную ноч*), калі яна была ў полі (*г. азн. на вячэрнім небе*). Яе чалавек (*Валапас, які паднімаецца раніцамі разам з Паннай*) сказаў анёлу: "застанься ў нас, я прыгатую табе казляня" (*Казярога*). Анёл жа адказаў яму: "Прынясі яго ў ахвяру". І ўзяў, заспакоены, казляня і мучное прынашэньне (*із Млечнага Шляху*) і ўзьнёс на камні (*гарызонту*) Грамабою (*спаліў у полымі вечаровай зары, як гэта бывае штогод у снежні, мал. 43*). А анёл (*камета*) падняўся ў полымі (*зорнага*) ахвярніка (*у ззянні Млечнага Шляху, над ім*) і стаў нябачны". "І нарадзіла пазней (*вядома, праз дзевяць месяцаў, калі прайшло праз яе Сонца*) гэтая жанчына сына і дала яму імя Сонца" (Кн. Суддзяў 13, 1... 24).

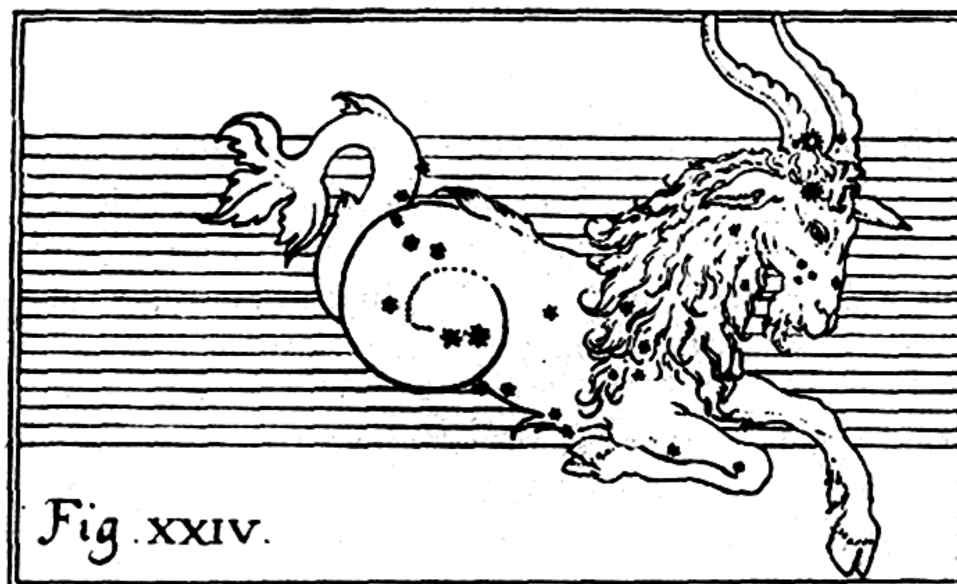

Мал. 43. Сузор’е Казярога, штодзённа прыносімае ў ахвяру усеспалення ў полымі вячэрняга зарыва ў снежні перад каляднымі святамі (Із старадаўняй лацінскай кнігі “Astrognosia” (XVI ст.) Кнігасховішча Пулкаўскай абсерваторыі)

Чытач ужо бачыць, што пачатак гэтай легенды мае не толькі астральнае паходжанне, але і надзвычай нагадвае евангельскае звеставанне Найсвяцейшай Панне Марыі анёлам Гаўрыілам пра нараджэнне, ад яе назарэя "выратавальніка" (*якому было наканавана імя "З намі Сонца", г. азн. эм-ману-эл*). А канец, калі "абстрыжанае палестынцамі", г. азн. пазбаўленае сваіх прамянёў падчас наступіўшага зацьмення, Сонца абрынае на іхную галаву храм-неба, узрушыўшы яго слупы, г. азн. мерыдыяны, паміж якімі яно зацьмелася, моцна нагадвае слупаванне евангельскага "выратавальніка" пры месячным зацьменні і адбыўшымся пасьля гэтага землятрусе. Усё гэта паказвае, што легенда пра Самсона-Сонца дададзена да Кнігі Судзьдзяў ужо ў V стагоддзі нашай эры.

Але я пакуль яшчэ не буду разглядаць астральнае адзенне гэтага біблейскага міфа, далей я зраблю яго спецыяльны разгляд. Зараз, каб не пакідаць у баку прадмет гэтай главы, адзначу толькі, што ў ёй мы відавочна бачым, што *хрыстос*, або *назарэй*, было званне, а зусім не прозвішча, дадзенае нейкаму аднаму "Езусу". Гэта было званне, нешта накшталт вялікага магістра ў масонаў, ды і самае слова магістр азначае "пасвечаны ў таямніцы магіі". Вось чаму і назву Езус Хрыстос я буду часта замяняць (каб пазбавіч чытача ад апошніх слядоў гіпнозу ад унушэнняў папярэдніх пакаленняў) назвай "выратавальнік", або "настаўнік", якім ён, відаць, і быў на самай справе. Сапраўды такжа і назву хрысьціяне я буду часта перакладаць яго грэцкім значэннем "пасвечаныя", або "прыхільнікі святароў, г. азн. памазаных святым алеем", што мела месца, відаць, задоўга да нараджэння евангельскага "настаўніка".

Із гэтага зразумела, што хрысьціяне існавалі раней свайго вялікага магістра Езуса.

Але для таго, каб канчаткова ўявіць сабе сапраўдную гістарычную асобу гэтага выдатнага чалавека, нам патрэбна вызваліць свой розум і ад іншага, вісячага на ім у гэтым дачыненні гістарычнага гіпнозу, таксама ўзнікшага ад няправільнага перакладу на лацінскую і на ўсе новыя мовы грэцкага слова тэктон (τέκτον). Ва ўсіх новых версіях Евангелля Марка гаворыцца, што калі “выратавальнік” “прыйшоў да

сябе на радзіму” і “пачаў вучыць на сходзе іудаістаў (багаслоўцаў[48]), то шмат хто із іх са здзіўленнем казалі: “адкуль у яго такая магутасць? Што за мудрасьць яму дадзена і як яго рукі могуць здзяйсняць такія цуды? Ці не *цясьляр* ён, сын Марыі, брат Якава, Ёсіі, Юды і Сымона? Ці не тут паміж намі яго сёстры?” (Марк 6, 1... 3.)

Амаль усё гэта месца із Евангелля Марка літаральна перапісана і Мацвеем, але толькі з вельмі характэрнай заменай аднаго выказвання. Замест "ці не цясьляр ён?", там сказана: "ці не сын ён цесляра?" (Гл. 13, 58), як быццам бы Мацвей саромеўся назваць "Хрыста" цесляром. Тлумачальнікі, не жадаўшыя прызнаваць тут супярэчнасьці, зрабілі выснову, што абодва выказванні правільныя і што першапачатковай прафесіяй "прысвечанага" таксама як і яго бацькі, было цяслярства, г. азн. згодна з сучасным сэнсам гэтага слова і той і другі быццам бы былі неадукаваныя людзі, якія хадзілі па гарадах і мястэчках з сякерай і пілamі і будавалі хаты тубыльцам.

Аднак жа, на справе няма нічога больш няправільнага як такое меркаванне пра іх абодвух, ужо праз адно тое, што ў Палестыне і на ўзбярэжжы Міжземнага мора ніколі не будавалі драўляных хат, а выключна самаробныя палаткі (мал. 44) або дамы із каменя (мал. 45 і 46), чаму і ніякіх цесляроў, падобных на сучасных, там не магло існаваць.

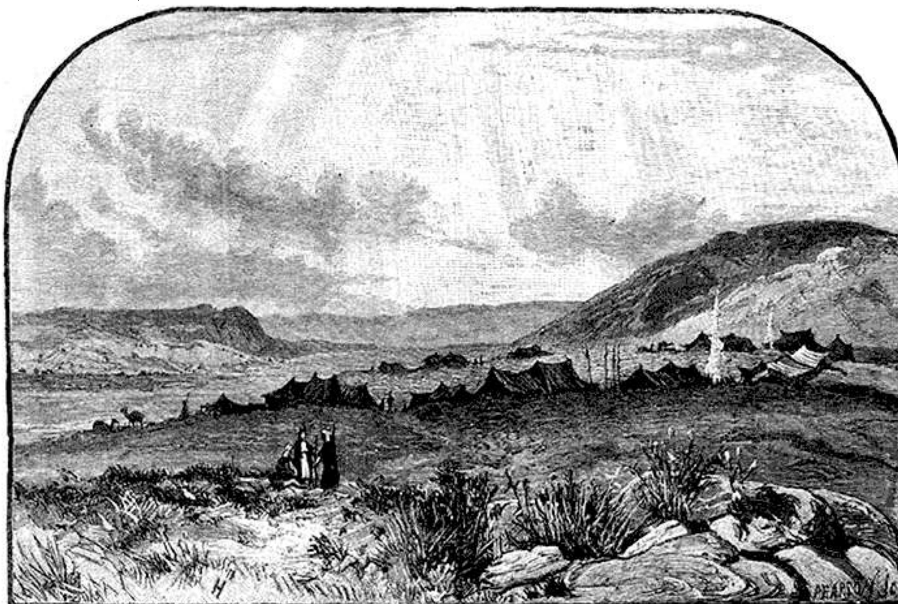

Мал. 44. Арабскія палаткі ў Палестыне. Узор нізкага культурнага ўзроўню той краіны якой тэолагі безпадстаўна прыпісваюць узнікненне ідэі адзінабожжа і потым хрысьціянскага вучэння. (Гейкі, “Святая зямля і Біблія”)

[48] Г. азн. прыхільнікаў дактрыны Юды, заснавальніка іудэйскага веравызнання (памёр, запэўніваюць нас, каля 200 г. н. э.).

Мал. 45. Старажытнае жытло ў пустыні Эль-Ціг (Згодна з Пальмерам The Desert of the Exodus)

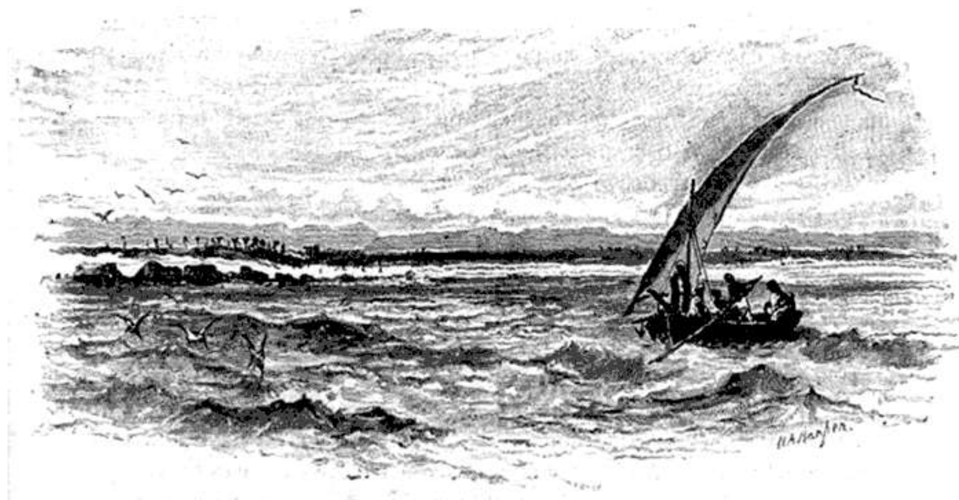

Мал. 46. Частка берага Палестыны (Гейкі: “Св. Зямля” і “Біблія”)

У грэцкім арыгінале стаіць зусім не цясляр, а тэктон (τέκτον), што азначае дойлід. А дойлідамі ў той час былі навукоўцы архітэктары і, акрамя таго, яны аб’ядноўваліся ў замкнёны хаўрус і валодалі шматлікімі прафесійнымі таямніцамі. Упершыню тэктоніка, або па-сучаснаму архітэктура, відаць, узнікла ў Ягіпце, або, ва ўсякім выпадку, у краіне, дзе, як і ў Ягіпце, шмат вапнавых адкладанняў або друзлых вапнякоў, годных для падрыхтоўкі злучаючага камяні цэменту. Як і ўсе астатнія навуковыя здабыткі таго часу, гэтая ўласцівасць перапаленага вапняку ўтвараць пры дастатковай колькасьці вады цеста, здольнае праз некалькі гадзін зацвердзяваць і трывала ўтрымліваць змешчаныя ў яго камяні, трымалася ў строгім сакрэце. Гэтая таямніца паведамлялася толькі пасвечаным, г. азн. хрыстам, або назарэям тэктонікі.

Такія ж хрысты былі і ў іншых тагачасных навуках. Вышэйшая ступень пасвячэння, у асобе вялікага магістра, валодала, верагодна, таямніцамі ўсіх тагачасных навук: матэматыкі, яшчэ абмяжоўваўшайся арыфметыкай і геаметрыяй;

белай магіі, як мастацтва выклікаць прывідныя вобразы з дапамогай люстэркаў і тварыць цуды рознымі хімічнымі рэагентамі; медыцыны, заснаванай на веданні ўласцівасьцей розных траў і збольшага на гіпнатычных унушэннях для лекавання нервовых хвароб, што ўжо межавала з вобласьцю чорнай магіі, якая выклікала прывіды, а таксама рознастайных спосабаў прадказання будучыні як па лініях на далонях рук, так і па аблоках, асабліва ж па рухах нябесных свяцілаў і па незвычайных з'явах у прыродзе накшталт камет, якія лічыліся нябеснымі анёламі, пасылаемымі то з добрымі, то з грознымі весткамі.

Тэктоніка, або мастацтва будаўніцтва, у якім спецыялізаваўся згодна з Маркам "Езус", мела ў гэтым зборы таемных навук старажытнасьці адно із самых ганаровых месцаў, так як на чале дойлідаў стаяў, згодна са старажытнымі паданнямі, сам "будаўнік неба і зямлі". І арганізацыя гэтага хаўруса была вельмі строгая. Так, Страбон (кн. IV) сведчыць, што прывілеем будаваць храмы, тэатры і іншыя грамадзкія каменныя будынкі ў Малой Азіі, у Сірыі, Персіі і Індыі валодалі толькі адны "дыянісіянскія майстры". Сябры гэтай асацыяцыі быццам бы былі ў цеснай сувязі з дыянісіянскімі сакрамэнтамі, адрозніваліся ад астатніх смяротных сваімі таемнымі ведамі, якія дазвалялі ім тварыць цуды на вачах недасведчаных і пазнавалі яны сваіх субратаў праз таемныя адзнакі і паролі. Падобна масонам (г. азн. "мулярам", якія вядуць свой пачатак адтуль жа), яны былі падзелены на ложы, ці абшчыны, пад рознымі назвамі: так, адна ложа мела назву абшчына Аталісаў (κονόν των Ἀτταλισών), другая – суполка замкнёнай пасудзіны Саморы (κονόν της ἐχινο Σομμορίας[49]). Само імя *дыянісіянскія* азначае богасхопленыя.

Усё гэта, вядома, Страбоном адносіцца да глыбокай старажытнасьці, гэтак гадоў за тысячу да пачатку нашай эры. Але, нават і дапусціўшы, што гэта праўда, мы ўсё ж можам сказаць: цалкам у такім жа выглядзе ўсё гэта заставалася і ў сярэдзіне IV стагоддзя, а таму застаецца толькі дзівіцца, што за цэлыя паўтары тысячы гадоў гэтымі "дыянісіянскімі майстрамі" не было зроблена ніводнага новага адкрыцця, ніводнага ўдасканалення тэхнікі, што знаходзіцца ў поўнай супярэчнасьці з агульнай гісторыяй чалавечай культуры і з яе эвалюцыйнымі законамі.

Але я не буду больш разважаць на гэтую тэму, бо для маёй мэты дастаткова і сказанага. З усяго, што, я выказаў, зразумела адно: Езус, або Осія, як яго імя прамаўлялі сірыйцы, або Ехошуа[50], як зараз вымаўляюць рабіны, а ў перакладзе проста "выратавальнік", паходзіў із культурнай сям'і.

Пад час сваёй маладосьці ён атрымаў, як будзе паказана далей, у цэнтры культуры першых стагоддзяў нашай эры – Ягіпце – вышэйшую згодна з тым часам адукацыю. Як бачна із усіх Евангелляў, ён ведаў і магію (мал. 47), і алхімію, і мастацтва лекавання нервовых захворванняў з дапамогай унушэння (мал. 48), і звыш усяго гэтага быў яшчэ, відаць, і таленавітым дойлідам. І не без падставы евангеліст Ян змог ўкласьці ў яго вусны такую гордую фразу:

"Разбурыце храм, і я за тры дні аднаўлю яго" (Ян 2, 19).

---

[49] Chishul: Antiquitates Asiaticae, p. 39.

[50] Ва іудэйскай Бібліі для імя Езус існуе некалькі варыянтаў**:** יה־שוע (ІЕШУЭ) - Езус (у кнізе Зыход 17,9), – Выратавальнік, Iovis. השוע **(**ЕШУЭ) – Осія, ён жа ў кнізе Лічбаў 13,8 י־שוע (ІШУЭ) – у Ніяміі, (8,17). יה־שוע (ІЕУШЭ) – у кнізе Езуса Навіна. Пры гэтым на пачатку слова існуе скарачэнне слова ІЕУЕ – Ієгава, лацінскае Iovis (Юпітэр), так што Езус азначае: выратавальнік, лекар, а Ієзус азначае Ієгава-Выратавальнік, Юпітэр-Лекар.

Мал. 47. Легенда пра евангельскага “настаўніка”, як пра мага. Яго ператварэнне перад усыпленымі Пятром, Якавам і Янам у нізе. Направа стаіць Ілія, а налева Майсей (без барады). Із рукапісу твораў Рыгора Назіяізіса (№ 512 Парыжская Нацыянальная Бібліятэка).

Мал. 48. “Дзяўчына падніміся!” Абуджэнне евангельскім настаўнікам самнамбулы (унушэннем) згодна з евангельскім сказаннем. Із барэльефа мармуровага саркафага Арльскага музея. Адносіцца (хаця і не маючы вялікіх падставаў) да VI ст. Езус тут са скруткам у руках.

Такім быў чалавек, вучэнне якога, а больш за ўсё "нябесны знак" пры яго няўдалым слупаванні, далі новы напрамак назарэйству, або хрысьціянству, або па-нашаму: сьвяшчэнічаству, існаваўшаму і да яго.

Але перш чым прыступіць да аднаўлення яго біяграфіі згодна з прынцыпамі сучасных дакладных навук, нам неабходна растлумачыць яшчэ адно гістарычнае

непаразуменне ў гісторыі хрысьціянства. Вось рускі пераклад із грэцкай мовы звычайнага сімвала праваслаўнага веравызнання, г. азн. таемнага пароля, па якому пасьлядоўнікі "выратавальніка-святара" (па-грэцку Езуса Хрыста) маглі пазнаваць адзін аднаго[51].

1) "Веру ў аднаго бога бацьку, уседзяржыцеля, стваральніка неба і зямлі, усяго бачнага і нябачнага,

2) і ў аднаго ўладара нашага Езуса прысвечанага, сына божага

3) адзінароднага, народжанага бацькам перад усімі стагоддзямі, святло ад святла, праўдзівага бога ад праўдзівага бога; народжанага, не створанага, адзінасутнага з бацькам, якім усё было зроблена, сышоўшага із неба і прыняўшага цела ад святога духу (*святла і паветра*) і ўчалавечанага ў панне Марыі,

4) ўкрыжаванага за нас пры Понціі Пілаце, замучанага і пахаванага і ўваскросшага на трэцці дзень згодна з пісаннем і зноў прыйдучага ў славе судзіць жывых і памёршых, і яго царству не будзе канца,

5) і ў адзінага святога духа (*святла і паветра*), жыватварачага ўладара, паходзячага ад бацькі, праслаўляемага і славімага з бацькам і сынам, гаворачага праз пракокаў,

6) і ў адзіную святую апостальскую царкву.

7) Абвяшчаю адно хрышчэнне для пакідання грахоў, чакаю ўваскрашэння памёршых і жыцця вечнага ў будучым сьвеце. Хай будзе так".

Гэты сімвал вельмі старажытны дакумент і без сумненняў існуе больш тысячагоддзя. У першай сваёй частцы ён і да гэтага часу прыпісваецца шматлікімі праваслаўнымі тэолагамі-гісторыкамі яшчэ Нікейскаму сходу навукоўцаў і тэолагаў, які адносіцца імі да 325 года, г. азн. раней вылічанага намі "ўкрыжавання" Езуса і яго "ўваскрашэння із памёршых". Але нават і згодна з самімі праваслаўнымі першакрыніцамі (рукапісаў якіх, зноў паўтараю, нідзе на сьвеце не існуе, а існуюць толькі друкаваныя выданні XVI стагоддзя, пасьля чаго перададзеныя ў друкарню рукапісы чамусьці сістэматычна знішчаліся іхнымі ўладальнікамі[52]), гэты "сімвал веравызнання" абмяркоўваўся, рэдагаваўся і папаўняўся на Канстантынопальскім саборы ў 381 годзе (Сакрат Схаластык V, 8 і сучасныя гісторыкі), гэта азначае, праз 12 гадоў пасьля вылічанага намі слупавання "выратавальніка", што і зразумела само па сабе. Бо пытанне пра тое, кім быў гэты "настаўнік", слупаваны і ўваскросшы, "які пазней з'явіўся шмат каму" і затым знік і дарэмна чакаемы, павінна было ўпершыню паўстаць не праз трыста(!) гадоў пасьля яго з'яўлення, як гэта выходзіць згодна з гісторыкамі-тэолагамі эпохі Адраджэння, за якімі слепа ідуць сучасныя, а як раз менавіта на другое дзесяцігоддзе пасьля яго слупавання. Першае дзесяцігоддзе, як я пакажу далей, ён мог быць яшчэ жывы, а

---

[51] Сімвал (Σίμβολον) па-грэцку азначае: дамоўлены знак. Старажытная гісторыя дае сімвалы не аднаго толькі праваслаўнага веравызнання, а згадвае, што такія сімвалы існавалі ў прыхільнікаў Мітры, і ў прыхільнікаў Цыцэры, і ў прыхільнікаў Цыбэлы. Існавалі свае сімвалы і ў карпарацый і ў цэхавых абшчын. (Гл. “Педагог” Клімента Александрыйскага).

[52] Я звяртаю асаблівую ўвагу гісторыкаў, якія маюць жаданне паставіць сваю навуку на ўзровень сучасных прыродазнаўчых навук, на гэты вельмі цікавы з псіхалагічнага боку гледжання факт. Здавалася б, уладальнікі старажытных рукапісаў павінны былі б захоўваць іх вельмі рупліва, калі так здарылася, што продкі пакінулі ім такое нашчадства, як рэліквіі старажытнасьці і аддаваць для друкавання копіі з іх. А, між іншым, усё адбывалася наадварот, пасьля друкавання рукапісы амаль без выключэнняў знікалі назаўсёды. Навошта іх знішчалі? Няхай гэта чытач патлумачыць так як лічыць дарэчным, а для мяне відавочна: таму што перадаваўшы рукапіс пісаў яго самастойна згодна з нейкімі сабранымі ім урыўкамі і паданнямі і згодна са сваімі разуменнямі і падахвочваннямі літаратурнага натхнення ад імя таго ці іншага грэка, які потым і станавіўся ўсім вядомым замест аўтара. Усё гэта – псеўданімы.

потым яго вучням, Яну, Саўлу, і яго братам, Юдзе, Якаву і Сымону, яшчэ можна было чакаць яго са значнай надзеяй і запэўніваць публіку, што "вось ён прыйдзе хутка, як злодзей ноччу". Але калі ўжо наступіла другое дзесяцігоддзе пасьля яго слупавання і нічога сур'ёзнага не адбылося на сьвеце, тады ў асяроддзі веруючай публіцы, зразумела, пачалося разчараванне, а сярод скептыкаў і кпіны. Нарэшце, з'явілася неабходнасць наладзіць агульную нараду вернікаў і вырашыць, як жа быць далей? Ці скасаваць новую рэлігію ці выпрацаваць такую ідэалогію, якая б растлумачыла рэчаіснасць? Мы бачым, што Канстантынопальскі сабор абраў другі шлях.

Першы пункт пра веру ў адзінага бога-айца мог, сапраўды, належаць Нікейскаму сабору. Але гэта было толькі ўсталяваннем адзінабожжа, якім яно захавалася ў магаметан. Другі пункт адносна абавязковасьці веры і ў бога-сына мог належаць толькі Канстантынопальскаму сабору, а трэцці пункт са згадваннем пра некранутасць маці "выратавальніка" і пра страшны суд мае ужо пасьля-апакаліптычны характар і дададзены на адным із наступных сабораў, верагодна, пазней, чым наступная за ім прыбаўка[53] пра сьвяты дух, якая таксама можа належаць не раней, як нарадзе 381 года. Так паступова развівалася (з новага боку гледжання) першасная хрысьціянская ідэалогія, а не была выпрацавана і абвешчаная раптоўна без сур'ёзных нагод на Нікейскім саборы праз трыста гадоў(!) пасьля сьмерці таго, каго яна лічыла сваім пачынальнікам і якога згодна з ўсімі правіламі агульначалавечай псіхалогіі ўжо даўно перасталі б не толькі чакаць, але нават і памятаць без папярэдняга і агульнапрызнанага існавання гэтай жа самай ідэалогіі.

На Нікейскім саборы ў 325 годзе спрэчка магла быць толькі паміж арыянамі, г. азн. прыхільнікамі Юды-настаўніка (так як, мне здаецца, і сам Юда Ханешыя, смерць якога адносіцца да 200 г. нашай эры, спісаны апакрыфічна з Арыя) і мікалаітамі, згадваемымі ў Апакаліпсісе і меўшымі сваім правадыром Мікалая, празванага цудатворцам. І ён таксама быў настолькі ж "хрысьціянінам" (г. азн. пасвяшчэнецам-сьвятаром), наколькі такімі ж былі і ўсе да-езусаўскія "хрысьціяне" у старажытна-грэчаскім сэнсе гэтага слова, г. азн. усе былі адэптамі "сьвятарскіх" сект, правадыры якіх былі прысвечаны (хрыстасіраваны) ў таямніцы тагачасных акультных ведаў, у тым ліку і ў цудатворства, г. азн. магію, як Мікалай.

Разглядаючы з гэтага пункту гледжання Евангеллі, мы не можам не адзначыць, што евангельскія юдэі ёсць не што іншае, як прыхільнікі вялікага старажытнага настаўніка Юды-Арыя (гэта ў перакладзе азначае: богасветлага або богаслаўнага ільва). Евангельскія фарысеі – не што іншае, як тыя ж арыяне, так як і само слова фарысей (або фарысі, фарсі) ёсць толькі простая назва старажытнапярсідзкай літаратурна-навуковай мовы, а слова арыянін – толькі іншае вымаўленне слова арыец, як у старажытнасьці і зваліся тыя ж персы.

Акрамя таго, я не магу зараз не звярнуць увагу чытача на адну акалічнасць, пра якую я далей буду выказвацца больш падрабязна. Імя Арый, як я толькі-што сказаў, – азначае леў, а імя Юда Іскарыёт (Айш-к-Арые) азначае: богаславенны муж, як леў, і адпавядае сузор'ю Ільва, пасьля праходжання праз якое і Сонца і Месяц праходзяць сыходзячы крыж, г. азн. скрыжаванне нябеснага экватара і экліптыкі ў сузор'і Панны. Гэта астральная акалічнасць і дала падставу да

---

[53] Пра сімвал веравызнання гаворыцца і ў дзесяцітомнай "Гісторыі царквы" Яўсевія Памфіла, але яна стала вядомай толькі каля 1544 года і ўся – відавочны апокрыф, такую высноўу можна зрабіць вывучаючы яго добраапрацаваны склад, цалкам падобны на ўзоры XVI ст.

ўзнікнення легенды, быццам Арый-Леў, ён жа Юда – муж, як і леў, аддаў "выратавальніка" на укрыжавальную сьмерць. Далей[54] я пакажу, што падставай да такога тлумачэння паслужыла зацьменне Сонца ў пастцы сузор'я Ільва 18 ліпеня 418 года н. э., якое было растлумачана спробай Ільва праглынуць Сонца (легенда пра немейскага ільва). Нельга не адазначыць, што вучэнне арыян і іудаістаў нічым істотным не адрозніваецца, як толькі мы аднясем яго ў да-езусавы часы. Што ж да мікалаітаў, праціўнікаў арыян на Нікейскім саборы, то іх мімаволі, шляхам выключэння, хочацца атаясаміць з евангельскімі садукеямі, імя якіх я вывожу ад жыдоўскага слова ЦДКЕ, г. азн. сьвяты, правядны, апраўданы, хаця Ян у Апакаліпсісе і лічыць іх за шарлатанаў, ды і ў Евангеллях гаворыцца пра іх, як пра староннее для евангелістаў рэлігійнае адгалінаванне.

Глава V.

"Цар іудэйскі" у евангеллях і "Вялікі цар" у "Жіціях сьвятых".

Вазьміце ў рукі "Жыціі Сьвятых" і паглядзіце, якім з іх пачынаецца еўрапейскі новы год? На першай жа старонцы тэксту вы там прачытаеце:

1 студзеня, сьвяты Васіль Вялікі.

Само сабой зразумела, што калі вы не ведаеце грэцкай мовы, то гэты загаловак вам нічога не скажа. Але калі вы згадаеце, што Васіль па-грэцку азначае цар, то вы перакладзеце гэтае месца так:

Пачатак хрісьціянскага года

1 студзеня сьвяты Вялікі Цар.

Чаму ж год у нас пачынаецца з яго? Хто гэты "сьвяты вялікі цар" праваслаўнай царквы?

Пачынаючы чытаць гэтую главу Чэцці-Мінеі нават і па непрыдатнаму ні на што (інакш я не ведаю, як выказацца пра яго) рускаму перакладу, дзе для пазбягання спакусы сярод вернікаў выключаны ўсе выявы чарцей і іншай нячыстай магутнасьці, вы зараз жа пабачыце, што "сьвяты вялікі цар" нарадзіўся каля 323 года пры Канстанціне I, што ў момант укрыжавання евангельскага Хрыста яму было каля 45 гадоў. А ў Евангеллі Яна (8, 57) гаворыцца, што на сцвярджэнне "Езуса", быццам бы ён нарадзіўся раней Абрама, "багаслаўныя" ("юдэі") адказалі яму: "Табе няма яшчэ і 50 гадоў, а ты кажаш, што бачыў Абрагама?" Г. азн., што Езусу перад укрыжаваннем не было 50 гадоў, а згодна з "Жыціямі Сьвятых" вялікі цар памёр 50 гадоў ад роду 1 студзеня 379 г. ў "Горадзе Цэзараў", дзе і нарадзіўся.

Вы бачыце, што храналагічна чэцці-мінейскі сьвяты вялікі цар амаль цалкам накладаецца на евангельскага "цара іудэйскага". Толькі па часе сьмерці "вялікага цара" ў 379 годзе (за два гады да Канстантынопальскага сабора хрысьціянскіх дзеячоў у 381 годзе) выходзіць, што ён жыў пасьля "ўкрыжавання" "цара іудэйскага" яшчэ 12 гадоў і амаль 9 месяцаў, прычым гэта быў час запоўнены рэлігійнымі спрэчкамі.

Зараз паглядзім, як і геаграфічна абодва цары адпавядаюць адзін аднаму. Евангельскі "цар іудэйскі" нарадзіўся, кажуць нам тэолагі, і памёр у "святой зямлі" – Палестыне, а чэцці-мінейскі "сьвяты вялікі цар", – кажуць нам сьвятцы, –

[54] Пры разгляданні прадказання Амоса.

нарадзіўся і памёр у Кесарыі (г. азн. Цезарскім горадзе). Такіх гарадоў, – кажуць нам яны, – было два. Рымляне, быццам бы, называлі так малаазійскае глухое мястэчка Мазакі ў Кападокіі, вядомае ў грэкаў пад імем Яўсевіі, і, акрамя яго, "Стратонаву вежу" у Палестыне, "умацаваную Ірадам", г. азн. царом-героем, якая служыла, – кажуць, – месцазнаходжаннем мясцовага рымскага намесьніка і заняпала, быццам бы, толькі ў XIII стагоддзі і зараз лежачая ў руінах. Акрамя таго, мы ніколі не павінны забывацца, што слова *Кесар*ыя па-грэцку азначае проста: сталіца імперыі, або Царскі горад.

Мал. 49. Руіны сярэднестагоддзевага замка "Строганава вежа", зараз палічанага за “парэшткі” Кесарыі Палестынскай (г. а. царскага горада) у Палестыне. (Із Гейкі: "Сьвятая Зямля", гл. IV).

Сярэднестагоддзевы рэдактар "Жыцій Святых" тлумачыць гэтую "Сталіцу" ў сэнсе Мазакі, але мы можам і не згаджацца з яго меркаваннем і лічыць, што ў першакрыніцах гаворка ідзе пра нейкую сапраўдную сталіцу, дзе лічыліся сядзеўшымі і Давыд і Саламон. Такім чынам, мы можам прызнаць, што і евангельскі "Цар Юдэйскі" і "Вялікі Цар" святцаў жылі ў адзін і той жа час і ў адным і тым жа месцы, г. азн. ўяўляюць адну і тую ж асобу, але толькі святцы ўтрымліваюць пра яго некалькі больш адпавядаючых рэчаіснасьці біяграфічных апавяданняў, цалкам адсутнічаючых у Евангеллях аж да моманту слупавання. А сьмерць "Вялікага Цара" 1 студзеня 387 года робіць нам зразумелым і тое, чаму хрысьціянскі год у сярэднія стагоддзі ўсталявалі лічыць не з вясны ці з восені, як у старажытнасьці, а менавіта з 1 студзеня. Разгледзім жа яго біяграфію з гэтага пункту гледжання.

* * *

Паданне пра заснавальніка хрысьціянскай літургіі.

Пры даследаванні старажытных дакументаў вялікае значэнне маюць застаўшыяся ў іх лінгвістычныя сляды, і мне здаецца, што, нягледзячы на частае выкарыстанне гэтага метаду этнолагамі, гісторыкі яшчэ не дастаткова ацанілі першаступенную важнасць такіх слядоў, асабліва ў дачыненні да ўласных імён старажытных напалову міфічных дзеячаў.

У старажытнасьці яшчэ не існавала нябесных патронаў, у гонар якіх зараз надаюцца міжнародныя найменні, усе імёны тады былі нацыянальнымі найменнямі, якія мелі сэнс, і яны змяняліся пры пераходзе ад адной мовы на іншую і нават ад аднаго ўзросту да другога. Нават і ў чыста літаратурнай творчасьці кожнай дзеючай асобе тады надавалася не імя, а адпаведнае найменне: Мудрэц, Праўдзін, Дурань, Хлус і г. д., зыходзячы ад уласных асабістасьцей іхных носьбітаў, варта толькі прагледзець класічныя камедыі на іх арыгінальных мовах.

Вось чаму, лічачы старажытныя біяграфіі ў значнай ступені дапоўненымі уяўленнямі, я, перш за ўсё, ўсюды імкнуся высветліць значэнне іхных імёнаў.

І тады атрымліваецца наступнае: *хрыстос* па-грэцку азначае *пасвечаны* (г. азн. па-нашаму *святар*) і *памазанік*, так як пасвячэнне суправаджалася памазаньнем галавы духмяным алеем; г. азн., Васіль Вялікі, як – пасвечаны згодна з грэцкім рытуалам, меў, несумненна, званне Хрыста.

Слова Езус (ЕУШЭ) па-жыдоўску азначае *выратавальнік, лекар*, і такімі аднолькава апісваюцца як "Цар Юдэйскі" так і "Васіль Вялікі". Г. азн., што і "Васіль Вялікі" меў права называцца па-жыдоўску Езусам (г. азн. лекарам, ратуючым), а адсюль і выратавальнікам. Слова *іудзейскі* па-жыдоўску азначае богаслаўны (ІЕ-УДЕ), аналагічна слову *праваслаўны*, гэта палестынская назва праваслаўя.

Але калі Васіль Вялікі, як я ўжо казаў на пачатку гэтай главы, азначае па-грэцку вялікі цар, дык ці не павінна нас тут засмучаць выпадзенне грэцкага вызначаючага члена пры яго імені?

Не. Такое выпадзенне з’яўляецца агульным правілам, калі *званне* чалавека ператвараецца ў яго *ўласнае імя*. Так, мы ўсе гаворым пра заснавальніка Германскай імперыі – Бісмарк, хаця яго сапраўднае прозвішча фон-Бісмарк, г. азн. із Бісмарка; ўсе мы гаворым пра вядомую фаварытку Людовіка XIV: ла-Вальер (даліна), хаця яе першапачатковым прозвішчам было дэ-ла-Вальер, г. азн. із даліны, ды і гэта скарочанае імя пасьля рэвалюцыі лёгка магло ператварыцца проста ў Вальер. Так і на грэцкай мове "о-васілеўс", г. азн. цар, як званне дадзенага чалавека, лёгка магло скараціцца пры сталым ўжыванні проста да Васілеўса, г. азн. ператварыцца ва ўласнае імя.

Відавочна, ён быў із царскага роду, так як у Жыціях Сьвятых і бацька яго таксама называецца Цар (Васіль), а імя яго маці было Прыемнаслаўная (Эмілія). Нарадзіўся ён, як і евангельскі "выратавальнік", згодна з нашымі вылічэння, каля 333 года нашай эры, на прыканцы кіравання Канстанціна, і таксама ва ўзросьце сямі гадоў быў аддадзены ў навучанне. Ён, як і евангельскі "Вялікі Цар Юдэйскі", рана вывучыў усю філасофію (быццам бы ў пяць гадоў) і з 12-гадовага ўзросту вучыўся яшчэ ў Афінах у "добрага дарадцы" (па-грэцку Еў-була), а таксама ў "сутачнага" (Гемерыя) і ў "рухаючагася" (Праерэсія) і хутка пераўзышоў іх усіх. "Дзівіліся, – кажуць Чэцці-Мінеі, – настаўнікі (як і кніжнікі храма, у які быў прыведзены, паводле Евангелляў, "Вялікі Цар Юдэйскі") яго розуму, руплівасьці і чысьціні жыцця. Яго шануемым таварышам быў "Нядрэмлючы Багаслоў" (Рыгор Багаслоў), і разам з ім вучыўся цэсарэвіч Юльян, які пазней быў вярхоўным імператарам Рыму, Грэцыі, Ягіпта і Сірыі. Сафіст Лібаній таксама быў школьным таварышам іх абодвух.

"Да 15-гадовага ўзросту ён вывучыў усе астралагічныя (зоркалічыльныя) хітрыкі, і вось у адну ноч яму было нябеснае асіянне, загадаўшае таксама вывучыць і боскае пісанне"[55].

Пакінуўшы Афіны, ён пайшоў для гэтага ў Ягіпет (як і Езус) да архімандрыта Парфірыя, у якога пражыў адзін год, "сілкуючыся вадой і гароднінай". Затым ён "пайшоў у горад Святога Прымірэння паглядзець тамтэйшыя цуды" і пасьля таго зноў вярнуўся ў Афіны. Там на сходзе філосафаў ён так добра прамаўляў, што на пытанне: "Хто гэта такі?" яго былы настаўнік, "добры дарадца", не пазнаўшы яго, адказаў: "Ці сам гэта бог, або цар (Васіль)". І адразу, выправіўшы ўсіх астатніх, ён тры дні размаўляў з "вялікім царом", "нічога не ядучы".

"Ніхто, – прамовіў яму "Вялікі Цар", як і евангельскі Цар Юдэйскі (г. азн. Багаслаўны) сваім вучням, – не можа служыць двум гаспадарам", і "Добры Дарадца", паверыўшы давяраючы яго словам у адзінага бога-бацьку і ў ажыванне памёршых, пажадаў ахрысьціцца і знаходзіцца ўсё сваё жыццё побач з "Вялікім Царом". Я думаю, што гэта быў першы парастак легенды пра Сымона Пятра.

"Яны раздалі сваю маёмасць немаёмасным, – працягвае аўтар, – і, надзеўшы белае адзенне, пайшлі ў горад Святога Прымірэння. Праходзячы праз "Контр-Сталіцу", яны гайшлі ў гатэль, дзе перад дзвярамі сядзеў сын гаспадара Філаксен, вучань сафіста Ліванія. Ён узяўся перакласьці вершы Гамера, але не мог перакласьці іх на "рытарскую" (лацінскую) мову і быў ад гэтага ў адчаі.

І вось "Вялікі Цар" напісаў яму адразу тры пераклады і калі юнак панёс іх свайму настаўніку, "той, уражаны, прыбег у гатэль, каб там пабачыць перакладчыка", і, верагодна, наступстваваў яму.

Прыйшоўшы ў горад Святога Прымірэння, яны пакланіліся Адзінаму богу і, зьявіўшыся да тамтэйшага біскупа Найвялікшага (Максіма), папрасілі ахрысціць іх у Эрыдане (Ярдане). І вось, калі "Вялікі Цар" зайшоў у ваду, "на яго апусьцілася як бы вогненная маланка, а із яе вылецеў голуб, які, апусціўшыся на раку, усхваляваў ваду і паляцеў назад на неба. А стаяўшыя на беразе, бачачы гэта, спалохаліся вялікім жахам і праслаўлялі бога".

Чытач бачыць сам, што гэта тая ж самая легенда, як і ў Евангеллях пра хрышчэнне Езуса, толькі ў Евангеллях яна больш распрацавана ў дэталях.

Пасьля гэтага "Вялікі Цар" прабыў год у горадзе Святога Прымірэння, а затым пайшоў у Контр-Сталіцу (Самарыю?), дзе быў пасвечаны ў дыяканы арцыбіскупам "клапатлівым" (Мялеціем). "Адтуль ён пайшоў у Царскі горад, і напярэдадні яго прыходу тамтэйшы біскуп Лявонцій (леў) меў бачанне, што да яго прыйдзе ўдваіх той, хто будзе ў свой час Вярхоўным Біскупам".

"Ён выправіў архідыякана і клірыка да ўсходняй брамы, загадаўшы, каб сустрэлі там двух вандроўнікаў і прывялі да яго".

Пры прыбыцці да яго "Вялікі Цар" і "Добры Дарадчык", яго спадарожнік, выявіліся дакладна такімі, якімі яны былі ў яго бачанні, "і ён, пабачыўшы іх, праславіў бога і, паклікаўшы да сябе ўсіх знакамітых грамадзян горада, паведаміў ім гэта".

"Вялікі Цар" і ў Царскім горадзе, які наўрад ці можна атаясамляць з Палестынскай Кайсарыяй, вёў такое ж жыццё, якое перад гэтым ён назіраў,

---

[55] Уся гэтая біяграфія складзена мной згодна з царкоўна-славянскім сінадальным выданнем "Жыціі Сьвятых" 1827 года. Усе выказванні ў косках з'яўляюцца падрадковым перакладам. Я пазбягаю дадаваць сюды старaславянскі шрыфт, каб не абцяжарваць выданне кнігі.

падарожнічаючы па Ягіпту, Палестыне, Сірыі і Месапатаміі, у тамтэйшых падзвіжнікаў".

Неўзабаве памёрлі Лявонцій і яго пераемнік Гермаген, і арцыбіскупам абралі Яўсевія, чалавека добрага нораву, але не дасведчанага ў кніжнай мудрасьці.

"Ён пачаў зайздросьціць славе і ведам "Вялікага Цара", які заставаўся і пры ім настаўнікам юнацтва, і "Вялікі Цар" схаваўся ад яго ў пустыню, куды выклікаў лістом і свайго сябра "Нядрэмлічуга" (Рыгора)." Тады да яго сышліся – як і да Езуса ў пустыню – шмат вучняў, і яго маці, застаўшыся ўдавой, пасялілася недалёка ад яго ў паселішчы. "Вялікі Цар" і " Нядрэмлючы" некаторы час навучалі ў пустыні, а ў гарадах пачаліся "шматлікія ерасі", і праз гэта бацька "Нядрэмлючага" выклікаў яго да сябе ў горад "Назіянс", а "Вялікага Цара" арцыбіскуп Яўсевій паклікаў у Царскі горад змагацца з арыянамі (евангельскімі фарысеямі)". Там, пасьля сьмерці Яўсевія, "Вялікі Цар", згодна з указаннем "святога духу", быў узведзены на арцыбіскупскі пасад, і тут жа ён пасьвяціў свайго брата Пятра ў прасвітары, а потым у аўгусцейшыя (севасцейскія) біскупы.

Яго маці памёрла ў гэты час у 90-гадовым узросьце, маючы акрамя яго і Пятра, яшчэ трэццяга сына, таксама "Нядрэмлючага" (Рыгора), будучага біскупа Ніскага, дачку Макрыну і іншых дзяцей, "выхаваных у вялікай дабрачыннасьці".

"Аднойчы "Вялікі Цар", адасобіўшыся, маліў Бога даць яму ласку, розум і Святы Дух і пасьля шасьці дзён запаў як бы ў шаленства, а на сёмы дзень, калі ён пачаў здзяйсняць сваю літургію (літургія Васіля Вялікага) і прыносіць некрывавую ахвяру, "Добры Дарадца" і ўсё найпершыя клірыкі пабачылі нябеснае святло, восеньскі алтар, і мужоў у светлых вопратках, атачаўшых "Вялікага Цара". Тыя, хто назіраў гэтае яго пераўтварэньне ўпалі на свае твары, як апосталы пры пераўтварэнні Езуса, праліваючы слёзы замілавання і славячы Бога. А "Вялікі Цар" загадаў зрабіць у памяць гэтай падзеі залатога голуба і павесіў яго над пасадам алтара".

Адсюль мы бачым, што вучэнне пра з'яўленнях святога духу ў выглядзе голуба пачалося толькі з часоў Васіля Вялікага, г. азн. з паловы IV стагоддзя.

Пасьля гэтага з "Вялікім Царом" адбылося шмат цудаў. "Аднойчы, калі ён здзяйсняў службу, адзін "іудэй" (г. азн. – багаслаўны) захацеў пранікнуць у таямніцу яго служэння і, зайшоўшы ў царкву, раптам пабачыў, што ў "Васіля" ў руках дзіця якога ён разразаў нажом і прычашчаў ім вернікаў (Ну, ні храна сабе! J.). Прычасьціўся з імі і "іудэй" і, панёсшы частку дадому, пабачыў, што гэта былі сапраўдныя цела і кроў. Ён паказаў іх сваёй жонцы, і яны абодва, паверыўшы, прыйшлі да "Вялікага Цара" і прынялі ад яго хрышчэнне з усім іхным домам".

"Кожны раз, калі "Вялікі Цар" здзяйсняў сакрамэнт ў сваім алтары, залаты голуб, якога ён павесіў над ім, як сімвал святога духа, трохразова ўздрыгаўся, а калі аднойчы гэтага не здарылася, "Вялікі Цар", здзіўлены, паглядзеў навакол і пабачыў, што адзін із дыяканаў падміргваў маладой жанчыне, якая стаяла перад алтаром". Тады ён загадаў павесіць на дзвярах царкоўнай сьвятыні заслону і "забараніў жанчынам пранікаць за яе".

Імператар Валент, спадкаемнічаўшы "забітаму Меркурыем" Юльяну, хваляваў царкву арыянствам. Прыйшоўшы ў Контр-Сталіцу, ён меў жаданне далучыць да арыянства і самога "Вялікага Цара", пасылаючы да яго баяраў і паненак. Але калі і паненкі не дапамаглі, яго кіраўнік (епарх) Мадэст заклікаў яго да сябе і "пачаў яму люта пагражаць".

"Падумай да раніцы!" – сказаў ён, нарэшце, і паведаміў пра ўсё Валенту. Але той на гэты раз не толькі не загадаў запалохваць "Вялікага Цара", але нават сам прыйшоў да яго ў дом. Там "Вялікі Цар" амаль пераканаў яго ў сваім веравызнанні, але, калі Валент з'ехаў у Контр-Сталіцу, арыяне зноў адвярнулі і заахвоцілі яго. Ён асудзіў "Вялікага Цара" на выгнанне [як раз у той час, калі, згодна з маімі вылічэннямі, быў суд "Марскога Дзіданосцы" (Панійскага Пілата) над евангельскім "Царом Богаслаўных"], але, калі цар намерыўся падпісваць прысуд, раптам адбыўся землятрус, і палачка для пісання зламалася ў яго руцэ. Ён узяў (быццам бы!) другую палачку, але і тая зламалася, ён узяў трэццюю, але і з ёй здарылася тое ж, і, акрамя таго, рука яго так задрыжала, што спалоханы Валент разарваў свой дэкрэт.

Аднак, арыяне (фарысеі) зноў "азлабілі яго", і Валент паслаў да яго свайго саноўніка "Ажыўшага" (Анастасія), які даставіў яго ў Контр-Сталіцу на суд "Пантыйскага епарха", – зноў як Езуса перад "Пантыйскім Пілатам".

Той таксама меў жаданне схіліць яго да арыянскага веравызнання і пагражаў яму, як Пілат Езусу, сьмерцю.

Міжвольна пачынаеш чакаць, што далей пойдзе эвангельскае апісанне збіцця і слупавання, але гэты эпізод, як ужо перайшоўшы ў "міф пра Хрыста", выявіўся выкарыстаным, і выратаванне "Вялікага Цара" тлумачыцца не землятрусам і месяцовым зацьменнем 368 года, да якога мы тут падышлі храналагічна, а іншым цудам.

"У гэты самы час, – распавядаецца ў Жыціях Сьвятых, – раптам захварэў сын Валента ў Галятыі. Царыца сказала свайму чалавеку: "Гэта за "Вялікага Цара". Вызвалі яго ад пакарання і папрасі выратаваць нашага сына". Валент зрабіў згодна з яе словамі. І як толькі вызвалены ад смерці "Вялікі Цар" памаліўся, адразу ж ачуняў сын Валента".

"Тады арыяне (*г. азн. евангельскія фарысеі*), перапоўненыя зайздрасьці, сказалі Валента: "І мы маглі б зрабіць тое ж самае". Яны "заахвоцілі яго" ахрысціць выратаванага "Вялікім Царом" сына згодна з іхным звычаем, але ледзь толькі яны паднеслі яго да купелі, як ён памёр на іхных руках".

Калі "Ажыўшы" распавёў пра гэты цуд (*ці, дакладней, пра ажыўленне із памёршых самаго слупаванага Валентам "Вялікага Цара")* Валентыніяну, брату і заходняму суправіцелю Валента, той, зьдзівіўся, праславіў Бога і даслаў "Вялікаму Цару" шмат дароў, на якія той пабудаваў шпіталі і прытулкі ў розных гарадах. Ён ацаліў таксама і захварэўшага кіраўніка Мадэста, судзіўшага яго. А потым, калі замест Мадэста быў прызначаны епархам Яўсевій, сваяк Валента, адбылася такая падзея.

У "Царскім горадзе" жыла маладая і вельмі прыгожая ўдава, на імя Вестыяна, дачка сенатара Аракса. Епарх Яўсевій пажадаў прымусіць яе адружыцца са сваім саноўнікам, але яна, не даючы згоды, збегла да "Вялікага Цара", які выправіў яе ў кляштар да сваёй сястры Макрыны. Не знайшоўшы збегшай панны ні ў кляштары, ні ў спальным пакоі самога "Вялікага Цара", пасланыя намерыліся яго катаваць. Тады ўсе жыхары "Царскага горада" і іхныя жонкі, са зброяй і каламі, пабеглі да намесьніка, каб яго забіць, і ён, спалохаўшыся, вызваліў "Вялікага Цара".

Потым ў Жіціях Сьвятых змешчана такое апавяданне, якое я перакладу амаль без скарачэння, каб захаваць яго каларыт.

"Згодна са сведчаннем эліна Эладыя, пераемніка "Вялікага Цара" і сведку яго цудаў, нейкі сінклітык, на імя Працерый, наведаўшы шмат якія сьвятыя месцы, пажадаў аддаць сваю дачку ў кляштар для служэння Богу. Але дз'ябал, спрадвечны ненавісьнік дабра, заахвоціў аднаго із служак Працерыя на надзвычайную пажадлівасць гэтай дзяўчыны. Звар'яцелы ад кахання служка пайшоў да вешчуна і абяцаў яму шмат золата, калі той дапаможа яму атрымаць яе ў жонкі.

– Я накірую цябе да майго гаспадара, дз'ябла, – адказаў вяшчун, – і ён дапаможа табе, калі ты выканаеш яго жаданне.

Служка паабяцаў зрабіць усё, і вяшчун, узяўшы паперу, напісаў дз'яблу такі ліст:

"Уладар мой! Так як мне належыць адварочваць хрысьціян ад іхнага веравызнання і прымнажаць тваю частку, то накіроўваю да цябе падаўцу гэтага ліста, юнака, распаленага запалам да адной дзяўчыны, і прашу цябе выказаць яму дапамогу, бо калі ты выканаеш яго жаданне, то праслаўлюся і я і буду прыцягваць да цябе шматлікіх з яшчэ больш вялікім стараннем".

Вяшчун перадаў юнаку гэты ліст і сказаў:

– Ідзі ноччу і стань на элінскай магіле. Падымі маю запіску ў паветра, і да цябе адразу з'явяцца тыя, якія прывядуць цябе да дз'ябла, і ты перадасі яму мой ліст.

Стаўшы на магіле ноччу, юнак пачаў клікаць дэманаў. Хітрыя адразу паўсталі перад ім і з радасьцю павялі яго да свайго князя, які сядзеў на вельмі высокім пасадзе з цемрай атачаўшых яго нячыстых духаў.

Юнак даў яму запіску ад вешчуна, і дз'ябал, прачытаўшы яе, спытаў:

– Верыш ты ў мяне?

– Веру, – адказаў юнак.

– Ці адмаўляешся ад свайго Хрыста?

– Адмаўляюся.

Дз'ябал падумаў некаторы час, а пасьля прамовіў:

– Часта вы, хрысьціяне, просіце мяне, калі вам патрэбна мая дапамога, і з запэўніваннямі прыходзьце да мяне. А пасьля таго як я выканаю ваша жаданне, вы адракаецеся ад мяне і зноў вяртаецеся да Хрыста, які праз сваю дабрыню і чалавекалюбства бярэ вас назад. Зараз я перастаў верыць вашых словах. Напішы-ка мне на паперы, што добраахвотна абяцаеш быць маім назаўсёды і пераносіць са мной вечныя пакуты пасьля суднага дня. Тады ў мяне будзе распіска, і я прадстаўлю яе пад час суднага дня, а зараз выканаю тваё жаданне.

Юнак напісаў такую дамову, і Душапагубны Зьмей паслаў да дзяўчыны дэманаў, спецыяльна займаўшыхся сардэчнымі справамі, і яны распалілі яе непераадольнай запалам да юнака. Зваліўшыся на зямлю, яна пачала качацца і прасіць свайго бацьку адружыць яе з каханым чалавекам і пагражала яму, што інакш пазбавіць сябе жыцця, і ён, бацька, адкажа за яе пад час суднага дня.

– Што зрабілася з маёй дачкой? – усклікнуў у жаху Пратэрый. – Хто скраў мой скарб, ўвёў у зман маё дзіця і засланіў святло маіх вачэй? Не зьвядзі мяне, дзіця, са смуткам ў пекла, не пасаромі сваёй высакароднасьці, адружыўшыся з рабом. Пастрыжыся ў кляштар , куды я цябе прызначыў!

Але яна ні ў што не ставіла словы свайго бацькі і паўтарала адно і тое ж:

– Калі ты не выканаеш майго прашэння, я сябе заб'ю.

Згодна з парадай сваякоў і сяброў, Пратэрый дазволіў стацца згодна з яе воляй і, паклікаўшы служку, вызваліў яго, аддаў яму ў жонкі дачку і даў ім шмат маёмасьці.

Праз некаторы час пасьля таго, як споўнілася гэта дз'ябальскае ўздзеянне, было заўважана, што юнак не ходзіць у царкву і не прычашчаецца святых таямніц.

Яго жонка запала ў адчай. Зваліўшыся зноў на зямлю, яна пачала разьдзіраць сабе нагцямі твар, біць кулакамі ў грудзі і лямантаваць:

– Хто паведаміць майму бацьку пра гэты мой сорам? На жаль, мне няшчаснай! Якая мне пагражае пагібель! Навошта нарадзілася я на свет і навошта не памёрла, нарадзіўшыся?

Яна пабегла да "Вялікага Цара", усклікаючы:

– Памілуй мяне, паслухаўшуюся дэманскай парады!

"Вялікі цар" паклікаў яе чалавека, і той падрабязна яму распавёў, як ён прадаўся нячысьціку за дзяўчыну.

– Не смуткуй пра гэта, – параіў яму "Вялікі Цар". – Бог чалавекашануючы і бярэ назад пакаяўшыхся. Ці верыш ты, што выратуешся?

– Веру. Гасподзь, – прамовіў ён (*як эпілептык евангельскаму настаўніку, Марк 9, 21*), – дапамажы маёй няверы.

"Вялікі Цар" замкнуў яго (*каб не звалаклі дэманы*) усярэдзіне свяшчэннай агароджы, загадаў яму маліцца, і сам знаходзіўся тры дні і тры ночы ў нястомнай малітве. Потым ён прыйшоў да юнака і спытаў:

– Як адчуваеш сябе, мой сын?

– Я ў вялікай бядзе, – адказаў той. – Не магу пераносіць жахліваха ляманту дэманаў, бачанняў, стрэлаў і збіцця мяне камянямі. Яны трымаюць у руках маю распіску і крычаць: "Ты сам прыйшоў да нас, а не мы да цябе!"

– Не бойся, – сказаў яму "Вялікі Цар", – толькі вер. І, падмацаваўшы яго крыху ежай, перахрысьціў зноў і замкнуў.

Пасьля некалькіх дзён ён зноў прыйшоў і спытаў:

– Як сябе адчуваеш, сын мой?

– Аддаліліся ад мяне іхныя крыкі і пагрозы, а саміх дэманаў ўжо не бачу больш.

"Вялікі Цар" зноў даў яму трохі ежы і, замкнуўшы яго, пайшоў. На 14-ы дзень ён, прыйшоўшы, задаў яму тое ж пытанне?

– Як адчуваеш сябе, мой сын?

– Добра, – адказаў юнак. – Я бачыў цябе змагаючымся з д'яблам і адолеўшым яго.

"Вялікі Цар" вывеў тады юнака са зняволення, паклікаў увесь царкоўны клір і набожных людзей выйсьці із храма і прамовіў:

– Праславім, браты, нашага чалавекашануючага бога, які хоча прыняць назад загінуўшую авечку. Трэба нам усім маліцца, каб пасароміць ворага нашых душ.

Ён здзейсніў усяночную, пастаянна абвяшчаючы: "Божа, памілуй!". А раніцай павёў юнака ў царкву з агульным спевам псалмоў і царкоўных гімнаў. Але д'ябал бессаромна пайшоў за ім, жадаючы вырваць юнака із рук "Вялікага Цара".

– Прэсвітэр божы! – залямантаваў юнак. – Дапамажы! Не аддавай мяне!

Але д'ябал з такім нахабствам настроіўся на яго, што задзіраў і самога "Вялікага Цара".

– Безсаромная ваўкарэзіна! Правадыр цемры і пагібелі! – прамовіў яму "Вялікі Цар", павярнуўшыся. – Ці недастаткова табе тваёй уласнай пагібелі? Навошта не перастаеш праследваць стварэнняў майго бога?

– Крыўдзіш ты мяне, крыўдзіш, "Вялікі Цар"! – закрычаў д'ябал голасна.

– Дык забароніць табе, дык забароніць табе Гасподзь, дз'ябал! – прамовіў яму "Вялікі Цар", утрымліваючы юнака.

Але дз'ябал усё крычаў:

– Крыўдзіш ты мяне, "Вялікі Цар!" Не я да яго прыйшоў, а ён да мяне, і ён даў мне распіску, якую я зараз трымаю ў маёй руцэ і прадстаўлю ў судны дзень.

– Падніміце ўсе свае рукі да неба! – прамовіў "Вялікі Цар" і адказаў дз'яблу: – Да той пары не апусьцяць мае людзі сваіх рук, ўздзетых да неба, пакуль ты не аддасі мне распіску! І ён загадаў усім, падняўшым рукі, нястомна крычаць:

– Божа, памілуй!

Шмат гадзін усе крычалі, трымаючы рукі паднятымі, і вось дз'ябал не змог больш гэтага пераносіць. Па паветры, на вачах усіх, распіска юнака пранеслася і ўпала прама ў рукі "Вялікага Цара".

– Твая гэта распіска? – спытаў ён.

– Мая, – адказаў юнак.

"Вялікі Цар" падраў яе на часткі перад усімі і, прычасьціўшы юнака і навучыўшы яго, аддаў яго жонцы, нязмаўкаючы славіўшай і дзякаваўшай бога".

Мы бачым тут ужо далейшую сярэднестагоддзевую распрацоўку першапачатковай хрысьціянскай дэманалогіі, пры гэтым "Вялікі Цар" із заснавальніка хрысьціянства тут ужо ператвораны толькі ў заснавальніка хрысьціянскай літургіі і, такім чынам, нечакана-негадана ператварыўся ў пасьлядоўніка самога сябе. Усё, што змог тут зрабіць дз'ябал, гэта сасватаць юнаку дзяўчыну, першапачаткова прызначаную для кляштарыа, і больш нічога!

А вось і яшчэ адно апавяданне ад імя таго ж Эладыя:

"Аднойчы "Вялікі Цар" быў асеяны божай ласкай і паведаміў сваім вучням:

– Ідзіце за мной, і вы пабачыце славу Божую. Ён павёў іх із горада, не кажучы нікому куды. А ў гэты самы час за горадам у вёсцы сядзеў у сваім доме прэсьвітэр "Ажыўшы" (Анастасій), з "Боганароджанай" (Феогніяй), якая сорак гадоў усімі лічылася яго бясплоднай жонкай. Але яна не мела дзяцей толькі таму, што абодва таемна былі ў анёльскай цнатлівасьці.

"Ажыўшы" таксама меў на сабе святога духа і сказаў Феогніі:

– Я пайду на поле апрацоўваць зямлю, а ты, спадарыня-сястра, упрыгож дом, і ў 9 гадзін дня, запаліўшы свечкі, ідзі насустрач "Вялікаму Цару", які мае жаданне нас наведаць.

Яна здзівілася яго славам, але выканала загаданае. Калі "Вялікі Цар" быў ужо недалёка, яна сустрэла яго і пакланілася да зямлі.

– Ці здаровая ты, Боганароджаная? – спытаў ён яе. Яна жахнулася, чуючы, як ён назваў яе па імені, не бачыўшы ні разу, і прамовіла:

– Здаровая, святы гасподзь.

– Дзе брат твой "Ажыўшы"? – спытаў ён.

– Не брат ён, а чалавек мой, – адказала яна. – Ён пайшоў на поле апрацоўваць зямлю.

– Не, ён дома, не спрабуй адшукаць яго ў полі, – адказаў ёй Вялікі Цар. – І ён не чалавек табе.

Яна спалохалася яшчэ больш, пабачыўшы, што "Вялікі Цар" ведае ўсё, і, трапечучы, звалілася да яго ног, кажучы:

– Памаліся за мяне, грэшную, прэсьвітар бога, таму што я бачу ў табе вялікія і дзівосныя рэчы!

"Вялікі Цар" памаліўся пра яе перад усімі, і калі зайшоў у дом, то ўсе пераканаліся, што яе чалавек ужо быў там. Пабачыўшы "Вялікага Цара" і цалуючы яго ногі, ён прамовіў (як у Евангеллі):

– Адкуль мне гэта, ды прыйдзе свяціцель госпада майго да мяне?

– Пойдзем у царкву і здзейснім служэнне Богу, – адказаў яму "Вялікі Цар" і загадаў "Ажыўшаму" служыць літургію. Той адмаўляўся, кажучы:

– Меншы багаслаўляецца ад большага.

Але "Вялікі Цар" адказаў яму:

– Далучы паслухмянасць да іншых тваіх цнотаў. І вось падчас паднашэньня святых таямніц, усе пабачылі, як святы дух у вогненным бачанні сышоў з неба і атачыў "Ажыўшага" сваім ззяннем.

Пасьля выхаду із храма ўсе пайшлі ў яго дом, дзе ён прапанаваў ім ежу.

– Скажы мне, адкуль у цябе сродкі да жыцця і як ты жывеш? – спытаў яго "Вялікі Цар".

– Я грэшны чалавек, – адказаў "Ажыўшы". – Маю дзве пары валоў. На адной араю зямлю сам, а на другой пары мой найміт. Даход з адной ідзе на прыём вандроўнікаў, а з другой – на выплату падаткаў. Мая жонка працуе разам са мной і праслугоўвае мне і вандроўнікам.

– Называй яе сваёй сястрой, – адказаў "Вялікі Цар", – таму што такой яна з’яўляецца для цябе. Распавядзі мне пра твае добрыя справы.

– Нічога добрага не зрабіў я на зямлі, – адказаў яму "Ажыўшы".

Але "Вялікі Цар" прапанаваў яму:

– Хадзем і паглядзім.

Ён павёў яго да адзінокай хаціны ў полі і прамовіў:

– Адчыні дзверы.

– Не заходзь туды, святар бога, – адказаў яму "Ажыўшы", – там няма нічога, акрамя непатрэбных для дома рэчаў.

– Праз іх-та я і прыйшоў да цябе, – адказаў яму "Вялікі Цар", і калі "Ажыўшы" зноў не пажадаў выканаць яго загад, ён прамовіў:

– Адчыніцеся, дзверы! – і яны адчыніліся самі сабой. Зайшоўшы ў хаціну, усе пабачылі там пракажоннага, у якога шмат якія члены ўжо адгнілі і адваліліся. Ніхто пра яго не клапаціўся і не ведаў, акрамя самога "Ажыўшага" і яго сястры.

– Чаму ты меў намер утаіць ад мяне гэты твой скарб? – запытаў "Вялікі Цар".

– Ён гняўлівы і дасадзіцельны, – адказаў "Ажыўшы", – і я баяўся паказаць яго табе, каб не саграшыў ён якім-небудзь словам супраць тваёй святасьці.

– Добрую справу робіш ты, – прамовіў яму "Вялікі Цар". – Пакінь і мяне паслужыць яму ў гэтую ноч.

Ён застаўся адзін з пракажоным, увесь час знаходзячыся ў малітве, а раніцай вывеў яго вонкі цалкам здаровым".

Ці не знаходзім мы і ў Евангеллях пра цудоўнае вылячэнне пракажоннага "Вялікім Царом Юдэйскім"? І калі там легенда абстаўлена іншымі дэталямі, то ці не сведчыць гэта толькі пра тое, што абодва апавяданні пра цудоўную медыцынскую дзейнасць "Вялікага Цара" ствараліся паралельна адзін аднаму, а не перапісаныя адзін з другога?

Зараз разгледзім трохі іншага роду цуд.

Яфрэм Сірын, пачуўшы ў сваёй пустыні пра цуды "Вялікага Цара", маліў бога, каб ён паказаў яму яго хоць бы ў бачанні. У адказ на гэта яму быў паказаны палымяны слуп, вяршыня якога ўпіралася ў неба, і голас з неба прамовіў яму:

– Яфрэме, Яфрэме! Якім бачыш ты гэты палымяны слуп, такі і ёсць "Вялікі Цар".

Узяўшы з сабой перакладчыка, бо сам ён не ведаў грэцкую мову, Яфрэм выправіўся ў Царскі горад на свята Вадохрышча, каб паглядзець такога чалавека. Яшчэ вельмі здалёк ён заўважыў "Вялікага Цара" і яго спадарожнікаў, якія ішлі ў царкву ў светлых вопратках.

Ён павярнуўся да перакладчыка і прамовіў:

– Думаю, што дарэмна мы працавалі, брат мой! Гэты чалавек не такі, якім я бачыў "Вялікага Цара".

Зайшоўшы ў царкву, ён незаўважаным стаў у адным із цёмных кутоў і разважаў сам сабе:

– Не магу паверыць, каб ён быў тым палымяным слупом.

"Вялікі Цар", ведаючы пра яго прысутнасць ў думках, паклікаў свайго дыякана і прамовіў:

– Ідзі да заходніх дзвярэй царквы. Там ты знойдзеш манаха ў куце разам з другім, маладым і малабародым чалавекам і скажы першаму:

– Ідзі ў сьвяцільню, вярхоўны біскуп кліча цябе.

Архідыякан, з цяжкасьцю разштурхаўшы народ, дайшоў да Яфрэмава і перадаў яму загад. Яфрэм жа, даведаўшыся праз перакладчыка пра яго словы, адказаў:

– Ты памыліўся, брат мой. Мы чужаземцы і невядомы твайму біскупу.

Дыякан пайшоў перадаць гэта "Вялікаму Цару", які тады чытаў прысутным людзям святое пісанне, і Яфрэм бачыў, як палымяны язык прамаўляе із яго вуснаў (*як у Апакаліпсісе ў Езуса*).

Скончыўшы чытанне, "Вялікі Цар" зноў выправіў архідыякана да Яфрэма:

– Скажы таму манаху: спадар Яфрэм! Зайдзі ў святы алтар, цябе кліча вярхоўны біскуп.

Пачуўшы сваё імя, Яфрэм здзівіўся і, здзейсніўшы каленапакланенне, прамовіў:

– Сапраўды вялікі ты, "Вялікі Цар"! Сапраўды ты агністы слуп, сапраўды святы дух вымаўляе тваімі вуснамі!

Але ён падышоў да яго толькі тады, калі скончылася служба і калі "Вялікі Цар" пайшоў у зберагальніцу пасудзіны. Ён пацалаваў Яфрэмава і прамовіў:

– Добра, што ты прыйшоў, бацька мой, выгаючы дэманаў.

Яфрэм прычасьціўся святых таямніц із рук "Вялікага Цара" і потым, падчас трапезы, прамовіў:

– Святы айцец! Прашу ў цябе адной ласкі: я ведаю, што бог дае табе ўсё, пра што ты просіш. Папрасі ж яго, каб ён даў мне дар гаварыць па-грэцку.

– Вялікага ты просіш, але пойдзем у храм, – адказаў яму "Вялікі Цар" – і памолімся пра гэта, бо напісана: "ён выконвае волю тых, хто баіцца яго, пачуе іхныя малітвы і ўратуе іх".

Яны маліліся ў царкве некалькі гадзін, пасьля чаго "Вялікі Цар" сказаў Яфрэму:

– Чаму ты не прымаеш прэсвітэрскае прысвячэння? Ты яго варты.

– Я грэшны чалавек, – адказаў яму Яфрэм па-сірыйску.

– Сатварым яшчэ пакланенне, – прамовіў яму "Вялікі Цар".

І калі яны ляжалі ніцма на зямлі, ён паклаў сваю руку на галаву Яфрэма і вымавіў малітву дыяканскага пастаўленьня. І адразу Яфрэм усклікнуў на чыста грэцкай мове:

– Уратуй, памілуй, накіруй і захавай нас, Божа, тваёю ласкай!

Так споўнілася пісанне: "тады ўскочыць кульгавы алень, і зразумелай будзе мова заікаючыхся", – заканчвае старажытны апавядальнік сваю легенду. Але гэтае ж прароцтва было і пра Хрыста.

Такім з’яўляецца першы зародак легенды пра палымяныя языкі апосталаў і пра сышоўшую на іх здольнасць вымаўляць на замежных дыялектах. Тут Яфрэм нагадвае апостала Тамаша.

Калі беззаконны цар Валент быў у Пераможным Горадзе (Нікеі па-грэцку), – працягваюць сваё апавяданне Жыціі Сьвятых, – да яго прыступілі арыяне-фарысеі . Яны папрасілі забраць у праваслаўных тамтэйшую саборную царкву і перадаць яе іхнаму зборышчу. Злы цар Валент выканаў гэта і пайшоў у Цар-Горад.

Набожныя ж пайшлі да "Вялікага Цара" з лямантам і плачам, распавядаючы пра здзейсненую ім крыўду. "Вялікі Цар" суцешыў іх сваімі прамовамі і, выправіўшыся ў Канстантынопаль, сказаў імператару:

– У судах жывуць царская праўда і гонар, а ты судзіў няправільна, выгнаўшы праваслаўных са святой царквы і перадаўшы яе зласлоўным.

– Зноў прыходзіш ты на маю прыкрасць! – усклікнуў Валент. – Ідзі ж да іх сам і паспрабуй жа рассудзіць арыян і праваслаўных так, каб і тыя і другія былі задаволены!

Узяўшы ліст пра гэта, "Вялікі Цар" вярнуўся ў Пераможны Горад і, паклікаўшы арыян, прамовіў:

– Вось імператар даў мне ўладу сатварыць правы суд паміж вамі і праваслаўнымі. Зробім жа так: прыйдзіце вы, арыяне, і вы, прававерныя, зачыніце спрэчную царкву і запячатайце яе дзверы, адны сваімі пячаткамі, а друія сваімі пячаткамі. Прыстаўце моцных вартаўнікоў, і хай дастанецца царква тым, пры чытанні чыёй малітве дзверы адчыняцца.

– А калі не адчыняцца ні перад кім? – спыталі арыяне (фарысеі).

– Тады хай будзе царква ваша, – адказаў ім "Вялікі Цар".

Гэтыя словы спадабаліся арыянам, а праваслаўныя смуткавалі за "Вялікага Цара", кажучы, што ён вырашыў не па праўдзе, а праз баязнь перад імператарам.

Арыяне маліліся тры дні і тры ночы, але не было ім ніякай азнакі. Яны ўсклікалі: "Госпадзі, памілуй!". Але нічога не было ў адказ, і на чацвёрты дзень яны пайшлі з сорамам.

А "Вялікі Цар", сабраўшы ўсіх сваіх прыхільнікаў з іхнымі жонкамі і дзецьмі, пайшоў спачатку ў царкву пакутніка Дыяміда, здзейсніў там усяночную службу, і толькі раніцай выправіўся да запячатанай саборнай царквы.

– Падніміце рукі да неба, – загадаў ён, калі ўсе спыніліся перад яе дзвярыма, і абвяшчайце безперапынна: "Божа, памілуй!".

Калі ўсе зрабілі так і замоўклі, ён перахрысьціў тры разы дзверы, і вось адразу адбыўся землятрус, пахіснуліся вушакі дзвярэй, зламаліся пячаткі, і царскія дзверы самі расчыніліся, як ад моцнай буры, і стукнуліся сваімі створкамі аб сьцены.

Незлічонае мноства арыян, будучы сведкамі гэтага цуда, адмовіліся ад свайго зловучэння і далучыліся да прававерных.

Валент, даведаўшыся пра гэты славуты цуд, спалохаўся, але аслеплены злосьцю ўсё ж не вярнуўся ў праўдзівую веру і таму загінуў злой сьмерцю. Пасьля ранення, атрыманага ім пры паразе яго войска ў Фракіі, ён збег і схаваўся ў плеўніцы, а яго ворагі, атачыўшы яго, запалілі яе сьцены, і ён перайшоў з яе полымя прама ў полымя непагаснае ў той жа год, як памёр і Вялікі Цар (378 г.).

Для мяне няма сумневаў, што апавяданне пра спрэчку за саборны храм і пра яго вырашэнне "Вялікім Царом", з'яўляецца наступствам землятрусу, сапраўды адбыўшагася пад час апошняга года валадарання Валента, што было растлумачана пакараннем за яго нявер'е ў новае рэлігійнае вучэнне. Ці не маецца тут на увазе той землятрус, які ў Евангеллях аднесены да часу няўдалага слупавання "выратавальніка", калі, як там паведамляецца, заслона храма разарвалася ад верхняга краю да ніжняга?

А вось і яшчэ апавяданне, якое нагадвае здзіўленне сярэднестагоддзевых хрысьціян адносна таго, што апостал Пятро жыў як чалавек са сваёй жонкай і меў сыноў і дачок, нягледзячы на свой біскупскі сан.

"Аўгусцейшы Біскуп" Пятро, брат "Вялікага Цара", – паведамляюць нам Жыціі, – быў абвінавачаны ў тым, што жыве са сваёй жонкай не як брат, а як чалавек. "Вялікі Цар" вправіўся да яго, і калі Пятро і яго жонка ляглі разам спаць у царкве, ён з пяццю праведнымі мужамі таксама таемна зайшоў у яе, і ўсе яны бачылі, як анёлы божыя, лётаючы над Пятром і яго жонкай, мазалі іхны ложак духмяным мірам. Тады "Вялікі Цар" загадаў сабрацца ўсім вернікам і, каб яшчэ раз выпрабаваць, ці правільна робіць Пятро, загадаў прынесьці жалезную пасудзіну, напоўненую распаленымі вуглямі. Ён загадаў жонцы Пятра:

– Прыпаднімі падол тваёй сукенкі! – і загадаў высыпаць у яго распаленае вуголле. Тое ж ён зрабіў і з Пятром. Яны абодва шмат гадзін трымалі падпаленыя вуглі ў сваім адзенні, але адзенне абодвух засталося цэлым. А калі яны, нарэшце, высыпалі вуголле на зямлю, згодна з загадам "Вялікага Цара", не выявілася ніякага следу на іхных сукенках".

Так было двойчы даведзена, што біскуп Пятро мог спаць у храме на адным ложку са сваёй жонкай, не зведваючы за гэта нараканняў. Але, вядома, сярэднестагоддзевы манах, які паведамляў гэтую дэталь, не прамінуў дапоўніць, што гэты цуд атрымаўся так добра толькі таму, што Пятро спаў са сваёй жонкай толькі як брат з сястрой, а не як чалавек з жонкай.

Некалькі ў іншым родзе пазней прыведзена і іншае апавяданне. У Царскім горадзе жыла заможная і высакародная ўдава, якая доўга, як евангельская Марыя Магдаліна, вяла распутнае жыццё, але, нарэшце, павярнулася да бога, плачучы і і лямантуючы:

– Гора мне, грэшнай! Як я адкажу праведнаму суддзі пра столькі маіх грахоў?

Яна села за стол, напісала на папірусе ўсе свае грахі, а на прыканцы спісу пазначыла яшчэ адзін са сваіх грахоў, самы цяжкі. Яна закрыла свой ліст апалам, каб ніхто не мог прачытаць, і, пабачыўшы "Вялікага Цара", які ішоў у царкву, ўпала перад ім на калені. Яна падала яму ліст і папрасіла ачысціць яе малітвай ад усіх выкладзеных у ім грахоў, не распячатваючы.

"Вялікі Цар" узяў яе ліст, ўпаў перад алтаром і маліўся ўсю ноч, а раніцай аддаў жанчыне яе ліст і загадаў паглядзець, што ў ім засталося. Калі яна раскрыла яго, то пабачыла дараванымі ўсе свае грахі, акрамя апошняга, самага цяжкага.

Жахнуўшыся, яна зноў звалілася да ног "Вялікага Цара".

– Памалі бога і пра самы цяжкі із маіх грахоў! – лямантавала яна.

– Ідзі ў пустыню, – адазаў "Вялікі Цар". – ты знойдзеш там Яфрэма. Дай яму твой ліст, і хай ён уміласьвіць пра цябе бога.

З вялікай цяжкасьцю яна прайшла па пустыні да Яфрэма.

– Памілуй мяне, бацька! Не палянуйся памаліцца пра адзін мой грэх, бо ад усіх астатніх вызваліў мяне "Вялікі Цар".

Але ён ёй адказаў:

– Адыдзі ад мяне, таму што я і сам маю патрэбу ў дапамозе ад іншых. Калі "Вялікі Цар" выпрасіў у бога пра дараванне усіх тваіх грахоў, то можа папрасіць і яшчэ пра адзін. Толькі спяшайся вярнуцца назад, каб заспець яго ў жывых.

Яна спешна вярнулася ў Царскі горад, але там ужо неслі "Вялікага Цара" на пахаванне. Яна кінулася на зямлю перад яго труной і, звяртаючыся да яго, як да жывога, пачала папракаць яго.

– На жаль мне, божы чалавек! Ці для таго ты выправіў мяне ў пустыню, каб я дарэмна зведала столькі цяжкасьцей? Хай бачыць гэта бог і хай рассудзіць паміж мною і табой! Ты сам мог дапамагчы мне, а выправіў мяне да іншага, які не можа!

Яна кінула ліст са сваім грахом на верх труны сьвятога і паведамляла ўсім пра дарэмную працу, якую ён прымусіў яе зрабіць.

Адзін із клірыкаў, жадаючы пабачыць, што гэта за самы цяжкі яе грэх напісаны на лісьце, разгарнуў яго, але пабачыў, што ўвесь ліст быў чысты.

"Так і пасьля сваёй сьмерці Вялікі Цар здзейсніў цуда", заканчвае аўтар гэтую наіўную гісторыю, якая нагадвае евангельскае апавяданне пра Марыю Магдаліну.

А вось і яшчэ адна легенда пра смерць Вялікага Цара.

Адзін лекар, на імя Язэп, які жыў у Царскім горадзе і прытрымліваўся іудэйскага веравызнання, быў такім вучоным, што мог нават за пяць дзён прадказаць гадзіну сьмерці ўсякага хворага чалавека.

Калі "Вялікі Цар" смяротна захварэў, ён паклікаў да сябе гэтага лекара, як бы для медыцынскай дапамогі, і спытаў, выпрабоўваючы:

– Што ты думаеш пра мяне, Ёсіф?

Ёсіф, "памацаўшы жылы сьвятога", адышоў і паведаміў хатнім:

– Прыгатуйце усё для пахаваньня, ён памрэ сёння, раней чым схаваецца сонца.

– А калі я застануся жывы да 6 гадзін раніцы, то што ты зробіш, Ёсіф? – запытаў пачуўшы гэта "Вялікі Цар".

– Хай я сам тады памру, – адказаў яму лекар.

– Ты памрэш дзеля граха, але ажывеш для бога, – адказаў яму "Вялікі Цар".

– Клянуся табе, уладыка, – запэўніў яго лекар, – калі ты застанешся жыць да раніцы, то я выканаю тваю волю, што б ты ні загадаў.

І вось раніцай наступнага дня "Вялікі Цар" паслаў за Язэпам, які, не паверыўшы яго служцы, паведаміўшаму, што ён жывы, захацеў сам пабачыць памёршага.

Але калі ён пераканаўся на свае вочы, што "Вялікі Цар" жывы, ён, зваліўшыся да яго ног, усклікнуў: "Вялікі бог хрысьціянскі, і няма іншага бога,

акрамя яго! Адракаюся ад боганенавіснага богаслаўлення (юдэйства) і далучаюся да сапраўднай хрысьціянскай веры. Загадай, святы айцец, неадкладна ахрысьціць мяне з усім маім домам".

– Я сам ахрышчу цябе, сваімі рукамі, – адказаў яму "Вялікі Цар".

Лекар, памацаўшы яго правую руку, прамовіў:

– Твае магчымасьці такія мізэрныя, што ты не зможаш гэтага зрабіць.

– Я маю стваральніка, падмацоўваючага нас, – адказаў "Вялікі Цар".

Ён падняўся, да здзіўлення ўсіх, з ложка, пайшоў у царкву, ахрысьціў лекара, назваўшы яго Янам, прычасьціў яго боскімі таямніцамі, сам адслужыў літургію і, павучаючы, прабыў у царкве да дзевятай гадзіны.

Толькі тады, вымавіўшы падзяку, ён аддаў сваю душу ў рукі бога. Гэта было 1 студзеня, у апошні год валадараньня Валента і ў чацвёрты год цараваньня Грацыяна. Ён пражыў 45 гадоў і пасвіў сваю царкву 8 гадоў 6 месяцаў і 16 дзён.

Так заканчваюць "Жыціі Святых" біяграфію "Вялікага Цара", із якой я пераклаў усё, акрамя звычайных для старажытных кніг шматслоўных разважанняў тэалагічнага характару.

Калі верыць апошнім датам, то заснавальнік хрысьціянскага набажэнства "святы Вялікі Цар" быў абвешчаны вярхоўным біскупам (г. азн. першасьвятаром бога) ў нейкім "Царскім горадзе" 15 чэрвеня 369 года, праз год і 3 месяцы пасьля вылічанага намі часу слупавання евангельскага цара Юдэйскага. Яго ўцёкі ў заморскую (Понтыйскую) пустыню з нагоды зайздрасьці да яго неведаючага кніжнага пісання першасьвятара "Добрашануемага" (Яўсевія), куды прыйшла да яго маса вернікаў, прыпадаюць як раз за год да вылічанага мной часу слупавання евангельскага цара. Нельга не паставіць у сувязь адну з другой, – як я ўжо зрабіў вышэй, – гэтыя абедзве падзеі і не прыйсьці да гіпотэзы, што збяганне "Вялікага Цара" і было вынікам няўдалай спробы слупаваць яго перад месяцовым зацьменнем 21 сакавіка 368 года, якое мела месца на скрыжаванні нябеснага экватара з нябеснай экліптыкі каля ног сузор'я Панны, што і дало ідэю пра крыж і пра маці Панну, якая стаяла каля яго падножжа.

За што ж маглі б яго ў той час слупаваць, спытаю я яшчэ раз?

Мы ўжо ведаем з пачатку гэтага апавядання, што "Вялікі Цар" як і евангельскі Хрыстос, яшчэ з сямігадовага ўзросту быў аддадзены ў навучанне і ў дванаццаць гадоў "пераўзыйшоў усіх сваіх настаўнікаў" у афінскай Акадэміі Навук, а да пятнаццацігадовага ўзросту "вывучыў усе зоркаведніцкія (г. азн. астралагічныя) хітрасьці".

Якія ж гэта маглі быць хітрасьці?

Зразумела, што толькі адна: прадказанне месяцовых зацьменняў, што непарыўна звязана з вучэннем пра шарападобнасць зямлі і з тым, што цень зямнога шара часамі закрывае месяц, калі зямля становіцца як раз паміж сонцам і месяцам. Іншых зоркаведніцкіх хітрасьцёй кідаючыхся ў тыя часы ў вочы яшчэ не было. І мы, сапраўды, ведаем, што IV стагоддзе было стагоддзем барацьбы за ўяўленне пра шарападобнасць зямлі супраць старой традыцыйнай старазапаветнай сістэмы сусвету, якая ўяўляла неба ў выглядзе шклянога каўпака над дыскападобнай зямлёй, падобнай на самотны плыт, які плавае па бясконцаму акіяну не маючай дна вады, у які апускаюцца нябесныя сьвяцілы пры сваім захадзе і зноў выплываюць із яго, вынырваючы із пад зямлі, на ўсходзе. Пры панаванні такой сістэмы, зразумела, немагчыма было растлумачыць месяцовыя зацьменні.

"Неведаўшы кніжную мудрасць" першасьвятар Царскага горада Яўсевій, зразумела, не мог ўхваліць наватарскія ідэі "Вялікага Цара", запазычаныя ім у вальнадумнай афінскай Акадэміі, і не абараніў яго перад фарысеямі-арыянамі, якія мелі намер папярэдзіць месяцовае зацьменне, прадказанае ім на 21 сакавіка 368 года, пасадзіўшы яго самога на слуп перад тварам месяца, які ён быццам бы меў намер зацямніць сваім чарадзействам. Цвікамі ж, вядома, ніхто яго не прыбіваў, ужо праз адно тое, што цвікі ў той час былі занадта каштоўнымі для таго, каб іх марнаваць на такія справы: да ганебных слупоў, у выпадку папярэдніх катаванняў, прывязвалі, як да прэнгу, закінуўшы рукі за папярочную перакладзіну, а на шыю надзявалі пятлю для таго, каб чалавек дастаткова напакутаваўшыся, пасьля таго як яго рукі занямеюць сам упадзе ў пятлю, пасьля чаго яму перабівалі дубінай калені.

Г. азн., уся гісторыя "Вялікага Цара" пасьля суда над ім, распаведзеная ў Жыціях Сьвятых, ужо адносіцца да жыцця евангельскага "Выратавальніка" пасьля яго няўдалага слупавання, якое разумеецца ў тым ці іншым із гэтых двух сэнсаў, а із жыцця да слупавання застаюцца толькі:

1) запал да навук, які ахапіў яго пачынаючы з сямігадовага ўзросту;

2) цеснае сяброўства з "Пільным Багасловам" (Рыгорам Багасловам, 328-390), амаль яго аднагодкам згодна з узростам, але перажыўшым яго на 12 гадоў, у якім можна прызнаць зародак евангельскага міфа пра Андрэя Першазванага ці пра Сімона;

3) хрышчэнне ў Ярдане – Эрыдане ад тамтэйшага біскупа "Найвялікшага" (Максіма), у якім нельга не бачыць Яна Купалу Евангелляў, і сыходжанне ў гэты час "святога духа" ў выглядзе голуба, прычым замест евангельскага голасу з неба: "гэта ёсць сын мой каханы!" у Жыціях напісана "вогненная маланка" і, вядома, мяркуецца і адпавядаючы ёй грамавы "голас з неба". Гэта відавочна тая ж самая легенда.

4) "Вялікі Цар" у Чэцці-Мінеях пасьля свайго ахрышчэння высвячаецца ў нейкай Контр-Сталіцы ў царкоўнаслужачыя (г. азн. у хрысты) тамтэйшым вярхоўным біскупам "Клапатлівым" (Мялеціем) і ідзе вучыць у нейкі Царскі горад, і, у адпаведнасьці з гэтым, у Евангеллях маем апавяданне пра Марскога Дзіданосца (Пантыйскага Пілата), для зацвярджэння якім быў прадстаўлены прысуд старазапаветных тэолагаў, асудзіўшых "Цара Юдэйскага" на слупаванне, верагодна, – як я ўжо згадваў вышэй, – за прадказанне зацьмення месяца (і землятрусу?) на ноч 21 сакавіка 368 г. і каб такім спосабам адвярнуць будучую бяду.

Усё гэта было, з нашага боку гледжання, да 368 года, а затым мы бачым і пасляслупавальнае жыццё "Вялікага Цара" хрысьціянаў.

Мы бачым яго ўцёкі ў "пустыню Понт", куды ён заклікаў лістом і свайго сябра дзяцінства "Пільнага Багаслова", у якім я выказаў здагадку бачыць Андрэя Першазванага, і куды да яго пачалі збірацца шматлікія прыхільнікі. Гэтага, вядома, ужо няма ў эвангельскім міфе пра Хрыста, бо пасьля слупавання Цар Юдэйскі, згодна з тэалагічнымі меркаваннямі, бяжыць не ў пустыню, а прама на неба (хаця яго не раз сустракалі вучні на зямлі ж і пасьля гэтага). Пустыня ж аднесена апакрыфічна да папярэдняга часу, дзе яго быццам бы спакушаў сатана, прапаноўваючы яму зрабіцца рымскім імператарам.

Затым я пазначыў яшчэ і іншыя адпаведнасьці. Паралельна евангельскаму апавяданню пра лекаванне Езусам пракажонага мы бачым тут вылячэнне такога ж пракажонага ў хаце пустэльніка "Ажыўшага" (які нагадвае сваім імем

евангельскага Лазара). Паралельна евангельскаму апавяданню пра веданне Царом Юдэйскім усіх думак атачаючых людзей і веданне ўсіх іх таемных спраў, мы бачым і тут тое ж самае ў дачыненні да "Вялікага Цара" святцаў. Падобна таму як Езус распавёў незнаёмай яму самарыцянцы, што яна ўжо была пяць разоў адружанай і што той, якога яна мае зараз, не яе чалавек, так і "Вялікі Цар" святцаў выказваецца незнаёмай яму "Боганароджанай", што той, якога яна мае як чалавека, не з'яўляецца яе чалавекам.

Паралельна евангельскай пакаяўшайся блудніцы, мы і тут маем такую ж і нават у больш распрацаваным выглядзе, з цэлым спісам яе грахоў, у закрытым лісьце.

У Евангеллях мы бачым вялікага апостала з падвойным імем Сымон і Пятро. А тут, як правобраз апостала Сымона, мы маем былога настаўніка "Вялікага Цара", а потым яго вучня "Добрапарадцу" (Яўбула), які ўсюды суправаджае яго, як і Сымон, які згодна са сваім узростам быў старэйшым за Езуса. А як аналаг яго двайніка, апостала Пятра, і тут маем Пятра, першасьвятара, які таксама, нягледзячы на сваё званне біскупа, быў адружаны і меў дзяцей, што і было апраўдана анёламі, якія начамі атачалі яго адружальны ложак і намазвалі ложак яго і яго жонкі духмяным мірам, не кажучы ўжо пра вогненнае выпрабаванне абодвух мужа і жонкі з дапамогай падпаленых вуглёў.

Ці варта із гэтага рабіць выснову, што евангельскі Сымон-Пятро з'яўляецца міфічным аб'яднаннем двух сапраўдных асоб – "Добрапарадцы-Яўбула" і "найсвятлейшага біскупа" Пятра, брата "Вялікага Цара"?

Я нікольки не здзіўлюся, калі гэта выявіцца не толькі аб'яднаннем двух асоб у адной, але нават, як пабачым далей, і падзелам адной асобы на дзве іпастасі. Не будзем забывацца, што і ў Езуса быў брат Сымон (Марк 6, 3). Але гэта яшчэ не азначае, што мы прыпісваем яму і пасланні апостала Пятра, якія змяшчаюцца ў новым запавеце Бібліі.

Мы сустракаем тут Яфрэма Сірына, як сучасніка "Вялікага Цара", якога той праз дыякана паклікаў да сябе, назваўшы па імені. І ці не адлюстраваўся ён у вобразе апостала Фамы або нават Натанаіла, які, пачуўшы ад Піліпа пра Цара Юдэйскага, завочна пытаўся: "Ці можа паходзіць нешта добрае із назарэяў (г. азн. хрыстоў)?" Бо і Езус таксама назваў яго па імені і сказаў яму: "перш чым Філіп сустрэў цябе пад смакаўніцай, я ведаў цябе" (Ян 2, 48). Бо і Натанаіл, таксама паверыўшы ў яго, усклікнуў: "Ты Сын Божы, ты Богазмагальніцкі Цар (па-грэцку Васіль)".

Я не хачу тут пералічваць далейшых аналогій, якія паказваюць, што шмат якія падзеі ў эвангельскім жыццяапісанні Езуса перанесены із яго дзесяцігадовага жыцця пасьля слупавання ў перадслупаваны перыяд яго жыцця. Да такіх, напрыклад, несумненна адносіцца яго "ўрачысты ўваход у Ерусалім" (мал. 50), які мог мець месца ўжо толькі пасьля яго "ўваскрашэння із памёршых", а таксама і тая не меўшая месца да таго часу рэпутацыя вялікага лекара (мал. 51), якая прымушала пры адным дакрананні да яго часова станавіцца здаровымі нервовых хворых. "Каго, – думалі яны, – не можа вылечыць чалавек, які здолеў ажывіць самога сябе із памёршых?"

Мал. 50. Уваход евангельскага “Цара багаславячых” у горад Давыда із Bosio: Roma Sotterrana (катакомбны малюнак).

Мал. 51. Евангельскі “Выратавальнік” з крыжом у руках (што больш пасуе яго жыццю пасьля слупавання) вылечвае паралічнага. Із рэльефнай выявы на слановай костцы, на крышцы вытрымак із евангелляў у Ровенскім кнігасборы (аднесена да V ст. на тэму апавяданняў Мацвея 9,2).

У чэцці-мінейскай біяграфіі "Вялікага Цара" мы бачымі толькі нікчэмныя парэшткі ад тых апавяданняў, якія хадзілі пра яго, так як большасць такіх легенд

была перанесена ў дэталі яго незвычайна перабольшанага вобраза ва ўвагнутым люстэрку Евангелляў, і ўсё адкінута, як гіганцкая цень, ад рэальнага "Вялікага Цара" на аддалены фон пачатку нашай эры, калі нічога падобнага не было.

І калі дзе-небудзь і існуе магчымасць гістарычнай распрацоўкі гэтага сюжэту, то, вядома, перш за ўсё, у Чэцці-Мінеях, ужо праз адно тое, што ў іх "Святы Вялікі Цар" не зрушаны са свайго храналагічнага месцы, хоць і яны на дзевяноста дзевяць адсоткаў – казкі.

З гэтага боку гледжання, евангельскі "Выратавальнік" быў сапраўды "сынам Цара-Будаўніка" (па-грэцку Васіля Тэктона, імя якога няправільна перакладзена як цясляр), а маці яго сапраўды магла мець імя "Прыемнаславутай" (Эміліяй).

Першапачатковую адукацыю ён, як мы бачылі ўжо ў чэцці-мінейскай біяграфіі "Вялікага Цара", атрымаў дома, потым у афінскай Акадэміі разам з Юльянам Цэзарам і вывучыў усе тонкасьці сучаснай яму астраноміі, астралогіі, медыцыны, алхіміі і іншых навук, засвоіўшы ідэю пра шарападобнасць зямлі і навучыўшыся, або нават самастойна вынайшаўшы спосаб, прадказваць месяцовыя зацьменні. Вучэннем пра шарападобнасць зямлі (у памяць чаго на дахах хрысьціянскіх храмаў да гэтага часу ставяцца шары з крыжамі, у адрозненне ад іудэйскіх і магаметанскіх навершшаў, як сімвалаў першабытнага неба), ён паставіў сябе адразу ў канфлікт з існаваўшымі да яго ў масах рэлігійнымі ўяўленнямі, г. азн. са "Старым Запаветам", які асабліва шанавалі тагачасныя фарысеі , г. азн. арыяне.

Гэты канфлікт ледзь не скончыўся для яго трагічна ў адным із буйных адміністрацыйных цэнтраў, пад час кіравання Пантыйскага Пілата (згодна з Чэцці-Мінеямі епарха Мадэста, а словы Пантыйскі Пілат не імя, а азначаюць проста – Марскі дзіданосец). І гэта цалкам адпавядае таму факту, што першыя сем хрысьціянскіх суполак паўсталі не ў Палестыне, а менавіта ў Малой Азіі: у Сьмірне, Эфэсе, Пергаме, Ціатырах, Сардысе, Філадэльфіі і Лаадыкіі, як пра гэта сведчыць Апакаліпсіс, напісаны ў 395 г. (гл. II і III). А ў Эль-Кудсе (называемым сучаснымі хрысьціянамі Ерусалімам) яшчэ не існавала ніякай хрысьціянскай абшчыны нават і ў 395 годзе.

У поўнай згодзе з гэтым знаходзіцца і паданне, што Ян Залатавуст, аўтар Апакаліпсіса, быў вучнем "Вялікага Цара".

Зразумела, што ў легендах Чэцці-Міней ёсць вельмі шмат пераіначванняў. Таварыш Юльяна Цэзара па афінскай Акадэміі "Вялікі Цар" хутчэй за ўсё, быў яго сябрам па вальнадумству, а ніяк не ворагам. І, магчыма, менавіта для абвяржэння такіх непрыемных для сярэднестагоддзевых хрысьціянскіх вушэй чутак, як паданне пра сяброўства евангельскага Хрыста з Юльянам Філосафам, і было складзена недарэчнае апавяданне, быццам "святы Меркурый" з дзідай знік з малюнка "прачыстай Панны" (ці не на зорным небе?) праз малітву "Вялікага Цара", каб ўразіць яго школьнага таварыша, імператара Юльяна быццам бы паўстаўшага на хрысьціянства.

Дакладна так жа можна сумнявацца і ў тым, што першая хрысьціянская літургія, якая і да гэтага часу носіць назву "літургія Вялікага Цара" (літургія Васіля Вялікага), была складзена ім у тым самым выглядзе ў якім мы маем яе зараз. Вядома, раз мы атаясамляем яго з евангельскім Хрыстом, то можа здацца, што менавіта мы, перш за ўсіх астатніх даследчыкаў, і павінны прыпісаць яму заснаванне сучаснай літургіі, тым больш што тады менавіта і знікае тое недарэчнае да відавочнасьці сцвярджэнне тэолагаў, быццам першая хрысьціянская літургія з'явілася толькі праз 350 гадоў пасьля смерці заснавальніка хрысьціянства. Але

справа ў тым, што хрысьціянскія літургіі не заставаліся нязменнымі на працягу рукапіснага перыяду, калі яны яшчэ не былі замацаваны ў пэўных формах друкаваным станком. Кожны яе асобны манускрыпт дапаўняўся новымі дэталямі, што было тым лягчэй, чым больш асобныя рукапісы адрозніваліся паміж сабой.

Нагадаем, што і ліслівасць пецярбургскага найсвяцейшага сінода дапоўніла рускую літургію такой колькасьцю песен, якія пачынаюцца славамі: "пабожнейшага, самаўладнейшага, вялікага гасудара нашага, імператара" і г. д., што было брыдка слухаць не паважаўшаму рабалепную ліслівасць чалавеку.

Але калі нават і зараз у гэтую, стагоддзямі выпрацаваную літургію, ўводзяцца, як мы бачым, дапаўненні, то што ж казаць пра сярэднія стагоддзі, цалкам грунтуючыяся на самавольстве асобных царкоўных правадыроў?

Новыя дэталі і звычаі тады маглі ўзнікаць і адмяняцца згодна з воляй кожнага асобнага святара.

Я вышэй прывёў апавяданне Чэцці-Міней пра тое, як адзін іудэй, пракраўшыся ў храм "Вялікага Цара" пад выглядам хрысьціяніна, бачыў на свае вочы, як ён разразаў там перад алтаром немаўля і часткамі яго цела і глыткамі крыві прычашчаў сваю паству. А калі гэты таемны госць, не праглынуўшы ўсё атрыманае ім, прынёс дадому парэшткі і паказаў жонцы і родным, то ўсе пераканаліся, што гэта было сапраўднае чалавечае мяса і кроў. Гэта, – кажуць, – так усім ім спадабалася, што на другі ж дзень яны прынялі хрысьціянства. І такое паведамляецца пра "Вялікага Сьвятога" не ў Талмудзе і не ў творах язычніцкіх аўтараў, а ў саміх праваслаўных "Жыціях Сьвятых"! Гэтае апавяданне выключана толькі ў іхных рускамоўных перакладах. Самы позні рэдактар царкоўна-славянскіх "Чэцці-Міней"[56], жадаючы патлумачыць, якім чынам мог бы не веруючы знесьці ў руцэ частку цела і крыві зарэзанага дзіцяці, прапануе ў заўвазе звярнуцца з гэтай нагоды да жыцця святой пакутніцы Феактысты, але там мы чытаем толькі тое, што адзін рыбак прынёс ёй у скрыначцы часткі такіх "сьвятых і вельмі жахлівых таямніц", са згоды аднаго святара, для прычашчэння. Вядома, і ў прыведзеным намі апавяданні даследчык мог прынесьці іх дадому ў роце, не праглынуўшы, але тут нам важна растлумачыць цалкам не тое. Згодна са сцверджаннем "Жыція Васіля Вялікага, заснавальніка хрысьціянскай літургіі", "іудэй, які перайшоў з гэтай нагоды ў хрысьціянства", бачыў на ўласныя вочы, як зьдзейсьнілася забойства немаўляці і ўсеагульнае наступіўшае потым людаедства і прынёс прадметны доказ гэтага да сябе дадому. Калі б такое апавяданне было прыведзена не ў Жыціях Сьвятых, а ў Талмудзе пра іудэйскае набажэнстве з дадаваннем, што пры гэтым і наогул здзяйснялася "вельмі дзіўная містэрыя" з прычашчэньнем ўсіх "сапраўднай чалавечай крывёй і целам", то гэтага было б у вачах шматлікіх хрысьціян цалкам дастаткова для абвінавачвання талмудыстаў у рытуальных забойствах, калі не ў наш час, то ў мінулыя часы. А тут, у дадатак да прыведзенага апавядання, мы маем і сведчанні язычніцкіх аўтараў, тлумачыўшых ганенні на хрысьціян іхнымі рытуальнымі забойствамі пад час перадранішніх набажэнстваў.

Вядома, дзікунства думкі першабытнага чалавека не мела межаў, і таму не было б нічога дзіўнага, калі б нейкаму тэолагу-знахару III або IV стагоддзяў нашай эры сапраўды прыйшла б у галаву думка, што калі прынесьці ў ахвяру немаўля пад час маладзіка восеньскага раўнадзенства, калі і нованароджаны месяц і сонца адыходзяць у падземнае царства, і з'есьці па кавалачку яго цела і па глытку яго крыві, то гэта застрахавала б прычасьціўшыхся такім чынам ад сьмерці на працягу

[56] Царкоўна-славянскае сінадальнае выданне 1827 г.

ўсяго наступнага года. І ў яго, вядома, магло б з'явіцца шмат прыхільнікаў... Бо ўсім хацелася застрахавацца сябе ад сьмерці! Толькі вопыт недзейнасьці такога жыццёвага элексіру мог прымусіць першабытных людзей адмовіцца ад падобнага спосабу.

Гісторыя і натуральныя падставы ўзнікнення розных рэлігійных звычаяў сучасных нам набажэнстваў яшчэ не мелі магчымасьці да гэтага часу быць вывучанымі свабоднай навукай, але можна думаць, што гэта ўжо хутка пачнецца, і свабодная навука дасць нам новы матэрыял для вывучэння псіхалогіі нашых далёкіх продкаў.

Само сабой зразумела, што дайшоўшы да нас вобраз евангельскага Хрыста занадта відавочна паказвае, што ён "шанаваў дзяцей" не ў гэтым сэнсе, а таму можна думаць, што і "Вялікі Цар" Чэцці-Міней, якога ён адлюстроўвае, хутчэй за ўсё, не ўсталяваў, а адмяніў ахвярапрынашэнне дзяцьмі або наогул першапачатковы выгляд старажытнай літургіі, якая суправаджалася нейкімі падманамі, пра якія згадваецца і ў Апакаліпсісе[57], замяніўшы яе сімвалістыкай. Але я ўсё ж такі думаю, што гэтае апавяданне не недарэчная выдумка, а дэталь, узятая із папярэднічаўшага перыяда развіцця рэлігійных містэрый, і што ад нейкага першапачатковага сапраўды існаваўшага рытуальнага дзетаедства (верагодна, раз у год у якой-небудзь секце) гэты рытуал перайшоў да шарлатанства апакаліптычных "мікалаітаў", якія пазней пачалі гатаваць штучнае чалавечае цела і кроў із простага цеста і чырвонага віна.

Канчатковы ж вынік гэтых маіх меркаванняў такі:[58]

"Вялікі Цар" (Васіль о-Мегас па-грэцку) сапраўды ўсталяваў першапачатковую хрысьціянскую літургію і быў зернем, із якога вырасла евангельская легенда пра "Выратавальніка", але мы не ведаем, якой была гэтая літургія пры яго жыцці. Мы ведаем, што ўзамен яе Ян Залатавуст, яго вучань, склаў новую, але і пра яе мы не можам сказаць чаго-небудзь пэўнага, так як і яна з кожным стагоддзем ўскладнялася і развівалася. Ўстрымаемся ж, пакуль ад спроб растлумачыць пытанне аб узнікненні сярэднявечнага вучэння пра тое, што ў

[57] Гл. маю кнігу «Адкрыццё у навальніцы і буры», пераклад главы 17 пра жанчыну з залатой чаркай у руках, на якой напісана: “Сакрамэнт”.

[58] Уявім, што да вас з’явілася жонка вашага знаёмага лекара і распавядае вам, як ён прыехаў да яе аднойчы, уявім, із Адэсы ў Ноўгарад. Яго шлях да Кіева цалкам адпавядае рэчаіснасьці: ён ехаў чыгункай і ўсе прыпынкі згадваюцца правільна, але вось паміж Кіевам і Масквой пачынаецца нешта незразумелае :ён едзе не цягніком, а параходам і на ім вылечыў некалькі чалавек, із якіх раптам выскачылі бесы. Вы ведаеце, што на гэтым адрэзку шляху не існуе ніякага параходнага спалучэння і, акрамя таго, вы не верыце ў бесаў. Затым шлях ад Масквы да Цьвяры адпавядае рэчаіснасьці, а ад Цвяры да самога Ноўгарада зноў пачынаецца нейкая чартаўшчына: ён прыбыў дадому на паветраным шары, на шляху пабываўшы на месяцы і захапіўшы з сабой некалькі зорак. Як вам паставіцца да падобнага апавядання? Вы бярэце газеты пазначаныя тэтым днём і даведваецеся, што пры праходзе гэтага цягніка паміж Кіевам і Адэсай на яго быў здзейснены напад атрада, напрыклад Махно, людзі якога вельмі недобразычліва паставіліся да пасажыраў і адпусьцілі іх толькі абрабаваўшы і збіўшы нагайкамі. Вы з поўным правам робіце выснову, што ваша сяброўка спрабавала сьцерці із яго падарожжа гэты не вельмі прыемны факт і мала лісьлівячы яе самалюбству эпізод і для гэтага прыдумала параходнае спалучэнне, а бесы былі толькі іншым пазначэннем зрабіўшых напад авантурыстаў. І вы цалкам апраўдана ставіце гэтае праўдзівае апісанне ў пераіначанае апісанне падарожжа вашага знаёмага. Так жа і я ў апісанне жыцця чацці-мінейскага “Вялікага Цара” дадаю зацьменне месяца 21 сакавіка 368 года і яго вынікі, апісваемые ў евангеллях і маючыя дачыненне менавіта да гэтага часу і месца, наколькі яго можна вызначыць і нават да асобы таго ж наймення: “Вялікага цара ”богаславячых (па-іудэйску юдэяў). Пераканаўшыся, што гэта толькі дзве гісторыі із жыцця аднаго і таго ж чалавека, вы разумееце, што выключыўшы спробу слупавання “Вялікага Цара” пад час прадказанага ім зацьмення месяца і яе незвычайныя наступствы, чацці-мінейскі кампілятар непазбежна быў вымушаны пазбавіць жыцця ўвесь канец свайго апавядання, аж да самой сьмерці “Вялікага Цара” 1 студзеня 378 г. І вось вы спрабуеце аднавіць усё гэта з дапамогай псіхалагічнага метада.

прычашчэнні мы маем сапраўднае чалавечае цела і кроў ўкрыжаванага (?) евангельскага настаўніка, бо такія спробы яшчэ не могуць быць ні чым іншым, акрамя гіпотэз, і вернемся да таго, што мы "можам" лічыць за фактычнае.

Дакладных партрэтаў яго як у выглядзе "Васіля Вялікага", так і ў выглядзе "Езуса Хрыста" нідзе не існуе. Усё, што мы маем на сёняшні дзень, з’яўляецца выдумкамі сярэднестагоддзевых мастакоў, якія імкнуліся адлюстраваць старажытных знакамітасьцей у тым выглядзе, якім яно бачылася іхнаму ўласнаму ўяўленню. Для прыкладу я даю тут (мал. 52 і 53) адну із лепшых старадаўніх выяваў у выглядзе "Збавіцеля Хрыста" і адну із навейшых у выглядзе "Васіля Вялікага", прадстаўленага ў больш познім узросьце. Ці не нагадвае ён вам эвангельскае маленьне: "ды ідзе гэтая чаша міма мяне"?

Мал 52.

Мал 53. Выява “Вялікага Цара” (Васіля Вялікага), твор мастака Шэбуева ў 1843 годзе, на слупе за правым клірам галоўнага алтара Казанскага сабора, нагадваючае “маленне пра чарку” евангельскага “Выратавальніка” са святым духам у выглядзе голуба наверсе, часта лётаўшага, згодна з паданнямі над гэтым “Святым”.

Звярніце таксама ўвагу і на духа ў выглядзе голуба наверсе (мал. 53). Ні пры якім іншым святым яго не прынята адвабражваць. Тут цікава тое, што, лічачы годам нараджэння "Вялікага Цара" 333, як ён даецца ў "Жыціях", і, прыняўшы яго за сапраўдны пачатак хрысьціянскай эры, мы пабачым, што Аляксандр Македонскі, які памёр у 323 годзе да яе, памёр згодна з гэтым лічэннем у 19 годзе нашага юліянскага летазлічэння і заснаваў Александрыю як раз у 1-м годзе нашай эры.

З гэтага боку гледжання наша эра з’яўляецца эрай Александрыйскай – ад заснавання Александрыі Ягіпецкай (ab Urbae condita) дакладна так жа, як была эра ад заснавання горада Рыма.

Дынастыя Пталемееў у Ягіпце пачалася, згодна з такім лічэннем, з 10 года нашай эры, і яе апошняя прадстаўніца, прыгажуня Клеапатра, памёршая за 31 год да пачатку нашай эры, павінна была згодна з гэтым лічэннем памёрці каля 301 года юліянскага злічэння, яшчэ пры Канстанцыі Хлору, якому, згодна з маімі астранамічнымі вылічэннямі, і адпавядае спісаны з яго легендарны Юлій Цэзар, забраўшы Клеапатру ў яе ранейшага чалавека. Яна ж была гістарычным зернем і для легенды пра жонку Ўрыі, забраную царом Давыдам.

Такім чынам, мы можам паведаміць, хаця яшчэ і ў напалову легендарным выглядзе, гісторыю Ягіпта да самага пачатку нашай эры, а рымскую ледзь ці давядзём без фантазіравання далей за эпоху 30 тыранаў, бо ці Аляксандр Сявер спісаны з Аляксандра Македонскага, ці наадварот.

Раней гэтага, як пабачым із далейшых пяці тамоў маёй працы, усё губляецца ў імгле, і не існуе нічога акрамя апокрыфаў.

Дакладна так жа і гібель Геркуланума, Пампеі і Стабіі пры вывяржэнні Везувія, якое адносяць да 24 жніўня 79 гада пасьля нараджэння "Вялікага Цара", павінна быць аднесена, згодна з нашым меркаваннем, на канец IV ці пачатак V стагоддзя, і гэта падцвердзіцца, як пабачым у адным із наступных тамоў, вывучэннем помпейскіх знаходак, якія ўтрывмліваюць храналагічныя ўказанні.

Із усяго сказанага вышэй, мне здаецца, можна пераканацца, што "Вялікі Цар" Чэцці-Міней з’яўляецца сапраўдным гістарычным зернем евангельскага міфа пра Выратавальніка, або Лекара, як так жа можна перакласьці іудэйскае імя Хрыста. Яшчэ лепш сказаць: гэта не зерне, а першапачаткова вырасшае із яго дрэва, вяршыня якога была зрэзана і пасаджана адводкам на іншую храналагічную градку, на якой і вырасла ў новае самастойнае дрэва, пусьціўшае міфічныя парасткі да самых нябёс, а першапачатковы парастак, застаўшыся без вяршыні, пусціў самастойныя міфічныя галіны, частку якіх я і паведаміў тут. Гэта звычайны спосаб размнажэння міфаў шляхам адводкаў, і нам тут застаецца толькі аднавіць гістарычную вяршыню міфа пра "Вялікага Цара" Чэцці-Міней, г. азн. тое, што ад яе было адрэзана. І мы можам зрабіць гэта, кіруючыся псіхалагічнымі асаблівасьцямі светапогляду старажытных пакаленняў.

Зрабіўшыся знакамітасьцю пасьля свайго ўдалага прадказання зацьмення і ажыўлення із памёршых, "Вялікі Цар", вядома, быў абвешчаны сваімі прыхільнікамі сынам самога бога Грамабоя, а, такім чынам, і натуральным царом ўсёй зямлі.

Пачалося паўстанне ў Сірыі і Малой Азіі са знішчэннем імператарскіх статуй і статуй старажытных багоў, пра якое і паведамляюць грэцкія гісторыкі падчас валадараньня Валента, які даў пачатак легендзе пра "Чорнага цара" (Нерона), ганіцеля хрысьціян.

Ці браў дзейны ўдзел у гэтым паўстанні і сам "Вялікі Цар"? Магчыма, што і не і што яго супраць волі несьлі народныя хвалі туды, куды ён сам і не збіраўся плыць. Але супраціўляцца ўсеагульнаму мясцоваму паўстанню не было для яго ніякай магчымасьці: ён стаў тут толькі інэртнай цацкай іншых правадыроў, калі пад рэлігійным сьцягам загаварылі матэрыялістычныя і нацыянальныя захапленні насельніцтва. Ініцыятыва і кіраўніцтва перайшлі да тых, хто стаў называць сябе яго апосталамі, а ён ператварыўся толькі ў цудатворцу, ад аднаго дотыку да якога вылечваліся нервовыя хворыя.

Але вось у 377 годзе ён захварэў, а 1 студзеня 378 года памёр, і праз 3 дні пасьля гэтага, 4 студзеня, мы бачым у святцах сабор 70 вучняў пад старэйшынствам "брата господняга Якава".

Якім зрабілася становішча дзейнічаўшых ад яго імя? Зразумела – вельмі кепскім. Шмат хто із іх напэўна не жадалі паверыць, што аднойчы ажыўшы із памёршых і відавочны сын бога-Грамабоя раптам памёр. Напэўна чакалі, што вось ён хутка другі раз ажыве і пасароміць сваіх ворагаў, але дні праходзілі за днямі, і цела пачало парахнець.

У лютым непазбежна павінен быў пачацца раскол. Старэйшы брат "Вялікага Цара", да якога, згодна з радавым побытам таго часу, павінна была перайсьці яго ўлада, ніколі, вядома, цалкам не верыўшы у яго боскае паходжанне, памятаючы агульнае дзяцінства, не меў іншага выйсьця, як заявіць, што вучэнне пра яго несмяротнасць і ўсёмагутнасць было памылковым. А далёкія вернікі, якія не маглі

на ўласныя вочы пераканацца ў сумным для іх факце, павінны былі, наадварот, прыйсьці да высновы, што ў цэнтры іхнай тэакратычнай арганізацыі, адбылася здрада, і, натуральна, паўстала легенда пра Юду-здрадніка, цэнтрам якой стаў яго брат Юда. Тэзаімяніцтва здрадніка Юды "Жыція Святых", вядома, не святкуюць, хоць ён і быў апосталам і выконваў толькі прароцтва, але ён раздваіўся ў Евангеллі на Юду, брата гаспадняга, і на Юду-здрадніка, і дзень сьмерці першага згадваецца царквой. А другі брат, "Аўгуст" першасьвятар Пятро, які не быў сведкам сьмерці брата, стаў правадыром той фракцыі, якая прызнавала "Вялікага Цара" не памёршым, а толькі ўзнёсшымся на неба пасьля таго, як яму надакучыла нежаданне шматлікіх із яго ўласных прыхільнікаў адрачыся ад усіх старых багоў.

Так маглі натуральна паўстаць дзве першапачатковыя фракцыі хрысьціянскага свету: юдэі (г. азн. багаславячыя), з аднаго боку, і артадоксы (г. азн. праваслаўныя) – з другога, і мы бачым, што натуральным родапачынальнікам першай, па ўсёй верагоднасьці, быў першы брат "Вялікага Цара", "Нядрэмлючы" (Рыгор па-грэцку), ён жа "Богаславячы" (Юда па-сірыйску); натуральным родапачынальнікам другога – "Пятро", якога сустракаем і ў "Жыціях Святых", як брата Езуса (стар. 164, браты Васіля Вялікага).

Але гэты брат не патрапіў у такім званні ў Евангеллі, а быў прышчэплены, як апельсінавае дрэва да цытрыннага, да найстарэйшага паплечніка "Вялікага Цара" – Сымона. З гэтага боку гледжання лягчэй за ўсё тлумачыцца хуткі распад хрысьціянскага свету на "богаславячых" – юдэяў, і праваслаўных – артадоксаў.

У той час як "юдэі", быўшыя сведкамі натуральнай сьмерці "Вялікага Цара", выпрацавалі сабе месіянскае вучэнне, артадоксы на чале з Пятром ўсё яшчэ чакалі, што ён ажыве зноў і зьявіцца да іх жывым і здаровым. Відаць, вяртанне яго чакалася ў 378 годзе на дзень ўваскрэсення із памёршых, г. азн. на першую нядзелю пасьля першай поўнай луны наступаючай за часам вясновага раўнадзенства, і за сем тыдняў да гэтага быў прызначаны ўсеагульны пост і маленне пра вяртанне. Гэты звычай захаваўся і да гэтага часу. Самым хвалюючым момантам была, вядома, Паска ў 378 года. І мы павінны ўявіць сабе, што адбывалася ў розумах, калі прайшоў і гэты тэрмін, які ў 378 годзе прыпадаў на нядзелю 1 красавіка, і калі нічога асаблівага ў прыродзе не адбылося. Ці не ад гэтага бярэ свой пачатак і падманная рэпутацыя гэтага 1 красавіка, якая захавалася да гэтага часу?

Заставалася для высвятлення справы склікаць галоўных правадыроў тагачаснага хрысьціянства, якія, сабраўшыся 30 чэрвеня ў ліку 12 чалавек, вырашылі, што "Вялікі Цар" не памёр, а толькі ўзнёсся на неба, і трэба працягваць ранейшае вучэнне, чакаючы яго прышэсьця на наступны 379 год, калі велікодная нядзеля прыпадала на 21 красавіка. Потым усё было паўторана і трэцці раз у 380 годзе, калі велікодная нядзеля прыпадала на 12 красавіка.

Гэта была, на справе, толькі трайная прэлюдыя да першага Канстантынопальскага сабора, скліканага ў 381 годзе, дзе і быў сфармаваны другі тэзіс "сімвала веры" пра сына божага:

"І ў адзінага (веру) госпада нашага Езуса Хрыста, сына божага, адзінароднага, народжанага бацькам перад усімі стагоддзямі, святло ад святла, Бога сапраўднага ад Бога сапраўднага, народжанага, не створанага, адзінасутнага бацьку, праз якога ўсё адбылося". А першая частка пра адзінабожжа, – як я ўжо згадваў, – была рэзюміравана арыянскі Нікейскім саборам.

Такой ўяўляецца першапачатковая эвалюцыя хрысьціянства і юдаізма з рацыяналістычнага боку гледжання, як двух парасткаў, якія выраслі ізаднаго і таго ж кораня, але на розных тэрыторыях.

Паглядзім, на заключэнне, што гаворыцца ў "Жыціях Святых" пра двух братоў "Вялікага Цара".

Першасьвятар Нядрэмлючы (па-грэцку Рыгор) прайшоў з юнацкіх гадоў усё кніжнае вучэнне да самага канца, быў выдатным прамоўцам і выдатным філосафам. "Ён адружыўся з Фяозвай, якая была ўпрыгожваннем царквы і пазней стала дыяканісай". Застаўшыся ўдаўцом, Рыгор быў пасвечаы ў першасьвятары (біскупы), але арыяне пры Валенце прагналі яго каля 370 года, і ён 8 гадоў, да самай сьмерці Валента, бадзяўся па розных краінах. Калі на пасад сеў Феадосій і быў скліканы Канстантынопальскі сабор у 381 года, ён быў яго ўдзельнікам і "памёр у глыбокай старасьці". Я ўжо казаў, што гэта магчымы заснавальнік юдаізму (г. азн. багаслаўя), адкуль і атрымаў мянушку багаславячы (Юда).

А пра брата Пятра ў "Жыціях" не знаходзім нічога самастойнага, верагодна, таму, што ўсё яно ўключана ў біяграфію апостала Пятра. Разгледзім жа сьцісла і гэтую біяграфію.

Глава VI.

Апостал Сымон-Пятро як цень Сымона-вешчуна.

Апостал Сымон, – кажуць нам "Жыціі Святых", – быў палестынскім "рыбаком" із горада Віўсаіды, сын Ёны і брат Андрэя Першазванага, із роду Сымонаў. Імя яго па-жыдоўску азначае *Чуючы*, а па-грэцку *Адзнака*. Ён адружыўся з дачкой Арыставула (*найлепшага дарадцы*), брата апостала Варнавы (сына суцяшэння), і меў сына і дачку.

Езус , – кажуць нам, – быццам бы даў яму новае імя Кіфа, г. азн. Камень (па-грэцку Пятро), але гісторыя перанайменьня такая наіўная, – у выглядзе прароцтва, – што паверыць ёй можа толькі дзіця: "ты Сымон, сын Ёны, – быццам бы сказаў Езус пры першым поглядзе на яго, – і цябе назавуць Кіфа, што па-грэцку азначае камень (Петрас)".

Сымон так быў уражаны гэтым, што "больш не адыходзіў ад Езуса". Зразумела, што гэта простая белетрыстыка, і замена імя Сымон на Пятро павінна быць растлумачаная інакш.

Пасьля слупавання Езуса, Сымон, – распавядаюць нам "Учынкі апосталаў", – схіліў да хрысьціянства адразу некалькі тысяч чалавек і вылечыў пры гэтым кульгавага ад нараджэння, толькі падняўшы яго за руку і прамовіўшы:

– Устань і хадзі ў імя спадара Езуса!

Потым ён быццам бы забіў адным словам Ананію Ерусалімскага і яго жонку Сапфіру за утойванне абшчыннай маёмасьці, вылечыў расслабленага і ажывіў памершую дзяўчыну.

"Калі Ірад забіў Якава, брата Яна, ён пасадзіў Сымона-рыбака ў вязьніцу ў аковах, але анёл ноччу вывеў яго адтуль". Ён першым пачаў хрысціць язычнікаў і пасьля гэтага быццам бы сустрэўся з Сымонам-вешчуном – сваім цёзкай, які, прынёсшы яму дары, папрасіў даць і яму "святога духу", а Сымон-рыбак, раней ахвотна прынімаўшы розныя дары, быццам бы адмовіў яму (Учынкі 8, 18), кажучы, што не робіць нічога за хабар.

Згодна са сведчаннем Метафраста, у "Жыціях Сьвятых", апостал Сымон пайшоў із горада Святога прымірэння (Ерусаліма) у Царскі горад, із яго "ў Сідон і ў Трыпалі Фінікійскі", прызначаючы ўсюды біскупаў. "У Лаадыкіі ён прагнаў шмат нячыстых духаў". У Контр-Сталіцы ён дагнаў, – сведчаць нам "Жыціі", – і свайго цёзку Сымона-вешчуна, які, таксама як і сам Сымон-рыбак, уцёк ад праследу ўладаў, і з гэтага моманту Сымон-рыбак, як цень, спадарожнічае Сымону-вешчуну, пастаянна канкурыруючы з ім у цудах. Там, – кажуць нам, – Сымон-вяшчун збег ад Сымона-рыбака, які затым ажывіў памёршага ў галатыйскай Анкіры і дайшоў да Пераможнага горада (Нікеі). Затым Сымон-рыбак вярнуўся ў горад "Святога прымірэння", дзе ўпершыню сустрэў Саўла, таксама пераіменаванага пазней у Паўла, вярнуўся ў Малую Азію і дайшоў да Іліона на Гелеспонце, усюды прысвячаючы біскупаў. Потым ён зноў вярнуўся ў горад "Святога прымірэння".

У гэты час яго цёзка Сымон-вяшчун, – кажуць нам, – быў арыштаваны малаазійскімі ўладамі за пропаведзь таго ж хрысьціянства і адвезены ў аковах у Рым, дзе не толькі не быў пакараны, а, наадварот, быў прызнаны за бога, і сам цар Клаўдзій (г. азн. кульгавы) настолькі захапіўся яго вучэннем (*верагодна, астралагічнымі прадказаннямі: вяшчун азначае – прадказальнік*), што загадаў паставіць яго статую на беразе Тыбра з надпісам: "Сымону, святому богу".

А тым часам Сымон-рыбак, зараз пераіменаваны ў адрозненні ад яго ў Пятра, знайшоўшы ў Контр-сталіцы Саўла, таксама пераіменаванага ў Паўла, зноў як бы пайшоў па Малой Азіі і ўсюды прызначаў біскупаў, забыўшыся, што яны ўжо былі ім прызначаны пры першым падарожжы. Потым ён адплыў на Сіцылію і прыехаў у Рым ўслед за Сымонам-вешчуном.

Тут Сымон-вяшчун ужо паказваў у абарону хрысьціянства, але без згоды Сымона-рыбака, такія ж цуды, як і ён, але гэта, – дадаюць "Жыціі", – былі толькі "мары" (*прывіды*), прычым "душы памёршых прыходзілі і кланяліся Сымону-вешчуну, як богу". Ён прымушаў кульгавых не толькі хадзіць, але і скакаць, і сам ператвараўся то ў казу, то ў птушку, нават і ў полымя.

Але ўсё гэта атрымоўвалася толькі пад час адсутнасьці Сымона-рыбака. Як толькі Сымон-рыбак кідаў на яго пазірк, усе гэтыя "мары" знікалі.

У "Вялікай Чэцці-Мінеі" распавядаецца, што калі Сымон-рыбак прыйшоў да дома вешчуна Сымона, ён загадаў вялізнаму сабаку, які ляжаў каля яго дзвярэй, пайсьці і паведаміць пра сябе свайму гаспадару, і сабака адразу пайшоў і прамовіў Сымону-вешчуну чалавечым голасам: "Сымон-апостал мае жаданне да цябе зайсьці".

Сымон-вяшчун таксама загадаў сабаку ісьці і адказаць Сымону-апосталу: "Няхай Сымон заходзіць". Сабака выканаў і гэтае даручэнне. Тут абодва Сымоны выявіліся роўнымі.

Сымон-вяшчун, самастойна прапаведаваўшы хрысьціянства, пачаў і пры Сімоне-апостале тварыць "мары" (г. азн. прывіды), паказаўшы яшчэ большыя цуды. Пятро здзяйсняў тое ж, і спрэчка пра тое, хто із іх магутнейшы, так і засталася нявырашанай у гэтым спаборніцтве.

Першынство Сымона-рыбака выявілася ўжо на вуліцы тым, што Сымон-вяшчун змог прымусіць аднаго памёршага толькі паварушыць галавой, а Сымон-рыбак ажывіў яго канчаткова. Пасаромлены гэтым, Сымон-вяшчун зноў збег ад Сымона-рыбака, зрабіўшы сабе нечакана для ўсіх сабачую галаву, і хаваўся ад яго цэлы год па-за Рымам. Нарэшце, калі на пасад ўжо ўступіў Нерон (*імя якога па-латыні азначае проста чорны брунет*), ён вярнуўся ў Рым, і быў прыняты з

пашанай гэтым злым царом і стаў яго сябрам, увесь час самавольна прапаведуючы хрысьціянства".

Аднойчы ён, – кажуць нам "Жыціі", – загадаў адсекчы сабе галаву, абяцаючы ажыць на трэцці дзень, але, калі гэта захацелі выканаць, ён падставіў пад меч замест сябе Авена, зрабіўшы із яго прывіднага чалавека. Барану была адсечана галава, але Сымон-рыбак, ужо перайменаваны ў Пятра, адагнаў, быццам бы, гэтую "дз'ябальскую мару", і ўсе пабачылі, што адсечаная галава не чалавечая, а "Авена".

Каб аднавіць сваю рэпутацыю, Сымон-вяшчун абяцаў узнесьціся перад усімі на неба. Ён падняўся пасярод горада на высокі будынак, увянчаўшы сябе вянком, і прамовіў народу: "Я пакідаю вас і не буду абараняць ваш горад. Анёлы возьмуць мяне і ўзнясуць на неба да майго бацькі".

"Ён пляснуў рукамі, падняўся ў паветра і пачаў (*быццам бы*) лётаць, узыходзячы усё вышэй і вышэй, з дапамогай ўзносіўшых яго дэманаў".

Але яго вечная цень, Сымон-рыбак, усклікнуў: "О, дз'яблы! Імем бога майго, загадваю вам: не насіце яго больш!"

Дэманы адбеглі ад Сымона-вешчуна, і ён, пракляты, паляцеў уніз і моцна разбіўся аб зямлю. Народ пачаў крычаць:

– Вялікі бог, Пятра!

А Сымон, "пабіты і кпімы ўсімі, на наступную раніцу аддаў дэманам сваю душу".

Нерон, г. азн. Брунет, даведаўшыся пра смерць свайго сябра Сымона-вешчуна, вельмі ўгневаўся на Сымона-рыбака і пажадаў забіць яго, але той (*быццам бы*) схаваўся ў "Тарасконе" (верагодна, да Тартарэна із рамана Альфонса Дадэ). Потым ён, ужо канчаткова пад імем Пятра і як бы забыўшыся пра сваё ранейшае імя Сымон, з моманту сьмерці Сымона-вешчуна пайшоў у "гішпанскую Сірмію", потым у "афрыканскі Карфаген", потым у Ягіпет і, нарэшце, праз паўночную Афрыку зноў вярнуўся ў Рым і ў іншыя італійсккія гарады, а пасьля іх у Брытанію, усюды заахвочваючы людзей да хрысьціянства і прызначаючы біскупаў (Эк, як хлопца панасіла – няўжо аўтастопам? J.).

Там анёл, нарэшце, паведаміў яму: "Час табе прыняць крыжовую сьмерць у Рыме!" Падзякаваўшы бога і анёла, Пятро пайшоў у Рым, на 12-м годзе валадараньня Нерона. Ён прызначыў там біскупам Клімента "і далей цягнуць калясьніцу божага слова". "Шматлікія вельмі шануемыя праз сенатарскі чын мужчыны і жанчыны прасвятліліся ў гэты час ад яго. Нават дзве самыя прыгожыя жонкі Нярона ахрысьцілі ад Пятра і адмовіліся жыць далей у шлюбе з царом язычнікаў".

Нерон так раззлаваўся за гэта, – што загадаў пакараць Пятра. Пятро меў намер зноў збегчы із горада, але, калі ўжо падышоў да брамы, раптам пабачыў ідучага насустрач яму Езуса.

– Куды ідзеш? – спытаў ён Езуса.

– Іду на новае ўкрыжаванне, – адказаў яму Езус і знік. Пятро спачатку здзівіўся такому бачанню, потым зразумеў, што "Выратавальнік" жадае зноў укрыжавацца ў яго асобе, і вярнуўся ў сваю царкву. Там ён і быў схоплены ваярамі з усімі сваімі прыхільнікамі. Большасьці з іх адсеклі галовы, а Пятра Нерон загадаў слупаваць, пры гэтым Пятро папрасіў, каб яго слупавалі адваротна Хрысту, уверх нагамі. Гэтае яго прашэнне было быццам бы выканана Няронам 29 чэрвеня на 12-м годзе яго валадараньня. А праз год, у той жа дзень, – паведамляюць нам "Жыціі", – у Рыме быў пакараны мячом Саўл, які ператварыўся ў Паўла.

* * *

Што тут рэальнага? – запытаю я ў чытача.

І калі чытач адкажа мне: рэальнымі з’яўляюцца падарожжы Сымона-рыбака ў Брытанію, Гішпанію, Карфаген, Ягіпет і ў Малую Азію, а ўсё астатняе не адпавядае рэчаіснасьці, – то я яму адкажу, што згодна з такім “спосабам выключэнняў" можна абвясьціць рэальнымі і апавяданні із "Тысячы і адной ночы", а яшчэ ў большай ступені падарожжы дікенсава містэра Піквіка і гогалеўскага Чычыкава у якіх нават няма відавочных недарэчнасьцей, накшталт нечаканага з'яўлення на чыіх-небудзь чалавечых плячах сабачай галавы, накшталт той, якая з'явілася на шыі Сымона-вешчуна пры яго збяганні ад Сымона-Пятра.

Тут абсалютна няма ні аднаго слова, якое мы мелі б права прыняць за рэальнасць. Абедзве фігурыруючыя тут асобы: і Сымон-вяшчун, і Сымон-рыбак з'яўляюцца героямі адной із тэалагічных казак сярэдніх стагоддзяў.

Хто ж даў падставу да такой казкі? Да казкі пра Сымона-рыбака, пераназванга ў Камень, даў падставу празваны Каменем жа брат "Вялікага Цара" (Васіля Вялікага), які і сам даў падставу да евангельскай казкі пра "Цара Юдэйскага". А хто ж даў падставу да легенды пра Сымона-вешчуна, за якім быццам бы ішоў паўсюль, як цень, Сымон-Камень, ён жа рыбак? Мне здаецца, што гэта той жа самы брат "Васіля Вялікага". Падобна таму, як Юда, брат Езуса, падзяліўся на Юду-здрадніка і на апостала Юду, так і гэты падзяліўся на Сымона-чарадзея і на Сымона-Каменя, якія і вызначаны легендай да вечнай барацьбы адзін з адным. Навошта? Я лічу цалкам магчымым, што брат "Вялікага Цара" (Васіля Вялікага) занадта захапіўся ў сваім астралагічным старанні і даваў не спраўдзіўшыя прадказанні, а потым, некалькі страціўшы розум і ўявіўшы, што "вера сапраўды можа ўзнесьці яго на паветра", і на самай справе кінуўся з даху будынка, будучы выкліканы на падобнае "выпрабаванне верай" скептыкамі, і разбіўся да сьмерці.

Падобныя прыклады прыводзяцца не адзін раз. У гісторыі авіяцыі распавядаецца, як у XVII стагоддзі адзін разанскі мешчанін, зрабіўшы сабе крылы, цалкам так жа і з такім жа вынікам саскочыў із адной із маскоўскіх званніц. Чаму ж было не здзейсніць падобнае і першаму із апосталаў каб давесьці сапраўднасць сваёй веры? Псіхалагічна падобныя ўчынкі былі нават непазбежнымі з боку фанатыкаў. Бо і ў Евангеллі паведамляецца, як Сатана ўзвёў "Езуса" на дах храма і прапанаваў яму кінуцца ўніз, але "Езус" разважліва адмовіўся. Вядома, такія спробы доказу праўдзівасьці якога б то ні было із існуючых зараз веравызнанняў заўсёды прыводзілі толькі да адмоўных вынікаў. А як жа пасьля гэтага было справіцца вернікам з падобнымі выпадкамі? Вядома, толькі адным спосабам: разбіўшыся Сымон быў не сапраўдным апосталам Сымонам, а проста вешчуном, які прыняў яго вобраз і яго імя. Сапраўдны ж апостал быў тут жа, але менавіта ён і прымусіў вешчуна ўпасьці. Затым паўстала легенда, што сапраўдны апостал яшчэ пры жыцці Езуса быў перайменаваны із Сымона ў Пятра і не толькі не мае нічога агульнага з гэтым няўдалым скакуном ў славу Езуса, а, наадварот, усё жыццё змагаўся з ім, ідучы за ім, як цень. Толькі такім спосабам і магла з’явіцца з псіхалагічнага боку гледжання гэтая легенда пра пастаянную барацьбу двух Сымонаў аднаго з другім. Іншага рацыянальнага тлумачэння тут не існуе.

Што ж да апавядання пра ўсячэнне мячом галавы Авена, замест галавы самога Сымона, то яно лягчэй за ўсё магло быць навеяна мечападобнай каметай, якая прайшла із Змеятрымальніка – сімвала Езуса – праз сузор'е Авена (ці

наадварот), якая няўдала была растлумачана астролагам Сымонам як прадвесьце новага прыходу Езуса. Калі нічога абяцанага з гэтай нагоды не адбылося, далейшыя вернікі лёгка маглі зваліць і гэтую няўдачу на галаву таго ж разбіўшагася за сваю веру вешчуна Сымона, з тлумачэньнем, што сапраўдны апостал Сымон не толькі не ўдзельнічаў у гэтым, але і загадзя выкрываў Сымона за такую "мару".

З'яўленне якой каметы магло б задаволіць гэтай умове? Услед за няўдалым слупаваннем Езуса, мы маем, згодна з кітайскім летапісам Ма-Туан-Лін, бліжэйшае назіранне прыблізна такой жа каметы толькі 9 сакавіка 373 года, на 10-ым годзе кіравання Валента Нерона, калі Сонца было ў Рыбах, а Авен згараў ў полымі вячэрняга зарыва. Камета Галея прайшла тады праз Авен вечарам з малым бляскам, але выйшла 9 сакавіка з вялікім бляскам із полымя ранішняй зоркі ў сузор'і Вадалея, сімвалізаваўшага Яна-Купацеля. Праз палову года, бліжэй да 25 верасня, калі Сонца перайшло ў Панну, яна была назіраемай вечарамі ўжо ў вобласьці Змеятрымальніка. Гэта і магло даць нагоду да наступнага тлумачэння няўдачы прароцтва: можна было сказаць, што нябесны меч адсёк пад час гэтага свайго падарожжа па небе не галаву Змеятрымальніка, а схаваўшагася за Сонцам Авена, і таму не адбылося канца сусвету. А потым, дзякуючы неразуменню астральнага значэння апавядання, замест галавы Змеятрымальніка лёгка магла быць падстаўлена і галава самаго Сымона. Наступная камета ў Авене была толькі ў 568 годзе, праз 200 гадоў пасьля слупавання Езуса. Яна была вялізнай, але прайшла наадварот: ад Змеятрымальніка як раз праз галаву Авена, дзе і знікла. Яна вельмі падыходзіць да каметы, якая дала нагоду да прароцтва "Мані-Факел-Фарэс", у біблейскай кнізе "Данііл".

Згодна з гістарычным меркаваннем, я схільны спыніцца на першай із гэтых камет, хоць да літаральнага тэксту легенды і падыходзіць больш другая, так як першая была толькі праз пяць гадоў пасьля няўдалага слупавання "Вялікага Цара".

Але як бы мы ні паглядзелі на гэта, а ў раздваенні першага апостала хрысьціянства на двух Сымонаў наўрад ці можна сумнявацца.

З гэтага пункту гледжання, апостал Сымон-Пятро быў не ўкрыжаваны "уверх нагамі" у Рыме, а сам кінуўся такім чынам з нейкага высокага будынка перад прысутнічаючым народам, каб даказаць праўдзівасць і магутнасць свайго веравызнання, і разбіўся за яго. Гэтая трагічная акалічнасць магла даць падставу і для евангельскай легенды, дзе сатана прапануе Езусу зрабіць як раз тое ж самае. А адмова Езуса ад гэтай прапановы сатаны магла быць нават знарок прыдуманай пасьля няшчасьця з апосталам Сымонам-вешчуноў для таго, каб даць далейшым хрысьціянам права адмаўляцца ад падобных прапановаў язычнікаў.

Уявіце сабе самі, што такое вырашальнае выпрабаванне было прапанавана зрабіць у сталіцы тагачаснай Заходняй імперыі, перад усім народам найвялікшаму із павучальнікаў новага веравызнання і скончылася так жаласна. Што тут можна было зрабіць, акрамя сцвярджэння, што загінуў не ён, а яго падстаўны спадарожнік, і што сам Езус "забараняе" выконваць такія прапановы сатаны?

Глава VII.

Храналагічны рэестр візантыйскіх святых па стагоддзях ад 1 да 1000 года нашай эры і высновы із гэтага.

У "Садзе святых", маючым назву іхных "Жыцій", усе святыя размяшчаюцца па днях іх сапраўднай або ўяўнай сьмерці. Пад кожным днём месяца прыводзіцца жыціё сьвятога, які памёр у гэты дзень, але, на вялікае здзіўленне, уважлівы чытач заўважае, што ў той час як дні сьмерці кожнага з іх так добра вядомы аўтарам, гады гэтай падзеі часта застаюцца ім невядомымі. У адных выпадках прыводзіцца толькі стагоддзе, а ў іншых гаворыцца, што "гэта было пад час Траянава", ці "Дыяклетыянава царавання", або пад час нейкага іншага.

У гэтым сваім рэестры, каб пазбегнуць самавольства, я адкінуў усе нявызначаныя ўказанні і выбраў толькі тых сьвятых, для якіх даецца і дзень і год, незалежна ад таго, веру я гэтаму вызначэнню ці не.

Вось гэты рэестр (прама із панцялеўскага выдання: "Жыціі Сьвятых"). Ўзята усё цалкам.

I стагоддзе.

"Езус Хрыстос" памёр быццам бы ў 33 годзе нашай эры, у сакавіку. У гэтым жа стагоддзі лічацца памёршымі і яго 12 апосталаў і 70 яго вучняў.

Гэта, вядома, легенда, як даводзілі ўжо і да мяне. Але калі мы палічым іх усіх легендарнымі, то *ніякіх выдатных дзеячаў хрысьціянства ў гэтым стагоддзі няма*. Апосталаў "Цара Юдэйскага" разам з ім самім даводзіцца лічыць апакрыфіраваннымі із дзеячаў IV і V стагоддзяў.

II стагоддзе.

Акрамя відавочна алегарычных сьвятых, накшталт Веры, Надзеі, Шанавання і іхнай маці Мудрасьці і таму падобных, пазначаны гады толькі для двух:

Палікарп (г. азн. шматплод) Сьмірнскі, "вучань Саўла", памёр, – кажуць нам, – 23 лютага каля 167 гада пасьля нараджэння Хрыста.

Аверкій (*трымальнік*) Фрыгійскі, быў у Рыме пры Марку Аўрэлія і памёр, – кажуць нам, – 22 кастрычніка 167 гада пасьля нараджэння Хрыста.

Вы самі бачыце, што абодва асобы нязначныя, і ніякіх іншых чым-небудзь выдатных дзеячаў хрысьціянства на працягу II стагоддзя нашай эры няма, ды і ў гэтых двух гады патрэбна, відаць, лічыць не згодна з нашай сучаснай эрай, а ад нараджэння Васіля Вялікага (333 г.), як сапраўднага Хрыста (г. азн. памазанага), або згодна з эрай Дыяклетыяна (284 г.), якой і да гэтага часу карыстаюцца хрысьціяне-копты (абісінская ж царква лічыць яе з 270 года).

III стагоддзе.

Вавіла (*брат бога*) Антыяхійскі , памёр 4 верасня 251 г. "пасьля Н.Х." Карп (плод) і Папіла (бацюшка), Агатадор (*добры дар*) і Агафоніка (*добраперамагаючая*), памёрлі пры Дэцыю, 13 кастрычніка 231 г. "пасьля Н.Х.". Ісідор (*дар Ізіды*), памёр 14 траўня 251 г. "пасьля Н.Х.". Стэфан (*вянок*) Рымскі, памёр 2 жніўні 257 г. "пасьля Н.Х". Нічыпар (*пераможны*) Антыяхійскі, памёр 9 лютага 260 г. "пасьля Н.Х.". Кіпрыян (кіпрскі) Карфагенскі, памёр пры кіраванні Валяр'яна, 31 жніўня 257 г. "пасьля Н.Х.". Дыянісій (*бог вінаробства*) Александрыйскі, памёр пры кіраванні Валяр'яна, 5 кастрычніка 265 г. "пасьля Н.Х.". Іпаліт (*без падрабязнасьцей*), памёр 30 студзеня 269 г. "пасьля Н.Х.". Рыгор (*пілнуючы*) Неакесарыйскі, вучань Арыгена, памёр 17 лістапада 270 г. "пасьля Н.Х.". Фалалей (*кветка масліны*) Кілікійскі, памёр 20 траўня 284 г. "пасьля Н.Х.". Сікст (*выпрасаваны*) Рымскі і архідыякан Лаўрэнцій (*лаўровы*), памёрлі 10 жніўня 288 г. "пасьля Н.Х".

Зноў вы бачыце самі, што ніякіх чым-небудзь выбітных дзеячаў хрысьціянства ў III стагоддзі няма, ды і пры гэтых, нічым не выдатных, выказванне "пасьля Н.Х.", відаць, трэба разумець: "пасьля нараджэння Васіля Вялікага", або, згодна з "эрай Дыяклетыяна", з 276 года па-абісінскі, або з 284 года па-ягіпецку, як тамтэйшыя жыхары і да гэтага часу лічаць "хрысьціянскія гады".

IV стагоддзе.

Зараз паглядзіце самі, колькі "хрысьціянскіх" дзеячаў раптоўна з'яўляецца ў IV стагоддзі! І, акрамя таго, звярніце ўвагу на іхныя якасьці: у першай палове да Канстанціна зноў няма ніводнай колькі-небудзь выбітной асобы, і мы можам дапусціць, што і яны кааптаваны сюды праз непаразуменне шляхам змешвання эры Дыяклетыяна з нашай сучаснай; але для другой паловы гэтага стагоддзя ўжо нельга гэтага сказаць. Там упершыню з'ўляюцца сьвятыя, якія атрымалі найменні вялікіх.

1-я палова IV стагоддзя.

Анфім Нікамідзійскі, памёр 3 верасеня 302 г. "пасьля Н.Х.".

Артамон (*Верхні Ветразь*), памёр 13 красавіка 303 г. "пасьля Н.Х.".

Феапемпт і Феона, памёрлі 5 студзеня 303 г. "пасьля Н.Х.".

Феадосій Анкірскі, пры Дыяклетыяне, памёр 18 траўня 303 г. "пасьля Н.Х.".

Ірыней Смірнскі, пры Дыяклетыяне, памёр 26 сакавіка 304 г. "пасьля Н.Х.".

Амфіён і Эдесій, памёрлі 2 красавіка 306 г. "пасьля Н.Х.".

Зьміцер Салунскі, памёр 24 кастрычніка 306 г. "пасьля Н.Х.".

Платон Анкірскі, памёр 18 лістапада 306 г. "пасьля Н.Х.".

Гурый, Самона і Авіва, памёрлі 15 лістапада 306 г. "пасьля Н.Х.".

Маркел, біскуп Рымскі, памёр 7 чэрвеня 310 г. "пасьля Н.Х.".

Кір, Ян, Апанасія, памёрлі 31 студзеня311 г. "пасьля Н.Х.".

Гардзій, памёр 3 студзеня каля 312 г. "пасьля Н.Х.".

Аляксандр і Антаніна, памёрлі 10 чэрвеня 313 г. "пасьля Н.Х.".

Міна, Гермаген і Яўграф Александрыйскі, памёрлі 10 снежня 313 г. "пасьля Н.Х.".

Хведар Страцілат, памёр 8 лютага 319 г. "пасьля Н.Х.".

Феадор Кірінейскі, памёр 2 сакавіка 320 г. "пасьля Н.Х.".

Сільвестр Рымскі, памёр 2 сакавіка 335 г. у Майнцы "пасьля Н.Х.".

Імператар **Канстанцін** роўна-**Апостальны**, памёр 23 траўня 337 г.

Сімяён, біскуп Пярсідзкі, памёр 17 красавіка 340 г.

Мілій, Абросім і Сіма, памёрлі пры Сапоры 10 лістапада 341 г.

Мікалай Цудатворац, памёр 6 сьнежня 342 г.

Садок, біскуп Пярсідзкі, памёр пры Сапоры II каля 20 лютага 344г.

2-я палова IV стагоддзя.

Пахом Вялікі, Нільскі, памёр 15 траўня 348 г.

Яго брат Ян памёр ўслед за ім.

Спірыдон Кіпрскі, памёр 12 снежня 348 г.

Мірон Крыцкі, памёр 8 жніўня прыблізна каля 350 года.

Маркіян і Мартыярый, памёрлі 25 кастрычніка 355 г.

Антоній Вялікі, памёр 17 студзеня 356 г. Павел Просты, вучань Антонія Вялікага, які памёр у 356 годзе жыў у Ягіпце, памёр у другой палове IV стагоддзя.

Яўстафій Антыяхійскі, памёр 21 лютага 360 г.

Васіль Анкірскі, памёр 22 сакавіка 363 г.

Феадор-Хрыстос ("пасвечаны"), вучань Пахомія Вялікага: ён памёр 16 траўня 368 г. (у год укрыжавання Езуса). Яго малодшы брат Пафнуцій быў яго

паплечнікам. Гэта новы водгалас легенды пра "Вялікім Цара". Ён жа, верагодна, і Мататыя Макавей.

Панас Вялікі, памёр 18 студзеня 373 г.

Васіль Вялікі, г. азн. "**Вялікі Цар**", памёр 1 студзеня 379 г. Пасьля яго сьмерці адбыўся "контр-сталічны" сабор 379 года.

І ўсе яго родныя сьвятыя:

Рыгор Ніскі, малодшы брат Васіля Вялікага. Нарадзіўся каля 332, памёр 10 студзеня каля 394 года.

Фяозва, сястра Вялікага Цара, памёрла 10 студзеня 385 г.

Малодшы брат "Васіля Вялікага" Пятро (гл. Жыццё Макрыяны) памёр 19 ліпеня на прыканцы IV стагоддзя.

Макрыяна, або Фёкла, сястра "Вялікага Цара" (Васіля), памёрла 19 ліпеня 379 г. Мікіта, памёр 15 верасня 372 г.

Іларыён (*радасны*) **Вялікі**, нарадзіўся ў Палестыне ў 291 г. і памёр 21 кастрычніка 372 г.

Яфрэм Сірын, памёр 20 студзеня 372 г.

Вадзім, памёр у Персіі пры Сапоры 9 красавіка 376 г.

Мялецій Антыяхійскі, IV стагоддзе, памёр 12 лютага, старшыня Канстантынопальскаг сабора 381 г.

Ісакій Далмацкі, памёр 30 траўня 386 г.

Кірыл Ерусалімскі, удзельнік сабора 381 г., ахрібіскуп ерусалімскі з 350 г.; памёр 18 сакавіка 386 г. Пры ім быў яркі крыж на небе і землятрус у Палестыне.

Макарый Ягіпецкі, памёр 19 студзеня 390 г., каля 80 гадоў ад роду.

Нона, маці Рыгора Багаслова (гл. 25 студзеня), а яго бацькам і яе чалавекам быў астролаг Рыгор, шанаваўшы нябесныя сьвяцілы і полымя. Пасьля свайго далучэння памёр 5 жніўня 374 г.

Рыгор (*пільнуючы*) **Багаслоў**, нарадзіўся ў 328 г. Парэшткі, хутчэй за ўсё, не сапраўдныя, знаходзяцца ў храме Пятра ў Рыме. Памёр 25 студзеня 390 г.

Амфілохій Іканійскі. Прысутнічаў на Сусветным саборы 381 г., памёр 23 лістапада 395 года.

Вы самі бачыце, што калі лічыць жыціё Мікалая Цудатворцы спісаным, як прызнаюць нават тэолагі, з жыцьця Мікалая Пінарскага[59], а імператара Канстанціна І памёршым неахрышчаным, як гэта сцвярджалі некаторыя гісторыкі і да мяне, то ніякіх выдатных дзеячаў праваслаўнага хрысьціянства ў першай палове гэтага стагоддзя таксама няма. Але з другой яго паловы, на якую прыпадае дзейнасць евангельскага "Цара Юдэйскага", атаясамляемага згодна з маім вылічэннем часу слупавання з "Вялікім Царом" (Васілём Вялікім), пачынаецца шэраг сьвятых, якія атрымалі назву **вялікіх** і сапраўды моцна садзейнічалі пашырэнню хрысьціянства. Такімі з’яўляюцца пазначаныя тут і далей буйным шрыфтам: Пахом Вялікі, Антон Вялікі, Хведар Хрыстос (асвечаны), Васіль Вялікі, Іларыён Вялікі, Рыгор Багаслоў, а за імі ідуць Ануфрый Вялікі, Ян Златавуст (аўтар Апакаліпсіса), Сысой Вялікі, Кірыл Апостальскі, Пімен Вялікі, Арсень Вялікі, Яўхім Вялікі, Феадосій Вялікі і Сава Хрыстос (г. азн. "асвечанае віно").

Што ж да самога "Вялікага Цара" (Васіля Вялікага па-грэцку), то звярніце ўвагу на тое, што не толькі ён сам, але і ўсе яго браты і сёстры прылічаны тут да ліку хрысьціянскіх сьвятых, чаго няма ні ў якога іншага сьвятога, акрамя

[59] Біскуп Антыёхіі: “Мікалай Пінарскі”.

евангельскага Хрыста, які і тоесны з ім згодна з маімі вылічэннямі ў III главе гэтай часткі маёй кнігі.

V стагоддзе.

А вось і сьвятыя *апостальскага* V стагоддзя ў тым жа родзе.

Майсей Мурын Ягіпецкі, памёр 28 жніўня прыблізна 400 г.

Ануфрый (*Сонца-бык Грамабоя*) **Вялікі**, памёр 12 чэрвеня каля 400 г.

Марк Пустэльнік (*ён жа Афінскі*). Спыніў ссунуўшуюся гару, і анёл служыў яму. Памёр 5 красавіка каля 400 г. Вельмі цікавая легенда пра яго. Верагодна, нагоду да яе даў евангеліст Марк.

Ян Залатавуст, або **Апостал Ян**, нарадзіўся ў 354 г., памёр 13 лістапада 407 г.

Аляксей, "чалавек божы", памёр 17 сакавіка 411 г.

Якаў Персіянін, нарадзіўся на прыканцы IV стагоддзя, памёр 27 лістапада 421 г.

Парфірый (*пурпурны*) Газскі, памёр 26 лютага 421 г.

Ціхан (*ад цюхэ – лёс*) Амафунтскі, памёр 16 чэрвеня 425 г.

Сысой (*шосты*, ад жыдоўскага *шыш*) **Вялікі**, памёр 6 ліпеня 429 г.

Паўлін, нарадзіўся ў 353 г. і памёр 23 студзеня або 18 траўня 431 г.

Ян-Касіян Рымскі, памёр 26 люты 435 г. у Марсэлі.

Ісідор (*Дар Ізіды*) Пелузіод, памёр 4 лютага 436 г.

Кірыл (гаспадарчык) Александрыйскі, муж **Апостальскі**, памёр у чэрвені 444 г.

Прокл (*далёкі*) Канстантынопальскі, памёр 20 лістапада 447 г.

Варлам і Іасаф, прапаведнікі ў Індыі, памёрлі 19 лістапада 447 (?) г.

Пімен (*пастыр*) **Вялікі** Ягіпецкі, памёр 27 жніўня 450 г.

Арсень (*мужны*) **Вялікі**, памёр 8 траўня 450 г.

Ян Кушчык, памёр 15 студзеня 450 г.

Папа **Леў Вялікі**, пераемнік пап Цэлестына і Сікста III. Склікаў Халкедонскі сабор 451 г., памёр 18 лютага 455 г.

Сімеён Слупнік із Кілікіі, памёр 1 верасня 459 г.

Яўхім (*благаахвяруючы*) **Вялікі**, нарадзіўся ў 376 г., памёр 20 студзеня 473 г.

Герасім Іярданскі, памёр 4 сакавіка 475 г.

Маркел Эфэскі, памёр 29 снежня 485 г.

Венедыкт Італійскі, нар. 480 і памёр у 543 годзе.

Мы бачым, што хрысьціянскія знакамітасьці, пачаўшыся ў другой палове IV стагоддзя, працягваюцца і тут на ўсё V стагоддзе. У гэтым стагоддзі, як я ўжо паказаў у сваёй кнізе "Прарокі" і як пакажу тут у наступных раздзелах, былі напісаны ўсе найбольш значныя біблейскія "прадказанні", і сярод гэтых сьвятых мы можам спадзявацца адшукаць і іхных аўтараў, хоць бы яны і выявіліся пазней уключанымі у лік апосталаў евангельскага "Настаўніка".

Мал. 54. Ход у Эмаус, са старадаўняй выявы на слановай костцы (Парыжская нацыянальная бібліятэка, IX ст.).

VI стагоддзе.

Феадосій (*г. азн. дадзены Богам*) **Вялікі**, памёр 11 студзеня 529 г.

Сампсон Рымскі, памёр 27 чэрвеня 530 г.

Сава Хрыстос (г. азн. Асвечанае Віно), нар. у 436 г., памёр 5 снежня 531 г. Верагодны заснавальнік звычая прычашчэння віном ва Усходняй царкве.

Яфрэм Антыяхійскі , памёр 8 чэрвеня 545 г.

Ян, Нікапольскі маўчальнік, памёр 3 сьнежня 558 г.

Кірыян із Карфагена, памёр 29 верасня 556 г.

Яўціхій Канстантынопальскі, нар. у 512 г., памёр 6 красавіка 532 года.

Сімяён Постнік Канстантынопальскі, памёр 2 верасня 595 г.

Сімяён Слупнік Дзіўнагорац (Антыяхійскі), памёр 24 траўня 596 г.

У гэтым стагоддзі заканчваюцца хрысьціянскія дзеячы, якія атрымалі назву Вялікіх або Хрыстоў (*асвечаных*), адпавядаючыя дванаццаці апосталам Езуса і біблейскім прарокам, як хутка пабачым.

Далей ідуць ужо толькі вядомыя хрысьціянскія пісьменнікі, якія не атрымалі такіх найменняў, хоць бы яны і цалкам заслугоўвалі іх, як Ян Дамаскі.

VII стагоддзе.

Рыгор Двоеслоў, памёр у 604 г., папа рымскі з 12 сакавіка 596 г. Да яго перадасвечаная, г. азн. гарачая літургія здзяйснялася "паводле вуснага падання", г. азн. як хто пажадае. Ён першы прызначыў яе з сучаснымі выхадамі і спевамі. Магчыма, што і наогул сучасная літургія належыць яму, а не Васілю Вялікаму і не Яну Залатавусту.

Тамаш Канстантынопальскі, памёр 21 сакавіка 610 г., вымаліўшы сабе смерць праз тое, што загайдаліся крыжы на цэрквах у Галятыі.

Ян Кіпрскі, памёр 12 лістапада 620 г.

Сафроній Іерусалімскі, памёр 11 сакавіка 644 г.

Максім Спавяданьнік (верагодна, прадказальнік канца свету ў 666 годзе), памёр 21 студзеня 662 года.

Цікава, што другая палова гэтага VII стагоддзя, якая прыходзіцца на час пасьля апакаліптычнага жахлівага 666 года, у якім чакалася заканчэнне свету, характарызуецца моцным падзеннем колькасьці сьвятых. Верагодна, было моцнае разчараванне і пераход ад прароцкага грознага хрысьціянства да мірнага евангелічнага (гл. дыяграму на стар. 170... 172).

VIII стагоддзе.

З 666 года пачынаецца, – як пабачым далей, – новае евангеліцкае хрысьціянства.

Андрэй Крыцкі, памёр 4 ліпеня 712 г.

Марк Афінскі, памёр 15 студзеня 725 г. Верагодны евангеліст Марк.

Герман Канстантынопальскі, памёр 12 траўня 740 г.

Феафан Спавядальнік ў Канстанцінопалі, нарадзіўся ў 758 г. і памёр 12 сакавіка 761 г.

Феафіл, VIII стагоддзе, памёр 10 кастрычніка ў Баўгарыі.

Мікіта Канстантынопальскі, памёр 13 кастрычніка 763 г.

Стэфан Новы, Канстантынопальскі, нарадзіўся ў 715 г. і памёр 28 лістапада 767 г.

Ян Дамаскін, **Багаслоў**, памёр 4 снежаня 776 г.; склаў шмат царкоўных гімнаў. Сапраўдны аўтар Евангелля Яна.

Леў, біскуп Катонскі, памёр 20 лютага 780 г.

Тарасій, біскуп Канстантынопальскі і ўдзельнік Канстантынопальскага сабора 786 года, памёр 25 лютага.

Другая палова гэтага VIII стагоддзя, калі хрысьціянскі свет апамятаўся ад чаканняў заканчэння свету ў 666 годзе, характарызуецца ўзнікненнем новай ідэалогіі хрысьціянства. Яна, відаць, была пачата Маркам афінскім, верагодным аўтарам Евангелля Марка.

IX стагоддзе.

Гэтае стагоддзе характарызуецца асаблівым уздымам евангеліцкага хрысьціянства. Грозныя прароцтвы і грымоты на зямных цароў сціхаюць і пачынаецца хаўрус царквы і дзяржавы.

Яўхім Салунскі, памёр 15 кастрычнік 824 г.

Мікіта Мікадзійскі, памёр 3 красавіка 824 г.

Хведар Студыт, памёр паблізу Канстантынопаля 11 лістапада 826 г. Верагодны аўтар Евангелля Мацвея.

Хведар Накрэслены, памёр 27 снежня 840 г.

Іларыён Новы, Далмацкі (у адрозненні ад Вялікага, памёршага 21 кастрычніка ў IV стагоддзі), памёр 6 чэрвеня 845 г.

Іянікій Вялікі із Віфініі, памёр 4 лістапад 846 г.

Нікіфар Спавядальнік, памёр 13 сакавіка 946 г. паблізу Канстантынопаля.

Ігнат Канстантынопальскі, памёр 23 кастрычніка 877 г.

Ёсіф Песьняпевец із Сіцыліі, памёр 4 жніўня 883 г.

Усё гэтае стагоддзе было стагоддзем распрацоўкі евангельскай ідэалогіі.

X стагоддзе.

Лука Грэчаскі, памёр 7 лютага 946 г. Магчымы евангеліст Лука.

Далейшы працяг гэтага рэестра сьвятых я лічу залішнім. У X стагоддзі хрысьціянства распаўсюдзілася ўжо па ўсіх краінах Яўропы, і кожная краіна імкнулася ствараць сваіх нацыянальных сьвятых. Пачаліся крыжовыя паходы, як вынік прымірэння царквы з дзяржавай, пасьля марных чаканняў Езуса, у 666 годзе. З'явіліся "пасланні" ад імя апостала Паўла і іншых з заклікамі: "няма ўлады не ад бога" і "рабы, упакорвайцеся сваім гаспадарам".

Пакідаючы гэты новы перыяд праз недахоп месца ў гэтай главе без спецыяльнай распрацоўкі, я размяшчаю толькі дыяграму таго, што было мной выкладзена. Гэтая дыяграма настолькі павучальная, што грунтуючыся толькі на ёй адной можна было б зрабіць выснову, што хрысьціянства пачалося ніяк не ў I стагоддзі нашай эры, а толькі ў IV.

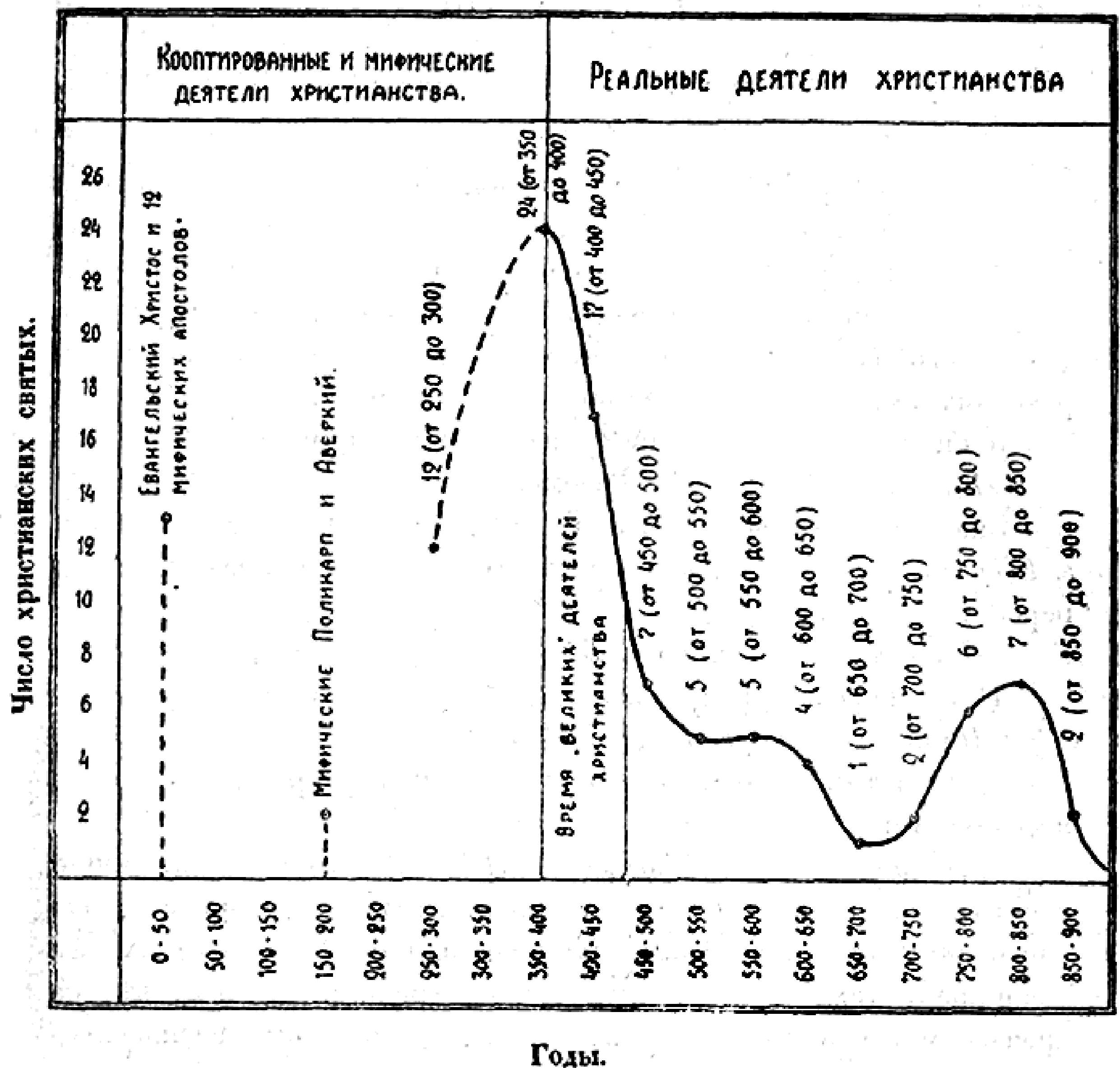

Мал 55. Дыяграма, якая паказвае колькасць хрысьціянскіх сьвятых прыпадаючыя на кожныя 50 гадоў ад пачатку нашай эры. Улічаны толькі тыя сьвятыя, для якіх пазначаны год сьмерці і паведамляецца хоць хто-небудзь, акрамя адных імёнаў ("Жыціі Святых" на рускай мове, выд. Панцелеева, адкуль узята ўсё што ёсць). Па вялічэзнаму выступу над прамежкам ад 350-га да 400-га года відаць, што першы стыхійны выбух хрысьціянства быў у другой палове IV ст. Да яго – адны міфы, а пасьля яго перыяд рэзкага падзення

пасьля 666 (апакаліптычнага) года н. э. і потым у прамежку ад 700 да 900 годамі адраджэнне хрысьціянства ў новым евангельскім выглядзе.

Табліца IV.

Сьвятыя мужчынскай стаці Ўсходняй царквы, час жыцця якіх пазначаны ў дванаццацітомным поўным выданні праваслаўных святцаў. (Складзена А. А. Румянцавым і аўтарам).

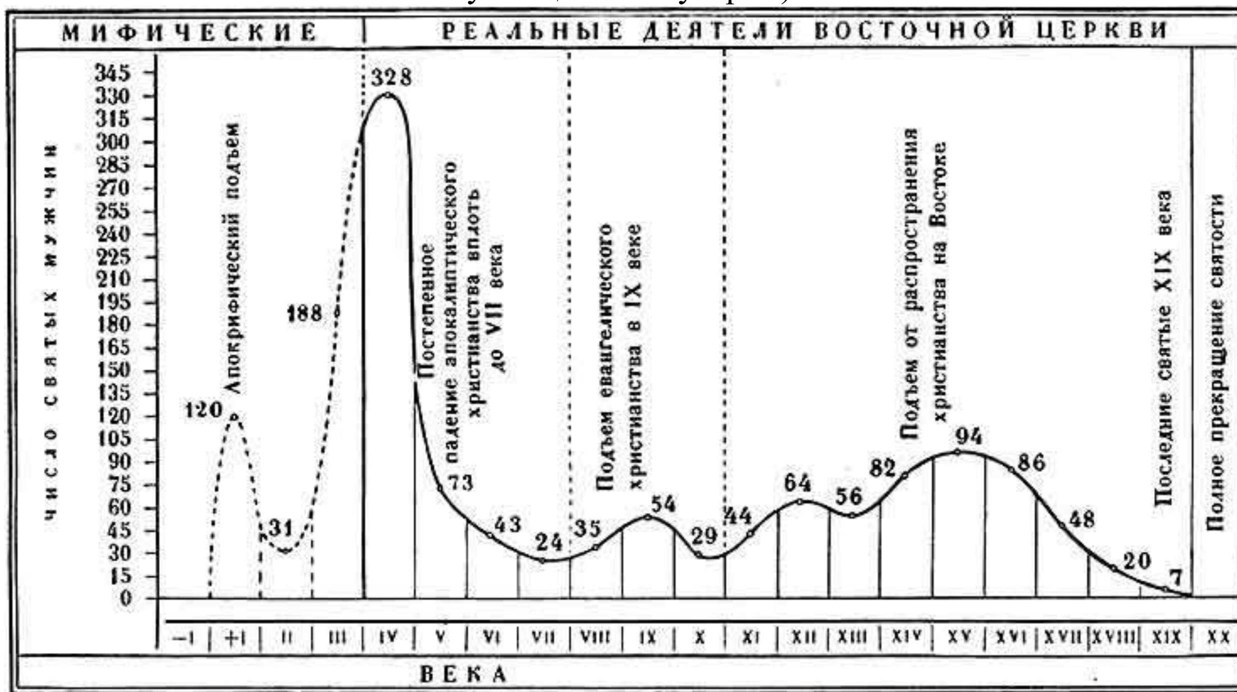

Табліца V.

Сьвятыя жаночай стаці Ўсходняй царквы, час жыцця якіх пазначаны ў дванаццацітомным поўным выданні праваслаўных святцаў. (Складзена А. А. Румянцавым і аўтарам).

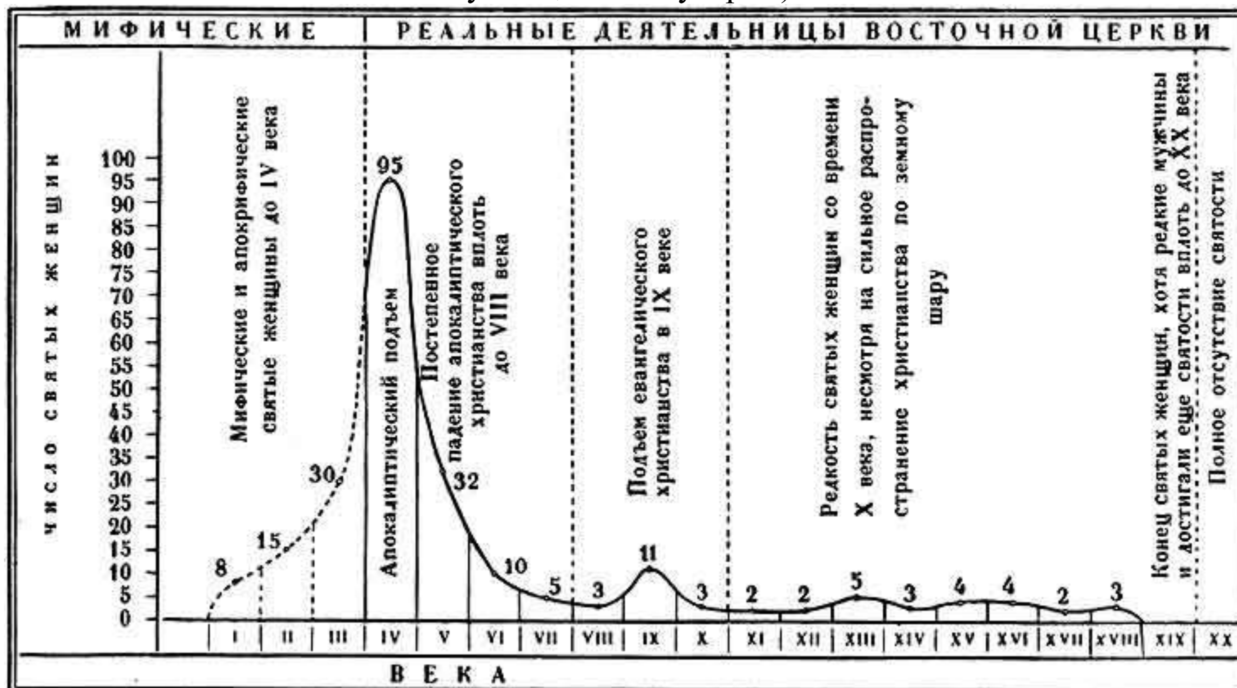

Табліца VI.
Сьвятыя Заходняй царквы абодвух стацей, час жыцця якіх пазначаны ў трынаццацітомным выданні Бэрынг-Гульда «The Lives of Saints». (Складзена В. А. Каліцыным пад рэд. аўтара).

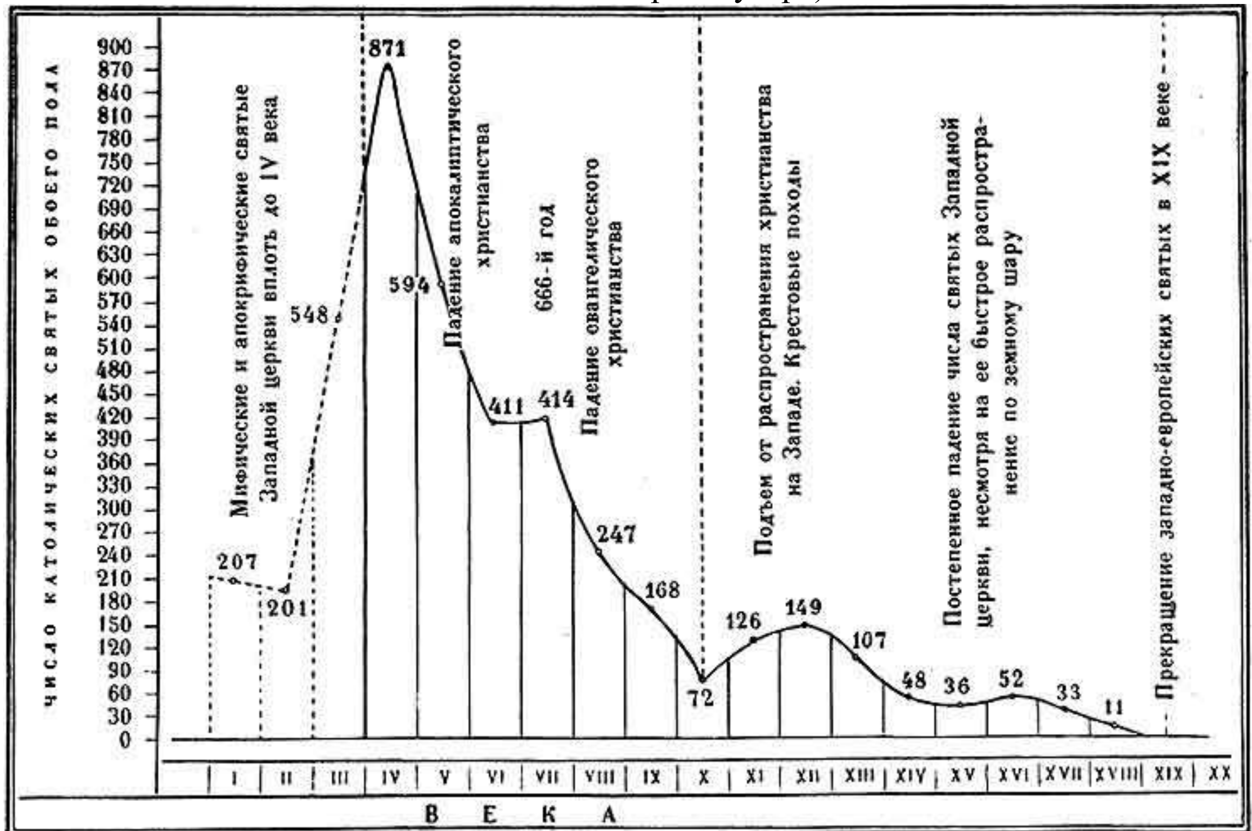

Выходзіць тое ж самае, але выступ IV стагоддзя робіцца яшчэ ўтрая большым, чым у дыяграмах.

Зірніце самі на размешчаныя вышэй дыяграмы. На гарызанталях пазначаны пасьлядоўныя паловустагоддзевыя прамежкі, а па вертыкалі пазначана колькасць датаваных сьвятых, якія прыпадаюць на кожны прамежак.

Калі дапусціць, што евангельская літаратура ўзнікла ў I стагоддзі нашай эры, то давялося б прызнаць, што да IV стагоддзя яна не мела ніякіх сур'ёзных настаўнікаў і ідэолагаў. Там мы бачым адну пустату. Але калі ў момант свайго ўзнікнення хрысьціянская ідэалогія была *нямоглай*, то якім жа чынам яна змагла б стаць *перамагаючай* праз 300 гадоў, калі ўжо састарэла? Гэта лагічна незразумела.

Зусім іншае вынікае з нашага боку гледжання, які дапускае, што заснавальнікам праваслаўнага хрысьціянства быў "Вялікі Цар" (Васіль Вялікі па-грэцку), перароблены пазнейшай легендай у евангельскага Хрыста. Тады ўсё становіцца зразумелым не толькі ў сярэдзіне стагоддзя, але і ў IV і V стагоддзях[60].

[60] Вышэй змешчаны спіс сьвятых, для пазбягання падазрэнняў у тэндэнцыйным падборы, узяты мной прама із рускага скарочанага перaклада “Жыцій Сьвятых” (выд. Панцялеева). У поўным жа выданні іх можна знайсьці і больш, як гэта зрабіў па маім прашэнні А. А. Румянцаў. Яго падлік па стагоддзях толькі падцвердзіў нашу дыяграму. У I ст. ён знайшоў 120 легендарных, у II ст. 46 легендарных, у III ст. 218 нічым не выдатных імёнаў. Але ў IV ст. 423, у V ст. – 105 са знакамітасьцямі, у VI ст. – 53, у VII ст. – 29, у VIII ст. – 38, у IX ст. – 65, у X ст. – 32, у XI ст. – 46, у XII ст. – 66, у XIII ст. – 61, у XIV ст. – 85, у XV ст. – 98, у XVI ст. – 90, у XVII ст. – 50, у XVIII ст. – 23, у XIX ст. – 7, у XX ст. – 0. Атрымліваецца тое ж самае, але выступ IV ст. робіцца яшчэ ў тры разы шырэй.

Глава VIII.
Апосталы Бога ў Евангеллях і вялікія багасловы IV стагоддзя.

Спынімся ж некалькі падрабязней на вышэйпрыведзеным рэестры "сьвятых" і спачатку высьветлім некалькі чыста лінгвістычных непаразуменняў, пануючых у нашым асяроддзі. Возьмем, напрыклад, пачатак нова-грэцкага нацыянальнага гімна часоў апошняга грэцкага каралеўства, які адпавядае былому рускаму імператарскаму гімну "божа, цара беражы". Па-грэцку ён пачынаецца так (пішу знарок рускімі літарамі):

"Калостон Васілея ке Васіліса!"

Ведаючы, што *калостон* азначае *найлепшае*, што *ке* азначае *і*, а *Васіль* і *Васіліса* грэчаскія ўласныя імёны, вы, вядома, перакладзеце яго так:

"Найлепшага Васілю і Васілісе!"

І вы перакладзеце правільна... А між тым гэта азначае:

"Найлепшага цару і царыцы!"

Справа ў тым, што падобна таму як і па-руску, калі вы ўсклікнеце:

"Няхай жывуць Надзея і Шанаванне!", то не ведаючы ў чым сутнасць справы ніяк не будзе ў стане зразумець, маеце вы тут на ўвазе агульначалавечыя пачуцці або двух знаёмых вам жанчынах, так у дадзеным выпадку і па-грэцку, таму што на грэцкай мове імя Васіль азначае – цар, а імя Васіліса – царыца.

Каб паказаць, наколькі змяняецца характар выкладання, калі мы перакладаем з замежных моваў імёны дзеючых асоб, я прывожу тут наступнае месца із Евангелля Яна пра суд над "Хрыстом", пакінуўшы ў ім неперакладзеным толькі слова цар (па-грэцку Васіль), і, наадварот, пераводзячы слова Езус яго значэннем – збаўца (выратавальнік). Вось што атрымліваецца пры такім перакладзе:

"Пілат сказаў яму (цару юдэйскаму): "І так ты Васіль?" Выратавальнік адказваў: "Ты правільна кажаш, што я Васіль. Я нарадзіўся такім, і прыйшоў у свет, каб сведчыць пра праўду"(Ян **18**-37)... З гэтага часу Пілат шукаў сродкаў для яго вызвалення, але юдэі (арыяне) закрычалі: "Калі ты вызваліш яго, ты не сябар імператара! Кожны, які называе сябе Васілём (г. азн. царом), праціўнік імператара..." Пілат, пачуўшы гэтыя словы, вывеў збаўцу вонкі і сеў на судзілішча, на месца, якое мае назву Каменны памост (*адзначу, што ўсё гэта магло адбыцца толькі ў Кесарыі, дзе жыў і судзіў рымскі намесьнік, а ніяк не ў Эль-Кудсе, званым хрысьціянамі Ерусалімам*)... і аддаў яго ім на слупаванне... і загадаў паставіць на слупе надпіс: "Выратавальнік мірапамазанік Васіль богаслаўскі".

Чытач сам бачыць, што пры такім перакладзе атрымліваецца цалкам іншае апавяданне. А між тым, уся Біблія, і ўсе класічныя пісьменнікі, і ўся старажытная гісторыя перакладзена менавіта без ўказання значэння ўласных імёнаў, у якіх і змяшчаўся тады галоўны сэнс, таму што яны былі толькі характэрызуючымі найменнямі, а не выпадковымі імёнамі, як у нас зараз.

Такім жа чынам, як я ўжо паказваў вышэй, паралельна паданню пра заснавальніка хрысьціянскага набажэнства Васіля Вялікага, якім хрысьціянскія "Чэцці-Мінеі" пачынаюць праваслаўны год, паўстала паданне і пра евангельскага "Хрыста", заснавальніка хрысьціянскай рэлігіі. Хто з іх рэальны? І той і другі аточаны, як мы бачылі, міфамі, але Васіль Вялікі пакінуты на сваім хранапагічным

месцы, і таму я лічу, што евангельскі "Хрыстос" з’яўляецца вялізным адбіткам Васіля на фоне старажытнага свету.

Яго малодшага вучня, Яна Багаслова, імя якога азначае іяніец (г. азн. грэк), мы бачым у Чэцці-Мінеях таксама раздваіўшымся на двух першарадных сьвятых: Іянійца Багаслова, празванага сынам грому і размешчанага пад 26 верасня, і Іянійца тэолага, празванага Златавустам, размешчанага пад 13 лістапада[61].

Першы таксама з’яўляецца адбіткам другога, хаця і не такім вялізным.

Месцам нараджэння гэтай цені называюць горад Рыбны (па-жыдоўску Віт-Саіда), яе бацьку даюць мянушку Надзел божы (па-жыдоўску ЗБД-ІЕ = Заведэй), а маці – божае прымірэнне (Саломія) і лічаць яе за адну із жанчын, якія суправаджалі евангельскага вялікага настаўніка. Пад час валадарання Ўтаймавальніка (па-рымску Даміцыяна), які адпавядае згодна з нашай храналогіяй імператару Валенту, гэтая цень Златавуста была, – сведчыць паданне, – ўзята пад варту і выпраўлена ў Рым на суд, а потым сасланая на Патмас, дзе яна быццам бы напісала Апакаліпсіс. Калі Марк Нерва, адпавядаючы згодна з нашай храналогіяй аднаму із першых суправіцеляў Аркадзя, спыніў ганенні на хрысьціян, гэты адбітак быццам бы пасяліўся ў Эфэсе, дзе напісаў "Евангелле ад Яна", і памёр у стогадовым узросьце, а месца яе пахавання засталося невядомым. Але гэтая асноўная канва так пераплецена з разнастайнымі цудамі, што не можа мець ніякага гістарычнага значэння: ва ўсякай казцы, адкінуўшы ўсё цудоўнае, можна знайсьці такую ж па знешнасьці адпавядаючую рэчаіснасьці канву. Такога Евангелля, як Янава, тады не магло яшчэ быць напісана, і я далей пакажу, што яго аўтарам быў Ян Дамаскі, а Ян Залатавуст, акрамя згубленых зараз твораў, напісаў толькі Апакаліпсіс.

Сапраўдны ж арыгінал шануемага вучня евангельскага "Настаўніка" намаляваны ў Чэцці-Мінеях, як і ў іхных першакрыніцах "Acta Sanctorum" і кнігах Касьмы Індыкаплеўста, "вядомы нам, – як мы ўжо згадвалі – пад імем іянійца (Яна) Залатавуста, пры чым ён быў вучнем Васіля Вялікага і непараўнальна больш гістарычны. Ён нарадзіўся, згодна з гэтай біяграфіі, у Антыёхіі , сталіцы тагачаснай Сірыі, ад заможных і шляхетных бацькоў у 354 годзе. К часу няўдалага слупавання Васіля Вялікага ў 368 г. яму, згодна з нашым разлікам, было, як і згодна з евангельскай традыцыяй, каля 14-15 гадоў, і таму гэтая падзея павінна была вырабіць на яго асабліва моцнае ўражанне. Яго незвычайнае жыццё і доказы таго, што Апакаліпсіс быў напісаны менавіта ім 30 верасня 395 года, дастаткова выкладзены мной ва ўводзінах да гэтай кнігі, дзе я толькі рэзюмую асноўныя высновы маёй ранейшай працы "Адкрыцьцё ў навальніцы і буры". Я не буду тут зноў абмяркоўваць гэтую тэму, а толькі спынюся над ўзнікаючым адсюль жа пытаннем: ці не знойдзем мы ў Чэцці-Мінеях і іншых вучняў евангельскага "Вялікага настаўніка", таксама распаўшыхся на дзве асобы, падобна таму як і сам стваральнік сусвету ўяўляецца згодна з гэтым вучэннем "адзіным у трох іпастасях"? Ці не знойдзем рэальных асоб таксама і для іх у IV і V стагоддзях нашай эры?

Для таго каб лепш разабрацца ў гэтым, спынім яшчэ раз нашу ўвагу на змешчаным вышэй "рэестры праваслаўных сьвятых, згодна з часам іхнай сьмерці".

Дзіўную рэч заўважаем мы ў ім!

Асобна вылучаючы старазапаветных прарокаў, а таксама 12 евангельскіх апосталаў і 70 другарадных вучняў евангельскага выратавальніка, як такіх, час

---

[61] Хаця слова ІААН і можна вывесьці як прыметнік ад ІЕУЕ ці ІЕВЕ, г. азн Іеговін, надаючы яму сэнс божы, але вельмі магчыма, што яно азначае проста іаніце (а не галінка)...

якіх, будзь яны рэальнымі або выдуманымі механічна, перамяшчаецца ў тую ж эпоху, у якую перамясьціўся згодна з нашым вылічэннем і Езус , мы не знайшлі да IV стагоддзя нашай эры рашуча ніводнай колькі-небудзь выбітнай хрысьціянскай асобы. Як-быццам бы тады хрысьціянства і цалкам не існавала, а хадзілі толькі нейкія яго адбіткі або прывіды будучых дзеячаў!

Ці вядомы вам, калі вы не сьвятар, абавязаны штодня чытаць сьвятцы, хоць што-небудзь пра аднаго із гэтых імёнаў? Вядома не, таму што і ведаць пра іх няма чаго: усе іхныя біяграфіі складзены згодна з адным шаблонам і бляклай схемай: нічога жыццёвага, характэрнага для дадзенай эпохі! Толькі Арыген ды Дыянісій Вялікі стаяць самотна ў III стагоддзі, ды і пра іх мы не ведаем нічога дакладнага.

Але пяройдзем да IV стагоддзя, у якім, згодна з нашымі вылічэннямі, было сапраўднае слупаванне нейкага вялікага мысляра, і вы пабачыце цэлы шэраг хрысьціянскіх сьвятых, вядомых кожнаму адукаванаму чалавеку і ўпрыгожаных тытулам "вялікі":

1) Антон Вялікі, памёршы ў 356 г.,

2) Панас Вялікі – 373г.,

3) Макарый Ягіпецкі – 390г.,

4) Рыгор Багаслоў – 390 г.,

5) Яфрэм Сірыйскі – 372 г.,

6) Кірыл Ерусалімскі – 386 г.,

7) Паісій Вялікі (каля 400 г.),

8) Легендарны Марк, Латвійскі Пустэльнік, пастаянна зрушваючы згодна са сваім жаданнем гару, якому заўсёды прыслугоўвалі анёлы (магчыма, што гэта – другая легенда пра аўтара Евангелля ад Марка). Ён памёр быццам бы каля 400 года;

9) Арсень Вялікі (памёр у 450 г.);

10) Пахом Вялікі (памёр у 340 г.), настаўнік Хведара "Прысвечанага" (г. азн. "Хрыста", божага дару, пасвечанага ў вышэйшыя таямніцы ведаў), які памёр у 368 годзе, у год укрыжавання евангельскага Хрыста згодна з нашымі вылічэннямі.

Вы тут жа пабачыце Ануфрыя Вялікага (памёр каля 400 г.), Паўла Неакесарыйскага (IV ст.), Іларыёна Вялікага (да 372 г., Яна Залатавуста (да 407 г.) і Мікалая Цудатворца (да 342 г.). Вось дзе выяўляецца цэлы кораб "вялікіх настаўнікаў" хрысьціянства, як і павінна быць згодна з нашымі вылічэннямі! Усе апосталы безстаронняму даследчыку тут могуць выявіцца пад новымі імёнамі.

Нічога падобнага не было ні раней, ні пазней, хоць наступнае за гэтым V стагоддзе таксама пачынаецца гучнымі імёнамі: Феадосій Вялікі (да 529 г.), Яўхім Вялікі (да 473 г.), папа Леў (да 455 г.), папа Рыгор Дыялагіст (каля 590 г.) і Пімен Вялікі (450 г.). А далей, аж да нашых дзён мы знаходзім толькі Іянікія Вялікага (да 846 г.), ды Яна Дамаскіна (да 776 г.), годнага гэтага наймення, да іх жа можна дадаць і Луку Эладзкага (грэцкага) памёршага ў 946 годзе, магчымага аўтара Евангелля Лукі і "Здзяйсненняў апосталаў", калі мы будзем лічыць усё папярэднія згадкі пра гэтыя кнігі за апокрыфы эпохі Адраджэння.

Я не буду зараз настойваць на гэтым маім даўнім падазрэнні, скасоўваючым адразу амаль усю тэалагічную літаратуру, прыпісваемую нават і сярэднім стагоддзям. Я тут толькі запытаю чытача: няўжо ён сам не бачыць із гэтага простага рэестра хрысьціянскіх дзеячаў, што пачаткам росквіту хрысьціянства сапраўды было не I, а IV стагоддзе і нават апошняя яго палова і першая палова V

стагоддзя? Чаму б яно магло тут раптам ажыць, праз трыста гадоў поўнага ідэйнага немацтва? Так не бывае ў рэальнай гісторыі чалавечай культуры!

Вось чаму, нават і без маіх вылічэнняў, міжволі хочацца сярод гэтых "вялікіх" канца IV стагоддзя пашукаць рэальных асоб для ўзнікнення паданняў і пра апосталаў евангельскага месіі.

Але для гэтага мы зноў не павінны ні на імгненне забывацца, што тагачасныя імёны былі простымі, ні для каго не абавязковымі найменнямі, і таму патрэбна ставіцца да іх згодна з іхным сэнсам і ніколі не забываць, што адна і тая ж асоба магла патрапіць не толькі ў "сьвятцы", але і ў кампіляцыі эпохі Адраджэння, накшталт "царкоўных гісторый" Яўсевія Памфіла і Сакрата Схаластыка, у выглядзе некалькіх розных асоб.

Лічачы Яна Златавуста аўтарам Апакаліпсіса, так як час напісання гэтай кнігі вызначаецца 30-ым верасня 395 года, як мы бачылі, з дапамогай цалкам дакладнага астранамічнага метаду, я мала схільны лічыць яго ж і аўтарам Евангелля ад Яна, так як мы маем, акрамя яго, і іншых вядомых навукоўцаў Янаў, асабліва Яна Вучонага (Схаластыка) у VI стагоддзі, памяць якога сьвяткуецца 2 лютага, затым Яна Дамаскага (памёр каля 777 г.) і Іянікія Вялікага (752-846. гг.)

Асноўную частку Евангелля ад Марка магчыма было б прыпісаць, перш за ўсё, як я ўжо казаў, Марку Лібійскаму, (родам із Афін), быццам бы памёршаму 5 красавіка каля 400 года, але гэтая асоба носіць ўсе прыкметы легендарнай творчасьці і, верагодна, спісана з марка Ягіпецкага, памёршага 5 сакавіка невядомага года ў V стагоддзі.

Прастата кампазіцыі гэтага Евангелля адпавядае складу думак ягіпецкага містыка-анахарэта, але яно, павінна быць, было апрацавана і папоўнена пазней у VI-IX стагоддзях.

Евангелле Лукі павінна быць вельмі познім, і яго прыходзіцца, як я ўжо згадваў, прыпісаць не раней, чым Луцэ Эладзкаму, памёршаму 7 лютага 946 года.

Што ж да Евангелля Мацвея, то пра яго можна толькі сказаць, што яго аўтар нідзе не прылічаны да ліку сьвятых пад гэтым імем, пасьля сапраўднага слупавання "Цара Юдэйскага" у 368 годзе, і таму ўся яго кніга павінна прадстаўляць апокрыф, таксама вельмі позняга часу, канчаткова апрацаваны не раней VIII стагоддзя нашай эры, так як у ім ужо маецца ўзвелічэнне скопчаства. А ў асноўнай частцы яно спісана із Евангелля Марка. Само імя Мацвей не грэцкае, а арабска-жыдоўскае, і азначае: дар божы, па-грэцку Хведар, а найбольш прыдатным із усіх вядомых грэцкіх сьвятых Хведараў для аўтара гэтага Евангелля я знаходжу Хведара Студыта, памёршага 11 лістапада 826 года. Нагода таго, чаму яго імя перакладзена на жыдоўскую мову, тады як Евангелле несумненна напісана па-грэцку, верагодна, заключаецца ў тым, што гэты навуковец-манах ўвесь час варожа ставіўся да візантыйскіх імператараў свайго часу, схіляўшыхся да іконаборства, і не раз быў імі высылаемы. Із іншых Хведарў-Мацвеяў можна паказаць яшчэ на Хведара Сікеёта, памёршага 22 красавіка 613 г.

Такім з’яўляецца становішча пытання пра евангелістаў з боку гледжання новай храналогіі, згодна з якой даводзіцца лічыць апокрыфамі амаль усю хрысьціянскую літаратуру да IX стагоддзя, за выключэннем біблейскіх пракокаў, Апакаліпсіса ды Евангелляў Марка і Яна.

Я, вядома, разумею, што гэтае маё меркаванне сучасныя царкоўныя гісторыкі знойдуць цалкам непрымальным, так як апошні Сусьветны сабор, Нікейскі II, скончыўся ў 785 годзе, але я нагадаю, што спрэчкі пра канчатковую

рэдакцыю нават "сімвала веравызнання", г. азн. яго распрацоўка, спыніліся толькі ў XI стагоддзі, разам з падзелам сусветнай хрысьціянскай царквы на ўсходнюю і заходнюю. Гэта азначае, што нават і сам "сімвал веры хрысьціянскай" не быў канчаткова ўсталяваны аж да XI стагоддзя, а Евангеллі Мацвея і Лукі ўяўляюць сабой толькі вельмі папаўненае Евангелле Марка.

Такім чынам, і пералічэнне ў іх імёнаў 12 апосталаў можна лічыць складзеным у вельмі познюю эпоху і даводзіцца шукаць іхныя першакрыніцы ў папярэдніх дэталях, асабліва канца IV стагоддзя або ў V, і нават у VI.

Спачатку разгледзім, каго больш за ўсё нагадваюць розныя "вялікія сучаснікі евангельскага Хрыста IV стагоддзя".

Вось сьвяты, які носіць дзіўнае найменне Вялікі Безсмяротны (па-грэцку Панас), хоць, нягледзячы на сваю мянушку, ён, – кажуць нам, – усё ж памёр 18 студзеня 373 г. Ён атрымаў адукацыю ў Александрыйскай школе ў той жа самы час, калі па Ягіпту вандраваў і евангельскі Хрыстос, гэты "Вялікі Цар" праваслаўных сьвятцаў. Кім жа быў "Вялікі Безсмяротны"?

Ён быў, – кажуць нам, – александрыйскім грэкам і змагаўся з арыянскім светапоглядам. Калі гэта не быў сам евангельскі Хрыстос, які дайшоў да нас пад новым выглядам, то ён мог паслужыць падставай да ўзнікнення легенды пра Іянійца (Яна), папярэдніка Езуса. У такім выпадку і ракой Ярдан, у якой Ян быццам бы ахрысьціў "Вялікага Цара" у сваё веравызнанне, магла быць не палестынская горная рэчка, бяручая пачатак із Бар-Эль-Гуле, а сьвятым Нілам, ажыўляючым сваімі штогадовымі разлівамі ўсю прыроду сваёй краіны.

"Вялікі Безсмяротны" памёр, як атрымліваецца і згодна з Евангеллямі, раней "Вялікага Цара" (г. азн. Васіля Вялікага), а легенда пра тое, што дачка рымскага намесьніка па даручэнні сваёй маці папрасіла падараваць ёй у дзень свайго нараджэння, замест жаночых упрыгожванняў, яго галаву, як і варта было чакаць, выявілася прыдумкай, таму што гэты "Вялікі Безсмяротны", хоць і зведаў за сваё вучэнне шматлікія спасылкі і пераследы, але памёр у Ягіпце натуральнай сьмерцю.

А вось і іншыя сучаснікі евангельскага Хрыста – Макарый Вялікі, імя якога азначае Вялікі Блажэнны, і Макарый Аляксандр, г. азн. Блажэнны Доблесны. Абодва сьвяткуюцца 19 студзеня, услед за Панасам (18 студзеня), але першы, – кажуць тэолагі, – памёр у 391, а другі ў 395 годзе.

"Вялікі Блажэнны" нарадзіўся, – кажуць, – на пачатку IV стагоддзя ў Верхнім Ягіпце і правёў жыццё ў пустэльніцтве. Ён ажывіў аднойчы памёршага ў труне, каб пераканаць ерэтыка Іеракіта, імя якога азначае "свяшчэнная урна". Усе памёршыя адказвалі яму із магіл на яго пытанні. Ён быў такім шчодрым, што сам дапамог злодзею вынесьці са свайго дома скрадзеныя ў сябе рэчы, і ў час яго скону 19 студзеня каля 390 года да яго з’явіліся анёлы са славамі: "Ідзі з намі на вечнае жыццё!". Усё гэта, вядома, не рэчаіснасць, а легенда, а таму і тлумачэнне яе мы павінны шукаць у якой-небудзь іншай вядомай асобе таго ж часу. Вось Рыгор Багаслоў, мянушка якога прыраўноўвае яго да Яна Багаслова, а імя азначае "пілнуючы".

Мы ўжо бачылі на пачатку гэтага главы, што, – згодна са словамі падання, – ён быў старэйшым сябрам і таварышам "Вялікага Цара" па Александрыйскай і Афінскай школах, але на год ці два старэйшы за яго, бо нарадзіўся ў 328 годзе, у Кападокіі. Паданне сцвярджае, што ў 372 годзе "Вялікі Цар", які быў у той час галоўным "назіральнікам" у "Царскім горадзе", прызначыў яго "назіральнікам" у

Сосім, у Малой Азіі, потым у Селеўкію, а потым ён пераехаў у Канстантынопаль. Сваё жыццё ён скончыў на радзіме ў 390 годзе.

Бяручы да ўвагі гэтую акалічнасць, мы можам выказаць здагадку, што Пільнуючы Багаслоў хутчэй за ўсё – сам апостал Сымон Пятро (ён жа "Адзнака-камень").

Пасьля таго як анёл у Палестыне, – як нам паведамляюць із глыбіні стагоддзяў, – вывеў яго із вязніцы, ён некаторы час недзе хаваўся, а потым прысутнічаў на "апостальскім саборы ў Ерусаліме" ў 50 годзе пасьля нараджэння Езуса, што храналагічна адпавядае І-аму Канстантынопальскаму сабору 381 года, або Антыяхійскаму 379 г.

Лічачы, што "Вялікі Цар" нарадзіўся каля 330 года, як сцвярджаюць "Жыціі Сьвятых", мы атрымліваем для гэтага сабора 380 год. На ім, – кажуць, – быў адменены, па прапанове Пятра, звычай абразання, усталяваны, верагодна, Арыем. Пятра ў гэтым падтрымалі Павел і Варнава. Сам старшыня сабора – Якаў, брат Езуса, пагадзіўся, – згодна са Здзяйсненнямі Апосталаў, – з гэтым, і, разам з Юдай, празваным Варсавай і Сілай, яны выправілі рашэнне свайго сабора ў Контр-сталіцу ("Антыёхію"), дзе асабліва шанавалі гэты звычай. Выходзіць, што горад зорка Давыда – Ерусалім – адпавядае тут геаграфічна "Цар-Гораду", або Канстантынопалю. Пятро ж пасьля гэтага наведаў гарады Малой Азіі і Грэцыі і потым пераехаў у Рым, дзе быццам бы і быў слупаваны "Неронам", прычым сам папрасіў, каб яго павесілі на слупе ўніз галавой, але гэта ўжо легенда, якая не мае каранёў у рэсаіснасьці.

Такім чынам, у асобах двух "вялікіх тэолагаў" IV стагоддзя мы знаходзім двух галоўных апосталаў Езуса, але Пятро, відаць, яшчэ адпавядае некалькі староннім чынам таксама і александрыйскаму біскупу Пятру, памяць якога сьвяткуецца 25 лістапада, а памёр у 311 годзе, калі, – кажуць нам, – ён быў пазбаўлены галавы. З гэтага боку гледжання ўсе ганенні на хрысьціян, якія адносяцца да валадараньня Дыяклетыяна і Максіміна, давядзецца аднесьці да часоў Валента і Хвядоса І.

А вось яшчэ адзін Пілнуючы (Рыгор), па прозвішчу Ніскі (Кападакійскі), памёршы 10 студзеня 394 года, за год да з'яўлення Апакаліпсісу. Ён быў малодшым братам "Вялікага Цара". З 360 года ён з вялікім натхненнем займаўся свецкімі навукамі і зрабіўся настаўнікам славеснасьці. Потым, пакінуўшы свецкае жыццё, ён пачаў даводзіць, што адружанае становішча чалавека перашкаджае яму цалкам аддавацца навуцы, і, такім чынам, стаў ідэолагам манаства. Пры Валенце ён, – кажуць нам, – быў асуджаны на выгнанне, але вярнуўся пасьля яго сьмерці. У 379 годзе ён быў на Антыяхійскім саборы і пасьля яго выправіўся прапаведаваць хрысьціянства ў Палестыну і Аравію. Ён жа, кажуць, быў удзельнікам і Канстантынопальскага сабору і вельмі шмат падарожнічаў па Ўсходу. Яго сястра Тэозва, імя якой азначае Богажывучая, і другая сястра Макрына (Велічная) праводзілі жыццё ў сузіральнай адзіноце. У ім мы можам меркаваць Якава, "брата господняга", памяць якога сьвяткуецца 23 кастрычніка.

Ён, – кажуць нам, – старшынстваваў на апостальскім саборы, адбыўшымся на 50 годзе ад нараджэння Езуса, што згодна з нашай храналогіяй прыпадае на 380 год, які аднолькава можна дапасаваць як да Антыяхійскага сабору 379 г. так і да Канстантынопальскага 381 г., калі не лічыць, што абодва гэтыя саборы былі адным і тым жа. На працягу трыццаці гадоў, – сведчаць "Жыціі", – ён быў "ерусалімскім" біскупам, апірышчам вернікаў, абаронцай народа. Фарысеі (арыяне) спіхнулі яго з

даху храма, але ён застаўся цэлым, і яны за гэта пабілі яго камянямі каля падножжа храма, а ён маліўся за сваіх забойцаў. І тут мы бачым тэндэнцыйны пакутніцкі канец, дададзены да нейкага рэальнага жыцця, але ўсё ж "Жыціі" паціху выкрываюць нам і сваякоў евангельскага Езуса і яго наступнае жыццё пасьля зняцця са слупа або з чагосьці падобнага на слуп. Адзначу яшчэ, што яго скіданне з даху храма нагадвае апавяданне пра саскокванне адтуль жа Сымона-вешчуна і пра спакушэнне сатаной Езуса зрабіць тое ж.

Вось знакаміты Яфрэм Сірыец, памёршы 2 студзеня каля 373 г., імя якога азначае Попел (АФРІМ). Ён нарадзіўся ў Нізібіі, у паўночна-ўсходняй Месапатаміі, і быў у юнацтве скептыкам. Але аднойчы яго з двума таварышамі несправядліва абвінавацілі ў крадзяжы авечак, і, калі ён абураўся на свайго суддзю, ён раптам пачуў у сне голас, які прамовіў: "Прыгадай, што ты рабіў раней разам з таварышамі, і вы ўсе пераканаецеся, што пакутуеце не бязвінна". Потым, калі былі знойдзены сапраўдныя вінаватыя і ён быў вызвалены, ён вырашыў выдаліцца ад свету і аддацца тагачасным містычным навуках. Якаў, біскуп Нізібійскі, узяў яго да сабе ў вучні, і ён прысутнічаў, – кажуць нам, – разам з ім на першым Сусветным саборы ў Канстантынопалі, вандраваў па Ягіпце і на адваротным шляху пабачыў у Царскім горадзе "Вялікага Цара", які павучаў у храме шматлікі народ.

– Якімі справамі можам мы ўласкавіць бога? – спытаў яго "Вялікі Цар".

– Не мне павучаць цябе, – адказаў ён, – сам будзь маім лекарам, накіруй мяне на правільны шлях!

За такі адказ "Вялікі Цар" прысвяціў яго як быццам бы ў дыяканы.

Само сабой зразумела, што "Попел" не раз рабіў цуды, аж да ажыўлення памёршага юнака, якога ўкусіла змяя за тое, што апошні яе ўдарыў. А "Попелам" ён мог быць празваны за тое, што напісаў шмат твораў, паміж якімі яму прыпісваюць і вядомую малітву: "Госпадзі, уладар жывата майго! Духу бяздзейнасьці, засмучэння, цікаўнасьці і марнаслоўя ня дай мне".

Па прыведзенай тут яго размове з "Вялікім Царом" зразумела, што ён быў адным із яго вучняў. Ці не адпавядае ён Томашу, імя якога азначае "Блізьнец" і які таксама быў спачатку скептыкам?

Вось Арсень Вялікі, імя якога азначае "Вялікі мужны". Яго радзімай быў Рым, а бацькамі людзі заможныя і вельмі адукаваныя. Ён нарадзіўся, згодна з царкоўнымі паданнямі каля 354 года, і да часу слупавання яму было, такім чынам, толькі гадоў трыццаць. Але мы ніяк не павінны спадзявацца на гэтую дату, бо "Вялікі мужны" быў настаўнікам сыноў Феадосія I яшчэ па рэкамендацыі Грацыяна, памёршага ў 383 г., калі арыентуючыся на вышэйпазначаную дату яму не магло быць і 28 гадоў, – узрост занадта малады для настаўніка ў тыя часы, тым больш што імператар, згодна з тымі ж паданнямі, звярнуўся да яго пры яго прыездзе з такой прамовай:

– Будзь маім дзецям бацькам больш, чым я: бо цяжэй даць дзецям розум, чым жыцьцё. Зрабі іх дабрадзейнымі і мудрымі, ахоўвай ад благога ўплыву, і бог аддзячыць табе за твае працы.

Пры гэтым цар надаў яму, – кажуць нам, – званне "сенатара".

Вядома, уся гэтая прамова апокрыф, але яна характэрная, як паказчык таго, што да часу ўкрыжавання Езуса ў 368 годзе "Вялікі мужны" быў ужо не хлопчыкам. Ён правёў пры двары Хвядоса 11 гадоў і затым каля 390 года збег ад двара, дзе сын Хвядоса Аркадзь падбухторваў царадворцаў забіць яго за тое, што

ён, будучы выхавальнікам, занадта празмерна хацеў зрабіць яго "мудрым і дзейным".

Пераехаўшы ў Александрыю, ён перапраравіўся адтуль, перад часам з'яўлення Апакаліпсіса, у пустыню, у кляштар Яна Колава, а адтуль яшчэ далей, і памёр у адзіноце.

Згодна з сэнсам свайго імя "Вялікі мужны" адпавядаў бы апосталу Андрэю, імя якога таксама азначае мужны, але хрысьціянскія легенды малююць апошняга рыбаком, не змяшчаючым у сабе нічога прыдворнага. Заўважым, аднак, што і Ян Залатавуст із арыстакрата і ўладара цароў зямных быў зьведзены Евангеллямі таксама да ступені рыбака. Акрамя таго, я ўжо казаў, што пад "рыбакамі" ў Евангеллях трэба разумець астраномаў, якія лавілі нябеснай каардынатнай сеткай перасоўванне кропкі веснавога раўнадзенства ў сузор'і Рыб, ды і самую прытчу пра тое, як Езус накарміў народ пяццю хлябамі і дзвюма рыбамі, трэба разумець астральна: або ў тым сэнсе, што ён дадаў да першапачатковых 360 дней у годзе яшчэ 5 дзён у сузор'і Рыб, або што ён патлумачыў народу злучэнне 5 планет у сузор'і Рыб (Ян **6**,9), г. азн. каля вясновага раўнадзенства, як адзнаку нейкіх маючых адбыцца важных падзей. Адзначу, што гэтыя пяць планет ў Мацвея ператварыліся ўжо ў сем (Мацвей. **25**,34), г. азн. у сваю поўную колькасць, чаго "ў Рыбах" не было ніразу ні згодна з ранейшай храналогіяй, ні згодна з маёй. Згодна з ранейшай храналогіяй Сатурн і Юпітэр сыходзіліся ў сузор'і Рыб ў I стагоддзі толькі ў 52 годзе, але Марс у маладзік 5-6 сакавіка 52 г. быў яшчэ паміж Казярогам і Вадалеем, ды і для жыцця Езуса 52 год не падыходзіць. А ў IV стагоддзі Юпітэр і Сатурн цалкам не сыходзіліся ў сузор'і Рыб. Упершыню пяць планет сышліся ў гэтым сузор'і толькі пры жыцці Яна Дамаскага (памёр у 776 г.) пад час веснавога маладзіка 23-24 сакавіка 730 года, калі Марс таксама быў паблізу, паміж Казярогам і Вадалеем.

Вось Кірыл із горада Сьвятога Прымірэння (*Ерусалімскі*), імя якога з’яўляецца змяншальна-ласкальных ад слова Кір (цар), г. азн. васальны царок горада Сьвятога Прымірэння. Ён памёр, – кажуць, – 18 сакавіка 386 года, і пры яго жыцці былі дзве нябесныя адзнакі: 7 траўня 351 года на "тамтэйшым" небе быў бачны велізарны крыж, ззянне якога параўнoвалася з сонечным, а ў 363 г. моцны землятрус з жудаснай бурай раскідаў матэрыялы, звезеныя для пабудовы "тамтэйшага храма". Затым, калі ўсё ж такі намерыліся працягваць яго пабудову, "агонь выйшаў із зямлі і абпаліў сукенкі працаўнікоў, пакінуўшы на іх адзнакі крыжоў". Ён, – кажуць, – быў удзельнікам I Канстантынопальскага сабора ў 381 годзе, і таму можна думаць, што абедзве папярэднія адзнакі пазначаны на дзясятак гадоў раней, чым адбыліся фізічныя з'явы, якія далі нагоду да ўзнікнення гэтых паданняў. "Ён некалькі разоў зведваў ганенні і быў у выгнанні". Ці не з’яўляецца гэтае апавяданне другой легендай пра "Вялікага Цара"?

Вось Паісій Вялікі, памёршы, – кажуць нам, – 19 чэрвеня 400 г. Імя яго азначае Юнак і ён быў вучнем Памвы, імя якога ў перакладзе азначае "Усепастыр". Апошні памёр, – кажуць, – 18 ліпеня 386 г., г. азн. прыблізна адпавядае евангельскаму "Ўсепастыру", але месцам жыхарства яму тут прызначана Нітрыйская пустыня ў Ягіпце. Сюды ж "Жыціі" змяшчаюць і "Вялікага юнака", пакінуўшы для іх абодвух бляклыя біяграфіі, якія не змяшчаюць у сабе нічога жыццёвага і напісаны згодна з агульнай схемай манаскай літаратурнай творчасьці сярэдніх стагоддзяў. Але ў значэнні іхных імёнаў застаўся высушаны і не

атрымаўшы развіцця варыянт шматадгалінаванай легенды пра Езуса і яго юнага вучня Яна.

Вось у Тавенскай мясьціне, каля Латопаля ў Ягіпце, жыве "Хведар Асьвечаны", што ў перакладзе азначае богадараваны Хрыстос, і смерць яго аднесена да 27 красавіка 368 года, праз месяц пасьля вылічанага намі часу ўкрыжавання евангельскага "асвечанага", хаця памяць яго і сьвяткуецца 16 траўня. Гэта прымушае нас западозрыць і ў ім адно із адгалінаванняў легенды пра эвангельскага Хрыста.

Ён быў, – кажуць нам "Жыціі", – вучнем Пахома Вялікага, імя якога азначае Вялікі моцнаплечы, які нарадзіўся ў 292 і памёр у 348 г., пяцідзесяці гадоў ад роду. Пахом быў спачатку ваенным кіраўнікам, але потым пайшоў у егіпецкую пустыню разам са сваім братам Янам, памёршым неўзабаве пасьля гэтага. Туды-та да яго і зьявіўся Богадарованы "асьвечаны", або па-грэцку "Хрыстос", яшчэ юнаком, пакінуўшы сваю маці, заможную і шляхетную жанчыну із ягіпецкай Фіваіды, якая пазней сама прыйшла да яго і пасялілася недалёку ў жаночай мясьціне, паблізу Латопаліса, заснаваную сястрой Пахома. Пабачыўшы яго, Моцнаплечы адразу ж "пачаў бачыць у ім пасудзіну абрання", поўную "чароўнага духу" і "Богададзены" пачаў "суцяшаць тужлівых, даваць навучанні неспрактыкаваным".

Неўзабаве ў Тавенскай мясьціне зьявіўся таксама і брат Богадараванага Пафнутый, які, аднак, вызначаўся меншай стараннасьцю, чым ён. Адпаведна спакусе Езуса дз'яблам ў пустыні, і тут маецца наіўнае спакушэнне "Богадараванага". Калі Пахом захварэў, дык браты вырашылі пасьля яго сьмерці замяніць яго "Богададзеным", і ён пагадзіўся на гэта. Але "Моцнаплечы" ачуняў і, пакрыўдзіўшыся на яго за заўчаснае абранне, разжалаваў яго на два гады ў званне простага скітніка, пасьля чаго прызнаў яго зноў "атрымаўшым ласку ад бога ў сем разоў больш чым раней".

Потым "Моцнаплечы" памёр, пакінуўшы запавет "Богаданаму" не пакідаць без пакараньня тых братоў, якіх ён палічыць нядбайнымі. Яго пераемнікамі былі абраны спачатку Пятроній (каменны), потым Арсісій (падымаючы), а трэцім ўжо Богадараваны. Згодна ж з іншым варыянтам, "Богадараваны" замясьціў "Моцнаплечага" яшчэ пры яго жыцці, калі той, жадаючы поўнага маўчання, выдаліўся із Тавенскай пустыні. У апошнім выпадку легенду пра "Хведара Хрыста", памёршага ў 368 годзе, давядзецца прызнаць за адгалінаванне легенды пра Езуса, але таксама заняпаўшым на сухой і беднай глебе кляштарыскай фантазіі сярэдніх стагоддзяў.

Вось Ануфрый Вялікі, імя якога азначае Сьвяты бык, або Цяля, памёршы 12 чэрвеня каля 400 г. Ён жыў спачатку, – кажуць нам, – у адной із ягіпецкіх мясьцін, але гэтага яму здалося мала. Згодна з парадай аднаго старца-пустэльніка ён пайшоў у ізаляваную ад усяго жывога пячору ў пустыні, дзе толькі "худая трава служыла яму ежай", а "раса піццём". Толькі праз трыццаць гадоў такога сьвятога жыцця, каля пячоры для яго з’явілася крыніца, а для ежы вырасла фінікавае дрэва. Ніхто на сьвеце нават і не падазраваў нічога пра гэта, і толькі ў апошні дзень жыцця "Сьвятога быка" да яго прыйшоў манах Пафнутый, якому ён распавёў усё гэта і затым памёр, прамовіўшы:

– У рукі твае, божа, аддаю дух мой.

На каго із евангельскіх дзеячаў падобны гэты "Сьвяты бык ў пустыні"? На Яна Купацеля або на Язэпа Арымафейскага, імя якога азначае Кратэр Грамабоя,

Сьвятло ложа сьмерці гасподняй[62], або проста на сузор'е Цяляці, якое выходзіць із прамянёў ранішняй зоркі ў чэрвені месяцы, калі сьвяткуюць яго сьмерць?

Вось Іларыён Вялікі, імя якога азначае: Вялікі весялун і мала падыходзіць для падзвіжніка. Ён памёр 21 кастрычніка 372 года і быў спачатку вучнем біскупа Пятра Александрыйскага, а потым Антонія Вялікага, імя якога азначае "Набіваючы кошт". Раздаўшы сваю маёмасць бедным, "Вялікі весялун" пасяліўся ў "палестынскай пустыні", куды да яго прыносілі разнастайных хворых, і ён іх вылечваў. Затым ён пайшоў у Ягіпет да мяжы "Вавілонскай" вобласьці, дзе дзейнічаў і Антоній Вялікі, адкуль зноў відаць, што хрысьціянскі "Вавілон" быў не ў Месапатаміі, а ў Ягіпце, дзе і да гэтага часу стаяць біблейскія вежы да нябёсаў. У 359 годзе Ягіпет напаткала засуха і моцны голад, але "Вялікі весялун" малітвай пазбавіў краіну ад гэтых бедстваў. Ён патым быў на выспах Сіцыліі, Кіпры і Патмас, дзе і памёр ва ўзросьце больш 80 гадоў ад нараджэння.

З якім бы із апосталаў яго параўнаць? Ён больш падобны на самаго Дыёніса або Бахуса, першае імя якога паходзіць ад лацінска-грэцкага слова Дыёс (деус) – бог-Грамабой, і другое ад санскрыта-славянскага кораня: баха (бог).

Такімі з’яўляюцца асабліва праславіўшыяся ў паданнях праваслаўнай царквы, сапраўдныя ці ўяўныя сучаснікі "Вялікага Цара". Для даследавання іхнага першапачаткова значэння мы больш павінны кіравацца сэнсам іхных імёнаў, чым зместам апавяданняў пра іх: апавяданні папаўняліся прадуктамі наступнай літаратурнай творчасьці, здольнымі цалкам пераіначыць першапачатковую сутнасць, а імя, г. азн. першапачатковае характэрызуючае найменне асобы, застаецца нязменным на радзіме міфа ва ўсе часы.

Зразумела, што такія фігуры, як Ануфрый Вялікі, адно імя якога "Сьвяты ягіпецкі бык" выклікае да сябе недавер, хутчэй за ўсё, з'яўляюцца прадуктамі легендарнай творчасьці. Яны не толькі не могуць служыць сродкам да рэалізавання евангельскіх легенд, але і самі патрабуюць рэалізавання, г. азн. тлумачэння свайго паходжання, нароўні з тлумачэннямі евангельскіх дзеячаў. Зразумела таксама, што шукаць на прыканцы IV стагоддзя рэальных асоб для ўсіх 12 апосталаў Езуса было б смешна, так як імёны некаторых із іх, накшталт Варфаламея, г. азн. сын Вадалея, ўзятыя з ліку 12 сузор'яў Задыяка. Ды і ў Евангеллях большасць з іх нідзе не бяруць удзелу, не толькі як дзеячы, але нават як і суразмоўцы.

Актыўную ролю там выконваюць толькі тры:

1) Ян Багаслоў, арыгінал якога мы цалкам дакладна вызначылі шляхам вылічэнні часу Апакаліпсісу у асобе Яна Залатавуста.

2) Сымон, імя якога азначае Чуючы (або Адзнака), называемы Пятром, г. азн. каменем веры, не спаўшы ноччу, калі быў арыштаваны Езус, і спрабаваўшы абараніць яго мячом. Яго мы разглядаем як адлюстраванне Пільнуючага багаслова (па-грэцку Рыгора-тэолага), і

3) Юда Іскарыёт, г. азн. "Богаслаўны" муж, як леў, або "Богаслаўны муж-арыянін", які здрадзіў Езусу. Але ён з'яўляецца асобай алегарычнай. Зразумела, што аналагічнага яму сьвятога мы не знойдзем у праваслаўных сьвятцах.

Аднак магчыма выказаць здагадку, што першакрыніцай для ўзнікнення легенды пра Юду-здрадніка мог быць і сапраўдны брат Езуса Юда, калі пасьля смерці свайго брата ён абвясьціў сябе яго пераемнікам і заснаваў у Палестыне сваю партыю, падняўшую паўстанне супраць рымлян, як гэта зрабіў Юда Молат (па-

[62] Слова Ёсіф я вывожу ад יו־ספה (ІУ-СФЕ), а Арымафей ад אור־מות־יה (АУР-МУТ-ІЕ)

жыдоўску Юда Макавей), які, як мы пабачым далей, таксама храналагічна адпавядае двум евангельскім Юдам, г. азн. у перакладзе, богаслаўцаў.

Сярод першых месіянцаў сапраўды маглі паўстаць дзве варожыя партыі.

Першая – палестынскія месіянцы на чале з Юдам, братам Езуса (г. азн. юдэі), магла прызнаваць, што Езус памёр праз адзінаццаць гадоў пасьля свайго няўдалага слупавання натуральнай сьмерцю 1 студзеня 379 года, і таму з'яўляецца хоць і прарокам, але такім жа смяротным, як і астатнія людзі.

Другая партыя, еўрапейская, на чале з Янам, які ў гэты час быў у іншай мясцовасьці, магла не верыць у магчымасць сьмерці Езуса пасьля таго, як ён ужо ажыў із памёршых, і толькі лічыць яго проста ўзнёсшымся на неба, каб пасядзець трохі "праваруч бацькі" і зноў з'явіцца на зямлю ў вельмі хуткім часе, для пакарання сваіх ворагаў – зямных цароў.

Гэтым чаканнем і дыхае ўвесь Апакаліпсіс у 395 годзе.

Зразумела, што такая партыя ў запале свайго фанатызму спачатку магла аспрэчыць толькі кроўнае радство "брата-здрадніка" з Езусам, абвясьціўшы апошняга народжаным ад бога, а не ад агульнага іхнага бацькі, а затым, як гэта зроблена ў апошнім із Евангелляў – Евангеллі Лукі, яна лёгка магла падзяліць Юду, брата Господняга, на двух Юд: Юду Якаўлевага і Юду Іскарыёта, чаго яшчэ няма ў іншых Евангеллях, дзе фігуруе толькі адзін Юда Іскарыёт.

Такім чынам натуральна тлумачыцца ўзнікненне двух варыяцый месіянства V стагоддзя – равінскага і праваслаўнага, тым больш што нашы астранамічныя вылічэнні часу ўзнікнення біблейскіх прароцтваў, а з імі і "Кніг цароў ізраільскіх", перамяшчаюць іх у сярэднія стагоддзі нашай эры, выкрываючы іх апакрыфічнасць.

Частка Другая

Месіянцы. "Вялікі цар" у біблейскіх паэтаў і "прарокаў".

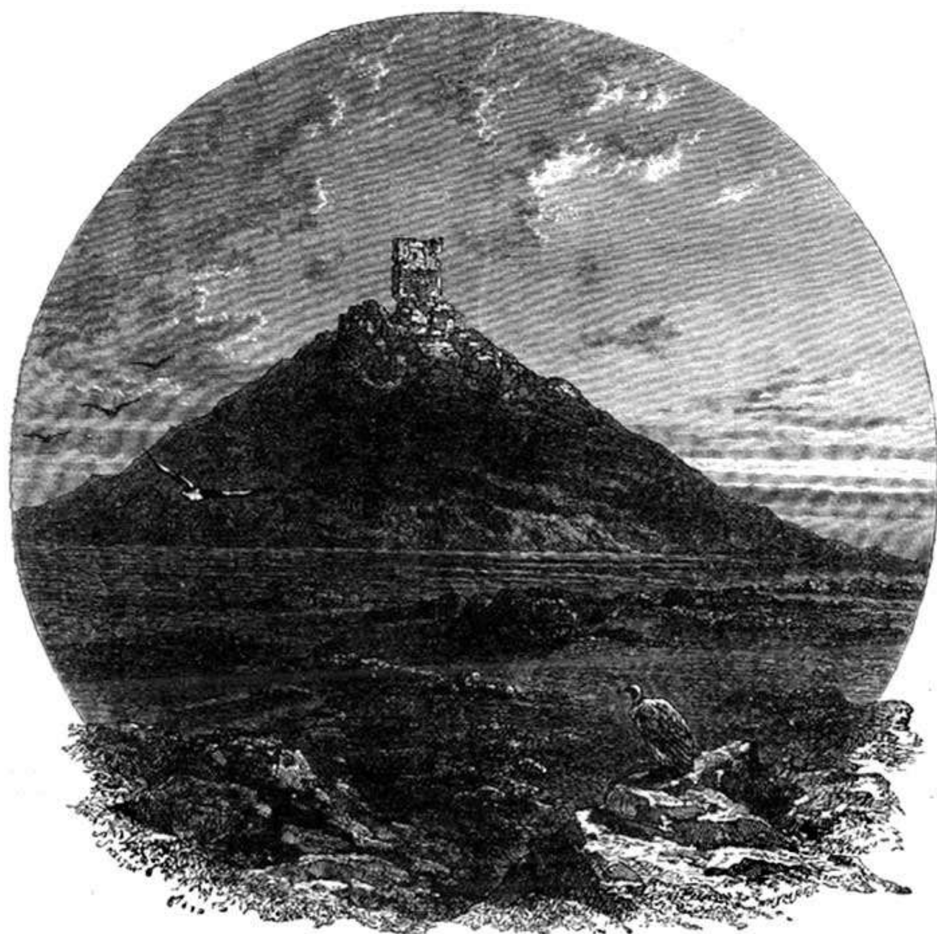

Мал. 55 Парэшткі старажавой вежы ў Месапатаміі, якая тэолагамі лічыцца Нінівійскай (із Фарара: “Жыццё Езуса Хрыста”).

Глава I.

Паэма сузор'я Арыёна.

(Псалом 22 (21[63]) як гімн, прысвечаны Езусу і напісаны ўжо пасьля яго сьмерці (25 снежня 442 г. пры эліна-сірыйска-ягіпецкім імператары Феадосіі II).

Калі напісаны псалмы (г. азн. гімны) "шануемаму" (па-жыдоўску Дод'у, пераўтворанаму ў Давыда)?

Адносна таго, што яны прысвечаны "Хрысту-месіі", ніхто не сумняваецца, але час іх складання вельмі дарэмна адносяць да дахрысьціянскага перыяду. Яны напісаны, як і біблейскія прароцтвы, ўжо напярэдадні сярэдніх стагоддзяў. Яны сапраўды рапавядаюць пра Езуса, як сцвярджаюць хрысьціянскія тэолагі, але ўжо пра памёршага Езуса, і чакаюць яго новага прыходу з неба. Большасць іх напісана ў V стагоддзі нашай эры, як гэта відавочна із астранамічнага даследавання, асабліва псалома 22 (па-руску 21).

Сярод усіх біблейскіх псалмаў няма больш мастацкага, чым ён.

[63] Лічачы згодна з іудэйскім тэкстам, гэта гімн 22, а згодна з грэцкім і славянскім гэта псалом 21.

Артур Дрэўс у сваёй вядомай кнізе "Пра гістарычнасць Езуса[64]" справядліва выказваецца, што мы тут не перастанем здзіўляцца, пакуль будзем стаяць на адным толькі сучасным гісторыка-тэалагічным грунце. Але калі мы зірнем на тое месца астралагічнай мапы неба, супраць якога Сонца бывае ў калядныя дні, то пабачым, што дэталі гэтага гімна прадстаўлены на ёй, як на мастацкай ілюстрацыі да якой-небудзь паэмы.

Мал. 56.

"На старадаўнім Дрэве Сусвету, – выказваецца ён, – ці Млечным Шляху, як мы яго зараз называем, вісіць **Арыён[65]**, з раскінутымі рукамі, як укрыжаваны на крыжы. Яму пагражае **Цяля** з разчыненымі сківіцамі – Гіядамі, і да яго ж павёрнуты сківіцы **Ільва** (мал. 57), які знаходзіцца ад яго на 90º, і таму астралагічна звязаны з ім..." "На яго кідаюцца Вялікі і Малы Сабакі, і рака Эрыдан цячэ каля яго нагі, апраўдваючы выказванне пра ваду, разлітую ад яго..."

---

[64] Prof. Arthur Drews: The Wittnesses of the Historicity of Jesus, p. 309. London, 1912.

[65] Арыён згадваецца ў Бібліі і ў кнізе Іава: "Ці можаш ты завязаць вузел Плеяд і распусьціць вузел Арыёна? Ці можаш ты выводзіць задыякальныя сузор'і ў свой час і вадзіць колападобна Мядзьведзіцу з яе дзецьмі? Ці ведаеш ты закон неба? Ці можаш накіроўваць маланкі і ці пойдуць яны, і ці прамовяць табе вось мы? (Іаў, 38, 31-35)"

Лапа В. Мядзьведзіцы	Вазнічы	Пярсей з мячом	Ногі Андрамеды
Блізняты	з Конскай аброццю	і галавой Медузы	Трохкутнік
Малы Сабака	і Казламі	Цяля	Авен
Адзінарог	Арыён	Рака Эрыдан	Кіт
В. Сабака	Заяц		

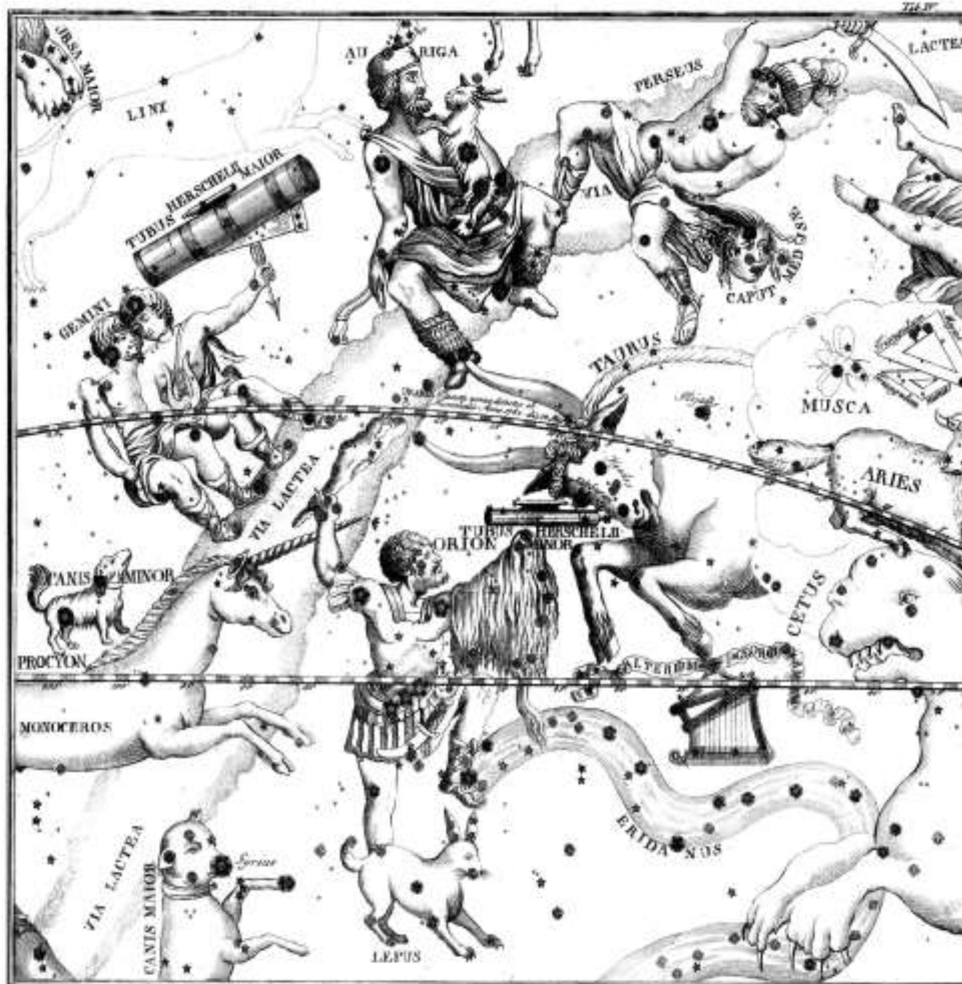

Мал 57. Сузор’е Арыёна выходзячае із Нябеснага Ярдана (Эрыдана) і нападаючыя на яго звяры і людзі. Направа Цяля і за ім ніжэй Кіт. Налева унізе Вялікі Сабака, вышэй Адзінарог, яшчэ вышэй Малы Сабака і над ім, смяючыся і шэпчучыся, Блізняты маючыя намер пусьціць у яго стралу. Узята із кнігі “Drei Neue Sternlilder” першай паловы XIX ст.. Сярод старажытных сузор’яў аўтар размясьціў яшчэ дадаткова ад сябе трубу Гершэля малодшага і псалтыр караля Рыгора (!!), не прызнаваемыя астатнімі астраномамі.

А агульны сэнс гімна, згодна з Дрэўсам, уяўляецца такім:

Сонца, якое знаходзіцца на зімовай палове неба, удалечыні ад Арыёна, рыхтуецца, на ўзыходу і над ранішняй зарой падымаецца Змеятрымальнік – старажытны сімвал "Выратавальніка". **Арыён** жа, наадварот, апускаецца пад зямлю ў царства старажытнага пекла і ўсклікае, звяртаючыся да асобы ўзыходзячага Сонца, падняўшы рукі із-за гарызонта:

– Моцны, Моцны! Чаму ты мяне пакінуў?!

І вось, як бы ў адказ на яго прашэнне, Сонца ўзыходзіць, каб з кожным новым днём падымацца па экліптыцы і, пераганяючы Юпітэр, набліжацца да Арыёна, пакуль не залье яго ўсяго, праз палову года, сваімі прамянямі.

Нельга не пагадзіцца з такім тлумачэннем Дрэўса, цалкам адпавядаючаму астралагічнаму светапогляду старажытных і сярэднестагоддзевых месіянцаў. Ўжо не раз гісторыкі астраноміі бачылі ў асаблівасьцях сузор'я Арыёна дзіўнае

супадзенне з біблейскімі паданнямі. У ім прызналі і правобраз Яна-Хрысьціцеля на рацэ Ярдан (Эрыдан) і самога Езуса, які выходзіць із яе пасьля хрышчэння, і Ноя, выйшаўшага із Каўчэга (Карабля Арго) у той час як вясёлка Млечнага Шляху абяцае яму, што больш не будзе патопу, а голуб пад ім нясе зялёную галінку ў адзнаку таго, што зямля ўжо вызваляецца ад вады.

Дрэўс тут, несумненна, патрапіў на адзіна правільны шлях. Аднак жа, для некаторых дэталяў псалма 22 можна пайсьці і далей чым Дрэўс і прыйсьці да высновы, што падставай для яго складання паслужыла не адно штогадовае аддаленне Сонца ад Арыёна, якое было мала здольным заахвоціць, пры сваёй звычайнасьці, старажытную паэтычную творчасьць, якая апявала амаль выключна незвычайныя справы. Так, напрыклад, толькі дапушчэннем, што праз Арыён праходзіла ў той час мечападобная камета, можна растлумачыць маючаеся ў ім выказванне пра меч, які ўразіў яго і знішчыў усю яго магутнасць, а словы Арыёна пра Прыгнятальніка, падышоўшага да яго, можна патлумачыць толькі знаходжаннем каля яго злавеснага ў астралагічнай сімволіцы Сатурна. Здагадка Дрэўса, што пад словам меч тут маецца на ўвазе меч Персея, не можа быць прынята ўжо таму, што меч Персея не толькі не пранізвае Арыён, але нават і накіраваны не на яго, а на Медузу з мэтай вызвалення прыкаванай да скалы Андрамеды.

Затым тут змяшчаецца ўказанне і на **Юпітэр**. У 11 радку гэтага гімна Арыён прама выказваецца: "На цябе пакінуты я, моцны Юпітэр!", Прычым жыдоўская назва гэтай магутнай планеты – Амон (AMI) – перакладзена не разумеўшымі сэнсу перапісчыкамі і перакладчыкамі не больш, не менш як у *маму* (!), што выглядае ўжо вельмі наіўна і нават смешна. Пазначана ў гэтым гімне яшчэ і трэцяя яскравая планета: **Лань Світання** – ранішняя зорка Венера, – пад нагой Змеятрымальніка...

Усе гэтыя абставіны даюць поўную магчымасць вызначыць час складання разглядаемага намі гімна чыста астранамічным шляхам і даказаць, што ён быў напісаны ў калядную раніцу 25 снежні 442 года н. э., а разам з тым вызначыць і для шэрагу іншых псалмоў, якія маюць той жа самы характар, час – V стагоддзе.

Аднак перш чым прыступіць да такога вызначэння, мне трэба даць тлумачальны і дакладны пераклад самога гэтага псалма або гімна з жыдоўскай мовы, каб выправіць непаразуменні і нават некаторыя памылкі звычайных царкоўных перакладаў, якія непазбежна паўсталі праз тое, што ўсе ранейшыя перакладчыкі самі не ведалі, што такое яны перакладаюць. Вось гэты асэнсаваны пераклад.

Гімн шануемаму,
які ўзыходзіць на неба на Касулі Світання – Венеры[66].

Арыён – сімвал месіянца, пад **мячом** (каметай) направа і злавесным **Сатурнам** налева, апускаецца пад зямлю (у Аід) на заходняй частцы гарызонту ў калядную ноч насупраць Шануемага (Змеятрымальніка, які топча нагой Смерць у

[66] Такім з'яўляецца пры рацыянальным перакладзе загаловак гэтага біблейскага псалма. Перакладаючы жыдоўскую транскрыпцыю для неведаючых жыдоўскую мову на нашы літары, мы атрымліваем для гэтага загалоўка (замяняючы літару (ח) хет на Х) “Л-М-НЦХ-ЭЛ-АЙЛТ-Е-ШХР” (למנצח על־איקת ה־שחר), г. азн. УЗЫХОДЗЯЧАМУ НА КАСУЛІ СВІТАННЯ – ВЯНЕРЫ. Тут са зместа відаць, што гаворка ідзе пра Арыён. А словы **псалом Давыда** ў перакладзе азначаючыя: песня шануемаму і лёгка могуць быць дапасаваны не да легендарнага цара Давыда, а да чакаемага месіі.

сузор'і Скарпіёна) і сімвалізуе сабой узнімаючагася на неба **Езуса-Месію**. **Змеятрымальнік** павольна падымаецца із падземнага царства на ўсходняй частцы гарызонту з **Касуляй Світання** (Венерай) каля абодвух ног у той час, калі Магутны **Юпітэр** (у сузор'і, Стралка) і **Сонца** ўжо выдаляюцца ад яго.

Арыён (Юпітэру):

3) Моцны, Моцны! Навошта ты мяне пакінуў? Навошта ты аддаляешся ад майго выратавальніка (Змеятрымальніка) і ад крыкаў майго ляманту! Чароўны мой! я заклікаю да цябе днём (із-пад зямлі, але ты не чуеш мяне, а начамі (калі я хаджу над зямлёю) мне няма спакою.

4-5) Сімвал будучага месіі (па-грэцку: Хрыста), жыву-

6) чы сярод месіянскіх гімнаў! На цябе спадзяваліся нашы продкі, і ты ратаваў іх. Табе яны маліліся, і ты не

7) адкідваў іх маленьняў. А зараз я чарвяк[67], а не ваяр[68], пагарджаемы сярод маіх субратаў!

8) Усе (*сузор'і*) глядзяць на мяне і зьдзекваюцца нада мной, яны раскрываюць на мяне свае вусны (мал. 56), ківаюць галовамі і прамаўляюць:

9) – Ён паверыў Грамабою, дык няхай жа той уратуе яго, калі добра да яго ставіцца!

10) З дня майго нараджэння ўзгадавана ўва мне надзея на магу-

11) тнасьць Юпітэра[69]. На цябе пакінуты я. Моцны ад нараджэння[70]

12) Юпітэр: Не адыходзь жа ад мяне, таму што Бязлітасны (*Сатурн*[71]) блізка, а памочніка (*Сонца*) яшчэ няма.

13) нападаюць на мяне зборышчы Цяля (Гіады і Плеяды),

14) і моцныя ў колавым руху[72] абступілі мяне. Леў,

15) прагнучы здабычы, адчыніў на мяне, рыкаючы, спою пастку, і Рака (*Эрыдан*) разлілася пада мною. Уся мая магутнасць выцякла ў яе. Маё сэрца растала, як воск (*гл. імглістасць пад поясам Арыёна*), як расплаўлены метал. Мая моц высахла, як абпаленая гаршковая гліна, язык прыліп да вуснаў, а ты зводзіць мяне (*да заходу пад зямлю*) у краіну

17) памёршых! Вось напалі на мяне Сабакі (*Вялікі і Малы Сабакі, мал. 56*). Хеўра Зла (*камета*) падышло да мяне і пра-

18) нізвае мне рукі і ногі! Мая магутнасць прапала! А яны (*Блізняты, блізу якіх злавесны Сатурн*) глядзяць на мяне і смяюцца

19) з мяне! Яны спрачаюцца паміж сабой пра маю сукенку і кідаюць жэрабя пра мой плашч.

20) Грамабой! Не пакідай мяне! Спяшайся на дапамогу, мая

21) магутнасць! Вызвалі маю душу ад Мяча (*каметы*) і захавай яе, маю адзіную, ад пастак Сабак, ад сківіц Ільва

22) і ад рагоў Аднарога[73]! Пачуй маю просьбу[74], і я аб-

---

[67] Цікава, што Чарвяком (Ціамат) у вавіланян наываўся Млечны Шлях.

[68] Тут у арыгінале стаіць איש (АІШ), г.азн. муж, ваяр. Гэтая назва даецца Змеятрымальніку, але тут, верагодна дапасавана да Арыёна, які на астралагічных мапах адлюстроўваецца і як ваяр.

[69] Тут па жыдоўску стаіць אמי (АМІ), замест אמין г. азн. (АМОН), ці Юпітэр, а набожныя перапісчыкі, не разумеючы астралагічны сэнс і баючыся яго языцкага значэння, прарабілі гэтая слова ў МАМА!

[70] Тут М БТН АМІ АЛІ АТЕ(מ־בטן אמי אלי אתה) – ад нараджэння моцны Амон.

[71] Тут (ЦРЕ) жаночага род. (ад ЦР – тыран), г. азн. планета-тыран Сатурн.

[72] Тут АБІРІ Б ШН замест АБІРІ Б ШНЕ (אבירי ב־שנה), г. азн. Магутнае ў колападобным руху, так як сузор’і каля Арыёна найбольш хуткія ў сутачным руху. Слова ШНЕ – азначае гадавы рух.

23) вяшчу твой прыход маім субратам (*сузор'ям*) і ўслаўлю цябе сярод іхнага сходу.

24) Сьпявайце ж гімн Будучаму богу (*Сонцы*) ўсе, хто шануе яго! Праслаўляйце яго дзеці Ўзнагароды Богаслядзіцеля[75]. Благагавейце

25) перад імі ўсе нашчадкі багаборцы! Ён не пагрэбаваў пакутамі прыгнечанага і не ўтаіў ад яго свайго аблічча!

(Сонца ўзышло як бы ў адказ на прашэнне заходзячага Арыёна – гэтага астралагічнага знака месіянцаў.)

26) Хвала табе (*Сонца*) у вялікім сходзе нябёсаў! Ты выканаў сваё абяцанне перад шанюючымі цябе! Хай насыцяцца пакорныя і праслвяць цябе ўсе, якія чакаюць цябе!

27) Ды ўваскрэснуць іхныя сэрцы, і хай звернуцца да Будучага

28) бога ўсе канцы зямлі, і ўсе народы схіляцца перад ім!

29) Наступіла яго царства, ён адзін зараз валадар народаў!

(Зоркі патухлі ў промнях узыйшоўшага Сонца.)

30) Ды атрымаюць адплату і схіляць галовы перад яго тварам ўсе моцныя (*г. азн. ніколі не заходзячыя сьвяцілы)*, усе (*зоркі*), сыходзячыя пад зямлю, і ўсё, няздольныя ажывіць свае душы (*г. азн. усе зоркі, ніколі не з'яўляючыяся над мясцовым гарызонтам*). Яму аднаму будуць пакланяцца нашы нашчадкі. Яны абвесьцяць пра яго будучым пакаленьням і будуць прапаведаваць яго праўду тым, хто яшчэ не нарадзіўся, таму што ён стварыў увесь сусвет.

* * *

Такім з'яўляецца псалом 22 (21) пры яго асэнсаваным перакладзе згодна з ўказаннем саміх нябесных свяцілаў, якія ён так па-мастацку адвображвае. Ён поўны сапраўднай паэзіі для таго, хто адначасова знаёмы і са з'явамі зорнага неба, і з гісторыяй хрысьціянскай рэлігіі. Але ўжо першае ўскліканне ў ім: "Элі, Элі, ламма савахтані", г. азн. тое ж самае, якое ў роспачы прамовіў Езус на слупе, паказвае, што час яго ўзнікнення даводзіцца шукаць ніяк не раней канца IV стагоддзя, калі быў слупаваны "Цар богаслаўцаў". Але ў псалме ён астралагізаваны ўжо да такой ступені, што a priori можна сказаць: найбольш верагоднай датай узнікнення гэтага гімна павінна быць V або VI стагоддзе. Так і атрымліаецца.

Найбольш важнай дэталлю для вылічэння часу ў дадзеным выпадку з'яўляецца становішча сонца, а з ім і Венеры супраць Арыёна, г. азн. у Змеятрымальніку, ўзыходзячаму раніцай на гэтай "Касулі Світання". Другая важная дэталь – гэта небяспека, якая пагражае Арыёну ад Мяча, г. азн. ад мечападобнай каметы. Гэта і паслужыла зыходным пунктам прапанаванага мной у дадзеным выпадку вызначэння часу. А сродкі мне далі кітайскія летапісы Шэ-Кэ і Ма-Туан-Лін, маючыяся ў ангельскім перакладзе Джона Вільямса ва ўсіх галоўных

---

[73] Тут у жыдоўскім тэксце ідзе РМІМ (насарог), а ў грэцкім і лацінскім тэкстах АДЗІНАРОГ. Паглядзеўшы на мапу неба мы тут якраз бачым сузор'е Адзінарога. Калі дапусьціць, што правільна ў жыдоўскім тэксце, то як маглі пераіначыць гэтае слова перакладчыкі, не ведаючы пра астралагічны сэнс гэтага гімна? Яны яго ведалі, але, верагодна, разумелі не ўсё.

[74] Я ўжо згадваў, што калі сонца пад час каляднай ночы паднімаецца ў нагах Змеятрымальніка, Арыён заходзіць насупраць яго на захадзе, як бы молячыся на ўсход, згодна са спосабам іудэеў і молячы пайшоўшае на зіму ў паўднёвае паўшар'е сонца вярнуцца, пры гэтым вяртанне абавязкова суправаджаецца спыненнем аддалення сонца ад Арыёна і адваротным набліжэннем да яго. Із гэтага зразумела, што гэты гімн быў каляднай песьняй месіянцаў-астролагаў, сімвалізаваўшых у вяртанні сонца чакаемы імі прыход свайго нябеснага выратавальніка.

[75] Тут ІЭКБ=ІЕ ЭКБ азначае божая ўзнагарода (таксама кульгавы).

абсерваторыях. Дадаткам да іх служыла мне лацінская кніга Любенецкага "Усеагульная гісторыя камет ад сусветнага патопу і да нашага часу", таксама маючаяся ў кнігасховішчы Пулкаўскай абсерваторыі.

У іх абедзвюх раней за 147 год і да канца сярэдніх стагоддзяў не паказана ні адной каметы, якая праходзіла б нават і паблізу Арыёна. Затым, калі мы перакладзём кітайскую храналогію, складзеную па дынастыях і месяцовых месяцам, на наш сучасны спосаб лічэння часу, мы атрымліваем вось які спіс (табл. VII).

Табліца VII.

А. – каметы пачатку нашай эры (лічэнне астранамічнае).
Мінус 146 год. 14 сакавіка (Сонца ў Панне). "Белая камета на паўночным захадзе ў 10 локцяў даўжыні, каля Ламбды (λ) Арыёна. Яна была бачнай 15 дзён" (*Шэ-Кэ, Ма-Туан-Лін.)* Гэтае апісанне вельмі блытанае. Перш за ўсё, Арыён ў паўночным паўшар'і Зямлі ніколі не бывае бачным на паўночным захадзе. Акрамя таго, у сакавіку ён вечарамі хаваецца на паўднёва-ўсходняй частцы неба ў промнях вячэрняга сонца, ды і такое доўгае знаходжанне каметы ў адным і тым жа сузор'і паблізу ад Сонца неверагодна. І месяц не падыходзіць, так як Сонца ў сакавіку не толькі не выдаляецца, але, наадварот, вельмі набліжаецца да Арыёна, і камета з'яўлялася б не раніцамі, а вечарамі. Г азн., не падыходзіць.
Мінус 72 год. 10 траўня (*Сонца ў Цяляці*). "Вечарам бачылі хвастатую зорку ва ўсходняй частцы Арыёна". (*Шэ-Кэ.*) Зноў не падыходзіць згодна з тымі ж падставамі, што і папярэдняя.
Мінус 48 год. "Бачылі чырвона-жоўтую камету на паўночным усходзе (г. азн. раніцамі), 8 локцяў даўжыні. Праз некалькі дзён яна дасягнула даўжыні да 10 локцяў і паказвала на паўночную частку Арыёна". (*Шэ-Кэ, Ма-Туан-Лін.*) Тут ізноў блытаніна. Камета магла паказваць на Арыён, (*не абыйшоўшы папярэдне цэлую палову неба ў больш яркім выглядзе*), толькі знаходзячыся раніцамі не на паўночным усходзе, а на паўднёвым усходзе ў летнюю пару года, калі Сонца знаходзіцца блізу Арыёна. Г. азн. і гэтая камета не падыходзіць, як і папярэднія.
Б. – каметы пасьля пачатку нашай эры.
39 год. Ад 13 сакавіка (*Сонца ў Рыбах*) да 30 красавіка (*Сонца над Арыёнам*) "была бачнай вельмі вялікая камета ў вобласьці Плеяд (*г. азн. раніцамі*); светлая, 30 локцяў даўжыні, шырокая, разгаліноўваючаяся як дрэва. Яна ішла на паўночны-захад". "30 красавіка ўвайшла ў вобласць Пегаса і Андрамеды і знікла на 49-ы дзень сваёй бачнасьці". (*Шэ-Кэ, Ма-Туан-Лін.*) Зноў не падыходзіць. Яна аддалялася ад Арыёна па меры таго, як Сонца набліжалася да яго ўсё больш і больш.
74 год. 6 сакавіка (*Сонца над Арыён*ам) "дзіўная зорка з'явілася ў вобласьці Плеяд. Прайшла (*над Арыёнам*) у вобласьці Ільвоў і знікла направа ад Панны праз 60 дзён". (*Шэ-Кэ.*) Зноў не падыходзіць згодна з тымі ж падставамі, як і папярэдняя, і, акрамя таго, яна з'яўлялася ня раніцамі, а вечарамі.
77 год. 23 студзеня (*Сонца ў Казярогу*). "З'явілася камета на 3-м градусе вобласьці альфы (α) Авена, ад 8 да 9 локцяў даўжынёй. Яна паступова слабела і знікла праз 106 дзён". (*Шэ-Кэ, Ма-Туан-Лін.*)

Зноў не падыходзіць, так як пры гэтых умовах яна магла быць бачнай толькі вечарамі, а не раніцамі. Ды і Змеятрымальнік з Касуляю Світання ў гэты час быў пад гарызонтам.
102 год. 7 студзеня (*Сонца ў Казярогу*). "Быў бачны зялён-белы пар каля 30 локцяў даўжыні ў Эрыдане; ён паказваў на Прокіёна і быў бачным 10 дзён. (Шэ-Кэ.) Зноў не падыходзіць, так як гэты "пар" мог быць бачны толькі па вечарамі.
110 год. Студзень (*Сонца ў Казярогу*). "Была бачная камета ў Эрыдане, паказваўшая на паўночны ўсход, ад 6 да 7 локцяў даўжыні, зялёна-белага колеру". (*Ма-Туан-Лін.*) Верагодна, гэта была тая ж камета, што і папярэдняя. Толькі год быў вызначаны на 8 гадоў пазней. Ізноў не падыходзіць.
141 год. Ад 7 сакавіка (*Сонца ў Рыбах*) да 23 красавіка (*Сонца ў Аўне*). "З'явілася камета на захадзе, ад 6 да 7 локцяў даўжыні, блакітнавата-белага колеру, паказваючая на паўднёвы захад, ад Пегаса да Вадалея. 16 красавіка яна распасьціралася ад Андрамеды да Рыб на 6 локцяў. 22 красавіка яе бачылі раніцай (?!) на паўночным захадзе. Яна ўвайшла ў вобласць Плеяд і Цяляці (*г. азн. была над Арыёнам*); 23 красавіка зайшла ў Гідру, прайшла сярэдзіну Ільвоў і знікла". (*Шэ-Кэ, Ма-Туан-Лін.*) Зноў не падыходзіць ужо пра адно тое, што Сонца было каля Арыёна і накіроўвалася да яго. Акрамя таго, яна магла быць бачнай пры такіх умовах толькі вечарамі.
218 год. Красавік (*Сонца ў Авене паблізу Арыёна*). "Бачылі камету раніцай на ўсходзе каля 20 дзён. Потым вечарам яна з'явілася на захадзе, прайшла праз Возьнічага і Цяля ў Двайнят, пад Вялікі Мядзведзіцай, і ў Ільва і ў Панну. Яна была завостранай і яркай. Ішла да Геркулеса". (*Шэ-Кэ, Ма-Туан-Лін.)* Гэта было трэцяе гістарычнае з'яўленне каметы Галея, і праўдзівасць кітайскага апісання ў дадзеным выпадку падцверджана вылічэннямі Гайнда. Але і яна цалкам не падыходзіць, так як Сонца засланяла ў гэты час Арыён сваімі прамянямі.
252 год. 25 сакавіка (*Сонца ў Рыбах па шляху да Арыёна*). "Бачылі камету на захадзе каля Мухі, белага колеру, ад 60 да 70 локцяў даўжыні. Хвост паказваў на поўдзень, на Арыёна; яна знікла праз 20 дзён". (*Шэ-Кэ, Ма-Туан-Лін.*) Зноў не падыходзіць, так як была бачнай вечарамі, і Сонца набліжалася да Арыёна.
304 год. Травень (*Сонца ў Цяляці над Арыёнам*). "Дзіўная зорка была ў сузор'і Цяльца". (Шэ-Кэ.) Зноў відавочна не падыходзіць.
305 год. Верасень (*Сонца ў Панне*). "Была камета ў вобласьці Плеяд і Цяляці". (*Шэ-Кэ, Ма-Туан-Лін.)* Відаць, гэта тая ж, што і папярэдняя, толькі пераблытаны год і месяц. У верасні не магла прыйсьці камета ў Цяля, не абыйшоўшы ў больш яркім выглядзе цэлую палову неба ў ранішні час.
423 год. 13 лютага (*Сонца ў Казярогу*). "Была камета ва ўсходняй частцы вобласьці Персея і Андрамеды". (*Шэ-Кэ, Ма-Туан-Лін.*) Ізноў не падыходзіць, бо была бачнай толькі вечарамі.
442 год. З 1 лістапада і да канца года (*Сонца ў Скарпіёне каля ног Змеятрымальніка, ўзыходзячага ў гэты час над ранішняй зоркай*) дзіўная зорка з'явілася ў Вялікай Мядзведзіцы. (*Відавочна, з вобласьці Змея.*) Яна зрабілася

каметай, увайшла, праз Паўночны Вянок, у паўднёвую частку Вялікай Мядзведзіцы, прайшла ў сузор'е Вазнічага і ў Цяляці (*г. азн. ляцела прама на Арыён*), перайшла Гіады і Альдэбарана і ударыўшы, як бачым, па прыпаднятаму, як бы для заслоны, шчыту Арыёна, перасекла Эрыдан і знікла зімой. (*Шэ-Кэ, Ма-Туан-Лін.)*

Мы бачым із гэтага спісу, што камета 442 года нашай эры з'яўляецца першай прыдатнай для доследуемага намі псалма 22 за ўвесь час існавання самых старажытных у сьвеце кітайскіх летапісаў, г. азн. з тых часоў, калі іхныя астранамічныя сведчанні пачынаюць падцвярджацца сучаснымі вылічэннямі. У яе шляху і ў размяшчэнні планет ўсё адпавядае апісанню псалма.

З табліцы VIII вы бачыце, што ў калядную раніцу 25 сьнежня 442 года і ў бліжэйшыя раніцы да і пасьля гэтага дня Меркурый, Марс і Месяц, якія згадваюцца ў псалме 22, як раз і былі пад гарызонтам. Меркурый заходзіў хутка пасьля Сонца, Марс і Месяц заходзілі з Авенам каля паўночы і, такім чынам, былі бачнымі толькі вечарамі. А із астатніх свяцілаў усе былі на пазначаных для іх месцах. Сонца, абаронца Арыёна, знаходзілася на супрацьлеглым баку неба паміж сузор'ямі Стралка і Казярога; Змеятрымальнік – сімвал узьнімаўшагася на неба Хрыста – ўзыходзіў раніцамі, сапраўды, на "Касулі Світання" (*Венеры*) пад сваёй нагой, у гадзіны, калі Арыён – сімвал купаемага ў Ярдані хрысьціяніна – напалову спускаўся на захадзе пад зямлю. "Божы Меч" – вялікая камета 442 года – злавесна апускалася прама над яго галавой, як бы даганяючы яго, сыходзячага пры крывавым бляску зімовага ранішняга світання ў падземнае царства. Злавесны, бязлітасны і смяротны, згодна з астралагічнымі паданнямі, Сатурн гнаўся за ім у сутачным руху неба па другі бок ад каметы ў здзекваючыхся над ім Двайнятамі. Дабрадзейны ж Юпітэр-Амон пайшоў ад яго ў процілеглы бок неба і зьнік із вачэй за Сонцам. Карціна, згодна з містычнымі паданнямі таго часу, была настолькі злавеснай, што Арыёну, сапраўды, было чаго палохацца, тым больш, што гэтая зімовая камета 442 года была адной із самых вялікіх у камэтных летапісах, так як не знікла, нават прайшоўшы палову нябеснага скляпення.

Табліца VIII

А – становішча Сонца, Месяца і пяці планет раніцай 25 снежня 442 года згодна з каардынатамі 1900 г.							
Прам. Узыход. Скланенне. Месца.	Сонца. 19^h52^m –20°58' Стралок	Месяц 0h51m +4°38 Авен.	Меркурый. 20h01m –18°36' Казярог	Венера. 17h28m –22°18' Пята Змеетрымальніка	Марс. 2h08m +13°50' Авен	Юпітэр. 19h48m –20°54' Стралок.	Сатурн 6h49m +22°02' Двайняты
Б-становішча Вялікай Каметы 442 г. (згодна з кітайскімі летапісамі).							
Камета выйшла на прыканцы кастрычніка на Скарпіёна і хутка зайшла ў Паўночны Вянок. 1 лістапада прайшла праз Вялікую Мядзьведзіцу, потым праз Вазнічага, мячом паказваючы на Арыёна, затым праз Цяля, зачапіўшы шчыт Арыёна, і знікла пасьля калядных дней у вобласьці Гама-Дэльта (γ, δ) Эрыдана.							

Усе апісанне псалма 22 цалкам адпавядае пазначанай тут камеце, і іншага такога выпадку не было за ўвесь гістарычны перыяд часу аж да эпохі Адраджэння.

Усе астатнія праходджанні каметы праз Арыён за час нашай эры (якім, напрыклад, з'яўляецца быўшае ў сярэдзіне траўня 760 года з'яўленне каметы Галея) адбыліся ў вясновыя месяцы, калі Сонца само знаходзілася каля Арыёна. Гэты выпадак камэтнага шляху ад сузор'я Скарпіёна праз усё неба да Арыёна, сапраўды, быў адзіным ў сваім родзе. Лёгка сабе ўявіць, што ён быў добрым стымулам для распачынання паэтычнай творчасьці, асабліва на пачатку сярэдніх стагоддзяў, напярэдадні сучаснай навукі, калі моцнае развіццё фантазіі ў чалавецтве ўпершыню абудзіла яго да інтэлектуальнай дзейнасьці.

Праверачнае вылічэнне М. Я. Ідэльсона, дадзенае ў табліцы, цалкам пацвердзіла мае папярэднія вылічэнні становішча планет на 25 снежня 442 г.

Якія яшчэ больш патрэбны доказы, каб пераканацца, што псалом 22 (21) напісаны на самым канцы снежня 442 года, як раз праз 74 гады пасьля вылічанага намі года слупавання Езуса і праз 47 гадоў пасьля з'яўлення Адкрыцьця Яна Хрызастома? І стыль, і сэнс гэтага твора паказваюць тую ж самую эпоху, далейшае развіццё той жа самай месіянскай ідэі... І не Езус усклікнуў словамі псалма: "Элі, Элі, ламма савахтані", г. азн. "Моцны, Моцны, навошта ты мяне пакінуў!" (Яму на тычцы або на слупе было не да спявання псалмаў!), а аўтар псалма 22 паўтарыў гэтыя словы ў сваім гімне, як выказванне найвялікшай пакуты таго, хто быў слупаваны, як багаборац (ізраэль), адкінуўшы ранейшую "сьвятую сядміцу" у імя новай сістэмы сусвету, сістэмы Клаўдзія Пталямея. Акрамя таго, Клаўдзій па-латыні азначае Кульгавы, а пра Якава мы чытаем у Бібліі, што ён атрымаў ад бога падножку за тое, што хацеў змагацца з ім, ды і само імя Якаў азначае, між іншым: божая запінка, г. азн. па-латыні – Клаўдзій. Ці нельга зрабіць адсюль выснову, што легенда пра Якава, які пабачыў лесвіцу на небе, ёсць толькі легенда пра Клаўдзія Пталямея?

Глава II.

Час узнікнення астатніх біблейскіх псалмоў.

Такія вынікі астранамічнага даследавання псалма 22 (21), паказаўшыя для яго хрысьціянскую эпоху, прымусілі мяне перагледзець з новага боку і астатнія старажытнаіудэйскія гімны. Усе яны носяць характар гэтай жа эпохі як згодна са сваім стылем, так і з настроем. Самыя жыдоўскія загалоўкі большасьці псалмоў (МЗМУР Л-ДУД) у перакладзе на нашу мову азначаюць "*музыка шануемаму*", так што ні пра якое аўтарства Давыда тут гаворкі няма. Калі нават і прамаўляць жыдоўскае напісанне ДУД – як Давыд, то перакладаць трэба – псалом Давыду, а не псалом Давыда. Калі ж прыняць да ўвагі, што жыдоўскае напісанне Л-ДУД – азначае проста *шануемаму*, то, адзначыўшы пра сябе, што даследуемы намі 22 (21) псалом несумненна прысвечаны слупаванаму "выратавальніку", пасьля таго як Ян Хрызастом узвёў яго сваім Апакаліпсісам у самога "творцу сусвету", прыйшоўшага аддаць сябе ў ахвяру за грахі, – то і ўсе псалмы, якія маюць гэты загаловак, варта лічыць прысвечанымі Езусу ж, а таму таксама напісанымі не раней V стагоддзя.

Іхнае ўвядзенне ў царкоўны рытуал прыпісваецца (*Сакратам-Схаластыкам*) таленавітаму рэлігійнаму паэту і кампазітару Флавіяну Антыяхійскаму, які жыў на пачатку V стагоддзя. Было б дзіўным думаць, што гэта ўвядзенне здарылася толькі праз тысячу гадоў пасьля іхнага складання (!), а таму і маё вылічэнне толькі аднаўляе натуральную храналагічную сувязь, якую можна было б усталяваць, і не

звяртаючыся да астраноміі, згодна з агульнымі законамі літаратурнай і мастацкай эвалюцыйнай пераемнасьці.

Але як бы ні глядзець на гэты прадмет, усё роўна: псалом 22 відавочна прысвечаны "Вялікаму цару богаслаўцаў", сімвалізуемаму Змеятрымальнікам, узнімаўючымся на неба каляднай зімовай раніцай, у сонечным адзенні, на "Касулі Світання".

Тое ж самае мы бачым і ў шэрагу іншых псалмоў. Так, у 31 (30) мы чытаем мальбу верніка:

"Вычарпалася ад смутку маё жыццё, і прайшлі мае гады ў стогнах; магутнасць мая вычарпалася ад маіх правін, і высахлі ад іх мае косткі. Я стаў прадметам зьдзекаў сваіх ворагаў і суседзяў і страшыдлам для сваіх знаёмых. Сустракаючы мяне на вуліцы, збягае.

Я чую ліхаслоўе шмат каго; яны змаўляюцца супраць мяне, і намышляюць вырваць маю душу.

У тваёй руцэ, Маючы З'явіцца, мае дні. Вызвалі мяне ад рукі маіх ворагаў і прыгнятальнікаў. Пакажы светлае аблічча тваё твайму служцы. Выратуй мяне тваімі ласкамі"(11-17).

Цалкам гэта ж паўтараецца з дробнымі варыяцыямі і з дадаткамі ў псалме 87 (88), у псалме 70 і 68, у псалме 101 (102), і асабліва ў псалме 37 (38), дзе значная частка зместу прама перапісана адсюль, а, такім чынам, і із псалма 22, дзе ўсё гэта ёсць.

У псаломе 34 (35) аўтар спявае ўжо ў бадзёрым настроі, ва ўсякім разе, без згадкі пра ўласныя грахі, а толькі пра чужыя:

"Перамажы, будучы валадар, змагаючыхся са мной! Вазьмі шчыт і латы, і ўстань на дапамогу мне! Агалі меч і загарадзі мяне ад пераследуючых мяне! Хай будзе шлях іхны цёмны і коўзкі, і апавяшчальнік Маючага З'явіцца (*камета*) няхай гоніць іх!" (1-6).

"Адвядзі душу маю ад іхных зладзействаў, выратуй ад Ільва маю адзіную! Я праслаўлю цябе ў вялікім сходзе, бо яны складаюць задумы супраць мірных зямлі, раскрываюць на мяне свае пашчы і насмешліва выказваюцца:" Добра! добра! Усе бачыла наша вока!"

Не аддаляйся ж ад мяне! Хай апрануцца ў сорам і ганьбу ўзносячыяся нада мной, і язык мой будзе абвяшчаць тваю праўду і хвалу ўсякі дзень "(17-28).

Тое ж самае гаворыцца і ў псалме 54, напісаным, верагодна, пасьля таго, як камета адышла ад Арыёна.

"Выслухай, будучы валадар, маю праўду, прымі маю мальбу із далікатных вуснаў.

Ты праверыў маё сэрца, наведаў мяне ноччу, выпрабаваў і нічога не знайшоў.

Я захаваў сябе ад шляхоў няправільных.

Схавай мяне ў ценю тваіх крылаў ад ворагаў маёй душы, атачаючых мяне.

Яны накіравалі свае пзіркі на мяне, каб скінуць мяне на зямлю.

Яны падобны Ільву (*сузор'е*), прагнучаму здабычы, падобны Ільвёнку (*сузор'е*), седзячаму ў таемным месцы.

Паўстань жа, Валадар, і скінь іх; вызвалі мечам тваім (*каметай*) душу маю ад бязбожнага".

Яшчэ больш яскрава гэты бадзёры настрой выяўляецца у псалме 16 (17):

"Атачылі мяне пакуты сьмяротныя, абкруцілі мяне ланцугі пекла і заблыталі мяне сеткі сьмерці.

Я паклікаў Грамабоя ў сваёй бядзе, і ён пачуў мой голас са сваіх харомаў (*неба*).

І затрэслася і ускалыхнулася зямля, і ссунуліся падставы гор, і падняўся дым ад яго гневу;

Ўсёпажыраючае полымя выйшла із яго вуснаў, і пасыпаліся палаючыя вуглі (*вывяржэнне вулкана*?).

Нахіліў ён нябёсы (*навальнічнай хмарай*).

Ён сеў на калясьніцу і панёсся на крылах ветру.

Ён зрабіў змрок сваім пакрывалам, змрок вод і паветраных аблокаў.

І беглі перад ім яго аблокі, град і вогненныя вуголлі.

Загрымеў Грамабой на нябёсах, пусціў свае стрэлы і рассыпаў іх, як вялікую колькасць маланак,

І адчыніліся крыніцы (*нябесных*) вод, і раскрыліся падставы сусвету ад твайго грамавога голасу, ад подыху твайго гневу.

І дастаў мяне Грамабой са шматлікіх вод і пазбавіў мяне ад майго моцнага ворага (*каметы*) і ад ненавісьнікаў маіх "(6-16),

"Бо я быў беззаганны перад ім" (24).

А вось яшчэ перайманне, і з новага боку гледжання, у псалме 67 (68), якое паказвае, што я зрабіў правільна, калі перавёў жыдоўскае пісанне АБІРІ Б ШН – магутныя у колавым руху, а не магутныя Васанскія, як зрабілі царкоўныя перакладчыкі, думаючы, што гаворка ідзе пра нейкія зямныя ўзвышшы.

"Вышыня Божая, і вышыня Колавага Руху (*задыякальны пояс нябёсаў*![76]) Вышыня высокая, вышыня Колавага Руху!" Навошта вы, горы (*зямныя*) высокія, зайздрасьліва глядзіце на гэтую вышыню, на якой пажадаў жыць сам бог і будзе жыць вечна? Там дзясяткі тысяч, тысячы тысяч калясьніц яго (сьвяцілаў, і сярод іх у сьвяцілішчы сваім валадар вышынь Сіны "(16-18[77]).

"Апявайце бога-Грамабоя зямныя царствы і хваліце валадара, крочучага на нябёсах" (33-34).

"Няхай паўстане бог, і разбягуцца яго ворагі, і хай бягуць ад яго аблічча ненавідзячыя яго!

Як растае воск ад аблічча полымя, так бязбожнікі ды загінуць ад аблічча бога-Грамабоя, а справядлівыя хай узрадуюцца!

Сьпявайце хвалу нашаму валадару, праслаўляйце хадзячага на нябёсах!"(2-5).

Той жа самы стыль, г. азн. тая ж самая эпоха адчуваецца і ў іншых псалмах, дзе няма відавочных запазычанняў із псалма 22(21). Вось, напрыклад, хоць "18 гімн Шануемаму":

"Нябёсы прапаведуюць божую славу і абвяшчаюць пра справы яго рук, дзень дню перадае словы, і ноч ночы адкрывае веды.

Не існуе мовы і гаворкі, дзе б не чуўся іхны голас.

Гук яго раздаецца па ўсёй зямлі і ідзе да межаў сусвету.

Выходзіць сонца, як малады, са сваёй адружальнай харомін і, як волат, радасна прабягае свой шлях.

---

[76] Слова Васан, як пабачым далей, выкарыстоўвалася і ў сэнсе Візантыя.

[77] Было б неасьцярожна з упэўненасьцю сцвярджаць, што тут размова ідзе пра гару Сінай; такое найменне меў Кітай і, здаецца, Везувій.

Ад краю нябёсаў яго пачатак, і на краі нябёсаў канец, і нічога не схавана ад яго цеплыні".

"Павучанні Грамабоя умудраюць неведаючых".

"Слаўце бога багоў, – працягвае гэтую апалогію псалом 135 (136), – вялікая яго міласць!" "Ён зацвердзіў зямлю на водах", "стварыў сьвяцілы вялікія, Сонца для кіравання днём, Месяц і зоркі для кіравання ноччу". "Ты выпрабаваў мяне, Маючы З'явіцца, і ўсё ведаеш, – гаворыцца далей у " 138(139) гімне Шануемаму". – "Ці іду я, ці адпачываю,, ты атачаеш мяне, і ўсе мае шляхі табе вядомы. Яшчэ не з'явілася слова на маёй мове, а табе яно ўжо дасканала вядома. Высокае для мяне тваё веданне, і дасягнуць яго не магу. Куды пайду ад твайго ўздзеяння і ўцяку ад тваёй асобы? Ці на неба ўзыду, ты там, ці сыду ў пекла, і там цябе знайду. Ці вазьму крылы зоркі і пералячу на край мора, і там павядзе мяне твая рука. Скажу: "можа, цемра схавае мяне?", Але для цябе і ноч празрыстая, як дзень. Выпрабуй жа мяне, валадар, і даведайся пра мае помыслы; паглядзі, ці не на небяспечным я шляху, і накіруй мяне на шлях вечны".

"Ухваляйце Грамабоя ўсе апавяшчальнікі нябёсаў, – заключае гэтую апалогію псалом 148, – ухваляйце яго сонца і месяц, ухваляйце яго ўсе зоркі сусьвету. Ухваляйце яго нябёсы нябёсаў, і воды, што вышэй за нябёсы". "Ухваляйце Маючага З'явіцца на зямлі ўсё бездані мора, ўсе рыбы вялікія і полымя, і град, і снег, і туман, і моцны вецер, выконваючы яго загады; ухваляйце яго горы і пагоркі, і кедры, і ўсе родзячыя дрэвы, і звяры, і ўсякае быдла, і поўзаючыя жывёлы, і крылатыя птушкі, юнакі і дзяўчаты, старцы і падлеткі, бо слава яго і на зямлі і на нябёсах".

Ва ўсёй гэтай лірыцы старадаўніх гімнаў слупаванаму "шануемаму" адчуваецца аднолькавы настрой, аднолькавая ідэалогія, а таму і час іх узнікнення не можа быць раскіданым па некалькіх стагоддзях. Гэта адна і тая ж эпоха – першы парыў захопленага энтузіязму, бязьмежнай самаадданасьці, да якога падрыхтоўвалі зямное жыццё ў асобе яго апошняга тварэння – чалавека, вечныя законы сусветнай эвалюцыі, тыя самыя законы, якія кіруюць жыццём і на ўсіх іншых свяцілах, выклікаючы там у вядомыя перыяды аналагічныя пачуцці і аналагічныя памкненні.

Глава III.

"Стары запавет" і "Новы запавет".

Перш чым перайсьці да наступнага, я ўжо зараз маю жаданне настойліва перасьцярэгчы чытача супраць гіпнатычнага намаўлення, прыгатаванага яму пазнейшымі храналагістамі так званага "Старога запавету". Стварыўся ўсеагульны гіпноз, быццам біблейскія пісьменнікі задоўга апісалі ўсё, што мае дачыненне да жыцця Езуса і да яго сьмерці. На самай жа справе, як гэта я паказаў у сваёй кнізе "Прарокі" (якая выйшла ў 1914), супадзенне іхных тэкстаў з евангельскімі тлумачыцца, наадварот, тым, што так званы "Стары запавет" развіваўся адначасова з "Новым запаветам" і нават часта пазней за яго першую кнігу "Апакаліпсіс".

Сама прысутнасць у зборы царкоўных дакументаў скарочаных кніг накшталт Евангелля Марка побач з яго папаўненымі і выпраўленым выданнямі, якія мы маем у Евангеллях Лукі і Мацвея, або прысутнасць "Апакаліпсісу" побач з Езэкіілем, які развівае яго, і на роўных з ім правах, магчыма толькі ў тым выпадку, калі першыя кнігі не з'яўляюцца простым скарачэннем больш шматслоўнага арыгіналу. Інакш і

ўсякага, скараціўшага, напрыклад, твор Шэкспіра, давялося б лічыць такім жа аўтарам яго твораў, як і ён сам. Іншая справа, калі скарачэнне мае пэўную мэту. Напрыклад, канспектуе іншыя кнігі, як, напрыклад, I частка "Закінутай кнігі" (Параліменона) канспектуе "Пяцікніжжа" і кнігі Самуіла або робяць тэндэнцыйныя выняткі із іх, як другая палова гэтай жа кнігі.

Я тут маю намер толькі папярэдзіць чытача (каб наступнае не было для яго занадта нечаканым), што вывучаючы шмат якія месцы біблейскіх кніг, нават і без маіх астранамічных вылічэнняў мы будзем вымушаны прыйсьці да высновы, што ўся старажытная "Свяшчэнная гісторыя народа божага" ёсць апокрыф рэлігійнай гісторыі IV, V, VI і нават VII стагоддзяў нашай эры і што асноўныя рысы гэтай апошняй перанесены ў "Кнігу цароў ізраільскіх і іудзейскіх" амаль цалкам, у пасьлядоўным парадку, у сярэднім, на 1100 гадоў назад. Заменены толькі імёны, ды і гэтаму нельга дзівіцца: у старажытныя часы каббалісты знарок імкнуліся пісаць незразумела для недасведчанных: у алхіміі называлі золата – сонцам, срэбра – месяцам, у астраноміі малявалі задыякальныя сузор'і і планеты адмысловымі значкамі, якія захаваліся ў астранамічных альманаха да гэтага часу. Чаму ж тут здзіўляцца, калі і ў Бібліі, дзе так шмат слядоў прымянення кабалы, у значэннях жыдоўскіх назваў цароў мы знойдзем пазней не іхныя сапраўдныя імёны, а толькі іх асэнсаваную характарыстыку з прадастаўленнем чытачу самому адшукаць гэтых людзей у рэальным жыцці чалавецтва? Паглядзім жа на паўстаўшае зараз перад намі пытанне з гэтага боку.

Пасьля Канстанціна I Рымская імперыя фактычна адразу ж распалася на дзве часткі, пастаянна ўступаўшыя адна з адной у рэлігійныя і палітычныя сутыкненні, а пасьля Давыда і Саламона біблейскае царства падзялілася на юдэйскае (што азначае праваслаўнае) і ізраільскае (багаборніцкае і, згодна з яго біблейскай характарыстыкай, даволі-такі ерэтычнае).

Чацвёртым царом богаборцаў у "Кнізе цароў" названы Іла або Юлій, а чацвёртым візантыйска-рымскім царом пасьля Канстанціна быў Юльян, таксама "богаборца".

Сёмым богаборніцкім царом, валадарачым праз 56 гадоў пасьля Саламона, названы ў Кнізе Царстваў блюзьнерскі цар Ахаў з такой жа блюзьнерскай жонкай Ізабэль (Ізабэлай), якіх выкрываў найвялікшы із прарокаў Ілля (што азначае бог Будучы), а сёмым візантыйскім царом, таксама валадарыўшым праз 57 гадоў пасьля Канстанціна, быў Аркадзь, з такой жа блюзьнерскай жонкай Еўдаксіяй, рымскае імя якой, магчыма, і было Ізабэла, таму што Еўдаксія па-грэцку толькі азначае "добраслаўная". Пад тым жа імем Ізабэль і выкрываў яе найвялікшы із хрысьціянскіх прарокаў старажытнасьці Ян Залатавуст.

У некаторых выпадках пры наступным размеркаванні прадказальнікаў па розных валадараннях мы бачым надзвычай характэрную блытаніну, меўшую падставай тое, што папаўніцель "летапісу", ведаўшы із розных папярэдніх запісаў на папірусных лістах толькі пры якім цары жыў той ці іншы прадказальнік, або меўшы пра яго ад сваіх папярэднікаў асобныя запісы, не ведаў, да якога царавання аднесьці яго, калі ў розныя часы выяўляліся аднайменныя цары. Так, напрыклад, узнікла блытаніна з размяшчэннем Ісаі і Ераміі. Папаўняльнік ведаў, што Ерамія прарочыў пры Ёахазе, але Ёахазаў было два: адзін цараваў над "багаборцамі", згодна з прыблізным разлікам па іхных царах у Кнізе Царстваў, каля 125 гада пасьля Саламона, а другі пазначаны, як цар іудаістаў каля 350 гада пасьля таго ж Саламона. Папаўняльнік размясьціў яго ў часы валадарання іудэйскага Ёахазы, а

патрэбна было размясьціць яго ў часы валадарання Ёахазы "богазмагальнікаў", таму што камета, апісаная Ераміяй і даўшая першы пачатак яго прадказанню, з'явілася, згодна з маімі вылічэннямі[78], у 451 годзе н. э., г. азн. праз 114 гадоў пасьля Канстанціна I. Такім чынам, Іеремія жыў як раз пры богазмагальніцкім, а не пры іудаістцкім Ёахазе, пры нападзе на Візантыю Атылы і гунаў і ў час Халкедонскага сабора, выкліканага перапалохам месіянцаў ад шостага ў нашу эру з'яўлення каметы Галея.

Тое ж было і з Ісайяй, апісаўшым тую ж камету. Такім чынам, уся гісторыя царства богазмагальнікаў, або царства ізраільскага, якой яна выяўляецца із адзінай крыніцы із якой вы ведаем пра яе гістарычнае існаванне, Кнігі Цароў і вытрымак із яе ў "Закінутай кнізе" (Параліменон[79]), ёсць суцэльны апокрыф, карані якога цалкам ляжаць у сярэднестагоддзевай гісторыі ўсходняй Рымскай імперыі. Астранамічнымі вылічэннямі часу цэлага шэрагу месцаў, змяшчаючых у жыдоўскай Бібліі алегарычныя і прамыя апісанні становішчаў планет падчас апісаных у ёй падзей, а таксама згадкі пра каметы і іхнае прыблізнае становішча ў дадзеныя прамежкі часу і на сонечныя і месяцовыя зацьменні, я пакажу у наступных раздзелах маёй кнігі, што адзіным надзейным апірышчам старажытнай храналогіі і адзіным надзейным компасам пры нашым уяўным падарожжы за межы IV стагоддзя нашай эры з'яўляецца толькі астраномія.

Разгледзім жа, перш за ўсё, астранамічныя месцы біблейскіх прадказальніцкіх кніг.

Глава IV.
Што такое прадказанні?

Перш за ўсё, спытаем сябе, ці можа існаваць у людзей здольнасць прадбачання будучыні?

У гэтым ніхто не можа сумнявацца, і нават прама можна сказаць, што гэтая здольнасць развіта тым мацней, чым больш рэальных ведаў назапашана ўпартай разумовай працай у дадзенага чалавека ў дзяцінстве і ў маладосьці, і чым яны больш разнабаковыя.

Я, перш за ўсё, маю на ўвазе прадказанні адукаванымі людзьмі тых падзей, якія здаюцца не падпарадкаванымі ніякаму правілу для неасвечананых, як, напрыклад, будучыя сонечныя і месяцовыя зацьменні. Прадказанне іх і сапраўднае дакладнае ажыццяўленне ў пазначаны дзень і гадзіну амаль заўсёды здаюцца неадукаваным людзям не справай ўласьцівай чалавечаму розуму, а стасункамі адукаванага чалавека з нейкай вышэйшай, нечалавечай магутнасьцю.

У старажытнасьці падобныя навуковыя прадказанні лічыліся вынікам стасункаў пасвечаных у таямніцы навук з багамі і іхнымі анёламі, а пачынаючы з канца сярэдніх стагоддзяў, калі, дзякуючы пачатковаму веданню і вульгарызацыі навукі і рэлігіі, шмат людзей пачалі самадазволена лічыць сябе ўсёведаючымі і асабіста годнымі стасавацца з вышэйшымі творчымі магутнасьцямі сусвету, цудоўныя вынікі дасягнення нешматлікімі нябачных для натоўпу вяршынь навукі пачалі зайздросна лічыцца ім за доказы грахоўнай сувязі разумова

[78] Гл. маю кнігу "Пракокі", а яе рэзюмэ ў наступных главах гэтай кнігі.
[79] Ад грэцкага *паралос* – прыморскі, а па-жыдоўску ДБРІЕ-ІМІМ – слава мораў.

пераўзыходзячых людзкі натоўп з дэманічнымі істотамі, варожымі заступаючамуся за яе богу.

Асабліва яскрава гэта выявілася ў сярэднестагоддзевым хрысьціянстве, дзякуючы ўзвелічэнню евангелістам Мацвеем (5, 3) "жабракоў духам" (πτωχοί τω πνεέματι), якім ён ад імя "выратавальніка" абяцаў нават "царства нябёсаў", і дзякуючы прыдуманай пазней палеміцы гэтага вучонага з тагачаснымі грамацеямі, выказаўшайся асабліва рэзка ў прыпісваемых яму словах:

"Гора вам, навукоўцы (*кніжнікі*), фарысеі, крывадушнікі, за тое, што сталі каля брамы ведаў, самі не заходзіце і іншых не пускаеце".

Прапаведуемыя хрысьціянскімі сьвятарамі ва ўсіх цэрквах такія ідэі, вядома, не маглі прывесьці ні да чаго іншага, як да ганарлівасьці "жабракоў духоўна" і іхнага ўяўлення, што на вышэйшыя вяршыні ведаў можна падняцца без шматгадовай ўпартай працы, што вывучыць усе навукі гэтак жа лёгка, як запомніць праслуханую некалькі разоў казку, і што, быццам бы, уся бяда толькі ў тым, што нехта іх туды не пускае.

Ад гэтай навеянай нашай рэлігіяй большасьці неадукаваных людзей ганарлівасьці і нпрыязнага стаўлення да навукоўцаў асабліва моцна даводзіцца пакутаваць інтэлігенцыі ў хрысьціянскіх краінах, і давядзецца пакутаваць да таго часу, пакуль там светапогляд не будзе ачышчана ад усіх супярэчачых культуры прымешак. Пара пазбавіцца, нарэшце, раз і назаўсёды ад пераканання, што ў евангельскім вучэнні, абвяшчаемым ад імя Хрыста, заключаюцца толькі высокія маральныя ісьціны. На справе іх там вельмі мала і, наадварот, маса евангельскіх павучанняў носіць прама супрацькультурны, а часам нават і ненатуральны характар, і таму мы павінны настолькі ж свабодна ўсенародна крытыкаваць гэтыя кнігі, як крытыкуем і ўсякія іншыя.

Але вернемся да пытання гэтай главы. Сучасная навука не толькі не адмаўляе, а наадварот, даказвае лепш, чым што-небудзь іншае, магчымасць для ўсебакова адукаванага чалавека прадбачыць і прадказваць будучыя падзеі агульнага характару не толькі ў матэрыяльным сьвеце, але нават і ў грамадзкім жыцці. Карані ўсіх будучых падзей заўсёды ляжаць у мінулым, і згодна з характарам гэтых каранёў рознабакова адукаваны чалавек можа прадказаць тое, што з іх атрымаецца.

Вось чаму паўсюдна навука можа засьцерагчы масы ад шматлікіх цяжкіх бедстваў.

Гэты дар навуковага прадбачання, амаль бясхібным ў межах, якія вызначаюцца для кожнага стагоддзя станам яго навукі, з’яўляецца неад'емнай асаблівасьцю чалавечай думкі, і велічыня яго павялічваецца з кожным новым пакаленнем, па меры ўдасканалення ведаў.

Ці нельга тое ж сцвярджаць і пра наш дар падсвядомага прадбачання, г. азн. пра інстынктыўныя перасьцярогі супраць тых ці іншых учынкаў як грамадзкага, так і індывідуальнага характару, ці нават пра магчымасць для нас прадказаць ў сомнамбулічным стане тое, чаго мы пры звычайным стане не прадбачым у будучыні?

І ў гэтым наўрад ці можна сумнявацца, так як падсвядомая дзейнасць наогул тым багацей у чалавека, чым глыбей і шырэй яго адукаванасць, г. азн. чым багацей у яго тое, што, у супрацьлегласць з духоўным жабрацтвам, мы можам назваць духоўным багаццем, да якога і павінен імкнуцца кожны чалавек. Г. азн., і дар

інстыктыўнага прадбачання, папярэджваючы нас ад таго ці іншага ўчынку, не заключае ў сабе нічога звышнатуральнага.

Велізарная колькасць падсвядомых уражанняў, якія напаўняюць ўвесь павярхоўны пласт паўшар'яў вялікага мозгу, можа нас папярэджваць пра бліжэйшыя або пра аддаленыя наступствы тых ці іншых не толькі фізічных, але і грамадзкіх, атачаючых нас, працэсаў і накірункаў, але ён не можа папярэджваць нас пра іхныя асобныя дробныя дэталі, г. азн. пра тое, што мы адносім да вобласці выпадковага.

Так, паказаўшы на непазбежнасць будучай вайны паміж двума якімі-небудзь народамі, узбройваючыміся адзін супраць аднаго шмат гадоў, мы, улічыўшы ўсе ўмовы, можам прадказаць і тое, наколькі вайна будзе працяглай і жорсткай, і на чыім баку будзе канчатковая перамога, але ніштo не дасць нам магчымасьці вызначыць, як будзе называцца месца, дзе адбудзецца апошняя бітва, і, калі вайна будзе праз шмат дзесяцігоддзяў, то якое імя будуць мець яшчэ не нарадзіўшыяся камандзіры абодвух бакоў, хоць мы загадзя будзем упэўнены, што камандзіры ў свой час народзяцца і што ў іх будуць і нейкія ўласныя імёны.

Прадказанне такіх імёнаў у старажытных дакументах будзе для нас толькі доказам іхнай апакрыфічнасьці. Перачытваючы біблейскія прадказанні, мы адразу ж сустрэнем у іх шматлікія ўзоры такіх апокрыфаў, але разам з імі пабачым нямала і першаснанавуковых і інстынктыўных прадбачанняў і зробім ім навуковую ацэнку.

Глава V.

Біблейскае прадказанне "пераможа Бог" (Іезекі-Іл).

(Кніга Бэн-Вуза, 453 г. н. э.)

Вось біблейскае прадказанне, маючае назву "Іезекііл", па-жыдоўскаму напісанню: "Іезк-Ал[80]", па-нашаму: пераможа бог.

Публіка і нават шмат хто із навукоўцаў-тэолагаў да гэтага часу думаюць, што гэтая цікавая кніга напісана нейкім Езэкіілам, якія жыў паміж 595 і 574 гадамі да пачатку н. э. і быў забіты "адным із іудаіцкіх князёў" за выкрыванні ў ідалапаклонстве.

Але чаму яны так думаюць, невядома. Слова "Іезекііл", як імя асабістае, нідзе не згадваецца ў Бібліі, за выключэннем толькі аднаго разу. У XXII главе гэтай жа самай кнігі гаворыцца: “Скажы сям'і багаборцы: так выказваецца Будучы бог: "я знішчу маю сьвятыню... і вы будзеце рабіць тое ж, што я раблю, не будзеце закрываць падбародак і не будзеце есьці хлеба ад іншых...” "Пераможа бог" (Іезк-Ал) будзе для вас прадвесьцем: "усё, што ён рабіў, і вы будзеце рабіць" (**24**, 20-24).

Мы бачым, што гэтае месца, згодна са сваёй канструкцыяй, вельмі блытанае. Перш за ўсё: калі бог не закрываў свой падбародак і не еў хлеба ад іншых? А між тым фраза цалкам вызначаная і не дапускае магчымасьці перакладу ў сэнсе таго, што гэта рабіў не бог, а, напрыклад, сам аўтар кнігі. Потым і словы пра тое, што "пераможа бог" (або Іезекі-Іл) будзе прадвесьцем для багазмагальнікаў, з'яўляюцца толькі паўторам ад трэцяй асобы апошняй фразы гэтай жа самай главы, дзе бог кажа аўтару:

---

[80] והזק־אל (ІЕЗК-АЛ)- азначае: пераможа бог.

"Настане дзень, калі адкрыюцца твае вусны перад выратаваўшыміся, і *ты* будзеш для іх прадвесьцем" (**24**, 27).

Із гэтага відаць, што імя Іезекі-Іл дададзена тут да папярэдняга выказвання перапісчыкам, замест слова "ты". Сярод соцень такіх жа сваіх зваротаў да аўтара, раскіданых па ўсёй гэтай доўгай кнізе, бог заўсёды скланяе займеннік "ты" па ўсіх склонах і ні разу не ўжывае уласнага імя аўтара.

Із гэтага я раблю выснову, што пераможа бог (Іезекі-Іл) проста з’яўляецца загалоўкам гэтай кнігі, цалкам дакладна вызначаючым яе змест, які ўвесь час кружыцца каля аднаго і таго ж сюжэту: будучай перамогі нейкага не прызнаваемага бога. Аўтар гэтай кнігі, верагодна, пад час свайго жыцця меў і нейкае грэцкае імя, якое варта яшчэ пашукаць сярод струменю былых часоў. Да гэтага ж часу ніякіх іншых дакладных звестак пра яго жыццё няма, акрамя тых нешматлікіх радкоў, у якіх ён паказвае сваё часовае месцазнаходжанне на рацэ Хабуры, як называюць прыток Еўфрата ў асяроддзі гнаных багазмагальнікаў.

Калі ён жыў? Пакінуўшы ў баку ненадзейнае паданне, паспрабуем вызначыць час па зместу самой кнігі.

Там, у першай жа главе даецца, як гэта мы ўжо бачылі ў Апакаліпсісе, астралагічнае апісанне становішча розных планет сярод сузор'яў Задыяка. Марс, Юпітэр, Сатурн і Месяц паказваюцца каля сузор'я Змеятрымальніка, а Сонца, Меркурый і Венера – каля Двайнят.

З дапамогай такога гараскопа няцяжка вылічыць час дадзенага месца кнігі з астранамічнай дакладнасьцю, і гэты час вызначаецца: апоўначы 5 чэрвеня 453 гада пасьля пачатку нашага еўрапейскага летазлічэння, а зусім не 595 год да яго, як думалі да гэтага часу.

Вось гэтая першая глава ў маім перакладзе, так як звычайны, царкоўны, хоць і аднолькавы з ім, але цяжкі для чытання, з нагоды таго, што перакладчыкі, незнаёмыя з астраноміяй, перакладалі механічна кожную фразу, цалкам не разумеючы яе сэнс.

Пераможа Бог.

Частка I.

Зашыфраваны гараскоп.

"Пятага чэрвеня трыццатага года, калі я быў сярод перасяленцаў на беразе ракі Хабур (ці ж Эбро ў Гішпаніі), праясніліся ноччу нябёсы ад аблокаў, і я пабачыў боскае відовішча.

"Ішла бура з поўначы, вялікая хмара з зіхаючымі маланкамі, а вакол яе цягнулася ззянне (*Млечнага Шляху*), як свецячыся дах, які цячэ паміж выблiскамі полымя навальніцы. На паўднёвым жа баку неба былі бачнымі чатыры жывыя істоты (*планеты*), і там жа вылучалася аблічча чалавека (*у сузор'і Змеятрымальніка*, мал. 58).

Мал. 58. Сузор’е чалавека са змяёй (Змеятрымальнік) пасярод двух горападобных адгалінаванняў Млечнага Шляху. “Astrognosia XVI века.” (кнігасховішча Пулкаўскай абсерваторыі.)

Да аднаго яго накіроўваліся тыя чатыры абліччы (*планет*), і ў яго ж аднаго, таямнічага, былі чатыры крылы (*неба: дзве із дванаццаці пар клінаў, адсякаемых ад нябеснай сферы яе мерыдыянамі,* мал. 59).

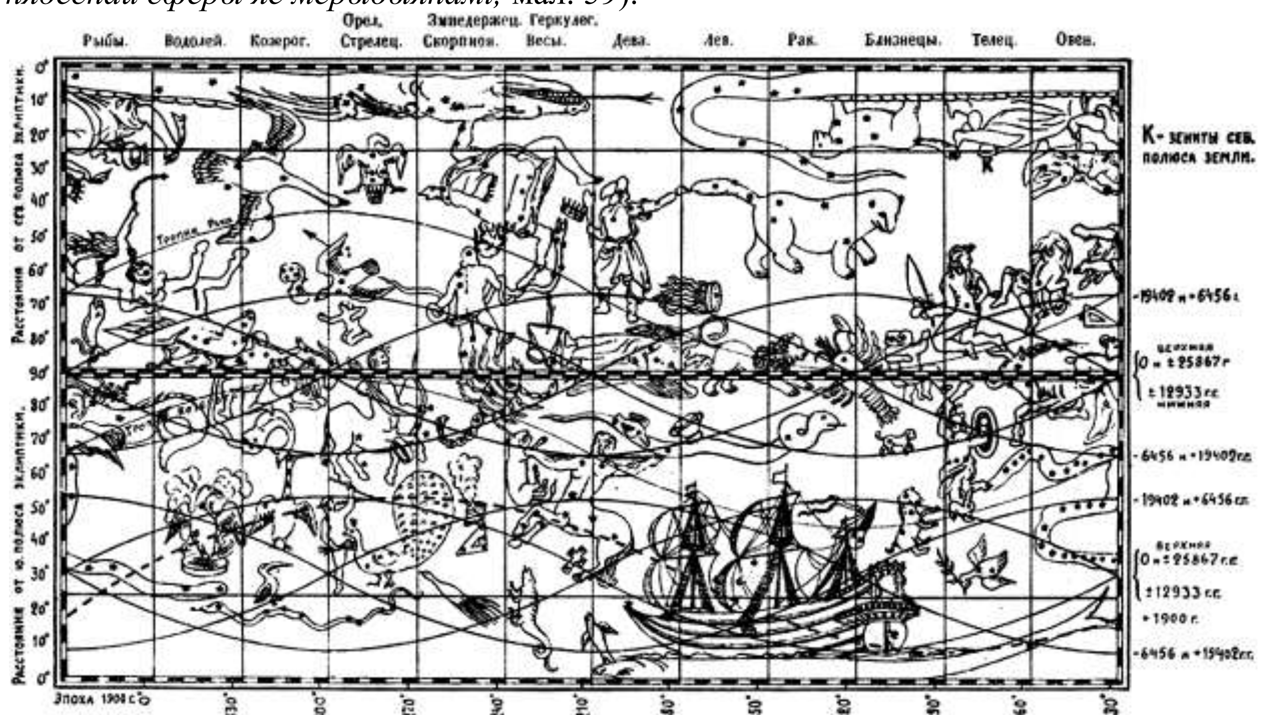

Мал. 59. Мапа задыякальных сузор’яў разам з прылягаючымі да іх. Сярэдняя шахматападобная лінія – пояс экліптыкі, па якому рухаюцца планеты. Над 240º бачна фігура чалавека (Змеятрымальнік – сімвал Хрыста) топчучага нагой Скарпіёна (сімвал сьмерці) над Ахвярнікам. Направа ад яго (за Паннай) Леў, налева Вартаўнік (Стралок з лукам), а над ім Арол. Чатыры планеты мяркуюцца паміж Шалямі і Скарпіёнам, ідучыя ў цясніну Млечнага Шляху паміж Шалямі і Стралком (на мапе не пазначаны).

"Няўхільным было шэсьце гэтых істот, і ўвагнутасць іхнага шляху была, як увагнутасць шляху акружнасьці, і ўсе іхныя чатыры выявы ззялі, як паліраваная медзь. Чалавечыя рукі распасьціраліся пад крыламі (*неба*) над імі (*у*

Змеятрымальніка, Стралка, Геркулеса, мал. 59), а крылы неба прылягалі адно да другога і не спыняліся падчас свайго колападобнага шэсьця па небу, ідучы кожнае наперад (*па напрамку штосутачнага руху знаходзіўшыхся пад ім планетных лікаў*). Выява Ільва была накіравана ад іх, выява "Вартаўніка"[81] налева, а выява Арла знаходзілася каля ўсіх чатырох, над імі.

"Іхныя выявы і іхныя крылы былі падзелены (*нябеснымі мерыдыянамі*) парамі зверху ўніз, і ў кожнай пары адно крыло злучалася з другім (*на нябесным экватары*), і два пакрывалі целы тых жывых істот.

"А самі жывыя істоты (*планеты*) ішлі туды, куды вёў іх дух.

"Яны былі нібы вуглі, палаючыя у полымі. Полымя навальніцы хадзіла паміж імі, і маланкі вырываліся із полымя. Яны мелі здольнасць рухацца прамым і адваротным рухам, як уяўляецца нашаму погляду маланка.

"Я глядзеў на гэтыя жывыя істоты і ў кожнага з іх бачыў над зямлёю па аднаму колу (*іхныя арбіты*), зробленаму як бы са шклопадобнага тапаза, а пабудова ўсіх (*арбіт*) была аднолькавая: як бы кола было ў коле (мал. 60). Іхныя абады былі высокімі і жахлівымі, і шматлікія вочы – (*зоркі*) паўсюль міргацелі вакол іх.

Мал 60. У цэнтры шарападобная стыхія – Зямля, дзе верхняя правая палавіна – Азія, верхняя левая – Яўропа, а знізу налева – Афрыка, кожная па ¼ кола. А на чацвёртай

---

[81] Згодна з Бібліяй שׁור (ШУР) – пільнавацель. Тут маецца на ўвазе сузор’е Стральца, які са сваім лукам як бы пільнуе ідучыя да яго із цясніны Млечнага Шляху планеты; пазней гэтае найменне чамусьці пачало дапасавацца да сузор’я Цяляці ці Быка, хаця іхнае карэннае імя פר (ФР), а не (Шур).

чацвяртушцы Індыйскі акіян, на дне якога для сіметрыі меркавалася, магчыма, патануўшая Атлантыда. Навокал зямлі, верагодна, другая стыхія – Вада, у якой плаваюць тры рыбіны. Навокал вады – трэцця стыхія – Паветра, а навокал Паветра чацвёртая стыхія – Полымя (зараз светаносны эфір). Потым ідуць кола Месяца, кола Меркурыя, кола Венеры, кола Сонца, кола Марса, кола Юпітэра, кола Сатурна. А вышэй за ўсё – пояс 12 сузор'яў Задыяка, із якіх кожнае пазначана сваім астралагічным знакам. Па кутах – чатыры анёлы вятроў (чатыры Эолы). Із кнігі Сакрабусто (Sacrobusto «Sphaera Materialis»)1516 год. (Кнігасховішча Пулкаўскай абсерваторыі.)

"Разам з рухам гэтых чатырох істот рухаліся і іхныя арбіты, а пры падняцці іх ад зямлі, падніmaліся і яны.., таму што рух планет залежаў ад руху іхных арбіт. Над іхнымі ж галовамі было нябеснае скляпенне, бліскучае, як дзівосны крышталь, распасьцёрты наверсе.

"І я чуў (*у завыванні буры*) шум ад іхных крылаў на небе, як шум ад шматлікіх хваляў, як голас ўсемагутнага, як заклікі у вайсковым стане. І я бачыў, як тыя выявы, падобныя бліскучай медзі, станавіліся на гарызонт разам са сваімі апускаўшыміся нябеснымі крыламі.

"А на небе ў гэты час знаходзіўся (*сузор'е*) Пасад, як-быццам зроблены із сіняга сапфіру, і на ім сядзела чалавечая фігура (мал. 61). І я бачыў там як бы прамяністы паток (*Млечны Шлях*, мал. 60), ідучы, нібы языкі полымя, уверх і ўніз ад пояса гэтай фігуры, падобна вясёлцы на аблоках падчас дажджу.

Мал. 61. Пасад неба і седзячая на ім чалавечая фігура пасярод ззяння Млечнага Шляху. Із “Astrognosia” XVI ст. (Кнігасховішча Пулкаўскай абсерваторыі.)

"Гэта быў сімвал славы Маючага З'явіцца".

Частка II.

Апакаліптычны скрутак.

У руцэ седзячага на Пасадзе Неба быў скрутак папірусу (*паласа сузор'яў Задыяка*) напісаны (*зорнымі фігурамі*) ўнутры і навокал (Апакаліпсіс 5, 1).

"Я зваліўся ў жаху Божым на мой твар, але голас ўсемагутнага прамовіў мне:" Падніміся на твае ногі, я буду размаўляць з табой".

"І вось мяне ахапіла натхненне, і я пабачыў (*у адгалінаванні Млечнага Шляху*) як бы руку, працягнутую да мяне скруткам (*задыякальных сузор'яў неба*), напісаны і з пярэдняга і з адваротнага бокоў, і было напісана на ім (*у злавесным спалучэнні планет і сузор'яў*): "Плач, стогны і гора!"

Частка III.

Загад у навальніцы і буры.

"І ён прамовіў мне: з'еш гэтую кару папіруса (*матэрыял старажытнага ліста*). Будзе горка ў тваім страўніку, але ў вуснах тваіх яна будзе салодкай, як мёд (Апакаліпсіс 10, 9).

А апавяшчальнік неба (*навальнічная хмара*) прамовіў мне ударам грому:

"Прымі ўнутр гэты скрутак, ды ідзі прадказваць сям'і багазмагальніка".

"І я прыняў унутр сябе скрутак. Ён быў салодкім, як мёд у маіх вуснах, і натхненне пацягнула мяне да нябёсаў. І вось слава ўладара (*ранішняя зарка*) паднялася на сваім месцы, на ўсходзе, і я пачуў ззаду сябе, у парыве моцнага ветру, як бы шум крылаў (*нябеснага скляпення*), б’ючых адно аб другое, і грукат кружачыхся арбіт".

"І пацягнула мяне натхненне ў невядомую далечыню... І я пайшоў у роспачы, з устрывожанай душой".

"Дадзены мне богам загад прадказваць у сям'і багазмагальніка цяжка ляжаў на мне" (Іез. I-II).

* * *

Якія ж із гэтага высновы?

Звернем, перш за ўсё, увагу на першую фразу першай главы, якую я пераклаў: "Пятага чэрвеня трыццатага года, калі я быў сярод пасяленцаў на беразе ракі Хабур, праясніліся ноччу нябёсы (*ад воблакаў*), і я пабачыў боскія ідовішчы".

Я выкарыстаў тут слова "чэрвень" толькі для зразумеласьці перакладу, таму што выказванне аўтара "чацьвёрты месяц" адпавядае як раз юліянскаму чэрвеню згодна са старажытным лічэннем месяцаў ад вясновага раўнадзенства. Але для нас гэта не мае вялікага значэння, а важна тое, што пад час чацвёртага месяца як юліянскага, так і іудэйскага злічэння сонца знаходзіцца ў сузор'і Двайнят (мал. 59), а з ім каля яго ж і Меркурый і Венера.

Гэта азначае, што становішча гэтых трох сьвяцілаў у нас цалкам дакладна пазначана, а разам з тым выяўляецца вельмі магчымым вызначэнне і становішча ўсіх астатніх. Бо застаюцца толькі чатыры планеты вядомыя старажытным, якія заходзяць далёка ад сонца: Сатурн, Юпітэр, Марс і Месяц, і ўсе чатыры паказаны ідучымі да Змеятрымальніка на супрацьлеглым баку ад Двайнят ў выглядзе чатырох "істот" на небе, "зіхацячых, як паліраваная медзь" "палаючых, як вуголле, згараючае ў полымі" і "маючыя для сябе колы-арбіты".

А тое, што "аблічча чалавека", які стаяў пад чатырма гадзіннікавымі крыламі неба, было менавіта аблiччам Змеятрымальніка, у гэтым таксама не можа быць сумневаў: абрысы сузор'я Ільва пазначаны направа ад яго, абрысы Стралка – налева (мал. 58), абрысы сузор'я Арла перад ім. Уся выява тут цалкам дакладная для часу назірання пад час чэрвеньскай поўначы пры заходзе сузор'я Ільва, і яна дае магчымасць вылічыць з дапамогай астранамічнага спосаба час назірання аўтара з

дакладнасьцю да адных сутак. Акрамя таго, тут жа выяўляецца і яшчэ адна важная акалічнасць. Месяц паказаны ў супрацьстаянні сонцу ўсяго праз пяць сутак "ад пачатку месяца". Які б гэта ні быў із месяцовых месяцаў: іудэйскі, вавілонскі, ягіпецкі ці іншы, усё роўна: *на пяты дзень ад маладзіка* месяц аддаліцца не больш, як *на два сузор'і* налева ад сонца. У дадзеным выпадку гэта азначае – калі сонца было ў Блізнятах, – ён мог быць толькі ў Раку або напачатку Ільва, а ніяк не ў Шалях або ў Скарпіёне, як тут пазначана. **Толькі згодна з юліянскім календаром Месяц мог быць у пазначаным тут для яго месцы на пяты дзень месяца**.

Усякія вылічэнні часу напісання гэтай кнігі да ўзнікнення юліянскага каляндара, г. азн. да пачатку нашай эры, тут адразу адкідваюцца цалкам: біблейскае прадказанне "пераможа бог" (або Іезекі-Іл) выяўляецца напісаным не раней першага стагоддзя нашага сучаснага летазлічэння!

Паглядзім жа, калі б гэта магло быць. Зробім агульны разлік нават і да пачатку нашай эры.

Перш за ўсё, вызначым становішча планет на 595 год да пачатку нашай эры згодна з гістарычным лічэннем, так як да гэты года тэолагі адносяць гараскоп ў І главе "Іезекі-іла". Гэта быў 594 астранамічны год, і мы зараз жа знаходзім, што Юпітэр тады быў у Ільве, а Сатурн у Авене, тады як тут абодва паказаны ў Змеятрымальніку. Адразу нічога не выходзіць. Апошні раз яны сыходзіліся ў Змеятрымальніку толькі ў 960 годзе, за 365 гадоў да пазначаемага гісторыкамі тэрміну, а потым сталі сыходзіцца толькі пачынаючы з 282 года, праз 313 гадоў пасьля яго. Гэта азначае, што і пачнём разлікі з 282 года.

У табліцы IX паказаны ўсе пасьлядоўныя гады знаходжання Сатурна ў сярэдзіне Скарпіёна і бліжэйшыя да яго гады знаходжання тут жа Юпітэра, і мы бачым, што знаходжанне абедзвюх планет тут, пачынаючы ад 282 года, падзяліліся на дзьве эпохі.

Першая із іх ад 282 года, да 45 года да пачатку нашай эры. Хаця і не мела сэнсу вылічваць гэтыя гады з нагоды ўжывання аўтарам юліянскага календара, але я ўсё ж вылічыў для іх становішча Марса з дапамогай астранамічных табліц Нейгебауэра, і чытач сам бачыць адмоўныя вынікі: Марс кожны раз знаходзіўся далёка ад Скарпіёна (табл. IX).

Табліца IX.

Час напісання I, II і III главаў прадказання “Пераможа Бог” (Іезекі-іл).

	Сатурн пад 250° даўгаты (ў сярэдзіне Скарпіёна) геліацэнтр., а геацэнтр. пад 217°)	Юпітэр пад 250° даўгаты (ў сярэдзіне Скарпіёна) геліацэнтр., а геацэнтр. пад 243°)	Становішча Марса адносна Скарпіёна Разлік на сакавік-верасень у 1813 годзе.	
Гады да пачатку нашай эры				
	-312	-318,4		Марс знаходзіўся далёка ад Скарпіёна.
☼	-282,5	-283,9	0,350 (-283 г.)	
	-253,9	-239,7		
☼	-223,4	-223,3	0,450 (-223 г.)	
	-194,9	-200,9		
☼	-164,3	-164,6	0,081 (-164 г.)	
	-135,8	-140,3		
☼	-105,3	-105,9	0,0712 (-105 г.)	
	-76,1	-81,6		
	-46,2	-45,2	0,811 (-45 г.)	

	-17,8	-10,8		
Гады пасьля пачатку нашай эры				
	13,0	14,5	0,420 (+14 г.)	Быў на супрацьлеглай гемісферы
	42,5	38,2		
	73,0	73,8	0,073 (+73 г.)	6 чэрвеня 73 г. Марс яшчэ знаходзіўся ў сузор'і Панны, а Месяц быў у Скарпіёне, каля 250º сучасн. даўгаты. Не падыходзіць і гэты год. І так уся серыя каля пачатку нашай эры адкідае магчымасць напісання прадказання Ізекі-Іл аж да 453 года н. э.
	101,4	109,4		
	130,9	133,1		
	160,3	168,7		
	189,8	192,4		
	219,2	216,1		
	248,7	251,7		
	278,2	275,4		
	307,6	311,0		
	337,1	334,7		
	366,5	370,3		
	396,0	394,0		
	425,4	429,6		
☼	454,9	453,4	0,034 (453 г.)	Усё супадае 5 чэрвеня 453 г. Месяц знаходзіўся каля 259º (у Скарпіёне). Юпітэр каля 245º (там жа). Марс каля 222º (у Шалях) і Сатурн каля 227º (там жа ў Скарпіёне). Сонца ж у Двайнятах каля 98º паўн. даўг. Калі ж прыняць да ўвагі, што 5 чэрвеня іудэйскага злічэння сутак пачыналася з вечара і адпавядала 4-аму чэрвеня, то Месяц быў на 13º на захад і яшчэ больш шчыльна падыходзіў да гурта.
	484,4	488,9		
☼	513,8	512,7	0,665 (312 г.)	Знаходзіўся далёка ад Скарпіёна
	543,3	548,2		
☼	572,7	572,0	0,764 (372 г.)	
	602,2	607,6		
☼	631,6	631,3	0,395 (631 г.)	
	661,1	666,9		
☼	690,5	690,6	0,027 (691 г.)	691 год дапасуе і па Марсу, але Месяц прыйшоў у Скарпіён толькі 27 чэрвеня, замест 5 чэрвеня.
	720,0	726,2		
☼	749,5	749,9	0,657 (650 г.)	
	778,9	773,6		
☼	808,4	809,2	0,288 (809 г.)	
	837,8	832,9		
	867,3	868,5	0,919 (868 г.)	
	896,7	892,2		
Пасьля гэтага не было спалучэнняў Сатурна і Юпітэра ў Скарпіёне да 1426 года.				
Дробная частка у стоўбіку Марса азначае: на кожную долю свайго амаль двухгадовага шляху, Марс перайшоў ад пазначанага яму ў прадказанні становішча ці не дайшоў да яго. Годныя толькі тыя становішчы, у якіх адхіленні вагаюцца паміж 0 і 0,05 ці паміж 0 і 0,95.				

Пасьля ж пачатку нашай эры супадзенні пачынаюцца толькі пасьля вылічанага намі часу слупавання Езуса, 21 сакавіка 368 года, і адзіна задавальняючае размяшчэнне ўсіх планет было, як бачыць сам чытач із табліцы IX, толькі ноччу з 4 на 5 чэрвеня 453 года нашай эры. Вось як позна была складзена гэтая кніга, калі не цалкам, то ў канчатковай рэдакцыі! На 1000 гадоў з гакам пазней, чым думалі тэолагі! І, аднак жа, дакладнасць астранамічнага вылічэння і зразумеласць гараскопа, на якім яно заснавана, не даюць ніякай падставы сумнявацца ў гэтым. Вось становішча планет у гэты дзень (табліца X):

453 год 5 чэрвеня	Юпітэр (Ю) быў пад	245º геацэнтр доўг.	-20,5º шыраты (эп. 1906 г.)
	Месяц (Л) праходзіў	240º " "	-17 " "
	Сатурн (С) знаходзіўся пад	226º " "	-15 " "
	Марс (М) " "	213º " "	-14 " "

Усё гэта і паказана ў табліцы X, а Сонца было ў Блізнятах каля 90° даўгаты (згодна з каардынатамі 1906 г.) амаль на вышэйшай кропцы свайго шляху супраць гэтых чатырох свяцілаў.

Табліца X.

Облик Орла	Человек со Змием	Весы	Дева	Лев

300° 290° 280° 270° 260° 250° 240° 230° 220° 210° 200° 190° 180° 170° д. / ш.

Облик Подстерегателя

А

Ущелье Змия

В

Ю

Л

С

М

Облик Льва направо

— 14° — 16° — 18° — 20° — 25° — 30°

Стрелец подстерегатель	Скорпион / Весы	Дева	Лев

Злучэнне Месяца і трох знешніх планет каля сузор’я Шаляў (сімвал нябеснага правасуддзя) у супрацьстаянні сонцу на яго экліптычнай вышыні (у Двайнятах) у ноч з 4 на 5 чэрвеня 453 года, як пазначана ў кнізе “Іезек-Іл” (гл. I). Перад імі Цясьніна Змея (ў адгалінаваннях Млечнага Шляху – (А, В) пад выявай Чалавека-Змеятрымальніка; направа – выява Ільва, налева - выява Вартаўніка (Стралка) і выява Арла перад усімі. Л – Месяц, Ю – Юпітэр, с – Сатурн, М – Марс.

Атрыманы намі вынік надзвычай важны і з іншага пункту гледжання.

Жыдоўскае прадказанне "Пераможа бог" (Іезекі-Іл) выяўляецца напісаным праз 85 гадоў *пасьля* слупавання Езуса ў 368 годзе і праз 58 гадоў пасьля з'яўлення Апакаліпсіса ў 395 годзе.

А із гэтага, перш за ўсё, непазбежна вынікае такая выснова: заснавальнікі сучаснага талмудысцкага і равінска-месіянскага іудэйства, да якіх належыць аўтар разглядаемай кнігі, як відавочна із яе зместу, не толькі ніколі не "крыжавалі Хрыста", як у гэтым нас пераконвалі сярэднестагоддзевыя манахі фанатыкі хрысьціянства, але былі яго першымі прыхільнікамі і старадаўнімі пакутнікамі за яго, як і аўтар даследуемага намі зараз прадказання, недарэмна далучаны сярэднестагоддзевымі аўтарамі да працьмы **хрысьціянскіх** сьвятых (гл. Чэцці-Мінеі на 21 ліпеня). Як бы яго далучылі, калі б ён не быў ахрышчаны (г. азн. купаны)?

Іудэі V стагоддзя выяўляюцца адной із хрысьціянскіх сект, і зараз нам толькі застаецца даследаваць: наколькі адпавядае ідэйны стыль гэтай кнігі і прыводзімыя ў ёй гістарычныя факты такому позняму часу і такому новаму асьвятленню пытання. Ужо прыведзеныя намі тры першыя главы "Іезекі-Іла" дастаткова паказваюць сваімі "планетнымі арбітамі, размешчанымі адна ў адной, як кола ў коле", знаёмства аўтара з пталемеевай сістэмай і паказваюць на тое, што, як і Езус (г. азн. Васіль Вялікі), ён быў яе прыхільнікам.

Інакш даводзіцца дапускаць, што Пталямей, змяшчаемы на прыканцы II стагоддзя, сам запазычыў сваю сістэму ў аўтара гэтай кнігі.

Гэтыя ж тры главы сваімі выявамі Стралка, Ільва, Арла і Чалавека, якбыццам бы маючымі асабную ролю сярод сузор'яў, прама паказваюць на тое, што аўтар пісаў пад вялікім уплывам Апакаліпсіса.

Сапраўды, амаль увесь Апакаліпсіс перапісаны ў розных месцах гэтай велізарнай кнігі, падзеленай кабалістычна на 48 главаў. Няма ніводнага апакаліптычнага вобраза, не адноўленага тут у больш развітым выглядзе, калі аўтар разумеў яго больш цьмяна, калі алегарычная сутнасць выкладання Яна была ім недастаткова зразуметая.

Да больш цьмяных належыць, напрыклад, толькі-што цытаванае месца пра чатырох жывёл, прама, але не дакладна цытаваных із Апакаліпсіса Яна.

У таго ўсё было натур-алегарычна, г. азн. ўзята із прыроды, а таму і арыгінальна. "Першая із чатырох жывёл (*сузор'е ўсёпажыраючай восені*), – выказваецца аўтар Апакаліпсіса, – была падобна Ільву, другая (*сузор'е сілкуючага лета)* падобна Цяляці, трэццяя (*сузор'е усёзабіваючай зімы – Цэнтаўр-Стралок*) мела галаву як у чалавека, і чацвёртае (*сузор'е вясны – Крылаты конь Пегас*) было падобна на ляцячага Арла, і мелі яны на кожной із сябе па шасьці крылаў наверсе (*шэсць крылападобных палос прамога ўзыходжання неба*)".

Тут мы ўжо маем затуманенае адлюстраванне гэтага паэтычнага апісання. У ранейшым выглядзе застаўся толькі Леў, Цяля замянілася Стралком, а Стралок, які меў толькі верхнюю частку як у чалавека, заменены тут поўным чалавекам, г. азн. размешчаным над ім Змеятрымальнікам, а чацвёртая жывёла – Пегас, толькі падобная на ляцячага арла, заменена самім сузор'ем Арла, якое знаходзіцца ўжо далёка ад вясновага раўнадзенства. Уся натур-сімвалічная гармонія сузор'яў і пораў года тут знікла ад яе неразумення аўтарам. Чыста паэтычнае месца тут ужо ператварылася ў напаловумістычнае.

У Апакаліпсісе было сказана:

"У руцэ седзячага на Пасадзе неба быў скрутак папіруса (*паласа задыякальных сузор'яў),* спісаны зорнымі выявамі ўнутры і *навокал* (Ап. **5**, 1)". "І апавяшчальнік неба прамовіў мне: з'еш гэтую кару. Будзе горка ад яе ў тваім страўніку, але ў вуснах тваіх яна будзе салодкай, як мёд (Ап. **10**, 9)".

А тут:

"Я пабачыў як бы руку, працягнутую да мяне са скруткам, спісаным і з пярэдняга і з адваротнага боку, і было намалявана на ім (*у злавесным спалучэнні планет і сузор'яў*): "плач, стогн і гора!" І апавяшчальнік неба прамовіў мне: "праглыні гэты скрутак, ды ідзі прарочыць сям'і богазмагальніка". І я прыняў унутр сябе скрутак, ён быў салодкі, як мёд, у маіх вуснах, і натхненне пацягнула мяне да нябёсаў". "Я пачуў ззаду сябе ў парыве моцнага ветру, – апавядае ён далей, – як бы шум крылаў, ўдараючых адно аб адно, і грукат круцяшчыхся колаў-арбіт (**4**, 1-13)".

А ў Апакаліпсісе было сказана:

"І чуўся мне (*ў грукаце мора і выцці буры*) голас з неба, як шум шматлікіх хваляў, як гук магутных галасоў (Ап. **4**, 2)".

У Апакаліпсісе згадваецца пра сузор'і чатырох пор года: "Унутры і каля сябе яны поўныя вачэй (*вечнаміргаючых зорак*) і не маюць спакою ні ўдзень, ні ноччу, усклікаючы (*сваім міргаценнем*): "сьвяты, сьвяты, сьвяты валадар наш, богусётрымальнік (ап. **4**, 8)", а тут ужо распавядаецца пра арбіты планет: "Абады іх былі высокімі і жахлівыя і шматлікія вочы (*зоркі*) паўсюль міргацелі навокал (Іез.

1, 18)". Нават і сам зварот бога да аўтара: "сын чалавека!" узята із Апакаліпсіса (*1*, 13 і **14**, 14), але толькі тут аўтар ім так злоўжывае, пачынаючы ім амаль кожную главу, што чытачу становіцца нават стомна.

Апакаліптычнае прадказанне пра гібель вялікай цьвярдыні "Брамы госпадняй" (Вавілона) адбілася тут у прадказанні пра пагібель тыраніі, перарobленае перакладчыкам у "пагібель горада Тыра". Вось як гаворыцца ў Апакаліпсісе пра гэты сімвал візантыйскай дзяржаўнай царквы IV стагоддзя.

"Упала, упала вялікая цьвярдыня "Брама госпадняя", зрабілася жыллём язычніцкіх багоў, прыстанкам усякай нячыстаму душы, усякай бруднай і агіднай птушкі! Усе народы паспыталі абуральнага віна яе амаральнасьці. З ёй любадзейнічалі цары зямныя і гандляры зямлі ўзбагаціліся ад яе вялікай раскошы... Выйдзі із яе, мой народ, каб не ўдзельнічаць табе ў яе злачынствах і не падзяліць яе пакаранне "(**18**, 2-5).

"Затое ў адзін і той жа дзень прыйдуць на яе і пошасьці, і пагібель, і прыніжэньне, і нястача, і будзе спалена палымем, таму што моцны бог, яе суддзя! І заплачуць і загалосяць па ёй усе цары зямныя, якія куплялі яе і раскашавалі разам з ёю, бачачы дым ад яе пажару. Стоячы ўдалечыні праз баязнь зведаць яе пакуты, яны будуць усклікаць:

- Гора, гора табе, вялікая цьвярдыня, "Брама госпадняя", моцнае ўмацаванне! За адну гадзіну вырашыўся твой лёс!"

"І купцы зямныя заплачуць і загалосяць па ёй, таму што іхныя карабельныя грузы, якія прыйшлі для яе, застануцца не прададзенымі: кучы золата і срэбра, і каштоўных камянёў, і пацерак, і тонкіх тканін, і шоўку, і пурпуру, і кіпарысавага дрэва, і вырабаў са слановай косткі, і розных вырабаў із каштоўнага дрэва, жалеза, медзі і мармуру. І не купіць у іх ніхто карыцу і курэнні, і мірру, і ладан, і віно, і алей, і пшаніцу, і жыта, і буйное быдла, і авечак, і коней, і экіпажы, і чалавечыя целы і душы! " (**18**, 8-13).

"І не будзе ў табе чуваць ні гукаў граючых арфістаў, ні галасоў сьпяваючых, ні трубных гукаў, ні музыкі граючых на жалейках і іншых інструментах. І не будзе ў табе больш ніякага мастака і мастацтва, і шуму жорнаў ужо не будзе больш чуваць у табе! Сьвятло свяцільніка не заблішчыць ў табе, і голасоў маладога і маладой не пачуецца ў табе, таму што зямныя вяльможы заключалі з табой пагадненні і сумессю тваёю (*у залатой чарцы*) ўведзены ў зман ўсе народы. І знойдзена ў табе кроў усіх павучальнікаў ісьціны і беззаганных, і ўсіх закатаваных за праўду на зямлі "(Ап.**18**, 22-24[82]).

А вось як гаворыцца пра "Прыгнятальніцу" (па-жыдоўску пра Цура або Цар-горад) тут: ***Іез. гл. 27***.

"Першага сакавіка адзінаццатага года (пасьля перасялення аўтара ў Месапатамію) паведаміў мне Грамабой:

– Сын чалавека! Прыгнятальніца[83] выказваецца пра Сталіцу заспакаення "Сьвятое заспакаенне"[84] (месіянства): "Разбурана яна, брама народаў, ідзе пад маю ўладу, і я ўзбагачуся ад яе знішчэння. За гэтыя словы я іду на цябе, Прыгнятальніца. Я падыму супраць цябе шматлікія народы, як мора пад час буры

[82] Цытавана згодна з маім перакладам з грэцкай мовы ў кнізе "Адкрыццё ў навальніцы і буры", 2-ое выданне 1907 г.

[83] צר (ЦР), азначае прыгнятальнік, заваёўнік, сапсаванае цэзар.

[84] Слова Ерусалім азначае: бачанне заспакаення. Але магчыма і нават верагодна, што першая частка гэтага слова грэцкая ἱερον і тады слова Ерусалім будзе азначаць: святое заспакаенне.

падымае свае хвалі. Я прывяду на цябе з поўначы Нэво[85], падобнага Цэзару, князя "Брамы госпадняй", цара над царамі. Пыл ад шматлікасьці яго коней закрые цябе, і сьцены твае задрыжаць ад шуму яго коннікаў, колаў і калясьніц, калі ён увойдзе ў твае вароты, як заходзяць у горад праз пралом. Ён патопча твае вуліцы капытамі сваіх коней, пераб'е тваіх падданых і скіне на зямлю ўсе твае манументы ў памяць тваіх былых перамог. Я прымушу замоўкнуць галасы тваіх песьняў, і гукі **гусляў** тваіх ўжо не будуць чуцца ў табе ад грому твайго падзення. Здрыгануцца выспы, і ўсе ўладары прыбярэжжаў мора скінуць з плячэй свае барвяніцы і карункавыя ўборы, і, апрануўшыся ў адно трапятанне, сядуць на зямлю, і будуць плакаць па табе. Яны падымуць пра цябе горкі плач і прамовяць:

– Як загінула ты, знакамітая Цвярдыня, заселеная мараходамі, валодаючая морам, наводзіўшая жах на ўсіх насельнікаў выспаў і прыбярэжжаў!

– Так, я накірую на цябе, Прыгнятальніца, марскую бездань, і пакрые цябе шмат вады. Я зьвяду цябе да пайшоўшых у магілу, размяшчу ў апраметную зямлі, у пустыні вечныя, каб ты ўжо не вярнулася на зямлю, і аднаўлю сваю славу ў краіне жывых."

"Заспявай жа і ты, сын чалавека, сьлёзную песьню пра пагібель Прыгнятальніцы і скажы яе Вялікай Цьвярдыні, якая размясьцілася каля марскіх праліваў, гандлюючая з насельніцтвам шматлікіх выспаў:

– Прыгнятальніца! Твае межы ў сэрцы мора. Із хермаўскіх кіпарысаў рабілі абшывальныя дошкі тваіх караблёў і бралі кедры із Лівана, каб пабудаваць табе мачты. Із васанскіх дубоў рабілі твае вёслы, а лавы тваіх весляроў, аздобленыя слановай косткай, гатавалі із кіпрскіх буковых дрэваў. Ягіпецкая ўзорыстая тканіна ўжывалася на твае ветразі і сьцягі. Яхантавымі і пурпуровымі фарбамі із грэцкіх выспаў фарбавалі тваю палубу. Жыхары Саіда і Арода былі тваімі веслярамі. Твае мудрацы служылі тваімі рулявымі. Старэйшыны Гебала, майстэрскія караблебудаўнікі, рамантавалі твае прабоіны. Перс, мідзіец і лівіец служылі ў тваім войску. Яны вешалі ў цябе свае шчыты і стварылі тваю веліч. Тартэк (*у Гішпаніі*) быў тваім гандлёвым хаўруснікам і даваў табе ў абмен на твае тавары сваё срэбра, жалеза, волава і сьвінец (*з вядомых гішпанскіх руднікоў*). Жыхары Элады, жыхары Балкан і Масковы гандлявалі з табой, прадаючы табе рабоў і медны посуд[86]. Германцы дастаўлялі табе баявых коней у абмен за твае тавары, і шмат аддаленых марскіх выспаў служылі рынкам для тваіх тавараў, дастаўляючы табе слановую костку і чорнае дрэва. Сірыйцы давалі табе пурпуровыя, ўзорыстыя і расфарбаваныя тканіны, тонкае палатно, карбункулы і чырвоныя каралы за твае вырабы із каштоўных камянёў. Сама краіна славы Грамабоя і краіна богазмагальніка гандлявалі з табой і плацілі за твае тавары пшаніцай, музычнымі прыладамі, духмяным дрэвам, мёдам, маслам і бальзамам. Дамаск прадаваў табе віно із Хелвона і воўну бліскучай бялізны. Дан (*Дунайскія землі, дзе жалезныя руды*), Грэцыя і Масул давалі табе ў абмен *сталёвыя* вырабы, касію і пахучы трысьнёг. Дэдан гандляваў з табой пышнымі ўборамі для верхавой язды. Аравія і ўсе князі бедуінаў давалі табе ягнят, баранаў і казлоў. Купцы із Савойі і Рыма дастаўлялі табе ў абмен самыя лепшыя пахучыя рэчывы, каштоўныя камяні і

---

[85] נבו־כ־דנא־צר (НБУ-К-ДНА-ЦР). Нбу – азначае планета Меркурый. К – як. Дна – гэты. Цр – цар, цэзар.

[86] Тут תז־בל (ТУ-БЛ) скарочанае תז־בלקין (ТУ-БАЛКІН) і משך (МСК). Першае я лічу за сапсаванае імя балканскіх народаў, другое за москаў (мужыкоў), заснавальнікаў маскоўскага княства, ад наймення якіх бярэ пачатак і рака Масква (раней вёска Мужыкова), а не праз тое, што ў ёй былі зроблены *масткі*, як сцвярджаюць некаторыя.

золата. Харан, Канэ, Эдн, Асірыя і Келмад выменьвалі табе свае япанчы, цюкі пурпуровых і рознакаляровых тканін, лепшыя хусткі, спакаваныя вяроўкамі ў кедравых скрынях..."

"І ты, Прыгнятальніца, абагацілася і стала знакамітай на марах. Твае весляры вадзілі цябе па шырокіх водах, але ўсходні вецер разаб'е цябе сярод мора, і пойдуць із тваіх караблёў весляры і рулявыя, і высадзяцца на бераг, і загалосяць па табе моцным голасам. Пасыпаўшы попелам галовы і зваліўшыся на зямлю, яны абвесьцяць у сваім горы: "хто быў як гэтая Прыгнятальніца, якая зараз зрабілася месцам мёртвай цішыні сярод мора!"

"І не будзе цябе больш ніколі!" ***Іез. гл. 38.***

Сын чалавека, скажы вярхоўнаму кіраўніку Прыгнятальніцы (каталіцызма):

"Твой розум заганарыўся, ты прамаўляеш: Я бог! Я сяджу на божым пасадзе, "сярод мораў". Але ты чалавек, а не бог, хоць і ставіш сваю мудрасць нароўні з розумам бога. Ты думаеш, быццам ты разумнейшы за навуку ўсемагутнага[87], і няма таямніцы, недасягальнай для цябе? Але я прывяду на цябе варвараў, самых жахлівых із усіх народаў, і яны аголяць свае мячы супраць лепшых твораў твайго мастацтва, і будзе памрачоны твой бляск... Так, ты памрэш сьмерцю забітых, у глыбіні мораў, і прамовіш тады перад сваімі забойцамі: "Я – бог".

Заспявай жа, сын чалавека, сьлёзную песню пра кіраўніка Прыгнятальніцы і скажы: о ты, лічачы сябе пячаткай дасканаласьцей, паўнатой мудрасьці і верхам прыгажосьці! Ты жыў у асалодзе, у садзе бога, абсыпаўся рознымі каштоўнымі камянямі. Рубін, тапаз, алмаз, бурштын, берылій, яшма, сапфір, смарагд, чырвоны карбункул і золата былі ўпрыгожваннямі тваіх тымпанаў і жалеек. Падобна маёй калясьніцы (*цяперашняму сузор'ю Вялікай Мядзведзіцы*) ты быў памазаны, каб заступацца за іншых. Я паставіў цябе як бы на сваёй сьвятой гары (*нябесным скляпенні*), і ты хадзіў там, сярод маіх агністых камянёў (*зіхацячых зорак*). І ты быў дасканаласьцю у дзень твайго прызначэння, але, дзякуючы твайму шырокаму гандлю, тваё нутро напоўнілася няпраўдамі. За гэта я скіну цябе, як апаганіўшагася, із маёй сьвятой гары і зьнішчу твой сімвал, Калясьніцу-Заступніцу, сярод нябесных камянёў, зіхацячых агнямі (*дам іншую назву Вялікай Мядзведзіцы*). Ад тваёй прыгажосьці заганарылася тваё сэрца, і праз ганарыстасць ты выкарыстаў для зла твой розум. За гэта скіну цябе на зямлю і выстаўлю на ганьбу перад усімі царамі зямнымі.

А зараз павярні, сын чалавека, твой твар да лаўца і скажы яму: "Вось я іду на цябе, прамаўляе табе Грамабой, і праслаўлюся сярод цябе, калі здзейсню свой суд над табой і выяўлю на табе маю справядлівасць. Я пашлю на цябе згубную пошасьць, і ўпадуць сярод цябе забітыя мячом, накіраваным на цябе. І не будзеш ты надалей калючай шыпшынай і ўчэпістым цёрнам для харомаў багазмагальніка (*месіянства*), ганьбуючым іх больш чым усе астатнія зларадныя суседзі".

Хіба недастаткова гэтых параўнанняў кнігі Іезекі-Іла з Апакаліпсісам, каб адразу пабачыць, што гэты твор пісаўся пад моцным уплывам ідэй і складу Яна Златавуста г. азн. напісаны не раней V стагоддзя нашай эры?

Але возьмем яшчэ прыклад.

Вось як коратка паведамляецца ў Апакаліпсісе аб "Гога і Магога":

"Калі скончыцца тысяча гадоў, будзе вызвалены Паклёпнік (*сузор'е Змея*) са сваёй цямніцы (*Цясніны Млечнага Шляху*) і выйдзе падманваць Гога і Магога,

[87] דנ־אל (ДН-АЛ) – דנה אל (ДНЕ-АЛ) – навука ўсемагутнага.

народаў, жывучых на чацьвёртым (*паўночным, ад усходу, дзе ўзыходзіць сонца*) куце зямлі, каб вывесьці іх на вайну. Колькасць іх як марскога пяску. Вось яны выйшлі на стэпавую раўніну (*задунайскія стэпы Расіі*) і атачылі стан беззаганных і шануемую цьвярдыню, але ўпала палымя з неба (*у сімвале ранішняй зоркі, якая занялася над выспай Патмас на паўночным усходзе*) і праглынула іх"(Ап. **20**. 8).

У сваёй кнізе "Адкрыцьцё ў навальніцы і буры" я ўжо паказаў, што імёны Гог і Магог, гэта сапсаваныя назвы Гуна і Мангола, а вось як пашырана гэтае месца ў кнізе "Іезекі-Іл" ***(Іез. 38-39).***

"Зноў было мне слова Грамабоя:

– Сын чалавека! Павярні свой твар да Гога ў краіне Магог (*Гуну у Манголіі*), валадару Русі Москаў і Перадбалканіі[88], і паведамі яму мае словы: "Вось, я іду на цябе, Гун, валадар Русі Москаў! Я ўкладу цуглі ў твае сківіцы, я выведу на поле бітвы цябе і ўсё тваё войска, усіх тваіх коней і вершнікаў, у латах і са шчытамі. Я выведу разам з табой на бойку і Персію, і Абісінію, і Маўрытанія, і Крым, і Нямеччыну[89] з паўночных межаў Зямлі, і ўсе іх шматлікія атрады і плямёны. Падрыхтуйся ж і стань у рады, каб быць для іх перадавой вартай! Ты прыйдзеш у апошнія гады сусвету (*перад яго апакаліптычнай сьмерцю*) у краіну, вольную ад улады мяча, да майго народа, абранага са шматлікіх народаў на вяршыні богазмагальніцтва, быўшыя заўсёды пустэльнымі. Ты падымешся як бура, і пакрыеш зямлю, як хмара, сваімі полчышчамі і шматлікімі народамі, каб учыніць рабунак і накласьці сваю руку на мае зноў населеныя развaліны, на мой народ, сабраны із усіх народаў, займаючыхся жывёлагадоўляй і гандалем і жывучых на самай сярэдзіне зямлі... Ці не ты той самы, пра якіх я згадваў у мінулыя дні праз служыўшых мне апавяшчальнікамі багазмагальніка (*як мы зараз бачым, праз аўтара Апакаліпсіса і яго пасьлядоўнікаў*[90]), прадказаўшых яшчэ тады і сам год, калі я прывяду цябе? "

"Але вось у той дзень, калі ты нападзеш на краіну багазмагальніка, выступіць гнеў на мой твар, і абавязкова, абавязкова наступіць прадказаны вялікі землятрус на зямлі. Затрымцяць тады перада мной і марскія рыбы, і нябесныя птушкі, і палявыя зьвяры, і ўсе земнаводныя жывёлы, і ўсе людзі, якія жывуць на твары зямлі. Абваляцца горы, абваляцца абрывы зямлі, і ўсе пабудаваныя на зямлі сьцены абваляцца на яе. Я распраўлюся з табой забойствам і пошасьцявай язвай, я зьвяду праліўны дождж і незвычайны каменны град, з полымем і падпаленай серай, як на цябе, так і на ўсе твае атрады і на шматлікія народы, якія прыйдуць з табой

---

[88] גוג (ГУГ) і מגוג (МГУГ), па-грэцку Γώγ Μαγώγ. А ראש משך (РАШ-МСК), як я пазначаў у сваёй кнізе “Прарокі” (1-ае выд, стр. 103), бясспрэчна азначаюць Русь, Масковію. Гэта даводзіў яшчэ Hammer у сваёй кнізе “Les origines Russes-Petersburg, 1827”. Таксама Штэйнберг у сваім Жыдоўска-Халдэйскім Этымалагічным Слоўніку (1878 г.) выказваецца: “ראש (РАШ) племя скіфскае, згадваемае пры Тыбарэнах і Мосхах, як жыхары поўначы. Яго атаясамляюць з народам русь каля Паўночнага Таўра (Крыма), згадваемага візантыйскімі пісьменнікамі X ст. Арабскі пісьменнік таго ж часу Ібн-Фалдан дае падрабязнае апісанне народа русаў (ראש), які ён асабіста ведаў каля ракі Волга (гл. пераклад Frank'a Petersburg 1823). Із гэтых і іншых падобных дакументаў выяўляецца, што ראש (РАШ) у Іезекі-Іла азначае русаў, продкаў рускага народа. (стр. 436).”

[89] Паходжанне гэтых найменняў растлумачана мной у кнізе “Прарокі” (1-ае выданне стр. 103).

[90] Слова Гог згадваецца акрамя Іезекі- Іла і Апакаліпсіса толькі ў выглядзе асабістага наймення. Напрыклад, “Гог, сын Пасхара (Іярэм-Ія, 38.1)”, “Гог, сын Атыкама (40.1)”, “Хусіа, сын Гога (Сафон-Ія, 1.1)”. Слова Магог, акрамя Іезек-Іла, нідзе ў Бібіліі больш не згадваецца. Слова Раш (ці Русь), акрамя Іезек-Іла, нідзе не згадваецца ў Бібліі. Слова Моск (Мешах), ў Бібліі згадваецца яшчэ раз у Былым 10.2, пры пералічэнні народаў Яўропы. Нідзе, акрамя Апакаліпсіса не прадказваецца нашэсьце Гога (Гуна), г. азн. гэтае месца пасьля апакаліпснага паходжання.

(*зноў усё перапісана з Апакаліпсіса з указаннямі на вывяржэнне Везувія або Этны*)."

"Вось я іду на цябе, Гог (Гун), валадар Русі-Масковіі і Прэдбалканіі!"

Я не буду больш рабіць параўнанняў Апакаліпсіса і Іезекі-Іла, каб не стамляць чытача. Няма ніводнага каларытнага месца ў Апакаліпсісе, не перапісанага тут амаль тымі ж самымі выказваннямі. Выказваючыся дакладнай сучаснай мовай, гэтая кніга на тры чацвёртыя часткі з’яўляецца плагіятам Апакаліпсіса, але плагіят несвядомым. Гэтыя запазычанні зроблены цалкам не для таго, каб выдаць чужое за сваё, а адзіна таму, што аўтар быў пад такім моцным уплывам кнігі Яна, якую ён чытаў сотні разоў, што ўжо сам не заўважаў, як гаворыць па-жыдоўску яе вобразамі і нават фразамі, прачытанымі ім па-грэцку.

Усё гэта тлумачыць нам і падставы паходжання даследуемай намі кнігі. Аўтар Апакаліпсіса прадказаў другое прышэсьце Езуса на 400 год нашай эры (якая, як мы пакажам далей, лічылася не ад нараджэння Хрыста, а была ўсталявана астралагічна) грунтуючыся на злавесным спалучэнні становішчаў планет і сузор'яў, што мела месца 30 верасня 395 г. і згодна з іхным далейшым рухам, які ён прыблізна разлічыў.

Але 400 год прайшоў, не апраўдаўшы забабонных жахаў. Аўтар няўдалага прадказання быў выпраўлены ў спасылку імператарам Аркадзем і памёр там на беразе Чорнага мора, але яго грамавое слова працягвала жыць. Няўдача была растлумачаная тым, што "Вялікі цар", улагоджаны ўсеагульным раскаяннем і хуткім прыняццем хрысьціянства візантыйскімі ўладамі, адклаў свой прыход да наступнага аналагічнага спалучэння планет.

А прыблізна такое спалучэнне самых галоўных планет мелася адбыцца праз 58 гадоў у 453 годзе, і ўсе вернікі і пераследуемыя з нецярпеннем чакалі гэты тэрмін. Да такіх належаў і аўтар даследуемага намі прадказання, якое не толькі дзякуючы маім астранамічным вылічэнням і шматлікім запазычанням із Апакаліпсіса паказвае на сярэдзіну V стагоддзя нашай эры, але таксама – як мы ўжо бачылі – і дзякуючы змешчаным у ім геаграфічным і этнаграфічным ўказанням.

Некаторыя із іх, напрыклад, словы пра Русь-Масковію паказваюць, што Русь, як краіна, была вядомай ужо ў V стагоддзі. Што ж да тлумачальнага дадатку: Масковія, то, прымаючы пад увагу, што Масква зрабілася сталіцай Русі толькі з 1320 г., даводзіцца зрабіць выснову, што гэтая тлумачальная прыбаўка дададзена ў Біблію ўжо ў XIV стагоддзі, а таму і ўсе рукапісы, якія змяшчаюць гэтае імя, нягледзячы на аўтарытэт Тышэндорфа сярод тэолагаў і гісторыкаў, не могуць быць старэйшымі за 500 гадоў, ці ж слова москі паходзіць ад назвы рускіх мужыкамі, прычым "*ж*" перайшло ў грэкаў у "*с*".

Такім чынам, няма сумневаў, што першая частка біблейскага прадказання "пераможа бог", па-жыдоўску "Іезекі-Іл", напісана ў 453 годзе, калі ў Візантыі валадарыў Маркіян, пераемнік Аркадзя. Месца складання таксама невядома, бо па рацэ Хабур аўтар толькі падарожнічаў. Ён жыў у якім-небудзь культурным цэнтры таго часу: у Візантыі, Антыёхіі або ў Александрыі Ягіпецкай.

У загалоўку ён названы бен-Вуз, і гэта добра адпавядае арабскаму звычаю называць людзей згодна з імем бацькі з дадаваннем "бен" да імя бацькі, падобна нашаму найменню па-бацьку – Мікалаевіч, Пятровіч, прычым ўласнае імя пры такім "называнні" па-арабску адкідваецца. Але слова "вуз" па-жыдоўску азначае: ганьба, зьнявага, і ледзь ці якая-небудзь маці назвала б так сваё дзіця. Магчыма,

гэта грэцкае Базілеўс (Васіль). У такім выпадку бен-Вуз будзе азначаць – пасьлядоўнік Васіля Вялікага, якога мы ўжо атаясамілі з евангельскім Хрыстом, г. азн. адзін із "апосталаў".

Цікава яшчэ адзначыць, што, нягледзячы на тое, што аўтары чатырох евангелляў і іхныя пазнейшыя рэдактары надзвычай паважаюць цытаваць біблейскіх прадказальнікаў, аднак, у іх няма ніводнай цытаты із такога шырокага і выдатнага прадказання, як Іезекі-Іл.

Глава VI.

Біблейскае прадказанне "Памятае Грамабой" (Захар-Ія).

(Кніга Бэн-Барахіі Бэн-Эду, 453-466 гг. нашай эры.)

"Я стаяў у ціхім маўчанні начнога ярка-зялёнага неба, і я бачыў у аддаленні як бы ў сне, у бляску месячнай ночы вялікага генія Ньютана, седзячага пад яблыняй. Вось два яблыкі ўпалі каля яго ног, і яго думка панеслася ў аддаленыя прасторы і аб'яднала тое, чаго ніхто із смяротных да яго не аб'ядноўваў. Ён зразумеў, што калі б якая-небудзь вялікая магутнасць кінула гэты яблык у бок з велізарнай хуткасьцю, то яно б пайшло настолькі вялікай дугой, што ўжо вечна круцілася б вакол зямлі і ніколі б не змагло зваліцца на яе паверхню. І ён зразумеў, што і Месяц упаў бы, як камень, на зямлю, калі б вялікая магутнасць не кінула яго ў бок на пачатку ўзнікнення гэтых абодвух сусветаў. Ён зразумеў закон сусветнага прыцягнення".

Скажыце, чытач, вы б паверылі, калі б хто-небудзь сказаў, што гэты ўрывак быў напісаны нейкім прадказальнікам Захарыяй за 2200 гадоў да Ньютана і яго вялікага адкрыцця? Я думаю, што як бы глыбока вы ні былі перакананы, што Захарыя быў боганатхнёным прадказальнікам, але вы ўсумніліся б у гэтым і падумалі б, што прыведзены мной урывак напісаны мной самім або кім-небудзь із іншых пасьлядоўнікаў Ньютана ўжо ў той час, калі легенда пра тое, быццам бы ён зрабіў сваё адкрыццё менавіта такім шляхам, склалася або складалася.

Але чаму ж у такім выпадку не прыходзіць вам у галаву не меншы сумнеў, калі вы чытаеце не толькі ў рускім перакладзе, але і ў грэцкім царкоўным і ў іудэйскім тэкстах падобную главу гэтага ж самага прадказальніка (гл. III), пра якога кажуць, быццам бы ён жыў за 520 гадоў да нараджэння Езуса.

"І паказаў мне ён (*апавяшчальнік неба*) Езуса, вялікага іярэя (*у сімвале Змеятрымальніка*), які стаяў перад вечнаіснуючым вястуном (*Сонцам*), і сатаной (*Сатурнам*), знаходзіўшымся праваруч ад яго[91], каб проціздзейнічаць яму.

І прамовіў Грамабой сатане:

"Забараняю табе я, сатана! Забараняю табе я, ушанаваўшы сьвяты горад! Ці не галавешка ён, выцягнутая із полымя?"

Езус жа быў апрануты ў запэцканую вопратку (*із аблокаў, а пазней было, як пабачым далей, і прыватнае сонечнае зацьменне ў Вадалеі пры Сатурне-сатане ў Скарпіёне*)...

"Зніміце з яго запэцканую вопратку, – *прамовіў усюдыісны анёл* і, павярнуўшыся да яго, дадаў: – я зняў з цябе грэх і апрану цябе ў вопратку чыстую"...

---

[91] Лічачы, што Змеятрымальнік павёрнуты тварам да зямлі.

"І ўсклалі чысты цюрбан[92] на яго галаву і зноў апранулі яго ў вопратку"...

"І абвясьціў вечнаіснуючы анёл Езусу: "Паслухай Езус, вялікі іярэй, ты і твае сабраты, якія стаяць перад табой, бо яны служаць правобразам: вось я прывяду "Падлетка"[93], майго слугу (*Яна Багаслова*), і вось кладу камень (*па-грэцку "Пятро"*) перад Езусам. На гэты Камень (*Пятра*) накіраваны сем вачэй (*сем першых хрысьціянскіх цэркваў Апакаліпсіса*). Я напішу на гэтым камені (Пятры) пісьмёны мае і згладжу грэх гэтай зямлі ў адзін дзень" (Зах. **3**, 1-9).

Параўнайце толькі гэтае месца са словамі Езуса Пятру: "На камені гэтым ствару царкву маю і брамы пякельныя не адолеюць яе" (Евангелле Мацвея, 16, 18).

Хіба тут не намаляваны Езус з яго двума апосталамі-багасловамі, Янам і Пятром?

А вось і яшчэ месца ў шостай главе таго ж прадказання Захарыі, быццам бы пісаўшага за 500 гадоў да нараджэння Езуса:

"Вазьмі (*у перасяленцаў*) срэбра і золата, зрабі з іх вянкі і пакладзі іх на галаву Езуса, вялікага іярэя, сына праўды божай, і скажы яму: так кажа гаспадар нябесных ваяроў: вось чалавек, імя якога "Падлетак". Ён вырасьце із сваёй глебы і створыць храм свайму гаспадару... і будзе сьвятаром на сваім пасадзе (*як Ян быў Канстантынопальскім першасьвятаром*), і мір і рада будуць паміж абодвума (*г. азн. паміж Янам Багасловам і вялікім першасьвятаром Езусам, або паміж Янам і Пятром, тут сказана незразумела*) "(Зах. **6**, 10-13).

Сцвярджаць, што гэтыя два месцы прадказання "Захар-Ія" не маюць дачынення да евангельскага Езуса, – усё роўна, ці з'яўляецца ён сапраўды існаваўшай асобай ці напалову прыдуманай евангелістамі, – гэта так жа наіўна, як і сказаць, што я напісаў вышэйпрыведзены ўрывак пра Ньютана, цалкам не маючы на ўвазе ні гэтага вялікага навукоўца, ні закона прыцягнення, а проста наўгад. Вядома, багатая і таямнічая падсвядомая дзейнасць чалавечага мозгу дае нам вядомую магчымасць прадбачыць будучыя гістарычныя падзей агульнага характару. Аднак, ніяк нельга сцвярджаць, каб нават і сучасныя геніяльныя людзі, у якіх гэты дар прыроды развіты ў шмат дзясяткаў разоў мацней, чым у прадстаўнікоў старажытнай інтэлігенцыі, маглі прадказваць дэталі прыватнага жыцця яшчэ не народжаных людзей і нават самыя імёны, якія тыя будуць насіць.

Такім чынам, ужо адно апошняе месца прадказання "Захар-Ія", якое ў перакладзе на нашу мову азначае "Памятае Будучы", і аўтар якога ў старажытных грэцкіх крыніцах мае назву "Серпавідец" (*г. азн. набыўшы галоўную частку свайго натхнення ў сярпе месяца, які выйшаў вечарам пасьля маладзіка із-за сонца*), паказвае, што яно напісана менавіта пра Езуса і ўжо пасьля яго слупавання, г. азн. не раней V стагоддзя нашай эры і ўключана ў габрэйскую Біблію із хрысьціянскай крыніцы.

І сапраўды, ўплыў Апакаліпсіса і тут заўважаецца, як у "Іезекі-іле", на кожным кроку.

Гэтую кнігу да гэтага часу лічылі творам нейкага Захарыі, які напісаў яе быццам бы паміж 520 і 518 гадамі да пачатку нашай эры, г. азн. прыблізна праз 70 гадоў пасьля напісання кнігі "Іезекі-Іл", напісанне якая адносіцца тэолагамі да 595-574 гг. да пачатку нашай эры. Але пра жыццё такой асобы таксама няма ніякіх іншых дакладных звестак, акрамя загалоўка самога гэтага прадказання. А гэты

[92] צניף (ЦНІП), цюрбан, сугучна צנין (ЦНІН) – цёран (Лічбы, 33, 35).

[93] צמה (ЦМЕ) – парастак, а пра людзей падлетак, юнак.

загаловак азначае проста "Памятае Грамабой"[94] і з’яўляецца рэзюмэ зместу самой кнігі, падобна ўсякаму іншаму загалоўку.

Вось яна, як і Іезекі-Іл, распавядае пра адно і тое ж: нейкі "Будучы гаспадар" яшчэ не забыўся пра сваё абяцанне прыйсьці да чакаючых яго: ён толькі адклаў свой прыход, каб пакараць іх за няверра.

Я, перш за ўсё, звярну ўвагу чытача на гэтыя словы "Гаспадар Грамабой" (Адні-Іеуе)[95], пастаянна ўжываемыя ўсімі біблейскімі прадказальнікамі. Гэта не бог – стваральнік нябёсаў і зямлі. Стваральнік сусвету па-жыдоўску пішацца заўсёды так жа, як і па-арабску, АЛ, што азначае магутны[96], або Ал-Алеім – бог багоў[97] (магутны із магутных), або прама Алеім, г. азн. багі (магутныя) ў множным ліку, як у першай Кнізе Быцця. У прадказальнікаў жа гэтае слова ўжываецца надзвычай рэдка, хаця яны яго і добра ведаюць. Напрыклад, ва ўжо разабранай намі кнізе "Іезекі-Іл" мы сустракаем яго ў главе восем: "І там была бачная слава бога (Алеі) багазмагальнікаў" (*г. азн. ранішняе світанне*, **8**, 4), або ў главе дваццаць восьмай: "Ці скажаш ты перад сваім забойцай: я бог (Алеім), хаця перад рукой цябе забіваючага, ты чалавек, а не бог (Ал)".

Дакладна так жа знаходзім мы гэтае слова і ў іншых прадказальнікаў, калі яны пазначаюць стваральніка сусвету наогул. Але кожны раз, калі яны прадказваюць пра кагосьці, каго яны чакаюць як свайго выратавальніка і які не спяшаецца да іх прыходзіць, каб пакараць іх за нявер'е ў яго, яны не называюць яго богам, а толькі гаспадаром Грамабоем (Адні Іеуе) або будучым ад Сонмішч нябесных (Іеуе Цбаут). Гэта старажытнае напісанне перакладчыкі або пакідаюць неперакладзеным, прамаўляючы яго Іегава Саваоф, ці перакладаюць выразам "бог ваяроў". Але такі пераклад няправільны. Біблейскі "бог" прадказальнікаў ніколі не меў нічога агульнага з грэцкім Марсам, заступнікам ваяроў і змаганняў. Напісанне Цбаут (сонмішча) у жыдоўскай мове хоць і ўжываецца, між іншым, у сэнсе "чалавечых рушанняў", але ў Бібліі яго пастаянна даводзіцца разумець ў астральным сэнсе. Так, у другой жа главе Кнігі Быцця паведамляецца, што неба і зямля, і, усе *сонмішча* (ЦБАУТ) іх былі створаны за шэсць дзён (**2**, 1), а ў Кнізе Шыфраў (Лічбаў) аўтар выказваецца:

"Калі ты зірнеш на неба і пабачыш сонца і месяц, і зоркі, і ўсе сонмішча нябесныя, не спакусіся імі і не памаліся ім" (Лічбы **4**.19).

Сапраўды так жа ў прадказанні "Іса-Ія":

"Падніміце вашы вочы да неба і паглядзіце: хто стварыў гэтыя зоркі? Той, хто лічыць іхныя сонмішчы і які называе іх усіх па імёнах" (40-26).

А жыдоўскае напісанне Іеуе, якое перакладчыкі Бібліі прамаўлялі як Іегава і пераклалі ўсюды на нашу мову гасподзь (як гэта вы і сустрэнеце амаль у кожным радку ў прадказальнікаў у нашай Бібліі), лічаць за будучы час ад дзеяслова быць (еуе)[98]. У латынян яно ператварылася ў Іёвіса (Юпітэра), а ў грэкаў у Зеўса (або само ўтварылася ад іх).

---

[94] זכר־יה (ЗКР-ІЕ) – памятае Іегава.

[95] אדני־יהוה (АДНІ-ІЕУЕ) – спадар Грамабой.

[96] ה־אלי (Е-АЛ), кн. Быція 31.13.

[97] אל־אלים (АЛ-АЛІМ) – бог багоў.

[98] הוה (ЕУЕ) – быць יהוה (ІЕУЕ) – буду, а ўскосна: той хто будзе, з’явіцца. Я перакладаю: маючы з’явіцца (з нагоды цяжкасьці знайсьці лепшае выказванне на нашай мове) ці Грамабой, так жа выразна, што Іеве ёсць тое ж самае імя, як і лацінскае Іёвіс (Iovis), г. азн. Юпітэр-Грамабой і грэцкае – Зеўс.

Але хто ж такі гэты "спадар Грамабой", пра прыход якога абвяшчаюць ўсе прадказальнікі?

Ён нават як-быццам і не бог, а нешта сярэдняе паміж богам і чалавекам. Самі вернікі ў яго, відаць, расчараваліся ў яго прыходзе і гэтым пакрыўдзілі яго. Ён не хоча да іх за гэта ісьці да таго часу, пакуль яны, зведаўшы за сваё нявер'е цяжкія нягоды і выпрабаванні, не адумаюцца. Толькі тады ён выканае сваё абяцанне вярнуцца, ён ўзьвялічыць тых, хто быў яму да канца верны, і жорстка пакарае і зьнішчыць скептыкаў.

Гэта нейкі асабліва таямнічы Грамабой, накшталт прадказальніка Іллі. Вернік не меў права нават прамаўляць услых напісання яго імя і кожны раз, калі сустракаў пры чытанні слова ІЕУЕ, ён павінен быў прамаўляць яго – Адонай, г. азн. гаспадар, як у Евангеллі вучні называлі паміж сабой Езуса, і як звярталіся на жыдоўскай мове да людзей прывілеяванага становішча.

Вось чаму і ў складаных словах, у якія ўваходзіла слова ІЕВЕ, яно і не вымаўлялася да канца і ў напісанні пісалася як ІЕ (ІЯ) ці нават проста І ці Ю, як у слове Ю-пітэр (Jovis Pater). У такім выглядзе мы і сустракаем яго ў загалоўку доследуемай намі біблейскай прадказальнай кнігі.

Слова "Захар-Ія" тут напісана замест "Захар Іеуе" ці "Захар Іегава", г. азн. памятае Грамабой.

Усе гэтыя лінгвістычныя нататкі тут неабходны для таго, каб чытач мог выразна пабачыць, што "Грамабой", якога чакаюць прадказальнікі, не мае дачынення да нейкага старажытнага, дахрысьціянскага бога, а да пасьля апакаліптычнага, да таго, які ў першай главе Апакаліпсіса сказаў Яну Хрызастому ў громе буры і хваляў на востраве Патмас 30 верасня 395 года: "Я першая і апошняя літара алфавіту. **Я той, хто быў, ёсць і прыйду**". Слова Іегава гэта толькі пераклад грэцкага выказвання "Апакаліпсіс" на жыдоўскую мову.

Ужо адно толькі пастаяннае ўжыванне яго ў прадказанні "Захар-Ія" паказвае, што яно пасьля апакаліптычнага паходжання. Сам стыль яго, як і стыль "Іезекі-Іла", паказвае на тую ж самую эпоху, той жа самы светапогляд.

Вось, напрыклад, некалькі вытрымак із разглядаемай намі зараз кнігі.

Гараскоп главы VI.

"Я падняў мае вочы да неба і пабачыў на ім чатыры калясьніцы, выходзіўшыя із цясьніны паміж двух гор (*г. азн. чатыры планеты паміж двума адгалінаваннямі Млечнага Шляху, узнімаючыяся із-за гарызонта са Змеятрымальнікам перад імі*). Гэта былі горы Змея[99]. У першай калясьніцы былі запрэжаны чырвоныя коні, у другой цьмяныя, у трэцяй белыя, у чацвёртай плямістыя, магутныя. Гэта ішлі чатыры духі нябёсаў, перад ўладаром усёй зямлі "(**6**, 1-5).

Пры параўнанні з Апакаліпсісам не цяжка заўважыць, што гаворка тут ідзе пра чырвонага каня – Марса, пра жудаснага, цьмянага Сатурна, пра белага Юпітэры і пра плямісты, вялікі параўнальна з імі, серпападобны Месяц, так як Сонца павінна было знаходзіцца блізка тут жа, таму што назіранне носіць зімовы характар. Нездарма аўтар называецца "Серпавідцам". Ўзгадаем, што ад сярэдніх стагоддзяў і да найноўшых часоў і Сонца і планеты па-мастацкі прадстаўляліся не толькі конямі, як у Апакаліпсісе і на старажытных манетах, але і вершнікамі, якія

[99] נחשת і נחש (НХШТ і НХШ), пры гэтым НХШ – азначае Змей, а НХТШ азначае – медны. Абодва словы ў спалучэнні гэта біблейскі медны змей, якога некалі шанаваў “абраны божы народ”.

скачуць па небе ў калясьніцах, запрэжаных некалькімі коньмі. А пры параўнанні з папярэднім прадказаннем – Іезекі-Ілам – не цяжка пабачыць, што і гэта – гараскоп.

Цясніна Змея ў Медны гарах Млечнага Шляху, каля якой яны знаходзіліся, з'яўляецца, несумненна, адзінай цяснінай на нябесным скляпенні (мал. 62), так як іншых расколін няма ў абрысах начных свяцілаў, ды і сам Млечны Шлях, цягнучыся праз усё неба, хутчэй нагадвае горны хрыбет меднаватага колеру, чым раку, якая напоўнена малаком і мёдам, як пра яго таксама сцвярджаецца ў іншых месцах Бібліі пры апісанні "запаветнай зямлі", г. азн. нябеснага "царства вернікаў".

Мал. 62. Горы Змея. Два адгалінаванні Млечнага Шляху ў сузор'і Змеятрымалніка (Astrognosia XVI ст. Кнігасховішча Пулкаўскай абсерваторыі).

"Цьмяныя коні, – працягвае далей аўтар, – ішлі на поўнач, белыя накіроўваліся за імі (*г. азн. накіроўваліся ў паўночнае паўшар'е неба*), калючыя (*Марс*) кіраваліся (*папятна*) на поўдзень, а хуткія (*Месяц*) аддзяліліся ад астатніх, каб абыйсьці ўсю зямлю "(Зах. **6**. 1-7).

Чытач сам бачыць, што гэта проста перапрацоўка коней Апакаліпсісу. Нават і нумарацыя гэтай главы тая ж самая: "шостая глава", у якой і ў Апакаліпсісе гаворыцца: "Вось выйшаў белы конь (*Юпітэр*), і ў седзячага над ім (*сузор'е Стралка*) быў лук у руках"... "Па іншы бок пайшоў вогненна-чырвоны конь (*Марс*), і седзячаму над ім (*сузор'ю Персея*) быў дадзены вялікі меч". "А ў седзячага на цёмным кані (планеце-невідзімцы Меркурыя) былі ў руцэ Шалі" (Ап. 6).

Дакладна так жа тут не забыта і навальнічная хмара, апісаная Янам ў выглядзе скрутка, і яго сем залатых хмарных чарак, і жанчына, якая сядзіць на барвовым звяры вячэрняга зарыва. Вось што сказана ў Апакаліпсісе:

"У нядзелю мяне ахапіла натхненне, і я чуў (у шуме хваляў на востраве Патмас) ззаду сябе магутны голас, які гучаў як труба:

– Я першая і апошняя літара алфабэта, пачатак і канец.

Я азірнуўся на гэты голас і вось пабачыў (*у абрысах аблокаў, паміж якімі праглядала сонца*) сем залатых светаносных чарак, а пасярод іх вогненнае падабенства чалавечай істоты, апранутай у белую вопратку іудэйскіх першасьвятароў і аперазаную пад грудзьмі залатым поясам. Яе вочы былі як вогненнае полымя. Яе ногі (*слупы прамянёў, прабіваючыяся на зямлю скрозь хмары*) былі падобныя да бронзы, распаленай у печы. Голас жа яе быў шумам шматлікіх хваль "(Ап. **1**, 10-15).

А вось і адлюстраванне ўсяго гэтага ў кнізе "Захар-Ія" (што азначае па-жыдоўску: "памятае Грамабой"):

"Калі я апамятаўся ад сваёй задумёнасьці, быццам ад сну, вось з'явіўся ў постацях хмар (*ад прасветаў закрытага імі сонца*) сьвяцільнік, увесь із золата, і кубачак для масла наверсе яго і сем лампад, на ім, і ў лампадах па сем трубачак, выліваючых із сябе золата, і дзве аліўкавыя галінкі (*таксама із хмар*), адна з правага боку чашачкі, а другая зь левага..."

"Гэта знак Грамабоя (*сімвал Езуса*) "Чужога браме божай" (*г. азн. Змеятрымальніку, у якім было тады Сонца каля брамы Млечнага Шляху*), што ён пераможа не войскам і не магутнасьцю, а божым надхненнем. Рукі "Чужога браме божай" утварылі аснову гэтай харомiны нябёсаў, і яго ж рукі закончаць яе. І хто зможа з пагардай лічыць малаважным гэты дзень, калі радасна глядзяць на будаўнічы адвес (*нябесны мерыдыян*) у яго руцэ ўсе сем вачэй Грамабоя (*планет*), якія абдымаюць (*сваім вечным кручэннем*) усю зямлю (**2**, 2-10).

"І вось разгарнуўся скрутак (*цёмная хмара перад Сонцам*). Даўжыня яго была дваццаць локцяў (*дзесяціградусных прамежкаў*), а шырыня дзесяць локцяў. Гэта быў сімвал праклёну, сыходзячага на твар зямлі. З'явілася (*у аблоках*) Чарка, і ў ёй нейкая жанчына. Гэта была сама бязбожнасьць (*візантыйская царква таго часу*), і была яна кінута на дно сваёй чаркі, а адтуліна чаркі была прыкрыта свінцовым зліткам (*сіняватай навальнічнай хмарай*).

"І з'явіліся (*у аблоках*) яшчэ дзве жанчыны з крыламі як у бусла, і вецер імчаўся ў іхных крылах. Яны падняла Чарку (мал. 63) паміж небам і зямлёй і панеслі яе ў Зямлю "брамы господняй (*да цясьніны Млечнага Шляху*), каб там паставіць яе на яе сапраўднае месца "(5, 1-11).

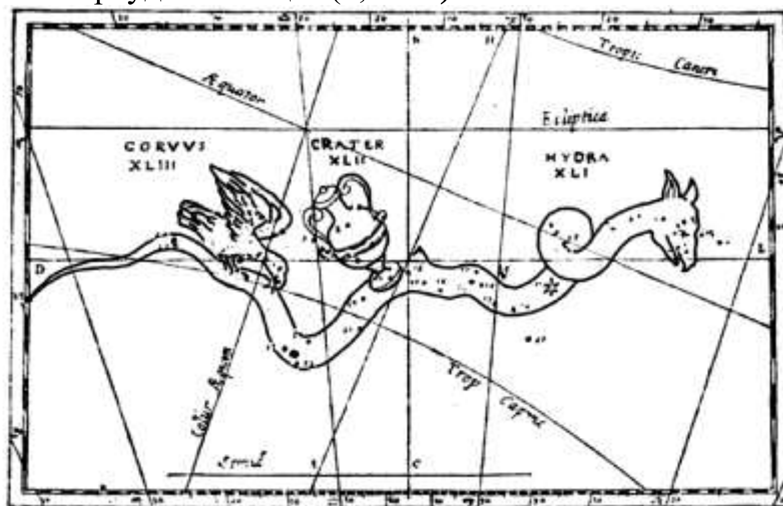

Мал. 63. Сузор'е Гідры з прычашчальнай Чаркай і воранам на спіне. Згодна з Грынбергам.

Няўжо не нагадвае вам усё гэта, хоць і ў блеклым адлюстраванні, велічную выяву ў XVII главе Апакаліпсіса?

"Пойдзем, – прамовіў там апавяшчальнік неба, – я пакажу табе прысуд над вялікай самапрадажніцай, якая сядзіць на шматлікіх хвалях-народах (*візантыйская царква)*. Яе куплялі цары зямныя, і напоены насельнікі зямлі віном яе амаральнасці". "І ён адвёў мяне ў захопленым стане ў пустыннае месца, адкуль я пабачыў (*у сілуэтах аблокаў на вогненным фоне вячэрняга зарыва*) жанчыну, якая сядзела на барвовым сямігаловым зверы з дзесяццю рагамі, напоўненым сімваламі блюзнерства (*сузор'ем Самкі Гідры са стаячай на ёй прычашчальнай чаркай*). І

была гэтая жанчына апранута ў парфіру і ў пурпур (*вячэрняга зарыва*) і аздоблена золатам, і жэмчугам, і каштоўнымі камянямі"[100].

Дакладна так жа не забыты і вымяральны кій Апакаліпсісу. Там было сказана:

"Мне было выкінута морам трысняговае сцябло, падобнае на кій.

– Падбяры яго – загадаў мне пасланнік буры ў хмарнай вопратцы (*апускаючыся на гарызонце ў мора*) – і памерай ім пазней жыллё бога (*неба*) і сузор'е Ахвярніка і палічы штодня схіляючыхся ў божым жыллі "(*зоркі*, Ап. 11, 1).

А тут вось якім чынам распавядаецца гэтае месца:

"Я зламаю свой першы (*г. азн. апакаліптычны*) вымяральны кій, – прамовіў Грамабой, – пяро ласкі (*нябесны мерыдыян*), у знак разрыву хаўруса, зладжанага мной з усімі цэрквамі, і скажу ім:

"Аддайце мне плату, за якую вы прадалі мяне!"

І яны адважаць мне трыццаць сярэбранікаў – выдатны кошт, у які яны ацанілі мяне!

І я кіну іх ў іхнае царкоўнае скарбасховішча" (**11**, 10-12).

Я зьнішчу нават самі імёны (*царкоўных*) малюнкаў я выдалю з твару зямлі ўсіх іх ілжэпрадказальнікаў і іх нячыстае натхненне. І пасаромеюцца іхныя прадказальнікі сваіх прадказанняў і не стануць для падману апранаць на сябе валасяныя накідкі. Яны скажуць выратавальніку: "Праз што гэтыя раны на тваіх далонях?" А ён ім адкажа: "Мяне білі ў доме тых, хто паважае мяне". О, меч! (*Камета Галея, якая прайшла ў сузор'і Панны пад Валапасам у ліпені 451 года нашай эры, пры сонцы ў Раку*) Паўстань на пастыра (*Валапаса*), на сваяка майго! Забі яго, і хай расьсеюцца яго авечкі (*зоркі*). Дзве часткі іх будуць вынішчаны (*полымем світання пры вераснёўскім праходзе пад імі Сонца),* а трэцяя застанецца над зямлёй. Я правяду гэтую частку праз полымя (*ранішняга світання і вечаровага зарыва*) і ператаплю яе, як срэбра, і накладу на яе пробу, як на золата. Належачыя да яе будуць заклікаць маё імя, і я пачую іх і адкажу: "Гэта мой народ". А яны адкажуць мне: "Ты наш Будучы бог" (**13**, 2-9).

"І стануць мае ногі на Гары масліны (*Млечным Шляху*), на ўсходзе ад Сьвятога горада (*сузор'я Панны*), і раздвоіцца Гара масліны (*Млечны Шлях*), і зробіцца ў ёй вялікая даліна (мал. 61) ад усходу (*неба*) да захаду, і пабяжыце вы, усе часовыя пасяленцы ў ёй (*у сімвале пёрыстых аблокаў*), паміж маімі гарамі да самага краю, як беглі ад землятрусу ў дні віцязя Грамабоя, валадара ўсіх славячых яго.

І не будзе ў той дзень сонечнага сьвятла, а толькі холад і загушчэнне паветра. І гэта будзе адзіны дзень, вядомы толькі Грамабою: ні дзень, ні ноч, толькі вечарам з'явіцца сьвятло" (*намёк на маючае адбыцца вячэрняе сонечнае зацьменне 24 лютага 453 г.*).

Мы бачым у гэтым заканчэнні ўжо не толькі запазычанні із Апакаліпсіса, але і некалькі указанняў на жыццё Езуса, паведамляемых у Евангеллях. Такімі з’яўляюцца словы пра яго продаж за 30 срэбранікаў, пра што дакладна таксама выказваецца Евангелле Мацвея (26,15), тады як гэтай дэталі няма ні ў адным із іншых Евангелляў. Такімі ж з’яўляюцца словы пра раны ад "укрыжавання" на яго далонях, пра землятрус, быўшы пры "Вялікім цары" (*Васіля Вялікім*), і няправільны намёк на сонечнае зацьменне, якога павінна чакаць пры яго другім прыходзе, як на гэта намякае Апакаліпсіс (**6**, 12).

---

[100] Гл. мой пераклад Апакаліпсіса ў кнізе “Адкрыццё ў навалніцы і буры” 1907 г.

Усё гэта – чуткі і апавяданні, якія хадзілі пра "Вялікага цара" на пачатку V стагоддзя, і ўвесь царкоўны жывапіс Візантыі з гэтага часу поўніцца такімі сюжэтамі (а да V стагоддзя іх цалкам не існавала).

Але, акрамя гэтых чутак, ні аўтар "Іезекі-Іла", ні аўтар "Захар-Іі" нічога не паведамляюць нам пра жыццё "Вялікага цара", як да, так і пасьля яго слупавання. Яны абодва толькі чакаюць з нецярпеннем яго новага прыходу па прыкметах, дадзеных у Апакаліпсісе: па сыходжанню некалькіх планет у сузор'і Скарпіёна.

Прадказанне "Захар-Ія", нязначнае па сваёй велічыні і зместу, носіць усе сляды перайманне не толькі апакаліпсіса, але і "Іезекі-іла". Яно павінна было быць, як прызнаюць і тэолагі (памылкова памяшчаючыя абедзве кнігі ў дахрысьціянскую эпоху), напісана амаль адначасова з "Іезекі-Ілам".

Паспрабуем жа вылічыць яго час.

У парадку калясьніц, пазначаных у 6 главе гэтага прадказання, маем:

1-я калясніца з канямі чырвонымі (па-жыдоўску АДМ).

2-я калясніца з цьмянымі (ШХР).

3-я з белымі (ЛБН).

4-я з плямістымі моцнымі (БРД-АМЦ).

Тут несумненна, што коні чырвоныя – Марс, белыя – Юпітэр і плямістыя, моцныя – Месяц, а адносна магчымасьці тлумачэння цьмяных як Меркурыя, па аналогіі з яго прадстаўленнем ў Апакаліпсісе як цёмнага (*нябачнага*) каня, можна моцна сумнявацца, менавіта таму, што Меркурый, заўсёды блізкі да сонца, абыходзіць з ім усё неба кожны год і таму выконвае толькі дапаможную, а не кіруючую ролю ў астралагічных прадказаннях і гараскопах агульнага характару. Цяжка дапусціць, каб аўтар у сваім пералічэнні прапусьціў галоўнага кіраўніка па стагоддзях – Сатурн і замяніў яго нябачным Меркурыем. Таму слова "Конь змрочны"[101] – тут павінен быць Сатурнам.

У такім выпадку мы зараз жа атрымліваем магчымасць дакладнага і самастойнага вызначэння часу гэтага прадказання. Із табліцы XI мы бачым, што першае сыходжанне Сатурна і Юпітэра ў Цясніне Млечнага Шляху, дзе стаіць Змеятрымальнік і выгінаецца Зьмей, было ў 453 годзе. Глава I прадказання дае нам і дзень назірання: 21 дзень адзінаццатага месяца (*г. азн. студзень*). Гэта згодна з нашым сучасным злічэннем быў яшчэ вечар 23 студзеня. Сонца тады было ў Казярогу, і перад яго ўзыходам наперадзе ўсіх ішлі па сваёй арбіце чырвоныя коні Марса, за імі змрочныя Сатурна, за імі, амаль побач, белыя Юпітэра, а плямістыя коні Месяца, ужо абагнаўшага да гэтага часу ўсіх, напярэдадні былі ў гэтым жа цесным гурту Марса, Юпітэра і Сатурна. Г. азн., справа адбывалася дні за тры ці чатыры да маладзіка, і зрабіўшы вылічэнні, мы, сапраўды, знаходзім, што маладзік быў як раз праз тры дні пасьля пазначанага тут 23 студзеня. Ён быў 26 студзеня 453 года. Гэта быў той жа год, у які назіраў і аўтар кнігі "Іезекі-Іл", праз паўтара года пасьля з'яўлення чэрвеньскай каметы 451 года, але аўтар "Захар-Іі" назіраў дадзеную канстэляцыю за палову года да аўтара "Іезекі-Іла" і, верагодна, быў яго вучнем. Табл. XI паказвае становішча свяцілаў *вечарам 23/24 студзеня 453 года*, пазначанае ў VI главе "Захар-Іі".

Табліца XI.

Сатурн	Юпітэр	
13,08	14,50	
42,54	38,23	

[101] שחר (ШХР) – змрочны.

72,00	73,81	
101,45	97,54	
130,91	133,12	
160,37	156,85	
189,82	192,43	
219,28	216,16	Сыходжанняў няма
248,74	251,74	
278,20	275,47	
307,65	311,05	
337,11	334,78	
366,56	370,56	
396,02	394,09	
425,48	429,67	
454,95	453,4	У 453 годзе першае сыходжанне Сатурна і Юпітэра ў Змеятрымалніку. У гэтым годзе 24 лютага было сонечнае зацьменне ў сузор'і Вадалея (у Рыме).
484,40	488,98	
513,83	512,70	У 512 г. другое сыходжанне.
543,31	548,29	
572,77	572,01	У 572 г. трэццяе сыходжанне.
602,22	607,60	
631,68	631,32	У 631 г. чацвёртае сыходжанне.
661,14	666,91	
690,59	690,63	У 690 г. пятае сыходжанне.
720,05	726,22	
749,51	749,94	У 750 г. шостае сыходжанне.
778,97	773,67	
808,42	809,25	У 809 г. сёмае і апошняе да XV ст.
837,88	832,98	
867,33	868,56	
896,79	892,29	
926,25	927,87	
1014,62	1010,91	
1044,08	1046,50	
1073,54	1070,22	
1102,99	1105,81	
1132,45	1129,53	Сыходжанняў няма
1161,91	1165,12	
1191,36	1188,84	
1220,82	1224,43	
1250,28	1248,15	
1279,74	1283,74	
1309,19	1307,46	
1338,65	1343,05	
1368,10	1366,77	

Сыходжанні планет у Змеятрымальніку.

Акрамя таго, за паўтара года перад тым камета Галея праходзіла із Цяляці ў Панну пры Сонца знаходзіўшымся каля Цяляці, і ў гэтым самым 453 годзе 24 лютага мелася адбыцца сонечнае зацьменне, бачнае ў Рыме і па ўсёй Гішпаніі, на працягу якога зайшло Сонца. Ні ў Візантыі, ні ў Ягіпце, ні ў Месапатаміі яго не было відаць, але яно магло быць чакаемым і там пры адсутнасьці дакладных спосабаў вылічэння.

Для большай выразнасьці я тут прыкладаю схему размяшчэння планет па сузор'ях на 23 студзеня 453 г., за месяц да сонечнага зацьмення 23 лютага 453 года (табл. XII).

Табліца XII.

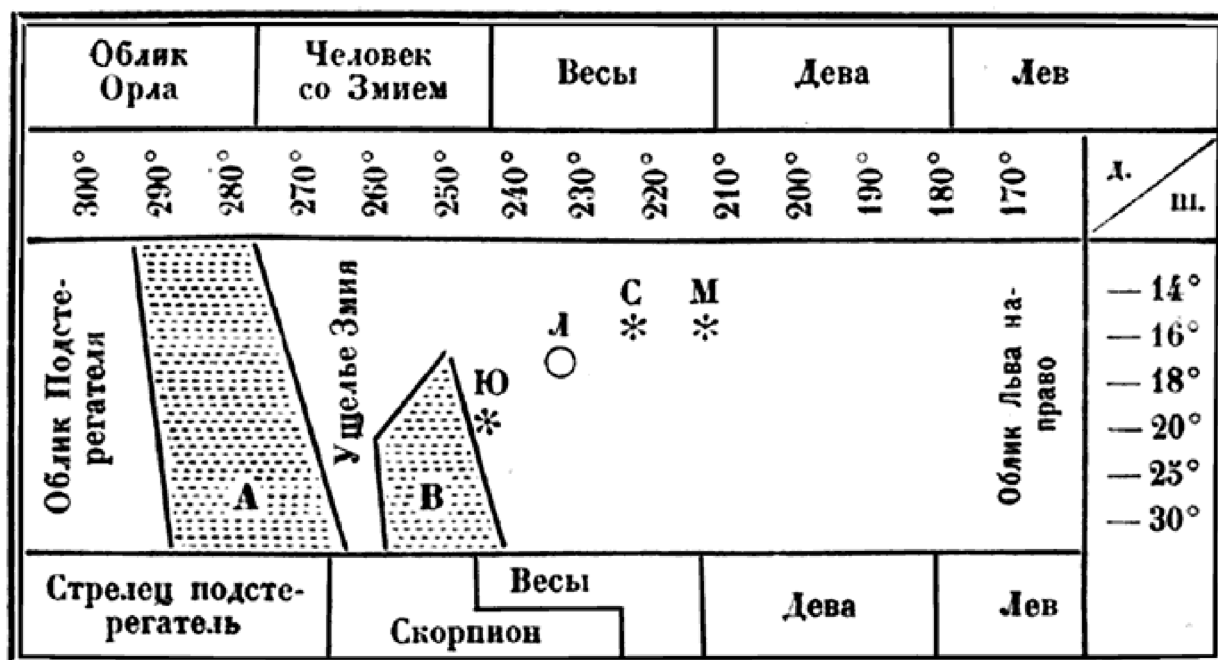

	Даўгата.
Сатурн у Скарпіёне	каля 237°
Юпітэр у Скарпіёне	каля 238°
Марс у Скарпіёне	каля 244°
Венера ў Вадалею	каля 335°
Меркурый у Казярогу	каля 317°
Сонца ў Казярогу	каля 306°
Месяц перайшоў са Скарпіёна ў Стралка	каля 266°

Такім чынам, і тут астраномія выявілася надзейным павадыром пры нашым падарожжы ў цёмныя глыбіні часоў. Без яе і мы таксама б збіліся на гэтым паросшым бадыллем, звілістым і заблытаным шляху, як збіліся аўтары Эпохі Адраджэння, ад якіх мы атрымалі нашы веды пра першыя пачаткі чалавечага культурнага жыцця. Астраномія ўдакладніла нам нават і саму ноч назірання аўтара, **апісанага ў І главе**, і ўсё ў гэтай ночы (калі Сонца узыходзіла ў сузор'і Казярога, каля 306° экліптычнай даўгаты) адпавядае апісанню, якое мы прывялі.

Калясніца з цьмянымі канямі (Сатурна) "ішла да краіны паўночнай", г. азн. Сатурн на сваім арбітальным шляху ішоў вышэй экліптыкі. Калясніца з белымі канямі Юпітэра сапраўды ішла следам за Сатурнам таксама на поўнач ад экліптыкі. Калясніца з хуткімі канямі – Месяц – сапраўды хутка ішла за ім, міма клюшні Скарпіёна ў цясніну Млечнага Шляху, каб абыйсьці астатнюю зямлю, а калясніца з чырвонымі конямі – Марс – сапраўды, як і пазначае аўтар, ішла на поўдзень ніжэй экліптыкі.

Такім з’яўляецца гараскоп у VI главе кнігі "Захар-Ія". Але ў ёй існуе і іншы гараскоп, у яе першай главе, якая пачынаецца так:

"У 24 дзень адзінаццатага месяца (*студзеня згодна з візантыйскім злічэннем, да якога блізка і іудэйскае месяцовае*) бачыў я ноччу: вось Велічны муж (*Змеятрымальнік*), знаходзячыся ў шатры нябёсаў паміж двума адгалінаваннямі (*Млечнага Шляху*), сеў на барвянога каня (*Меркурыя*) паміж гэтымі адгалінаваннямі, а ззаду яго былі коні чырвоныя (*Марс*), стракатыя (*Месяц*) і белыя (*Юпітэр*).

– Ім загадана, – паведаміла мая чароўная навука, – абысьці вакол ўсю зямлю, і яны абышлі яе і зараз даюць Вечна-існаму (*Сонцу*) справаздачу, што ўсе на зямлі спакойна. А ён усклікае да Грамабоя: "О ты, Маючы З’явіцца з нябеснымі сонмішчамі! Ці доўга яшчэ не злітуешся над сваёй сталіцай Сьвятым горадам і над гарадамі славячымі цябе, на якіх ты сердзішся ўжо семдзесят гадоў?"

– Я зноў з міласэрднасьцю вяртаюся да іх, – адказвае ён, – і мой будаўнічы адвес зноў будзе вымяраць іхныя памеры "(**1**, 8-16).

Як разумець гэтае апошняе месца? Калі мы возьмем пярвічны сонечны, ягіпецкі год у 360 дзён, то пабачым, што пачатак года вернецца ў першапачатковае сузор'е праз 70 гадоў, і таму гэтая лічба мае вялікую ролю ў астралагічнай кабалістыцы. Г. азн. справа адбывалася праз 70 гадоў пасьля Апакаліпсіса, пад моцным уплывам якога знаходзіцца, як мы бачылі, аўтар. Семдзесят першым годам пасьля 30 верасня 395 г., калі быў напісаны Апакаліпсіс, з'яўляецца 466 год. Паглядзім жа, наколькі апісанае тут становішча свяцілаў адпавядае гэтаму.

Вылічэнне паказвае для 24 студзеня 466 года згодна з юліянскім лічэннем:

466 г. 24 студзеня		Даўгата	
	Сонца	327°	Паміж Казярогам і Вадалеем.
	Меркурый	320°	У Казярогу
	Юпітэр	283°	У Стралку
	Марс	167°	У Ільве
	Месяц	Каля 235-245°	Ішоў да Скарпіёна
	Астатнія ж планеты, не пазначаныя тут, сапраўды ішлі асобна.		
	Венера	Каля 3°	Даўготы ў сузор’і Рыб
	Сатурн	Каля 16°	Даўготы ў сузор’і Рыб

Яны не былі бачнымі падчас ранішніх назіранняў аўтара. Выходзіць, што першая глава напісана праз 11 гадоў пасьля трэцяй, і толькі праз памылку яе лісток патрапіў у пачатак гэтай калекцыі нататак. Гэты гараскоп я і даў у сваёй кнізе "Прарокі". Указанне на "выратавальніка ў заплямленай вопратцы" можа мець дачыненне да сонечнага зацьменне 24 лютага 453 года, побач з сатаной Казярогам бачным у Рыме.

Хто ж быў аўтарам гэтай кнігі, калі "Захар-Ія" (памятае Маючы З’явіцца) з’яўляецца толькі яе загалоўкам, характэрызуючым яе змест?

Ўказанні на яго асабістае найменне – бен-Барахія, бен-Эду, хаця і адпавядаюць арабскаму звычаю называць людзей не згодна з уласным імем, а згодна з імем бацькі, маюць занадта вызначаны ўласны сэнс. Яны азначаюць: сын прыхільніка Грамабоя, сын Адкрыцьця, і гэта можна лічыць толькі за яго ўласную характарыстыку, а не за сапраўдныя імёны бацькі і дзеда аўтара. Хай гісторыкі шукаюць яго ў прамежак паміж плюс 451 годам (калі пры Сонцы ў сузор'і Рака і Юпітэры, і Сатурне пад Валапаса (у Панне) туды ж ішла, як божы меч, камета Галея, навеяўшая ўсклікание (гл. XIII) пра меч, ідучы на пастыра), і 453 годам (23/24 студзеня), калі напярэдадні сьвятых каляд у Скарпіёне (паміж 240º і 250º даўгаты) сабраліся Сатурн, Юпітэр, Марс і Месяц, пры Сонцы і Меркурыі ў Казярогу і пры Венеры – паміж Казярогам і Вадалеем (гараскоп у главе VI). Толькі-што разабраная першая глава, як я ўжо пазначаў, відаць, дададеная пазней, так як яе гараскоп (Марс, Меркурый, Юпітэр і Месяц пры ўваходзе ў Цясніну Млечнага Шляху пад Змеятрымальнікам) адносіцца да 25 студзеня 466 г., г. азн. напісана праз 70 гадоў пасьля з'яўлення Апакаліпсісу калі, відаць, была канчаткова адрэдагавана гэтая кніга шляхам адпаведнай перастаноўкі яе главак, напісаных кожная асобна на

прамежку 15-гадовага не маючага выніку чакання аўтарам другога прыходу "Вялікага цара".

Калі ж чытачу-тэолагу здадуцца непераканаўчымі гэтыя невядомыя яму астранамічныя вызначэнні, то хай ён згадае пра неаднаразова выкарыстанае тут імя Езуса і пра 30 срэбранікаў, за якія ён быў прададзены, згодна з Мацвеем, не кажучы ўжо пра выпіскі із Апакаліпсіса, і калі ў ім ёсць хоць невялікія крытычныя здольнасьці, то ён і без мяне пагадзіцца, што гэта кніга хрысьціянскага паходжання. Аўтара яе трэба шукаць сярод "вялікіх сьвятых" V стагоддзя пад адпаведным грэцкім імем.

Глава VII.

Біблейскае прадказанне "Страла Грамабоя" (Іерам-Ія).

(Кніга Бэн-Халкія, 451 г. нашай эры.)

Ерам-Ія па-жыдоўску азначае: стрэліць Грамабой[102], або проста "Гермій". Гэта зноў такі не аўтар, а загаловак кнігі. Пра яе ж аўтара нам нічога невядома, акрамя таго няшматлікага, што ён у ёй жа паведамляе пра сябе.

Тэолагі адносяць гэтую кнігу да прамежку паміж 629 і 588 гадамі да пачатку нашай эры, г. азн. да таго ж часу, як і ўжо разабраную намі раней кнігу "Іезекі-Іл".

Сапраўды, няма сумненняў у прыблізнай адначасовасьці іхнага ўзнікнення. І сюжэты і стыль абедзвюх кніг цалкам падобныя. У гэтым вы самі лёгка пераканаецеся, прагледзеўшы маю кнігу "Прарокі", у якой я даў літаратурныя пераклады ўсіх найважнейшых біблейскіх прадказальнікаў згодна з жыдоўскім тэкстам[103], таму што сучасныя царкоўныя пераклады настолькі цяжкія і незразумелыя, з нагоды неразумення перакладчыкамі іхных астранамічных сюжэтаў, што чытанне іх з'яўляецца нечым вельмі кашмарным, падобным на бясконца-доўгае трызненне вар'ята.

Тут я не знайшоў гараскапічнага апісання планет, з дапамогай якога мы б маглі дакладна вылічыць час жыцця аўтара, але затое тут змяшчаецца нешта іншае, не менш цікавае для правільнага ўяўлення пра старажытную астралогію. Гэта – падрабязнае апісанне шляху каметы Галея ў ліпені 451 года і выробленага ёю забабоннага жаху. Гэтую камету, як бывала і пазней пад час сярэдніх стагоддзяў, хрысьціяне, якія чакалі вяртання "Вялікага цара", патлумачылі як адзнаку яго гневу на няверуючых і гэтым моцна спрыялі пашырэнню першапачатковага, апакаліптычнага хрысьціянства ў народных масах, за якімі мімаволі ішлі і іхныя не менш забабонныя кіраўнікі.

Вось якая першая глава гэтага натхнёнага прадказання.

"– Перш, чым я стварыў цябе ў жываце тваёй маці, – прамовіў мне Грамабой, – я ведаў цябе, і перш чым ты выйшаў із яе, я асьвяціў цябе і паставіў апавяшчальнікам для зямных народаў... Не кажы: “я малады!". Ты пойдзеш да ўсіх, да каго я цябе выпраўлю, і паведаміш ім усё, што я табе загадаю".

"І Грамабой працягнуў нада мной сваю руку. Ён дакрануўся ёю да маіх вуснаў і прамовіў:

---

[102] ירמה־יהו (IEPE-IEУ) – пусьціць стралу (ад רמה - Маючы Быць.

[103] Кніга “Прарокі” выйшла ў 1914 годзе перад самым пачаткам вялікай вайны і пагэтаму засталася мала заўважанай у тагачаснай літаратуры, цалкам аддаючай увагу трывогам свайго часу.

– Вось, я ўклаў мае словы ў твае вусны і паставіў цябе гэтым вышэй за ўсіх цароў і народаў, для знішчэння і выкаранення зла, для стварэння і размеркавання дабра.

– Што ты бачыш на небе, стралок Грамабоя? – спытаў ён мяне потым.

– Я бачу паднятую булаву (*камету*, мал. 64 і 65), – адказаў я.

Мал. 64. Камета “вогненная булава” (ці “прыпаднятая галаўня”) згодна з сучасным фотаздымкам.

Мал. 65. Камета “вогненна булава” (ці галаўня) згодна з малюнкам XVI ст. (із вельмі рэдкай кнігі Бахарама: Astronomia, 1545 г., Пулкава).

– Ты добра бачыш, – сказаў ён мне. – Гэта я пілную з ёю, каб выканаць мае абяцанне (*пра хуткі прыход на зямлю*).

І ў другую ноч ён спытаў мяне:

– Што ты бачыш?

– Я бачу размахнуўшуюся распаленую качаргу на паўночным баку неба (*тую ж камету*[104]).

– Гэта з поўначы падымаецца бедства на ўсіх жыхароў Зямлі, – прамовіў ён мне. – Падніміся ж і падперажыся! Абвясьці народам усё, што я загадаў табе... Я паставіў цябе сярод іх, як моцнае ўмацаванне, як жалезны слуп супраць усіх цароў, валадарачых зараз над славячымі Грамабоя, супраць усіх іхных князёў і сьвятароў і ўсіх чужых насельнікаў зямлі, варожых маім верным. Яны будуць змагацца з табой, але не перамогуць цябе, таму што я з табой, каб ратаваць цябе "(**1**, 5-19).

* * *

Адносна таго, што тут апісана камета, мне няма патрэбы распаўсюджвацца. Гэта зразумела для кожнага, хто бачыў старажытныя выявы гэтых сьвяцілаў і хто чытаў сярэднестагоддзевыя паведамленні пра іх. Гэтая камета была бачнай, як паведамляецца тут, у поўным і яркім выглядзе на поўначы, а гэта магчыма толькі пад час летняй ночы, калі сонца не так глыбока апускаецца пад паўночны гарызонт,

[104] У маёй кнізе “Прарокі” я размясьціў старажытныя малюнкі, якія паказваюць каметы ў выглядзе мячэй, булаваў, труб і г. д. Не паўтараю іх тут.

як пад паўднёвы, і гэтаму адпавядае далейшае апісанне аўтара, у чацвёртай главе яго кнігі (**4**, 6).

"Паднімайце сьцяг на пуцяводным слупе! – усклікае ён ад імя Грамабоя. – Уцякайце, не спыняючыся! Я вяду да вас з поўначы вялікія бедствы і пагібель. Вось выйшаў, паднімаючыся ў вышыню, Леў (*сузор'е Ільва,* мал. 66) з гушчару (*сваіх каардынатаў*), вось ўзыходзіць Знішчальнік народаў (*Скарпіён*, мал. 29), каб ператварыць вашу краіну ў пустыню, разбурыць горады і пакінуць іх бязлюднымі. Апяразвайцеся ж вяроўкамі ў адзнаку нягоды, плачце і галасіце, таму што вагнённая Галаўня Грамабоя (*тая ж камета Галея*) яшчэ не адышла ад вас!

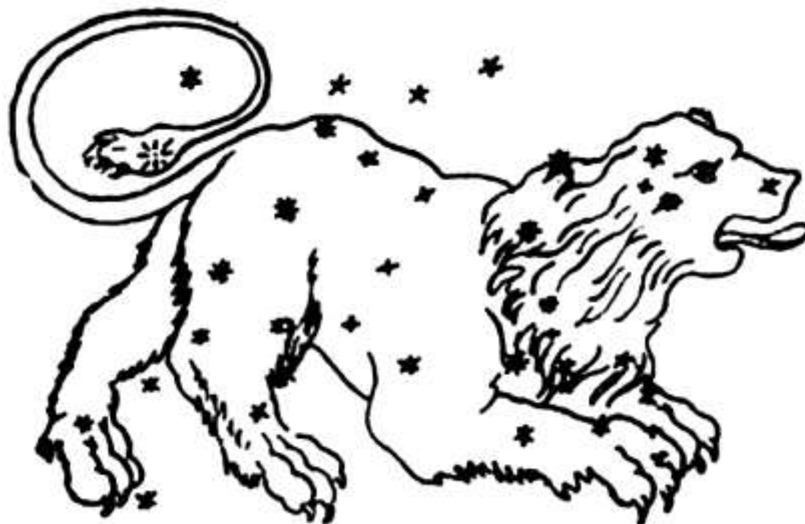

Мал. 66. Сузор’е Ільва (Із маёй кнігі “Адкрыццё і навальніцы і буры”, 1907 г.)

І калі яна да вас прыйдзе, замрэ сэрца кожнага цара і князя, жахнуцца сьвятары і зьдзівяцца прадказальнікі... Пякучы вецер панясецца з апусцелых вышынь неба на дарогу дачкі народа майго, але ён наляціць не дзеля абдування і асвяжэння яе. І яшчэ большая бура наляціць ад той Галаўні, калі Грамабой вымавіць свой прысуд над імі (*над князямі і сьвятарамі багазмагальніка*).

Вось падымаецца яна, падобна вогненнаму воблаку, калясьніца яе як віхор, коні яе хутчэй арлоў... Гора нам, гора! Мы ўсе загінем! Вымый жа злыя намеры із твайго сэрца, Сталіца заспакаення, каб выратавацца! Да якога часу будуць жыць у табе кепскія думкі?

Я адчуваю боль ва ўсёй маёй вантробе. Маё сэрца стогне, я не магу маўчаць, таму што ты, мая душа, ужо чуеш гук трубы (мал. 67 і 68) і крыкі баталіі. Пагібель ідзе за пагібеллю. Я прадбачу, як у адно імгненне будуць разбураны мае намёты і палаткі. Ці доўга яшчэ я буду бачыць гэты вогненны сьцяг, чуць (*у шуме ветру*) гук трубы? Мне здаецца, што я гляжу на зямлю, і яна пустая, на нябёсы – і няма ў іх сьвятла. Гляжу на горы – яны дрыжаць, на пагоркі – яны вагаюцца. Гляжу – і няма больш чалавека, і ўсе нябесныя птушкі разляцеліся. Урадлівы мой край (*відавочна, не Палестына*) стаў пустыняй, і гарады яго разбурыліся перад тварам Грамабоя, перад яго палымянай Галаўнёй."

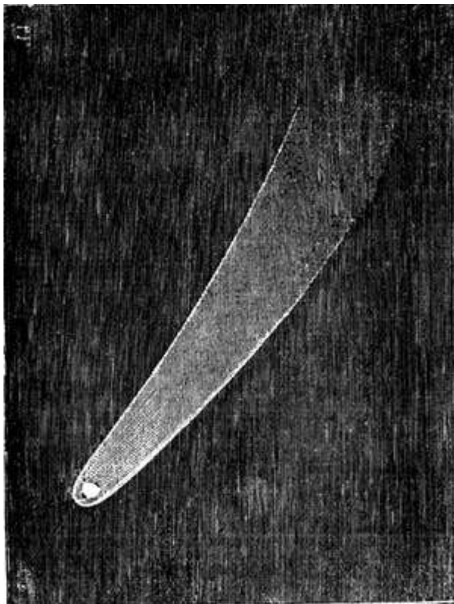

Мал. 67. Трубавідная камета згодна з мал. XIX ст. (Із Фламарыёна).

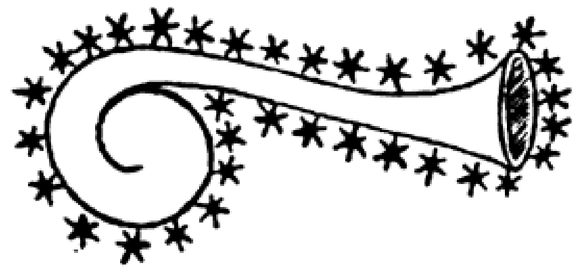

Мал. 68. Трубавідная камета згодна з малюнкам XVI ст. (із вельмі рэдкай кнігі Бахараха: Astranomia, 1545 г. кнігасховішча Пулкаўскай абсерваторыі).

"– Я паведаміў прысуд (*у Апакаліпсісе*), – прамовіў Грамабой, – і не пашкадую пра яго і не адступлюся ад яго. Вось бяжыць ўвесь горад ад шуму вершнікаў і стралкоў, ўсе жыхары яго сышлі ў густыя лясы, ўцяклі на скалы. А ты, спустошаная (*візантыйская царква*), што будзеш рабіць? Дарэмна ты прыбіраешся ў пышнае адзенне, апранаеш на сябе залатыя ўпрыгожванні, падмалёўваеш румянамі свае вейкі. Пагарджаюць табой твае любасныя, яны шукаюць тваёй душы!"

У апошніх радках зноў адчуваецца ўплыў Апакаліпсіса, у якім аўтар выказваецца: "І Сонца стала змрочным, як чорны валасяны мех, і ўвесь Месяц, як пляма крыві". "І кожная гара і сама выспа зрушыліся са сваіх месцаў. І цары зямныя, і вяльможы, і палкаводцы, і вольныя, і рабы схаваліся ў пячорах і пад скаламі гор і прамаўлялі гарам і скалам: абрыньцеся на нас і схавайце нас ад асобы, седзячай на нябесным пасадзе і ад гневу Авена, таму што прыйшоў вялікі дзень яго гневу, і хто можа выстаяць "(Ап. **6**, 12-17).

Але вось камета сышла, і ўвесь натоўп, які ўшаноўваў "Стралка Грамабоя", як прадказальніка, чакаючы прадказаных ім нечуваных бедстваў, раптам, апамятаўшыся, адхлынуў ад яго і, відаць, пачаў спаганяць на ім свой ранейшы жах, як на падманшчыку і ілжэпрадказальніку.

"Шацёр мой спустошаны, – заключае ён гэты першы раздзел (гл. X) сваёй кнігі, – і ўсе вяроўкі яго парваны. Мае дзеці пакінулі мяне, і няма іх". "Няма больш каму расцягнуць маю палатку і развесіць ў ёй мае дываны. Гэта таму, што пастыры Грамабоя страцілі розум і не заклікалі яго. Яны зрабілі неразумна, і за тое вось разышоўся іхны статак" (**10**, 20-21).

"Але няма падобнага табе, Маючы З'явіцца! – працягвае ён, усё яшчэ не страціўшы сваю веру. – Ты вялікі і магутнае тваё імя. Хто не схіліцца перад табой, валадар народаў? Ты адзін ўсё ведаеш, і няма падобнага табе сярод мудрацаў усіх краін і народаў "(**10**, 6-7).

"Ведаю, Грамабой, што не ў волі чалавека яго шляхі і не пад ўладай хадака накіроўваць свае крокі. Карай жа мяне, але па праўдзе, і не гневайся на мяне, каб не зневажаць мяне перад іншымі... Лепш выллі твой гнеў на народы, якія не ведаюць цябе, і на плямёны, не прамаўляючыя тваё імя" (гл. X).

Вось як сумна і прыгнечана заканчваецца першая частка доследуемага намі прадказання, пад такой гучнай назвай:

"Грамабой рыхтуецца пусьціць стралу!".

Параўноўваючы яго ўрачысты пачатак з гэтым сумным канцом, мы не можам не адчуць напалову задаўленай, але глыбокай душэўнай драмы верніка і думаючага па-свойму чалавека. Ён шчыра ўявіў, дзякуючы пастаяннаму ўзмоцненаму вывучэнню астралогіі, што месія паклікаў яго прадказваць яшчэ "раней таго, як ён выйшаў із улоння сваёй маці", і ён пайшоў павучаць пра блізкі канец свету, напалоханы вогненнай каметай, паказваючы на яе ўсім, як на растлумачаную яму самім богам нябесную адзнаку, і вызначаючы сам дзень яго прышэсьця праходжаннем каметы праз тое ці іншае сузор'е.

Якая ж гэта была камета? Аднолькавы стыль гэтага прадказання і сэжэт з ужо разабранымі намі "Іезекі-Ілам" і "Захар-Іей", паказваюць на тое ж V стагоддзе нашай эры, а яго летні час і далейшае апісанне не пакідаюць сумневу, што гэта была камета Галея, выклікаўшая шмат жахаў і пад час сваіх пазнейшых вяртанняў, якія паўтараюцца праз кожныя 76 гадоў з невялікімі адхіленнямі ад гэтай сярэдняй нормы. Гэта было яе набліжэнне да зямлі ў 451 годзе, калі пісалі свае кнігі і аўтар "Іезекі- Іла", і аўтар "Захар-Іі". Усе яны, відаць, былі прадстаўнікамі аднаго і таго ж гурта прадаўжальнікаў вучэння Яна Златавуста, аўтара Апакаліпсіса, які належаў да ранейшага пакалення.

І Сатурн і Юпітэр сышліся ў гэтым годзе ў сузор'і Панны, так аплакваемай аўтарам, ды і Марс апісваў у ёй жа сваю арбітальную геацэнтрычную пятлю ад студзеня да верасня 451 года, пакуль не прыйшло ў Панну Сонца і не вызваліла яе ад яго.

Параўнаем жа далейшае апісанне каметы ў кнізе "Страла Грамабоя" з яе апісаннем у кітайскіх летапісах, каб пераканацца ў правільнасьці нашай здагадкі.

Кітайскія летапісы Шэ-Кэ і Ма-Туан-Лін сведчаць, што камету Галея ўпершыню пабачылі 17 траўня 451 года каля Плеяд, а да 10 чэрвеня (згодна з Шэ-Кэ) і да 13 ліпеня (згодна з Ма-Туан-Лін) яна была паміж Ільвом і Паннай (*у якой у гэты час знаходзіўся Юпітэр, а налева ад яго, паміж Паннай і Шалямі, знаходзіўся злавесны ў астралогіі Сатурн, і хадзіў па ёй ўзад і наперад Марс, накіроўваючыся да яшчэ больш злавеснага сузор'я Скарпіёна*). Із гэтага станавяцца зразумелымі і вышэйпрыведзеныя воклічы аўтара: "вось выйшаў, паднімаючыся на вышыню, Леў (*г. азн. сузор'е Ільва*) са сваёй нетры, вось ўзыходзіць са свайго месца Знішчальнік народаў (*Скарпіён і сам Сатурн*)". І ўсё апісанне "Стралы Грамабоя" з дакладнасьцю паўтарае выяву неба ў гэты час і нават само знаходжанне каметы ў сузор'і Панны:

"Ліця ж слёзы із маіх вачэй, – выказаецца ён у главе XIV, – ліце дзень і ноч, не перастаючы! Вялікім ударам уражана Панна, дачка майго народа (мал. 17, *гаворка ідзе пра той момант, калі камета Галея, паступова памяншаючыся, перайшла 14 ліпеня 451 г. із сузор'я Ільва ў Панну*). Я іду ў поле, і вось яна забітая мячом; захожу ў горад, і вось там знемагаючыя ад голаду: нават вешчуны будучыні і сьвятары несвядома блукаюць па Зямлі! Хіба ты, Грамабой, цалкам адкінуў славячых цябе? Хіба шляхаводны слуп абрыднуў тваёй душы? Навошта ж ты пабіў нас так, што нам ужо няма ацаленьня? Мы цябе чакалі, а наўзамен – адзін жах!"

Першая частка прадказання "Ерамія-Ія" заканчваецца дзесятай главой.

З адзінаццатай главы пачынаецца новы рукапіс таго ж найменя, верагодна, належачы таму ж самаму аўтару. За час трохмесяцовага знаходжання на небе

каметы Галея ён, відаць, так натхніўся, што напісаў з гэтай нагоды некалькі асобных рукапісаў, або пасланняў, да адзінаверцаў, якія пазней былі сабраны разам, з нагоды чаго і атрымалася вялікае бязладдзе выкладння.

"Я пакінуў дом свой і пакінуў сваю спадчыну, – піша ён у главе адзінаццатай. – Спусташэнне прыйшло на ўсе пагоркі пустыні, таму што Меч Грамабоя (*камета*) усё пажырае полымем (*г. азн. згодна з яго тлумачэннем з'яўляецца нагодай жахлівай спёкі і засухі, меўшую месца ў той час*) ад аднаго краю зямлі да другога. Няма нікому спакою! Пасеялі пшаніцу, а атрымалі церне! Змучыліся і не атрымалі карысьці... Пасаромейцеся ж прыбыткаў вашых, бачачы полымя гневу Грамабоя!"

"Плача славячы Маючага З'явіцца. Шляхетныя людзі пасылаюць сваіх слуг па ваду. Яны прыходзяць да студняў і не знаходзяць яе.

Глеба патрэскалася ад таго, што не падала дажджу з неба на зямлю. Земляробы зьбянтэжана пакрываюць свае галовы ў знак заняпаду. Касуля пакідае ў полі сваіх дзяцей, бо няма травы, а дзікія аслы стаяць на пагорках, нібы шакалы, і глытаюць ад голаду паветра... Надзея багазмагальніка! Выратавальнік яго ў дні смутку! Чаму ты, як чужы на гэтай зямлі, як праходзячы, які зайшоў на яе толькі пераначаваць? Чаму ты маўчыш, як спалоханы волат, няздатны абараніць? Бо ты ж паміж намі, Грамабой, і мы называемся тваім народам!"

"Бог Грамабой! Прадказальнікі нашы кажуць нам: вы *хутка* не пабачыце мяча, і голад спыніцца, і будзе вечны мір у гэтых месцах".

"Прадказальнікі, – адказвае ён мне, – паведамляюць хлусню ад майго імя. Я не выпраўляў іх... Яны абвяшчаюць вам прывідныя ўяўленні, пустое варажбаванне і мары сваіх сэрцаў... Затое яны і будуць вынішчаны гэтым мячом і голадам, а народ, які яны павучаюць, будзе раскіданы па шляхах Сьвятога горада. Ён загіне ад голаду і мяча, і не будзе каму хаваць яго дзяцей. Я выллю на іх іх ўласнае зло"(**14**, 12).

* * *

Але дастаткова. Пакінем астралогію і разгледзім і тут відавочныя запазычанні із Апакаліпсіса.

Там было сказана некалькі радкамі пра візантыйскую царкву, увасобленую ў Вялікую грэшніцу з кубкам у руках, "із якой яна напаіла ўсе народы шалёным віном свайго шарлатанства", і на заключэнне было дададзена:

"Адплаціце ёй удвая за яе прыдумку! У кубцы, у якім яна разводзіць вам віно, развядзіце ёй самой ўдвая *той жа мярзотай і брудам, як і яна*" (**18**, 6), а перад гэтым было сказана пра вяртаючагася Езуса: "на ім была вопратка, залітая крывёю, а імя яго "Слова бога", і ўсе сонмішчы нябесныя ішлі сьледам за ім на сваіх светлых конях, апранутыя ў белыя і чыстыя пакровы. Вострь меч зыходзіў із яго вуснаў, каб ім ўразіць вобразапаклоннікаў. Ён пасвіць іх жалезным кіем і давіць у карыце віно гневу і абурэння бога" (*візантыйскую дзяржаўнай царквой*, Ап. **19**, 13-15).

А вось як адвображваецца гэтае месца тут:

"Вазьмі із рукі маёй гэтую Чарку (мал. 63) з шалёным віном, – прамовіў мне Грамабой багазмагальніка (*правёўшы мечападобную камету над сузор'ем Чаркі ў сярэдзіне ліпеня 451 г.*), – і напаі зь яе ўсе народы, да якіх я пасылаю цябе! Яны вып'юць і будуць вагацца і страцяць розум пры выглядзе (*нябеснага*) мяча, які я пасылаю на іх... Я ўдару маім громам із вышыні і, як топчучы вінаград у тачыле, крыкну на ўсіх жыхароў зямлі... І будуць ляжаць уражаныя ў той дзень ад аднаго

края зямлі да другога... Вось наступаюць дні, калі (*нябесная*) цьвярдыня будзе наладжана для праслаўлення Грамабоя ад таго ўзвышша, дзе міласць усявышняга, да зваротных дзвярэй (*ад Панны да тропіка Казярога*), і землевымяральны ланцуг (*нябеснага экватара*) будзе прымацаваны (*да экліптыкі*) насупраць Чаркі пракажонай (*г. азн. сузор'я Гідры*), пакінуўшы ў баку тачыла гневу Маючага З'явіцца (*г. азн. месца, дзе Змеятрымальнік топча нагамі Скарпіёна*), і уся нізіна трупаў і попелу (*забітага Ваўка, Цэнтаўраў, Скарпіёна гл. мапу мал. 35*) і ўся раўніну да Патоку Кедрона (*такую назву мела рака, выцякаючая із пасудзіны Вадалея*) і да кута Канскіх варот на ўсход (*у сузор'і Пегаса, пад якім і перасякаюцца шляхі коней-планет з нябечным экватарам, мал. 35*) будзе сьвятыняй Грамабоя і не знішчыцца ніколі" (31,40).

Апакаліпсіс выказваецц пра сыход жыхароў із вялікай цьвярдыні "Брамы госпада" (*Візантыйскай царквы*) так: "Выйдзі з яе, мой народ, каб не ўдзельнічаць табе ў яе злачынствах і не зведаць яе пакарання" (**18**, 4), ды яшчэ ўсклікае: "Упала, Упала "Брама госпада"! і больш нічога.

А тут у "Стралка Грамабоя" гэтае месца ператварылася ў цалкам панічае збяганне і выкладаецца так:

"Уцякайце ж із "Брамы госпада"! Хай кожны ратуе сваю душу, таму што наступіў час помсты Грамабоя, і ён аддасьць ім належнае! Яны былі залатой чаркай у яго руцэ, ап'яняўшай усю зямлю. Народы пілі з яе віно і вар'яцелі. І вось ўпала "Брама госпада"! Галасіце ж пра іх усе! Вазьміце лекі для іхных ран". – "Але мы ўжо лекавалі іх, і яны не ачунялі... Пакіньце ж іх, і хай кожны ідзе ў сваю ўласную зямлю, таму што іхныя злачынствы дасягнулі да нябёсаў, падняліся да аблокаў. Грамабой выкрыў іх і выявіў праўду. Ідзіце ж і абвясьцеце пра іхную пагібель каля Шляхаводнага слупа" (*г. азн. каля дошчачкі з надпісам, якая малявалася ў сузор'і Рыб* на скрыжаванні нябеснага экватара з экліптыкай, гэта і ёсць тэалагічны Сіён) (**51**, 6-10).

Я не маю жадання працягнуць далей гэтыя кідаючыяся ў вочы падабенствы. Калі нават і іх недастаткова чытачу, каб пераканацца ў тым, што біблейскае прадказанне "Ерам-Ія" пісалася пад уплывам апакаліптычнага светапогляду і пад уражаннем з'яўлення каметы Галея, то я рашуча не разумею, чаго ж больш яму патрэбна. Бо нават акрамя астраноміі ўвесь стыль гэтай кнігі такі аднолькавы з Апакаліпсісам, што падзяляць абодва прадказанні паловутысячагадавым прамежкам часу азначае проста кпіць над усім часам і тэрмінамі.

Із гэтага відавочна вынікае.

"Вавілонскае перасяленне", у якое патрапіў аўтар даследуемай кнігі, было не за 600 гадоў да пачатку нашай эры, як думалі да гэтага часу, а каля 450 года пасьля яго, калі валадарыў пераемнік Феадосія II, Марцыян, імя якога паходзіць ад планеты Марс, а тэакратычная Візантыя V стагоддзя тут названа Вавілонам, што ў перакладзе на нашу мову азначае: брама госпада. Гэта не ананімныя парэшткі насупраць мястэчка Хілэха (Hilleh) на беразе сярэдняга цячэння Тыгра. Загаловак жа кнігі азначае ці "Гермій" у гонар легендарнага бацькі навук, або мае сэнс "Грамабой нацэльваецца", а не імя аўтара. Згодна з арабскім звычаем аўтар тут названы па найменню бацькі: бен-Халкій. Але і бен-Халкій азначае: сын падзелу, і вельмі цяжка дапусціць, што яго бацька сапраўды меў такое імя. Ці гэта пераіначанае грэцкае імя, ці проста мянушка пазнейшага паходжання.

Глава VIII.

Біблейскае прадказанне "Будучая Свабода" (Іса-Ія).

(Кніга Бэн-Амаца, каля 442 г. нашай эры.)

Вось і яшчэ цалкам такая ж кніга: прадказанне "Іса-Ія", г. азн. "Вызваліць Маючы З’явіцца[105]".

Зноў загаловак, цалкам адпавядае зместу і не ўяўляючы сабой імя аўтара, жыўшага быццам бы за 600 гадоў да пачатку нашай эры.

Хто ж быў аўтар? У іудэйскім тэксце ён названы бен-Амац, а слова АМЦ па-жыдоўску азначае *моцны*.

Такое імя магчыма, а таму няма нічога неверагоднага, што, згодна з арабскім звычаем называць людзей па імені бацькі, аўтар нашай кнігі і сапраўды насіў пры сваім жыцці імя бен-Амац.

І ў яго я не знайшоў пэўных гараскопаў, а толькі, як і ў "Ерам-Іі", указанне на шлях па небу другой вельмі цікавай каметы V стагоддзя.

Возьмем, напрыклад, месца із главы XXXIV: "Вось прыйшоў гнеў Грамабоя (*камета*) на ўсе народы і лютасьць яго на ўсе іхныя ваярствы. Ён пракляў іх і аддаў на Закланне... Згорнуцца нябёсы, як скрутак папіруса, і ўсе зоркі нябесныя ўпадуць..., як завяўшы ліст са смакоўніцы. Ужо меч на нябёсах ўпіўся крывёй" (*вячэрняга зарыва*).

А ў Апакаліпсісе было сказана, як я ўжо цытаваў і раней: "Калі Авен зняў (*із сузор'яў*) шостую пячатку (*із пакрываўшых іх асобных хмар*), нябесныя зоркі (*здавалася*) пасыпаліся на зямлю, як-быццам смакоўніца, устрасаемая моцным ветрам, губляла свае, яшчэ няспелыя плады" (Ап. **6**, 12).

Хто ў каго запазычыў гэтае мастацкае параўнанне? Сцвярджаюць: запазычыў Ян Багаслоў праз тысячу гадоў пасьля аўтара "Іса-Іі", але я адкажу на гэта: знакаміты "багаслоў" як-быццам бы трохі спазніўся: тысяча гадоў гэта такі тэрмін, на працягу якога погляды вельмі моцна змяняюцца, а тут той жа самы настрой, што азначае, і тую ж самую эпоху.

Гэта эпоха V стагоддзя, калі былі напісаны пад грамавым уплывам Апакаліпсіса і папярэднія, ужо разабраныя намі прадказанні. І ўсё, што мы пабачым далей, пацвердзіць нам гэта. Разбярэм жа і наступныя радкі гэтай главы пра каметны мяч:

"Вось ён ідзе на ваяра (*Арыёна*, мал. 57), – працягвае аўтар, – і на зборышча, прызначанае на закланне. Вось ён зрабіўся чырвоным ад крыві Авена і казлянят (мал. 57), таму што здзяйсняецца ахвярапрынашэнне ў Грамабоя на яго агароджы (*камета ў Авене заходзіць за крывавую паласу зарыва на гарызонце*) і вялікае закланне (*каметай*) здзяйсняецца ў вобласьці ваяра (*Арыёна*). Зайдуць ўзвысіўшыяся (*Блізняты*) і Цяля з магутнымі (*Кітом, Аднарогам і Сабакамі*), і вобласць іх будзе заліта крывёю (*зарыва*)... Надышоў дзень помсты Грамабоя, год яго адплаты за зрынуты Шляхавызначальны знак (*за перамяшчэнне раўнадзенства із Авена ў Рыбы).*

Рэкі (*у цьвярдыні "Брамы госпада"*) ператворацца ў смалу, сама яна ў серу, і ўся краіна яе будзе палаючай смалой. І не будзе яна гаснуць ні днём, ні ноччу, і вечна будзе падымацца яе дым...

---

[105] הי־עשי (ІШЕ-ІЕ) – вызваліць Маючы З’явіцца, ці выратуе Грамабой.

І завалодаюць ёю пеліканы і вожыкі, і паселяцца ў ёй совы і вароны. Над ёй працягнуць вяроўку (*нябесную паралель*) спусташэньня і адвес (*нябесны мерыдыян*) знішчэння, і не застанецца ў ёй нікога із яе шляхты, якога можна было б абвясьціць царом, і ўсе князі яе ператворацца ў ніштo. Яе палацы зарастуць калючымі раслінамі, вежы – крапівай і дзядоўнікам, і яна сама будзе селішчам шакалаў і прыстанішчам гіен. У ёй ваўкі будуць сустракацца зь дзікімі катамі, сатыры перагуквацца адзін з адным і начныя прывіды знаходзіць сабе заспакаенне. Там будзе гнездавацца і выседжваць свае яйкі лятучы зьмей і, вывеўшы нашчадства, будзе збіраць яго пад сваю цень.

Знайдзіце ўсё гэта ў кнізе Грамабоя і прачытайце. Ні адно із гэтых прадказанняў не замарудзіцца прыйсьці, і ніводнае не заменіцца іншым"(**34**, 1-16).

Перш за ўсё падумаем: што ж гэта за кніга Грамабоя, у якой мы павінны ўсё гэта прачытаць і ў якой усе гэта ўжо прадказана да "Іса-Іі"? Той, хто памятае добра змест Апакаліпсіса, зараз жа адкажа: *гэта спасылка на яго*!

Мне няёмка без канца выпісваць адтуль адны і тыя ж самыя фразы для іхнага параўнання з запазычаннямі із яго ў біблейскіх прадказальнікаў. Але так як тут аўтар сам прапануе адшукаць апісанае ім у Апакаліпсісе, то, у дадатак да папярэдняга параўнання, прывяду яшчэ адно. Тут мы толькі-што прачыталі: "... І не будзе яна (цьвярдыня" Брамы госпада") гаснуць ні ўдзень, ні ноччу. Вечна будзе падымацца яе дым".

А ў Апакаліпсісе (у гл. XIX) мы чытаем пра гэтую ж цьвярдыню:

"І мне чуўся (*у міргаценні зорак*) на небе як бы гімн шматлікага народа, які кажа: хвала стварыўшаму сусвет!... Праўдзівыя і справядлівыя яго прысуды! Ён асудзіў вялікую самапрадажніцу (*візантыйскую царкву*) і спагнаў з яе за кроў сваіх вернікаў, забарвяніўшую яе рукі"...

"І дым ад яе пакут ўзыходзіў у вечнасць (*у сімвале паднімаючагася над морам па накірунку да Рымскай імперыі ранішняга туману*)" (**19**, 1-4)".

Не буду ж далей працягваць выпісак і толькі скажу чытачу: у цяперашні час на ўсіх мовах, у тым ліку і на рускай, існуюць параўнальныя выданні Бібліі абодвух запаветаў, дзе падрадкова пазначаны аднолькавыя месцы. Няхай ён сам прыкладзе намаганні паглядзець і пераканацца, што не існуе ніводнага радка із Апакаліпсіса, не перапісанага, нярэдка ў сапсаваным выглядзе, у біблейскіх прадказальнікаў.

Такім чынам, не толькі прадказанне Іезекі-Іл, Захар-Ія, Ерам-Ія, але і прадказанне Іса-Ія відавочна пасьля-апакаліптычнае, г. азн. напісана не раней V стагоддзя нашай эры. Г. азн., для дакладнага вызначэння часу апошняга нам няма патрэбы падарожнічаць па ўсім дахрысьціянскіх стагоддзях у пошуках апісанай тут каметы, у выглядзе мяча божага, зрабіўшагася чырвоным ад крыві Авена і Казлянят (*зорных гуртоў у сузор'і Вазнічага*). Мы можам быць упэўнены, што знойдзем яго ў V стагоддзі. Ён ішоў у небе на "Ваяра", але гэты "Ваяр" не звычайны Змеятрымальнік, які ў прадказальнікаў усюды называецца АІШ, г. азн. муж. Ён тут мае назву АДУМ, г. азн. так як звычайна называецца мужчына, і яго становішча дакладна пазначана на небе яго астральным атачэннем. Ён, як мы толькі-што бачылі, знаходзіцца паблізу Авена і Цяляці, а, такім чынам, можа быць толькі астральным сімвалам сярэднестагоддзевага ваяўнічага хрысьціяніна – Арыёна.

Гэта на яго ішоў меч-камета і, як відаць із апісання, ішоў із Вазнічага з яго Казлянятамі.

Калі была мечападобная камета з такім шляхам?

Звярнуўшыся да кітайскіх летапісаў V стагоддзя, мы зараз жа знаходзім у іх дакладнае апісанне гэтага самага ходу каметы. Вось яно цалкам пры перакладзе кітайскай храналогіі і кітайскіх сузор'яў на нашы:

"442 год, 1 лістапада (*Сонца ў Змеятрымальніку*). Дзіўная зорка была 1 лістапада ў Вялікай Мядзведзіцы. Яна зрабілася каметай, увайшла ў вобласць пярэдніх ног Вялікай Мядзведзіцы. Была перад гэтым (*відавочна, выйшаўшы ад Змеятрымальніка*) ў сузор'і Паўночнага Вянка. Увайшла ў вобласць Казлянят, Вазнічага і ў Цяляці, прайшла вобласць галавы Цяляці, прайшла каля Гіад (*г. азн. міма шчыта Арыёна*), перасекла (каля яго ног) вобласць Ракі Эрыдан і знікла зімой". **Шэн-Ке, Ма-Туан-Лін**.

Гэта і была камета прадказання "Іса-Ія". Іншых падыходзячых няма ад часу Апакаліпсіса аж да глыбіні сярэдніх стагоддзяў. Можна, вядома, як я думаў раней, прыняць за нагоду да напісання гэтай кнігі і з'яўленне, паміж 17 траўня і 10 чэрвеня 451 года, каметы Галея каля Плеяд. Выйшаўшы із Цяляці, у сярэдзіне якога было сонца, і із-пад Казлянят пад Арыёнам, згарэўшых у полымі ранішняга світання, яна прайшла па Двайнятах (*дзе карагодзіліся ўсю восень і наступную зіму Сатурн і Марс*) праз Яслі Хрыста ў сузор'е Рака ў Панну, сімвал яго маці, а затым праз Шалі, сімвал суда над ім, да Скарпіёна, знаку яго сьмерці, і да Змеятрымальніка, топчучага нагою гэтую сьмерць, дзе чакаў гэтую камету Юпітэр у Стралку.

Яна таксама лёгка магла натхніць хрысьціянскага прадказальніка, і розніца паміж імі ў часе складае толькі дзевяць гадоў. Я лічу магчымым, што асобныя главы гэтай вялікай кнігі былі напісаны за прамежак часу большы чым дзевяць гадоў, а таму адны месцы могуць мець дачыненне да каметы 442 года, а іншыя – да каметы 451 года. Але нам важна ведаць, што іншых такіх камет не было ў дадзеную эпоху.

Такім чынам, прадказанне "Іса-Ія" напісана праз сорак сем гадоў пасьля Апакаліпсіса, прадказанне "Ерэм-Ія" – праз пяцьдзясят шэсьць гадоў. "Іезекі-Іл" – праз пяцьдзесят восем, "Захар-Ія" у прамежак некалькіх гадоў, пачаючыся праз пяцьдзясят шэсьць і заканчваючыся праз семдзесят гадоў пасьля Апакаліпсіса. Усе чатыры належаць аднаму і таму ж пакаленню маладых астролагаў, горача чакаючых слупаванага, ажыўшага і некуды знікшага "Вялікага цара", які абяцаў прыйсці зноў, але ўсё яшчэ не прыходзіў. Да гэтай жа эпохі адносяцца і астатнія дробныя прадказанні, із якіх Ёна з яго няўдалым павучаннем супраць "Нінэвіі" (*г. азн. Прыгажуні*) з'яўляецца толькі адной із легенд пра аўтара Апакаліпсіса Яна, тым больш што і само яго імя з'яўляецца толькі мясцовым вымаўленне імя Ян.

Біблейская кніга "Будучая Свабода", г. азн. прадказанне "Іса-Ія", яшчэ так перапоўнена ўспамінамі пра "Вялікага цара", што сярэднестагоддзевыя хрысьціянскія тэолагі нездарма называлі яе пятым евангеллем. А на справе гэта было першае!

Сапраўды, у ім апісана ўсе істотнае, што мы ведаем з іх пра жыццё "Езуса".

"Вось мой хлопчык, – кажа усёмагутны, – яго трымаю я за руку, да яго схіляецца мая душа. Я дыхну на яго маім дыханнем, і ён абвесьціць справядлівасць народам. Ён не ўзвысіць свайго голасу, не дасць нагоды пачуць яго на вуліцах, не пераломіць надламанай былінкі, не пагасіць тлеючы сьвяцільнік, але не супакоіцца, пакуль не зацвердзіць справядлівасьці на зямлі "(**42**, 1-4).

"Як дзівіліся шмат хто, гледзячы на яго: так абязвечаны быў (*тады*) яго твар, і выгляд яго быў горшым чым выгляд іншых дзяцей чалавечых" (**52**, 14).

"Хто паверыў бы пачутаму ад нас?.. Ён выйшаў, як падупалы парастак із сухой зямлі (*Палестыны*)... У ім не было ніякай велічы, каб прыцягваць нас да яго. Ён быў пагарджаемы і не прыняты людзьмі, пакутнік, ведаўшы хваробы, і мы адварочвалі ад яго свой твар і ні ў што не ставілі яго". "А гэта ён узяў на сябе нашы хваробы". "Ён быў паранены за нашыя правіны і пабіты за нашыя беззаконні".

"Ён прыняў на сябе пакаранне дзеля нашага выратавання, і мы ацалелі дзякуючы яго язвам". "Ён добраахвотна аддаў сябе на пакуты. Як ягня, вялі яго на закол, і, як авечка, безгалосая перад стрыгучым яе, не адчыняў ён сваіх вуснаў. Вязніца і суд забралі яго ў нас, і пра сваякоў яго хто нам распавядзе? Ён адрэзаны ад зямлі жывых. Яго пакаралі сьмерцю за грахі народа, яму прызначылі труну са злодзеямі, але пахавалі яго ў магільніцы заможнага, таму што ён не рабіў няпраўды і не было зламыснасьці ў яго вуснах".

"І за гэта, – кажа ўсемагутны, – я дам яму долю паміж вялікімі".

"Паўстань, сьвяціся, Сталіца заспакаення (*неба*)! Прыйшоў твой світанак і слава Маючага з’явіцца (ранішняя зорка) ўзышла ўжо над табой". "Не будзе больш чуваць у табе крыкаў пра гвалт, не будзе разбурэння і спусташэння ў тваіх межах. Твае сьцены будуць называцца Выратаваннем, твае вароты – Славай. Не Сонца будзе сьвяціць табе дзённым сьвятлом, і не ззянне Месяца асвеціць твае ночы, сам маючы з’явіцца бог будзе сьвяціць табе, і ўсемагутны будзе тваім ззяннем".

А ў Апакаліпсісе пра тую ж Сталіцу заспакаення, пра новым Ерусалім – нябеснай цьвердзі – сказана:

"Плошчы яе чыстае золата, як празрыстае шкло. Храма ж я не бачыў у ёй, так як храм яе сам бог усемагутны і Авен. І не мае яна патрэбы ні ў сонцы, ні ў месяцы, так як слава бога (*ранішняя зорка*) асьвятляе яе "(Ап. **21**, 22-23).

"Не змоўкну і не супакоюся, – працягвае далей аўтар "Будучай Свабоды ", – пакуль не ўзыйдзе, як сьвятло, праўда Грамабоя і не засвеціцца яго выратаванне, як запалены сьвяцільнік. Праходзьце ж, праходзьце ў браму Сталіцы заспакаення, падрыхтуйце дарогу народу! Раўняйце, раўняйце яму дарогу! Прыбірайце камяні, падымайце вышэй сьцяг! Крычыце дачцэ Шляхапазначаючага знака (*скрыжаванне нябеснага экватара і экліптыкі ў сузор'і. Панны*): Вось ідзе твой выратавальнік, і разам з ім яго ўзнагарода і яго падзяка"(**62**, 1-12).

"Вось я ствараю новае неба і новую зямлю, – кажа Грамабой. – Пра ранейшыя не будем згадваць, і нікому яны не прыйдуць больш на сэрца (ізноў *літаральнае паўтарэнне радка 5 у XXI главе Апакаліпсіса*).

Тут, чытач, уся біяграфія Езуса, як яна распаведзена ў Евангеллях! І гэта яшчэ больш выяўляецца па-жыдоўску, дзе тое, што мы пераклалі тут словамі "выратаванне" і "выратавальнік", чытаецца прама: Езус!

Патрэбна было мець найвялікшае рэлігійнае асляпленне на працягу паўтары тысячы гадоў для таго, каб, добра ведаючы ўсе гэтыя шматлікія запазычанні із Апакаліпсіса ў прадказальніцкіх кнігах псеўда-Старога Запавету, усе гэтыя супадзеньні з хрысьціянскімі кнігамі і поўнае адзінства ідэалогіі і стылю тых і другіх, усё ж такі сцвярджаць, што біблейскія кнігі аддзелены ад евангельскіх амаль тысячагадовым прамежкам часу і належаць двум розным культурам!

Сучаснаму прыродазнаўча-навукова падрыхтаванаму даследчыку няёмка нават чытаць гэта. Не было патрэбы ў ніякіх астранамічных вылічэннях, каб па адной толькі манеры і складу думкі сказаць: прадказальніцкія кнігі непасрэдна звязаныя з Апакаліпсісам, і ў іх і ў ім адна і тая ж натур-сімволіка, адна і тая ж астралогія, *адно і тое ж стагоддзе*.

Глава IX.

Біблейскае прадказанне "Праўды Бога" (Дані-Іл, 568 або 837 юл. год).

Разгледзім зараз і апошнюю із чатырох "вялікіх прадказальніцкіх кніг Бібліі", маючую загаловак "Дані-Іл".

Па-жыдоўску гэты загаловак азначае проста: навука бога[106], або навука ўсёмагутнага, а не імя яе аўтара, якое ў гэтай кнізе нідзе не пазначана. Так гэта выходзіць і па яе зместу, а па яе вельмі развітаму складу. Яна, як сцвярджаюць і іудаісты, павінна была быць напісанай шмат пазней за іншыя. Такую ж выснову можна зрабіць і абапіраючыся на яе мову і на ўтрымліваючыяся ў ёй астранамічныя звесткі. Тэолагі адносяць яе да 568 года да пачатку н. э., а я да 568 года пасьля яго, г. азн. на 1136 гадоў пазней, чым яны, грунтуючыся на наступных падставах.

Усе, хто вучыўся ў старых школах, у якіх яшчэ выкладаўся "закон божы", ведаюць легенду пра "Данііла", які тлумачыў цару "Вальтасару" надпіс: "Мані-Факел-Фарэс", зроблены вогненнай рукой на сьцяне быццам бы яго ж палаца, падчас балявання. На самай жа справе, згодна з жыдоўскім тэкстам, пры перакладзе на нашу мову ўсіх гэтых слоў атрымліваецца, што падчас Вальтасарава балявання раптам з'явіўся "агністы палец", напісаўшы насустрач лампадзе (*лампадзе ночы, г. азн. Месяца*) на тынкоўцы дараваных харомаў (*г. азн. небе*) надпіс: "Вымяральнік вымераў: Шалі і Персей".

У гісторыі нябесных адзнак каметы называліся не толькі "агністымі мячамі", "агністымі катламі", "агністымі пальцамі і качэргамі", але і "агністымі рукамі", з'яўляўшыміся на небе, а таму і сама назва "агністы палец" у гэтай кнізе, памераўшы адлегласць ад Змеятрымальніка-Вымяральніка і сузор'я Шаляў да сузор'я Персея, павінна быць каметай, якая прайшла із Шаляў да Пярсея. А такіх камет было толькі дзве за ўвесь гістарычны перыяд чалавечага жыцця на зямлі.

Першай із іх была камета 568 года нашай эры, пра якую кітайскія летапісы паведамляюць:

"У жніўні (*калі сонца было у Ільве*) бачылі ў 568 годзе камету ў вобласьці галавы Скарпіёна (*г. азн. толькі-што прайшоўшую ў яе праз Шалі*), потым яе ж бачылі ў грудзях Скарпіёна, белую, як мука, як абчысткі шоўку. Яна была вялікая, як канат, і ішла на ўсход. У верасні яна ўвайшла ў прастору, абмежаваную Змеем (*г. азн. у вобласць Змеятрымальніка, якога звалі Вымяральнікам*), павялічыўшыся ў даўжыню да 40 локцяў. Яна была тут падобнай на дыню (*гэта азначае, нападобе кісьці рукі са сьціснутымі пальцамі*) і прайшла так праз вобласьці Вадалея і Пегаса. У кастрычніку яна прыйшла ў вобласць Андрамеды і Рыб, адкуль прыйшла ў вобласць Авена (*г. азн. прама пад Персея*) і тут знікла". **Шэ-кэ, Ма-Туан-Лін.**

У гэты час Марс хадзіў у Рыбах, Юпітэр у Ільве, а Сатурн у Панне.

Другая падыходзячая камета была ў 837 годзе. Выйшаўшы із-за Сонца ў Рыбах 22 сакавіка, яна прайшла праз Вадалея і 10 красавіка, маючы даўжыню 50 локцяў, увайшла ў Стралка, прычым хвост яе падзяліўся як два пальцы: адзін паказваў на Шалі, другі на клюшню Скарпіёна. На наступны дзень абодва пальцы-

[106] דני־אל (ДНІЛ-АЛ) – праўда бога, ці ж гэта пераіначанае з דעה־אל – навука бога, як я зрабіў здагадку ў сваёй кнізе "Прарокі". Звычайны пералад "суд бога" можна дапусьціць толькі з нацяжкай арфаграфіі.

хвасты злучыліся, і галава каметы паказвала на поўнач, што пры некаторай долі фантазіі можна было палічыць за ўказанне на знаходзіўшагася каля паўночнага гарызонту Персея.

У гэтым годзе Сатурн хадзіў па Скарпіёну, Юпітэр па Авену, а Марс у красавіку пераходзіў із Казярога ў Вадалея, што больш падыходзіць астралагічна.

Вось толькі два выпадкі ў летапісе камет, на якіх можна спыніцца. Камета 837 года здаецца з першага погляду занадта позняй і таму міжволі ёсць жадане разгледзець спачатку камету 568 года нашай эры.

У гэтым самым годзе лангабарды (германцы-арыяне) заваявалі ўжо ў Італіі Ламбардыю, але іхныя каралі амаль адразу ж прынялі каталіцтва і засвоілі італьянскую культуру. На ўсходзе ж у гэты час пярсідзкі цар-філосаф Хазрой I Справядлівы (Нушырван, 531-579) адваяваў у візантыйцаў[107], пад біблейскім імем Кіра, усю Сірыю і затым пашырыў Пярсідзкую дзяржаву да Індыі, Аравіі і Ягіпта. Магчыма, што камета 568 года магла здацца спешчанаму візантыйскім цару Юстына II (565-578) (названаму ў Бібліі Балт-Ацарам, г. азн. уладаром скарбаў[108]) прадказаннем прыходу Хазроя.

Калі ж аднесьці падзею да 837 года, то мы трапляем у эпоху візантыйскага імператара Феафіла (829-842), іканаборца, апекаваўшага навукі і мастацтва і ўпрыгожыўшага Канстантынопаль шыкоўнымі будынкамі, але які няўдала змагаўся з наступаючымі арабамі. На ўсходзе перад гэтым кіраваў знакаміты Гарун-аль-Рашыд (г. азн. Гарун Справядлівы), які памёр у 809 годзе, а на захадзе не менш знакаміты Карл Вялікі, які памёр у 814 годзе, які таксама адпавядае Нэво-цару.

Г. азн., першапачатковы Данііл (калі аўтар быў сапраўды аднайменным са сваім прадказаннем) жыў пры Юстыне II або пры Феафіле. І вось як у Бібліі апісана ўражанне, выраблене на тагачаснага цара нябеснай адзнакай, прадвяшчаўшай яму паразу.

"Уладар скарбаў (або валадарачы цар) наладзіў вялікае баляванне і піў віно перад вачамі тысяч вяльможаў, славячы разам з імі сваіх срэбных, медных, жалезных, драўляных і каменных багоў (*г. азн. разнастайныя царкоўныя выявы*). У гэтую самую гадзіну з'явіўся (*сярод разыйшоўшыхся начных аблокаў*) агністы палец у руцэ "Велічнага мужа" (*Змеятрымальніка*), і пачаў ён нешта пісаць насустрач лампадзе ночы (*Месяцу*), на тынкоўцы царскіх харомаў (*г. азн. сярод белых аблокаў*). Пабялеў цар, азмрочыліся яго думкі, і калені яго ад жаху пачалі біцца адно аб адно.

– Прывядзіце заклінальнікаў, астролагаў і варажбітоў! – закрычаў ён. – Хто прачытае гэты надпіс і растлумачыць мне яго сэнс, той будзе апрануты ў пурпуровую мантыю, атрымае залаты ланцуг на шыю і будзе трэцяй асобай у маім царстве!"

"З'явіліся ўсе царскія мудрацы, але не змаглі растлумачыць значэння гэтай адзнакі. Але вось прыйшла царыца і прамовіла: "Добры дзень цар і не хвалюйся! У тваёй краіне ёсць чалавек, у якім гарыць боскае натхненне. Пакліч яго, і ён усё патлумачыць "(**5**, 1-13).

Я не буду працягваць далей гэтую белетрыстыку, у якой аўтарам пераблытаны часы і краіны, а перайду да тлумачэння "Дані-Ілам" злавеснага

---

[107] Гл. маю кнігу "Прарокі" 1914 г.

[108] בעל־אוצר (БЭЛ-АУЦР) – валадар скарбаў. Гэта звычайны пераклад, але я лічу магчымым і іншы בעלאו־צר (БЭЛАУ-ЦР) – валадарачы цэзар.

надпісу: "Мані-Факел-Фарэс"[109], што ў перакладзе азначае: "Вымяральнік вымераў: Шалі і Персей".

"Магутны вымераў, – паведаміў ён цару, – дні твайго царства і прызначыў яму канец. Ты ўзважаны на Шалях і знойдзены лёгкім, і таму царства тваё распадзецца і будзе аддадзена персам і мідыйцам" (*жыхарам паўночнай Персіі,* Дан. **5**, 22-27).

Сапраўды, каля 568 года Візантыйская імперыя зноў распалася. Частка яе перайшла да персаў, другая – на Балканскай паўвыспе – да славянскіх народаў. І цікава: гэтую ж самую дату, 15 сакавіка 568 года, нам даў і круглы Дэндэрскі задыяк, на якім нават намаляваны шлях гэтай каметы ў выглядзе працэсіі Анубіса.

Стогадовы (ці нават 400-гадовы) прамежак, які аддзяляе прадказанне "Дані-Іл" ад астатніх, адбіўся і на яго мове і на яго ідэалогіі.

У той час як астатнія біблейскія прадказальніцкія кнігі напісаны "на старажытна-жыдоўскай" мове, якая з’яўляецца, уласна кажучы, жаргонам арабскай, падобна таму як нова-жыдоўская мова сучасных польскіх жыдоў з'яўляецца жаргонам нямецкай, прадказанне "Дані-Іл" гаворыць з намі на чыста сірыйскай (арамейскай) мове. Яго склад змяшчае шмат дадатковых сказаў, амаль адсутнічаючых у жыдоўскай біблейскай літаратуры, і апакаліптычныя сляды віднеюцца ў ім тут і там як сляды зайца, даўно прабегшага па снезе: яны ўжо збольшага замецены ветрам і страцілі сваю ранейшую выразнасць.

Я пакажу тут некалькі такіх слядоў. Назіраючы неба 30 верасня 395 года, г. азн. за 170 гадоў да "Данііла", аўтар Апакаліпсіса ў VI главе адзначыў на ім чатыры сузор'і, кожнае із якіх азначае адну із чатырох пор года: Цяля – лета, Леў – восень, Цэнтаўр-Стралок, з тварам як у чалавека, – зіму і крылаты конь Пегас, падобны на ляцячага арлу, – вясну.

А аўтар Дані-Іла, пасьля чытання гэтага натур-сімвалічнага месца, бачыць ужо "ў сне" нешта недарэчнае:

"Чатыры вялізныя жывёлы выйшлі із мора, – кажа ён. – Першы звер быў як Леў, і да яго падымаліся арлiныя крылы, але былі аддзелены ад яго гэтыя крылы, і сам Леў быў узнесены ад зямлі і пастаўлены на ногі, як чалавек, і дадзена было яму чалавечае сэрца "(Дан. **7**, 3-4).

"І вось зьявіўся другі звер, падобны на Мядзведзя, ён ўстаў, прыхінуўшыся да першага, і былі ў яго тры іклы ў роце паміж зубамі. І прыйшоў яшчэ трэцці звер, як барс, на спіне ў яго чатыры птушыныя крылы і чатыры галавы, і дадзена яму ўлада. А звер чацвёрты быў жахлівы, магутны і моцны. У яго вялікія жалезныя зубы, якімі ён дробніць і пажырае, а парэшткі раздробненага топча нагамі "(**7**, 5-8).

Тут, як мы бачым, ужо знікла ўся мастацкая натур-сімвалістыка Яна, і замянілася чымсьці чыста кашмарным. Адкуль узнікла ўсё гэта?

Із таго ж Апакаліпсіса, толькі із розных яго главаў. Там у главе XIII гаворыцца:

"Я стаў на марскім пяску і пабачыў (*у вобразе навальнічнай хмары*) звера, выходзячага із-за мора, з сям’ю галавамі і дзесяццю рагамі. Ён быў падобны на барса, яго ногі былі як у мядзведзя, а галава як у ільва. І даў яму Цмок сваю магутнасць і вялікую ўладу "(**13**, 13).

Менавіта гэты звер, які сімвалізаваў у Апакаліпсісе Рымскую імперыю канца IV стагоддзя, і падзяліўся ў "Данііла" на два, а да іх далучыўся і чацвёрты звер, ужо

[109] מנא־מנא תקל ו־פרסין (МНА-МНА-ТКЛ У-ПРСІН) – вымяральнік вымераў: Шалі і Персей.

ад уласнага ўяўлення аўтара, папоўніўшы, такім чынам, кабалістычныя лік – чатыры.

А вось і яшчэ прыклад.

У Апакаліпсісе было сказана пра з'яўленне сярод хмар сонечнага аблічча, як сімвала сыходзячага на зямлю "Вялікага цара" – Езуса.

"Яго валасы былі белыя, як белы пух, як снег; яго вочы, як вогненнае полымя (Ап. **1**, 15).

"Вось ён ідзе на аблоках і пабачыць яго ўсякае вока і загалосяць над ім усе плямёны зямныя" (Ап. **1**, 7).

А тут чытаем:

"І бачыў я, як пастаўленыя былі пасады і сеў Састарэлы днямі. Адзенне на ім была белае, як снег, і валасы яго чыстыя, як белая воўна. Яго пасад быў – зьзяньне полымя, а колы яго – палаючае полымя. Палымяная рака цякла і разлівалася перад ім, тысячы тысяч служылі яму і стаялі перад ім. Сеў суд, і разгарнуліся кнігі. І за вымаўленьне пагардлівых слоў быў забіты чацвёрты звер, і цела яго аддадзена полымю, а ў астатніх зьвяроў была забрана ўлада і дадзена ім жыццё толькі на нядоўгі час, да тэрміну.

І вось на аблоках нябесных ішоў як бы Сын чалавечы, і быў ён падведзены да Састарэлага днямі. І дадзена яму ўлада, і слава, і панаванне над усімі народамі, плямёнамі, гаворкамі. Улада яго вечная, яна ніколі не спыніцца, і царства яго ніколі не разбурыцца..."

Але дастаткова. Перапісваючы і параўноўваючы ўсе аднолькавыя запазычанні із Апакаліпсіса ў біблейскіх прадказальнікаў, можна давесьці чытача да гіпнатычнага сну.

Я лепш тут абмяркую адзін надзвычай важны з гістарычнага пункту гледжання сюжэт.

Увесь стыль кнігі "Дані-Іл", увесь яго апакаліптычны змест і, нарэшце, камета 568 года не пакідаюць сумневу, што значная частка гэтай кнігі напісана пасьля 568 года.

У гэты час, ад 531 г. да 579 г., у Персіі, як я ўжо пазначыў, валадарыў знакаміты Хазрой І Справядлівы, філосаф і заваёўнік, які намагаўся заснаваць у сваёй краіне грэцкую адукацыю, заводзіў школы, упарадкаваў суды і адміністрацыю, апекаваў земляробства і гандаль. З яго спісаны легендарны Кір (Kurush), быццам бы заснаваўшы Пярсідзкую манархію яшчэ ў 548 годзе да пачатку нашай эры і падпарадкаваўшы пярсідзкай уладзе ўсе краіны ад Індыі да Эгейскага мора.

Гэты Хазрой, вядома, не мог быць Вальтасаром, якому камета 568 года прадказвала пагібель, і таму я зноў сцвяджаю, што Вальтасарам быў візантыйскі імператар Юстын II (565-578 гг.), адзіны із магутных уладароў, пацярпеўшы ад каметы 568 года, і гэта цалкам пагадняецца з назвай Візантыі V стагоддзя: Вялікі Вавілона, што ў перакладзе азначае Вялікая брама госпада, тэакратычная дзяржава.

Але ў той жа кнізе "Дані-Іл", папярэднікам Юстына-Вальтасара, г. азн. у перакладзе Юстына-магутнага цэзара, быў Наву-Хо-дон-Асор (Наба-Кудур-Уссур пры-еўфрацкіх руінаў), імя якога па-жыдоўску азначае Нэво (*або пасланнік багоў, Меркурый, Апірышча царства*). Старажытная легенда кажа, што ён упрыгожыў сваю сталіцу вісячымі садамі і пышнымі будынкамі пабудаваў сем каналаў і абарончых сьцен, пакарыў сірыйскія плямёны, перамог ягіпецкага цара Нэхао і быццам бы разбурыў Ерусалімскі храм, г. азн., у алегарычнай перадачы, быў

ворагам іудаістаў і памёр у барацьбе са скіфамі. Усё гэта таксама, вядома легенда, але калі Юстын II паслужыў матэрыялам для выпрацоўкі легенды пра Вальтасара, то узорам для выпрацоўкі легенды пра Навуханосара павінен быў паслужыць яго папярэднік на візантыйскім пасадзе, знакаміты заканадавец Юстыніян I, які нарадзіўся ў 483 годзе і памёр у 565 годзе. Яго вайскавыя правадыры знішчылі вандальскую і ост-гоцкую дзяржавы, далучылі да імперыі Італію, Паўночную Афрыку і некалькі гішпанскіх гарадоў. Ён будаваў умацаванні супраць балгараў, славян і авараў, будаваў шыкаўныя пабудовы, да 25 сабораў ў адным Канстантынаполі, у тым ліку Сафійскі (Саламонаў храм магаметан), а на папскім пасадзе сядзеў у гэты час як раз папа Нэво, г. азн. Ян-Меркурый, празваны прыхільнікам праваслаўя.

З гэтага боку гледжання, храналагічна накладаючай гісторыю стара-пярсідзкай імперыі на нова-пярсідзкую, а Вавілон на Візантыю, як два розныя варыянты адных і тых жа старажытных запісаў, вельмі цікава адзначыць, што ў кнізе "Дані-Іл" папярэднікам Вальтасара з'яўляецца гэты самы Навуханосар-Юстыніян.

"На другі год цараваньня магутнага цара[110] Нэво (Юстыніяна I, або рупліўцу праваслаўя папы Нэва (*Меркурыя*), яму сніўся сон, але паляцеў ад яго (*пры абуджэнні*).

Ён загадаў паклікаць мудрацоў і варажбітаў, чарадзеяў і астролагаў і сказаў ім: "мой дух трывожыцца, жадаючы ведаць гэты сон... Скажыце мне яго і растлумачце значэнне".

– Няма на зямлі чалавека, – адказалі астраномы, – які мог бы раскрыць гэтую справу, і яшчэ ніводзін цар, кіраўнік або валадар, не патрабаваў падобнага адказу.

Моцна абурыўся за гэта цар і загадаў забіць усіх мудрацоў "Брамы госпада".

Дані-Іл (*малады астролаг*) прыняў у свой дом і паведаміў справу сваім заўсёдным таварышам: Божай Ласцы, званай Пяшчотным Сасцом[111], Божай Дапамозе, званай Служкай Сьвятла[112], і Існаванню Ўсемагутнаму, званаму Крыніцай Заспакаення[113], просячы іх, каб яны папрасілі літасьцівага бога адкрыць гэтую таямніцу, каб не загінуць і ім з астатнімі мудрацамі "Брамы госпада" (*Візантыі*).

І таямніца была адкрыта яму ў начным бачаньні.

Дані-Іл прыйшоў і прамовіў цару:

– Вось якое бачанне было табе: велізарны балван у нязвычайным зіхаценні стаяў перад табой, і жахлівым быў яго выгляд. Галава яго была із чыстага золата, грудзі і рукі са срэбра, жывот і клубы із медзі, галёнкі із жалеза, а ступні часткова із жалеза, часткова із гліны. Паляцеў на яго камень без дапамогі чыіх-небудзь рук, ударыў ідала, разбіў яго гліняныя ногі, і ўсё загінула і раструшчылася: жалеза, гліна, медзь, срэбра і золата зрабіліся як мякіна па гумнах, і вецер знёс іх, не пакінуўшы следу. А камень, які разьбіў ідала, ператварыўся ў вялікую гару і напоўніў зямлю.

Такім быў твой сон, паведамлю і яго значэнне.

---

[110] נבו־כ־דנא־צר (НБУ-КДНА-ЦР), пры гэтым НБУ азначае Нэво-Меркурый, К-ДНА – як п’едэстал і ЦР – цар, аўсё разам Меркурый – п’едэстал цара. Цікава, што як на працягу вылічанага мной часу царавання Юстыніяна (518-578) на папскім пасадзе сядзеў папа Ян-Меркурый (535-575).

[111] חנב־יה (ХНН-ІЕ) – міласць Божа-Грамабоя і שד־רך (ШД-РК) – пяшчотны сасец.

[112] עזר־יה (ЭЗР-ІЕ) – дапамога бога Грамабоя і עבד־נגו (ЭБН-НГУ) – служка святла.

[113] מ־יש־אל (М-ІШ-АЛ) –той,хто існаванне бога і מי־שך (МІ-ШК) –вада заспакаення.

Ты цар над царамі, якому нябесны бог даў царства, уладу, магутнасць і славу, і паўсюль, дзе жывуць людзі, ён аддаў табе ў рукі зямных звяроў і нябесных птушак і паставіў цябе ўладаром над усімі імі. Ты і ёсць залатая галава ідала.

"Але ж пасьля цябе падымецца іншае царства, ніжэй твайго па-вартасьці – срэбнае – і яшчэ трэцяе царства – меднае, якое будзе панаваць над усёю зямлёй. А чацвёртае царства будзе цвёрдым, як жалеза, і, як жалеза, будзе трушчыць і разбураць усё. А тое, што ты бачыў у ідала – ногі часткова із ганчарнай гліны, часткова із жалеза – гэта азначае царства рознага складу, часткова цвёрдае, часткова ломкае. Гэтыя матэрыялы будуць злучаны чалавечай магутнасьцю, але не аб'ядноюцца адзін з адным, так як жалеза не зьмешваецца з глінай.

Пасьля яго нябесны бог зямных цароў паставіць царства, якое не разбурыцца ніколі, і ўлада яго не пяройдзе да іншага народа. Ён пераможа і разбурыць усе царствы, як камень, адарваны ад гары нечалавечымі рукамі, струшчыў жалеза, медзь, гліну, срэбра і золата (*указанне на рымскую тэакратыю, так як Пятро па-грэцку азначае камень)*."

"Вось у дакладнасьці твой сон і яго тлумачэньне".

"Тады цар даў Дані-ілу вялікія і каштоўныя дары, і паставіў яго валадаром над усёй зямлёй "Брамы госпада" і галоўным кіраўніком над усімі яе мудрацамі" (**1**, 1-49).

А вось і новая легенда пра таго ж вялікага валадара Меркурыя (Нэво).

"Магутны цар Меркурый (*Нэво*) зрабіў залатую статую вышынёю ў 60 локцяў і шырынёю ў 6, паставіў яе ў Даліне колаабарачэння[114] і загадаў крычаць глашацелям:

– Паведамляецца вам усім, народы, плямёны і гаворкі: калі пачуеце гук трубы, жалейкі, цытры, цаўніцы, гусьляў, сімфоній і іншых музычных інструментаў, упадзіце і пакланіцеся залатой статуі, пастаўленай царом. Хто не ўпадзе і не паклоніцца, будзе кінуты ў распаленую палаючую печ.

І ўпалі ўсе народы, плямёны і гаворкі і пакланіліся залатой статуі. Але Ласка і Дапамога Грамабоя і Існаванне Ўсемагутнага прамовілі цару: "У нас ёсць бог, якому мы служым. Ён можа нас пазбавіць ад распаленай вогненнай печы і ад тваёй рукі. Мы не паклонімся залатой статуі, пастаўленай табой".

Вялікі цар напоўніўся лютасьцю, яго твар змяніўся ад злосьці і ён загадаў распаліць печ у сем разоў мацнейшую, чым звычайна. Яна была так напалена, што ўсіх кідаўшых туды Ласку і Дапамогу Грамабоя і Існаванне Ўсемагутнага забіла полымя агню, а яны, звязаныя, упалі ў печ у сваіх галаўных павязках і іншым убраньні.

І раптам падняўся цар спалохана і прамовіў сваім дарадцам:

– Я бачу не траіх, а чатырох ходзячых сярод полымя. Траім няма шкоды, а чацвёрты падобны на сына божага.

Ён падышоў да вусьця печы, і прамовіў: "Ласка і Дапамога Грамабоя і Існаванне Ўсемагутнага! Выйдзіце і падыдзіце.

Яны выйшлі із сярэдзіны полымя. Усе сатрапы, намесьнікі, вайсковыя правадыры і дарадцы цара агледзелі іх. Ні адзін валас не упаў з іхнай галавы, іх адзенне не змянілася і нават паху дыму не было ад іх...

І даў магутны цар Меркурый (Нэво) загад:

---

[114] דורא (ДОРА) – кола, рух па колу.

Калі хто із якога-небудзь народа, племені або мовы вымавіць блюзьнерства на Ласку бога і Дапамогу Грамабоя і на Існаванне ўсемагутнага, той будзе пасечаны на кавалкі, і дом яго ператвораны ў руіны, таму што няма іншага бога, які мог бы ратаваць такім чынам. Якія вялікія яго адзнакі і якія магутныя яго цуды! Царства яго вечна і валадарства яго із роду ў род! "(**2**, 1-33).

Якому са старажытных людзей, якія мелі толькі агмені, прыйшла б на думку такая гіганцкая печ да ўзнікнення ў Багеміі рудоплавільных домнаў? Гэта пісалася не раней IX стагоддзя нашай эры.

* * *

А вось і яшчэ ўзор сярэднестагоддзевых тлумачэннях сноў у той жа кнізе, распаведзены ўжо самім Меркурыем (Нэво).

"Я – магутны цар Нэво – жыў у шчасьці ў сваіх харомах, але пабачыў сон, які мяне напалохаў, і бачанне галавы маёй зьбянтэжыла мяне. Разрасталася дрэва пасярод зямлі, вышыня яго даходзіла да неба, і яно было відаць да края ўсёй зямлі. Было прыгожым яго лісьце. У цені пад ім хаваліся палявыя зьвяры, у галлі яго жылі нябесныя птушкі, і ўсякая плоць кармілася ад яго.

І вось сышоў з неба сьвяты прамысьліцель і гучна крыкнуў:

– Зрубайце гэтае дрэва, абсячыце яго галіны, здыміце з яго лістоту і раскідайце яго плады. Няхай сыйдуць із-пад яго звяры і хай птушкі зляцяць з яго галін. Пакіньце толькі яго корань у жалезных і медных кайданах сярод палявой травы, і хай напойваецца ён нябеснай расой і сілкуецца зямным збожжам, хай забярэцца ад яго чалавечае сэрца і дасца яму звярынае на сем гадоў.

Такі сон я пабачыў, а ты, Захавальнік таемных скарбаў[115], скажы мне яго значэнне, так як ніхто ў маім царстве не можа растлумачыць яго".

"Тады Даніiл, – працягвае аўтар ужо ад сябе, – каля гадзіны стаяў у непаразуменні, і яго думкі бянтэжылі яго".

– Ворагам бы тваім такі сон, мой валадар, і ненавісьнікам тваім – яго значэнне! Дрэва, якое ты бачыў, – гэта ты, бо твая веліч дасягнула да нябёсаў і ўлада да краёў зямлі... І вось прысуд усявышняга: ты станеш жыць з палявымі зьвярамі, і цябе будуць карміць травой, як валоў. Ты будзеш піць нябесную расу на працягу сямі гадоў, пакуль не даведаешся, што Ўсявышні пануе над чалавечым царствам і дае яго, каму захоча. А тое, што было загадана пакінуць корань дрэва, – гэта азначае, што тваё царства будзе табе вернута, калі ты прызнаеш над сабой нябесную ўладу.

"І ўсё гэта збылося над магутным царом, – працягвае аўтар. – Як прайшло дванаццаць месяцаў, пахаджаючы па царскіх харомах "Брамы госпада", ён горда прамовіў: “Ці не велічная гэтая "Брама госпада", якую я зладзіў для знаходжання цароў воляй сваёй магутнасьці і на славу сваёй велічы?"

"Але не паспеў ён закончыць, як пачуўся голас з неба: "адыходзіць ад цябе царства!" І ён пачаў ёсьці траву, як вол, пачаў напойваць сваё цела нябеснай расой, і выраслі ў яго валасы як у арла (!?), пазногці, як у птушкі".

"Па заканчэнні ж прызначаных мне дзён, – апавядальнік зноў пачынае гаварыць ад асобы Меркурыя, – я, магутны Цэзар, узвёў мае вочы да неба, і розум вярнуўся да мяне. Я быў адноўлены на царстве, і яшчэ больш узрасла мая веліч, а зараз я слаўлю, узношу і узвялічваю цара нябёсаў, усе справы якога праўдзівыя і шляхі справядлівыя і які можа ўпакорыць ганарлівых "(**4**, 1-34).

---

[115] Даю такі пераклад слова בלטשאצר (БАЛЦІШАЦР) згодна з Крудэнам, але немагу паручыцца за яго.

* * *

Скажыце самі, няўжо вы бачыце тут дагістарычны склад VI стагоддзя да пачатку нашай эры, калі не было яшчэ выпрацавана нават хуткапісанне? Не, гэта дасведчаная рука шмат чытаўшага чалавека, які меў ужо шэраг літаратурных папярэднікаў, нягледзячы на наіўнасць некаторых выказванняў, нападобе таго, што ў цара выраслі валасы, як у арла, і, нягледзячы на двайны пераход выкладання ад першай асобы да трэцяй у апошнім апавяданні.

Але я не буду спыняцца на асаблівасцях складу, так як прыналежнасць гэтай кнігі да VI стагоддзя нашай эры ўжо вызначана мной з дапамогай каметы Мані-Факел-Фарэс. Я толькі звярну ўвагу чытача на тое, што Вавілонія тут спісана, як у Апакаліпсісе і ў біблейскіх прадказальнікаў, із Візантыі пачатку сярэдніх стагоддзяў, і яе легендарныя да-пярсідзкія цары спісаны із візантыйскіх, але пра гэта мне давядзецца дэталёва гаварыць яшчэ далей, у наступных тамах гэтага даследавання.

У Біблііі імя магутнага цара Нэво, акрамя яго падрабязнага апісання у Данііла, ўжываецца яшчэ пяць разоў.

Адзін раз у кнізе "Іезекі-Іл" у прадказанні на гібель Цара-горада ці проста Цара[116] ў першы дзень нейкага адзінаццатага года.

"За тое, што цар-горад (ЦР) выказваецца пра сьвятую сталіцу сусвету: "Ага! знішчана яна, брама народаў!", Маючы з'явіцца, бог прамовіў: "Я падыму на цябе шматлікія народы, як мора падымае свае хвалі", "Я прывяду на цябе із поўначы (*а не з усходу*!) магутнага цэзара Нэво, цара Вавілонскага (*таксама Візантыйскага, іншага не было на поўнач ад Сірыі і Ягіпта*), цара над царамі, з канямі, калясьніцамі і вершнікамі, і з натоўпамі народа. Цябе пакрые пыл ад шматлікасьці яго коней, здрыгануцца твае сьцены, калі ён увойдзе ў твае вароты, як уваходзяць у горад праз пралом. Ён патопча твае вуліцы капытамі сваіх коней, уразіць мячом твой народ і будуць павалены на зямлю помнікі тваёй пераможнай магутнасьці". "Я спыню гул тваіх песень і гукі гусляў ўжо не будзе чуцца ў табе. Я зраблю цябе голай скалой, ты будзеш месцам для сушкі сетак, і ніколі ўжо не будзеш адбудаваны".

"І пакінуць свае пасады ўсе ўладары мора, скінуць із сябе свае барвяніцы, апрануцца ў адно трапятанне, сядуць на зямлі і кожную хвіліну будуць дрыжаць і жахацца пра цябе. Падняўшы пра цябе плач, яны прамовяць: "як загінуў ты, заселены мараходамі горад знакаміты, які быў моцным на моры! Як загінулі ён і яго жыхары, наводзіўшыя жах на ўсіх насельнікаў прыбярэжжа! "(Іез.**26**, 1-17).

Гэтае месца – літаральная выпіска із Апакаліпсіса, дзе яно было ўжыта ў дачыненні да візантыйскай царквы (гл. глава XVIII).

А вось і ў кнізе "Ерамія-Ія", верагодна, пазнейшая ўстаўка:

"Паслухайце словы Грамабоя, усе вы, перасяленцы, якіх ён паслаў са сьвятой сталіцы свету ў Вавілон (*Візантыйскую імперыю*). Так кажа бог Грамабой пра "Дзядзьку", сына "Кліча Грамабоя", і пра "Сьвятога", сына "Дзеда Божага", якія фальшыва прарочаць вам ад майго імя: вось я аддам у <рукі магутнага цэзара Нэво, і ён заб'е іх перад вашымі вачамі, і імя ўсіх іудаістцкіх перасяленцаў у Вавілоніі ператварыцца ў праклён і будуць казаць: "ды зробіць табе Грамабой тое ж, што "Дзядзьку" і "Сьвятому", якіх цар "Брамы госпада" сасмажыў на полымі за тое, што

[116] צר (ЦР) – цар, тыран, цэзар – тлумачальнікамі Бібліі ператвораны ў горад Тыр.

яны здзяйснялі гадасьці сярод багазмагальнікаў: спакушалі жонак сваіх блізкіх і казалі ілжывае маім імем "(**29**, 20-23).

А вось і апошняя згадка ў кнізе цароў II, перапісаная і ў "Прыморскіх апавяданнях" (Параліменон Два **36**, 6 і збольшага ў Эраміі **32**, 28).

"Дваццаць пяць гадоў было Ёакіму, калі зацараваў, і адзінаццаць гадоў валадарыў у сьвятой сталіцы свету і рабіў непрыемнае ў вачах бога, як і яго бацькі. І выступіў супраць яго вялікі Цэзар Нэво, цар "Вавілоніі", і стаў ён яму падуладным на тры гады, але потым зноў адпаў ад яго. І паслаў на яго Грамабой полчышчы халдэяў і сірыйцаў, маавіцянаў і аманіцянаў, каб загубіць яго згодна са словам, якое Маючы З'явіцца, прамовіў праз сваіх служак – прадказальнікаў. І ён пачыў са сваімі бацькамі і зацараваў Іехоія замест яго".

Вось і ўсё пра Вялікага Цэзара Нэво ў Бібліі. Тут шмат што незразумела.

Калі магутны Цэзар Нэво або Меркурый спісаны у Данііла з Юстыніяна I і збольшага з папы Меркурыя (483-465 гг.), то няма падставаў думаць, што і тут ён спісаны із каго-небудзь іншага, хоць гэта і магчыма, так як легендарная творчасьць не саромеецца ў выпрацоўцы сваіх тыпаў, далучаючы да іх рысы із жыцця цэлага шэрагу асоб па-за прасторай і часам. Згадка ў кнізе "Ерамія-Ія" пра тое, што ён засмажыў дваіх іудаістаў на агні, збліжае гэтае месца з апавяданнем кнігі "Дані-Іл" пра спробу спаліць таварышаў прадказальніка ў "вогненнай печы". Гэта падобна на рупліўца каталіцкага праваслаўя. А ўказанне, што ён лічыўся магутным уладаром поўначы, царом над усімі царамі, і яго гіганцкая доменная печ не даюць ніякай магчымасьці атаясаміць яго з якім-небудзь із цароў Месапатаміі, якая ляжыць прама на ўсход нават ад Ягіпта і якая мела толькі агмені. Іншая справа, калі б перанеслі дзеянне ў Італію і палічылі за печ Сому Везувія...

Глава X.

Валаам і яго асліца.

Астралагічная алегорыя сыходжання Юпітэра і Сатурна каля зорачак "Аслоў" у сузор'і Рака ў 710 годзе.

Апавяданне пра прадказальніка Валаама і яго асьліцу ўстаўлена ў апавяданне пра тое, як Майсей-збаўца выводзіў багазмагальнікаў із Міц-Рымскага рабства, а

таму вызначэнне яго часу з дапамогай апісаных у ім нябесным з'яваваў уяўляе вялікую цікавасць для вызначэння часу і самога вандраваньня абранага богам народа па пустыні недасведчанасьці. Гэта XX-XXII главы Кнігі Лічбаў.

Абмяркуем спачатку назвы мясцовасьцей і імёны дзеючых асоб.

Адносна таго, што апавяданне пра загаварыўшую чалавечым голасам асьліцу не з’яўляецца чымсьці гістарычным, а простая алегорыя або казка, вядома, не можа быць аспрэчаным у сур'ёзным навуковым трактаце. Але гэта ні ў якім разе не простая выдумка, бо ўсе дзеючыя асобы і ўвесь ход апавядання дзіўным чынам супадаюць з нябеснымі з'явамі.

Слова Валаам[117] па-жыдоўску складаецца із ВЛ, як называлася ў старажытных сірыйцаў планета Юпітэр, і ЭМ – шматлікасць. Але слова Ю-Пітэр з’яўляецца толькі сапсаваным вымаўленне Ю-Патэр, г. азн. Іегава-бацька. Усё гэта азначае: Юпітэр, бацька народа. Ён названы сынам Беіра[118], г. азн. Цэнтаўра, так як сузор'е Цэнтаўра (Стралок) лічылася яго домам. Імя цара Валака, які запрасіў яго праклясьці божы народ, азначае загубца[119]. Яно адпавядае астралагічнай характарыстыцы Сатурна, і ён названы сынам Цпура[120], прычым гэтае імя перароблена праз памылку тлумачальнікаў із Цпіра, сузор'я Казярога, астралагічнага дому Сатурна.

Асьліца, на якой паехаў Юпітэр-Валаам – гэта сярэдняя зорачка ў сузор'і Рака, якая ў старажытнасьці мела назву Аслоў і Яслей і над якой Юпітэр пераходзіць праз кожныя дванаццаць гадоў.

Анёлам з мячом, які спыніў шлях Валаама праз гэтую асьліцу, была (пры гэтым астральным разуменні) мечападобная камета, якая прайшла каля яе, перад тым як Юпітэр змяніў свой шлях каля асьліцы з прамога на адваротны, г. азн. справа была восенню і зімой, калі сонца знаходзіцца на супрацьлеглым баку неба, на шляху да сузор'я Стралка.

Месца дзеяння паказана каля Ерыхона (ІРХ), г. азн. Месяца[121], як азначае само гэтае імя, а дзеці багазмагальнікаў, якіх павінен быў праклясьці Валаам-Юпітэр згодна з прашэннем Валака-Сатурна, сімвалізаваны ў зорках, цалкам згодна з сярэднестагоддзевымі паданнямі, што кожная зорка з’яўляецца душой сьвятога.

Іхнае становішча, г. азн. сузор'е, дзе знаходзіўся Марс, паказаны пры-Ярдане (Эрыдане) у стэпах Муаба (Перша-бацькі), г. азн. у Авене, калі лічыць Муаб сімвалам усяго задыякальнага пояса. Дзеці Авена – яго зоркі, па сутнасьці апавядання, выйшлі ў гэты час з Майсеем ваяваць за абяцаную зямлю, што прымушае меркаваць, што ў Авене быў Марс, як падчас складання Апакаліпсісу. Прысутнасць Марса ў Авене заўсёды лічылася сімвалам выступлення на барацьбу самога Грамабоя, бога багазмагальнікаў.

Такім чынам, астралагічны характар апавядання тут несумнеўны: абедзве галоўныя дзеючыя асобы – планеты Юпітэр і Сатурн – дадзены ў Раку, ды і Месяц паказанаы тут жа, і камета пазначана наперадзе Рака, г. азн. у накірунку да Ільва.

---

[117] בל־עם (БЛ-ЭМ) – Юпітэр шматлікасьці.

[118] בעיר (БЭІР) – жывёла.

[119] בלק (БЛК) – спусташальнік, губіцель.

[120] צפור (ЦПУР) – птушка, перароблена із צפיר (ЦФІР) казёл, астралагічны дом Сатурна.

[121] ירח (ІРХ) – месяц.

Усё гэта дае поўную магчымасць астранамічнага вызначэння часу складання гэтага астральнага міфа.

Выкладзем спачатку яго змест словамі арыгінала: "Дзеці багазмагальнікаў спыніліся ў стэпах Перша-бацькі паблізу Эрыдана, насупраць Месяца. І прамовілі перша-бацькавы Старшыням Сваркі (*Двайнятам*): "яны паядуць зараз усё навакол нас, як бык палявую траву". Валак (*Сатурн*), сын Казярога, быў у той час іхным царом і выправіў пасланнікаў (*дождж метэарытаў-леанід ва ўсе бакі на пачатку лістапада, калі сонца бывае ў Казярогу на супрацьлеглай частцы неба*) да Валаама (*Юпіпера*), сына Цэнтаўра-тлумачальніка[122], на рацэ (*Млечным Шляху*), у зямлю сыноў яго народа, каб паведаміць: "прыйдзі, праклянi гэты народ, бо ён мацнейшы за мяне, і я не магу яго інакш прагнаць. Я ведаю, што каго ты добраславіш, той дабраславёны, а каго праклянеш – пракляты "(**22**, 1-6).

"І прыйшоў "бог"[123] (*Сонца із Казярога ў Двайняты*) да Юпітэра і прамовіў: "якія гэта людзі ў цябе? (**22**, 9). Не хадзі з імі і не праклінай гэты народ, таму што ён дабраславёны "(**22**, 12).

"Валаам-Юпітэр падняўся раніцай (*што бывае пры сонцы ў Раку, калі ён у Двайнятах*) і прамовіў князям Сатурна: "вярніцеся ў вашу зямлю, таму што Грамабой не дазваляе мне ісьці з вамі". Але Валак-Сатурн прыслаў да яго князёў, яшчэ больш славутых (*планеты: Меркурый, Венеру, Марс*). Але зноў прыйшоў да Юпітэра ноччу "бог". І прамовіў: "калі гэтыя людзі прыйшлі клікаць цябе, устань і ідзі з імі". Ён падняўся раніцай, сеў на асьліцу (*зорачку у Раку*) і пайшоў (*у сутачным руху неба ад усходу на захад*) з князямі Перша-бацькі (Авена). Але асьліца пабачыла пасланца з аголеным мячом (*камету*) у руцэ, які стаяў "на вузкай дарозе" у вінаградніку (*каля зоркі Віндэміатрыкс – Вінаградарніцы*), дзе з аднаго боку – плот (*нябесны экватар*) і з другога таксама плот (*экліптыка*). Асьліца прыціснулася да аднаго плоту (*экпіптіка*), прыціснула да яе нагу Юпітэра, і ён пачаў біць яе. Пасланец жа Грамабоя стаў у цесным месцы (*на самым скрыжаванні абедзвюх шляхоў у сузор'і Дзевы*), дзе няма куды звярнуць ні направа, ні налева. Асьліца, зноў пабачыўшы анёла, легла пад Валаамам-Юпітэрам. Ён зноў пачаў яе біць кіем, але Маючы З'явіцца, адкрыў вусны асьліцы, і яна прамовіла яму: "Што я табе зрабіла, што ты мяне б'еш вось ужо тры разы (*тры раніцы*)?". Юпітэр адказаў ёй: "За тое, што ты здзекуюшся нада мной". Асьліца адказала яму: "Ці не я твая асьліца, на якой ты ездзіў здаўна да гэтага дня? Ці мела я звычку так рабіць з табой?" Ён адказаў: "Не!" І адразу пабачыў Вястуна Грамабоя, які стаяў на дарозе з аголеным мячам у руцэ. Валаам-Юпітэр упаў на свой твар (*зайшоў пад гарызонт*) і прамовіў: "Зграшыў я! Не ведаў, што ты стаіш супраць мяне на дарозе, і, калі гэта непрыемна у тваіх вачах, я вярнуся".

"Але Апавяшчальнік прамовіў: "Ідзі з гэтымі людзьмі, толькі кажы тое, што я буду гаварыць табе".

"Валак-Сатурн, пачуўшы, што Юпітэр ідзе да яго (*у сузор'і Рака*) выйшаў да яго насустрач у перша-бацькоўскі горад, памежны з мачтай (*сузор'е Карабля*[124]), што на краі *межаў* (*паваротных Колаў*). Ён павёў яго ў горад Палавіну[125] (*раўнадзенства*), закалоў некалькі разоў Авена і Цяля і паслаў Юпітэру і яго

---

[122] Я вывожу פתיו (ФТУР) פתר (ФТР) – тлумачальнік.

[123] אלהים (АЛЕІМ) – уласна выказваючыся: багі.

[124] ארנן (АРНН) ад ארן (АРН) – мачта.

[125] קרית־חצות (КРІТ-ХЦУР) – месца палавіны (верагодна, веснавога раўнадзенства ў Рыбах).

князям (*г. азн. Сонца ўжо перайшло ў сузор'е Рыб, пры чым Авен і Цяля* (мал. 69) *штодня згаралі ў полымі вячэрняга зарыва*).

Двайняты Рак Леў
Цяля Арыён М.Сабака Гідра Чарка Воран Панна
Авен Рака Эрыдан В.Сабака Карабель Гара Цэнтаўр Шалі

Авен Кіт Паўдн.Рыба Ахвярнік Шалі
Рыбы Вадалей Казярог Паўдн.Вянок Скарпіён
Стралок Змеятрымальнік

Мал. 69. Паўднёвае паўшар'е неба, згодна з кнігай "Zodiaque expliqué", пачатак XIX ст. (кнігасховішча Пулкаўскай бібліятэкі).

"Раніцай Сатурн ўзяў Юпітэра і узвёў яго на Вышыні Ўладара (*верхнюю кропку экліптыкі паміж Ракам і Двайнятамі*) і ён пабачыў адтуль частку народа-багазмагальніка (*зорак,* 22, 1-41).

«Наладзь мне тут сем разоў ахвярнік, – загадаў Юпітэр Сатурну, – і падрыхтуй у ахвяру сем разоў Авена і сем разоў Цяля (*г. азн. пачакай тыдзень*)".

"І зноў сустрэўся з Юпітэрам "бог" (*Сонца*). Ён загадаў яму вярнуцца да Сатурна і перадаць: "Із Арамеі, із гор Усходу, прывёў мяне Сатурн, прамаўляючы: "Пракляні Якава, выкажы зло на багазмагальнікаў!" Як жа пракляну я яго, калі не праклінае яго бог (АЛ), як вымаўлю на яго злое, калі не праклінае яго бог (АЛ), як вымаўлю на яго злое, калі не вымаўляе Грамабой? Я бачу яго з вяршыні скалы, я гляджу на яго з гары: ён жыве асобна і не лічыцца паміж народамі. Хто палічыць яго? Хай памрэ мая душа сьмерцю гэтых праведнікаў і хай будзе мой канец, як іхны.

– Што ты са мной робіш? – прамовіў яму Сатурн, пачуўшы гэтыя словы. – Я ўзяў цябе праклясьці маіх ворагаў, а ты іх добраслаўляеш!

– Ці не павінен я дакладна выконваць тое, што тут ўкладвае ў мае вусны Грамабой?

– У такім разе пойдзем са мной ў іншае месца і пракляні мне багазмагальнікаў адтуль.

Ён узяў яго на поле вартаўнікам (*сузор'і Сабак*) на вяршыню перавала (*вяршыню Экліптыкі*[126]) і зноў наладзіў там сем ахвярнікаў і на кожным ўзьнёс па Авену і па Цяляці (*г. азн. прайшло яшчэ сем дзён*). Зноў з ім сустрэўся Грамабой (*тут ужо не "бог"*) і пераканаў яму прамовіць: "Падніміся, Сатурн-Валак, паслухай мяне, нашчадак Казярога! Бог (АЛ) не чалавек, каб падманваць, не дзіцё зямлі, каб здраджваць! Ці можа ён сказаць і не выканаць, ці можа будзе прамаўляць і не зробіць? Ён добраславіў багазмагальнікаў, і я не магу перамяніць гэта... Ён вывеў іх зь Міц-Рыма, у яго сіла Аднарога (**23**, 22)".

"Вось ён устае, як Леў, і падымаецца, як Ільвяня, ён не ляжа, пакуль не нап'ецца крыві забітых" (*у крывавай паласе вячэрняга зарыва, калі падыходзіць да яго Сонца ў чэрвені, сузор'і Ілъва і Львяняці знікаюць на месяц*).

– Пойдзем на трэццяе месца! – прамовіў Юпітэру Сатурн, магчыма заўгодна будзе для "багоў" (АЛХІМ) адтуль праклясьці багазмагальнікаў"(23 27).

"Ён прывёў яго на галаву Гідры[127], павёрнутую да месца спусташэньня (*радыянту метэарытаў Арыянід*) (**23**, 28).

– Наладзь мне тут зноў сем разоў ахвярнік, – прамовіў яму Юпітэр-Валаам, – і прынясі ў ахвяру цэласпаленьня сем разоў Авена і сем разоў Цяля"(**23**, 29).

"Юпітэр павярнуўся тварам да чарговага адыходу[128] і прамовіў:

"Вось выказванне мужа, чуючага словы бога (АЛ), бачачага яго бачанні і апускаючагася на зямлю з адкрытымі вачыма: "якія цудоўныя намёты (*сузор'і*) твае, Якаў, і твае дамы, багаборца! Яны сцелюцца па далінах, як сады каля ракі, як алойныя дрэвы, пасаджаныя Грамабоем, як кедры пры азёрах! Пальецца вада із яго вёдраў, і прарасьце яго насенне каля Вялікай Вады, і ўзвысіцца яго царства і перасягне Магога"[129]. "Бог, вядучы яго із Міц-Рыма, мае магутнасць Аднарога, ён пажырае народы, варожыя яму, ён дробіць іх косткі і ўражвае сваімі (*грамавымі*) стрэламі. Схіліўся божы народ (*перад пачаткам світання*) і лёг, як Леў і як Ільвяня, і хто падыме яго? Дабраслаўляючы цябе, дабраславёны, а праклінаючы цябе, пракляты"(**24**, 1-9).

"Я бачу ўсемагутнага (*Сонца*), але не зараз (*у супрацьстаянні з Сонцам*) гляджу на яго, але не блізка. Вось ўзыходзіць зорка Якава (*Венера*) і падымаецца кій багазмагальніка (*камета*) і ўражвае вобласьці Перша-бацькі (*Задыяка*) і ламае усіх сыноў Апірышча дзяржаўнай улады[130]. Заняволіцца чалавечы род[131], і сам Казярог (ШЭІР) патрапіць пад уладу сваіх ворагаў, але ўзмоцніцца народ-багазмагальнік, які прыйшоў ад іякавітаў, завалодае ўсім і загубіць застаўшыхся ва ўмацаванні (*г. азн. ў дзяржаўнай царкве*)".

---

[126] פסגה (ФСГЕ) перавал, пераход рубяжа.

[127] ראש־פעור (РАШ-ФЕУР)- галава шыпуна, г. азн. паўзуна, паміж Ракам і Ільвом, дзе павінна была ў трэці і апошні раз перасекчыся пятля шлыху Юпітэра з пятлёй шляху Сатурна ў Раку, каля Ясьлей.

[128] דבר (ДБР) – зводзіць, рабіць што-небудзь другі раз, напр. размову.

[129] מאגג (МАГГ), г. азн. гаворка ідзе пра апакаліптычнага Магога, пад які гісторыкі разумеюць цара скіфаў, а я манголаў.

[130] שת (ШТ) – апірышча ў агульным сэнсе і апірышча дзяржаўнай улады ў прыватным значэнні. Ад гэтага патрыярх Сіф, трэцці сын Адама, а таксама лічба шэсць.

[131] אדום (АДУМ) – чалавек у агульным сэнсе.

"Ён пабачыў (*із неба*) Людзей красамоўства[132] (*сузор'е Двайнят*) і пасьля прамовіў:

– Вось першы із народаў, але ўжо бачна яго пагібель!

Ён пабачыў народ Дзіданосцаў (*Арыёна, маляваўшагася з дзідай*) і прамовіў:

– Крэпкія вашы дамы! На скале звіта ваша гняздо, і калі нават будзе спустошана, то ці надоўга Сірыус паняволіць цябе (*г. азн. да заходу, пад зямлю*)! Прыйдуць караблі з узбярэжжа і із выспаў нябеснага Мора (*у сімвале сузор'я Карабля*) і зміраць Сірыус і зміраць іберыйца (ЭБР = перасяленец = Вазнічы), але і самі загінуць (*г. зн. зойдуць*)."

"І пайшоў Валаам-Юпітэр сваім прамым шляхам, а Валак-Сатурн таксама пайшоў сваім прамым шляхам" (24, 25).

* * *

Тут паказана ўся выява трохразовага сыходжання і разыходжанняў Юпітэра і Сатурна ў сузор'і Рака, каля зорачкі Асьліцы, паўтараючаяся праз кожныя 400-500 гадоў.

Пры гэтым Юпітэр на працягу пяці месяцаў сустракаецца з Сатурнам два разы пры сваім прамым руху і раз пры зваротным. Гэта апісана тут ва ўсіх падрабязнасьцях, з захаваннем астралагічных імёнаў і характарыстык абедзвюх планет. Сумнявацца ў астралагічным характары ўсяго гэтага апавядання немагчыма.

Юпітэр, як і заўсёды бывае ў такіх выпадках, выйшаўшы із Двайнят, даганяў Сатурн у сузор'і Рака, але калі "сеў" на яго зорачку Асьліцу і пачаў штосутачна ездзіць на ёй ад усходу на захад, пераганяючы стаяўшы наперадзе Сатурн, раптам наперадзе, у Ільве або Панне, перад ім з'явілася камета, і Юпітэр пачаў ісьці зваротным рухам, як бы спалохаўшыся яе. Потым у снежні або студзені камета дагнала Сонца і знікла назаўсёды ў промнях ранішняй зарніцы ў сузор'і Скарпіёна, у шчыліне Млечнага Шляху, а Юпітэр, ідучы прамым рухам, перагнаў першы раз Сатурн у Раку, потым другі раз у ім жа на зваротным шляху і трэцці – пры сваім выхадзе із яго у Ільва. Гэта і апісана так па-мастацку ў біблейскім апавяданні, у выглядзе трох запрашэнняў Юпітэра Сатурнам праклясьці народ багазмагальнікаў ў трох месцах. Але Юпітэр-Грамабой не пажадаў праклінаць ні на адным із трох месцаў сустрэчы, а, наадварот, усюды добраслаўляў, пасьля чаго абедзве планеты разышліся, і кожная пайшла па сузор'ях сваім шляхам. Адзначу, што ўсё гэта адбываецца пад час зімовага паўгоддзя, калі не бывае навальніц.

Падобныя сустрэчы гэтых абедзвюх планет, як я ўжо сказаў, паўтараюцца серыямі, праз кожныя 400-500 гадоў.

Першая серыя скончылася ў 93 годзе нашай эры, а перад гэтым сыходжанні былі толькі ў 33, -27, -86, -145 і -204 гадах. Затым усё спынілася да мінус VII стагоддзя (табліца XIII).

Табліца XIII.

Знаходжанне Юпітэра і Сатурна ў Раку каля Ясьлей.

У сузор'і Рака				
Сатурн		Юпітэр		
-145	**(+0,79)**	**-145**	**(+0,99)**	У -146 г. камета ў Скарпіёне, а ў -145 г. камет не было наогул.
-115	(+0,25)	-126	(+0,71)	
-86	**(+0,71)**	**-85**	**(+0,30)**	У -86 г. магчыма камета Галея, а ў -85 г. камет наогул

[132] עמ־לק (ЭМ-ЛК) – народ павучанняў, чароўныя выказванні; вергодна, маюцца на ўвазе эліны ў сімвале Двайнят.

-56	(+0,16)	-50	(+0,88)	не было.
-27	**(+0,62)**	**-26**	**(+0,61)**	У -26 г. камет не было наогул (ад -31 да -11 гг.)
	+3,08		+10,19	
	+32,54		**+33,91**	У +33 г. камет не было наогул. (ад +22 да +39 г.)
	+62		+57,64	
	+91,45		**+93,22**	У +93 г. камет не было наогул (ад 84 да 102 г.)
	120,91		116,95	
	150,37		152,53	
	179,82		176,26	
	209,28		211,84	
	238,74		235,57	
	268,20		271,15	
	297,62		294,88	
	327,11		330,46	
	356,56		354,19	
	386,02		389,77	
	415,48		**413,5**	У 413 годзе камет не было наогул (ад 402 да 415, калі Юпітэр ужо ішоў із Рака).
	44,94		419,08	
	474,40		**472,81**	У 472-473 гадах камет не было наогул (ад 451 г. да 501 г.)
	503,85		508,39	
	533,31		**532,11**	**У 532 годзе ў студзені – “Хвастатая зорка”, без пазначэння месца.**
	562,77		567,70	
	592,22		**591,44**	У 591 годзе камет не было (ад 588 г. да 594 г.)
	621,68		627,01	
	651,14		**650,73**	У 650 годзе камет не было (ад 641 г. да 663 г.)
	680,59		686,32	
	710,05		**710,04**	**У 710 годзе была камета, якая прайшла ад Рэгула да Панны і да Арктукра.**
	739,51		733,77	
	768,97		**769,35**	У чэрвені 770 г. была камета, але ззадзі ад Рака ў Вазнічым.
	798,42		793,08	
	827,88		**828,66**	У ліпені 826 года была камета ў Панне пад Валапасам каля “2 лакцей даўжынёй” (Шэ-Ке, Ма-Туан-Лін).
	857,33		852,39	
	886,79		**887,97**	Камет ад 886 г. да 891 г. не было.
	916,25		911,70	
	945,70		**947,28**	Камет ад 886 г. да 891 г. не было.
	975,17		982,87	
	1004,62		1006,60	
	1034,08		1030,32	
	1063,54		1065,91	
	1092,99		1089,63	
	1122,45		1125,22	
	1151,91		1148,94	
	1181,36		1184,53	
	1210,82		1208,25	
	1240,28		1243,84	
	1269,74		1267,56	
	1299,19		1291,29	
	1328,65		**1326,87**	
	1358,10		1350,60	
	1387,56		**1386,18**	У 1385 г. была камета паміж Ільвом і Паннай у “10 локцяў даўжыні” пад час ранкавай бачнасьці пры сонцы ў Шалях (Шэ-Ке).
	1417,02		1409,91	
	1446,47		**1445,49**	У 1444 г. была камета паміж Ільвом і Паннай да “15 локцяў доўжыні” (Шэ-Ке).

Наступная серыя сыходжання у Раку пачалася ў 413 годзе нашай эры, калі зблiжэнне было яшчэ недасканалым: Юпітэр перагнаў Сатурн яшчэ ў Двайнятах. Пасьля гэтага сустрэчы былі яшчэ ў 472, 532, 591, 650, 710, 769 і 828 гадах, пасьля чаго спыніліся аж да сярэдзіны эпохі Адраджэння, г. азн. да XIV стагоддзя. Адзінымі гадамі, у якія ўсё адбылося ў сузор'і Рака, як тут апісана, былі 532 і 710. Апошні павінен, вядома, здацца чытачу занадта познім. У гэтым выпадку атрымліваецца, што біблейская Кніга Шыфраў або, як у нас яе называюць, Кніга Лічбаў, напісана на пачатку VIII стагоддзя нашай эры. Ці магчыма дапусціць, нават прызнаўшы астатнюю яе частку напісанай раней, што ў яе рабіліся такія істотныя дадаткі, як легенда пра Валаама і яго гаварлівую асьліцы, нават у VIII стагоддзі?

Я сам ніколі б не адважыўся сцвярджаць гэта, калі б да простага факта трохразовага сыходжання Сатурна і Юпітэра каля зорачкі Асьліцы ў адно і тое ж паўгоддзе не далучыўся іншы, выключны і на гэты раз ужо вырашальны, факт: з'яўленне перад Юпітэрам мечападобнай каметы, якая як бы прымусіла яго адысьці на час ад Сатурна. Бачныя простым вокам каметы, асабліва на шляху да Сонца, з'яўляюцца ў якім-небудзь пэўным сузор'і не кожнае стагоддзе. А пры дадатковай ўмове знаходжання тут жа Юпітэра, і Сатурна, пераганяючых тры разы адзін аднаго, такое спалучэнне занадта неверагодна, каб яго можна было прыпісаць простаму супадзенню.

З гэтага боку гледжання я перагледзеў па кітайскіх летапісах Шэ-Кэ і Ма-Туан-Лін усе адзначаныя там (з вялікай падрабязнасцю) каметы, і атрымалася наступнае:

А. – Пад час першай серыі сыходжання Юпітэра і Сатурна ў Раку, пачаўшайся да пачатку нашай эры, былі (???) наступныя выпадкі:

У -204 годзе кітайскія астраномы, – кажуць, – назіралі камету каля Арктура ў жніўні, калі Сонца было яшчэ у Ільве, але яна не падыходзіць, бо знаходзілася па другі бок Сонца (Шэ-Кэ).

У -145 годзе камет не было. Бліжэйшая была за два гады да таго ў -147 г., ды і то ў Арыёне, а не у Ільве або Раку.

У -86 не было камет. Толькі за год перад тым у жніўні -87 года была бачнай камета Галея на ўсходзе, г. азн. не падыходячая.

У -24 годзе камет не было. Бліжэйшая да яго – у -32 годзе, у лютым, а ў астатку гэтай серыі, у +33 годзе, камет не было. Бліжэйшая была ў +39 годзе. У +93 годзе таксама не было камет. Бліжэйшая да яго была ў 102 годзе, ды і то ў Эрыдане.

В. – Пад час другой серыі сыходжання Юпітэра і Сатурна ў Раку каметы былі толькі ў студзені 532 года ў Змеятрымальніку, калі Юпітэр быў ужо наперадзе Сатурна, ды яшчэ аднойчы як раз пры ўжо адзначаным намі сыходжанні Юпітэра і Сатурна ў 710 годзе, з дзіўнай дакладнасьцю адпавядаючае біблейскаму апісанню.

У кітайскіх летапісах у 710 годзе пазначана камета, якая ішла ад сузор'я Рака міма Рэгула ў сузор'і Ільва да сузор'я Панны і знікла каля Арктура ў промнях ранішняй зарніцы. Яна адна цалкам адпавядае біблейскаму апісанню. Такая ж камета апісана ў кітайцаў і ў 713 годзе, але гэта не павінна нас бянтэжыць: гэта была іншая камета, якая ішла геацэнтрычна амаль па тых жа сузор'ях калі там ужо не было Юпітэра. На яе маецца такое ўказанне ў кнізе "Езус" (*Навін* **5**, 13):

"Езус, будучы паблізу Месяца (ІРХ), глянуў, і вось перад ім стаіць чалавек з аголеным мячом у руцэ.

"Наш ты, ці із нашых непрыяцеляў?" – запытаў у яго Езус.

– "Я правадыр войска бога-Грамабоя", – адказаў ён.

Езус упаў на зямлю сваім тварам і прамовіў: "Што загадае мне мой гаспадар?"

– "Здымі абутак з тваіх ног, – загадаў яму правадыр войска бога-Грамабоя, – таму што месца, на якім ты стаіш, сьвятое".

Езус так і зрабіў, а Месяц замкнуўся, каб ніхто не заходзіў у яго і не выходзіў (*зацьменне Месяца*)".

Але вось багазмагальнікі "затрубілі ў трубы, і ўпалі заслоны Месяца"... Гэта была камета 713 года, а дадзенае зацьменне было 17 сакавіка 713 г., пасьля паўночы, прычым зацямнілася тры чвэрці месяцовага дыска.

Адносна таго, што легенда пра Валаамаву асьліцу мае дачыненне да каметы якая была за 3 гады да гэтага, у 710 годзе нашай эры, можна пераканацца і з дадатковых падрабязнасьцей Кнігі Лічбаў. У адпаведнасьці з тым, што народ-багазмагальнік выйшаў у гэты час ваяваць супраць іншаверных багоў і "спыніўся паблізу Эрыдана", знаходзіцца факт знаходжання ў гэтым 710 годзе бога вайны Марса якраз над Эрыданам, дзе ён заставаўся больш за паўгода і апісаў тут амаль такую ж S-падобную пятлю, як і ў 395 годзе, падчас складання Апакаліпсіса, што магло яшчэ не забыцца ў VIII ст.

Акрамя таго, апошняму ўсклікванню Юпітэра: "Вось ўзыходзіць зорка Якава", адпавядае і знаходжанне Венеры ўсю восень 709 г. і вясну 710 г. направа ад сонца, у выглядзе ранішняй зоркі, якая ў студзені 710 года знаходзілася ў нагах Змеятрымальніка, як і пры складанні Апакаліпсіса (каля 274° геацэнтрычна да 1 студзень 710 года), а што да паднімаючагася кія багазмагальнікаў, то гэта павінна быць тая ж камета, якая спыніла і Юпітэр ад яго злучэння з пагубіцелем-Сатурнам.

Але ці не супярэчыць гэтаму выраз Апакаліпсіса ў лісце да Пэргамскага сходу вернікаў:

"Я маю некалькі супроць цябе за тое, што ў цябе ёсьць прыхільнікі вучэньня Валаама, навучыўшага Валака ўвесьці ў спакусу дзяцей багазмагальнікаў, каб яны елі ахвяраванае выявам, і шарлатаніць?" (Ап. **2**,14).

Мне здаецца, што не. У прыведзенай намі вышэй легендзе, дзе Валаам толькі дабраслаўляе Ізраіля, не змяшчаецца нічога падобнага сказанаму ў Апакаліпсісе, а таму і прыведзенае мной месца Апакаліпсіса паказвае толькі тое, што яшчэ ў 365 годзе нашай эры былі нейкія несімпатычныя аўтару Апакаліпсіса дэталі ў сатурналіях, быццам бы заснаваных праз падгаворванні Юпітэра.

Пагэтаму лічачы, справу пра Валаама і яго асьліцу вырашанай у паказаным вышэй сэнсе, я зараз толькі спынюся на гістарычнай характарыстыцы моманту.

Пачатак VII стагоддзя характарызаваўся заваяваннем Іберыі, г. азн. Гішпаніі, арабамі, і ў наступным за гэтай легендай 711 годзе – заснаваннем Кардоўскага халіфата з дынастыяй Абасідаў. Із гэтага зразумела і згадванне Іберыі, якую заваяваў у сімвале Сірыуса сірыйскі араб. Гэты ж час, асабліва з 717 года, характарызуецца барацьбой візантыйскага імператара Ільва Ісаўра з арабамі і росквітам іканазмагальніцства, так як багазмагальнікі, або ізраэліты, з’яўляецца толькі другой назва іканазмагальніцкіх сект, на чале якіх ішоў юдаізм і за ім ужо роднаснае яму магаметанства. Італію ў гэты час заваявалі франкі, аб'яднаныя Карлам Мартэлам. Гэты Карл у 714 годзе быў абраны аўстрыйцамі герцагам, а таму і маярдомам усіх франкскіх уладанняў. Ён перамог наступаўшых арабаў спачатку ў 732 г. пры Турэ і затым у 737 г. пры Нарбоне, выратаваўшы гэтым нацыянальную культуру Заходняй Яўропы.

Такім чынам, біблейскі Асур – гэта (ва ўсякім разе тут) сярэднестагоддзевыя арабы-магаметане, а не дапатопныя месапатамцы.

Уся легенда пра Валака і Валаама з яго асьліцай з’яўляецца астралагічным апісаннем нябесных і зямных падзей пачатку VIII ст., пастаўленых у сувязь адны з другімі.

Гэтая легенда не магла быць уключанай у Кнігу Шыфраў раней дваццатых або трыццатых гадоў VIII стагоддзя, г. азн. не магла быць і кананізавана раней другога Нікейскага сабора 783-787 гг.

Усё гэта паказвае, што аж да канца VIII стагоддзя юдаізм, магаметанства і хрысьціянства яшчэ не былі дыферэнцыяванымі па розных мясцовасьцях і нацыянальнасцях, а былі даступнымі для кожнага, падобна плыням сучаснай навуковай думкі. У асяроддзі кожнага народа кожны чалавек далучаўся да той культуры якая яму больш падабалася, і толькі з IX стагоддзя веравызнанні набылі спадчынны і нацыянальны характар.

З гэтага моманту спынілася агульнасць тэалагічнай літаратуры, хаця найбольш адукаваныя настаўнікі кожнай плыні і рабілі папраўкі і ўстаўкі ў свае рукапісы згодна з чужымі дапаўненнямі, калі яны ім падабаліся, але пра гэта не паведамлялася пастве, якую пачалі выхоўваць у нянавісьці да чужых веравызнанняў, як-быццам непарыўна звязаных з варожымі ім нацыянальнасьцямі.

Глава XI.

Легенда пра Самсона і Далілу.

Алегарычнае апісанне сонечнага шляху па сузор'ях перад частковым зацьменнем Сонца пад Андрамедай 15 сакавіка 359 г. нашай эры. Кніга Судзьдзяў 13-16.

Самсон, ці, дакладней, Шамш-Он, па-жыдоўску азначае Сонца-волат[133]. Ён быў назарэй, што па-грэцку азначае Хрыстос, а па-нашаму – пасвечаны ў таямніцы акультных ведаў.

Неяк, ідучы па дарозе да адной Панны ў Краіне "качэўнікаў"[134], сваёй нарачонай, гэты біблейскі Сонца-асілак (на поўную аналогію якога з грэцкім Геркулесам паказваў яшчэ Дзю-Пюі), раздзірае сваімі рукамі сківіцы Ільва, які трапіўся яму на шляху, як і наша рэальнае Сонца ад пачатку нашай эры і да нашых дзён раздзірае сабой у жніўні сківіцы сузор'я Ільва, праходзячы скрозь яго да сузор'я Панны. Ідучы другі раз той жа дарогай, біблейскі волат-Сонца знаходзіць над трупам свайго Ільва пчаліны вулей, а наша рэальнае Сонца, ідучы із сузор'я Ільва, праходзіць адпаведна гэтаму пад велізарным вуллем дробных зорачак, зараз менш трапна маючых найменне "Кудры Веранікі". Акрамя таго, не забудзем, што із сузор'я Ільва ў сярэдзіне лістапада часам вылятае вялізны рой падаючых зорачак, як пчолы.

Прамяні Сонца ў старажытнасьці зваліся яго валасамі, і маляваліся як такія на старажытных малюнках, якія адлюстроўвалі яго ў выглядзе чалавечага твару.

---

[133] שמשון (ШМШУН) – сонца-волат שמש – Сонца і און (АУН) – магутнасць. Можна перакласьці і проста “Сонечны” ці “Сонца-маё”.

[134] פלשתים (ПЛШТІМ) у грэцкім вымаўленні – палестынцы, а ў перакладзе – качэўнікі. Такую назву ў Бібліі часта маюць зоркі, як перасяліўшыяся на неба душы. А Палестына ў Бібліі азначае – то неба, то розныя зямныя краіны, куды ў V ст. збягалі месіянцы грэкі і нш. ад праследаў дзяржаўнай царквы.

Яно ніколі іх не стрыжэ, у іх яго магутнасць. І біблейскі волат-Сонца ніколі не стрыг сваіх валасоў, і ў іх быў сакрэт яго магутнасьці.

Пакінуўшы сваю ранейшую нарачоную, г. азн. задыякальную Панну, у "Краіне качэўнікаў-воблакаў", біблейскі асілак стаў (*як і аднайменнае з ім Сонца робіць і да гэтага часу ў сакавіку месяцы*) прыходзіць штодня начаваць да адной прыдарожнай жанчыны, г. азн. не знаходзячайся ў ліку сузор'яў Задыяку, да Далілы, імя якой азначае: звешваючаяся[135]. Такім і з'яўляецца сярод задыякальных сузор'яў Андрамеда, прыкаваная ланцугом да Млечнага Шляху. Яна звешваецца над экліптыкай і кладзецца спаць (*г. азн. заходзіць*) побач з Сонцам ў вясновы час і паднімаецца на працягу гэтага перыяда раніцай разам з ім.

Супляменнікі Далілы пакланяліся, згодна са словамі Бібліі, богу Рыбе[136], а пад Далілай-Андрамедай як раз знаходзіцца сузор'е Рыб. Даліла абстрыгла волату-Сонцу ў гэтым месцы валасы, яно засталося на некаторы час без магутнасьці, і гэта паказвае на сонечнае зацьменне ў сузор'і Рыб пад Андрамедай.

Зачацце волата-Сонца было абвешчана, згодна з Бібліяй, Вястуном бога (*каметай*) яго маці – сузор'ю Панны, кульмініруючаму ў сакавіку ў поўнач, для таго, каб нарадзіць яго праз дзевяць месяцаў у снежні, як нарадзіўся, паводле Евангелля, і Езус, калі кульмініруюць у поўнач Яслі ў сузор'і Рака з іхнымі Аслом і Асьліцай, і гэта збліжае міф пра іудэйскага асілка-Сонца з міфам пра хрысьціянскага выратавальніка-Езуса, які нарадзіўся, як перадае хрысьціянскае паданне, цалкам пры падобных жа абставінах.

Адным словам, міф пра Самс-Оне ператвараецца ў міф пра сонечнае зацьменне ў сузор'і Рыб пад Андрамедай, з папярэднічаўшым з'яўленнем двух камет, так як благаапавяшчэнне пра яго Панне было, згодна са словамі Бібліі, два разы.

Усё вышэйсказанае занадта выразна паказвае на астральны сэнс міфа пра Самсона, каб маглі ўзнікнуць нейкія сумненні. А злучэнне сонечнага зацьмення ў Авене, калі Сонца клалася спаць разам з Андрамедай, і папярэднічаўшага гэтаму за некалькі гадоў перад тым з'яўлення двух камет, якія ішлі ў Панну, дае дастатковую магчымасць вызначыць час складання міфа і нават яго месца, так як лінія сонечнага зацьмення заўсёды дастаткова вызначальная, і трэба выбіраць толькі такія зямныя пункты, дзе яно дасягала значнай ступені пры сваім заходзе або ўзыходзе разам з Андрамедай.

Але раней, чым гэта зрабіць, я і тут дам спачатку асэнсаваны пераклад гэтай біблейскай астральнай легенды, аднавіўшы ў ёй значэнне уласных імёнаў, каб чытач меў пра яе поўнае ўяўленне.

"Быў чалавек із Месца пакарання[137] (*Скарпіёна*, мал. 75), із рода Суда (*Шаляў*), згодна з найменнем "Мірны"[138] (*Валапас над Паннай*), і жонка яго (*Панна*) была няплодная (мал. 75). Да яе прыйшоў вястун Маючага З'явіцца і прамовіў ёй: "Сьцеражыся, не пі віна і сідру і не еж нічога нячыстага, ты зачнеш і народзіш сына, да галавы якога не дакранецца брытва, так як ён будзе Хрыстом (*пасвечаным,*

[135] Ад דלל (ДЛЛ) звешвацца, яна ж Марыя-Магдаліна, так як імя Магдаліна מ־גדד־אל(М-ГДД-АЛ) – азначае: тая, што пастрыгла бога (גדד = рэзаць, стрыгчы).

[136] Рыба па-жыдоўску דגון (ДГУН); гэтае слова ў Бібліі пакінута без перакладу і ў грэцкім вымаўленні чытаецца як "Дагон".

[137] צרעה (ЦРЭЕ) – пакараць.

[138] מנוח (МНУХ) – усталяваны, мірны.

у таямніцы багоў[139]) ад самаго свайго зачацця і выратавальнікам (*па-жыдоўску Езусам*[140]) народа-багазмагальніка, які выратуе свой народ ад рукі качэўнікаў[141].

Мал. 70. Лесвіца Якава-богазмагальніка. Унізе пасярэдзіне стаіць сам Якаў-Валапас, а на прыступках (па-латыні – градусах) паднімаюцца і апускаюцца вястуны бога-бацькі (згодна з Альбрэхтам Дзюрэрам, XV ст.)

Калі "Мірны" даведаўся пра гэта ад сваёй жонкі, "ён памаліўся Грамабою і сказаў яму:

– О, уладар! Хай яшчэ раз прыйдзе той муж багоў, якога ты прыслаў, і хай ён навучыць нас, што рабіць.

– Ці ты той, які раней размаўляў з маёй жонкай?

---

139 Тут стаіць אלהים (АЛЕІМ) – багі, а не אל (АЛ) – бог.

140 יושיה = ה־ושיה (ЕУШІЕ ці ІЕУШІЕ) – выратавальнік, Езус.

141 פלשתים (ФЛШТІМ) – качэўнікі, перасяленцы. Міжземнае мора мела назву палестынскага, г. азн. морам прышэльцаў.

– Я, – адказаў той (**13**, 12).

– Дазволь затрымаць цябе і сасмажыць табе казляня".

Але апавяшчальнік Грамабоя адказаў яму:

– Я не буду ёсці твайго хлеба (ў сімвале круглага Месяца), але калі маеш жаданне прынесьці яго на цэласпаленьне, то прынясі.

– Як тваё імя, – спытаў "Мірны", – каб мне ўшанаваць цябе, калі збудзецца тваё слова?

– Навошта ты пытаеш пра яго? Яно дзівоснае.

Тады Мірны узяў казляня і прасфору, і калі полымя ад ахвярніка (*г. азн. ранішняя зарніца над сузор'ем Ахвярніка, што бывае ў снежні*) пачало падымацца да неба, тады ў ім падняўся на неба і пасланнік Грамабоя”(**13**, 23).

Тут выразна апісана з'яўленне двух камет у сузор'і Панны, адной пасьля другой. Абедзве каметы былі ранішнімі і зімовымі, а другая нават у дакладнасьці была ў снежні, калі сузор'е Ахвярніка ўзыходзіць ў полымі ранішняй зарніцы.

Зірнуўшы на спіс камет у кітайскіх летапісах, складзены Вільямсам[142], мы бачым із яго, што такая падзея мела месца толькі два разы ў летапісах камет.

Першы раз за 6 гадоў да сонечнага зацьмення 228 года нашай эры, калі лістападаўская камета 222 года, пры Юпітэры ў Двайнятах і Сатурне ў Стралку, прайшла ад Сонца ў Скарпіён праз Шалі і Панну, і затым, калі за тры гады да гэтага зацьмення дакладна так жа прайшла снежаньская камета 225 года пры Сатурне ў Казярогу і Юпітэры перад Ільвом і Паннай.

Аднак гэта супадзенне мае адзін вялікі недахоп. Біблейскаму асілку-Самсону выявілася менш за тры гады, калі ён пачаў заляцаць да Далілы-Андрамеды і быў падстрыжаны ёю. Хаця гэта і астральны міф, але ўсё ж тут ёсць неадпаведнасць, тым больш што гэты міф, як мы бачым, быў створаны не раней трэцяга стагоддзя нашай эры: да гэтага часу ніколі не было двух камет незадоўга ці за некалькі гадоў да сонечнага зацьмення ў Андрамедзе.

Супадае з усім апісаным толькі адзін выпадак прыходу ў Панну двух камет: адной за 19 і другой – за 16 гадоў да сонечнага зацьмення 15 сакавіка 359 года, якое асабліва каштоўна для нас яшчэ тым, што напалову пастрыжанае ад сваіх прамянёў Сонца лягло спаць у гэты раз менавіта побач з Андрамедай. Гэтая камета была ў Панне як раз падчас сьвята звеставання, што зьбліжае евангельскую легенду пра Езуса Хрыста з легендай пра гэтага біблейскага Езуса-Назарэя, або па-грэцку – Хрыста. Так "Самсон" літаральна і названы ў словах анёла-дабравястуна ў XIII главе апавядання: НЗІР АЛЕІМ... ЕУШІЕ АТ-ІШРАЛ[143], г. азн. назарэй Божы... Езус Ізраіля "(Кніга Суддзяў **13**, 5).

Цікавей жа ўсяго тут тое, што гэтая добравястунская камета з'явілася як раз за 28 гадоў да вылічанага намі ўкрыжавання хрысьціянскага "Вялікага цара" ў 368 годзе, так што Сонца-асілак, або Самс-Он з'яўляецца тут як бы ўжо астралагізаваным "Васілём Вялікім", тады як у Евангеллях мы бачым толькі зародкі яго "ўзнясення на неба".

Праз тры гады пасьля гэтага, за 25 гадоў да вылічанага намі "ўкрыжавання Хрыста", з'явілася і другая камета, якая прыйшла ў Панну ўжо зімой па шляху ад ног Змеятрымальніка, прайшоўшая затым праз Панну да Ясляў у сузор'е Рака і як бы прадказаўшая (звеставаўшы) гэтым яго евангельскае нараджэнне ў Яслях. Яна

[142] John Williams. Observations of Comets from B. C. 611 to A. D. 1640», extracted from the Chinese Annals. 1871.

[143] נזר אלהים . . . יהושיה את־ישראל - Хрыстос багоў... Езус Ізраіля.

цалкам адпавядае апісанню ў разглядаемай зараз намі легендзе, так як паднімалася ў найбольш яркім сваім выглядзе раніцамі, над полымем сузор'я Ахвярніка. Гэта была снежаньская камета 343 года, калі Сатурн быў у Казярогу, а Юпітэр – у Ільве, тады як папярэдняя камета, г. азн. упершыню зьвеставаўшая пра Самс-Она, была сакавіцкая камета 340 года, калі Юпітэр быў і Цяляці, а Сатурн – у Стралку. Вельмі цікава адзначыць, што праз 9 гадоў пасьля гэтага да ног Панны прыйшла ад лістападаўскага Сонца ў нагах Змеятрымальніка яшчэ трэцяя камета, зьвеставаўшая ёй нешта зімой 349 года (калі Юпітэр быў у Вадалеі, а Сатурн – у Авене) амаль увесь снежань, студзень і люты за 19 гадоў да "ўкрыжавання Хрыста". Не лічачы патрэбным дэталёва разбірацца ў гэтым пытанні, я адзначу толькі, што за 20-28 гадоў да 21 сакавіка 368 года было дастаткова камет ў Панне, каб зьвеставаць ёй не толькі пра Васіля-Езуса, але і пра Яна Хрысьціцеля, і пра асілка Самсона-Солнца.

Зараз пяройдзем да далейшага перакладу гэтага біблейскага падання:

"Жонка" Мірнага "нарадзіла сына і назвала яго "Самс-Он", што азначае Сонца-асілак, і натхненне Грамабоя пачало дзейнічаць на яго ў табары Шаляў, паміж Скарпіёнам (ЦРЭЕ) і божым Ахвярнікам (АШТ-АЛ"[144]).

"Волат-Сонца пайшоў на паўднёвы бок перакрыжавання[145] (*свайго шляху з нябесным экватарам*) і пабачыў тут жанчыну із дачок качэўнікаў (*хмар, зноў тую ж Панну, пераўтвораную ў выглядзе аблачыны із яго маці ў яго нарачоную*), і сказаў сваім бацьку і маці: "вазьміце мне яе за жонку". Яны пайшлі да вінаграднікаў паўднёвага боку Скрыжавання (*каля якога і зараз значыцца на нябесных мапе зорачка Вінаградарніца (Vindemiatrix*), і вось малады Леў (сузор'е *Ільва*, мал. 1) ідзе, рыкаючы (*летнім громам*) насустрач. Волата-Сонца ахапіла натхненне Грамабоя, і ён разарваў Ільва (*Сонца прайшло праз гэта сузор'е на сваім шляху*) як казьляня, хоць у яго нічога не было ў руках.

Ён прыйшоў на поўдзень Скрыжавання, паразмаўляў з качэўніцай, (*хмаркай*) ў Панне, і яна спадабалася яму. Потым (*пры наступным гадавым абыходзе неба)* ён зноў пайшоў узяць яе, але па дарозе зайшоў паглядзець труп Ільва, і вось – там Пчаліны рой (*рой зорачак Валос Веранікі*) з мёдам. Ён узяў мёду, прыйшоў да сваіх бацькі і маці (*пад Валапас і Панну*, мал. 71) і даў ім яго. Потым ён зноў (*на другі год*) прыйшоў да дачкі качэўнікаў і наладзіў там баль, як робяць нарачоныя. Яму выбралі трыццаць вясельных спадарожнікаў (*трыццаць жнівеньскіх дзён*), каб яны суправаджалі яго.

---

144 אשה־אל = אשת־אל (АШ-ТАЛ = АШЕ-АЛ) – полымя божае, ахвяра ўсеспалення божая.

145 Тут תמנתה (ТМНТЕ), якое я вывожу ад תימן־תוה (ТІМН-ТУЕ) – паўднёвы бок перакрыжавання.

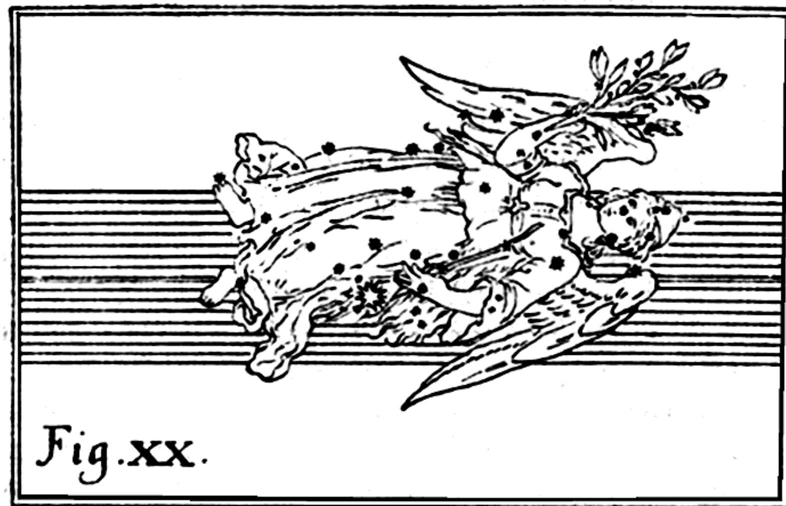

Мал. 71. Сузор’е Панны (Із кнігі “Astrognosia XVI ст.” Кнігасховішча Пулкаўскай абсерваторыі.)

– Я вам загадаю загадку, – прамовіў ім волат-Сонца. – Із ядзячага атрымалася прыдатнае для ежы, а із магутнага атрымалася салодкае. Калі вы адгадаеце яе мне, я дам вам трыццаць ніжніх і трыццаць верхніх адзенняў (*із хмар, ці проста градусных прамежкаў, кожны із якіх ідзе крылом уверх і крылом уніз*), а калі не адгадаеце, то вы дадзіце іх мне.

Тры дні (*сераду, чацвер і пятніцу*) яны не маглі разгадаць яго загадку і ў суботу паведамілі жонцы волата-Сонца:

– Пераканай твайго чалавека даць табе разгадку, а то спалім полымем (*жнівеньскага вячэрняга зарыва*) цябе і ўвесь род твайго бацькі.

Нарачоная Самсона плакала перад ім (*у выглядзе сузор'я Панны, прыкрытага аблокамі, з якіх ішоў дождж*). Яна казала яму: "Ты не кхаеш, а ненавідзіш мяне. Ты загадаў загадку дзецям майго народа, і не паведаміў разгадку мне" (**14**, 17)

– Нават сваім бацьку і маці я не паведаміў разгадку, ці паведамлю табе? "- адказаў ён.

"Яна плакала перад ім сем дзён, увесь час, пакуль працягвалася ў іх піраванне, і на сёмы дзень волат-Сонца паведаміў ёй сэнс, а яна перадала дзецям свайго народа. Яны сказалі яму да заходу Сонца:

– Няма нічога саладзейшага чым мёд і больш магутнага чым леў.

– Калі б вы не аралі раллю маёй цялушкай, – адказаў ён ім, – вы не разгадалі б маю загадку.

І вось на волата-Сонца сышло натхненне, ён пайшоў у месца, званае Полымямёт[146], пабіў там (*метэарытамі*) трыццаць ваяроў (*навальнічныя хмары*), аддаў іхныя адзенні разгадаўшым загадку (*дням*) і, разгневаны, пайшоў у дом свайго бацькі, а яго нарачоная адружылася з яго вясельным дружкай "(*сузор'е Панна стала астралагічным домам спадарожніка Сонца – Меркурыя.* **14**, 20).

Што ж гэта за месца – **Полымямёт**?

З дапамогай астраноміі, мы лёгка вызначым яго. Гэтае месца ў сузор'і Ільва, каля яго шыі, пад якім Сонца штогод праходзіць у жніўні, і адкуль праз кожныя 34 гады вырываліся каля 13-14 лістапада (новага стылю і згодна з зорным годам) незвычайна моцныя, самыя моцныя із усіх, раі лятучых зорачак. Гэта былі ўражваючыя з'явы: сузор'е Ільва кідала ад сябе штохвілінна на працягу пяці гадзін ва ўсе бакі дзясяткі тысяч вогненных стрэлаў (мал. 72).

---

[146] אש־קלון (АШ-КЛУН) ад – אש полымя, маланка і קלה – кідаць.

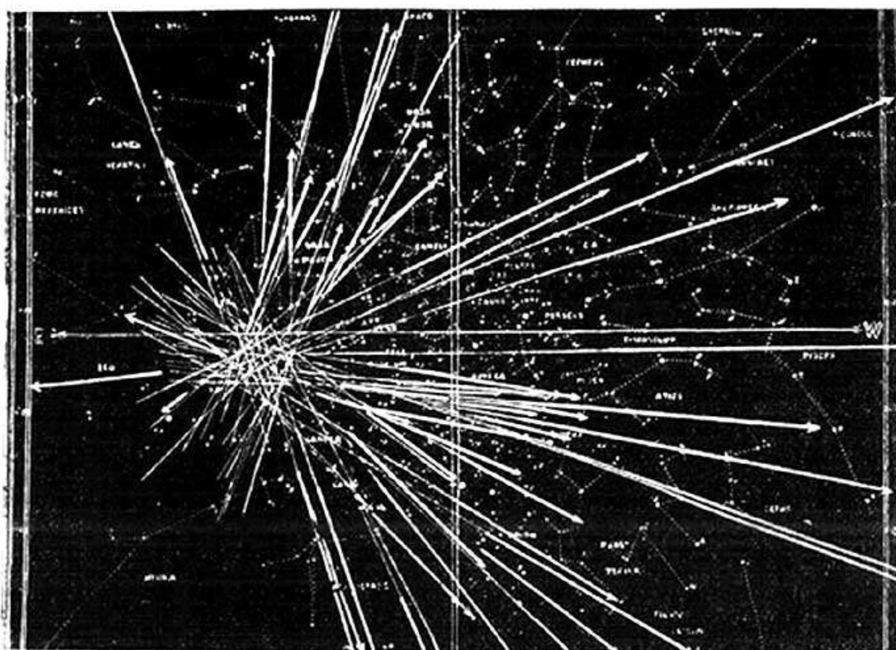
Мл. 72. Месца ў сузор'і Ільва, маючае назву "Полымямёт".

Зараз гэты полымямёт, відаць, спыніў сваё дзеянне з нагоды таго, што вырабляючы яго рой метэарытаў, які абарочваецца вакол Сонца за 33¼ гады і дастаткова густы – з сярэднімі адлегласьцямі сваіх макулінак не больш за 3 кіламетры ў самым цесным месцы – адхіліўся ўбок. Прынамсі, яго не было ў 1900 годзе, калі яго чакалі. Але ён быў ў 1866, у 1833, у 1799 гадах і раней у сярэднія стагоддзі. У 902 годзе пра яго кажа летапіс:

"У ноч (*13 зорнага лістапада*) была відаць бясконцая колькасць зорак, якія імчалі, як быццам дзіды, направа і налева (ад галавы Ільва), і 902 год назвалі годам зорак".

Не цяжка пераканацца, што гэты ж полымямёт быў і ў 370 і ў 337 гадах, паміж якімі знаходзіцца час узнікнення легенды пра Самсона і Далілу. Ад 902 года, пра які згадвае летапіс, да 1866, калі гэтую з'яву астраномы назіралі апошні раз, прайшло 964 гады, г. азн. 29 абарачэнняў гэтага роя па 33¼ гады кожны, а ад гэтага ж летапіснага 902 года да лістапада 358 года, які папярэднічаў апісанаму тут сонечнаму зацьменню пад Андрамедай 15 сакавіка 359 года, прайшло 544 года, якія змяшчаюць 161/3 абарачэнні гэтага роя па 33¼ гады кожны. Г. азн., полымямёт, які апісвае аўтар, быў у лістападзе 370 і 337 гадоў, і яго імя цудоўна тлумачыцца і пацвярджаецца метэарытамі, якія ляцелі тады ў выглядзе тысяч вогненных дзід са сваіх радыянтаў у сузор'і Ільва (мал. 73).

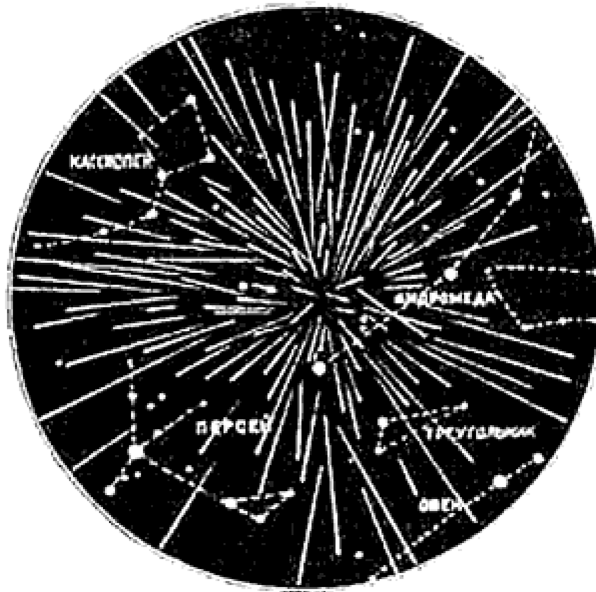

Мал. 73. Полымямёт Андрамедзід (Персіяд) 10 жніўня (н. с.) у наш час.

Ці няма ў Бібліі ўказанняў і на іншыя нябесныя полымямёты? Бо такія ж, хоць і слабейшыя, зараз адбываюцца штогод.

Із сузор'я Арыёна (арыяніды) каля 18 кастрычніка н. с.

Із сузор'я Персея (персеіды, лепш: *медузіды*) 10 жніўня.

Із сузор'я Вадалея (акварыды) каля 6 траўня і 28 ліпеня н. с.

Із Геркулеса (геркуліды) каля 20 красавік н. с.

Із Двайнят (геменіды) каля 10 снежня н. с.

У наступных тамах гэтага даследавання мы, сапраўды, знойдзем ўказанні і на іх[147], а зараз вернемся да разглядаемага пытання.

"На наступны год, у дні жніва пшаніцы, зноў наведаў волат-Сонца сваю жонку, прынёсшы ёй казьляня, але яе бацька не пусціў яго ў яе пакой і прамовіў:

– Я думаў, што ты зьненавідзеў яе і аддаў іншаму (Месяцу). Вось малодшая сястра яе, яшчэ лепшая, няхай яна будзе табе замест яе.

– Зараз, – адказаў яму волат-Сонца, – ніхто мяне не абвінаваціць, калі я зраблю зло качэўнікам.

"Ён злавіў трыста шакалаў (*таксама падаючых зорачак*) прывязаў у іх парамі хвост да хваста, прымацаваў да іх па падпаленай галаўні ўсярэдзіне паміж хвастамі, і пусціў іх на нівы качэўнікаў. Ён выпаліў іхныя копы і непажатае збожжа, і вінаграднікі, і аліўкавыя дрэвы". "Але за гэта качэўнікі-хмары спалілі палымем (*маланак*) яго жонку і яе бацьку". "А волат-Сонца збіў за гэта ў іх галёнкі і клубы і засеў у цясьніне гор Арла[148] (*лістапад-снежань, калі Сонца бывае ў цясьніне Млечнага Шляху пад сузор'ем Арла, канец восеньскіх навальніц і пачатак бур і дрэннага надвор'я*). Качэўнікі ж атабарыліся перад "краінай богаслаў'я" (*задыякальным поясам*) і расцягнуліся да Сківіцы[149].

---

[147] Напр., у кнізе Суддзяў (5, 20) гаворыцца "і зоркі змагаліся з Сісараю". Сісара ж азначае конь-правідзец (סיס – конь і ראה (РАЕ) – бачучы, прадбачучы). Відавочна, зоркі былі персіядамі, а назіранне здзяйснялася хутка пасьля заходу сонца, калі яны ляцелі галоўным чынам на Пегаса – каня-правідца. А адкуль сузор'і Стралец і Страла? А чаму Двайняты часта малююцца са стралой, Арыён – з дзідай, Галава Медузы са змеяпадобнымі валасамі, Геркулес б'е змей? Усё гэта полымямёты.

[148] עיפם (ЭІФМ) ад עיף (ЕІФ) – драпежная птушка, арол, ястраб.

[149] לחי (ЛХІ) – сківіца.

– Навошта вы выйшлі на нас? – запыталі іх богаслаўцы-зоркі.

– Мы выйшлі звязаць волата-Сонца, каб зрабіць зь ім так, як ён зрабіў з намі, – адказвалі качэўнікі...

Тры тысячы ваяроў (*зорак*) із "краіны богаслаўя" пайшлі да цясьніны гор Арла і сказалі волату-Сонцу:

– Хіба ты не ведаеш, што качэўнікі (*хмары*) пануюць над намі? Мы хочам звязаць цябе і аддаць ім...

– Пакляніцеся, што вы не заб'еце мяне, – адказаў волат.

– Не, мы толькі зьвяжам цябе і перададзім у іхныя рукі.

Яны звязалі яго двума новымі, ніколі не ўжываўшыміся цецівамі і павялі із цясьніны. Ён дайшоў да Сківіцы (*расколіны Млечнага Шляху ў Змеятрымальніку*), дзе прышэльцы з крыкамі сустрэлі яго. Але на яго сышло натхненне Грамабоя, і путы ўпалі із яго рук, як перагарэўшы лён. Ён узяў асьліную сківіцу, забіў ёю тысячу іхных ваяроў і выкінуў яе прэч са сваіх рук. Адчуўшы моцную смагу, ён зьвярнуўся да Грамабоя і "бог" адчыніў зубную яміну ў Сківіцы (*адну із чорных прастор, зараз маючых назву "вугальныя мяшкі" у сузор'і Скарпіёна ў шчыліне Млечнага Шляху*), і пацякла із яе (*дажджавая*) вада. Ён напіўся і падбадзёрыўся і назваў гэта месца Гарой Сківіцы "(**15**, 19).

"Волат-Сонца судзіў багазмагальнікаў дваццаць гадоў (20-гадовы цыкл у Сонца). Ён прыйшоў аднойчы ў Месца неўтаймаванасьці[150], пабачыў там прыдарожную жанчыну і зайшоў да яе. Жыхары гэтага месца хадзілі навакол і пілнавалі яго ўсю ноч, кажучы:

– Заб'ём яго да світання.

Але волат-Сонца падняўся апоўначы (*каля паўночы пралятаў яркі, як Сонца, метэарыт*), схапіў юродзкую браму з яе абодвума вушакамі, падняў яе, абарваўшы завесы, і аднёс на сваіх плячах на вяршыню гары, павёрнутай да скопішча" (*водгалас землятрусу*, **16**, 1-8)

Відавочна, тут зноў фігуруюць не толькі зоркі і хмары, але таксама і дажджы падаючых зорачак (знічак), уяўляўшыяся старажытным агністымі дзідамі пры бітвах нябачных войскаў на нябёсах. Але вось, у апошняй главе легенды ўжо відавочна фігуруе сакавіцкае зацьменне Сонца, калі яно апускалася на начлег побач з сузор'ем Андрамеды і паднімалася раніцамі разам з ёю.

"Волат-Сонца пакахаў адну жанчыну, якая мела імя Даліла, г. азн. вісячая (Гэта Андрамеда, вісячая над шляхам Сонца па сузор'ю Рыб, мал. 74). Да яе прыйшлі правадыры качэўнікаў-хмар (вятры-эолы) і прамовілі ёй:

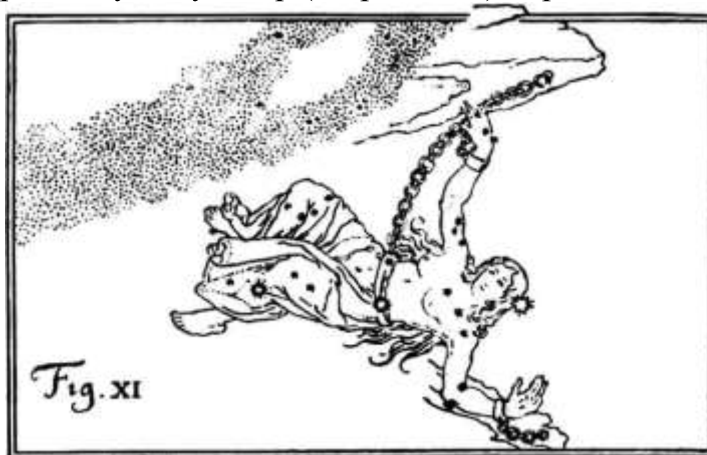

[150] Ад עז (ЭЗ) – неўтаймаваны стан, магутнасць, веліч, таксама казёл – Казярог.

Мал. 74. Сузор’е Прывешанай Далілы-Андрамеды.

– Выведай ад яго, у чым сакрэт яго вялікай магутнасьці і як нам утаймаваць яго. Кожны із нас дась табе за гэта тысячу сікляў срэбра.

– У чым твая вялікая магутнасць? – запытала Даліла-Андрамеда волата-Сонца. – І чым цябе звязаць, каб утаймаваць?

– Калі звязаць мяне сям'ю свежымі цецівамі (*пабудаваць для планет сем арбіт*), то я буду, як і іншыя людзі.

Правадыры хмар (*вятры*) прынеслі ёй сем цеціваў, яна звязала яго імі, а яны селі засадай ў іншым пакоі. Яна прамовіла яму:

– Качэўнікі (*хмары*) ідуць на цябе, волат-Сонца!

Але ён разарваў цецівы (*планетныя арбіты*), як ніткі із пакулля, калі полымя абпаліць іх.

– Ты падмануў мяне, – сказала Даліла-Андрамеда. – Адкажы мне праўду, чым звязаць цябе?

– Я страчу магутнасць, – адказаў ён, – калі мяне зьвяжуць новымі вяроўкамі, якія раней не ўжываліся (*г. азн. новай, эпіцыклічнай сістэмай арбіт*).

Калі ён заснуў, Даліла ўзяла гэтыя новыя нябесныя вяроўкі, звязала імі волата-Сонца і зноў прамовіла яму:

– Качэўнікі-хмары ідуць на цябе!"

Але ён сарваў і іх са сваіх рук (*прэцэсій*), як ніткі.

– І зноў ты ашукаў мяне, – прамовіла яму Даліла, – ты ўсё паведамляеш хлусню. Скажы ж, чым бы звязаць цябе?

– Перапляці сем кос маёй галавы (*г. азн. тыя ж арбіты пталемеевай сістэмы*) з канвой (*зорных узыходжанняў і схіленняў*) на ткацкім прыстасаванні нябёсаў.

Яна прымацавала іх і, калі ён заснуў, зноў прамовіла:

– Качэўнікі ідуць на цябе, волат-Сонца!

Ён прачнуўся ад свайго сну і вырваў прыстасаванне (*ўзыходжанняў і схіленняў*) разам з канвой" (*нахіліўшы зямную вось*, **16**, 14).

Мы бачым, што гаворка ўжо ідзе пра размяшчэнне сямі планет у экліптычнай сетцы неба (*ткацкае прыстасаванне нябёсаў*), якое паказвае, што яна была вядомая складальнікам легенды...

– Як жа ты кажаш, што кахаеш мяне і што тваё сэрца са мной? Ты тройчы ашукаў мяне.

І яна так дакучала яго сваімі словамі кожны раз, што на душы яго стала смяротна цяжка, волат-Сонца адкрыў ёй усё сваё сэрца і прамовіў:

– Я Назарэй – Хрыстос божы (*па-нашаму пасвечаны*) ад свайго зачацця. Калі астрыгчы мае валасы (*прамяні*), то пакіне мяне мая магутнасць, і я зраблюся слабым, як усе іншыя людзі.

"Даліла-Андрамеда зразумела, што зараз ён паведаміў ёй усю праўду, і выправіла за правадырамі качэўнікаў-хмар. Яны прынеслі ёй срэбра ў сваіх руках. Яна ўсыпіла волата-Сонца на сваіх каленях, паклікала слугу (*Месяца перад зацьменнем Сонца*) абстрыгчы ўсе сем космаў (*пучкоў прамянёў*) яго галавы. Ад волата-Сонца тады адступіла яго магутнасць. Яна зноў прамовіла яму:

– Качэўнікі ідуць на цябе!

Ён прачнуўся і прамовіў:

– Пайду, як і раней!

Ён не ведаў, што яго пакінуў Грамабой.

Качэўнікі-хмары схапілі волата-Сонца, выкалалі яму вочы (*адбылося зацьменне*), закавалі яго меднымі ланцугамі, і ён круціў жорны (*нябесных сфер*) у цемры. Калі яго валасы зноў адраслі, правадыры качэўнікаў сабраліся прынесьці вялікую ахвяру свайму богу – сузор'ю Рыб (*Дагону*) і павесяліцца. Яны выклікалі волата-Сонца із вязніцы і паставілі яго паміж слупамі (*мерыдыянамі*), каб ён іх забаўляў". "Увесь божы дом быў поўны мужчын і жанчын, усе правадыры качэўнікаў-хмар (*вятры*) былі ў ім, а на купале было да трох тысяч (*зорак*) глядзеўшых на аслепленага волата". Але ён схапіў два сярэднія слупы, на якіх быў зацверджаны будынак, і упёрся ў адзін правай, а ў другі левай рукой.

– Памры мая душа разам з качэўнікамі, – прамовіў ён, – і абрынуў дом на іхных правадыроў і на ўвесь знаходзіўшыся ў ім народ.

Яго браты потым пахавалі яго паміж месцам пакарання (*сузор'ем Скарпіёна і Ахвярніка*), ў магільніцы "Мірнага", яго бацькі (*новае сонечнае зацьменне: у цясніне Млечнага Шляху, (мал. 58), дзе стаіць Змеятрымальнік*) (16-31).

Такое заканчэнне мае біблейская легенда пра асілка-Сонца: паданнем пра нейкі землятрус, адбыўшыся падчас другога зацьмення Сонца, у Змеятрымальніку. Мы ведаем, што сонечнага зацьмення падчас пакарання Езуса 31 сакавіка 368 года не было, а было месяцовае. Сонечнае ж, "жудаснае", у Змеятрымальніку было ў Канстантынаполі ўжо пасьля сьмерці "Вялікага цара" 20 лістапада 393 года, за два гады да з'яўлення Апакаліпсіса.

Каб не пакідаць пытанне ў незакончаным выглядзе, я прыкладаю тут спіс усіх заходзячых і ўзыходзячых сонечных зацьменняў, дапасуючыхся да даследуемай легенды. Для сьцісласьці пазначаю іх схематычна (г. азн., напрыклад, 52-III-29 азначае: сонечнае зацьменне 52 гады нашай эры, 29 сакавіка, і г. д.) І пры гэтым даю характарыстыку[151].

Табліца XIV.

Заходзячыя і ўзыходзячыя сонечныя зацьменні ў сузор'і Андрамеды з пачатку нашай эры ў басейне Міжземнага і Пярсідзкага мораў.

Гады	Характарыстыка
32-III-19	Заходзячае зацьменне ў Індыі, перадзаходзячае ў Аравіі (71° д. і +26° ш.); фаза ў Палестыне 2"-3". Не было камет у Панне ад 1 да 71 г. нашай эры.
80-III-10.	Узыходзячае паблізу Карфагена (2° д. і +30° ш.), пасля ўзыходнае із Кіпра, паловудзённае ў Цібеце. За 5 гадоў да яго камета, ідучы да Сонца ў Рыбы із Валосся Веранікі, прайшла побач з Паннай з Ільвом (Шэ-Ке і Ма-Туан-Лін), "Полымямёт" у Ільве быў за 28 гадоў да гэтага (52 год).
228-III-23.	Ішло із Брытаніі праз Скандынавію да Паўночнага Полюса. Узыходнае ў Гішпаніі, пасьляўзыходнае ў Рыме (фаза 10"). Перад ім было 3 каметы. 1) за 10 гадоў (красавік 218 г.) яркая камета прайшла праз Вазнічага паміж Ільвом і Паннай і Геркулесам і знікла ў траўні. 2) за 6 гадаў (лістапад 222 г.) ранішняя камета паміж Паннай і Ільвом. 3) за 3 гады (снежань 225 г.) была камета паміж Ільвом і Паннай, "Палымямёт" з Ільва (*леаніды*) быў за 6 гадоў да гэтага ў 222 г.
291-III-14.	Заходзячае ў Самалі(50° д. і +70° ш.), перадзаходзячае ў Цэнтральнай Афрыцы. Было бачным як частковае, на заходзе сонца ў Месапатаміі. Перад ім не было камет.
295-III-3.	Вечаровае на Балканах, заходзячае за Уралам (46° д. і +51° ш.). Перад ім не было камет, а праз год пасьля яго ў 296 годзе пры сонцы ў Цяляці выйшла вечаровая камета із Андрамеды і прайшла побач з Ільвом і Паннай у нагах Вялікай Мядзьведзіцы. "Полымямёт" з Ільва быў за 5 гадоў да гэтага (у 290 г.).

[151] Каметы згадваю грунтуючыся выключна на кітайскіх летапісах Шэ-Кэ і Ма-Туан-Лін, так як у яўрапейскіх шмат фантазій і блытаніны ў гадах.

359-III-15.	**Перадзаходзячае колападобнае ў Грэцыі, заходзячае над Чорным морам (*36° д. і +44° ш.*). Першае дастаткова падыходзячае. Як частковае заходзячае, яно было добра бачным у Ягіпце і Месапатаміі.** Перад ім было 3 каметы: 1) *за 19 гадоў* (5 сакавіка 340 г., калі сонца было ў Рыбах, *перад святам звеставання, 25 сакавіка*), за 28 гадоў да вылічанага намі слупавання евангельскана "настаўніка", была, згодна з Шэ-Ке і Ма-Туан-Лін, ранішняя камета паміж Ільвом і Паннай, выйшаўшая ад сонца, калі яно яшчэ было ў Стралку (снежань) ці Казярогу (студзень). 2*) за 16 гадоў* (у 343 годзе), за 25 гадоў да вылічанага намі слупавання евангельскана "настаўніка", калі сонца таксама было ў Стралку, ішла згодна з Шэ-Ке і Ма-Туан-Лін ранішняя камета "7 лакцей даўжыні" белага колеру ў Панне і прайшла праз Ільва і Яслі Езуса відавочна праз Шалі і Змеятрымальніка. 3) *за 19 гадоў* да слупавання (у 349 г.) была, згодна з Шэ-Ке і Ма-Туан-Лін, яшчэ трэццяя камета яскравая, "10 локцяў даўжыні", выйшаўшая ад сонца ў Скарпіёне (у лістападзе) із-пад ног Змеятрымальніка і прыйшоўшая да ног Панны, заставалася тут пры ранішнім бачанні на працягу ўсяго каляднага перыяда. *Зоркамёт (ці полымямёт*) з Ільва (*леаніды*) быў за 22 гады да шэтага, у лістападзе 337 г., пры Самсоне-Сонцу пад Змеятрымальнікам, Сатурне ў Скарпіёне і Юпітэры ў Вадалеі. Тут поўнае астральнае апісанне легенды пра Самсона і Далілу і пра "звеставанні" пра яго ягонай маці. Іншыя даследаванні не маюць сэнсу, але для паўнаты я памяшчаю і іх.
489-III-18.	Узыходзячае колападобнае зацьменне ў Ягіпце (25° д. і +19° ш.). Перад ім ад 451 г. не было камет у Панне.
507-III-29.	Заходзячае ў паўночнай Расіі (60° д. і +58° ш.). Перад ім ад 451 года не было камет у Панне.
568-III-17.	Заходзячае каля Самалійскага берага Афрыкі (40° д. і +13° ш.). Не было відаць камет у Панне ад 541 года.
591-III-30.	Заходзячае ў Алжыры (0° д. і +28° ш.), перадзаходзячае ў Атлантычным акіяне. Не падыходзіць само і не было камет у Панне з 451 г.
721-III-1.	Заходзячае ў паўднёвым Ягіпце (28° д. і +15° ш.). Перадзаходзячае ў Бенгальскім заліве. Прад ім з 676 г. не было камет у Панне.
732-III-1.	Заходзячае ў Аравіі (54° д. і +24° ш.).Не было камет у Панне з 676 г.
749-III-23.	Узыходзячае на Балканах (22° д. і +44° ш.). Не было камет у Панне з 676 г.
751-III-2.	Заходзячае каля Мадагаскара (57° д. і -17° ш.). Перад ім не было камет у Панне з 676 г.
768-III-23.	Узыходзячае каля Мадагаскара (42° д. і -6° ш.). Бачнае ў частковым выглядзе ў паўднёвым Ягіпце і Аравіі. "Полымямёт" з Ільва быў за 2 гады да гэтага ў 766 г.
786-III-3.	Заходзячае ў Афганістане (55° д. і +31° ш.). Перад ім не было камет з 760 года.
852-III-21.	Заходзячае ў Сярэдняй Расіі (42° д. і +55° ш.), перадзаходзячае ў Германіі. У частковым выглядзе *перадзаходзячае* ў Грэцыі, Малой Азіі, Сірыі. Перад ім пяць камет: 1) *за 37 гадоў* (815) у красавіку, пры сонцы ў Авене вялікая камета паміж Ільвом і Паннай (Шэ-Ке і Ма-Туан-Лін). 2) *за 31 год* (821) у сакавіку (пры сонцы ў Рыбах) камета "у 10 лакцей даўжыні" была бачнай паміж Ільвом і Паннай. (Шэ-Ке і Ма-Туан-Лін). 3) *за 18 гадоў* (834) у кастрычніку (пры сонцы ў Шалях) камета "у 10 лакцёў даўжыні" ішла на поўнач паміж Ільвом і Паннай у Валасы Веранікі. 4) *за 15 гадоў* (837) камета Галея паказалася ў сакавіку (пры сонцы перад Авенам) у эфектным выглядзе і, паступова памяншаючыся, дайшла да Панны. Акрамя таго, пад гэтым жа 837 годам, але пазней, ад траўня да чэрвеня, той жа кітайскі летапіс Шэ-Ке двойчы паказвае на "незвычайную зорку ў вобласьці Панны". "Полымямёт" з Ільва (леаніды) быў за 18 гадоў да гэтага, у 834 годзе. **Вось другі выпадак, які дапасуе да біблейскага апісання, але без Полымямёта.**
1010-III-18.	Заходзячае паблізу Венецыі (15° д. і +45° ш.), перадзаходзячае ў паўднёвай Францыі. Перад ім не было камет з 943 года.
1075-III-19.	Заходзячае ў Індыйскім акіяне (69° д. і -10° ш.), перадзаходзячае на Мадагаскары, бачнае толькі ў паўднёвай Аравіі. За 9 гадоў перад ім (1066 г.) прайшла ў Панну із Вадалея ў эфектным выглядзе камета Галея. "Полымямёт" з Ільва (*леаніды*) быў за 3 гады да гэтага у 1072 годзе.

1112-III-29.	Заходзячае ў Месапатаміі (39° д. і +31° ш.), перадзаходзячае ў Ягіпце. За 32 гады да яго (1080 г.) у жніўні (пры сонцу ў Ільве) была камета ў Панне у “10 локцяў даўжыні”. “Полымямёт” із Ільва быў за 6 гадоў да гэтага, у 1106 годзе.
1113-III-19.	Узыходзячае каля Ягіпта (21° д. і +20° ш.), пасляўзыходзячае ў Месапатаміі. Перад ім не было камет ў Панне з 1080 года.
1122-III-10.	Узыходзячае ў паўднёвым Ягіпце (29° д. і +17° ш.), пасляўзыходзячае ў паўднёвай Аравіі. Не было камет у Панне з 1080 года.
1140-III-20.	Заходзячае ў сярэдняй Расіі (18° д. і +55° ш.), перадзаходзячае ў Германіі. Не было камет з 1080 года.

Затым не было супадзенняў аж да друкавання Бібліі Гутэнбергам каля 1450 г. нашай эры. Лічачы 852 год занадта позьнім і таму менш прыдатным, я спыняюся на 359 годзе, як на адзначаным падзеяй, якая пазней, гадоў праз 20, пачала злучацца з жыццём евангельскага "настаўніка ці навукоўцы".

Я думаю, што легенда пра Самсона – гэта адна із легенд пра Езуса, створаная на пачатку V стагоддзя нашай эры, калі дакладныя тэрміны розных дэталяў жыцця "Вялікага цара" ўжо пачалі забывацца.

Месяцовае зацьменне, як менш эфектнае, міжволі тады было заменена гэтым, як мы і бачым у Евангеллі Лукі. У першапачатковым кароткім паведамленні Марка было проста сказана: "У шэсць гадзін (*калі Езус быў на слупе*) настала цемра па ўсёй зямлі да гадзіны дзевятай... і завеса храма разарвалася на палавіны" (*г. азн. быў землятрус*). А Лука дадае сюды: "і пацямнела Сонца" (**24**, 45).

Тут жа, у міфе пра Самсона-Геркулеса, або асілка-Сонца, усе падзеі ўжо настолькі астралагізаваны, што рэальнасць праглядаецца толькі як цень, як вельмі слабы фон астральнага міфа, хаця алегорыя дакладна вытрымана. У 368 годзе адбылася трагічная падзея: слупаваньне папулярнага вучонага, якое суправаджалася месяцовым зацьменнем і землятрусам, меўшымі тое наступства што падзеі яго жыцця былі пастаўлены ў сувязь з нябеснымі сьвяцiламі і праявамі таямнічай магутнасьці падземнай прыроды. І вось у папярэднічаўшых гэтай падзеі нябесных з'явах пачалі шукаць такіх жа суадносін з яго жыццём. Каметы, якія прыходзілі ў сузор'е Панны, пачалі лічыцца звеставаннямі пра яго, сонечнае зацьменне 359 года, за дзевяць гадоў да яго пакарання і ажыўлення, замяніла сабой у Евангеллі Лукі месяцовае, а тут падставы яго гібелі былі прыведзены ў сувязь з сузор'ем Андрамеды, якая з'явілася ў гэты міфе пад імем Далілы, евангельскай Магдаліны[152], як-быццам бы ўсыпіўшай Езуса ў сябе на каленях і пазбавіўшай яго духоўнай магутнасьці.

Але як бы вы ні глядзелі на адпаведнасць легенды пра "Самс-Она" легендам пра "Вялікага цара", гэтая легенда цікавая нам тым, што вызначае позні час складання Кнігі Судзьдзяў і тлумачыць сэнс шмат якіх найменняў, якія сустракаюцца ў Бібліі. Пад імем качэўнікаў (*паводле грэцкага вымаўлення – філістымлян або палестынцаў*) тут фігуруюць сірыйцы, сімвалізаваныя ў аблоках і не задыякальных зорках, а ізраільцяне-багазмагальнікі, адпавядаючыя першым іконазмагальнікам гэтага часу, сімвалізаваны ў 12 экліптычных сузор'ях, і сам "Вялікі цар" (Езус), увасаблены ў Сонцы, уяўляецца тут бацькам наступных іканаборцаў.

[152] מגד־אל (МГД-АЛ) – божая каштоўнасць, сугучна מ־גדד־אל (М-ГДД-АЛ) – тая, якая пастрыгла бога. Падобнае параўнанне словаў па іхнаму гучанню з’яўляецца асновай сярэднестагоддзевых кабалістычных даследаванняў сутнасьці рэчаў, грунтуючыся на іхнай назве.

Такім чынам, юдаізм не папярэднічаў хрысьціянству, а развіваўся паралельна з ім, і Стары запавет Бібліі не папярэднічаў Новаму, а быў напісаны пазней яго першай кнігі Апакаліпсіс.

Мне тут не дастае месца для разглядання астральнага сэнсу астатніх легенд, уключаных у біблейскую кнігу "Суддзяў", у наступную за ёй кнігу "Самуіл" і ў I і II Кнігу Царстваў, але няхай чытач, які ведае адначасова гісторыю астраноміі і старажытнажыдоўскую мову, сам паспрабуе зрабіць гэта з таго боку гледжання, якога прытрымліваюся я, і ён знойдзе тут шырокія межы для сучаснай вольнай навукі.

Глава XII.

Прадказанне "Моцны" (Амос).

Астранамічная варажба з нагоды поўнага сонечнага зацьмення у Ільве 19 ліпеня 418 года, бачнага ў Рыме, Грэцыі і Месапатаміі перад надыходам "жыдоўскай" суботы, пры Сатурне ў Ільве і Юпітэры у Скарпіёне.

Гэта невялікае біблейскае прадказанне цікава для нас тым, што яго астранамічная аснова была паказана ўжо даўно Карнілем[153]. Гэты тэолаг справядліва адзначае, што змяшчаемая тут выказванне: "Я ўчыню заход Сонца апоўдні і азмрочу зямлю пасярэдзіне яснага дня"[154], вызначана сцвярджае пра прадказанне аўтарам паўдзённага сонечнага зацьмення. Пра гэта ж сведчыць і іншае месца: "На ўсіх вуліцах будзе плач, ва ўсіх завулках будуць казаць: “на жаль! нажаль!.." Гора жадаючым бачыць дзень бога-Грамабоя: ён змрочны, а не светлы... Ён цемра, і няма ў ім зьзяньня".

Лічачы згодна з царкоўнай традыцыяй, што Амос (што ў перакладзе азначае: моцны) быў напісаны ў 787 годзе да пачатку нашай эры ў Месапатаміі, астраномы шукалі там поўнага сонечнага зацьмення і не знайшлі ніводнага, не толькі каля гэтага часу, але і нават ад -900 да 19 траўня -556 астранамічнага года[155], калі ўпершыню поўнае зацьменне прайшло праз месапатамскі Кандзігір із Гішпаніі, прайшоўшы праз усе Міжземнае мора, ды і то не каля поўдня, а перад самым заходам сонца. Выкарыстоўваючы нацяжку, звычайную амаль ва ўсіх такіх непагадненнях гісторыі і астраноміі, зрабілі выснову, што ў дадзеным выпадку размова ідзе пра ліпеньскае зацьменне -763 г., якое праходзіла нешырокай паласой ад афрыканскага берага праз Кіпр да Каспійскага мора і нябачнае ў поўным выглядзе ні ў Яўропе, ні ў Александрыі, ні ў Палестыне, ні ў Месапатаміі, г. азн. абсалютна непрыдатнае.

На гэтым і супакоіліся, лічачы прадказанне Амоса *пацверджаным астранамічна*(!)".

Зараз, калі мы даказалі шляхам вылічэння часу псалмоў і іншых біблейскіх прадказанняў, што эпохай іх стварэння былі V і VI стагоддзі нашай эры, для нас няма ніякіх цяжкасьцей вызначць самым дакладным чынам час і гэтага прадказання, а разам з тым высветліць і ўсе яго асаблівасьці.

У самым яго загалоўку пазначана: "Словы моцнага (*Амоса*) аднаго із пастухоў Трубы (*назіральніка каметы, якая мела выгляд трубы, як і ўяўляліся*

[153] Cornill. «Einleitung in das alte Testament», § 25 sub. 2.

[154] Амас, 8, 9.

[155] Астранамічнае злічэнне гадоў на 1 год карацей гістарычнага.

шмат якія із камет у старажытнасьці, мал. 68), вымаўленыя ім пра багазмагальнікаў пад час дзён Озіі, іудэйскага цара, і па дні Ераваама (Другога), ізраільскага цара, за два гады перад землятрусам".

Вазьміце каталог камет Вільямса[156], складзены згодна з кітайскімі летапісамі, і канон зацьменняў Гінцэля[157], і вы зараз жа з іхнай дапамогай знойдзеце гэтае спалучэнне каметы і зацьмення ў раёне Міжземнага мора ў поўным выглядзе толькі ў V стагоддзі нашай эры, а да таго часу не было нічога падобнага нават ад мінус тысячнага года.

Дарэчы, нам няма патрэбы выкарыстоўваць Гінцеля або Вільямса.

Вось тут у табліцы XV мной сабраны ўсе поўныя (як патрабуецца ў прадказанні) сонечныя зацьменні, якія мелі месца каля поўдня ў басейне Міжземнага і Пярсідзкага мораў ад *мінус* 602 года. Для сцісласьці я схематызаваў іх і тут, пазначаючы спачатку год, затым (рымскай лічбай) месяц і на прыканцы – дзень месяца.

Табліца XV.

Дата	Характарыстыка
Да пачатку нашай эры	
-602-V-18.	Паўдзённае зацьменне ў Тыбеце (69° д. і +42° ш.). Бліжэйшая камета (згодна з Ма-Туан-Лін) была ў 610 годзе.
-556-V-19.	Паўдзённае над акіянам каля Гішпаніі (339° д. і +37° ш.). Бліжэйшая камета (згодна з Ма-Туан-Лін) у Стральцы ў -501 годзе.
-492-XI-24.	Каля Гішпаніі (2° д. і +37° ш.). Бліжэйшая камета (згодна з Ма-Туан-Лін) у -496 г.
-401-I-18.	Паўдзённае ў Афганістане (53° д. і +37° ш.). Бліжэйшая камета (згодна з Ма-Туан-Лін) у -432 г.
-356-II-29.	Паўдзённае каля Ягіпта (24° д. і +20° ш.). Бліжэйшая камета ў -304 г. (згодна з Ма-Туан-Лін)
-335-VII-14.	Паўдзённае каля Дамаска (37° д. і +31° ш.). Бліжэйшая камета ў -304 г. (згодна з Ма-Туан-Лін)
-302-IV-2.	Паўдзённае каля Ягіпта (23° д. і +22° ш.) Бліжэйшая камета ў -304 г. (згодна з Ма-Туан-Лін)
-241-VI-15.	Паўдзённае каля Антыохіі (35° д. і +34° ш.). Бліжэйшая камета ў -304 г. (згодна з Ма-Туан-Лін)
-173-X-10.	Паўдзённае каля Багдада (44° д. і +32° ш.). Бліжэйшая камета ў -171 г. (згодна з Ма-Туан-Лін)
-9-VI-30.	Паўдзённае каля Грэцыі (41° д. і +31° ш.) Бліжэйшая камета ў -11 г. паміж Ільвом і Паннай (згодна з Ма-Туан-Лін). Гэтая апошняя камета магчыма камета Галея, а ўсе папярэднія недакладныя. У кітайцаў тады яшчэ не існавала запісаў.
Пасьля пачатку нашай эры.	
29-XI-24.	Паўдзённае каля Багдада (2° д. і +37° ш.). Бліжэйшая камета ў красавіку 39 г. у Пегасе і Андрамедзе.
226-IX-16.	Паўдзённае ў Індыі (80° д. і +22° ш.). Бліжэйшая камета 265 г. у Касіяпеі.
301-IV-25.	Паўдзённае ў Тыбеце (60° д. і +41° ш.). Была камета ў Геркулесе ў траўні пры Сонцы ў Цяляці. Сатурн быў у Панне, Юпітэр у Казярогу. Гэта першы, хаця і малазадавальняючы выпадак (з нагоды недакладнасьці ўказанняў на рух каметы). Ды і ў Месапатаміі поўнае зацьменне было відаць тлькі каля 9 гадзін ранку, замест поўдня. Не магло ж гэта прадказанне быць напісаным у Тыбеце.
393-XI-20.	Паўдзённае ў Канстантынопалі (26° д. і +41° ш.). Узыходзячае каля Ісландыі (15° д. і +60° ш.), заходзячае ў Цэнтральнай Азіі (75° д. і +49° ш.). Перадпаўдзённае ў Венецыі. Пра камету гэтага года Шэ-Ке выказвецца: “Дзіўная зорка з’явілася (пад

[156] I. Williams. «Observation of Comets etc.». 1871 г.
[157] F. K. Ginze1. «Specieller Kanon der Sonnen- und Mondfinsternisse». 1899 г.

	Паннай) у вобласьці Гідры ў траўні і знікла ў кастрычніку". Сатурн быў у Шалях, Юпітэр таксама, Марс апісваў пятлю паміж Казярогам і Вадалеем. А само зацьменне адбывалася ў Скарпіёне пад нагамі Змеятрымальніка. **Гэта першая прыдатная дата, калі толькі мы адкінем думку, што месцам стварэння гэтага прадказання былі Месапатамія і Сірыя.**
418-VII-19.	Паўдзённае ў Рыме (17° д. і +42° ш.). Узыходзячае над Атлантычным акіянам (300° д. і +21° ш.) і заходзячае за Індастанам (87° д. і +14° ш.). Самае эфектнае із усіх класічных зацьменняў, так як было бачным ва ўсіх цэнтрах культуры і ў самой Месапатаміі ў поўным выглядзе. Яно адбывалася ў пастцы Ільва, дзе знаходзіўся і Сатурн. Юпітэр быў у Стралку, а ў Панне пад час пачынаючайся восені злавесна ззяла вялізная камета, хвост якой працягнуўся на трэцюю частку неба. **Гэта другая дата прыдатная нават да Месапатаміі.**
512-VI-29.	Паўдзённае ў Закаўказзі (44° д. і +41° ш.). Бліжэйшая камета ў 532 г.
540-VI-20.	Паўдзённае на Каўказе (46° д. і +43° ш.). Бліжэйшая камета ў 532 г.
601-III-10.	Паўдзённае каля Самарканда (51° д. і +39° ш.). Бліжэйшая камета ў 607 г. паміж Ільвом і Паннай.
646-IV-21.	Паўдзённае на Ўрале (47° д. і +49° ш.). Бліжэйшая камета ў 641 г. паміж Ільвом і Паннай.
693-X-5.	Паўдзённае ў Белуджыстане (62° д. і +25° ш.). Бліжэйшая камета ў 697 г.
812-V-13.	Паўдзённае каля Гібралтара (4° д. і +32° ш.). Бліжэйшая камета 815 г. паміж Ільвом і Паннай.
993-VIII-5.	Паўдзённае ў Белуджыстане (62° д. і +25° ш.). Бліжэйшая камета ў 989 г.
1133-VIII-2.	Паўдзённае ў Галандыі (7° д. і +52° ш.). Ішло праз Канстантынопаль у Месапатамію. У верасні камета прыйшла ў Вялікую Мядзьведзіцу. **Гэта трэццяя дата найбольш задавальняючая для Месапатаміі, так як паласа поўнага зацмення ішла ўздоўж усяго Міжрэчча пасьля паловы дня.** Але я не магу адважыцца спыніцца на ёй, маючы цалкам задаволняючыя рашэнні за 393 і 418 гады, хаця для першага даводзіцца перанесьці месца стварэння вывучаемага прадказання із Азіі ў Яўропу.

Тут выбар паміж 393, 1133 і 418 гадамі, бяспрэчна, павінен быць вырашаны на карысць апошняга.

Гэта было знакамітае зацьменне Сонца ў пятніцу 19 ліпеня 418 года, калі Сонца із сузор'я Ясляў (*зараз Рак*), пад якім згодна з царкоўным паданнем нарадзіўся евангельскі Хрыстос, пераходзіла ў сузор'е Ільва да яго Васіліска (*Рэгула*), рыхтуючыся засланіць яго сваім дыскам, але само было, так бы мовіць, часова праглынута ім. Гэтае зацьменне праходзіла шырокай паласой із паўночнай Гішпаніі праз усю Корсіку, сярэднюю Італію, Дарданэлы, да Паўночнага берага Пярсідзкага заліва, г. азн. амаль праз усю Месапатамію. Асабліва эфектным яно было ў Рыме, так як поўнае пацямненне Сонца прыпадала там менавіта на поўдзень, як і пазначана ў прадказанні. Гэта вызначае адразу і месца назірання Амоса. Яно пісалася не ў Месапатаміі і не ў Палестыне, хаця і там яно было такім жа эфектным як і ў Рыме, але пасьля поўдня.

Пра камету ж, якая суправаджала гэтае зацьменне, згадваецца не толькі ў загалоўку, але і ў тэксце, пад рознымі формамі, сапраўды гэтак жа, як і пра суправаджаўшы яго праз два гады землятрус.

"Упала, не паднімаецца больш Панна багазмагальнікаў (*Панна з'яўляецца ў ліпеньскія і жнівеньскія дні толькі перад сваім заходам*), а няма каму падняць яе (5.2)". "Ці раве Леў у лесе, калі няма яму здабычы?" (3.4). "Вось той, які стварыў Сямізор'е і сузор'е Бур, хто ператварае смяротную цемру ночы ў светлую раніцу, а дзень раптоўна азмрочвае як ноч, і раптам (*ад землятрусу*) разлівае ваду мора па твару зямлі (5.8), прамаўляе вам: "Вы пабудуеце хаты із абчосаных камянёў, а

жыць у іх не будзеце (*намёк на землятрус*), развядзеце цудоўныя вінаграднікі, а віна ад іх піць не будзеце"(5.11).

Месца пра вінаграднікі павінна быць навеяна праходжаннем каметы «Труба» каля зорачкі Вінаградарніцы (Vindemiatrix) у сузор'і Панны. У падцверджанне таго, што гэтая здагадка слушная, мы знаходзім у кітайскіх летапісах:

“У 418 годзе, 15 верасня (*калі сонца перайшло ў Панну*), з'явілася вельмі яркая камета ў вобласці паміж Ільвом і Паннай. Паступова павялічваючыся, яна дасягнула 100 локцяў даўжыні і на сваім шляху засланіла зоркі Сямізор'я (Вялікай Мядзведзіцы) і Кола Вечнай Бачнасьці (летапісы Шэ-Кэ і Ма-Туан-Лін)”

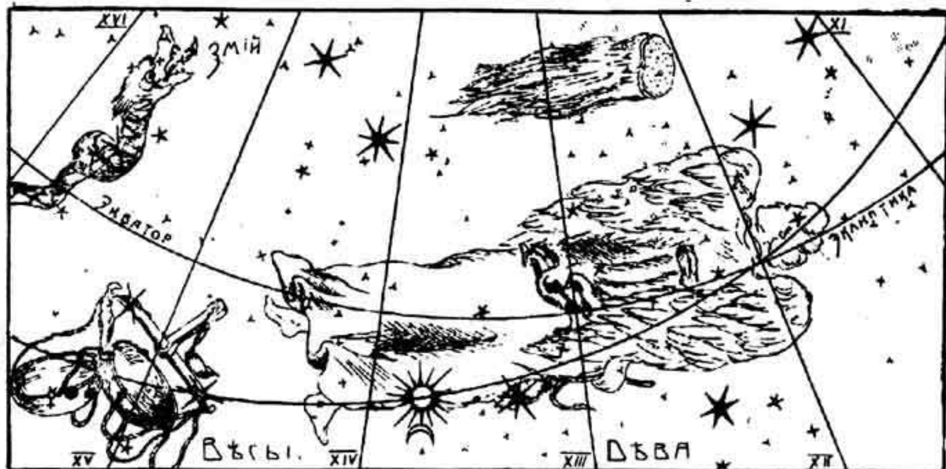

Мал. 75.
Сузор'е Панны з Сонцам і Месяцам пад яе нагамі (як апісана ў Апакаліпсісе). Налева сузор'е Шаляў і галава сузор'я Змея. Угары сузор'е Валасы Веранікі, ранейшае Пчаліны Вулей.

А ў еўрапейскіх крыніцах Рокенбахіус адносіць яе да жніўня і дадае, што следам “за ёй адбыліся шматлікія бедствы і, відаць, усе юдэі, – дадае ён, былі выгнаны із Александрыі згодна з загадам біскупа Кірылы».

Такім чынам, час стварэння біблейскага прароцтва «Моцны» не толькі сам вызначаецца з найвялікшай дакладнасьцю, але і вызначае час валадарання юдэйскага Озіі і ізраільскага Ераваама, выяўляючы іх адначасовасць з Ганорыем і Хвядосам ІІ, а разам з тым і тоеснасць царства ізраільскага з рымскім з часоў Кастуся І, а юдэйскага з – візантыйскім, пра што я падрабязна буду гаварыць у адным із наступных тамоў.

Гэтае прароцтва хаця, відаць, і моцна папоўненае пазнейшымі ўстаўкамі, але, згодна с часам свайго з’яўлення было першым пасьля Апакаліпсіса, і таму я прыводжу яго ад пачатку да канца толькі са скарачэннем шматслоўяў.

МОЦНЫ
Глава І.

1. Словы Моцнага аднаго із пастухоў Трубы (*каметы* 418 г.) якія ён прадказальніцкі вымавіў пра багазмагальнікаў у дні Озіі, цара юдэйскага, і ў дні Ераваама сына Наасава, цара ізраільскага, за два гады перад землятрусам.

2. Загрыміць Грамабой з прыдарожнай вешкі неба (*перакрыжаванне экліптыкі з экватарам, дзе на старадаўніх зорных мапах малявалася дошчачка са шляхапазначальным знакам,* мал. 76), падась свой голас са святога горада. І

заплачуць (*дажджамі*) сенажаці Пастуха (Валапаса) і высахне (*ад сонечнага жару*) вяршыня боскага вінаградніка (*сузор'я Панны*).

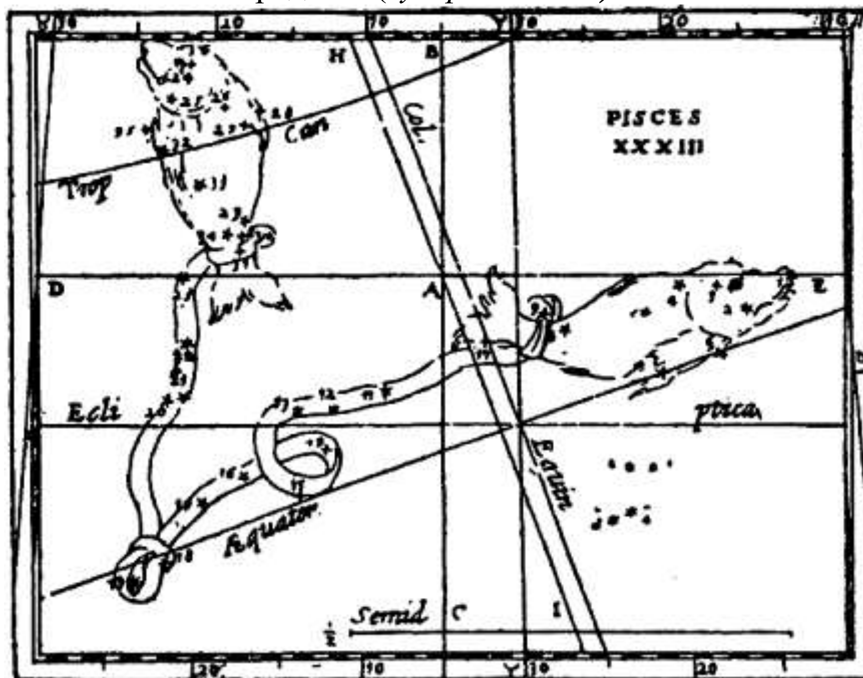

Мал. 76.
Перамяшчаючаяся з плынню стагоддзяў вясновая вешка (Сіён – па-жыдоўску, Colurus equinoctialis – па-лаціне). На малюнку яна намалявана дзвюма паралельнымі лініямі. Другі – Верхні Сіён ці калюр сонцастаянняў – праходзіць папярок гэтага раўнадзённага калюра і перасякае экліптыку ў сузор'і Двайнят. Із кнігі Грындбергера «Catalogus Veteres Affixarum longitudines cum Novis Conferens». 1609 г. (Кнігасховішча Пулкаўскай абсерваторыі.) У тэксце гаворка ідзе, верагодна, пра апошнюю вешку.

Так кажа Грамабой:

3. Тры злачынствы “Мяха Крыві” (*галава Мядузы*) я дарую яму, але не за чацвёртае, за тое, што яго жыхары малацілі ўзгорак Сведчання жалезнымі бічамі (*метэарытамі-пярсеідамі*).

9. Тры злачынствы Цара-горада[158] я дарую яму, але за чацвёртае, за тое што ён здрадзіў багазмагальнікам (*планеты*) «двайнятам» у сталіцы і не памятаў братэрскага хаўруса з імі, я пашлю полымя (*світанку*) на сьцяну Цара-

11. гарада, і пажарэ ён яго палацы. Тры злачынствы “двайнят”[159] я дарую ім, але не чацвёртае, тое, што яны пераследавалі мячом (*каметай*) свайго брата-багазмагальніка (Арыён)

Глава II.

4. Тры злачынствы богаславячых я дарую ім, але не чацвёртае, тое, што яны абкінулі закон Грамабоя

6. і зацягнуты ў зман ілжэбагамі іхных бацькоў. Тры злачынствы багазмагальнікаў я дарую ім, але не чацвёртае, тое, што яны імкнуцца, каб зямны прах быў бы на галаве ў бедных, і збіваюць паслухмяных са шляху: нават сын і бацька ходзяць да адной дзяўчыны, каб зняславіць сьвятое маё імя.

---

[158] Па-біблейску צר (ЦРБ), перароблена грэкамі ў Цір, у рускай мове гэтае слова (ЦУР і ЦАР) захавалася амаль нязменным у слове цар. Вось чаму я і перакладаю слова ЦР – Цар-горад (сузор’е Цяляці).

[159] АДУМ – Рымская імперыя. Сапсаванае АДМІ – двайняты, г. а. Усходняя і Заходняя імперыі.

11. Із сыноў вашых я выбіраў прарокаў і із юнакоў вашых – назарэяў (хрыстоў); ці не так гэта, сыны багазмагальніка?

16. А вы не слухалі іх. І вось за ўсё гэта самы цвёрды духам із асяродзьдзя адважных пабяжыць голым ў маючы адбыцца дзень!

Глава III

4. Ці раве Леў у лесе, калі няма яму здабычы? Ці падась свой голас Ільвяня са свайго логава, калі няма чаго яму злавіць (*зацьменне ў сузор'і Ільва пад Ільвянятам*[160])

5. Ці патрапіць Птушка (*Крумкач*) у пятлю на зямлі калі силок не

6. нацягнуты? Ці трубіць у горадзе Труба (*камета*) і народ не спалохаўся б? Ці бывае бедства, якога б не дапусціў

7. бог багоў? Маючы з’явіцца бог нічога не робіць, не адкрыўшы свайго намеру прадказальнікам (*астролагам*).

9. Абвясьціце ж над харомамі “Полымя кахання”[161] над харомамі Міц-Рымскай зямлі: “Збярыцеся на горы Самарыі і паглядзіце на вялікія бясчынствы (*навальніцы*) і на прыгнёт сярод яе!”

12. Але як Валапас вырывае із пасткі Ільва дзьве галёнкі ці частку вуха, так уратаваны будуць сыны багазмагальніка, седзячага ў Самарыі на кутку ложка і ў Мяшку Крыві на сярэдзіне ложка.

14. У той дзень, калі я спаганю із багазмагальнікаў за іхныя злачынствы, адсечаны будуць рогі Ахвярніка (*сузор'е Ахвярніка*) і ўпадуць (*з неба*) на зямлю. Я паб'ю Дом Зімовы (*Казярог*) разам з Домам Летнім (*Ракам*) (мал. 76 і 1), і зьнікнуць Дшчэры, Года[162].

[160] Незвычайнае падобенства з гэтым месца мы знаходзім у главе III Ераміі: “Вось падымаецца Леў са сваёй нетры» і г. д. (III. 6-8).

[161] אשדוד (АШДУД) адносіцца да сучаснай вёсачкі Эсдул ў трох мілях ад берага Міжземнага мора на шляху із Егіпта ў Палестыну. Гэтае слова азначае «полымя кахання».

[162] בתי ה-שנה (БТІ Е-ДШЕ) зараз адносіцца да сучаснай вёсачкі Эсдул ў трох мілях ад берага Міжземнага мора на шляху із Егіпта ў Палестыну. Слова гэта азначае «полымя кахання».

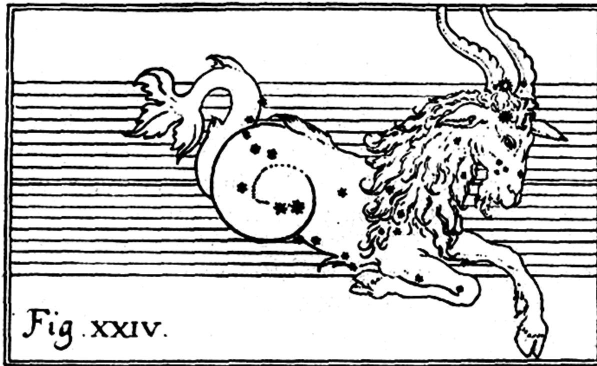

Мал. 77. Старажытны Зімовы дом сонца – сузор'е Казярога. Заштрыхаваная паласа, па якой ходзяць планеты. (Із кнігі Astrognosia XVI стагоддзя. Кнігасховішча Пулкаўскай абсерваторыі.)

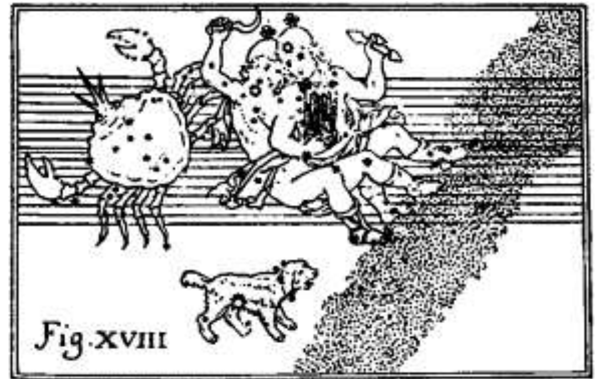

Мал. 78. Летняя стаянка сонца – сузор'е Рака (зараз яна перайменавана ў сузор'е Двайнят направа). Уніз сузор'е вялікага Сабакі і побач – Млечны Шлях (із той жа Астрагнозіі).

Глава IV

1. Выслухайце маё слова, цялушкі каля колазварота (*планеты*), што на Самарыйскай гары!

2. Вечнаісны Аданіс кляўся святасьцю сваёй, што вось прыйдуць на вас дні, калі павязуць вас на Караблі і нашчадкаў

4. вашых на рыбацкіх лодках. Ідзіце ў «дом божы» (*да сузор'я Ахвярніка*) і грашыце; прыносьце вашы ахвяры хоць кожную раніцу і вашы дзесяціны хоць кожныя тры дні.

9. Я пашкоджваў ваш хлеб іржой і бляклaсьцю непагодзі. Вусень пажырала шмат вашых садоў.

11. Я выбляў сярод вас пагібель, як у Садоме і Гаморы (*Стабіі і Геркулануме*), і вы зрабіліся як галавешка, выхапленая із пажарышча навальніц; але ўсё-такі не вярнуліся.

12. Падрыхтуйцеся ж да сустрэчы бога!

14. Вось той, які стварае горы і выбляе вецер, абвяшчае зараз “двайнятам”, што ён надумаў: ён ранішняе святло ператварае ў змрок і топча нагамі зямныя вышыні; імя яму – вечнаіснуючы, бог нябесных ваяроў.

Глава V

2. Упала, не паднімецца больш Панна багазмагальнікаў (*камета ў Панне*), яна скінута на зямлю, і няма каму падняць яе;

3. Так паведамляе бог-Грамабой: “горад, выстаўляючы тысячу ваяроў, застанецца толькі з сотняй і выстаўляючы сотню, застанецца з дзесяткам належачых да дома багазмагальнікаў.

5. Не звяртайцеся ў “божы дом”, не наведвайце “кола” (*экліптыкі*) і не вандруйце да калодзежа сямі: “кола” пойдзе ў палон, а “божы дом” ператварыцца ні ў што.

8. Той, які стварыў Сямізор'е і сузор'е Бур, які ператварае сьмяротную цемру ў яскравую раніцу, а дзень раптам азмрочвае як ноч і раптам (*ад землятрусу*)

11. разлівае ваду мора па твару зямлі, кажа вам: “Вы пабудуеце хаты із абцёсаных камянёў, а жыць у іх не будзеце, разьвядзеце цудоўныя вінаграднікі, а віна ад іх не будзеце піць (камета *з'явілася каля зоркі Вінаградарніца*).

16. На ўсіх вуліцах будзе плач, і на ўсіх завулках пачнуць казаць:

18. “На жаль! на жаль!”

19. Гора ўсім, жадаючым бачыць дзень прыходу бога-Грамабоя: ён змрочны, а не светлы. Ён падобны да таго, як калі б хто-небудзь збег ад Ільва і схоплены быў Мядзведзіцай, які прыйшоў бы дадому, і абапёрся рукой на сьцяну а яго ўкусіў бы Змей. Хіба не змрочным будзе гэты дзень, а светлым?

20. Ён – цемра, і няма ў ім зьзяньня.

25. Хіба падносіў ты мне ахвяры і хлебныя дарункі ў пустыні на працягу сарака гадоў, дом багазмагальнікаў? (*З часу сьмерці Вялікага цара ў 378 г. да зацьмення 418 гады прайшло 40 гадоў*). Не! Вы прынялі палатку цароў (МЛКІМ) і зорку бога вашага Сатурна[163]. За гэта я перасялю вас далёка за «Мех Крыві».

Глава VI.

3. Гора тым, якія дзень бедства лічаць далёкім, ляжаць на канапах са слановай косткі і брынькаюць на гуслях, думаючы, што па-майстэрску валодаюць музычным інструментам, як

7. закаханы! Зараз пойдуць яны ў палон паперадзе палонных,

11. і скончыцца вялікая радасьць сьпешчаных. Будучы бог дась загад і ўразіць вялікія дамы расколінамі, а малыя трэшчынамі.

Глава VII.

1. Тры бачанні паведаміў мне Адоніс:

2. Вось, стварыў ён саранчу на пачатку росту другой травы, пасьля пакосу для цара. Калі яна пачала есьці траву на зямлі, я прамовіў: “Божа! памілуй якавітаў: чым будуць

3. жыць яны без травы?” І злітаваўся Грамабой і адмяніў свой прысуд, сказаўшы: “Не будзе гэтага!”

4. Вось ён абвясьціў, каб полымя, зжэршы вялікую

5. бездань, зжэрла таксама і палеткі. Я прамовіў: "Божа! Спыні полымя, малю цябе! Чым стане якавіт? І без таго ўжо

6. ён малы”. І злітаваўся Грамабой і адмяніў свой прысуд, прамовіўшы: “Не будзе і гэтага!”

7. Вось ён стаў на стромкай скале, і ў руцэ ў яго сьвінцовы адвес (*камета 418 года ў Змеятрымальніку*). І ён

8. прамовіў мне: "Што ты бачыш, Моцны?» Я адказаў: “Адвес”. А ён прамовіў: “Я павешу правілы сярод майго народа-

9. багазмагальніка: не буду больш цярпліва ставіцца да яго. Я паўстану з мячом (*каметай*) супраць дома Ераваама”.

А затым наступны рэдактар гэтай кнігі дадае, відавочна ўжо ад свайго імя:

---

[163] כיון (КІУН) – планета Сатурн, Keivan па-арабску і на-фарсі, а ў перакладзе 70-і – Пайфан, чамусьці перароблены па-руску ў Рэмфана. У 418 годзе Сатурн быў у сузор'і Ільва, а Юпітэр у Скарпіёне.

10. Тады “Моцны божы”, святар у “Доме бога” паслаў да Еравaама цара багазмагальніка, паведаміць: «Моцны вырабляе абурэнне супраць цябе; не можа зямля

12. пераносіць усіх яго слоў. А самому Моцнаму паведаміў:

13. “Празарлівец! Выдаліся ў зямлю богаслaвячых, кармісь там і павучай, а ў “Доме бога” больш не выказвайся, таму што ён святыня цара і царскае жыллё.

4. Моцны адказаў яму: «Я пастух і збіраю сікаморы, але бог-Грамабой узяў мяне ад статку авечак, і прамовіў:

3. “Ідзі, прадказвай на мой народ. І вось за тое, што ты (*Моцны*) выказваешся: не прадказвай на багазмагальнікаў, жонка твая будзе распуснічаць ў горадзе, сыны і дочкі загінуць ад мяча, зямля твая будзе падзелена межавой вяроўкай, а багазмагальнікі абавязкова будуць выселены са сваёй зямлі”.

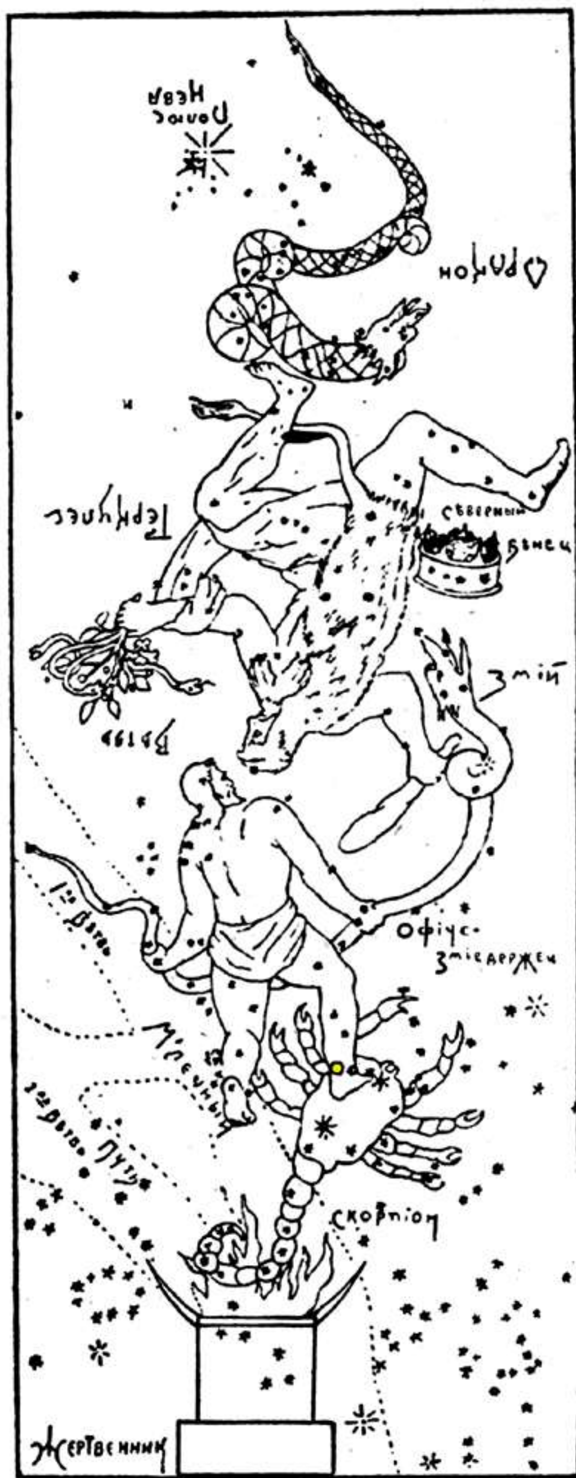

Мал. 79. Сузор'і паміж полюсам экліптыкі ў сузор'і Дракона (наверсе) і нябесным Ахвярнікам (унізе). Над ахвярнікам Скарпіён ў адгалінаванні Млечнага Шляху, пад ім Змеятрымальнік трымае змея, які адкрывае пастку на нябесны Вянок, а вышэй Геркулес, які збівае дубінай змей і топча Цмока.

Глава VIII.

Пасьля гэтага апавяданне зноў працягваецца ад імя аўтара:

2. «Такое бачанне даў мне Адоніс:

1. Вось (*на небе*) кошык з переспеўшымі пладамі. "Што ты бачыш?” – спытаў ён у мяне. – “Кошык з пераспеўшымі

13. пладамі (*камету*)”. А ён адказаў мне: “Прыйшоў канец

11. майму народу – багазмагальніку! Шмат будзе трупаў, на кожным месцы будуць кідаць іх, моўчкі”.

Вось вы (*няверуючыя*) сцвярджаеце: “Калі пройдзе гэты маладзік (*без зацьмення*), мы пачнем прадаваць хлеб і пасьля суботы (*звярніце ўвагу, - што зацьменне 18 ліпеня 418 г. было пасьля поўдня ў пятніцу, а жыдоўская субота пачыналася ў пятніцу ж у 6 гадзін вечара*), паменшым мерку, павялічым кошт і будзем крывіць няправільнымі шалямі”. Але бог-Грамабой клянецца славай Якава (*навучыўшыся прадказваць зацьменні*): "Не забуду на-стагоддзі

10. такіх спраў! Захвалюецца ўся зямля і будзе паднімацца

9. і апускацца, як Міц-Рымскае возера! Я ўчыню захоп сонца апоўдні, і азмрочу зямлю сярод сьветлага дня.

8. Я перातвару ваша сьвята ў смутак і ўсе песні вашыя у плач. Я ўскладу

3. Вось наступаюць дні, калі я пашлю на зямлю не патрэбу ў хлебе, не смагу ад недахопу вады, а смагу чуць словы Грамабоя.

4. У той дзень будуць пакутаваць ад смагі ведаў выдатныя дзяўчыны і юнакі, якія прамаўляюць зараз: “Няхай жыве бог Дан! Ды квітнее шлях да калодзежа Сямі!”.

Глава IX

2. Я бачыў Адоніса (*Змеятрымальніка*) над ахвярнікам (мал. 79), і ён паведаміў мне: “Разбі ўпрыгожванне над брамай, каб патрэскаліся вушакі і зваліліся на галаву ўсіх! Не ўцячэ ў іх ніхто із бягучых, і не ўратуецца ў іх ніхто, жадаючы

1. выратавацца *(землятрус 420 года*). Хоць бы яны зачыніліся ў апраметную, і адтуль рука мая возьме іх; хоць бы

16. ўзышлі на неба, і адтуль я скіну іх. Хоць бы яны схаваліся на вяршыні божага Вінаградніка, я і там знайду і вазьму іх; хоць бы яны затаіліся ад маіх вачэй на дне мора, я і там загадаю Марскому Змею (*сузор'е*

15. *Гідра-Марскі Змей*) уразіць іх. І калі яны пойдуць у палон да сваіх ворагаў, то я загадаю мойму мячу (*камеце 418 года*) і там забіць іх.

5. Бог магутнасьці дакранецца да зямлі, і яна растане, і заплачуць усе жывучыя на ёй. Уся яна захвалюецца як мора і апусьціцца

6. як Міц-Рымскае возера. Ён зладзіў свае жылля на нябёсах і зацвердзіў сваё скляпенне на зямлі; ён кліча марскую ваду і залівае ёй паверхню зямлі – вечнаісны імя яму!

7. «Ці не такія вы для мяне, сыны багазмагальніка, як і сыны эфіёпаў? – кажа Ён. – Ці не вывеў я вас із Кіра?”

8. Вось, вочы бога накіраваны супраць грэшнага (*рымскага*) царства, і ён зьнішчыць яго з твару зямлі.

9. Ён пастанавіў: “раскідаю дом багазмагальніка паміж усімі народамі, як рассыпаецца збожжа ў рэшаце, і ніводнае не ўпадзе на зямлю. Але ён адновіць упаўшую палатку Любаснага, зараўнае ў ёй шчыліны і наладзіць яе, як у старажытныя дні (*г. а. легенда пра Давіда ўжо лічылася*

12. *старажытнай*), каб знайшлі маючага з’явіцца бога народы, паміж якімі абвесьціцца яго імя.

13. Наступяць дні, калі горы будуць струмяніць салодкі сок і пагоркі будуць арашацца ім”.

* * *

Такім з’яўляецца біблейскае прадказанне «Моцны» (Амос), якое я тут прывёў у скарочаным перакладзе з жыдоўскай мовы, пазначыўшы сэнс уласных імёнаў. А скараціў я толькі частыя паўтарэнні адных і тых жа выказванняў па некалькі разоў, якія замінаюць складнасьці чытання.

Апошнія радкі тут ўяўляюць сабой пазнейшую прыпіску, але сярэдняя асноўная частка прадказання сапраўды напісана ў V стагоддзі і прытым у Рыме. Зацьменне 418 года мела там дзіўны выгляд, яно адбывалася ў пастцы сузор'я Ільва, і скарга святара Еравааму II, якога даводзіцца тут атаясаміць з Ганорыем, валадарыўшым у той час (імя Ераваам азначае проста “заступнік народа”), прама паказвае на гэта. Адсюль жа легенда пра немейскага ільва, праглынаючага сонца і забітага Геркулесам, адсюль жа легенда пра здраду Ісусу Юды Іскарыёта. Слова Іскарыёт (АЙШ-К-АРІЕ) азначае муж-як-леў, а таксама муж-арыянін, бо слова арыянін азначае львовец, а ў перакладзе на лаціна-грэцкую мову лявіт, ад leo-леў. Адсюль жа, верагодна, паходзіць і французскае імя Луі (Louis) – Людовік, першапачаткова меўшае значэнне лявіт.

Глава XIV.
Кім былі жыды ў старажытнасьці і кім былі біблейскія багі Іеве (Іегава), Саваоф і Элаім?

Для таго каб зразумець для сябе, менавіта што ў Бібліі разумеецца пад словам жыд (ЭБРІ), разгледзім нешматлікія выпадкі, у якіх яно там ўжываецца. Гэта не цяжка зрабіць карыстаючыся існуючымі ў тэалагічнай літаратуры спецыяльнымі альфабэтнымі ўказальнікамі ўсіх біблейскіх слоў[164]. Вось яны ўсё сабраныя ў прыкладзенай тут табліцы XVI.

ТАБЛІЦА XVI

Пералік усіх нешматлікіх выпадкаў, дзе слова жыд, жыдоўка ці жыдоўства сустракаецца ў Бібліі і ў Евангеллях.

Кніга	Быцця: **14**.13; **29**.14; **41**.12; **40**.19; **43**.32 – пяць разоў
Кніга	Выхад: **2**.11; **2**.6,13; **3**.18; **5**.3; **7**.16; **9**.1,13; **10**.3 – сем разоў.
Кніга	Лявіт – ніводнага разу.
Кніга	Лічбаў – ніводнага разу.
Кніга	Другі закон – ніводнага разу.
Кніга	Суддзяў – ніводнага разу.
Кніга	Самуіл I: **4**.6,9; **13**.3,19; **14**.11,21; **29**.3 —чатыры разу.
Кніга	Самуіл II – ніводнага разу[165].
Кніга	Мелехі (Правадыры)I – ніводнага разу.
Кніга	Мелехі (Правадыры) II – ніводнага разу.
Кніга	Макавеі (Молаты) – ніводнага разу[166].
Прыморскія аповесьці Мораў (Параліменон) I – ніводнага разу[167].	
Прыморскія аповесьці Мораў (Параліменон) II – ніводнага разу.	
Кнігі	Руф, Эсфір, Юдыф, Тавіт, Іаў, Псалмы, песьня Песьняў, Эклезіаст, Прыпавесьці Саламона, Прамудрасць Саламона і Прамудрасць Ісуса, Сына Сірахава – ніводнага разу.
Кніга	Ісайя – ніводнага разу.
Кніга	Ерамія: 34,9,14 —двойчы, амаль побач.
Кніга	Езекііл – ніводнага разу.
Кніга	Данііл – ніводнага разу.
Кніга	Ёна: 1,9 —адзін раз.
Кнігі	Амас, Аўдзій, Авакум, Варух, Захарыя, Іані, Міхей, Малахія, Навум і Сафонія – ніводнага разу.
Евангелле	Марка – ніводнага разу.
Евангелле	Мацвея – ніводнага разу.
Евангелле	Лукі – ніводнага разу.
Евангелле	Яна – ніводнага разу.

[164] Гл. «Сімфонію Старога і Новага Запавету» (сінодзкае выданне), ці слоўнік Cruden'a пры «Polyglot Bible», выд. S. Bagster'a. Лондан.

[165] Дзве кнігі «Самуіл» і дзве кнігі «Правадыры» па-грэцку і па-славянску названы I, II, III і IV кнігі Царстваў. Гэта цалкам няправільна. Па-жыдоўску абедзве першыя кнігі маюць назву «Самуіл» (г. азн. чуючы бога, тое ж, што і Сімяён), а дзьве іншыя – «Правадыры» (МЛКІМ).

[166] Кніг Макавеяў няма на габрэйскай мове. Ёсць толькі па-грэцку і ў лацінскім перакладзе з грэцкага (ці наадварот).

[167] Прыморскія аповесьці (ДБРІ Е-ІМІМ) даволі слушна названы па-грэцку – Параліпаменон, але няправільна па-лаціне – Летапісы.

ТАБЛІЦА XVII

Месцы, дзе ў Бібліі ўжыта слова ГЕБР (הבר) (ХыБыР) сугучнае са словам габрэй (hebraeus).

1) У Кнізе Быцця (46.17) Гебр пазначаны пры пераліку родапачынальнікаў народаў і сектаў як сын Берыі (בריעה), унук Асіра, праўнук Ёсіфа, пра-праўнук Ізраіля-богазмагальніка, пра-пра-праўнук Ісака і пра-пра-пра-пра-праўнук бацькі Рыма (Аб-Рэма).
2) У Кнізе Суддзяў: 4.11,17; 5.24 (у сэнсе наймення адной прыватнай асобы).
3) У Кнізе «Марскія Аповесьці» (па-грэцку – Параліпаменон, па-лаціне – Хронікі), у кн. I. 7,31 прабацька Гебр, ці Хебр, таксама паказаны як сын Берыі, унук Асіра, праўнук Ёсіфа і г. д. згодна з Быццём
У гэтай транскрыпцыі слова Гебр больш нідзе не згадваецца ў жыдоўскай Бібліі. А па-грэцку яно згадваецца толькі раз: у Евангеллі Лукі (3,35). Але ж Гебр паказаны ўжо не нашчадкам бацькі Рыма (Аўраама), а яго продкам – пра-пра-пра-прадзедам.

Перш за ўсё, мы са здзіўленнем заўважаем, што слова *ж ы д* ніразу не ўжываецца ў найбольш старажытных і значных біблейскіх кнігах. Яго цалкам не існуе ў такіх як: Лявіт, Лічбы, Другі закон. Яго няма ў біблейскіх гістарычных кнігах "Мелех" (няправільна названых у грэцкім перакладзе 3 і 4 кнігамі Царстваў), няма ў кнігах "Прыморскія Аповесьці" (па-грэцку – Параліменон). Яго няма ў Евангеллях, няма ў Псалмах, няма ў прыпавесьцях і ў біблейскай белетрыстыцы, як кнігі: Эсфір, Рут, Юдзіф, Тавіт, Песьня Песьняй і г. д. Яго няма нідзе ў прадказальнікаў, за выключэннем аднаго разу ў нязначным апавяданні пра Ёну. Калі маракі, якія пажадалі кінуць яго ў мора падчас буры, спыталі: якога ён народа? Ён адказваў ім: я жыд (ЕБРІ), шануючы Грамабоя, бога нябёсаў, стваральніка неба і зямлі (Ёна 1, 9). Ды яшчэ ў Ерам-Іі словы "жыд і жыдоўка" выкарыстаны ў сэнсе рабоў: "і было слова Грамабоя Ерам-Іі, каб кожны вызваліў на волю раба свайго і рабыню сваю, жыда і жыдоўку, каб ніхто не трымаў у рабстве брата свайго, багаслявячага"(Яр. **34**, 9). Адзінкавыя выпадкі ўжывання гэтых слоў у прадказальнікаў і іхны тлумачальны сэнс прымушаюць думаць, што нават і гэта – сярэднестагоддзевыя дадткі каментатараў.

У 2-й кнізе Саму-Іла жыдоў таксама нідзе няма, а што да 1-й кнігі, то гэта слова там ўжыта толькі ў чатырох выпадках. Перш за ўсё "валацугі" (па-біблейску "Філістымы") чатыры разы пагардліва называюць "багазмагальнікаў": "Навошта тут гэтыя жыды?" – кажуць яны. "Праз што такія гучныя крыкі у табары жыдоў?" – пытаюцца яны пазней. "Падмацуйцесь і будзьце мужнымі, каб не ператварылі ў рабоў вас жыды, як яны заняволены вамі?" (**4**, 6-9).

Потым у главе XIII такім жа імем называе "багазмагальнікаў" і Саўл, кажучы: "хай чуюць гэта жыды", але ў наступным радку аўтар зноў кажа ад сябе: і ўсё "багазмагальнікі" пачулі пра гэта (**13**, 3). Потым трохі далей у кнізе "Саму-Іл" гаворыцца, што "не было каваля ў зямлі "багазмагальніка", так як заняволіўшыя іх, прышэльцы, пастанавілі, каб жыды не рабілі сабе ні мяча, ні дзіды" (**13**, 19).

Затым у XIV главе зноў "валацугі" называюць багазмагальнікаў жыдамі: "Вунь жыды выходзяць із цясьнін, у якіх хаваліся, – кажуць яны" (**14**, 11). "І жылі жыды паміж валацугамі" (**14**, 21), – заўважае аўтар ужо ад сябе, калі ў гэтых адзіных чатырох згадках мы не маем справу з пазнейшымі дадаткамі перапісчыкаў.

А гэта мімаволі прыходзіць у галаву, таму што ў той жа самай кнізе мы знаходзім слова *багазмагальнікі (ізра-эль)*, якое служыць для пазначэння таго ж самага грамадзкага пласта ў перамешаным насельніцстве краіны, ўжытым каля трыццаці разоў, а ва ўсёй Бібліі больш за 1000 разоў. Эпітэт *багазмагальнікі* ў дачыненні да згаданага пласта насельніцтва, які жыў асобна сярод іншых

іншаверніцкіх слаёў, пазначаў, вядома, не іхную барацьбу з самім стваралькам сусвету, як гэта спрабуе паказаць нам адно наіўнае месца Кнігі Быцця (32, 28) пра начную барацьбу Якава з богам, прыдатнае толькі для чытання малым дзецям. Яно пазначае змагароў з паганскімі багамі і іхнымі выявамі ў статуях і на абразах у імя нерукатворнага адзінабожжа, г. азн. назва *багазмагальнікі* (ізра-эль) азначала тады не расу, а пэўны накірунак тагачаснай рэлігійнай думкі.

А вось выпадкі, дзе слова "жыд" ужыта ў Кнізе Быцця.

1) "У чатырнаццатым годзе прыйшоў Кэдарлемер (КДРЛ-ЭМР) і цары, якія былі з ім[168] (**14**, 5) да крыніцы Кадэс і ўзялі ўсю маёмасьць Садома (СДМ) і Гаморы (ЭМРЕ) і Лата (лаціняніна), жыўшага ў Садоме (*відаць, у Стабіі блізка ад Везувія*). Але адзін із ўцекачоў із палону апавясьціў пра гэта "Бацьку Рыма", жыда. "Бацька Рым" пагнаўся за паланіўшымі і вярнуў Лата (лаціна) і маёмасць яго і яго народ"(**14**, 5-16).

2) "Жонка царскага вяльможы звярнула свае погляды на Язэпа, схапіла яго за накідку і прамовіла: "ляж са мной!", але ён пакінуў накідку ў яе руках і выбег прэч. Яна пакінула ў сябе накідку да вяртання свайго чалавека і паведаміла: "раб, жыд, якога ты прывёў да нас, прыйшоў зняславіць мяне..." "І ўзяў Язэпа яго гаспадар і заняволіў у цямніцу"(Быццё, **39**. 7-20).

Акрамя таго, на заканчэнні гэтай легенды сказана, што калі Ёсіф, стаўшы пасьля свайго вызвалення із вязніцы першым саноўнікам вярхоўнага правадыра міц-рымцаў, частаваў прыехаўшых да яго бацьку і братоў урачыстым абедам, "то яму падавалі асобна, і ім асобна, і міц-рымцам асобна, таму што агідна для міц-рымцаў есьці хлеб разам з жыдамі"(**43**, 32).

Такім чынам, ва ўсёй Кнізе Быцця слова жыд (ЭБРІ) ўжываецца, уласна кажучы, толькі ў дачыненні да братоў Язэпа і прытым таксама з пазначэннем, што да "жыдоў" *ужо ў гэты час пагардліва ставіліся* нейкія іншаверныя народы да таго, што з імі не лічылася прыстойным нават абедаць за адным сталом. А гэта ніяк не магло быць да пачатку сярэдніх стагоддзяў, калі некалькі адзінабожных сектаў сапраўды пачалі да такой ступені варагаваць адна з другой, што ўжо не ждалі мецъ паміж сабой нічога агульнага. Хай нават гэтыя міц-рымцы былі толькі пануючым класам у Ягіпце, які меў назву па-копцкі Хемі або Хм (ХыМ), гэта ніколькі не перамяняе сутнасць справы. Калі б з Язэпам абедалі тады язычнікі, то яны пакланіліся б усім багам, у тым ліку і "ствральніку сусвета" і не пагрэбавалі б нікім.

А дадатак эпітэта ЭБРІ да імя бацькі-Рыма (АБ-РМ) у XIV главе Быцця паказвае толькі на тое, што слова "эбрі" (перасяленец) служыла найменнем заснавальніка Рымскай імперыі.

Вось і ўсё, што гаворыцца ў Кнізе Быцця пра жыдоў.

Крыху больш за тое мы знаходзім і ў кнізе "Зыход", г. азн. у зборніку легенд пра Майсея і Арон, пры гэтым адзначым, што слова "Майсей" ў перакладзе на нашу мову азначае "ахрышчаны вадой", або "выратаваны", і з'яўляецца эпітэтам, а не дадзеным бацькамі ўласным найменнем.

Вось кожнае із сямі месцаў, дзе там ўжываецца слова "жыд":

Валадар міц-рымцаў загадаў (*падобна евангельскаму "Іраду"*) акушэркам жыдовак: "Назірайце пры нараджэннях. Калі будзе ў іх сын, дык аддавайце яго на

[168] עברי (ЭБРІ)—перасяленец, валацуга.

сьмерць" (Зыход **1**, 14, 16). "Але бабкі адказалі яму: "Жыдоўскія жанчыны не так, як міц-рімкія: яны нараджаюць раней, чым да іх прыйдзе акушэрка" (Зыход **1**, 19).

Потым распавядаецца, як маці вялікага пасвечанага (Майсея), каб выратаваць сваё дзіця, пусціла яго ў кошыку па рацэ перад прыходам туды дачкі "доўгавалосага" ("ПАРЭ"). Заўважыўшы дзіця, якое плавае ў кошыку па рацэ, яна прамовіла: "гэта із жыдоўскіх дзяцей" (Зыход **2**, 6).

Потым, пасьля апавядання пра тое, што Майсей быў выхаваны як міц-рымец, паведамляецца: "Майсей пабачыў аднойчы, што міц-рымец б'е аднаго жыда із яго братоў". "Ён забіў міц-рымца і закапаў яго ў пясок. Калі ж ён выйшаў на другі дзень, то пабачыў, як сварацца два жыды (**2**, 6, 11, 13). Выявілася, што яны ўжо ведаюць пра ўчынак Майсея. Спалохаўшыся, ён збег у Мадзіну (МДІНУ), але там бог, які зьявіўся яму ў паўночным ззянні (*вянку із цярноўніка*), прамовіў яму: "Ідзі да "доўгавалосага"[169] са старэйшынамі багазмагальнікаў і скажы яму: "Мы маем жаданне пайсьці ў пустыню на тры дні, каб прынесьці ахвяру богу жыдоў". (**6**, 3). Але, нягледзячы на гэтыя словы, "доўгавалосы" не пусьціў заняволеных ім людзей, і бог зноў сказаў свайму пасвечанаму: "Паведам яму яшчэ: бог жыдоў выправіў мяне да цябе паведаміць: пусьці народ" (7, 16). А калі і на гэты раз "доўгавалосы" не пусьціў, то бог трэцці раз паўтарыў той жа загад. "Так кажа Маючы З’явіцца бог жыдоў: пусьці народ мой здзейсніць мне служэнне" (**9**, 1, 13). Потым бог загадаў, перш чым прызначыць апошняе пакаранне міц-рымцам за паняволенне яго народа, зноў паведаміць "доўгавалосаму": "Так кажа Грамабой, бог жыдоў: "да якога часу ты не будзеш схіляцца перада мной? "(10, 3).

Ні ў якім іншым месцы Біблії, акрамя гэтай размовы вялікага пасвечанага з доўгавалосым патрыярхам міц-рымцаў, біблейскі бог не называецца богам жыдоў. Ды і ў гэтых выключных выпадках мы не заўважаем, каб пад імем "эбрі" мелася на ўвазе асобная нацыя альбо народ, які мае ў Азіі аднайменную з сабой зямлю, падобна таму, як армяне маюць Арменію, персы – Персію, арабы – Аравію і г. д. Адзіныя дзьве зямлі, аднайменныя з эбрамі (жыдамі) – гэта старажытная заходняя Іберыя, г. азн. Гішпанска-Партугальская паўвыспа, жыхары якога, сапраўды, мелі назву іберы, ды ўсходняя Іберыя (Арменія з Грузіяй), апісаная ў семнаццаці-кніжнай геаграфіі, прыпісанай выдаўцамі аўтару пачатку хрысьціянскай эры "Косавокаму" (Страбон) і маючайся толькі ў выданнях кнігадрукавальнай эпохі, але не ў рукапісах.

Згодна з гэтымі двума Іберыямі "Касавокага" за родапачынальнікаў жыдоў даводзіцца лічыць ці гішпанскіх маўраў, ці частку армян, якія некалі запазычылі арабскую культуру. Арамейская мова, на якой напісаны некаторыя кнігі Біблії, у тым ліку ўвесь "Даніїл", збольшага захавалася ў Сірыі і да гэтага часу, як адна із гаворак арабскай мовы, пераіначаннем якой з’яўляецца мова астатніх біблейскіх кніг, якую мы і называем зараз "старажытнажыдоўскай мовай", падобна таму, як лацінскай мовай мы называем сярэднестагоддзевы жаргон старажытна-італьянскай мовы, а грэцкай класічнай такі ж сярэднестагоддзевы жаргон старадаўняй элінскай мовы.

Згодна са сваім вымаўленнем і паходжаннем дайшоўшая да нас біблейская мова павінна быць аналагічнай сучаснаму нямецкаму жаргону польскіх жыдоў.

---

[169] Слова ברעה (ФРЭЕ) перароблена перакладчыкамі ў «Фараон», але ў ягіпецкай іерогліфіцы такога слова не існуе. Цар Ягіпта там мае назву сутэн (султан) ці «шэф» шэф, шэіх. Па-жыдоўску ФРЭЕ азначае – распушчаныя валасы, даўгагрывы, як я і пераклаў гэтае слова, нідзе пакуль не лакалізуючы Мадзіну і Міц-Рым (МЦ-РІМ), атаясамляемы тэолагамі без доказаў з Ягіптам.

Лічыць яе за сапраўдную першабытную мову, ад якой адгалінавалася арабская, гэтак жа неасьцярожна, як лічыць сучасную нямецкую мову за пазнейшае адгалінаванне польска-жыдоўскай.

Пра існаванне *асобнай* жыдоўскай мовы ў старазапаветнай Бібліі не гаворыцца ні слова. Па-грэцку ж пра яе згадваецца два разы ў Апакаліпсісе (**9**, 11; **16**, 16), чатыры разы ў Евангеллі Яна (**5**, 2; **9**, 13; **17**, 20) і адзін раз у Евангеллі Лукі (**23**, 38), але заўсёды як тлумачэнне да ўжытага там і нярэдка перарobленага арабскага наймення. Так, напрыклад, у Евангеллі гаворыцца: "Ёсць у Ерусаліме купальня, называная *па-жыдоўску* Віфезда" (Ян **5**, 2), або "і быў над ім (*слупаваныым Езусам*) надпіс, напісаны словамі грэцкімі, рымскімі і жыдоўскімі: "Гэта цар богаслаўцаў" (Лука **23**, 38).

Калі мы дапусьцім, што гэта толькі тлумачальныя надпісы сярэднестагоддзевых перапісчыкаў да мясцовых палестынскіх назваў, дзіўна гучаўшых ў іхных вушах, то прыйдзем да высновы, што назва *жыдоўская мова* ўвайшлі ва ўжыванне для пазначэння спецыфічнай варыяцыі арабскай мовы толькі пад час хрысьціянскай эпохі. Толькі ў параўнальна вельмі позняй сярэднестагоддзевай кнізе "Здзяйсненні" гаворыцца (**21**, 40 і **22**, 2), што аднойчы "апостал Павел" у Цэзарыі вымавіў сабраўшамуся натоўпу прамову на жыдоўскай мове, але згодна са зместам ўся гэтая прамова мае характар сярэднестагоддзевай прыдумкі, тым больш што ў той час, да якога адносіцца прамова Паўла нават самімі тэолагамі (І стагоддзе нашай эры), "жыдоўская мова", як размоўная, лічыцца цалкам не існаваўшай. Сучасныя гебраісты, якія адстойваюць яе глыбокую старажытнасць і натуральнае паходжанне сцвярджаюць, што яна была канчаткова і паўсюдна, нават у Палестыне, "выцеснена арамейскай" за чатыры стагоддзі да пачатку нашай эры.[170]

Г. азн. як у "Здзяйсненнях", так і ў Евангеллях жыдоўскай мовай называецца арамейская або, магчыма, арабская мова. Толькі на іх і маглі ў той час яшчэ весьціся ў народзе размовы і існаваць агульназразумелыя назвы мясцовасьцей. Ніводнаму падарожніку па сучаснай Італіі не прыйдзе ў галаву напісаць: каля Неапаля ёсць гара, званая па-латыні "Везувій", або загаварыць там з італьянскім натоўпам не па-італьянску, а па-латыні. Сапраўды ў такім жа становішчы пісалі і евангелісты і ў такім жа становішчы прамаўляў "Павел". Арамейская ж мова ўжывалася "жыдамі" аж да X стагоддзя, на ёй напісаны Талмуд і, акрамя часткі біблейскіх і розных свецкіх жыдоўскіх кніг шмат хрысьціянскіх рэлігійных. Затым, ад X да XIII стагоддзя жыды карысталіся даволі чыстай арабскай мовай і толькі пачынаючы з XIII стагоддзя пачалі ўжываць, пад імем старажытна-жыдоўскай, той варыянт арабскай мовы, на якім напісана большасць біблейскіх кніг.

Усё гэта паказвае, што жыдоў, як самастойнай расы, якая мела калісьці ў Палестыне сваю тэрыторыю і сваю дзяржаву, ніколі не існавала. Гэта была не раса, а інтэлігенцыя свайго часу, "выбраны народ із усіх народаў", пласт адукаванага насельніцтва краін, якія размяшчаліся на працягу IV, V, VI і VII стагоддзяў ад Гішпаніі праз усю паўночную Афрыку і Ягіпет да Арменіі ўключна, і збольшага быў пашыраны і ў Візантыі. Гэты пласт пісаў і, верагодна, нават размаўляў паміж сабой, акрамя сваіх родных моваў, яшчэ на асабнай, навуковай арабскай, у якой некаторыя аравійскія гукі хутка спрасьціліся, г. азн. перайшлі ў іншыя, з нагоды

[170] Гл., напрыкладам, А. І. Томсан «Агульнае мовазнаўства», 1910 г

няздольнасьці іншародцаў правільна іх вымаўляць. Гэтая мова для іх была тым жа, што і сярэднестагоддзевая лацінская для еўрапейцаў.

Такі ж скептыцызм мне хочацца выказаць ў дачыненні да "глыбокай старажытнасьці" і іншых заходне-азіяцкіх помнікаў пісьмовасьці, а, такім чынам, і моваў, на якіх яны напісаны.

У даволі значнай колькасьці клінападобных надпісаў, выдрапаных на цаглінах і перавезеных большай часткай у Берлін, Парыж і Лондан, асірологі знаходзяць доказ існавання там загінуўшай у старадаўнія часы старажытнейшай культуры, роднаснай з нядаўняй урала-алтайскай. Разам з рознымі малітвамі, загаворамі, гімнамі і надпісамі цароў на гэтых помніках старой пісьмовасьці маецца шэраг кароценькіх апавяданняў на біблейскія сюжэты, да таго падобныя на апошнія, што запазычанне іх сюды із Бібліі або адсюль у Біблію – не выклікае сумненняў. Археолагі адносяць іхны час за 4000-5000 гадоў да пачатку нашай эры, грунтуючыся на ўкаранiўшымся ў нас меркаванні пра вялікую старажытнасць Бібліі і з прадузятым дапушчэнні, што Біблія запазычыла свае сюжэты із клінапісу, а не яны із Бібліі.

Аднак гэта цалкам не даказана, а таму не даказана і тое, што носьбіты клінапіснай культуры не былі часовымі заваёўнікамі персаў, якія спрадвеку жылі ў далінах Тыгра і Еўфрата, падобна таму, як манголы былі часовымі заваёўнікамі Расіі. Хутчэй за ўсё, гэта было менавіта так, а таму і існаванне ў той мясцовасьці за шмат тысяч гадоў таму "акада-сумерыйскай" культурнай расы, быццам бы заваяванай прыйшоўшымі з поўначы "жыдамі", пераняўшымі яе культуру, выклікае вялікія сумненні. Катастрафічная тэорыя развіцця культуры чалавецтва шляхам разбурэння ўзнікшых культурных цэнтраў варварамі, павінна быць так жа адкінута, як зараз адкінута аналагічная тэорыя катастроф у геалогіі і палеанталогіі.

Наколькі мы можам бачыць, дзяржавы знаходзячыяся на больш высокім узроўні культуры заўсёды скаралі або адбівалі тыя, якія стаялі на ніжэйшай ступені развіцця. Выміранне і заваяванне адстаўшых духоўна і малакультурных рас больш духоўна развітымі, хаця б і слабейшымі ў фізічным дачыненні, з'яўляецца агульным законам чалавечай эвалюцыі, і патрэбна з вялікім недаверам ставіцца да сярэднестагоддзевага гіпнозу, яшчэ трымаючага ў сваіх кіпцюрах нашы розумы, быццам бы ў старажытнасьці і ў сярэднія стагоддзі эвалюцыя чалавецтва ішла адваротнымі парывамі, у адрозненне ад нашых дзён.

Я не буду тут выбіраць цытаты пра "бога Бібліі", як выбіраў пра жыдоў, таму што такіх цытат – без канца. Я абмяжуюся толькі заўвагай, што ў розных кнігах Бібліі ён розны і што яго варыяцыі не павінны аб’ядноўвацца пад адным найменнем, як гэта да гэтага часу робяць перакладчыкі і тэолагі.

У прадказальнікаў гэта месія (IEBE), бог, які павінен прыйсьці і запанаваць на зямлі, і таму ў сваёй кнізе "Пракокі (Прадказальнікі)" і збольшага тут, кажучы пра яго, я пакінуў за ім найменне "Маючы З’явіцца" згодна з яго звычайным вывядзеннем ад дзеяслова ЕУЕ (або ЕВЕ) – быць. У царкоўных жа перакладах яго заўсёды называюць "гасподзь" цалкам няправільна.

Але гэты ж самы Іеве фігуруе і ў лацінскім Пантэоне пад тым жа найменнем, толькі з дадаткам лацінскага заканчэння да назоўніка наймення мужчынскага роду “S”, з нагоды чаго із Іеве і атрымаўся Іевіс, або Іовіс (Jovis), г. азн. Юпітэр. Г. азн, Юпітэр таксама быў "Маючым З’явіцца богам прадказальнікаў", і лаціны яго атаясамлялі з богам-Грамабоем і са стваральнікам сусвету, як і ў біблейскай і ў хрысьціянскай тэалогіі.

Рабінам наогул было забаронена прамаўляць гэтае імя (ІЕВЕ) у поўным выглядзе каб ён не пачуў і не загрымеў, і яны прамаўлялі толькі першую літару, называючы яго І, або першы склад ІЕ, як яно і ўвайшло ў склад шматлікіх імёнаў, нават і ў імя евангельскага Хрыста І-ЕЗУС, пры чым І тут азначае ІОВІС (Jovis) і ІСА – выратавальнік, а УС – звычайнае заканчэнне найменняў мужчынскага роду. Гэта азначае, імя Езус перакладаецца ў сэнсе месіянскіх прадказальніцкіх кніг ці "будучы выратавальнік", ці "Грамабой-выратавальнік", ці Юпітэр-выратавальнік.

Сапраўды гэтак жа і лаціны асьцерагаліся прамаўляць гэтае імя ў назоўным або клічным склонах і пакідалі толькі першы склад ІЕ, замяніўшы яго ІЮ і дадаўшы да яго слова "бацька" (pater), адкуль і атрымалася ўжываемае намі найменне Йу-ПАТЭР, або Юпітэр, або "бог-бацька" хрысьціянскай тэалогіі.

Грэкі прамаўлялі імя Іевіс, як Зеўс, выводзячы яго ад свайго дзеяслова *зао* (жыву) і, надаючы яму сэнс: *жывучы*, *існуючы*, як і тлумачаць тэолагі імя Іеве сапсаванае ў Іегову. І я нават думаю, што не Іовіс-Зеўс паходзіць ад Іеве-Іеговы, а дакладна наадварот.

Як жа нам перакласьці слова *Іеве* ў непрадказальніцкіх біблейскіх кнігах, дзе яно пазначае менавіта чалавекападобнага бога-Грамабоя, які п'е і ўжывае ежу, і размаўляе з людзьмі? Я не знайшоў нічога лепшага, як пакінуць за ім часам грэцкае найменне Зеўс, каб наладзіць сувязь паміж біблейскай і класічнай тэалогіяй. Няхай жа чытач не здзіўляецца, пабачыўшы, што ў мяне ў цытатах із Бібліі часта атрымліваецца цалкам тое ж самае, што, напрыклад, у Фукідыда або ў Адысеі.

Падабенства павялічваецца яшчэ праз тое, што ў біблейскіх кнігах фігуруюць, акрамя Зеўса, і іншыя багі, якіх мы прывыклі бачыць у класікаў. Такім, напрыклад, з’яўляецца бог войнаў – Марс, не раз згадваемы ў Бібліі пад імем бога Саваоф і званы ў перакладах "богам Саваофам", з ігнараваннем таго, што слова Саваоф (Шбаут) і азначае у перакладзе *войска* і больш нічога. Такія і іншыя багі, якім Зеўс тут забараняе пакланяцца, як замежным заступнікам, не адкідваючы іхнага існавання: Венера – Астарта, Меркурый – Нэво, Бел – Юпітэр, і сябе часам кліча Адонай, ён жа Адоніс і г. д.

Зеўс-Іеве адрозніваецца тут ад сваёй планеты Юпітэра, таму што па-грэцку ў родным склоне называецца ўжо не Зеўсам, а Дзыясам, ад лацінскага слова дзіес (dies) – дзень, а ў біблейскім тэксце яго імя, як мы бачылі, азначае існуючы, калі ўзяць транскрыпцыю ЕВЕ, і маючы з’явіцца, калі ўзяць месіянскую транскрыпцыю ІЕВЕ.

Дакладна такое ж паходжанне мае і лацінскае імя бога – *дэус (deus)* ад абагульнення гэтага Зеўса-Дыяса з *днём*, як антытэзай ночы. Гэта далейшая стадыя развіцця уяўленняў пра бога-бацьку, які раней атаясамляўся з Сонцам, як мы бачым із яго назвы ў некаторых месцах Бібліі імем АЛ або ЭЛ таго ж кораня, як і грэцкае слова Эліос – сонца.

Ад бачнай вокам крыніцы сьвятла і пазнання ў прыродзе ўяўленне чалавека перанеслася, нарэшце, да самога сьвятла, як да сутнасьці нябачнай у выглядзе рэчы, але робячай бачнымі ўсе іншыя рэчы ў прыродзе, у тым ліку і само сонца. Гэта і быў – бог-дзень (dies, dios, deus). Але ў Бібліі гэтае вышэйшае разуменне выяўляецца толькі ў зачатачным стане, і нам не давядзецца тут яго ўжываць.

Аднак, першапачатковае слова АЛ або ЭЛ для адначасовага абазначэння бога-бацькі і Сонца – нам давядзецца ўжываць і ў абагульненым сэнсе для ўсіх ўяўляемых тады багоў.

Яркі ўзор існавання шматбожжа падчас складання біблейскіх легенд мы знаходзім у тым, што слова АЛ – бог – часта ўжываецца там дакладна гэтак жа, як і ў грэцкіх класікаў – у множным ліку: багі (АЛЕІМ). Вось чаму і ў царкоўных перакладах засталася ў некаторых месцах назва біблейскага бога Элаім, з ігнараваннем таго, што гэтае слова азначае не бог, а багі. "Спачатку стварылі "багі" неба і Зямлю" – чытаецца першая фраза Кнігі Быцця, і гэтыя яе "багі" заўсёды выказваліся ў множным ліку: не я, а мы.

З такімі папярэднімі заўвагамі я і перайду да разглядання (у апошнім аддзеле гэтага тома) таго, як толькі-што акрэсленае мной ваяўнічае хрысьціянства біблейскіх прадказальнікаў ператварылася ў пагадніўшаяся з зямнымі ўладамі евангельскае. Але раней гэтага я дам сьцісла сваю схему старажытнай храналогіі, усе дэталі якой, праз неабходнасць, апрацаваны мной (з астранамічнага, геафізічнага, матэрыяльна-культурнага і этна-псіхалагічнага эвалюцыйнага бакоў гледжання) толькі ў наступных тамах гэтага даследавання.

Частка Трэцяя

Увядзенне.
Нешта неверагоднае ў нашых сучасных уяўленнях пра старажытную гісторыю.

Выкарыстанне матэматычнай тэорыі верагоднасьцей да даследавання выпадковых шматкратнасьцей старажытнай храналогіі

Мал. 89. Колападобная столь Дэндэрскага храма ў Ягіпце. Сярод фігур, паказваючых ахвярныя працэсіі, дадзены 12 сузор'яў Задыяка і планеты: Марс на Казярогу, Сатурн пад Паннай, Юпітэр у

Раку над Ільвом, Венера пад Авенам, Сонца і Меркурый ў Рыбах. Гэта астралагічны гараскоп 15 сакавіка 568 г. нашай эры.

Я не буду разважаць тут пра тое, што ў паведамленнях нашых гістарычных першакрыніц існуе здаючаяся не толькі неверагодным, але і выглядае відавочна немагчымым, якімі, напрыклад, з’яўляюцца цуды.

Сучасная гістарычная навука ўжо ачышчана ад падобных паведамленняў, і ні адзін сур'ёзны гісторык не распавядае нам зараз, як, напрыклад, Майсей здабываў ваду са скалы ударам свайго кія, ці як евангельскі "настаўнік" ператварыў ваду ў віно падчас вяселля сваіх сяброў. Сур’ёзная гісторыя паказвае нам такія паведамленні толькі як легенды пра жыццё выдатных людзей старажытнасьці, малюючы псіхалагічны стан сучасных ім пакаленняў.

Але ў ёй яшчэ застаецца нераспрацаваным цэлы пласт іншых не адпавядаючых рэчаіснасьці падзей, што робіцца відавочным толькі пры дапамозе матэматыкі.

Па знешнасьці і паасобку гэтыя падзеі цалкам праўдападобныя, але пры супастаўленні адных з другімі становяцца вельмі неверагоднымі, калі дапусьціць за імі незалежнае адна ад другой паходжанне.

Я прывяду тут галоўнейшыя падобныя неверагоднасьці, пакідаючы другарадныя для далейшых тамоў.

Толькі вызваліўшы нашы галовы ад падобных недарэчнасьцей, мы зможам закласьці падмурак для новай навукі: гісторыі безперапыннай (і вельмі хуткай) эвалюцыі чалавечай псіхікі з моманту ўзнікнення на зямлі лёгкадаступнага кожнаму фанетычнага напісання.

Глава I.

Паралелізм двух іерагліфічных радаводаў Ра-Месу Міамуна з евангельскімі радаводамі Езуса і некаторыя высновы із гэтага.

А. Абідоская табліца і радаводы Езуса ў евангеллях Лукі і Мацвея.

Пачну некалькі здалёк.

Пра усё вялікія навуковыя вынаходніцствы і пра ўсіх вялікіх людзей мінулага часу складаюцца легенды. Так, пра Ньютана распавядаюць, што ён адкрыў закон прыцягнення, назіраючы, як яблык упаў з яблыні, пад якой ён ляжаў; пра Галілея кажуць, што ён прыдумаў маятнік для колавых гадзін, назіраючы, як гайдаецца панікадыла ў царкве...

Вы адразу бачыце, што ў гэтых абедзвюх легендах няма нічога непраўдападобнага, і таму яны прыводзяцца нават і ў падручніках. Але што вы скажаце з нагоды наступнага анекдота пра Якава Бярнулі, бацьку сучаснай матэматычнай тэорыі верагоднасьцей, якая мае такое вялікае значэнне пры даследаванні важнейшых фізічных, біялагічных і грамадзка-статыстычных праблем?

Вось гэты анекдот. Калі Якаў Бярнулі быў яшчэ юнаком і сядзеў, займаючыся ў сваім пакоі ў Базелі, пайшоў моцны град, які выбіў шкло яго вакна, і на падлозе яго пакоя апынулася 77 градзін, якія размясьціліся своеасаблівымі згуртаваннямі. Ён класіфікаваў іх па адлегласьці іхнага знаходжання ад вонкавай сьцяны і налічыў 13 згуртаванняў, якія і пазначыў на падлозе крэйдавымі лініямі, паралельнымі сьцяне. Шкло было ўстаўлена ў вакно, але на наступны дзень

пайшоў новы град, зноў прабіў шкло ў вакне, і нават у іншым месцы. Калі град скончыўся, ён зноў палічыў трапіўшыя ў пакой градзіны, і, на сваё здзіўленне, выявілася, што і зараз іх ляжала на падлозе таксама 77 і, можаце сабе ўявіць! – яны размясьціліся паміж яго крэйдавымі лініямі дакладна так жа, як і ранейшыя, толькі на месцы перадапошняй градзіны выявілася мокрае месца, як-быццам бы яна ўпала, ужо растаючы.

А ў дэталях выйшла наступнае.

Паміж яго 1-й і 2-й лініямі выявілася ў абодвух выпадках як раз па 8 градзін, вельмі старога, адмысловага выгляду, і першымі із іх ляглі дзве буйныя градзіны.

Паміж 2-й і 3-й лініямі выявілася як раз 5 градзін і ў тым і ў другім выпадку, і другая з іх таксама была больш буйнай.

Паміж 3-й і 4-й лініямі выявілася 7 градзін і ў тым і ў другім выпадку, і дзве із іх ляглі ў тым і ў другім выпадку некалькі асобна ад іншых.

Паміж 5-й і 6-й лініямі ў першым выпадку выявіліся 4 такія вялізарныя і своеасаблівыя градзіны, якіх ён ні разу не бачыў у сваім жыцці, ды і ў другім выпадку таксама выявілася 4 такія ж вялізарныя і своеасаблівыя градзіны.

І паміж усімі астатнімі яго лініямі атрымалася такое ж дакладнае лікавае і нават якаснае супадзенне ў абодвух выпадках, а апошнія градзіны ў іх былі падобныя на каштоўныя камяні, хаця абодва выпадкі граду былі незалежнымі адзін ад аднаго, і прабоіны ў шкле былі рознымі. Гэта дзіўнае супадзенне так зацікавіла маладога Якава Бярнулі, што ён узяўся за вывучэнне закона выпадковых супадзенняў і вынайшаў сваю знакамітую формулу ў матэматычнай тэорыі верагоднасцей...

– Дазвольце! – бясспрэчна перапыняеце вы мяне. – У той момант, калі ён вынайшаў сваю знакамітую формулу, ён пераканаўся б, што гэтыя абодва выпадкі граду, або, на крайні выпадак, другі з іх ён бачыў толькі ў сне, так як сама ж яго тэорыя верагоднасцей паказвае, што такога супадзення і па агульнай колькасьці градзін 77, і па асобных гуртах, у рэальнасьці не магло быць. Нават калі б гаворка ішла пра адзін і той ж выпадак граду, патрапіўшым ў пакой праз дзве аднолькавыя адтуліны, то верагоднасць абсалютнага супадзення памяншалася б больш чым адваротна прапарцыянальна ўзрастанню колькасьці заляцеўшых градзін.

А тут і абедзве прабоіны незалежныя па сваёй велічыні, і абодва грады незалежныя па сваёй працягласьці!.. Гэта запатрабуе ўзвядзення 77 больш чым у трэцюю ступень. А падзел градзін на 13 аднолькавых па якасьці і колькасьці згуртаванняў, прычым у абодвух выпадках градзіны чацвёртага згуртавання з'яўляюцца выключнымі, падобных якім ні разу не даводзілася бачыць у жыцці, можа быць толькі ў чароўнай казцы...

І вось гэтую-та самую чароўную казку мы і бачым у прыкладзенай табліцы XVIII, дзе я даў супастаўленне знакамітага ў ягіпталогіі радаводу Рамзэса Вялікага (*імя якога Ра-Месу азначае: "бог спарадзіў яго"*) і знакамітага ў "сьвятой гісторыі" радаводу таксама боганароджанага Езуса Хрыста.

Скажыце самі: ці не падобна гэта на сон? Для матэматыка гэта – відавочны сон. Разгледзім жа гэтую начную мрою ў дэталях.

Табліца XVIII.

Параўнанне лікаў продкаў Ра-Месу Міамуна ў паслядоўных дынастыях «егіпецкіх цароў» згодна з Абідоскай табліцай з колькасьцю продкаў Езуса-Месіі ў іх натуральных гуртах згодна з Евангеллем Лукі (гл. 3.).

	Продкі Езуса														Продкі Ра-Месу														
1-ае згуртаванне							8	7	6	5	4	3	2	1-ШЫЧАЛАВЕК	1-ШЫЦАР	2	3	4	5	6	7	8							1-ая дынастыя
2-ае згуртаванне										13	12	11	10	9	9	10	11	12	13										2-ая дынастыя
3-ае згуртаванне								20	19	18	17	16	15	14	14	15	16	17	18	19	20								3-яя дынастыя
Вялікае 4-ае згуртаванне											24	23	22	21	21	22	23	24											**Вялікая 4-ая дынастыя**
5-ае згуртаванне						33	32	31	30	29	28	27	26	(25)	(25)	26	27	28	29	30	31	32	33						5-ая дынастыя
6-ае згуртаванне									39	38	37	36	35	34	34	35	36	37	38	39									6-ая дынастыя
7-ае згуртаванне													41	40	40	41													7-ая дынастыя
8-10-ае згуртаванне	55	54	53	52	51	50	49	48	47	46	45	44	43	42	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	8-10 дынастыя
11-ае згуртаванне												58	57	56	56	57	58												11-ая дынастыя
12-ае згуртаванне								65	64	63	62	61	60	59	59	60	61	62	63	64	65								12-ая дынастыя
	Псеўдазгубленыя 13-17 згуртаванні														Дынастыі грэцкіх аўтараў														
18-19-ае згуртаванне	77			76	75	74	73	72	71	70	69	68	67	66	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77			18-19ая дынастыя
	Езус-Месія Боганароджаны			**Панна-МАрыя**			Продкі Езуса згодна з Лукой								Продкі Ра-Месу (*згодна з Абідосам*)								**Уладальніца Праўды**			Ра-Месу Боганароджаны			

Паралелізм абодвух бакоў поўны: кожны із 76 ягіпецкіх продкаў Ра-Месы мае свайго ізатопа ў продках Ісуса-Месіі ў Лукі. Такое супадзенне і агульнай колькасьці, і асобных згуртаванняў магчыма згодка з тэрыяй верагоднасьцей

толькі ў двух выпадках: 1) калі Ра-Месу тоесны з Ісусам-Месіяй, ці 2) калі гэта былі два адначасовыя і розна знакамітыя стрыечныя браты.

Калі ж дапусціць, што ўсё гэта міф, то – гэта той жа самы міф у двух розна-нацыянальных адгалінаваннях.

Другая выснова: ці біблейскія цары ўяўляюць сабой ягіпецкіх пад іншымі назвамі, ці наадварот. Іншага выйсця няма.

Зірніце на табліцу XXVIII. Пасярэдзіне яе дадзена (лікамі 1, 2, 3 і г. д.) пасьлядоўнасць імёнаў 76 продкаў Езуса, пералічаных у Евангеллі Лукі (левы бок табліцы) і паралельна ёй (на правым баку) прыведзена пасьлядоўнасць 76 продкаў Ра-Месу Вялікага на Абідоскай сьцянной табліцы[171], заканчваючайся "Уладычыцай праўды", маці Ра-Месу. Неаднолькавы гукавы склад імёнаў у Евангеллі Лукі і ў іерогліфах Абідоса не павінен нас бянтэжыць. Гэтыя імёны нават і ў ягіпталогіі называюцца "каранацыйнымі", г. азн. даваемыя под час каранацыі ў Ягіпце, і ўсе яны ўяўляюць толькі мясцовыя мянушкі або тытулы. А ў евангельскай паралелі дадзены арабска-жыдоўскія мянушкі тых жа асоб, якія маюць сэнс толькі па-жыдоўску.

Мы не павінны забывацца, што ў старажытнасьці не было ні метрычных кніг, ні царкоўных запісаў, якіяператвараюць у нас адзін раз дадзеныя (і прытым часта замежныя – грэцкія або лацінскія) імёны абавязковымі на ўсё жыццё. Дзеці тады мелі назыву Першы, Другі і г. д., Пакуль якая-небудзь цялесная або душэўная якасць або выпадковая падзея жыцця не станавіліся нагодай прысвойвання яму новай мянушкі: Сонечны (Юлій), Бялявы (Флавій), Ксанціпа (Рыжая Кабыла), Філіп (Вершнік) і г. д. Зразумела, што на кожнай адмысловай мове і мянушкі гістарычных асоб, вядомых сярод некалькіх нацый, былі рознымі, як гэта мы і бачым у спісах відавочна тых жа цароў ў Афрыкана, Яўсевія, Сінкеласа, Эратасфена, Язэпа Флавія і т. д.

Табліца XIX.

Параўнанне Абідоскага Спіса 76 продкаў боганароджанага Ра-Месу, Міамуна і 76 продкаў боганароджанага Езуса ў Евангеллі Лукі з захаваннем іх пасьлядоўнасьці (гл. Агульную нумарацыю 8 сярэдзіну табліцы). Курсіўныя адзнакі і падзел на дынастыі сюды дададзены мной; у арыгіналах жа імёны дадзены запар. Налева збоку варыянт паводле Евангелля Мацвея.

Згодна з Еван. Мацвея	**Евангелле Лукі (III, 23-38)**			**Абідоская табліца**
	“Дынастыя” дапатопных патрыярхаў			*1-ая (Цініцкая) дынастыя згодна з лічэннем Яўсевія і Афрыкана.*
У Мацвее	Першы чалавек...	**Адам**	**1**	**Мена...** першы зямны цар
		Сіф	**2**	**Тота**
		Енас	**3**	**Атоць**
		Каінан	**4**	**Ата**
		Малелеіл	**5**	**Два полі (хеспы=Ісафайс)**
		Ярэд	**6**	**Мірбіп**

[171] Знойдзена Марыетам і апублікавана ў 1864 годзе Дымітэнам (Aeg. Z. XI, 81). Адноўлена De Rouge у Recherches sur les monuments des six premieres dynasties. Таксама ж у Mariette у «Abydos». Цалкам адпавядаючая ёй часткова захаваўшаяся і знаходзячаяся ў лонданскім музеі табліца Рамзэса II, апублікаваная Лепсіусам у Auswahl, а таксама і ў нямецкім выданні егіпецкай храналогіі Эдуарда Мейера, і ў яе французскім папоўненым выданні ў Annales de Musee Guimet, XXIV, 2, адкуль я яе і бяру.

я гэтых продкаў Езуса няма			**Енах**	**7**	**Старэйшы з кіем**
			Мафусаіл	**8**	**Кебху**
	“Дынастыя” Ноя (Неха), выратаваўшагася ад патопа				*2-ая (Таніцкая) дынастыя згодна з лічэннем Яўсевія і Афрыкана*
			Ламех	**9**	**Буцау**
			Ной	**10**	**Ка+3 дзетародныя члены (кау)**
			Сім	**11**	**Бенацерн**
			Арфаксад	**12**	**Уціас**
			Каінан	**13**	**Сента**
	“Дынастыя” Еўра (па-жыд. Евер-араб-пасяленец)				*3-яя (Мемфіская) дынастыя згодна з лічэннем Яўсевія і Афрыкана*
			Сале	**14**	**Цаца**
			Евер (Жыд)	**15**	**Небка**
			Фалег	**16**	**Цесер-Ша** (Цэзар-шах)
			Рагаў	**17**	**Тота**
			Серух	**18**	**Сечас**
			Нахор	**19**	**Неф-Ерк-Ре**
			Фара	**20**	**С-Неф-Ер-У**
У Мацвея гэта №№ 1,2,3 і 4	*“Дынастыя” Абрама (АБ-РМ азн. Бацка Рыма)*				*4-ая (Мемфіская) дынастыя згодна з лічэннем Яўсевія і Афрыкана*
	1.	**АБ-РАМ**[172]**.** Бацька Рымскай Імперыі		**21**	**Хуфу-Хеопс**. Над ім 1-ая вялікая піраміда.
	2.	**Ісаак**		**22**	**Дзедзеф-Рэ**
	3.	**Якаў Ізраіль.** Бацька царства Ізраільскага		**23**	**Хеф-Рэ** Над ім 2-ая вял. піраміда.
	4.	**Юда Якаўлеў.** Бацька царства Юдэйскага		**24**	**Менкаў-Рэ (Міке-Рын).** Над ім 3-яя вялік. піраміда.
	5.	**Фарэс Фарэс** (Перс)		**25**	**Шэпсес-Каф** (Пір. Прахладная)
У Мацвея тыя ж найменні	*“Дынастыя” Фарэса (па-жыд. ФРЦ-ПРС-пер.)*				*5-ая (Элефантская) дынастыя згодна з Афрыканам (адсутнічае ў Яўсевія).*
	6.	**Ес-Ром**	**Ес-Ром**	**26**	**Ус-Каф** (*Пір. “Самае чыстае месца”)*
	7.	**А-Рам**	**Рам(РМ)**	**27**	**Шахус-Рэ** (*Пір.Узыходжанне душы на неба*)
	8.	**Амінадаў**	**Амінадаў**	**28**	**Кака**
	9.	**Наасон**	**Наасон**	**29**	**Нефер-Ф-Рэ** (*Піраміда “Душа”)*
	10.	**Салмон**	**Салмон**	**30**	**Не-Ус-Рэ** (*Пір.”Мацнейшая месца”*)
	11.	**Вааз**	**Бааз**	**31**	**Менку-Гор** (*Пір.”Свяцейшае месца”*)
	12.	**Авід**	**Авід**	**32**	**Дзедкэ-Рэ** (*Пір.”Цудоўная”*)
	13.	**Есей**	**Есей**	**33**	**Унас**
Згодна з Евангеліем Мацвея	*“Дынастыя”Давыда (па-жыд. ДУД-ДОД - шануемы)*				*6-ая (Мемфіская) дынастыя (згодна з меркаваннямі Брыгша).*
	14.	**Давыд (Дода)**	**Давыд (Дода)**	**34**	**Тота** (іерог. ТТА-ДДА-Дода[173])
			Натан	**35**	**Уск-Рэ**
			Матафій	**36**	**Меры-Рэ**
	15.	**Саламон Мудры**	**Маінан**	**37**	**Мерэн-Рэ**
			Мелеай	**38**	**Неф-Ерк-Рэ**

[172] Звычайна думаюць, што імя Абрам азначае: Бацька Вялікай Колькасьці, выводзячы Рам ад арабскага raham (шматлікасць). Але першапачоткавая транскрыпцыя гэтага слова не Рем (רהם), а РМ (רם), г. азн. Рым. Такога натуральнага тлумачэння да гэтага часу не прапаноўвалі, бо лічылі, што падзел на царства Ізраільскае і Юдэйскае быў каля -980 г. і што Рымская імперыя пачалася толькі ў -753 г. Але мае астранамічныя вылічэнні далей пакажуць няправільнасць абедзвюх дат.

[173] Да № 34. Іерогліф ДДА ці ТТА дарма чытаецца Эд. Мейерам адваротна іншым, каб атрымаць із яго АТТ (Атот). Гэта той жа іерогліф, што і пад № 2.

			Елі-а-Кім	**39**	**Гор-Мерэн-Рэ-Цэфымцар** (птушкалоў)
У Мацвея яе няма	*“Дынастыя” Яна (загадкавая)*				*7-ая дынастыя (Мемфіская).*
			Ян (Іанан)	**40**	**Нцт-Ерк-Рэ**
			Ёсіф	**41**	**Менк-Рэ**
Варыянт Евангелля Мацвея	*“Дынастыя” Раваама, 1 “цара Іўдэйскага” і дынастыя Озіі.*				*8-ая і 10-ая дынастыі (Мемфіская). Пра іх толькі выпадковыя паведамленні ў грэцкіх аўтараў.*
	16.	**Равам-Юдэеў**	**Юда (Юдэй)**	**42**	**Неф-Ерк-Рэ** *(Мемфіская дынастыя)*
	17.	**Аб-Іе**	**Сімеён**	**43**	**Неф-Ерк-Рэ-Нэва**
	18.	**Аса**	**Левій**	**44**	**Дэдке-Рэ-Сема**
	19.	**Іа-Сафат**	**Матат**	**45**	**Неф-Ерк’-Рэ Хенду** (хадун)
	20.	**Іа-Рам**	**Іа-Рам**	**46**	**Мерэн-Г’ор**
	21.	**Озія**[174]	**Елі-Эзэр**[22]	**47**	**С-Нек-Ерк** (геракліапалітанская дынастыя)
	22.	**Іо-Там**	**Ёсія**	**48**	**Нек-Рэ**
	23.	**Ахаз**	**Ір**	**49**	**Неф-Ерк-Рэ-Тэрэру**
	24.	**Езэк-Ія**	**Елмадам**	**50**	**Неф-Ерк-Гор**
	25.	**Манас-Ія**	**Касам**	**51**	**Неф-Ерк-Рэ Папа-Сеніб**
	26.	**Амон**	**Адый**	**52**	**С-Неф-Ерк-Эну**
	27.	**Іас-Ія+Іс-Ахаз**	**Мелхій**	**53**	**........ку-Рэ**
	28.	**Іехан-Ія**	**Нірый**	**54**	**Неф-Ерку-Рэ**
	29.	**Салафі-Іл**	**Салатыіл**	**55**	**Неф-Ерку-Гор**
Згодна з Мацвеем	*“Дынастыя” Зарававеля (Чужога Вавілону)*				*11-ая (Дыяспалітанская) дынастыя згодна са здагадкамі Яўсевія і Афрыкана.*
	30.	**Зора-Вавель**	**Зора-Вавель**	**56**	**Неф-Ер-Ірк-Рэ**
			Рысай	**57**	**Неб-Хру-Рэ**
			Ян	**58**	**Санх-К-Рэ**
	“Дынастыя” Юды Макавея (Багаслявячага Малацільшчыка)				*12-ая дынастыя Цраў-Правадыроў (Іксосаў) згодна з Сінкеласам (Цініская).*
	Прымус жыдоў да абразання		**Юда**	**59**	**С-Хачэп-Пата Іб-Рэ**
			Ёсіф	**60**	**Хен-Ерк-Рэ**
			Сямей	**61**	**Нуб-Ку-Рэ**
			Матаф-Іл	**62**	**Хе-Хеп-Ер(К)-Рэ**
			Мааб	**63**	**Хе-Ку-Рэ**
			Нагей	**64**	**Мао-э-т-Рэ**
			Еслім	**65**	**Мао-э-Хру-Рэ**
Дынастыі 13-17 у ягіпталогіі адсутнічаюць.					
Варыянт Евангелля	*“Дынастыя” Аб-Юды Наума (Наум азн. настаўнік).*				*18-ая (Дыяспалітанская) дынастыя згодна з лічэннем Афрыкана.*
	31.	**Аб-Юд** (бацька юдэеў)	**Наум Суцяшальнік**	**66**	**Неб-Пех-Тата-Рэ**
	32.	**Акім**	**Амас**	**67**	**Цесэр-(ер-к)-Рэ**
	33.	**Азар**	**Матафій**	**68**	**О-Хеп-Ерк-Рэ**
	34.	**Цадэк (Святы)**	**Ёсіф**	**69**	**О-Хеп-Ерн-Рэ**
	35.	**Ахім**	**Ёнай**	**70**	**М-Хеп-Ерн-Рэ**

[174] Да № 47. У біблейскай кнізе «Цары» паміж Іа-Рама і Озіяй Мацвея ўстаўлены яшчэ Ахозія, жонка яго Гафолія (Эталія), першасвятар Іадай, Ёаш і Азарыя ці Амасія, якіх няма ні ў радаводзе ў Мацвея, ні ў радаводзе ў Лукі (калі не выказаць здагадку, што Елі-Езер і Ёсія=Іадай і Ёаш), ні ў Абідоской радаводнай табліцы, ідучай, як мы бачым дастаткова паралельна радаводнай у Лукі. Можна думаць, што гэты пропуск і ёсць нехапаючая ў егіпталогіі 9-я (Геракліапалітанская дынастыя Яўсевія і Афрыкана, дзе яны згадваюць толькі Ахфоэса Ἀχθοής), верагодна гэта – Ахазія.

Мацвея	*36.*	**Эл-Імуд**	**Мелхій**	**71**	**О-Хеп-Еру-Рэ**
	37.	**Елі-Азар**	**Левій**	**72**	**М-Хеп-Еру-Рэ**
	38.	**Матан**	**Матат**	**73**	**Мает-Неб-Рэ** (жанчына з люстэркам)
	(Божы дар)			*(Увядзенне адзінабожжа)*	
	39.	**Якаў**	**Гелій (Юлій)**	**74**	**Цесар-Хепер_рэ Соцен-н-Рэ** (адступленне ад адзінабожжа)
	“Дынастыя” Якава (19-ая дынастыя).				*19-ая дынастыя грэцкіх аўтараў*
	40	**Ёсіф**	**Ёсіф**	**75**	**М-Пех-Тата-Рэ**
	(41.	**Панна-Марыя і Св. Дух)**	**(Панна-Марыя і Св. Дух)**	**76**	**М-Рэ+жанчына з люстэркам** (Уладальніца Праўды)
	42.	**Езус Хрыстос – “Сын Божы”**		**77**	**Ра Месу Міамун – “Сын Божы”**
Усяго 42 пакаленні, пачынаючы ад Аб-Рама-Хеопса (7*6=42)			Усяго 77 пакаленняў ад Адама-Мены (7*11=77)		Усяго 77 пакаленняў, пачынаючы ад Адама-Мены (7*11=77).

Але вернемся да табліцы.

Мы бачым на ёй наступнае:

I. Першыя 8 цароў Абідоскай табліцы ад Мены да Кебху вылучаныя старажытна-грэцкімі аўтарамі Яўсевіем, Афрыканам і іншымі, у 1-ю (*Ініцкую*) дынастыю і, адпаведна ім, першыя 8 біблейскіх патрыярхаў (*на левый баку табліцы*) уяўляюць сабой адмысловае згуртаванне, званае дапатопнымі патрыярхамі, так бы мовіць, таксама "дынастыя", як я алегарычна і пазначыў на пачатку табліцы.

У ёй першы Ягіпецкі цар Мена адпавядае першаму біблейскага патрыярху Адаму. Калі жыдоўскае напісанне імя Адам (АДМ) параўнаць з іерагліфічным напісаннем Мены (МНА) і прачытаць гэты іерогліф (што дапускаецца ў ягіпталогіі) знізу ўверх, то атрымаем АДМ-АНМ, пры чым гук Н прадстаўляе па-сутнасьці гук Д з рэзанансам насавой поласьці.

II. Наступныя 5 ягіпецкіх цароў ад Буцау да Сендзі – вылучаныя тымі ж грэцкімі аўтарамі ў 2-ю (*Ініцкую ж*) дынастыю, а ў Бібліі іх ізатопы вылучаюцца ў натуральнае згуртаванне пяці пасьляпатопных патрыярхаў з далучэннем да іх Ноевага бацькі (Ламэха), і ў іерогліфе Ноя паказаны 3 сыны.

III. Наступныя 7 ягіпецкіх цароў, ад Цацы да С-Неферу, вылучаюцца егіптолагамі ў 3-ю (*Мэмфіскую*) дынастыю, а ў Бібліі іх ізатопы вылучаюцца ў натуральнае згуртаванне бацькі і нашчадкаў Эвэра. Эвэр на біблейскай мове азначае жыд, і гэта не павінна нас здзіўляць, бо ў Кнізе Быцця сам Абрагам называецца разы два жыдом. Згодна са звычайным тлумачэннем слова ЕБРІ[175] азначае перасяленец, але пытанне заключаецца ў тым, ці не пачалі надаваць гэтаму слову такі сэнс ужо пасьля Факту рассялення? Ва ўсякім выпадку, бацька і нашчадкі гэтага Эвэра ўяўляюць сабой цалкам адасобленае згуртаванне.

IV. Наступныя чатыры ягіпецкія цары так своеасабліва знакамітыя, як ніякія іншыя ў ягіпецкай гісторыі, праз вялікія піраміды, узведзеныя над імі. Першы з іх Хуфу (*ці Хеопс грэцкіх аўтараў*), над муміяй якога паднялася першая ягіпецкая вежа да нябёсаў; другі Дэдэф-Рэ, піраміды для якога грэцкія аўтары не паказваюць, хаця яна і павінна б быць сярод іншых, меншых: трэцці Хеф-Рэ, над якім высіцца другая вялікая піраміда, і чацьвёрты Менькаў-Рэ (або Мікэрын грэцкіх аўтараў), над прахам якога ўзведзена трэцяя вялікая піраміда.

[175] עברי (ЭБРІ) блізка да ערבי (ЭРБІ), г. азн. 'arabi, але прыводзіцца ў сувязь з дзеясловам עבר (ЭБР) – пракрадацца, праступаць.

Гэта такая своеасаблівая "дынастыя", падобнай на якую мы не знаходзім у чалавечай гісторыі. А хто ж з'яўляюцца іхнымі ізатопамі паводле Евангелля Лукі (ды і згодна з Бібліяй)? Зірніце на левы бок табліцы, і вы будзеце ўражаны. Гэта Абрагам, бацька шматлікіх народаў (або згодна з літаральным перакладам АБ-РМ – бацька Рымскай імперыі). Гэта Ісаак, яго сын, адпавядаючы Дэдэф-Рэ, і затым Якаў-Ізраіль, родапачынальнік царства Ізраільскага, паспяхова змагаўся з самім богам-Грамабоем, а чацвёрты, адпаведны Менкаў-Рэ, – гэта Юда Якаўлеў, родапачынальнік царства Юдэйскага... Зноў імёны, роўных якім няма ў старажытнай гісторыі.

Гэта вымушае па-новаму зірнуць і на паходжанне ягіпецкіх пірамід. Звярніце ўвагу на падабенства планаў іхнага размяшчэння з планамі праваслаўных храмаў. Найбольш выбітной часткай апошніх бывае званніца, якую імкнуцца пабудаваць як мага вышэй. Яна абавязкова павёрнута сваімі чатырма бакамі на чатыры бакі свету, як і ягіпецкія піраміды. Толькі дзякуючы поспехам дойлідства, сучасныя званніцы робяцца не як курганы над магіламі старажытных герояў, а ў выглядзе абеліскаў. А ў старажытнасьці пры адсутнасьці цэменту (?), іх можна было будаваць толькі ў форме пірамід. На ўсход ад званніцы зараз прыбудоўваецца ахвярнік, пад якім, згодна з канонамі сусветных сабораў, абавязкова павінны быць парэшткі якога-небудзь сьвятога[176], на ўсход ад кожнай ягіпецкай піраміды заўсёды знаходзяцца руіны ахвярніка (мал. 90, зігзагі ў 2 і 3).

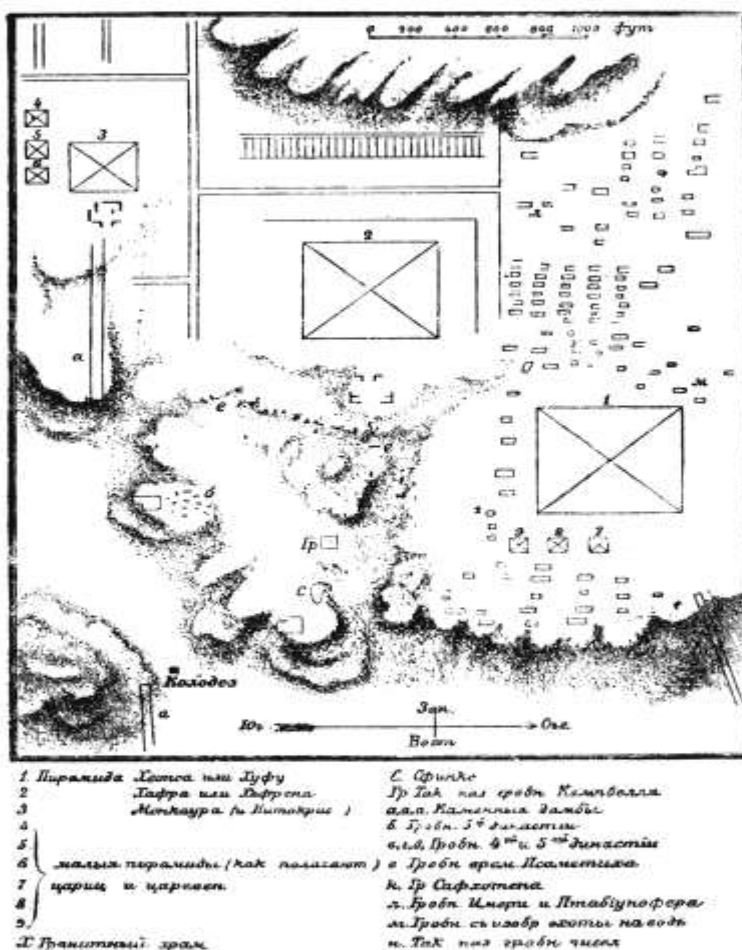

[176] Зараз, дзякуючы шматлікасьці храмаў, пад іхнымі ахвярнікамі захоўваюцца толькі часьцінкі парэшткаў: жмуток валасоў, костка, палец, пята якога-небудзь святога, а першапачаткова павінна была быць поўная мумія.

Мал. 90. Поле пірамід Гізэ паблізу Мэмфіса. Із кнігі Бругша "Гісторыя фараонаў", рускі папаўнены пер. праф. Ўластава.

Усё адрозненне ў тым, што парэшткі ў Ягіпце захоўваліся не пад ахвярнікам, а пад "званніцай", і, акрамя таго, там не было патрэбы будаваць над ахвярнікам скляпення для прыкрыцця ад дажджу і снегу: дажджоў амаль не бывае ў Ягіпце, і таму скляпеннем храмаў там служыла само неба або палатка.

Але калі гэта так, то і піраміды будаваліся не самімі вышэйпазначанымі ягіпецкімі царамі (або адпавядаючымі ім біблейскімі патрыярхамі) для сябе, а гэтак жа, як і зараз, усюды будуюцца помнікі ўдзячнымі нашчадкамі, або людзьмі, веруючымі ў сьвятасць нябожчыка, ужо пасьля яго сьмерці.

Чытач бачыць сам, што якімі ні нечаканымі выявіліся нашы параўнанні 76 продкаў Ра-Месу Міамуна з 76 продкамі евангельскага Хрыста, але ўсё-такі ў дачыненні да егіпецкай і біблейскай гісторыі мы не знаходзім да гэтага часу непрымірымых непагадненняў. Легенды пра першага цара Мену і пра першага патрыярха Адама маглі мець агульнае развіццё як на старажытна-ягіпецкай, так і на старажытна-арабскай мовах, з нагоды іхнага суседства. Легенда пра патоп лягчэй за ўсё магла паўстаць дзякуючы выключна моцнаму разліццю Ніла, і зараз штогадова затапляючых усю гэтую краіну, тым больш што і само слова "Ной" па-біблейску пішацца НХ, што больш сугучна са словам "Нэхао", чым з нашым сучасным вымаўленнем. Я не хачу, вядома, сцвярджаць, што гэта быў той самы Нэхао, які будаваў Суэцкі канал і рэгуляваў рэзкасць разліваў Ніла, а ўсяго толькі тое, што імя Ной – ягіпецкае імя.

Так мы без цяжкасьцей дайшлі да *пірамідальнай дынастыі*, атаясамляючай Абрагама, Якава і Юду Якаўлевага з Хуфу, Хефренам і Манкавам-Рэ, пры гэтым Рэ іерагліфічна малюецца кружочкам з кропкай пасярэдзіне (*Сонца*); адсюль паходзіць і італьянскае re (rex) – цар. Але Абрагам і згодна з Бібліяй "гасьцяваў" у Ягіпце і нават пазычыў егіпецкаму "фараону" на час сваю жонку (звычайная жыдоўская практыка – падсоўваць сваю жонку, а потым паразітаваць да летальнага заканчэння: напрыклад, Маякоўскі); і Якаў з Юдай пасяліліся там жа і нават на тым самым полі Гізэх, дзе размяшчаюцца іхныя піраміды. Але згодна з нашым параўнаннем уся розніца заключаецца толькі ў тым, што яны не "пасяліліся тут", як гаворыцца ў Бібліі, а жылі спрадвеку, і нават панавалі.

У Бібліі, акрамя таго, распавядаецца, што сын Якава і малодшы брат Юды пачаў узводзіць і Ягіпце агульнанародныя пабудовы, якія прывялі да заняволення ўсёй краіны, і гэта, сапраўды, магло мець дачыненне да пабудовы вялікіх пірамід. Фараонамі ж маглі называцца хутчэй за ўсё тагачасныя духоўныя суправіцелі свецкіх цароў. Такое найменне, як я ўжо вышэй згадваў, не існуе ў іерогліфах, а толькі ў Бібліі ды ў грэчаскіх аўтараў. У іерогліфах ягіпецкія цары заўсёды маюць найменне сутэ-намн (султан), а слова фараон, згодна з біблейскім напісаннем ПА-РЭ, больш падобна на старажытна-італьянскае Padre або грэцкае πατήρ – ξςец і прыпадабняецца слову патрыярх.

Такім чынам, да гэтага часу мы можам аб'ядноўваць Абідоскі радавод ягіпецкіх цароў і радавод Езуса ў Евангеллі Лукі. Паглядзім, што будзе далей.

V. Пятая дынастыя ягіпецкіх цароў, у адрозненні ад толькі што разгледжанай і маючай назву Мэмфіская, мае ў грэцкіх аўтараў найменне Елэфантынскай дынастыі. Як у Абідоскай табліцы, так і ў Евангеллі Лукі яна складаецца із 8 цароў, на чале якіх пастаўлены ў Евангеллі Ес-Ром, а яго ягіпецкім ізатопам з'яўляецца

Вус-Каф, у памяць якога, як і яго 7 нашчадкаў, узведзены піраміды меншай велічыні. Гэта ўсё непасрэдныя продкі "сьвятога цара Давыда".

VI. Наступныя 6 цароў Абідоскай табліцы, пачынаючы ад Тота і заканчваючы Мерэн-Рэ Цефамцафам, складаюць, згодна з грэцкімі аўтарамі, VI дынастыю, а ў евангельскім радаводзе Езуса ёй адпавядаюць 6 нашчадкаў цара Давыда. Давыд па-біблейску пішацца ДУД або ДОД і павінен бы быў вымаўляцца Дода, што вельмі сугучна з яго ягіпецкім ізатопам Тота (ТТА), так як Д адрозніваецца ад Т толькі дадаваннем рэзанансу горла. Цікава адзначыць, як гэта і пазначана ў маёй табліцы, што ў радаводзе Мацвея тут адсутнічаюць чатыры прамежкавыя цары, дададзеныя як у Евангеллі Лукі, так і ў Абідоской табліцы паміж Дувідам-Тотай і Саламонам Мудрым – Мерэн-Рэ Цефамцафам, пераназваным ў Лукі ў Эліякіма. Ці не паказвае гэта на тое, што Мацвей карыстаўся больш старажытным радаводам, чым Лука, спісаўшым цалкам усю Абідоскую табліцу?

VII. Да гэтага часу мы карысталіся для тлумачэння евангельскага радаводу Езуса Абідоскім спісам, а вось зараз нам даводзіцца рабіць адваротнае: тлумачыць саму Абідоскую табліцу з дапамогай Евангелля.

Справа ў тым, што ў наступных дынастыях VII-XI грэцкія аўтары не пералічваюць цароў, а толькі згадваюць, што былі і такія дынастыі. Абідоская табліца дае нам для іх 19 цароў ад Нут-Ерк-Рэ (№ 40) і да Санх-ка-Рэ (№ 58). Як бы нам аднавіць гэтыя дынастыі? Гэта вельмі лёгка зрабіць, карыстаючыся адразу і радаводам Езуса згодна з Лукой і радаводам згодна з Мацвеем. Вось што атрымліваецца:

VII дынастыя (№№ 40-41 нашай табліцы XIX). У Лукі тут два цары: Ян і Ёсіф, і абодва адсутнічаюць ў Мацвея. Гэта цары дададзеныя і таму ўяўляюць таксама адасоблены гурт. Іхныя ізатопы Нут-Ерк-Рэ і Менк-Рэ павінны патаму уяўляць сабой VII дынастыю.

VIII дынастыя (№№ 42-46). У Евангеллі Мацвея тут натуральны гурт ад Раваама – першага цара іудзейскага – да Іа-Рама, таму што ў біблейскай кнізе "Цары" паміж Іа-Рамам і наступным за ім, згодна з Мацвеем, Озіяй дададзена 5 цароў, ўтвараючя ў ёй натуральны перарыў. У Евангеллі Лукі Раваам юдэйскі названы проста "Юдэй" (Юда), і яго абідоскім ізатопам з'яўляецца Неф-Ерк-Рэ. А матвеевому апошняму цара гэтага гурта, Іа-Раму, названаму ў Лукі Іа-Рым, адпавядае ягіпецкі Мерэн-Гор. Так мы аднавілі натуральныя межы VIII ягіпецкай дынастыі. Яна пачынаецца Неф-Ерк-Рэ і заканчваецца Мерэн-Горам.

IX дынастыя. Яна складзена грэцкімі аўтарамі із прапушчаных як у радаводзе Езуса, так і ў радаводзе Рамесу "чыста юдэйскіх цароў": Ахозіі, яго жонкі Гафоліі, Іа-Аша са сьвятаром Ёдаем і Азарыі або Амасіі.

X дынастыя (№№ 47-55). Яна мае назву, ў адрозненні ад папярэдніх (Мэмфіскіх), Гераклiопалітанскай. У радаводзе Мацвея да яе натуральна належаць (гл. зборку №№21-29) юдэйскія (г. азн. багаславячыя) цары ад Озіі да Салафііла (у Лукі маючага назву Салатыііл); г. азначае, у ягіпталогіі да яе патрэбна аднесьці цароў ад С-Неф-Ерка (№ 47) да Неф-Ерк-Гора (№ 55).

XI дынастыя (№№ 56-58). У Мацвея тут толькі Зарававаель (ЗО). У Лукі і ў Абідоскай табліцы да яго дададзены яшчэ сын і ўнук. Зноў асобнае натуральнае згуртаванне продкаў Езуса.

XII дынастыя (№№ 59-65). Згуртаванне Юды Макавея зноў складае натуральную дынастыю із 7 ізатопаў: кожнаму продку Езуса ў Лукі адпавядае асобны продак Рамесу ў Абідоскай табліцы.

Гэтая дынастыя мае ў ягіпталогіі назву цароў-пастыраў (іксосы), што цалкам адпавядае легендзе пра Макавеяў. Грэцкія аўтары вызначаюць яе месцазнаходжанне ў "Цінісе", а Макавеі (што азначае малацьбіты), згодна з жыдоўскімі крыніцамі, дзейнічалі каля Антыохіі Сірыйскай. Атрымліваецца цалкам нечаканае збліжэнне, ды і час нашмат больш позні, чым паведамляюць нам грэцкія аўтары. Юда Макавей здзейсніў прымусовае абразанне свайго народа, як нам кажуць, у 128 годзе да пачатку нашай эры, а згодна з маімі астранамічнымі вылічэннямі нават нашмат пазней.

У радаводзе Мацвея ўся гэтая дынастыя адсутнічае. Г. азначае: ён узяў свой радавод Езуса з больш старажытнага дакумента, чым Абідоская табліца, у якую, як і ў Евангелле Лукі, гэтая дынастыя была дададзена выключна для таго, каб падоўжыць гісторыю егіпцян і "юдэяў". Такія выпадкі не рэдкія і ў новай гісторыі: так, Аўстрыя і Венгрыя да сусветнай вайны ўяўлялі із сябе дзве асобныя дзяржавы, са сваімі адмысловымі мовамі і кіраваннем і аб'яднаныя толькі дынастычна. У такім жа выглядзе былі Швецыя і Нарвегія на працягу ўсяго XIX стагоддзя, ды і да гэтага часу пад адной каронай аб'яднаны Індыя і Брытанія, хаця ў іх цалкам асобнае кіраванне, ды і ў самой Брытаніі Аўстралія, Канада, Новая Зеландыя і Англія аб'яднаны толькі дынастычна.

Пасьля гэтай дынастыі у грэцкіх аўтараў абвяшчаецца доўгі перыяд невядомасьці ў егіпецкай гісторыі, на працягу якога быццам бы валадарылі яшчэ пяць дынастый ад XIII да XVII ўключна (гл. табл. XIX перад № 66). Але ні Абідоскі радавод Рамесу-Міамуна, ні радавод Езуса ў Евангеллі Лукі, ні іншыя іерагліфічныя пералікі не пацвярджаюць ў гэтым выпадку грэкаў, яны не выяўляюць тут ніякага разрыву: папярэдні цар з'яўляецца бацькам наступнага, а не аддзеленым ад яго некалькімі сотнямі гадоў.

Псеўда-XVIII дынастыя. Гэтая дынастыя ў Яўсевія і Афрыкана мае назву Дыяспалітанскай, г. азн. із Горада багоў, і на чале яе пазначаны Нэво-Пех-Тата ў Абідоской табліцы. У Лукі яго ізатопам з'яўляецца Навум (г. азн. Суцяшальнік), а ў Мацвея – Аб-Юд (г. азн. бацька багаславячых[177]).

У гэтым апошнім згуртаванні продкаў у Абідоской табліцы пазначана, як мы бачым, 9 чалавек, і пасьля іх пачынаецца таксама своеасаблівая XIX дынастыя. У Евангеллях яна пачынаецца Язэпам, а ў радаводзе Рамесы М-Пех-Тата-Рэ, перад якім быццам бы было адступленне ад адзінабожжа, потым ідзе панна Марыя, якой адпавядае Жанчына з люстэркам (*Уладарка Праўды*) у ягіпталогіі, а затым у евангеллях зроблены дзіўны пропуск, прапушчаны ізатоп для сапраўднага Езуса.

Гэты пропуск аднаго продка ўжо звяртаў на сябе ўвагу ўсіх тэолагаў, разбіраўшых радавод Мацвея. У яго пасьля гэтага пераліку сказана: "Такім чынам, усіх пакаленьняў ад Аб-Рама да Давыда 14 родаў і ад Давыда да высяленьня вавілонскага (г. азн. да Зарававеля) 14 родаў і ад высялення вавілонскага да Хрыста 14 родаў (Мацвей. 1, 17).

---

[177] І-ЕУД (יֵ־הוּד) – складаецца: 1) з І (יּ)—першай літары наймення бога Грамабоя (Iovis—Егавы), пастаянна замяшчаючай яго пры ўтварэнні новых слоў (як і па-лаціне ў слове J-Esus, па-руску ў соле І-Ісус (Ι-Ησοῦς)) і 2) са слова ЕУД – адбіццё святла, ззянне, слава. Я перакладаю ўсюды – багаслаўем па аналогіі з права-слаўе, але дакладней было б перакласьці богаззянне, богасьвяцімасць.

Гэта азначае, усіх продкаў ад Абрагама да Хрыста ўключна Мацвей налічвае 42. Гэта кабалістычная лічба 7x6, дзе 7 азначае колькасць планет, а 6 колькасць будзённых дзён тварэння сусвету, сапраўды гэтак жа, як і падвядзенне колькасьці ў Лукі і ў Абідоской табліцы пад лічбу 77 ёсць 7x11, дзе 11 адпавядае аднаму дзясятку і адной адзінцы кожнай вышэйшых лічбы.

А між тым, калі вы падлічыце спіс Мацвея, то знойдзеце ў ім толькі 41 асобу, замест падсумаваных ім жа самім 42 пакаленняў.

Куды дзеўся адзін продак? – ставілі пытанне сярэднестагоддзевыя тэолагі і давалі адказ: – гэта быў сам бог, бо Езус быў сын божы.

Але як жа было размясьціць бога паміж Езусам і Язэпам, як-быццам бог быў сынам Язэпа? Гэта было відавочна немагчымым, і вось Лука вылучыў адсюль бога і паставіў яго на чале спісу, як бацьку Адама[178]. Гэтым ён давёў свой спіс да патрабаванай Абідоской табліцай колькасьці 77, але ў выніку атрымалася такая ж недарэчнасць, як і ў Мацвея: Езус апынуўся сапраўдным сынам Язэпа, таму што калі паверыць словам тых жа евангелістаў, што Ёсіф быў толькі апекуном, а не бацькам Марыі, то навошта ж было ўводзіць яго продкаў у радаводны спіс Езуса? Бо гэта ўсё роўна, як, напрыклад, уключыць у ваш уласны радавод хаця б імператара Мікалая II з усімі яго продкамі, сцвярджаючы ў той жа час, што ён ніколі не быў вашым бацькам, як гэта сказана ў Евангеллях у дачыненні да Езуса, зачатаму Паннай Марыяй зусім не ад Язэпа, а ад "сьвятога духа".

Такой недарэчнасьці не мог бы сказаць першапачатковы стваральнік радаводу Езуса, і, вядома, у першапачатковым яе выглядзе панна Марыя фігуравала на прапушчаным ў Евангеллях 76 месцы не як толькі дзяўчына, апекаваная старцам Ёсіфам ў якасьці заручанай з ім, а як яго сапраўдная дачка. Толькі пры такім дапушчэньні і папаўняецца пропуск аднаго пакалення ў Мацвея, а бог-Грамабой, размешчаны ў Лукі, як бацька Адама, становіцца, згодна з легендай, і бацькам Езуса, праз дзеву Марыю, як дачку Язэпа.

Мне ўяўляецца, што выпадзенне 76-га пакалення ў радаводзе Лукі (41-га ў радаводзе Мацвея) у евангельскіх спісах здзейснілася ўжо пазней з нагоды таго, што гэты пункт павінен быў у сярэднія стагоддзі абуджаць моцныя пярэчанні і спрэчкі: "Калі панна Марыя, – разважалі тады, – нарадзіла сына без адружання, то як жа яе суайчыннікі не аддалі яе на ганьбаванне, як блудніцу, і не пабілі яе камянямі, не верачы яе тлумачэнням, што гэта зрабіў сам Бог? А калі верылі, то чаму ж не прызналі Езуса сынам божым?"

Зразумела, што для спынення такіх непаразуменняў нічога не заставалася рабіць, як ператварыць Язэпа із бацькі ў апекуна, а потым і заручыць яго з Марыяй, каб прыкрыць яе таямніцу. З гэтай мэтай і былі зроблены адпаведныя папраўкі ў Евангеллях Мацвея і Лукі. Насмешкі і пярэчанні былі спынены, але затое абодва радаводы, так бы мовіць, павіслі ў паветры. Яны выявіліся цалкам не радаводамі Езуса, а простага апекуна яго маці. Гэта адсутнасць панны Марыіі ў радаводзе Езуса і ёсць тая "мокрая пляма ад перадапошняй растаўшай градзіны", пра якую я згадаў у маёй алегорыі перад пачаткам гэтага даследавання. Два грады, патрапіўшыя ў пакой Якава Бярнулі, стваральніка матэматычнай тэорыі верагоднасцяў, кожны ў колькасьці 77 градзін, – гэта былі ў мяне два толькі што разабраныя тут радаводы. Абодва грады былі прадстаўлены ў мяне выпаўшымі ў два розныя дні для таго, каб сімвалізаваць дзве культуры, "юдэйскую" і "ягіпецкую", якія да гэтага часу лічацца рознымі, а тое, што я для кожнага граду,

---

[178] Лука (3, 33) «Езус ... быў сын Адамаў, божы».

акрамя таго, зрабіў яшчэ розныя прабоіны ў шкле пакоя стваральніка тэорыі верагоднасцей, сімвалізуе апрыёрную здагадку, што абодва прыведзеныя тут радаводы напісаны незалежна адзін ад аднаго.

І вось канчатковы вынік: калі вы, нягледзячы на маё параўнанне абедзвюх радаводаў і ў агульным, і па частках, усё-такі будзеце сцвярджаць, што яны ўяўляюць "шчаслівае выпадковае супадзенне" і будзеце ўключаць гэтае меркаванне ў падручнікі гісторыі, то вы разам з тым павінны будзеце прызнаць, што і прыведзены мной анекдот пра Якава Бярнулі не ўяўляе таксама нічога неверагоднага, і яго можна будзе таксама ўключыць у падручнікі матэматыкі "для тлумачэння навуковай тэорыі верагоднасцей".

У галіне дакладных фізіка-матэматычных навук ёсць асноўнае правіла: калі існуе хоць адзін, якім бы ён ні быў, цалкам падцверджаны выпадак супярэчачы агульнапрынятай тэорыі, то ўся тэорыя ім разбураецца, і павінна быць выпрацавана новая, якая тлумачыла б аксама і гэты факт. Так, у апошні час, толькі адзін выпадак адсутнасьці перамяшчэння палосак інтэрферэнцыі сьвятла ў вопыце Майкельсона прымусіў перарабляць нанова ўсю тэорыю сьвятла, якая не магла растлумачыць гэты факт, і быў нагодай з’яўлення "тэорыі адноснасьці" Эйнштэйна і тэорыі зменлівасьці хуткасьці сьвятла, як яе процівагу.

Дакладна гэтак жа і ў нашым выпадку. Адзін толькі прыведзены мной факт поўнага паралелізму радаводаў Езуса Хрыста ў Евангеллі Лукі і Ра-Месу Міамуна ў Абідоской табліцы руйнуе ўсю ўсталяваную храналогію біблейскай і ягіпецкай гісторыі і скасоўвае замацаваўшаяся ў нас меркаванне, што егіпецкая і юдэйска-ізраільская культуры былі культурамі Двух цалкам адрозных паміж сабой суседнічаючых дзяржаў, а не адной і тай жа дзяржавы, якая толькі складалася із двух частак, падобна Аўстра-Венгрыі ў XIX стагоддзі, і якія мелі самастойныя мовы і самастойныя пісьмовасьці. На справе ж было зусім іншае. Яны былі ўвесь час аб'яднаны агульнай дынастыяй, за выключэннем нешматлікіх рэдкіх выпадкаў, калі яны дынастычна аддзяляліся адна ад другой, падобна таму, як час ад часу былі адасобленымі суправіцелі ва ўсходняй і ў заходняй Рымскай імперыі, якія, аднак, мелі ў IV стагоддзі, агульную гісторыю, нягледзячы на адрозненні сваіх чатырох моваў і культур: лацінска-італійскай, візантыйска-элінскай, арабска-арамейская і ягіпецкай.

Мы бачым, акрамя таго, што атаясамленне XVIII (Дыяспалітанскай) дынастыі з нашчадкамі Аб-Юды ў Мацвея храналагічна накладае гэтую дынастыю на Пталемееў, а Езуса Хрыста робіць або самім Рамессу-Міамунам, або, ва ўсякім разе, яго стрыечным братам, калі атаясаміць М-Пех-Тату (№ 75) з біблейскім Язэпам, а Езуса Хрыста выводзіць ад гэтага Язэпа праз дачку Марыям, тады як самога Ра-Месу Міамуна – праз яе брата Міне-Пта-Сеці. Тады гэты апошні будзе атаясамляцца з "Актавіянам Аўгустам" грэцкіх свецкіх аўтараў, а ў нас, як пабачым далей, з суправіцелем Кастуся І, усходнім імператарам Ліцыніем.

Іншага спосабу пагадніць абодва радаводы не існуе, калі мы маем намер заставацца на строга навуковай рэалістычнай глебе, тым больш што шэраг маіх астранамічных вылічэнняў адносна часу ягіпецкіх помнікаў старажытнасьці, якія ўтрымліваюць астранамічныя ўказанні, прыводзіць, незалежна ад гэтых табліц, да вялізнага перамяшчэння ягіпецкай храналогіі ў накірунку да нашага часу, як і гэтыя дзве радаводныя табліцы, атаясамляючыя ягіпецкую храналогію з біблейскай[179].

---

[179] Ягіпецкай гісторыі, якая разглядаецца з такога боку, прысвечаны ўвесь том III гэтага майго даследавання.

Сатычныя ж вылічэнні, як іх рабілі да гэтага часу, губляюць усякае значэнне, дзякуючы таму, што Сотыс да гэтага часу толькі праз непаразуменне атаясамляўся з Сірыусам, тады як на самай справе яго патрэба атаясамляць з "Царскай зоркай" у сузор'і Ільва, ад наймення якой (***Regulus***) і паходзіць тэрмін *рэгуляванне года*, зараз набыўшы значэнне агульнага выразу для рэгулявання ўсіх перыядычна зменлівых велічынь. Гэтая замена Сірыуса Рэгулам зноў прыводзіць да вялізнага зруху егіпецкай храналогіі ў накірунку да нашага часу.

Пра неабходнасць разумець пад імем Сотыса не Сірыус, а Рэгул мной здзейснены адмысловыя астранамічныя даследаванні яшчэ за шмат гадоў да параўнання гэтых двух радаводаў, ды і само іх параўнанне мне не прыйшло б у галаву, калі б папярэднія астранамічныя вылічэнні Дендэрскага задыяка і гараскопаў некалькіх ягіпецкіх магільняў, паказаных мне нябожчыкам прафесарам ягіптолага Тураевым для вызначэння іхнага часу, не прывялі мяне да перакананння пра позні час іх паходжання[180]. Яны наблізілі ў маім уяўленні эпоху Рамесідаў да хрысьціянскай эпохі, і тады, само сабой, з'явілася жаданне параўнаць абодва вышэйпрыведзеныя радаводы.

В. Сакарская табліца.

Пасьля тлумачэння Абідоскай табліцы, табліца Сакара, гэтая другая падстава егіпецкай храналогіі, ужо не ўяўляе ніякіх цяжкасьцей. Мы лёгка зразумеем яе значэнне, як толькі прымем ідэю, што яна больш ранняга паходжання і прыстасавала радавод Ра-Месу Міамуна *да каляндарных з'яваў*.

Прыходзіла вам калі-небудзь у галаву пытанне, чаму стрэлка нашых гадзіннікаў здзяйсняе не адзін, а два абарачэнні за суткі, кожнае па 12 гадзін?

Гэта таму, што месяцовы месяц, які ляжаў у аснове старажытнага часазлічэння, лічыўся роўным $29^{1/2}$ сутак[181], а так як старажытныя яшчэ не прывыклі лічыць дробамі, то яны і вымяралі каляндарны месяц паловамі сутак (днямі і начамі), прыстасаваўшы да гэтага злічэння і свае часавымяральныя прылады, г. азн. гадзіннікавае кола.

У кожным сінадычным месяцы ў іх было 59 асноўных падліковых адзінак, у кожнай па 12 гадзін, гэтых, так бы мовіць, 12 апосталаў месяцовага часу.

Відавочна, кожны дзённы колазварот гадзіннікавай стрэлкі чаргаваўся ў іх з такім жа начным, і выходзіла так, што калі адзін месяцовы месяц пачынаўся з няцотнага колазвароту гадзіннікавай стрэлкі, то наступны – з цотнага, г. азн. адзін месяцовы месяц з дня, а другі – з ночы.

Усё гэта мы і бачым у Сакарскай табліцы. Там 57 колазваротаў гадзіннікавай стрэлкі ад маладзіка да маладзіка сімвалізуюць продкаў Ра-Месу, а два рэшткавыя колазвароты, із якіх першы па чарзе прыходзіцца то на дзень, то на ноч і адзначаецца злучэннем Месяца з Сонцам, сімвалізуюць самога Ра-Месу і таму не ўваходзяць у лік яго продкаў. У адпаведнасьці з гэтым вы і бачыце на Сакарскай табліцы незразумелае інакш чаргаванне галаўных убораў на каленастаячых фігурках, пастаўленых над кожным найменнем (табл. XXIX). Ва ўсіх няцотных на

[180] Самымі старажытнымі гараскопамі выявіліся, згодна з маімі вылічэннямі, два магільнікавыя Атрыбскія, знойдзеныя Фліндарсам Петры ў 1905 г. Із іх «верхні» даў 30 красавіка 195 г. нашай эры, а «ніжні» – 30 студзеня 211 г. Гараскапічная скульптура на круглай столі Дендэрскага храма дала 15 сакавіка 568 г., а на чатырохкутнай столі – 5 траўня 540 гады, г. азн. час Эліна-Сірыйска-Ягіпецкага імператара Юстыніяна (527-565 г.). А фіўскі магільнікаы гараскоп Бругша, знойдзены ў 1857 г., даў пры старанных вылічэннях маіх і Вільева, 25 кастрычніка 710 года, г. азн. ужо час валадарання Халіфа-Вяліда I (705-715 г.г.).

[181] У рэчаіснасьці ён даўжэй на 0,03 дзель сутак, і за стагоддзе розніца дасягае да 3 дзён.

галовах сьвятарскія дыядэмы – гэта 29 дзён месяцовага месяца, а на ўсіх цотных каўпачкі – гэта 29 начэй, якія чаргуюцца з днямі. У першых двух фігурак ў руках палачкі з сачком, у знак таго, што толькі ў гэтыя дні бываюць сонечныя зацьменні, а ў фігурак 30, 31 і 32, праз 29 палавінак сутак пасьля першых, у руках нешта накшталт малацільных ланцугоў, якія паказваюць, што ў гэтыя тэрміны адбываюцца месяцовыя зацьменні. Магчыма дапусціць, што, падобна таму, як тэзаімяніны розных сьвятых у нашым календары ў сярэднім раўнамерна размеркаваны па розных днях года, так і пры складанні Сакарскай храмавай табліцы кожны колаабарот гадзіннікавай стрэлкі па цыферблату быў аддадзены пад заступніцтва асобнага продка Ра-Месу.

З гэтага пункту гледжання цікава адзначыць, што два пашкоджаныя (відаць, знарок) месцы гэтай табліцы адносяцца: першае да прамежку ад 10 да 12 дня месяца, а другое – да яго канца ад 25 па 29 дзень.

Я лічу гэтую табліцу больш старажытнай, чым Абідоская і чым яшчэ больш позні Турынскі папірус, таму што яна нашмат карацейшая за іх: усе гэтыя "радаводы", зразумела, не сапраўдныя, а падабраныя згодна з рознымі меркаваннямі.

У Сакарскай табліцы, як мы бачым, былі прынятыя ў разлік 29 "дзён" і 29 "начэй" месяцовага месяца, а ў Абідоскай табліцы і ў Лукі для продкаў Ра-Месу і Езуса-месіі ўзята 77 чалавек, як патрабавала кабалістыка і імкненне аднесьці час жыцця першага продка як мага далей у глыб часоў.

Табліца XX.

Параўнанне Сакарскага насьценнага Спіса продкаў Ра-Месу Міамуна з Абідоскім і з радаводам Хрыста ў евангеліста Лукі.

<table>
<tr><td colspan="3">Згодна з Лукой і Абідоскай табліцай</td><td colspan="3">Згодна з Сакарскім спісам</td></tr>
<tr><td colspan="6">1-шы аддзел</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ірд (ставячыся паблажліва) = Буцау</td><td>1</td><td>1</td><td colspan="2">Мірап</td></tr>
<tr><td colspan="2">Мафусаіл = Кебху</td><td>8</td><td>2</td><td colspan="2">Кебху</td></tr>
<tr><td colspan="6">2-гі аддзел</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ламех = Буцау</td><td>9</td><td>3</td><td colspan="2">Нефер (бог)+3 гусакі (душы)</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ной=К+ 3 мужчынскія дзетародныя органы</td><td>10</td><td>4</td><td colspan="2">К+3 мужчынскія дзетародныя органы ў іерогліфе</td></tr>
<tr><td colspan="2">Сім = Авен+Ба-Нотэрн</td><td>11</td><td>5</td><td colspan="2">Бэ-бэ Нотэр-Тэру</td></tr>
<tr><td colspan="2">Арфаксад = Уцаас</td><td>12</td><td>6</td><td colspan="2">Уцнэс-Нэс</td></tr>
<tr><td colspan="2">Каінан = Сенда</td><td>13</td><td>7</td><td colspan="2">Сендч</td></tr>
<tr><td colspan="6">3-цці аддзел</td></tr>
<tr><td>Фара = С-Неф-Еру</td><td rowspan="9">Адвар отнае

злічэн не</td><td>20</td><td>8</td><td colspan="2">Кеф-Ерк-Рэ=Сала (Саул)</td></tr>
<tr><td>Нахор = Неф-Ерк-Рэ</td><td>19</td><td>9</td><td colspan="2">Скр Неф-Ерк=Евер</td></tr>
<tr><td>Серух = Сечас</td><td>18</td><td>10</td><td colspan="2">Сьцёрта = Фалег</td></tr>
<tr><td>Рагаў = Тота</td><td>17</td><td>11</td><td colspan="2">Баба = Рагаў</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Фалег = Цесар-Шах</td><td>16″</td><td>12</td><td>Цесар-Р.</td><td rowspan="2">= Серух</td></tr>
<tr><td>16′</td><td>13</td><td>Цесар-Тота</td></tr>
<tr><td>Евр (перасяленец) = Небк</td><td>15</td><td>14</td><td colspan="2">Неб К Рэ = Нахор</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Сала (Саул) = Цаца</td><td>14″</td><td>15</td><td>Чалавек з кіем +Хніэ</td><td rowspan="2">= Фара</td></tr>
<tr><td>14′</td><td>16</td><td>С-Неф-Ер-Фару</td></tr>
<tr><td colspan="6">4-ты аддзел</td></tr>
<tr><td colspan="2">Аб-Рам = Хуфу</td><td>21</td><td>17</td><td colspan="2">Хуфу (1ая вялікая піраміда)</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ісак = Дэдэф-Рэ</td><td>22</td><td>18</td><td colspan="2">Дэдэф-Рэ</td></tr>
</table>

Якаў = Хеф-Рэ	23	19	Хеф-Рэ (2-ая піраміда)	
Юда-Якаўлеў = Менк-Рэ	24	(20)	...Мосхэ-Рэ = Богададзены (у Эратасфена № 17)	
Адсутнічаюць у Абідоскай табліцы і ў Лукі і сцёрты некім у Сакарскай табліцы. Даю іх (20-24) згодна з Эратасфенам		(21)	....Ра Ёсіс Архікратар (верагодна Бог-Езус Усётрымальнік) (№ 13 у Эратасфена)	
		(22)	....Бію-Рэс (Pius Rex?) (у Эратасфена № 14)	
		(23)	.... (адсутнічаюць у Эратасфена)	
		(24)		
5-ы аддзел				
Есром = Ус-Каф	25	25	Ус-Каф, пір. “Самае чыстае месца”	
А-Рам (Рымск) = Шах-Рэ	27	26	Шаху-Рэ, пір. “Узыходжанне душы”	
Амі-Надаф = Кака	28	27	Неф-Ерк-Ерк-Рэ (Неф-Архі-Цар), пір. “Душа”	
Наасон- = Неф-Ерк-Рэ	29	28	Сепсеск-Рэ	
Салмн-Нусс-Рэ	30	29	Хе-Нефр-Ер(к)-Рэ	
Боос = Менку-Гор	31	30	Менк-Гор, пір.”Самае моцнае месца”	
Авід = Дзедкэ-Рэ	32	31	Дзедкэ-Рэ, пір..”Свяцейшае месца”	
Есей = Унас	33	32	Унас	
6-ты аддзел				
Давід (Дода) = Тота	34	33	Тата (Тата = шануемы)	
Натан = Уск-Рэ	35	34	Папа	
Маінан = Мерэн-Рэ	37	35	Мерэн’Рэ	
Мелеай = Неф-Ерк-Рэ	38	36	Неф-Ерк-Рэ	
Елі-а-Кім = Мерэн-Рэ Цэфамцаф (птушкалоў)	39	37	У іярогліфе Кракадзіл (Себек-к-Рэ)	
7-ы аддзел №№ 40-56. Із некаторых у Лукі і ў Абідоскім спісе складзены згуртаванні 7-10, адсутнічаючыя ў спісе Сакара, а 11-я і 17-я “Дынастыі” значацца ў Лукі і Абідоскім спісе ў адваротным парадку ў параўнанні з табліцай у Сакары, як тут і паказана				
Еслім = Мао-Э-Хру = Рэ	65	38	Рысай = Моо-Хру-Рэ	
Нагей = Мао-Э-т-Рэ	64	39	Ян = (сьцёрта)	
Моаб = Хеку-Рэ	63	40	Юда- Настаўнік = Хек-Рэ	
Матафія = Хе-Хен-Ер(к)-Рэ	62	41	Ёсіф = Хе-Хен-Ер(к)-Рэ	
Сямей = Нубку-Рэ	61	42	Семей = Нуб-Ка-Рэ	
Ёсіф = Хен-Ерк-Рэ	60	43	Матафій = Хен-Ерк-Рэ	
Юда-Настаўнік = С.Хатэп Пата-Іб(Аб)	59	44	Маавія = С. Хатэп Патн-Іб(Аб)	
Ян = Ахк-К-Рэ	58	45	Нагей = С.Анх-Ск(р)-Рэ	
Рысай = Неб-Хру-Рэ	57	46	Еслім = Хру-Неб-Рэ	
8-ы аддзел				
Аб-Юд = Неб-Нех-Тата-Рэ	66	47	Неб-Нех-Тата-Рэ	
Амас = Цесар-К-Рэ	67	48	Цесар-К-Рэ	
Матафій = О Хеп-Ерк-Рэ	68	49	......	Уся гэтая частка тынкоўкі некім выламана, хутчэй за ўсё, намерана, каб не даваць падставу для сумненняў сярэднестагоддзевым храналагістам
Ёсіф=О Хэп-Еры-Рэ	69	50	......	
Ёанай=М. Хеп-Еры-Рэ	70	51	......	
Мелхій=О Хеп-Еру-Рэ	71	52	......	
Левій=М. Хеп-Еру-Рэ	72	53	......	
Маттат=Уладычыца Праўды –Неб (увядзенне адінабожжа)	73	54	......	
Юлій (Гелій)=Цесар-Хен-Ер-Рэ (адступленне ад адзінабожжа)	74	55	......	
9-ы аддзел				
Ёсіф=М-Пех-Тата-Рэ	75	56	......	Уся гэтая частка тынкоўкі некім выламана, хутчэй за ўсё, намерана, каб не даваць падставу для сумненняў сярэднестагоддзевым храналагістам
Панна-Марыя=Женщина с люстэркам (=Уладычыца Праўды)	76	57	......	

<table>
<tr><td rowspan="2">Ра-Месу Міамун Вялікі</td><td rowspan="2">77</td><td>58</td><td>......</td><td rowspan="2">сьцёрта</td></tr>
<tr><td>59</td><td>......</td></tr>
<tr><td colspan="2">Сума 77 уяўляе кабалістычную лічбу 7 памножаную на другую лічбу 11.</td><td colspan="3">Сума 59 уяўляе дакладную (згодна з разуменнем старажытных) колькасць дзён і начэй у лунным месяцы ($29^{1/2}$ сутак = 59 палавін сутак).</td></tr>
<tr><td colspan="5">Спіс Сакара ўяўляе несумненна радавод Ра-Месу Міамуна, разлічаную па ліку 59 дзён і начэй у месячным сінадычным месяцы. відаць, кожная палова сутак былі прысвечаны памяці аднаго із яго 58 продкаў, Таму і намалявана чаргаваннем дзённых і начных капялюшыкаў на фігурках, якія моляцца над імёнамі. 2-ая і 3-яя палова сутак адзначаны пяцелькамі на палачках ў руках фігурак ў адзнаку адбываўшыхся ў гэтыя дні сонечных зацьменняў. 30-я, 31-я і 32-я палова сутак адзначаны чымсьці накшталт пужкі ў руках фігурак ў адзнаку могучых адбывацца ў гэты час (згодна з сінадычным лічэннем) месяцовых зацьменняў. Апошняя 29-ая ппалова сутак не адзначаны на табліцы, так як яны належаць самому Ра-Месу (Ра-Месіі).</td></tr>
</table>

Дэталёвае параўнанне Сакарскага спісу з Абідоскім і з адпавядаючым яму пералікам продкаў Езуса ў Евангеллі Лукі прыводзяць да наступных высноваў:

I. У месяц Тот ці нават у кожны месяц, на 8-9 дзень, могло існаваць вялікае сьвята Аб-Рама-Хуфу; на 9-10 дзень – сьвята Ізраіля-багазмагальніка, на 10 дзень – сьвята бацькі богаслявячых – Юды. Каля поўнага месяца на 13 дзень прыпадае дзень Цара-Шаха (Шаху-Рэ); на 14 дзень Нофер-Ерк-Рэ (архі-іерэя), якое адсутнічае ў спісах Лукі і Абідоса, і, нарэшце, на 15 дзень, калі могуць адбывацца зацьменні, прыпадае дзень Менху-Гора, у Лукі маючага найменне Бааса, а 16 дзень – сьвята Тота-Давыда, калі праходзіла рызыка месяцовага зацьмення.

II. На маладзік 29 дня на працягу поўных сутак прыпадае сьвята самога Ра-Месу (бога-месіі), злучэнне Месяца з Сонцам.

У дэталях Сакарскай табліцы звяртае на сябе ўвагу тое, што із дапатопных патрыярхаў у ёй згадваецца толькі Мірбіп (*сышоўшы ўніз*), з жаночым стацевым органам у іерогліфе, і даўгавечны Мафусаіл-Кебху.

Із пасьляпатопных патрыярхаў Лукі ў Абідоскай табліцы згадваюцца толькі пяць. Гэта паказвае, што табліца Сакара складзена незалежна ад толькі-што згаданых і нават ад Турынскага папіруса, у агульным падобнага з імі.

Із 3-й дынастыі (Жыда-Эбера) тут прысутнічаюць ўсе сем прадстаўнікоў, але пералічаны ў адваротным парадку (ад № 20 да № 14 *плюс* гады прыняты за *мінус* гады).

Да дынастыі вялікіх патрыярхаў тут былі дададзены яшчэ тры ідучыя за імі, але ў гэтым месцы тынкоўка разбурана, відаць, намерана, так як у Эратасфена іхнымі ізатопамі служаць: "Богаданы Юда", магчыма Арый; Ра-Іосіс-Архнкратар, г. азн. бог Езус-Усеўладны і Бію-Рэс, нагадваючы лацінскае Pius Rex.

Я, вядома, не дапускаю дуікі, што гэтае пашкоджанне самага цікавага месца Сакарскай каляндарнай табліцы зрабіў сам адкрыўшы гэты сьцянны надпіс Марыёт, але гэтая табліца была даступнай для публікі і пад час сярэдніх стагоддзяў, калі ў Ягіпце яшчэ не згубілася веданне іерагліфічнага пісьма, так як ім жа карысталіся і хрысьціянскія пісьменнікі, і сам евангеліст Лука, пераклаўшы гэты надпіс цалкам, у чым няма сумневу пасьля майго параўнання. Менавіта ў гэтую эпоху і маглі быць зроблены шматлікія пашкоджанні самых цікавых месцаў у старажытных ягіпецкіх помніках для прыкрыцця прадузятых няправільных ідэй і ўяўленняў. На шэраг такіх пашкоджанняў паказаў яшчэ Бругш у дадатку да сваёй кнігі пра "Фараонаў".

У пятай частцы аўтар Абідоскага надпісу пераназваў Маут-К Рэ, які адпавядае тут начам зацьменняў месяца, у Дзедк-Рэ, але суседнія з ім – Унас і

Менк-Гор, пад час начэй якіх таксама могуць быць месяцовыя зацьменні, засталіся пад тымі ж імёнамі.

У шостую частку пасьля Давыда-А-Тота (дзе А з'яўляецца часткай пазначаючай таксама і прыметнік дадзенага слова, – шануемы) як аўтар Абідоскага спісу, так і Лука ўключылі Натана – Вус-Ск-Рэ, які адсутнічае ў Сакары.

У сёмай частцы мы знаходзім тое ж, што і ў трэцяй. Калі ўзяць за аснову Сакарскі спіс, як каляндарны і таму найбольш дакладны, то атрымліваецца, што і Лука, і аўтар Абідоскага спісу, і аўтар Турынскага папірусу, паставілі цэлых 9 пакаленняў ад Рісая – Небхру-Рэ (№ 38) да Есліма – Мао-Э-Хру-Рэ ў адваротным парадку пад №№ 57-65, дадаўшы перад гэтым 18 пакаленняў (№№ 40-56 Лукі і Абідоскай табліцы), сярод якіх знаходзяцца такія знакамітасьці, як усе без выключэння юдэйска-ягіпецкія цары, пачынаючы ад Раваама – Неф-Ерка-Ро і заканчаючы Салафіілам – Неф-Ерку-Горам, апошнім юдэйскім царом. Усе "багаслявячыя" цары адсутнічаюць у Сакары!

Ці маглі такое адваротнае размяшчэнне і пропуск быць выпадковымі? Вядома, ні ў якім разе! Бо Сакарскі сьцянны спіс быў не якой-небудзь дробяззю, а выстаўленым на павучанне публікі радаводам знакаміцейшых ягіпецкіх дзеячоў і разам з тым месяцовы каляндар для ўсіх. Жрацы Сакара прымусілі б мастака перамаляваць нанова ўсю табліцу, калі б у ёй быў такі каляндарны недахоп. Г. азначае, тут не было памылкі. Гэта быў першапачатковы радавод Ра-Месу Міамуна, а ў Абідоскім надпісе і ў Лукі ён быў папоўнены наступнымі дадаткамі, і адваротны пералік быў зроблены ў іх для апраўдання свайго дадавання. У Сакары ж было правільна.

Адкуль жа Лука і аўтар Абідоскага радаводу ўзялі для свайго пераліку лішніх 18 асоб. Вы самі бачыце, што із біблейскай кнігі "Цароў Юдэйскіх і Ізраільскіх", дзе яны ўсе і пералічаны, а для чаго ўзнікла патрэба даваць да іх часткі Рысая і Есліма (38-46 Сакара) не прама, а ўверх нагамі – я не ведаю. Але факт тут у наяўнасьці.

У псеўда-18-м і псеўда-19-м частках пакаленняў Сакарскай табліцы мы зноў шчыльна падыходзім да таго ж Ра-Месіі, але і тут на самым цікавым для сумленнага гісторыка месцы тынкоўка сьцены кімсьці пашкоджана, і толькі па паралельнасьці з ніжнім радком можна вызначыць, што ў гэтым згуртаванні непасрэдных продкаў ягіпецкага "Вялікага цара" было роўна столькі ж пакаленняў, колькі і ў радаводзе евангельскага "Ра-Месіі", г. азн. боганароджанага Езуса.

Магчыма, што тут на месцы імёнаў, пазначаных у Лукі і ў Мацвея (якія таксама, акрамя двух, гучаць па-рознаму), былі імёны, сугучныя з адным із гэтых радаводаў, і была патрэба іх вынішчыць, каб не спакушаліся вернікі хрысьціяне, думаючы, што евангельскі Езус сапраўды лічыўся ягіпецкім царом.

Параўноўваючы розныя часткі Сакарскай табліцы з грэцкімі дакументамі (асабліва з Эратасфенам), можна заўважыць, што ў ёй далучаны адзін да аднаго тры асобныя радаводы Ра-Месу Міамуна і Езуса Хрыста.

1-ы радавод выводзіць абодвух ад Мірбіаа-Ірда (№ 1 праз Хуфу-Абрама, Хефрена-Якава і праз пашкоджанага ізатопа Юды-Якаўлевага (№ 20), пры гэтым ён захаваўся ў Эратасфена пад хрысьціянскім найменнем Ра-Іосіса Архікратара (бога Езуса-Ўсетрымальніка), а ў Сакарскай табліцы гэтае імя пашкоджана.

2-і радавод выводзіць як Ра-Месу, так і Езуса, праз ізатопа, адпавядаючага Ес-Рому – Вус-Скафу. Але імя гэтага ізатопа таксама пашкоджана. Тут пад № 26 у найменні Шах-Рэ (цар-шах) можна западозрыць Аляксандра Македонскага, і таму

піраміда "Ўзыходжанне душы" павінна б належаць яму. Калі так, то і астатнія малыя піраміды лёгка вызначаюцца, як магілы лаціна-эліна-сірыйска-ягіпецкіх цароў.

Здзіўляцца такому аб'яднанню візантыйска-рымска-сірыйска-егіпецкай гісторыі нельга. Бо не здзіўляемся ж мы таму, што, напрыклад, Франц-Іосіф насіў дзве кароны – венгерскую і аўстрыйскую, а брытанскія імператары з'яўляюцца каралямі некалькіх асобных дзяржаў?

Застаецца толькі прызнаць, што і старажытныя міжземнаморскія імператары каранаваліся двума, трыма, а потым і чатырма каронамі, і ў кожнай аўтаномнай частцы сваёй діархіі, тріархіі і тэтрархіі мелі розныя каранацыйныя імёны, што і выклікала непаразуменні сярэднестагоддзевых гісторыкаў, якія перайшлі па спадчыне і нам. Нельга здзіўляцца і таму, што іхным радавым могільнікам было Гізехскае поле ў Ягіпце. Бо і могільнік кітайскіх імператараў быў каля Мукдэна, а не каля Пекіна, дзе яны жылі, і іх таксама адвозілі спецыяльна на караблях набальзамаванымі.

Лічачы род Ес-Рома – Вус-Кафа ў V частцы нашай табліцы за новы радавод Ра-Месу, мы можам прыйсьці да высновы, што жыццяапісанне Абрагама-Хуфу з’яўляецца толькі легендай пра Давыда, што жыццяапісанне Хефрэна – легендай пра Саламона і жыццяапісанне прабацькі Юды Якаўлевага – легендай пра прадказальніка Самуіла або Ільлю, так як у гэты перыяд часу я не бачу іншай знакамітасьці, акрамя Саўла, якому наўрад ці сталі б будаваць велізарную піраміду. Такім чынам, мы зноў падыходзім да таго Ра-Іосіса-Архікратара, названага Елі-а-Кімам-Цефамцафам (№37). Да яго ж "уверх нагамі" ўшчыльную падыходзяць і імёны наступнай сёмай калонкі, якая пачынаецца знізу Рысаем-Неб-Хру-Рэ і заканчваецца зверху Яслімам-Мао-Э-Хру-Рэ, які даводзіцца пры гэтай адваротнай перастаноўцы не бацькам Аб-Юды-Неб-Пех-Таты-Рэ (№47), а бацькам таго ж Елі-а-Кіма Цефамзафа (№37), адпавядаючага Ра-Іосісу Архікратару першай часткі.

3-ці радавод Сакарскага спісу (18-ая частка нашай табліцы) пачынаецца з Аб-Юды-Неб-Пех-Таты-Рэ (№47).

А ў спецыяльна прысвечаным Ягіпту томе мы пакажам, што і кожны із гэтых трох радаводнаў з’яўляецца перыядычнай сістэмай, нападобе мендзялееўскай перыядычнай сістэмы хімічных элементаў.

З гэтага боку гледжання ягіпецкая гісторыя моцна скарачаецца ў мінулым, але становіцца больш адпавядаючай агульным законам пасьлядоўнай эвалюцыі чалавецтва, якія не дапускаюць доўгіх перапынкаў аднойчы ўзнікшай культуры ў тых краінах, дзе не змяняліся да горшага геафізічныя ўмовы існавання. А ў Ягіпце гэтага пагаршэння ніколі не было.

Глава II.

Паралелізм дынастычных падзей ў царстве богазмагальніцкім(Ізраэльскім) і ў царстве Арыянскім (раманскім).

Мне вельмі цяжка працягваць гэтую частку маёй працы, так як ніхто лепш за мяне не разумее, што для кожнага, хто не прысьвяціў гэтаму пытанню шмат гадоў свайго жыцця, – а я працаваў над ім, хоць і з перапынкамі, пачынаючы з 1883 года,

– усё, што я паведаміў і пра што буду разважаць далей, будзе ўяўляцца толькі не маючай надзеі на поспех спробай разбурыць неразбуральнае.

Уся старажытная гісторыя наваколляў Міжземнага мора ёсць, па-сутнасьці, не што іншае, як Вялікае Ўмацаванне "Брама госпада" (апакаліптычны Вавілон), па-майстэрску узведзеная ўжо пасьля з'яўлення Апакаліпсісу і нават пастаўленая на ім самім, як на кутнім камені. Усе яе шматлікія фарты выглядаюць з першага погляду абстрэльваючымі кожны з іх, які вы б намерыліся атакаваць. І ўсе яны цалкам ізаляваны адзін ад аднаго і здаюцца недаступнымі для захапіўшага толькі адным.

Гебраіст не ведае ягіпталогіі з яе іерогліфамі, ягіптолаг не ведае асіралогіі з яе клінапісам, эліноглаг не ведае арабскую мову, арабіст не ведае санскрыт... А ўсе гэтыя фарты і франты, аднак, наладжаны па-майстэрску абараняючымі адзін другі. У каго хопіць смеласьці атакаваць які-небудзь з іх, калі ён ведае, што на яго адразу ж загрымяць ураганнай стралянінай усе астатнія? А як атакаваць ўсё адразу, калі на кожны патрэбна выдаткаваць некалькі гадоў працы? Чалавечага жыцця не хапае на падрыхтоўку да ўсяго гэтага, ды і няўдзячная праца разбураць што б там ні было заўсёды непрыемная нават з мэтай пабудаваць што-небудзь лепшае на старых руінах.

Вось чаму і я бываў заўсёды вельмі крануты, калі мае сябры – нават матэматыкі – пераконвалі мяне спыніць працу над гэтым няўдзячным пытаннем і прысьвяціць час выключна маёй прамой спецыяльнасьці – сусветнай хіміі, фізіцы, астраноміі і наогул прыродазнаўству, дзе ў мяне не можа быць разлютаваных ворагаў.

Няма сумневу, што я і сам ніколі не напісаў бы такіх кніг, як гэтая, каб не быў гвалтоўна далучаны да вывучэння рэлігійных пытанняў, калі мне, пасьля года адзіночнага зняволення ў Аляксееўскім равеліне Петрапаўлаўскага ўмацавання без права што-небудзь чытаць, далі ў 1884 г. для вывучэння французскую Біблію пачатку XIX стагоддзя, пакінутую там, відаць, з часоў дзекабрыстаў, а потым для далейшай асветы прапанавалі выключна "творы сьвятых айцоў" у іх сінадальных выданнях першай паловы XIX стагоддзя, або ў старым часопісе "Хрысьціянскае Чытанне".

Я пачаў іх чытаць і раптам адчуў у аўтарах гэтых кніжак сваіх папярэднікаў на шляху да ісьціны, але заблудзіўшыхся мімаволі ў яе пошуках, таму што ў іх не было яшчэ ніякага компаса. Я заўважыў у Бібліі і ў іншых творах шмат месцаў із блізка знаёмай мне навукі, астраноміі, якія давалі мне магчымасць вызначэння і самога часу ўзнікнення шмат якіх із гэтых дакументаў.

Ад кампілятыўных твораў накшталт курсаў гісторыі Шлосера, Вебера, Мамзэна і іншых, якія я чытаў раней, я тут перайшоў да іхных першакрыніц, пабачыў ненадзейнасць і сваяволле апрацоўшчыкаў у размеркаванні іхнага матэрыялу па часах, і разам з тым перада мной паўстаў самастойны спосаб іх новага даследавання. Я яшчэ не ведаў, куды ён мяне завядзе, нават і тады, калі ўжо вылічыў у Шлісельбургскім умацаванні час з'яўлення Апакаліпсісу і больш позняга, чым ён, часу ўзнікнення біблейскіх прадказанняў. Я яшчэ лічыў, што храналагічны зрух, які я тут выявіў, будзе мець дачыненне толькі да адной гісторыі хрысьціянства і часткова ізраэлітства.

Але вось мае пазнейшыя вызначэнні часу некалькіх месапатамскіх клінапісаў (якія будуць апісаны ў наступных тамах), вызначэнні часу шмат якіх зацьменняў, апісаных у Герадота, Фукідзіда, Ціта Лівія і ў іншых класічных

аўтараў, а таксама гараскопа на адной із фіванскіх магільняў, даследаваных Бругшам, затым двух ягіпецкіх жа гараскопаў на атрыбскай магільні, знойдзенай Фліндэрсам Петры, і двух гараскапічных скульптур на столі Дэндэрскага храма, – падрабязнае апісанне якіх будзе таксама надрукавана ў адным із наступных тамоў, – паказала мне, што і ў гісторыі класічных, Месапатамскіх і Ягіпецкіх старажытнасьцей не ўсё ідзе шчасна, што і там даводзіцца рабіць такі ж зрух. У выніку я прыйшоў да думкі зрабіць вышэйпрыведзенае супастаўленне радаводаў Ра-Месу Міамуна і евангельскага Хрыста і выявіў іхнае адзінства.

Я сцісла адзначаю усё гэта тут, у першым томе, таму што не ведаю, калі ў мяне будзе магчымасць надрукаваць астатнія пяць з падрабязнай распрацоўкай ягіпецкай, эліна-раманскай, індускай і месапатамскай гісторый з новага боку гледжання, хаця ўсе гэтыя тамы і гатовы ўжо да друку.

З гэтай жа мэтай я тут рэзюмую на прыкладаемай дыяграме маю храналагічную схему і гісторыю народа-багазмагальніка (Ізраіля), якая наглядна паказвае, што біблейская кніга "Цары" ўяўляе сабой не што іншае, як гісторыю лаціна-эліна-сірыйска-ягіпецкай імперыі, пачынаючы з Кастуся І, які ўсталяваў у ёй дзяржаўнае сьвятарства (па-грэцку – хрысьціянства, так як Хрыстос па-грэцку азначае пасвечаны), і, заканчваючы падзеннем яе заходняй часткі пасьля жахлівага вывяржэння Везувія ў 472 годзе і наступіўшай услед за гэтым анархіяй разам з супрацьурадавай хрысьціянскай агітацыяй апакаліптычнага характару.

Зірніце толькі на гэтую маю дыяграму (табліца XXI). На яе левым баку прыведзены ў пасьлядоўным парадку богазмагальніцкія (ізраэліцкія) цары, часы валадараньня якіх я ўзяў згодна з вынікамі даследаванняў Эшэра, Грэесвеля, Хорна і Хельса, як яны рэзюмаваны на стар. 194 дадаткаў да "The English Version of the Polyglot Bible" (выд. S. Bagster and Sons, London), асабіста праверыўшы ўсё па першакрыніцах (табл. XXIa). А на правым баку дадзены адпавядаючыя ім лаціна-эліна-сірыйска-ягіпецкія, так званыя, раманскія цары. Налева ад лініі восі (0) пазначана працягласць валадараньня кожнага із багазмагальніцкіх цароў у колькасьці гадоў, згодна з пазначаным наверсе маштабам, а направа ад гэтай лініі пазначана працягласць валадараньня адпавядаючых ім лаціна-эліна-сірыйска-ягіпецкіх. Вы самі бачыце на ёй, што паралелізм у працягласьці пасьлядоўных валадараньня тут сапраўды дзіўны. Левая лінія дыяграмы ўяўляе сабой амаль дакладнае адлюстраванне правай, тым больш што несупадзенні нават і ў два гады ў гэтым выпадку знаходзяцца ў межах верагодных памылак. Сапраўды, калі вы чытаеце, што хто-небудзь зацараваў у 25 г. і памёр у 30 г. якой-небудзь эры без ўказання (як гэта і бывае ў старажытных першакрыніцах) месяца і дня, то вы не ведаеце, як тут лічыць: уключаючы крайнія гады, атрымаем 6 гадоў, выключаючы іх, маем толькі 4 гады, а прыняўшы, што было па аднолькавай частцы абодвух крайніх гадоў, атрымліваем 5 гадоў. Акрамя таго, для вельмі старажытных часоў вы не ведаеце нават, згодна з якім падлікам – месяцовым або сонечным – лічыліся гады, а гэта таксама дае розныя тэрміны для асобных, асабліва для працяглых валадараньня, не кажучы ўжо пра магчымыя апіскі капіравальнікаў або пра наўмыснае карэктаванне гадоў наступнымі рэдактарамі для ўзгаднення з замежнымі валадараннямі.

Табліца XXI

Параўнанне часоў царавання паслядоўных цароў богазмагальніцкіх (ізраэльскіх) і лацінскіх, пачынаючы ад заснавальніка тэакратычнай манархіі Кастуся І.

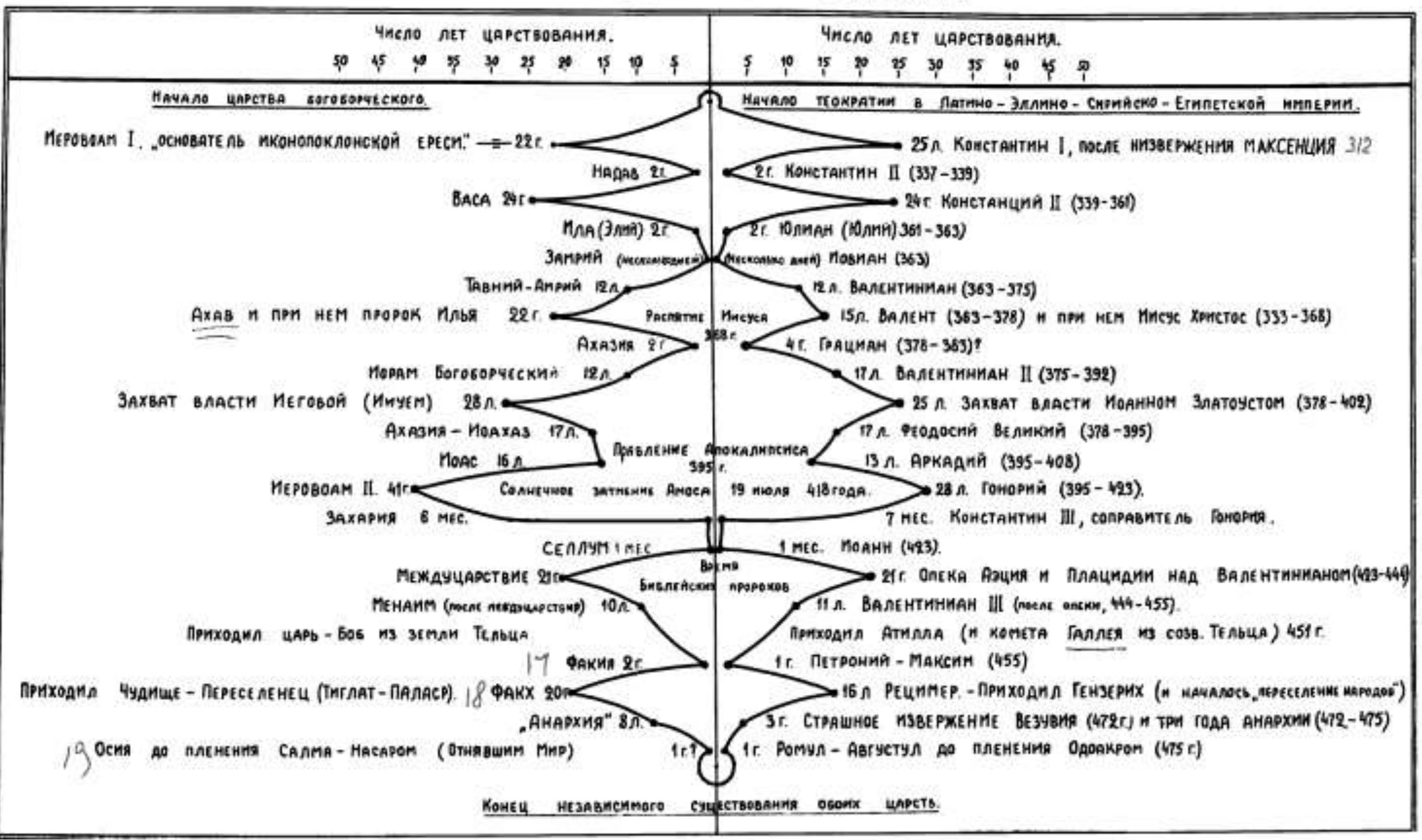

Табліца XXIa

Дадаткі да “The English Version of the Polyglot Bible” (выд. S. Bagster and Sons, London

A COMPARATIVE CHRONOLOGICAL TABLE

OF

THE KINGS AND PROPHETS OF JUDAH AND ISRAEL.

THE KINGS OF ISRAEL BEFORE THE REVOLT OF THE TEN TRIBES.

SAUL	REIGNED 40 YEARS	. . . . . .	B.C. 1095.
DAVID	— 40 —	. . . .	— 1055.
SOLOMON	— 40 —	. . . .	— 1015.

PROPHETS OF JUDAH.	Regnal Years.	KINGS OF JUDAH	Years before Christ. USHER Judah	USHER Israel	GRESWELL Judah	GRESWELL Israel	HORNE Judah	HORNE Israel	HALES Judah	HALES Israel	KINGS OF ISRAEL.	Regnal Years.	PROPHETS OF ISRAEL.
Shemaiah	17	Rehoboam	975	975	974	974	971	971	990	990	Jeroboam	22	Man of God from Judah.
	3	Abijah, or Abijam	958		957		954		973				Ahijah.
Oded	41	Asa	955		955		951		970				
Azariah . . .				954		953		950		968	Nadab	2	
Hanani . . .				953		952		946		966	Baasha	24	
Jehu, son of Hanani . .				930		929		926		943	Elah	2	
				929		928		925		942	Zimri	7 days	
				929		928		925		942	Omri	12	Elijah.
				918		917		914		931	Ahab	22	Micaiah.
	25	Jehoshaphat . .	914		914		910		929				
				898		896		897		909	Ahaziah	2	Elisha.
Eliezer				896		895		896		907	Joram, or Jehoram	12	
Jahaziel . . .	8	Jehoram, or Joram	892		890		885		904				
	1	Ahaziah, or Azariah	885		883		884		896				
	6	Athaliah	881	884	882	882	879	880	895	895	Jehu	28	
	40	Jehoash, or Joash	878		876		878		889				
Zechariah, son of Jehoiada . . .				856		854		852		867	Jehoahaz	17	Jonah.
				841		838		835		850	Joash, or Jehoash	16	
	29	Amaziah . .	839		836		835		849				
				825		822		820		834	Jeroboam II.	41	Hosea. Amos.
		Interregnum, 11 years, according to Hales . .							820				
Zechariah, (who had understanding in the visions of God, 2 Ch. xxvi. 5.)	52	Uzziah + Azariah	810		807		810		809				
				784		781		779		793	*Interregnum, 22 years, according to Hales*	11	
				773		770		768		771	Zachariah	6 mos.	
				772		769		767		771	Shallum	1 mo.	
				772		768		767		770	Menahem	10	
				761		758		757		760	Pekahiah	2	
				759		756		755		758	Pekah	20	
Isaiah	16	Jotham	758		755		754		757				
Micah	16	Ahaz	742		739		736		741				
				739		736		736		738	*Anarchy*	9	Oded.
				730		727		730		728	Hoshea	9	
Nahum .	29	Hezekiah	726		724		722		725				
				721		718		721		719	The Kingdom of Israel overthrown by the Assyrians.		
Joel . . .	55	Manasseh	698		695		694		690				
	2	Amon	643		641		639		641				
Jeremiah . .	31	Josiah	641		640		637		639				
Habakkuk .	3 mos	Jehoahaz	610		609		606						
Zephaniah .	11	Jehoiakim	610		609		600		608				
Ezekiel . . Daniel . . .	3m 10d.	Jehoiachin, or Jeconiah	599		598		595						
Obadiah . .	11	Zedekiah	599		598		595		597				
		Jerusalem destroyed, and Judah carried captive	588		589		588		586				
		GOVERNORS OF JERUSALEM AFTER THE CAPTIVITY.											
Haggai		Zerubbabel	536										

Shalmaneser, king of Assyria, came up against Samaria in the sixth year of the reign of Hoshea (B.C. 724), and after a siege of three years, took the city, carried Israel away into Assyria, and having removed them to the cities of Halah and Habor, by the river Gozan, and into the cities of the Medes, he placed Assyrians in the cities of Samaria in their room.

Тут, на нашай дыяграме, трэба дзівіцца не асобным дробным адрозненням у гадах, а таму, як добра захаваліся на працягу паўтары тысячы гадоў першапачатковыя запісы, зробленыя ў двух розных краінах, асобна адны ад другіх і на двух розных мовах.

Мы бачым, што найменні цароў на абодвух мовах тут розныя, і не трэба здзіўляцца гэтаму, ведаючы, што ў старажытнасьці не было, як зараз у нас, міжнародных імёнаў накшталт Мікалая, Пятра і г. д., якія даюцца пры нараджэнні ў гонар якога-небудзь замежнага патрона.

Тады не было, – як я ўжо паведамляў, – ні пашпартоў, ні метрычных запісаў, і кожны чалавек атрымліваў сваё найменне дарослым або падлеткам грунтуючыся на якіх-небудзь фізічных або маральных асаблівасьцях, і яно змянялася па меры развіцця яго жыццядзейнасьці ў якім-небудзь новым напрамку, нават і на яго роднай мове. На іншых жа мовах найменні выпрацоўваліся цалкам самастойна, а не ў сэнсе перакладу яго значэння: сябар і абаронца пануючага народа непазбежна быў ворагам і прыгнятальнікам народа падначаленага, і на абодвух мовах яго характарыстыка, якая адлюстроўвалася ў найменні, непазбежна была розная. Таму што ўсякая характарыстыка якой-небудзь асобы больш характарызуе характарызуючага, чым саму гэтую асобу. З'едлівы і жоўчны чалавек абавязкова выставіць на першы план смешныя і адмоўныя рысы характарызуемага і прывядзе для падцверджання свайго меркавання яго дрэнныя ўчынкі і ў іншым асьвятленні, а прастадушны і добразычлівы ад прыроды цалкам іх не заўважыць і адзначыць супрацьлеглыя якасьці і выпадкі із жыцця. Не ведаючы, што абедзве характарыстыкі маюць дачыненне да той жа самай асабы, вы не пазнаеце яго ў двух такіх варыянтных біяграфіі, тым больш што ў кожным з іх будзе тэндэнцыя ігнараваць факты, якія супярэчаць погляду аўтара.

Найбольш устойлівай прыкметай для вызначэння адзінства асоб тут непазбежна будуць заставацца толькі лікавыя факты, змяняць якія няма ніякіх падстаў. Такім фактам, напрыклад, з’яўляецца колькасць гадоў цараваньня. Яна перапісваецца машынальна, над ёй нават няма патрэбы і задумвацца. І вось мы сапраўды бачым гэтыя гістарычныя канстанты мала змененымі, і матэматычна адукаваны чалавек пры адным позірку на нашу дыяграму прама скажа: "гэта *адзінства*, а не выпадковае *супадзенне* лічбаў".

Гэта тое ж самае, што было і ў папярэдняй частцы ў дачыненні да ягіпецкіх і біблейскіх цароў, гэта прыклад выкарыстання матэматычнай тэорыі верагоднасцей у дачыненні да даследавання шматкроць паўтараючыхся аднастайных з'яваў жыцця грунтуючыся на іхных колькасных асаблівасьцях.

А ў дадзеным выпадку, акрамя колькаснай фактычнай тоеснасьці, назіраецца і якаснае адзінства ўсіх найбольш выбітных асаблівасцей асоб, якія параўноўваюцца.

Разглядаючы нашу дыяграму з гэтага боку гледжання, мы бачым, што першы (*налева зверху*) богазмагальніцкі (ізраэльскі) цар Еравам (што азначае заступнік народа[182]), з'яўляецца заснавальнікам "іконашаючай ерасі" ("ераваамава ерась"), якой прытрымліваліся амаль усе яго нашчадкі. А адпавядаючы яму Кастусь І (*направа зверху*) у грэцкіх хрысьціянскіх крыніцах з'яўляецца "заснавальнікам праваслаўя" (што і з’яўляецца іконашаючай ерассю з біблейскага боку гледжання) і прылічаецца да сьвятых. Грэкі называюць яго сваім "Стойкім царом"

---

[182] רחב־עם (ІРБ-ЭШ) ад ІРБ – заступнік і ЭШ – народ.

(Канстантынам), не згадваючы пры кожным выпадку, што ён быў таксама і "сірыйскім", а сірыйцы называюць яго ў Бібліі сваім "Заступнікам Народа", не згадваючы, што ён быў таксама і грэцкім царом.

Акрамя таго, мы бачылі ўжо з параўнанні радаводу Хрыста ў Евангеллі Лукі і ў Абідоскай табліцы, што суправіцеля Ераваама – Раваама[183] егіпцяне называюць цар Неф-Ерк (Неф-Ерк-Рэ) і лічаць заснавальнікам псеўда-восьмай ягіпецкай дынастыі.

А мы ведаем, што суправіцелем Кастуся ў Ягіпце быў Ліцыній. Гэта азначае, што і ягіпецкі цар Неф-Ерк-Рэ I, заснавальнік дынастыі Неферкідаў, вызначаецца як валадарыўшы паміж 307-324 гг. нашай уласнай эры, а ўсе астатнія Неферкі і Неферкіды атаясамляюцца з усходнімі суправіцелямі раманскіх імператараў або прама з імі самімі, калі яны валадарылі і ў Ягіпце без суправіцеля. І ўвесь гэты зрух храналогіі, разам з аб'яднаннем ягіпецкіх, жыдоўскіх і элінскіх цароў або іх узаемных суправіцеляў, пацвердзіцца, як пабачым у наступных тамах, астранамічнымі вылічэннямі розных помнікаў грэцкай і ягіпецкай старажытнасьці, якія змяшчаюць астранамічныя ўказанні.

Тут я толькі пастлумачу, як я прыйшоў да параўнання, прадстаўленаму ў табліцы XXI.

Я вызначаў з дапамогай нямецкага каталога сонечных і месяцовых зацьменняў Апольцэра і па каметнаму каталогу Вільямса[184], калі адбылося ва ўсіх сваіх падрабязнасьцях сонечнае зацьменне, апісанае ў прадказальніка "Моцнага" (Амоса), якое суправаджалася таксама і каметай, меўшай выгляд трубы, і прыйшоў да высновы, што такое зацьменне было за ўвесь гістарычны перыяд зямлі толькі адзін раз: *29 ліпеня 418 года нашай эры*. Але ў загалоўку прадказання пазначана, што яно было "ў дні Ераваама II, цара ізраільскага, і Озіі, цара іудэйскага" (гл. вышэй).

Гэта азначае, што гэтыя біблейскія цары, – зрабіў я выснову, – жылі на пачатку V стагоддзя... Пры якіх жа лаціна-эліна-сірыйска-ягіпецкіх царах гэта было? Вядома, толькі пры Ганорыі (395-423 гг.) і пры яго элінскім суправіцелі Хвядосе II. Спачатку я думаў, што Ераваам II атаясамляецца з Хвядосам II, але пасьля Ераваама ў Бібліі пазначаны Захар, валадарыўшы 6 месяцаў, і Сахам – 1 месяц, а такіх пасьля Хвядоса II не было. Яны былі толькі пасьля Ганорыя, які, хоць і лічыцца сучаснымі гісторыкамі ўжо адасабленым ад Аркадзя, але згодна з законамі пра суправіцельства таго часу яшчэ лічыўся саўладальнікам ўсёй імперыі і спадчыннікам Аркадзя пасьля яго сьмерці. Сапраўднае распадзенне імперыі Кастуся I на ўсходнюю і заходнюю адбылося толькі пасьля смерці Аркадзя, калі толькі адзін Усход прызнаў уладу Хвядоса II.

Гэта азначае, што богазмагальніцкае царства, – зрабіў я выснову, – пасьля распаду імперыі ўжо атаясамляе сябе з лацінскай часткай, а не з візантыйскай.

Я прасачыў ў дэталях гісторыю абодвух і атрымаў усю ніжнюю частку табліцы XXI, із якой высветлілася, што апошні богазмагальніцкі цар Осія адпавядае апошняму раманскаму цару Ромулу-Аўгустулу, а паланіўшы Осію "Забраўшы Свет" (Салманасар) адпавядае Адаакру, паланіўшаму Аўгустула. Так адн075часова і паралельна адно аднаму скончыліся ў мяне на дыяграме богазмагальніцкае і раманскае (Заходне-Рымскае) царствы.

---

[183] ירב־עם (РХБ-ЭШ) ад РХБ – пашыраць і ЭШ – народ.

[184] R. Oppoizer: Canon der Finsternisse. 1887 г., а так же J. Williams; Observations of Comets. 1871 г.

Тады я зноў вярнуўся да зацьмення ў прадказальніка "Моцнага" (Амоса) у 418 годзе і пачаў сачыць аналогію назад да заснавальніка імперыі Кастуся I. I тут, як бачыць чытач, для кожнага богазмагальніцкага цара (*гл. налева*) я адразу знаходзіў аналага сярод лаціна-сірыйска-ягіпецкіх цароў (*гл. направа*). Адзін з іх Іла (Элій) выявіўся нават і па найменню адным і тым жа Юлій (Юльян). Уся розніца абедзвюх галін дыяграмы выявілася толькі ў тым, што ў Бібліі цары Надаў і Васа пазначаны як спадкаемцы адзін аднаго, а згодна з візантыйскімі крыніцамі іхныя двайнікі. Кастусь II і Канстанцый II, спачатку былі суправіцелямі. Тое ж самае далей атрымалася з Амрыем і Ахавам, адпавядаючых Валенцініяну і Валенту; з Ахазіей і Ёрамам, адпавядаючых Грацыяну і Валенцініяну II, і з Ёасам і Ераваамам II, адпавядаючым Аркадзю і Ганорыю. Усюды суправіцель, *які працягваў царавацьдаўжэй, сістэматычна пастаўлены тут пераемнікам першага.* Такое ператварэнне тагачасных сучаснікаў у пасьлядоўны шэраг цароў сапраўды лёгка магло быць зроблена старажытным кампілятарамі асобных запісаў дзякуючы таму, што тады яшчэ не была ўсталявана афіцыйная эры, згодна з якой маглі б датавацца падзеі, якія пазначаліся толькі годам валадараньня тагачаснага манарха.

Я зноў тут пытаюся, як і пры параўнанні радаводу Ра-Месу і Езуса-Месіі: ці магчыма нават падумаць, што правая лінія нашай дыяграмы толькі выпадкова выявілася люстэркавым адлюстраваннем левай часткі?

Для мяне, як матэматыка, такое сцвярджэнне проста смешнае. Гэта ўсё роўна, як калі б хто-небудзь мне сказаў, што двойчы два не заўсёды бывае чатыры, а часам можа быць і тры.

Акрамя таго, я ўжо згадваў, што ў гэтым выпадку адзначаюцца падабенства не толькі па колькасных паказчыках, але падобны і галоўнейшыя якасьці пазначаных асоб. Вядома, пры двух варыянтах той жа самай дынастычнай гісторыі сірыйска-візантыйска-лаціна-ягіпецкіх цароў, у сірыйскім варыянце, – якім лічыцца Біблія, – галоўным чынам апісваюцца падзеі маючыя большае дачыненне да Сірыі; а ў грэцкім варыянце, якой лічыцца гісторыя Сакрата-Схаластыка, маючыя дачыненне да гэтага перыяду і напісаная ніяк не раней X стагоддзя нашай эры, апісваюцца падзеі больш маючыя дачыненне да Грэцыі, з абыякавым стаўленнем да аддаленых царстваў. Гэта азначае, кожная із гэтых гісторый мае свой нацыянальны каларыт. Нават і пры поўнай безстароннасьці гэта падобна на тое, калі фатаздымкі аднаго і таго ж будынка, зроблены з розных бакоў і з першага погляду мала падобныя адзін на адзін.

І ўсё ж, нягледзячы на гэта, асабліва выбітныя рысы ў абодвух варыянтах падобныя. Вось яны:

1) Заснавальнік богазмагальніцкага царства (Ізраэльскага) Ераваам быў, як я ўжо згадваў вышэй, і заснавальнікам яго рэлігіі; сапраўды таксама і заснавальнік сьвятарскага (па-грэцку – хрысьціянскага) Міжземнага царства Кастусь быў заснавальнікам яго рэлігіі.

2) Апошнія цары абодвух царстваў былі заняволены "варварскімі царамі" і памёрлі ў іх у палоне.

3) Усе астранамічныя з'явы пад час валадарання ізраільскіх цароў адбыліся не за некалькі соцень гадоў да пачатку нашай эры, куды іх адносяць да гэтага часу, а толькі пры іх лаціна-эліна-сірыйска-ягіпецкіх двайніках. Такім з’яўляецца ўжо згаданае сонечнае зацьменне з адначасовай каметай пры Еравааме II, якое выявілася зацьменнем 418 г.; такімі з’яўляюцца спалучэнні планет і сузор'яў,

апісаныя Езэкіілем і Захарыяй, якія мелі месца, як мы бачылі ў гэтай самай кнізе (частка II), не пры Менаіме і Факхе, а пры іхных двайніках, Валенцініяне III і Рэціміры.

Але гэтым справа далёка не абмяжоўваецца.

4) Пры Валенце (363-378 гг.) на ўсходзе жыў цудоўнейшы із хрысьціянскіх дзеячаў Васіль Вялікі, што ў перакладзе азначае "Вялікі цар", заснавальнік хрысьціянскага набажэнства, ахрышчаны ў Ярдане, падобна Езусу, дарослым, прычым на яго сышоў з неба сьвяты дух у выглядзе голуба, і пачуўся громавы голас у падцверджанне яго велічы. Ён пазней быў асуджаны понтыйскім наместнікам за барацьбу з панаваўшым тады арыянскім адзінабожжам, але быў выратаваны дзякуючы моцнаму землятрусу, які адбыўся падчас намеру Валента падпісаць прысуд над ім. Я ўжо паказаў, што із легенд пра яго склаўся евангельскі міф пра Хрыста (г. азн. пра вялікага сьвятара), які ўзнёсся жывым на неба. Біблейскім жа двайніком Валента ў нашай табліцы з’яўляецца, як мы бачым, бязбожнейшы із богазмагальніцкіх цароў – Ахаў, з яшчэ больш бязбожнай жонкай Іезабэллю (Ізабелай, евангельскай Ірадыядай), як і павінна быць згодна з аналогіяй.

А каго ж мы бачым пад час яго валадарання? Найвялікшага са старажытных прадказальнікаў, Іллю-Грамабоя, які ўзнёсся гэтак жа, як і Езус, згодна з евангельскім паданнем, жывым на неба, а пры жыцці таксама ажыўляўваша памёршых, карміўшага галодных, лячыўшага хворых і павучаўшага супраць сучаснай яму рэлігіі. І тут адзінства ў двух асобах. Легенда пра Ілію і пра Езуса – два адгалінаванні той жа самай легенды.

5) Услед за Іліяй у Біблії ідзе яго вялікі пераемнік, прадказальнік Елісей, і ён аналагічна Яну Златавусту, паўстае ўслед за Васілём Вялікім.

Як вы самі бачыце, асноўны рэльеф падзей тут вымалёўваецца аднолькавым. Не будзем жа працягваць знаходзіцца ў рабстве ў гукаў чалавечай гаворкі, розных на розных мовах і даўшых адным і тым жа людзям і мясьцінам розныя найменні, у залежнасьці ад той мовы, на якой апісваюцца падзеі, будзем кіравацца фактамі.

А гэтыя факты кажуць нам, і яшчэ больш скажуць у адным із наступных тамоў нашай кнігі, што багазмагальніцкім (ізраэльскім – па-жыдоўску) царствам называецца ў біблейскай кнізе "Цары" лаціна-эліна-сірыйска-ягіпецкае царства, але яго храналогія тэолагамі перамешчана больш чым на тысячу гадоў назад і лакалізавана наступнымі тлумачальнікі пад час сярэдніх стагоддзяў на малюсенькім і няплодным кавалачку зямлі ў наваколлі Мёртвага мора, як анёл на лязе іголкі ў сярэднестагоддзевай схаластыцы.

Глава III.

Паралелізм дынастычных падзей у гісторыі "другой" і "трэццяй" лаціна-эліна-сірыйска-ягіпецкіх імперыях.

Зробім такое ж супастаўленне і для вярхоўных дзеячаў "Другой" і "Трэццяй" лаціна-эліна-сірыйска-ягіпецкіх імперый.

"Першай імперыяй" я тут называю царства, заснаванае Ромулам і Рэмам, да яго падзення пры Тарквініі Ганарыстым, і ў наступных тамах я пакажу яго міфічнасць, што наўрад ці вельмі здзівіць большасць сучасных мне гісторыкаў, так як да той жа думкі схіляўся нават Мамзен.

"Другой імперыяй" я называю царства, заснаванае Сулой (біблейскім Саўлам), працягнутае Пампеем і Юліем Цэзарам і якое скончылася пры Каракалле, даўшым права раманскага грамадзянства ўсім народам, якія ўваходзілі пад найменнем варвараў у склад гэтай імперыі.

"Трэццяй імперыяй" я называю ўжо апісанае ў папярэднім выкладанні тэакратычнае царства, пачатае Аўрэліянам ў 270 годзе нашай эры, працягнутае Дыяклетыянам і Канстанцыем Хларам, і канчаткова ўсталяванае Кастусём І. Яно скончылася паразай Адаакра, апошняга із яго цароў, Тэадарыхам Вялікім у 493 годзе нашай эры.

Яшчэ ніхто не лічыў міфічным "*Другое царства*", а між іншым яго гісторыя і гісторыя "*Трэццяга царства*" ўяўляюць сабой толькі два варыянты адной і той жа гісторыі лаціна-эліна-сірыйска-егіпецкай імперыі паміж 270 і 493 гадамі нашай эры, калі ў рэчаіснасьці існавала толькі "лацінская "імперыя.

Упершыню навялі мяне на гэтую думку зноў жа вылічэнні часу астранамічных з'яваў, апісаных у Фукідзіда, Герадота, Ціта Лівія і ў іншых нашых першакрыніцах. Я пасьлядоўна вызначыў час не менш як сотні астранамічных з'яваў лаціна-элінскай эпохі і атрымаў дзіўныя вынікі: усе сонечныя і месяцовыя зацьменні, усе каметы (правераныя мной згодна з кітайскімі летапісамі) і ўсе спалучэнні планет выявіліся цалкам адпавядаючымі рэчаіснасьці пачынаючы з 402 года нашай эры, г. азн. з канца цараваньня Аркадзя і Ганорыя, і амаль усе да гэтага часу выявіліся змешчанымі назад, то каля 333 гадоў, то каля 1200 гадоў адпаведна таму, як гэта мы бачылі тут пры вызначэнні часу Апакаліпсіса і біблейскіх прадказальнікаў і ў вызначэнні часу евангельскага Хрыста.

Усе гэтыя дэталі і прыватнасьці будуць прыведзены ў мяне ў наступным томе, а тут я даю толькі канчатковую храналагічную схему, у якой выявілася магчымым рэзюмаваць усё дадзенае пытанне. Яна графічна прадстаўлена ў табліцы XXII і цалкам аналагічная папярэдняй табліцы.

Табліца XXII.

Параўнанне часоў царавання валадароў "Другой Рымскай Імперыі" і валадароў "Трэццяй Рымскай Імперыі"

Сравнение времен царствования последовательных царей «Второй Римской Империи» и царей «Третьей Римской Империи».

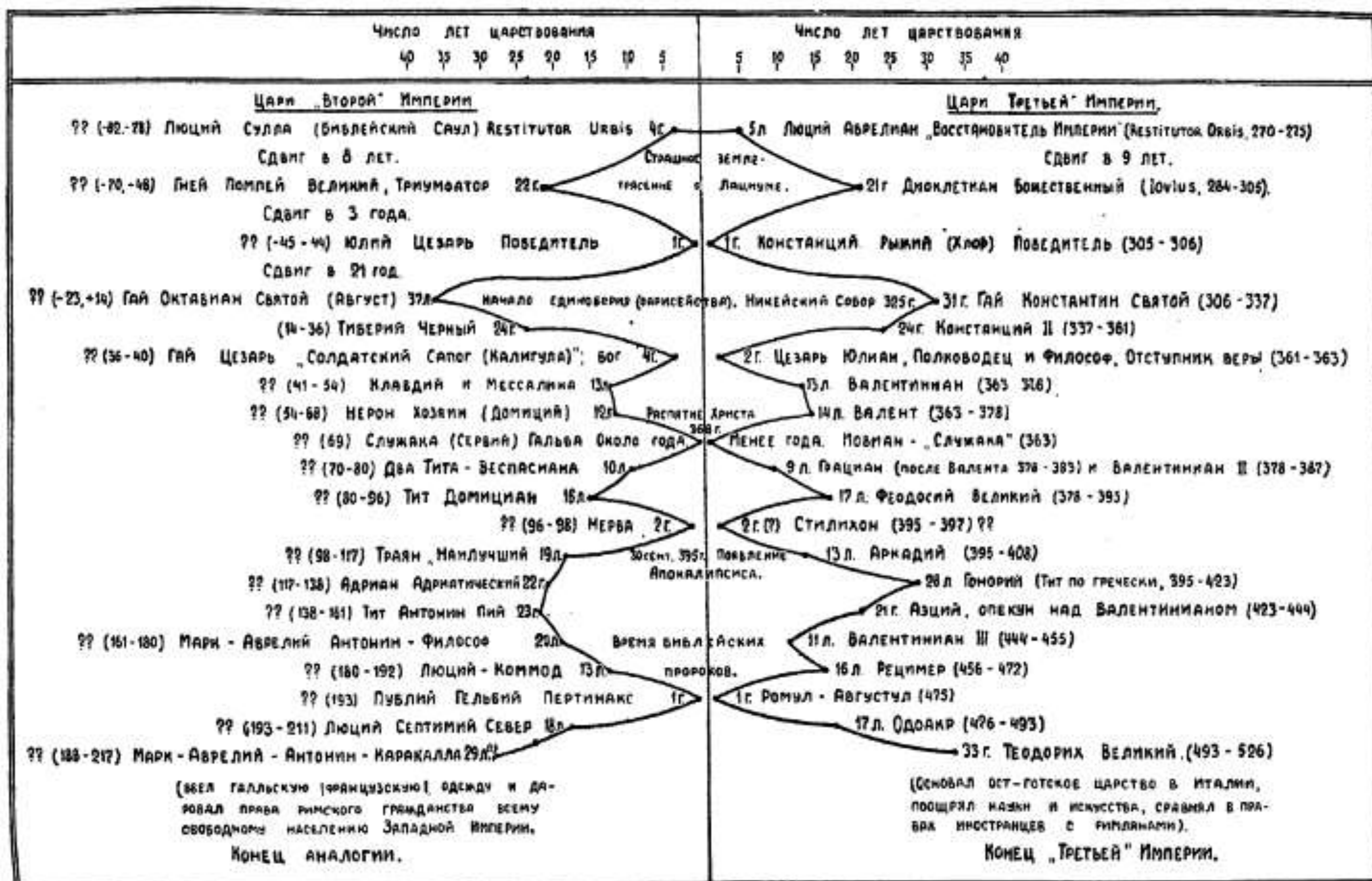

На яе левым баку ў пасьлядоўным парадку пазначаны цары "Другой імперыі" з пазначэннем часу іх валадараньня, а на правай дадзены іхныя аналагі ў "Трэццяй імперыі".

Мы і тут бачым, што кожны цар Другой імперыі мае аналага ў Трэццяй, так што ў колькасным дачыненні нельга і жадаць лепшай праверкі адной храналогіі пасродкам другой. Пра выпадковасць падабенства абедзвюх крывых і тут смешна нават і думаць з боку гледжання матэматычнай тэорыі верагоднасцей. Нават і ў некалькіх выпадках, дзе дапушчальна паставіць суправіцеляў то аднаго, наперадзе то другога (размяшчаючы іх у адначленным шэрагу), змяняецца толькі канфігурацыя чарцяжа, а не велічыня яго выпукласцей і западзенняў.

Вось чаму, не ўпадаючы ў шматслоўе, я спынюся толькі на якасных падабенствах прыведзеных тут адпаведных асоб.

Налева зверху мы бачым **Люцыя** Сулу, называемага першакрыніцамі адраджэнцам Рыма (restitutor urbis), а насупраць яго направа мы бачым яго двайніка **Люцыя** Аўрэліяна, называемага першакрыніцамі, аналагічна першаму, адраджэнцам імперыі (restitutor orbis). Згодна з нашым меркаваннем яны не аднаўляльнікі, а *заснавальнікі*, і Сула ўяўляе толькі адлюстраванне Аўрэліяна, які жыў каля 170-275 гг., нашай эры. Акрамя таго, Сула згодна з папярэдняй аналогіяй, атаясамляецца з біблейскім Саўлам.

Потым мы бачым, што Вялікі Пампей (г. азн. Вялікі Трубны) з’яўляецца гістарычным адлюстраваннем "чароўнага Дыяклетыяна", якому ў біблейскай гісторыі адпавядае цар Давыд.

Першаімператар Юлій Цэзар з'яўляецца толькі адлюстраваннем такога ж першаімператара Канстанцыя Хлора (Рудога), які даў нагоду да ўзнікнення цэлага шэрагу легенд.

Ад яго на левым баку дыяграмы мы пераходзім да Гая Актавіяна Аўгуста (г. азн. Свяшчэннага), а яго двайнікоm налева мы бачым Гая Кастуся, ужо прама прылічанага не да сьвяшчэнных, а да сьвятых.

Пры Гаі Актавіяне сьвятым, кажуць нам, нарадзіўся евангельскі Хрыстос, а з нашага боку гледжання, пры Гаі Кастусю сьвятым (306-337 гг.) нарадзіўся (каля 333 г.) Васіль Вялікі, заснавальнік хрысьціянскага набажэнства, які даў пачатак евангельскай легендзе пра Хрыста. У Бібліі ж Кастусь мае найменне Ераваам – заснавальнік іконашаючай ерасі.

Мы бачым далей, што "Жаўнерскі Бот" (Калігула), які абвясьціў сябе на прыканцы жыцця богам, адпавядае Юльяну, вялікаму вайсковаму правадыру і філосафу, якога хрысьціяне называюць адступнікам ад сваёй рэлігіі, а ў Бібліі яму адпавядае богазмагальніцкі цар Іла, імя якога таксама азначае бог і аднагучны з Юльянам.

Услед за ім налева стаіць Клаўдый са сваёй распутнай жонкай Месалінай, а яго двайнікоm направа з'яўляецца Валентыніян, пра жонку якога мне нічога невядома, але калі мы звернемся да Евангелля, то пабачым, што каля гэтага часу Ян, хрысціўшы Езуса, выкрываў цара Ірада (Валента) за тое, што ён адбіў жонку свайго брата (Валентыніяна), вядома, не без яе згоды.

І вось мы пераходзім, нарэшце, у Другой імперыі, да самога варожага хрысьціянам цара Нерона (Чорнага), а ў Трэцяй імперыі знаходзім яго двайніка Валента (363-378 гг.), пра якога царкоўныя гісторыкі згадваюць як пра жорсткага ганіцеля хрысьціян. І менавіта пад час яго валадарання пантыйскі эпарх асуджае на смерць заснавальніка хрысьціянскага набажэнства Васіля Вялікага, а згодна з часам вылічанай намі няўдалай спробы слупавання евангельскага Хрыста, яна і прыпадае на цараванне Валента (21 сакавіка 368 г.), пры гэтым евангельскі "Хрыстос" выяўляецца толькі міфічным гіганцкім адлюстраваннем вышэйзгаданага Васіля Вялікага (г. азн. па-нашаму: "Вялікага цара"). У біблейскай гісторыі мы бачым нават і трайніка для Валента-Нерона ў выглядзе самага грэшнага із усіх цароў Ахава з яго разбэшчанай жонкай "Ізабэлай", а трайнікоm Езуса-Васіля з'яўляецца ў Бібліі ўзьнесены жывым на неба найвялікшы прадказальнік Ільля.

Я не буду працягваць далей гэтае дэталёвае якаснае параўнанне правай часткі маёй дыяграмы з левай і пакажу толькі, што на мяжы паміж валадараньнем Хвядоса Вялікага, які адлюстраваўся ў асобе імператара Ціта Даміцыяна, і узыходжаннем Аркадзя (ён жа Траян Другой імперыі) прыпадае жахлівы землятрус, разбурыўшы Геркуланум і Пампею, і ён жа, з гэтага боку гледжання даў падставу да некаторых месцаў Апакаліпсіса, напісанага 30 верасня 395 г., дзе па-майстэрску апісваецца жахлівы землятрус, "разбуўшы паганскія горады". Чытач бачыць сам, як, грунтуючыся на нашай тэорыі, усё, што здаецца бязладна раскіданым па стагоддзях гісторыі, прыходзіць у стройнае лагічнае ўпарадкаванне аж да ўвядзення ва ўжытак Каракалой (які ў нас атаясамляецца з Тэадарыхам гоцкім), гальскага, г. азн. французскага адзення і даравання ўсяму вольнаму "варварскаму" насельніцтву правоў рымскага грамадзянства.

Але як жа, – скажуць мне, – узнікла гісторыя Другой, не існаваўшай, імперыі? Збольшага, – адкажу я, – пад уплывам праваслаўнай тэалогіі, якой спатрэбілася, із дыпламатычных меркаванняў, адсунуць нараджэнне Езуса на 333

гады для таго, каб адарваць легенды пра Хрыста ад паданняў пра жыццё Васіля Вялікага, пасьля таго, як Хрыстос быў прызваны ўжо не сынам чалавечым, а сынам самога бога-Грамабоя. Збольшага ж гэта магло здарыцца і праз непаразуменне: былі знойдзены грэцкія рукапісы, грунтуючыся на якіх Сакрат-Схаластык, або яго папярэднік, напісаў сваю царкоўную гісторыю, пачынаючы з Кастуся I, і былі знойдзены іншыя, магчыма лацінскія, рукапісы якія асвятлялі тыя ж пытанні, грунтуючыся на якіх Яўсевій Памфіл або яго папярэднік злажыў *сваю* гісторыю *Другога царства*, звязаўшы яе і з апакрыфіраваным хрысьціянствам.

Тут не мая справа разбірацца, хто ў чым быў вінаваты, але факт у наяўнасьці: Другая лаціна-эліна-сірыйска-ягіпецкая імперыя спісана з Трэццяй.

Што ж да ўзнікнення міфа пра Першую імперыю, пачынаючы з Ромула і Рэма і заканчваючы Тарквініем, то ён з'явіўся, несумненна із жыдоўска-арабскіх варыянтаў гісторыі той жа Трэццяй імперыі, так як імёны ўсіх цароў, пачынаючы з Ромула і Рэма, тут жыдоўска-арабскага кораня, ды і само найменне Рым (Roma) – жыдоўскае і паходзіць ад кораня РАМ (інакш РОМ) – ўзвышацца і ад РАМ, Рым і РАІМ – насарог.

Усё гэтым я падрабязна абмяркую ў адным із наступных тамоў.

Глава IV.

Паралелізм дынастычных падзей у царстве багаславячых (юдэйскім) і ў царстве праваслаўных (візантыйска-сірыйска-ягіпецкім).

Я не магу пакінуць гэтых эскізных храналагічных абрысаў (дэталёвая распрацоўка якіх зроблена ў наступных тамах), не даўшы тут таксама лёгкую схему і для гісторыі царства юдэйскага (па-жыдоўску: багаславячага), параўнальна з царствам візантыйскім – праваслаўным. І тут абодва царствы выяўляюцца адным і тым жа. Схема іх прадстаўлена на дыяграме, складзенай згодна з узорам папярэдніх (табліца XXIII).

Табліца XXIII.

Параўнанне часоў царавання паслядоўных цароў багаславячых (юдэйскіх) і рамейскіх (эліна-сірыйска-ягіпецкіх) цароў.

Сравнение времен царствования последовательных царей богославных (иудейских) и ромейских (эллино-сирийско-египетских) царей.

8-й дни египтологов.

Число лет царствования царей богославных (иудейских) 60 55 50 45 40 35 30 25 20 15 10 5	Число лет царствования царей православных (восточных) 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60
Начало царства богославного (иудейского).	Начало эллино-сирийско-египетской (ромейской) теократии.
Ровоам 17л.	17л. Лициний (307-324)
Аб-Ие (т. е. Отец Господа Бога) 4г.	9л.? „Сын Лициния" (324-333)
Аса (Иисус) 41г. Распятие Иисуса	21 марта 368 года. 45л. „Великий Царь" (Василий Великий; 333-378)
Иосафат 25л.	17л. Феодосий Великий (378-395)
Иорам с нечестивой женой. „Отделение Эдома" 8л. Появление Апокалипсиса.	13л. Аркадий с нечестивой женой. „Отделение Зап. Империи" (395-408)
Четверо вставных „Израэльских" царей.	Четверо вставных Западно-Римских царей.

10-я династия египтологов.

Озия (?)50л. Апосово Солнечное	затмение 19 июля 418 г. 41г. Феодосий II Законодатель (408-400)
Пропущен	7л. Маркиан (450-457)
Иотам 16л. Время	Библейских 17л. Лев I (457-474)
Ахаз 16л.	пророков 17л. Зенон (474-491)
Езекия 29л. Страшная чума	в Константинополе 27л. Анастасий (491-518)
Манасия 55л. Комета Постройка Храма	Даниила 568 г. Мудрости в Царь-Граде. 60л. Три Юстина под ряд (518-578)
Пропущен	4г. Тиверий (578-582)
Амон („Они") 2г.	20л. Маврикий (582-603)
Узурпатор, убийца Амона. ?	7л. Фока Узурпатор, убийца Маврикия (603-610)
Иосия 31г.	31г. Ираклий (610-641)
„Ассирийцы" убили Иосию в Мессопотамии под предводительством Нево (Навуходоносора)	Магометане отняли у Ираклия Египет под предводительством Халифа Омара.
Иоахаз 3 мес.	3 мес. Константин III (641)
Иоаким 11л.	27л. Констанс (641-668)
Иоаким II 3 мес.	Отсутствует
Седекия 11л.	11л. Константин-Пагонат (668-679)
Подчинение земли Иудейской Нево (Навуходоносору).	Подчинение Сирийских владений Вост. Империи Моавию-Халифу (679)

Налева дадзены пасьлядоўныя "цары юдэйскія", направа адзначаны эліна-егіпецка-сірыйскія суправіцелі раманскіх імператараў да падзелу ўсёй імперыі на Усходнюю і Заходнюю, а пасьля гэтага параўнаны з юдэйскімі толькі эліна-сірыйска-ягіпецкія (г. азн. ўсходнія) цары, відаць, адзіна лічыўшыяся богаславячымі.

Першаму "богаславячаму" цару Равааму адпавядае Ліцыній, суправіцель Кастуся I, адлюстраванага ў Другой імперыі ў асобе Антонія, закахаўшагася ў Клеапатру, якую, згодна з нашай тэорыі, таксама патрэбна перамясьціць на пачатак IV стагоддзя. Ліцыній, Антоній і Раваам выяўляюцца толькі трыма найменнямі адной і той жа асобы.

У Раваама, згодна з Бібліяй, быў сын Аб-Ія, г. азн. Бацька бога-Грамабоя (Еве), а ў Клеапатры, згодна са сведчаннем гісторыкаў, быў сын Цэзарыён, хоць быццам бы і не ад Антонія, а ад Юлія Цэзара (па-нашаму, Канстанцыя Хлора). Я не хачу тут паглыбляцца ў даследаванне гэтых гістарычных плётак і намоваў і таму прама лічу, што сын Клеапатры быў ад Антонія, так як і ў яго двайніка Ліцынія быў ад ягіпецкай прынцэсы таксама сын, імя якога, на жаль, не прыводзіцца ў маіх першакрыніцах, але якога Кастусь I, забіўшы Ліцынія, прызначыў на некаторы час на ягіпецкі асад пасьля яго. Гэта і павінен быць Аб-Ія, бацька бога-Грамабоя (таксама прадказальніка Іллі).

Але кім жа быў яго сын – Бог? Мы бачым у нашай табліцы Асу, і гэтае найменне з’яўляецца толькі асобным вымаўленнем наймення Езус:

І-Езус азначае бога-выратавальнік, а Езус (Аса) проста – выратавальнік. Згодна са сваім часам гэты Аса-Езус як раз адпавядае Васілю Вялікаму (па-нашаму "Вялікаму цару"), і гады іхнага жыцця, або, калі хочаце, "духоўнага валадараньня на Усходзе" амаль супадаюць, калі мы прымем да ўвагі, што сын Ліцынія быў таксама неўзабаве забіты Кастусем, калі яго сыну Асе-Езусу – "Вялікаму цару" – было толькі некалькі гадоў.

Але гэта супадзенне, – скажуць мне, – толькі колькаснае, па гадах, а якое ж якаснае супадзенне? І яно ёсць, – адкажу я, – калі выкінем ўсё цудоўнае, г. азн. небыліцы, і ўсё тэндэнцыйнае із жыцця евангельскага Хрыста і із жыцця чэцці-мінейскага "Вялікага цара".

"Аса, – сведчыць біблейская кніга "Цары"(**1, 15**, 13), – дагаджаў богу, як яго продак Давыд. Ён адхіліў выявы, якія рабілі яго продкі, і нават "Мэку" (*прыгнятальніцу*) пазбавіў званьня царыцы (*дзяржаўнай царквы*) за тое, што яна прыгатавала балвана для дубравы. Ён спаліў балвана, але не знішчыў вышыню "(верагодна, курганы-піраміды, як месца ўшанавання продкаў).

"На яго напаў богазмагальніцкі цар Васа (відаць, гэтае імя з’яўляецца проста грэцкім словам васілеўс – цар, і ў ім мы павінны бачыць не Васу, а Валента) і пачаў будаваць Рому, каб не хадзілі да Асы ў горад Сьвятога Прымірэння, але Аса заключыў супраць яго хаўрус з Бэн-Ададам, жыўшым у Дар-мяшку, і Васа застаўся ў "Турцы". Падчас сваёй старасьці Аса быў слабы на ногі".

Вось і ўсё, што паведамляецца пра яго ў кнізе "Цары" (1, 15).

А больш позняя і таму менш дакладная кампіляцыя, маючая назву кніга "Летапісаў", дадае да гэтага, што, у яго распараджэнні было 300 тысяч узброеных вялікімі шчытамі і дзідамі, 280 тысяч стралкоў із лука, забяспечаных малымі шчытамі, усе людзі адважныя. На пачатку яго жыцця супраць яго зямлі выступілі кушыты (КУШІ), але ён зьвярнуўся да свайго бога, і пабеглі кушыты. Ваяры Асы гналі іх да Герара (ГРР), разрабавалі гарады вакол яго, спустошылі пастуховыя буданы і вярнуліся ў "Ерусалім". Тады насустрач Асу выйшаў прадказальнік Азарыя, на якога сышоў божы Дух, і абвясьціў: "Паслухай мяне, Аса і ўсе богаслаўныя і сыны сьмерці: з вамі бог, пакуль вы з ім"... "Будзьце моцнымі, і хай не слабеюць вашыя рукі, таму то ёсьць адплата за вашы справы".

"Мноства народа сабралася да Асы пасьля гэтага на трынаццатым годзе яго валадарання ў трэцім месяцы" (траўні).

... "І кляліся (быць вернымі) богу пад гукі труб і рагоў, і было сэрца Асы аддадзена богу на працягу ўсіх яго дзён. Ён памёр на 41 годзе свайго валадараньня, яго паклалі на ложак, напоўнены пахучымі рэчывамі і рознымі штучнымі масьцямі і наладзілі вялікае ахвярапрынашэнне"(11, 16).

Узяўшы І кнігу "Цары" (гл. XX) на жыдоўскай мове, мы бачым, што Бэн-Адад ваяваў з Ахавам, г. азн. з Валентам, які, відавочна, і названы тут Васай (царом або васілеўсам), а падлік гадоў у кнізе "Цары" з'яўляецца устаўкай пазнейшага рэдактара, параўноўваўшага згодна са сваім разуменнем запісы пра тых і другіх цароў і карэктаваўшага іх, не бяручы да ўвагі суправіцельствы, праз што ў яго і атрымалася храналагічная памылка.

Адзначым, што паход "Ціта" (г. азн. Грацыяна або Хвядоса) на паўстаўшых сірыйскіх хрысьціян і адбыўся, згодна з нашым параўнаннем, каля гэтага часу.

Што ж атрымліваецца? Евангельскі Хрыстос, калі яго лічыць у Другой імперыі, быў унукам Антонія і Клеапатры, а калі лічыць яго ў Трэццяй, то унукам Ліцынія, двайніка Антонія, і, верагодна, той жа ягіпецкай царыцы або царэўны. Усё гэта супадае з паданнем, што ён паходзіў із дома Давыда (г. азн. Дыяклетыяна, як я паказваў вышэй) і быў царскага роду, як і быў надпіс на яго "слупе", згодна з Евангеллем, нават на трох мовах "цар юдэйскі" (г. азн. богаславячы).

Пасьля Асы-Езуса ў спісе цароў богаславячых пазначаны яго пераемнік Язафат, г. азн. "П'едэстал бога", і, з нашага боку гледжання, ён адпавядае Хвядосу Вялікаму, які ўступіў на пасад таксама адразу пасьля сьмерці Васіля Вялікага, як-

быццам яго пераемнік. Пры ім, – сведчыць кніга "Цары" (**1, 22**, 48), – не было асобнага цара ў Эдоме (*гэта азначае, у Заходняй імперыі*), як не было і пры Хвядосе. Ён быў набожны і згодна з хрысьціянскімі крыніцамі.

"Пачынаючы з трэццяга года яго валадарання (г. азн. з 381 г.) два пасвечаныя, Элі-шаман і Ёрам і дзевяць лявітаў: Сымон, Натанія, Заведэй, Ешаал, Шымрамот, Янатан, Аданія, Товія і Тоў-Аданія, і з імі пяць саноўнікаў: Бэн-Хіл, Абадыя, Захарыя, Натанал і Міхей – хадзілі па зямлі богаслявячых, "прапаведуючы кнігу закона божага" (*г. азн. першапачатковае Евангелле*) і "вучылі народ", адпаведна апосталам Езуса. "І быў у той час Жах (ФХД) бога-Грамабоя, – дадае аўтар (Парал. II, 17, 10), – на ўсіх царствах зямлі, і яны не ваявалі з Ёсафатам".

Пад гэтым "Жахам бога-Грамабоя", відаць, трэба мецць на ўвазе велізарную камету, якая, згодна з кітайскімі летапісамі Шэ-Кэ і Ма-Туан-Лін, з'явілася на ранішнім небе ў сузор'і Двайнят 22 жніўня 390 года, калі Сонца было у Ільве. Яна патым прайшла праз галаву Панны ў Вялікую Мядзведзіцу, дасягнуўшы перад гэтым "100 локцяў" даўжыні, і знікла ў верасні, моцна, напалохаўшы ўсе народы паўночнага паўшар'я Зямлі.

Усё гэта як раз адпавядае цараванню Хвядоса I, з яго "вялікімі стаўпамі хрысьціянства". Мы бачым тут двух пасвечаных і дзевяць лявітаў – усяго адзінаццаць чалавек, адпаведна адзінаццаці апосталам без Юды-Здрадніка.

Пераемнік Хвядоса, Аркадзь, адпавядае Ераму. І тут усё адпавядае тагачаснай эліна-сірыйска-ягіпецкай імперыі. Пры ім, – сведчыць II кніга "Цароў" (8, 22), – канчаткова аддзяліўся Эдом (*г. азн. Заходняя імперыя*) ад эліна-сірыйска-егіпецкага Ўсходу, як і было пры Аркадзі, а адружаны ён быў з дачкой грэшніка Ахава, як і Аркадзь на грэшніцы Еўдаксіі.

У гэты час на Усходзе, відаць, адбывалася моцная рэлігійная смута з шэрагам паўстаньняў на рэлігійнай глебе, так як нашы першакрыніцы пачынаюць тут моцна супярэчыць адна адной.

Пасьля Ёрама, згодна з радаводам Евангелля Мацвея, як паказана і на нашай табліцы XXIII, іде Озія (Хвядос II). Тое ж самае і ў шэрагу продкаў Рамзэса ў Абідоскім спісе тут няма ніякага перапынку, што адпавядае і нашым вылічэнням. Але калі вы паглядзіце ў біблейскую кнігу "Цары", то пабачыце дададзеных тут цароў: Ахозію (1 год), яго ўдаву, узурпатаршу Эталію (6 гадоў), сына Ахозіі, набожнага Ёаса (40 гадоў), і яго апекуна – першасьвятара Ёдая. Затым Амасію (29 гадоў) і, нарэшце, Азарыю, без усялякага папярэджання ператварыўшагася ў Озію ў XV главе той жа біблейскай кнігі ("Цары" 15, 13).

У гэтым дададзеным шэрагу не цяжка пазнаць, як згодна і з храналагічнымі супадзеннямі, так і згодна з якаснымі асаблівасьцямі, апошніх цароў Заходне-Рымскай імперыі, як гэта я і паказваю тут на дадатковай дыяграме (табл. XXIV).

Табліца XXIV.

Адлюстраванне апошніх заходне-рымскіх (рамейскіх) цароў у легендзе пра богаслаўнае (Іудэйскае) царства.

ОТРАЖЕНИЕ ПОСЛЕДНИХ ЗАПАДНО-РИМСКИХ (РОМАНСКИХ) ЦАРЕЙ В ЛЕГЕНДЕ О БОГОСЛАВНОМ (ИУДЕЙСКОМ) ЦАРСТВЕ.

9-я династия египтян.

Число лет царствования 50 45 40 35 30 25 20 15 10 5	Число лет царствования. 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50
Библейские богославные (иудейские) цари.	Западно-римские православные цари.
Охозия. Умер в „Израеле" 1г.	1г. Константин III (422)
Иоас 47л.	32г. Валентиниан III (423-455)
Амохая 29л.	16л. Рецимер (456-472)
Азария 1(?) г.	1г. Ромул-Августул (475)
Неожиданный перескок повествования в книге Цари (15 13) от Азарии к Озии и смешение обоих в книге „Паралипоменон."	Перескок теократической гегемонии от погибших западно-римских царей к византийским (ромейским), еще оставшимся невредимыми.

Вы бачыце із яе, што "ізраільскі" (г. азн. богазмагальніцкі) цар Ахозія адпавядае Кастусю III (422 г.), а Ёас – якога мела намер забіць яшчэ дзіцёнкам узурпатарша Эталія (ЕТЛІЕ), відаць, тагачасная італьянская царква, і які быў выратаваны Іесаветай, жонкай сьвятара Ёдая, і знаходзіўшыся доўга пад іхнай агульнай апекай, – адпавядае храналагічна і якасна Валентыяну III, якога з дзяцінства да сталага ўзросту апекавалі Аэцый і яго жонка Платыдыя. Гэта азначае, і яго спадчынніка, богаславячага Амасію, непазбежна прыходзіцца атаясаміць са спадчыннікам Валентыніяна III – Рэцімерам. А наступнага за ім Азарыю – з Ромулам Аўгустулам (табл. XXIV).

Пасьля яго аўтар біблейскай кнігі "Цары" робіць раптоўны адваротны пераскок да візантыйска-сірыйска-ягіпецкіх цароў, як прадаўжальнікаў гэтых загінуўшых рымскіх цароў, хаця такі яго ўчынак і атрымліваецца пераскокам не наперад, а назад. Аднак гэты пераскок тлумачыць нам тое, чаму ў Евангеллі Лукі, – напісаным, як я пакажу далей, Лукой Грэцкім ўжо ў IX стагоддзі нашай эры, – ніякай заходняй дынастыі няма ў ліку продкаў Езуса, а таксама і тое, што яна адсутнічае ў ягіпецкіх іерагліфічных надпісах (табл. XXVIII). Гэтая дынастыя ўжо пазней дададзена ў кнігу "Цары", а із яе і ў "Параліменон".

Гэтая ж устаўка тлумачыць і храналагічны зрух назад, зроблены кампілятарам той жа біблейскай кнігі "Цары", адсунуўшых назад гады валадарання ўсіх "цароў Юдэйскіх" паміж Ёасам і Раваамам, каб знайсьці перыяд часу для гэтых дададзеных цароў, што ў яго, аднак, дрэнна атрымалася, так як дзякуючы такому дадаванню ў кнізе "Цары" атрымаўся шэраг храналагічных супярэчнасьцей, заўважаных гебраістамі і да мяне.

Із гэтага гістарычнага балота, якое ўзнікла ад шэрагу рэлігійных смут, натупіўшых пасьля сьмерці Васіля Вялікага, які лічыўся на прыканцы свайго жыцця несмяротным Хрыстом, і наступнай гібелі Заходне-Рымскай імперыі, мы зноў выбіраемся на цвёрдую глебу толькі пры Озіі, так як час яго жыцця дапускае астранамічную праверку з дапамоай прадказання Моцнага (Амоса), які жыў, як паведамляецца ў ім, пры гэтым цары. Само сабой зразумела, што калі сонечнае зацьменне, апісанае ў "Моцнага", было 19 ліпеня 418 года, то, відавочна, і "Озія" валадарыў каля гэтага ж часу і таму храналагічна адпавядае Хвядосу II. Сапраўды, як бы ў пацверджанне такой высновы, яго пераемнікі, Іатам, Амасія і Эзэкія, выдатна храналагічна атаясамляюцца са Львом I.

Прапушчаны чамусьці толькі Маркіян (450-457 гг.).

Затым, у царстве богаславячых валадарыць выключна даўгавечны цар Манас, які сядзеў на пасадзе цэлых 55 гадоў, і паралельна яму мы знаходзім у эліна-сірыйска-егіпецкай гісторыі выключна даўгавечнага Юстыніяна, імя якога пры тым жа для жыдоўскага вуха зліваецца з двума Юстынамі, адзін із якіх быў яго недоўгагадовым папярэднікам і суправіцелем, а другі недоўгадовым спадкаемцай, а значэнне іхнага найменне ва ўсіх выпадках адно і тое ж: правасудны.

Можна думаць, што аўтар, які пісаў кнігу "Цары", не меў дастатковых ведаў у галіне грэцкай гісторыі, так як пазней аб'яднаў Тыверыя і Маўрыкія ў адно і тое ж дзіўнак найменне Амон, што па-жыдўску азначае "яны". Акрамя таго, ён памылкова даў гэтым "яны", грунуючыся на нейкіх меркаваннях, толькі два гады валадараньня. Ён прапусціў затым і "ўзурпатара Факу", які забіў апошняга із "іх" (г. азн. Маўрыкія), і прама перайшоў да Ёсіі, атаясамліваемага намі з Гераклііем, дзе аналогія аднаўляецца і якасна, так як Ёсію перамог "Навуходаносар", а Гераклія – халіф Амар, пры гэтым Гераклій тады фактычна "памёр" для Ягіпта і Палестыны, якія адышлі да магаметан.

Далейшую агонію эліна-сірыйска-ягіпецкага царства мы бачым на нашай табліцы аж да Сэдэкіі, канчаткова падначаленага тым жа "Навухаданосарам". Ён адпавядае, як бачым, Кастусю Паганату, з якога ўзяў даніну Маава-Халіф ў 679 г. Гэтых цароў ўжо няма ні ў радаводзе Езуса ў Лукі, ні ў радаводзе Ра-Месу Вялікага.

Ужо адна гэтая акалічнасць паказвае нам, што першапачатковая кніга "Цароў юдэйскіх" (дададзеная пазнейшым рэдактарам кавалкамі ў кнігу "Цароў ізраільскіх" і папаўненая ў кнізе "Параліменон" пазнейшым кампілятарам) была напісана не раней, як на прыканцы VIII стагоддзя, калі Сірыя і Ягіпет былі ўжо аддзелены магаметанамі ад Яўропы. Таму яе аўтар і меў пра Грэцыю ў шмат якіх выпадках толькі няпоўныя і недастаткова дакладныя звесткі. Гэтыя недакладнасьці наглядна і адбіліся некалькімі неадпаведнасьцямі левай крывой на нашай дыяграме. Аднак жа, хаця сіметрыя дэталяў у абедзвюх крывых і прымушае тут у некалькіх выпадках жадаць лепшай дакладнасьці, гэта зусім не памяншае правільнасьці нашага аднясення ўсяго прыведзенага на ёй шэрагу "богаславячых гістарычных дзеячаў" да перыяду паміж уступленнем на ўсходні пасад Ліцынія і паміж падначаленнем ўсходняга прыбярэжжа Міжземнага мора магаметанам пры халіфах. Таму што маё атаясамленне грунтуецца не толькі на адных вышэйпрыведзеных дыяграмах, а таксама і на астранамічных вылічэннях, якія прывялі мяне да іх.

Мне застаецца тут зрабіць толькі такую заключную нататку. Усе прыведзеныя на маёй дыяграме цары, акрамя чатырох апошніх, ужо падначаленых, прысутнічаюць у радаводзе Езуса ў Мацвея пад тымі ж найменнямі, як і ў кнізе "Цары", а ў Лукі пад іншымі (табл. XXV), за выключэннем толькі Ярама, якога мы атаясамляем з Аркадзем.

У некаторых выпадках гэтае адрозненне найменняў адразу тлумачыцца. Так, заснавальнік царства Юдэйскага (*Ліцыній*), замест Раваама (*Пашыральнік Народа*), названы прама Юдэем (*Юда*), і Аса-Езус (*Выратавальнік*) названы проста сьвятаром (*лявітам*). У іншых выпадках гэтая розніца найменняў менш відавочная, і магчыма, што адна з гэтых варыяцый ўяўляе пераклад найменняў, якія ўжываліся на якой-небудзь із замежных моў.

Дакладна тое ж мы можам сказаць і пра папярэднікаў гэтага спісу цароў, із якіх ў Мацвея пазначаны толькі два, а ў Лукі цэлых восем (табл. XXIV).

Чаму тут захавана нязменным толькі імя Давыда (якога мы ўжо атаясамілі з Дыяклетыянам чароўным), а ўсе астатнія найменні новыя? Чаму замест *двух* асоб Мацвея тут прыведзена восем, як-быццам Саламон, падобна ракеце, рассыпаўся на сем рознакаляровых агнёў (табл. XXVI)?

Табліца XXV.

Продкі "евангельскага Хрыста" (у якія патрапіў і ён сам у выглядзе Асы) пасьля Раваама-Ліцынія.

У Мацвея	У Лукі
Раваам Юдэйскі	Юдэй
Аб-Ія	Сімеён
Аса(Езус)	Лявіт (святар)
Ясафат	Матан
Ерам	**Ерам**
Озія	Елі-Езэр
Ятам	Ёсія
Ахаз	Ір
Езекія	Елмадам
Манасія	Касам
Амон	Адый
Ёсія	Мелхій

Табліца XXVI.

Біблейскія цары перад Раваамам-іудэем

У Мацвея	У Лукі
Давыд (ДОД)	Давыд (ДОД)
Саламон	Натан
	Матафій
	Маінан
	Малеай
	Елі-а-Кім
	Іанан (Ян)
	Ёсіф

З нашага боку гледжання, тут няма ніякай цяжкасьці пры тлумачэнні. Мы ўжо бачылі із папярэдняга, як суправіцелі пасьля-кастусёвай гісторыі Сакрата-Схаластыка ператварыліся ў да-кастусёвай гісторыі Яўсевія Памфіла ў спадкаемцаў адзін аднаго; так, відавочна, адбылося і тут. Мацвей лічыў згодна з метадам Сакрата-Схаластыка, а Лука згодна з метадам Яўсевія Памфіла. Мы ведаем, што ў Дыяклетыяна (Давыда) былі суправіцелі: Максіміян, Валеры і Канстанцый Хлор, а ў Канстанцыя Хлора былі суправіцелі і потым пераемнікі: Максенцый, Ліцыній і Кастусь I, якія далі нагоду да ўзнікнення падання пра трыумвірат Пампея і Цэзара. Лука і ўнёс іх усіх, праз адсутнасць нечага лепшага, у свой радавод Езуса, і загадкавым тут застаецца толькі апошні цар Ёсіф.

Само сабой зразумела, што, з новага боку гледжання, Яўсевій Памфіл пісаў сваю гісторыю пазней Сакрата-Схаластыка, і абодва ніяк не раней X стагоддзя нашай эры.

Глава V.

Вынікі нашых графік і колькасных і якасных дынастычных паралелізмаў.

Спынімся тут на хвіліну і перш чым ісьці далей, засяродзімся трохі на сказаным вышэй. Што мы зрабілі ва ўсім папярэднім?

1) Я вылічыў час Апакаліпсіса па яго гараскопу, размешчанаму ў VI главе гэтай жа самай кнігі, і выявілася, што ён напісаны з нагоды "прарочага спалучэння планет", што мела месца на небе толькі ў ноч з 30 верасня на 1 кастрычніка 395 юліянскага года. Сумневу тут не магло быць, так як асноўнае вылічэнне пацвердзілася, згодна з паведамленнямі той жа кнігі, трыма незалежнымі адзін ад аднаго астранамічнымі спосабамі, і выявілася, што аўтар гэтай кнігі "Ян Багаслоў" атаясамляецца з вялікім сірыйскім настаўнікам таго часу Янам Залатавустам, памёршым у 408 годзе. Існаванне гэтага апошняга Яна як раз у вылічаны мной для Апакаліпсіса час пацвердзіла справядлівасць майго вылічэння і гістарычна.

2) Я вылічыў час слупавання евангельскага Хрыста (што ў перакладзе з грэцкай мовы азначае: сьвятар), і выявілася, што гэта 418 год пад час валадарання Ганорыя ў Заходняй (Рымскай) імперыі і Хвядоса II ва Ўсходняй (Рамейскай) імперыі і, такім чынам, храналагічна наклаў першых цароў на другіх, але яшчэ не палічыў іх, грунтуючыся на адным гэтым супадзенні, тоеснымі.

3) Я вылічыў час "прадказальнікаў" – Ісаі,Ераміі, Езекііла, Даніїла і Захарыі – па апісаных у адных з іх гараскапічных злучэннях планет і сузор'яў, а ў другіх паводле шляхоў камет, і атрымаў дакладныя год і месяц ўсіх іх нябесных назіранняў, якія здзяйсняліся толькі ў V і VI стагоддзях нашай эры, так што із прадказальнікаў пра Месію яны ператварыліся ў напалову легендарныя ўспаміны пра заснавальніка набажэнства Васіля Вялікага, як і відаць грунтуючыся на іхных уласных выказваннях. Пазней я вылічыў, што паўдзённае поўнае сонечнае зацьменне на лініі культурных цэнтраў старажытнага свету, злучанае з вялікай каметай і пазначанае часам валадараньня Ераваама II у багазмагальнікаў (ізраільцян) і Озіі ў богаславячых (юдэяў), мела месца толькі 19 ліпеня (Restitutor'ом Orbis), а ў біблейскім варыянце з Саўлам (*той жа Сула*), сапраўдным заснавальнікам ізраільска-юдэйскага царства. А Каракала, якія ўвёў гальскую (*французскую*) вопратку і падараваў правы грамадзянства ўсім правінцыям, храналагічна адпавядае Тэадарыху Гоцкаму, які зрабіў тое ж самае. Не ссунутым са свайго храналагічнага месца пакуль застаўся толькі перыяд паміж 218 і 270 гадамі, які пачынаецца з Геліагабала, "Вышэйшага жраца неперамoжнага Сонца" (218-222 гг.) і яго спадкаемцы Аляксандра Севера (222-235 гг.), пераможна змагаўшагася з пярсідзкім заваёўнікам Артаксерксам (Ардашырам) і забітага мяцежнікамі, кажуць, на Рэйне, аналагічна таму, як Аляксандр Македонскі перамог пярсідзкага заваёўніка Дарыя і памёр ад ран, кажуць, на Еўфраце.

У якіх дачыненнях адзін да аднаго знаходзяцца гэтыя абодва Аляксандры, я пакажу ў наступных тамах, а зараз адзначу толькі, што зрух "нараджэння Хрыста" на 333 гады наперад да года нараджэння Васіля Вялікага дасць рух і Аляксандра Македонскага і ўсіх яго пераемнікаў таксама на 333 гады наперад, і пры гэтым выяўляецца, што Аляксандр Македонскі будаваў сваю Александрыю як раз каля *першага года нашай эры*. Гэта азначае, "наша эра" павінна была б, замест "хрысьціянскай", называцца Александрыйскай эрай (а астранамічна гэта эра Авена).

4) Жадаючы затым прасачыць, як храналагічна налягаюць астатнія богазмагальніцкія і багаславячыя цары на раманскіх (лацінскіх) і рамейскіх (эліна-сірыйска-ягіпецкіх), я адзначыў, што гады іх валадараньня адпаведна амаль супадаюць, і склаў дзве вышэйпрыведзеныя дыяграмы, на якіх выявіўся такі поўны паралелізм ад пачатку і да канца абодвух, што нават і акрамя маіх вышэйпрыведзеных астранамічных вылічэнняў, а грунтуючыся на адной толькі тэорыі верагоднасцей, давялося б зрабіць выснову, што богазмагальніцкае і багаслаўнае царствы не толькі паралельны раманскаму і рамейскаму, але і тоесныя з імі.

5) Я зрабіў якасную ацэнку найбольш выбітных падзей у абодвух сваіх атаясамленнях, і ўсе важнейшыя падзеі выявіліся такімі ж ад пачатку і да канца, нават да таго, што "ўзнёсшыся жывым на неба" прадказальнік-грамабой Ільля храналагічна і якасна атаясамляецца з "ўзьнёсшымся жывым на неба "евангельскім настаўнікам, і абодва выявіліся толькі двума міфамі пра Васіля Вялікага, заснавальніка хрысьціянскага набажэнства. І ўсе астатнія біблейскія прадказальнікі згодна з часах іхнага жыцця перамясьціліся на гэтай дыяграме як раз на вылічаныя для іх мной яшчэ раней месцы.

6) Потым я ўзяў за аснову евангельскае паданне, што "Хрыстос" нарадзіўся пры Актавіяне Аўгусьце і, атаясаміўшы яго з дапамогай апісанага на пачатку гэтай кнігі месяцовага зацьменне 21 сакавіка 368 года з заснавальнікам хрысьціянскага набажэнства "Вялікім царом" (Васілём Вялікім), якія нарадзіліся каля 333 г. нашай эры, прыйшоў да высновы, што Гай Актавіян Аўгуст з’яўляецца двайнікам Гая Кастуся Аўгуста. Ужо здагадваючыся, што аналогія працягнецца і далей, я пачаў храналагічна накладаць імперыю Гая Актавіяна на імперыю Гая Кастуся з дапамогай таго ж дыяграматычнага спосабу, як і папярэднія, па працягласьці валадараньня пасьлядоўных цароў і, атрымаўшы дыяграму XXIIа, прыйшоў да высновы, што імперыя Гая Актавіяна спісана з імперыі Гая Кастуся, пачынаючы ад яе заснавальніка Сулы (Restitutor'a Urbis), атаясамляемага з Аўрэліянам, што месяцовае зацьменне, апісанае пры няўдалай спробе яго слупавання, мела месца на нашым паўшар'і зямлі толькі адзін раз на працягу некалькіх стагоддзяў да і пасьля пачатку нашай эры (так званага "нараджэння Хрыстова"): яно было 21 сакавіка 368 года. Я пачаў шукаць каля гэтага часу ў Сірыі "вялікага сьвятога", які адпавядаў бы "Цару юдэйскаму", і адразу знайшоў Васіля Вялікага (333-378 гг.), імя якога ў перакладзе азначае "Вялікі цар". Я даследаваў яго жыццё па "Жыціям сьвятых", і прыйшоў да высновы, што ён таксама быў сынам "Цара" (Васіля па-грэцку), і ўсё ў яго жыцці да спробы слупавання выявілася адпавядаючым евангельскаму паданню пра Езуса, а гэты апошні эпізод заменены простым смяротным прысудам, быццам бы не прыведзеным у выкананне, таму што пры падпісанні яго імператарам адбыўся землятрус, апісаны і ў Евангеллях пры зьдзеках над евангельскім настаўнікам.

Аўтар Апакаліпсіса – Ян – і тут выявіўся яго маладым вучнем, і астатнія "апосталы" знайшліся з лішкам у асяроддзі настаўнікаў гэтага часу, якія атрымалі назву "вялікіх". Раней іх ад пачатку нашай эры не было ніводнага "вялікага сьвятога", а толькі алегарычныя міфічныя асобы ў выглядзе Сьвятой Мудрасьці (Сафіі) з яе трыма сьвятымі дочкамі, Верай, Надзеяй і Шанаваннем, або ў выглядзе рэлігійных дзеячаў, перамешчаных з больш позніх часоў з нагоды змяшання ўжываўшайся на пачатку сярэдніх стагоддзяў эры Дыяклетыяна з нашай сучаснай, псеўда-хрысьціянскай (а на справе Александрыйскай) эрай.

7) Я тут паказаў, акрамя таго, з дапамогай супастаўлення радаводаў Рамзэса і Езуса, што абедзве іхныя генеалогіі з’яўляюцца адной і той жа кампілятыўнай генеалогіяй, напісанай на двух розных мовах. У першым яе варыянце ў радавод уключаны юдэйскія цары, пачынаючы з Раваама-Юды і заканчваючы Ёсіяй-Мэлхіем. Але Раваама-Юду мы ўжо атаясамілі з ягіпецкім Ліцыніем (307-324 гг.), а Ёсію-Мэлхія з Геракліем (610-641 гг.), у якога Халіф Амар (ён жа Навуханоносар) забраў Ягіпет у 632 г. нашай эры пасьля яго дваццацідвухгадовага валадараньня ў ім. У другім жа варыянце гэтай агульнай генеалогіі тыя ж самыя цары ўнесены пад назвай 8-10-й дынастыі пад найменнем цароў Неф-Еркаў. Гэта азначае, ягіпецкія Неф-Еркі валадарылі паміж 307 і 641 гадамі нашай эры, а, такім чынам, і Абідоская іерагліфічная табліца складзена не раней, як у VII стагоддзі нашай эры, пад уплывам візантыйскай культуры і ўжо пры панаванні магаметанскай рэлігіі над астатнімі рэлігіямі Ўсходу.

Выходзіць, што Гераклеопалітанская (г. азн. із горада Геркулеса) дынастыя была Канстантынапольскай дынастыяй, і ў ёй:

С-Неф-Ерк = Озія = Хвядос II (408-450 гг.),

Неф-Рэ = Ятам = Леў I (457-474 гг.),

Неф-Ерк-Рэ = Тэрэру = Ахаз = Зянон (474-491 гг.),

Неф-Ерк Гор = Езекія – Анастас (491-518 гг.).

Неф-Ерк-Рэ-Папа-Сеніб = Манасія = Юстыніян (518-565 гг.) і г. д.

Я выдатна разумею, што гэта ашаламляючая выснова для егіптолагаў, але ў адным із далейшых тамоў, спецыяльна прысвечаных Ягіпту, я пакажу, што астранамічныя вылічэнні гараскопаў, знойдзеных у розных ягіпецкіх магільнях, прыводзяць бяспрэчна да тых жа вынікаў. Так, круглы гараскоп на столі Дендэрскага храма дае 15 сакавіка 540 г., час эліна-сірыйска-егіпецкага імператара Юстыніяна, а чатырохвугольны – 6 траўня 568 г., г. азн. закончаны пры яго пераемніку Юстыне II[185]. Да такога ж зруху прыводзяць і мае вылічэнні часоў усіх маючыхся ў мяне месапатамскіх клінапісных эфемерыд.

Гэты ўдар па старой храналогіі некалькі памякчаецца зрухам на 333 гады, які мы зрабілі накладаннем "Другой" Рымскай імперыі на "Трэцюю". Сапраўды, калі іерогліфамі, як нам кажуць, пісалі і пры Актавіяне Аўгусьце, а Актавіян Аўгуст атаясамляецца з Кастусём Аўгустам, то і іерагліфічная пісьмовасць зрушваецца да IV стагоддзя. Гэта азначае, я набліжаю да нас яе заканчэнне толькі на чатыры стагоддзі, але і гэты зрух дзіўны, хоць, як далей пабачыць чытач, я набліжаю да нашага ж часу, не раней як у VIII стагоддзе, і евангелістаў Марка, Яна, Мацвея і Луку, дапускаючы існаванне ў папярэдніх стагоддзях толькі апакаліптычнага і месіянскага хрысьціянства. Іншага выйсьця тут няма.

Дапусціць, што ўсе прыведзеныя тут (і далей) шматлікія астранамічныя вызначэнні і ўсе названыя тут аналогіі імператарскіх радаводаў з'яўляюцца толькі "выпадковымі супадзеньнямі", азначае вяртацца да містыкі сярэдніх стагоддзяў і прыступіць за аднаўленне старажытнай кабалістыкі.

Тут нам не застаецца іншага выйсьця, як пабудаваць наступную тэорыю паходжання нашай сучаснай "гісторыі старажытнага свету" (таму што тэорыі неабходныя таксама ў галіне гістарычных пошукаў, як у галіне натуральных навук).

Вось гэтая тэорыя.

---

[185] Згодна з дэталёвым параўнаннем (у томе III) Юстыніян і быў іераграфічным Неф-Ерк-Рэ Папа-Сенібам Геракеапалітанскай дынастыі.

Лаціна-эліна-сірыйска-ягіпецкія ўладары з часоў Аўрэліяна каранаваліся чатырма каронамі: лацінскай ў Рыме (ці ў Пампеі, або ў Равене), элінскай ў Канстантынаполі (ці ў Нікеі) сірыйскай ў Антыёхіі (ці ў Кесарыі) і ягіпецкай ў Каіры (або у Мемфісе, або ў Александрыі). Пры кожным каранаванні яны атрымлівалі асобнае афіцыйнае найменне на мове гэтай краіны і яно выбівалася на медалях, якія раздаваліся шляхетным прысутнічаючым і адсутнічаючым службовым асобам. (Мы зараз дарэмна лічым іх манетамі ў нашым сэнсе слова, таму што тады яшчэ не магло інаваць грашовай гаспадаркі). Такім чынам, ва ўсіх тых, хто аднаасобна валадарыў па ўсёй тэтрархіі, было чатыры найменні. Калі ў кожным із гэтых чатырох, злучаных дынастычна каралеўствах, развілася свая нацыянальная пісьмовасць, былі напісаны чатыры гісторыі той жа самай імперыі, але іхныя ўладары былі пазначаны пад мясцовымі афіцыйнымі найменнямі і самі гісторыі былі напісаны з мясцовым ухілам г. азн. перспектыўна.

Пазней грэкі, як дапытлівыя мараходы па Міжземнаму мору, прывезлі да сябе кнігі італійскага, сірыйскага і ягіпецкага варыянтаў і пераклалі іх пад час сярэдніх стагоддзяў на сваю мову, пакінуўшы не перакладзенымі ўласныя імёны дзеючых асоб і нават найменні згадваемых мясцовасьцей і litарадоў, якія таксама на розных мовах маюць рознае гучанне. Дзякуючы гэтаму, а таксама мясцоваму перспектыўнаму каларыту кожнага варыянта, яны былі палічаны за асобныя гісторыі і аднесены да свайго асобнага часу.

У выніку ўсяго гэтага і ўзьнікла тое, што мы зараз называем гісторыяй старажытнага сьвету.

З гэтага боку гледжання, перыяд часу, пра які мы маем пісьмовыя паведамленні, скарачаецца да 1700 гадоў, г. азн. да другога стагоддзя нашай эры ў самых культурных краінах прыбярэжжаў Міжземнага мора, а ў Кітаі максімум да 2000 гадоў, г. азн. да апошняга стагоддзя перад нашай эрай. Далей у глыб стагоддзяў ідзе ўсюды ўжо не гісторыя, а археалогія, але затое сярэднестагоддзевы перыяд ўзбагачаецца масай новых матэрыялаў, так як з новага боку гледжання нават класічны пантэон даводзіцца лічыць апакрыфічным, не кажучы ўжо пра вытанчаныя літаратурныя творы, пачынаючы з Адысеі і Іліяды і заканчваючы Авідзіем і камедыямі Арыстафана, у якіх дзеянне пераносіцца ў старажытную Грэцыю толькі згода са звычайнай для эпохі Адраджэння ці, дакладней, Эпохі фантазёрства і апакрыфіравання, інтэрнацыянальнай манерай, дзякуючы якой лічылася нецікавым мастацкае апісанне свайго ўласнага нацыянальнага побыту, а абавязкова патрэбна было перанесьці дзеянне ў далёкую Грэцыю, як гэта мы часта бачым нават і ў пісьменнікаў XVIII стагоддзя.

Ну, а як жа з гэтага боку гледжання, – запытае мяне чытач, – паставіцца да індускай тройцы – Трымурці[186], якая складаецца із бога Слова (Брамы),

---

[186] Заўвага перакладчыка: на Палессі да гэтага часу існуе слова "мурса" для пазначэння твару і асобы. Зараз яно мае зневажаючае адценне. Гэтае слова несумненна старажытнаславянскае. "Тры мурсы" яшчэ лепш чым "тры морды" адпавядае для тлумачэння паходжання слова Трымурці. Палессе з'яўляецца больш архаічным рэгіёнам у напрамку захавання славянскай старыны, чым так званая Кіеўская Русь. Нават у старакіеўскіх летапісах другое месца пасьля Кіева захавана за Туравым, хаця са зместу саміх летапісаў ён ніяк не адпавядае другому па значэнню гораду ў палітычным плане. Сама сабой напрошваецца думка, што гэта адгалосак таго ранейшага перыяду, калі Тураў быў перадавым месцам славянскай каланізацыі ўсходу, ва ўсякім разе падняпроўя, а ад яго далей на ўсход. У гэтым накірунку каланізацыя ішла па Прыпяці. Хутчэй усяго гэта быў адзін із напрамкаў. Выразна прагладаецца другі, больш паўночны, з выхадам да Ноўгарада. Існаванне больш паўднёвага не прагладаецца, магчыма таму што паўднёвей рэчкі маюць паўднёвы

стваральніка сусвету, із бога Сівы, як увасаблення ўсёзнішчаючага і ўсёачышчаючага полымя (Агні, сугучна з Ягнём – Авенам), языкі якога, як адзнакі "сьвятога духу", сышлі і на хрысьціянскіх апосталаў, і з бога Вішну, крыніцы існавання ўсяго жывога? Як паставіцца да індускага Крышны-Хрыста, гэтаму восьмаму ўвасабленню бога Вішну, гісторыя юнацтва якога амаль такая ж самая, як і ў евангельскага Хрыста, але які, як пераконваюць нас, увасабіўся ў гэты свой восьмы вобраз яшчэ за 2000 гадоў да пачатку нашай эры?

Паставіцца да гэтага, – адкажу я, – трэба цалкам гэтак жа, як нам давялося паставіцца і да легенд пра біблейскага першага чалавека Адама і да ягіпецкага першага цара Мены. Ніводнага із гэтых васьмі ўвасабленняў бога Вішну, вядома, не было ў рэчаіснасьці, а міф пра іх таксама паўстаў пад час сярэдніх стагоддзяў.

Не індуская Трымурці разам з немаўлём Крышнай прыехала на белым слане на берагі Міжземнага мора із цнатлівых лясоў Індыі, а цалкам наадварот, яна перавандравала ў Індыю із культурных гарадоў эліна-сірыйска-ягіпецкай тэакратычнай імперыі Хвядоса II на вярблюдах разам з гандлёвымі караванамі, не раней канца IV стагоддзя нашай эры. Гэта і была ў Індыі першая і прытым дакладная "добрая вестка" пра прыход на зямлю Крышны, у выглядзе "Вялікага цара", які заснаваў хрысьціянскае богаслужэнне, а ўсе папярэднія ўвасабленні Крышны станавіліся вядомымі ў Індыі ўжо пазней. Бо мы ж ведаем зараз, што і ў хрысьціянскі свет Яўропы "Хрыстос" ва ўяўленні прыходзіў не адзін раз. Мы ўжо прачыталі ў папярэдніх частках гэтай кнігі пра яго папярэднічаўшы прыход на берагі Міжземнага мора ў легендзе пра евангельскага Хрыста, які з'яўляўся выратаваць класічны свет на пачатку нашай эры пры Актавіяне Аўгусьце, гэтым міфічным двайніку Кастуся I. Потым мы бачылі таго ж Крышну-Хрыста ў летапісе цароў юдэйскіх ў вобразе цара Асы, вынішчальніка язычніцкіх багоў быццам бы яшчэ за 961 гадоў да пачатку нашай эры; потым мы бачылі яго ж ўзнёсшымся на неба, каля 950 г. да пачатку нашай эры, у асобе найвялікшага із прадказальнікаў – Іллі; потым мы бачылі яго ўжо некалькі разоў у радаводзе Вялікага Рамзэса, а ў далейшым пабачым у вобразе Езуса Навіна, які жыў быццам бы за паўтары тысячы гадоў да нашай эры. Але тады Майсей атаясамляецца ў нас, з аднаго боку, з Дыяклетыянам, а з другога – са сваім блеклым рэштквавым атажылкам на правільным храналагічным месцы – Мікалаем Цудатворцам. Яго ж мы знойдзем і ў легендзе пра Язэпа Выдатнага і ў Енаха.

Вось ужо і сем увасабленняў таго ж самага Ўсётрымальніка Вішну на Захадзе. І ўсе яны пасьлядоўна, па меры свайго міфічнага развіцця, перавандроўвалі на Ўсход, апошні раз, магчыма, нават і морам, вакол мыса Добрай Надзеі, разам з партугальскімі мараплаўцамі на пачатку XVI стагоддзя нашай эры...

І ўся гэтая перамена шляху васьміразовага ўвасаблення бога-Ўсётрымальніка Вішну ў адваротным напрамку із грэцкай Сірыі ў Індыю знаходзіцца ў поўнай згодзе з лінгвістыкай, дзе слова Крышна з’яўляецца перайначваннем нацыянальнага грэцкага слова Хрыстос, г. азн. пасвечанага шляхам памазаньня алеем[187], і з натуральным спосабам распаўсюджвання культуры, падобна плыні вады, із яе вышэйшых цэнтраў у ніжэйшыя, із гарадоў у вёскі, са сталіц ў правінцыі, а ніяк не наадварот. Індыя ў дачыненні да прыбярэжжаў Міжземнага

напрамк. Бяспрэчна славянскую каланізацыю на ўсход патрэбна разглядаць не ў разуменні засялення славянамі амаль пустуючых зямель, а ў плане пашырэння славянскай культуры і асіміляцыі тубыльцаў дружынамі славянскіх канкістадораў (аналагічна засяленню Паўднёвай і Цэнтральнай Амерыкі гішпанцамі).

[187] Прыметнікавая форма ад дзеяслова χριω – намазваю маслам, фарбую.

мора заўсёды павінна была заставацца правінцыяй, як праз тое, што раскоша яе прыроды не стымулявала працавітасць насельніцтва, так і таму, што яе неізвілістае ўзбярэжжа не давала магчымасьці развіцця першапачатковага мараплавання, гэтага галоўнага стымулу да прагрэсу старажытнай тэхнікі, і да абуджэння старажытнай дапытлівасьці, а разам з ёй і фантазіі.

Індыя краіна цудаў не ў сваёй уласнай, а толькі ў нашай еўрапейскай фантазіі, выхаванай на напалову раманах накшталт Жакольо і на тэасафічных прыдумках накшталт Алены Блавацкай і яе прыяцеля, англа-індыйскага палкоўніка Олькота. Індускія мудрацы, якія захоўваюць у сховішчах сваіх храмаў ад пакалення да пакалення сваю хаваемую ад неазнаёмленых мудрасць і напаловумістычныя творы сваіх продкаў, ўяўляюць цікавасць для сучаснага сур'ёзнага даследчыка толькі з псіхіятрычнага боку гледжання, а ніяк не для аднаўлення старажытнай гісторыі гэтай краіны, якая не мае ў рэчаіснасьці ніякай сваёй храналогіі раней XVI стагоддзя нашай эры.

Частка Чацвёртая

Новазапаветнікі

Глава I.

Лука Эладзкі (830-946 гг.), як аўтар Евангелля Лукі і першай часткі апостальскіх здзяйсненняў.

Яго нябесны сімвал – сузор'е Цяляці.

Мал. 91. Паўночна-заходні кут храма "Нябеснай Панны" (Партэнона).

Імя Лука паходзіць або ад Леўкас (белы), або ад мясцовасьці Луканія.

Спачатку паглядзім, што нам паведамляе царкоўная традыцыя пра Луку Эладзкага, а таксама і пра "евангеліста Луку".

Згозна з "Жыціямі сьвятых", евангеліст Лука нарадзіўся 18 верасня ў Сірыйскай Антыёхіі і быў "з моладу навучаны ўсім элінскім навуках і медычнай хітрасьці". Ён добра ведаў грэцкую і жыдоўскую мовы. Ён лічыцца ў ліку 70 другарадных апосталаў, выпраўленых парамі Езусам па гарадах для пропаведзі яго вучэння.

Ён прапаведаваў, – паведамляюць "Жыція", – у Фівах, у Беоціі, і быццам бы напісаў сваё Евангелле праз 50 гадоў пасьля "ўсшэсьця на неба" Езуса. Ён, – кажуць нам, – працаваў разам з Паўлам, прапаведуючы хрысьціянства язычнікам, і пра яго апошні згадвае ў сваім пасланні да каласянаў (**4**, 14), выказваючыся, што іх "вітае лекар любасны Лука".

Ён падарожнічаў у "Іерусалім", прайшоў Лівію і жыў некаторы час у Ягіпце. Потым пабудаваў сабе царкву ў Беоцкіх Фівах і лекаваў там хворых целам і душой. Затым памёр у глыбокай старасьці, больш за 80 гадоў ад роду, і ад яго труны вылечваліся шматлікія хваробы, "асабліва вочныя".

Ён "першым напісаў на драўлянай дошцы малюнак багародзіцы з дзіцёнкам на руках" і яшчэ дзве яе "выявы", а таксама "партрэты" Пятра і Паўла, і быў, такім чынам, заснавальнікам царкоўных малюнкаў у візантыйскім стылі. Гэта азначае, справа была як-быццам ужо пры імператрыцы Ірыне, а не ў I і нават не ў IV стагоддзі нашай эры. Між тым нам кажуць, што Канстанцый I, сын Кастуся I, ужо перанёс яго парэшткі ў Цар-горад, дзе яны і былі размешчаны ў царкве св. апосталаў разам з Андрэем і Цімафеем...

Вось і ўсё, што паведамляецца пра яго ў "Жыція сьвятых". Паведамленні вельмі сціслыя, але амаль увесь праўдападобныя, за выключэннем цудаў, якія адбываліся ўжо пасьля яго сьмерці ад дакранання да яго магілы, і сапраўднасьці яго парэшткаў, якіх Кастусь II не мог нікуды перанесьці, так як памёр раней вылічанага намі часу слупавання Езуса 21 сакавіка 368 г.

Мы ўжо бачылі, як першаўзорам аўтара Апакаліпсіса – Яна Багаслова – выявіўся Ян Залатавуст і як першаўзорам евангельскага цара юдэйскага выявіўся "Вялікі цар" Васіль Вялікі Чэцці-Міней. Паглядзім, ці не знойдзем мы ў іх і першаўзору евангеліста Лукі.

Із розных Лук мы маем у "Жыціях сьвятых":

1) Пад датай 29 студзеня: Згадка "пра трох сьвятых пакутнікаў: біскупа Сільвана, дыякана Луку і чытальніка Мокію, аддадзеных дзеля Хрыста на з'ядзенне дзікім звярам пад час паравання Нумерыяна ў Элісе, фінікійскім горадзе". Гэты дыякан Лука, бяспрэчна, мала падыходзіць для ролі лекара і евангеліста Лукі.

2) Пад датай 22 студзеня: апосталы: Натанаіл, Лука, Клімент. Хаця Лука тут і той самы, але без біяграфіі, як і астатнія два.

3) Пад датай 30 ліпеня: "канчына дыяканаў Лукі і Муко, пры вавілонскім біскупе Поліхроніі падчас валадараньня Дзекія", без падрабязнасьцей.

Гэта дае прамежак паміж 248 і 252 гг. Калі мы будзем лічыць, што такі год дадзены згодна з эрай Дыяклетыяна (286 г. нашай эры), то атрымаем для часу скону Лукі і Муко 534-538 гг. Але тады яшчэ былі памятнымі біблейскія прадказанні, як нядаўнія, а таму і гэты Лука, цытуючы іх, як даўніну, відавочна не падыходзіць для евангеліста.

4) Пад датай 7 верасня: вялебны Лука, трэцці ігумен Спасавай мясьціны, маючай найменне "Глыбокія Рэкі", ад Ліканскай епархіі. Таксама відавочна не падыходзіць для евангеліста.

5) Пад датай 6 лістапада: вялебны Лука са сікалійскага горада Таўраменіі, які, пакінуўшы бацькоў і заручаную з ім маладую, таемна пайшоў з дому ноччу ў пустыню, апрануўся ў манаскае адзенне і шмат пакутаваў, дагаджаючы богу. Таксама мала падыходзіць для літаратурнай знакамітасьці.

6) Пад датай 11 снежня: слупнік Лука. Ужо праз само сваё слупніцтва ён мала падыходзіць для пісьменніцтва: стоячы 45 гадоў на слупе, наўрад ці можна было напісаць што-небудзь вартае. Ды ён нічога такога і не рабіў.

7) Нарэшце зараз у нас застаецца, ва ўсіх "Жіціях сьвятых" толькі адзін Лука Эладзкі (Грэцкі), якому пад датай 7 лютага нададзена значная ўвага і які адзін падыходзіць у якасьці першаўзора акрэсленага намі вышэй лекара-евангеліста, нягледзячы на тое, што гэта было толькі ў X стагоддзі. Але із папярэдніх главаў гэтай кнігі мы ўжо прызвычаіліся да храналагічных сюрпрызаў, а із далейшых главаў прызвычаімся яшчэ больш.

Разгледзім жа яго біяграфію згодна з "Жіціямі сьвятых".

Лука Грэцкі, – паведамляюць яны нам, – нарадзіўся каля 860 года ў мястэчку Касторыі ў Эладзе. Яго бацькам быў Вянок (Стэфан), а маці Радасная (Еўфрасіння), выхадцы із выспы Эгіна, якая часта зведвала набегі мусульман. Яго бацька быў быдлаўладальнікам і землеўладальнікам, і Лука ў дзяцінстве быццам бы дапамагаў яму. Ён быў такім добрым, што, выходзячы із дому, часта раздаваў усю сваю вопратку жабракам і вяртаўся дадому цалкам голым, за што быў шмат разоў біты бацькамі. Усё гэта паказвае, што ён паходзіў із заможнай сям'і, бо інакш пасьля першай жа раздачы сваёй вопраткі жабракам яму не было ў чым хадзіць, ды і "кніжным вучэннем" голым было б цяжка займацца.

А між тым пасьля сьмерці бацькі, калі яму было яшчэ гадоў 15, ён, перадаўшы кіраванне домам сваёй маці, цалкам прысвяціў сябе навукам. "Ён да такой ступені накіроўваў свой дух да неба, – паведамляюць нам" Жыціі", – што нават і целам адрываўся ад зямлі, што не раз заўважала і яго маці: шмат разоў яна падглядвала ў шчылінку дзьвярэй, як ён маліўся ў сваім пакоі ў паветры, на цэлы локаць падняты сваёй малітвай ад зямлі".

Аднойчы ён, "нікому не сказаўшы ні слова, пайшоў із дому, каб паступіць у кляштар", так як кляштары таго часу служылі адзінымі захавальнікамі навук.

Але на дарозе яго сустрэў атраду ваяроў, якія шукалі збеглых рабоў, і яны, палічыўшы яго за такога, збілі яго і накіравалі ў вязьніцу, кажучы, што не вызваляць, пакуль не скажа, чый ён раб. Аднак праз некаторы часу яго пазналі ведаўшыя яго людзі, і ён вярнуўся ў свой дом.

У яго вёску прыйшлі два манахі, якія ішлі ў "Ерусалім". Ён падмануў іх, сказаўшы, што ён сірата, і пайшоў разам з імі ў Афіны, дзе інакі і пакінулі яго ў кляштары, не ўзяўшы з сабой далей, бо яму быў толькі 17-ы год.

Яго маці тым часам "усюды шукала яго, шмат плакала і доўга малілася богу". І вось "бог пачуў, нарэшце, яе маленні". Ён "наладзіў бачанне ў сне ігумену таго кляштара, і з дапамогай свайго сну ігумен даведаўся пра Луку ўсё". Ён "пачаў гнеўна папракаць Луку за падман і загадаў неадкладна ісьці дадому".

І вось ён зноў "прыйшоў у Касторыю, дзе яго маці, падняўшы рукі да неба, закрычала ад радасьці:

– Дабраславёны Бог, не пакінуў без увагі маю малітву і выказаў сваю ласку да мяне!

Аднак праз чатыры месяцы Лука зноў узнамерыўся сысьці із дому, і яго маці ўжо не замінала яму ў гэтым. Яму было тады гадоў дваццаць.

Ён "пайшоў у царкву Касьмы і Даміяна на беразе мора, на Янавай гары. Там ён пачаў жыць у маленькай келлі, дзе так змагаўся з дэманамі, што і распавесьці нельга", – паведамляюць нам "Жыціі", на ўсе накладваючы свой манаскі каларыт.

А на справе ён быў там не адным толькі бесазмагальнікам, але і "настаўнікам сваіх сужыцеляў". Сярод іх у яго быў там адзін дрэнны вучань, уявіўшы, што Лука быў шарлатан. Каб пераканацца ў гэтым, ён аднойчы "падслухоўваў цэлую ноч, але чуў толькі, як Лука ўвесь час маліўся богу”.

У гэтай мясьціне Лука наладзіў сабе і садок, "але ў яго пачалі прыходзіць алені, і моцна аб'ядаць яго дрэвы.

– Навошта ты псуеш мой сад? – спытаў Лука ў галоўнага з іх. – За гэта ты зведаеш пакаранне ад бога.

І алень адразу ўпаў мёртвым, а іншыя алені збеглі ад жаху. Але Лука ажывіў памёршага і з мірам выпусьціў яго ў лес.

Аднойчы да яго "прыйшлі два старцы і пастрыглі яго ў манахі", а калі ён іх выпраўляў і давёў да берага мора, засмучаны, што не можа даць ім ніякай ежы, адразу ж із мора выскачылі да яго ног дзве вялікія рыбы, прапаноўваючы сябе ў ежу вандраўнікам.

Яны выканалі іхнае жаданне і наеліся імі.

Хутка слава пра Луку, як мудраца і навукоўцу, для якога "няма таямніц ў прыродзе", які вылечвае памёршых і кіруе зьвярамі і рыбамі, разнеслася па ўсіх наваколіцах, і да яго пачалі збірацца не толькі звяры, але і разнастайныя людзі за парадамі ў жыцці і за дапамогай ад хвароб. Так, "аднойчы да яго прыйшлі два браты, якія не ведалі, дзе іхны бацька закапаў сваё срэбра і золата перад сваёй сьмерцю. Лука адразу ж паказаў ім месца, дзе трэба капаць зямлю, і яны знайшлі тут бацькоўскі скарб, здзіўленыя глыбінёй мудрасьці Лукі".

Другі раз, праз падгаворванні дз’ябла, да яго прыйшлі тры жанчыны, якія спавядалі яму ўсе свае грахі, просячы, каб ацаліў іх. Іхная споведзь была такога роду, што і на яго самога, пасьля іхных прызнанняў, напалі нецнатлівыя жаданні, і ён тры дні быў вымушаны маліцца, не сыходзячы з месца, "каб пагасіць полымя ўзнікшага ў ім запалу". І вось, "калі ён, нарэшце, заснуў у знемажэнні, ён пабачыў анёла, які, прыляцеўшы, закінуў вуду на нітцы ў яго горла і выцягнуў з яе дапамогай із яго нейкую пачварную частку яго цела".

Анёл адкінуў яе ад яго і сказаў Луцэ:

– Зараз смела адважвайся выслухоўваць розныя споведзі і не бойся!

Прачнуўшыся, Лука, сапраўды, адчуў, што цалкам пазбавіўся ад грахоўных жаданняў.

У яго была сястра "Калі", такога ж ладу жыцця, і часам прыходзіла да яго са свайго кляштары дапамагаць у гаспадарцы. Аднойчы Лука сказаў ёй:

– Да нас ідзе чалавек, які нясе на сабе вялікі цяжар.

І вось хутка прыйшоў да іх падарожнік, не нясучы на сабе роўна нічога. Аднак жа, калі Лука пабачыў яго, ён моцна захваляваўся.

– Навошта ты прыйшоў сюды? – прамовіў ён. – Да якой пары ты будзеш маўчаць і не пакаешся ў здзейсненым табой забойстве?

Прышэлец прызнаўся з плачам і галашэньне, што на дарозе ён забіў свайго сябра, і маліў Луку:

– Не дай мне загінуць у дз'ябальскіх сетках!

Лука выправіў яго на пакаянне да сьвятара.

Дакладна так жа і ў іншых выпадках ён выяўляе ўсёведанне.

Адзін чалавек, на імя Зьміцер, часта прыставаўшы на сваім караблі да гэтага месца, захацеў наведаць Луку. Каб не з'явіцца да яго з пустымі рукамі, ён цэлы дзень лавіў вудай рыбу, але нічога не злавіў.

– Закіну-ка яшчэ раз на імя Лукі! – прамовіў ён і зараз жа выцягнуў велізарную рыбу. Ён закінуў з гэтымі ж словамі другі раз і выцягнуў меншую рыбу.

Ён пашкадаваў аддаць вялікую рыбу і прынёс меншую, а Лука, падзякаваўшы, распавёў яму прытчу пра тое, як Ананія ўтаіў ад апосталаў частку грошай, атрыманых ім за прададзеную зямлю (якая змяшчаецца ў "Здзяйсненнях апосталаў", прыпісваемых Луцэ), і як блага яму было праз гэта. Зьміцер з жахам пабачыў, што Лука ўсё ведае і, кінуўшыся да яго ног, маліў аб прабачэнні. Пасьля гэтага і першая рыба была прынесена ім і скормлена Лукой на агульнай трапезе.

Сем гадоў Лука жыў на сваёй гары. – паведамляюць "Жыціі", – пакуль не здзейснілася прадказанае ім балгарскае нашэсьце на гэтую краіну. Пасьля яго ён пераправіўся на караблі ў Карынф і жыў там, у Патрах, дзесяць гадоў.

Адзін прэсьвітэр абгаварыў там аднаго слупніка, і калі "Лука пачаў, адступіўшы ад сваёй звычайнай лагоднасьці, выкрываць яго хлусню, прэсьвітэр ўдарыў яго па шчацэ, але адразу ж упаў і памёр у канвульсіях".

Пасьля гэтага Лука зноў вярнуўся на Янаву гару. Калі вясной ён ішоў з крыжам на яе вяршыню, "гадзюка схапіла яго за вялікі палец ногі. Але ён лагодна прамовіў змяі:

– Мы абодва стварэнні аднаго стваральніка. Будзем жа хадзіць кожны сваім шляхам, не робячы таго, чаго нам не загадана рабіць".

Гадзюка засаромеўшыся папаўзла ад яго, і ён застаўся цэлы.

Само сабой зразумела, што пры апісанай вышэй празарлівасьці Лукі, ён мог быць і выдатным шпіёнам. Гэта і выявілася на справе.

Адзін граф (коміт), які нёс царскія дары, быў абкрадзены ў Карынфе па дарозе ў Афрыку, і ніхто не мог знайсьці злодзея. Напалоханы маючай прыйсьці няміласьцю цара, граф, згодна з парадай мясцовых жыхароў, звярнуўся да Лукі. Той прыйшоў да яго ў Карынф, дзе граф, перш за ўсё, запрасіў яго да сябе на агульны абед.

"Лука зірнуў на аднаго із служачых і, назваўшы яго па імені, прамовіў:

– Навошта ты наклікаеш на сябе смерць і на свайго гаспадара бяду? Ідзі і прынясі скрадзенае табой золата, якое ты закапаў.

Слуга затрапятаў і, кінуўшыся да ног Лукі, маліў яго аб прабачэнні. Выбегшы вон, ён прынёс усё скрадзенае, і Лука вярнуўся дадому, суправаджаемы дабраславеньнямі прысутных".

Другі раз у аднаго із самых знакамітых фіўскіх грамадзян захварэў сын, і калі ён ужо ляжаў напалову мёртвы і бязмоўны, бацькі паклікалі Луку як лекара (згадайце, што і евангеліст быў лекарам!) для яго лячэння. Лука толькі памаліўся за паміраючага і пайшоў да сябе дадому. А калі на наступную раніцу яго ігумен выправіў слугу даведацца, у якім становішчы юнак, то слуга на сваё здзіўленне пабачыў яго "сядзячым верхам на кані, каб ехаць у лазню".

Калі ў Лукі не хапіла цярпення жыць тут праз шматлікасць наведвальнікаў, якія шукалі ў яго вылячэння душы і цела, ён выправіў свайго вучня Германа ў Карынф да аднаго боганатхнёнага мужа Феафілакта спытаць яго парады. Той яму адказаў:

– Пазбягай людзей, і ты выратуешся!

"Лука сышоў са сваім вучнем і пасяліўся, невядомы нікому, каля Калавійскага мора і, кінуўшы медыцыну, заняўся земляробствам. Там, пад час яго адсутнасьці, адзін із праязджаўшых побач маракоў скраў у яго жоран". Лука паспяшаўся да карабля, просячы аддаць неабходную яму рэч, але маракі заўпарціліся.

– Калі вы не бралі, – сказаў ім, нарэшце, Лука, – то плывіце з мірам, а калі хто із вас узяў, то няхай пакарае яго за гэта бог. І адразу ж узяўшы жоран ўпаў мёртвым, а астатнія карабельнікі пачалі прасіць у яго прабачэння і вярнулі камень. Але Лука ўсё ж не пажадаў ажывіць скраўшага, як зрабіў гэта з аленем.

Ён прабыў тут каля мора тры гады, а потым з нагоды нашэсьця мусульман "збег на пустынную выспу Ампіль, із якой пераехаў у Сатырыю, дзе і жыў да сваёй сьмерці ў невялікім кляштары". Там ён зноў заняўся медыцынай і сем гадоў лекаваў хваробы навакольных. Ён вылечыў, між іншым, манаха Пільнага (Рыгора) "ад доўгай страўнікавай хваробы" і "адну шляхетную фіўскую даму, пакутаваўшую ад цяжкай хваробы, ад якой адмовіліся ўсе лекары, зрабіў цалкам здаровай шляхам памазаньня алеем".

Аднойчы нейкі "Вершнік" (Філіп), брат "Богададзенага" (Хвядоса), вучня Лукі, пажадаў наведаць іх. «Даведаўшыся духам пра яго прыезд", Лука "загадаў прыгатаваць для госьця асабліва добрую трапезу, на якой і сам еў больш звычайнага із гасціннасьці".

Дзякуючы гэтаму, "Вешнік" неасьцярожна падумаў, што Лука толькі прыкідваецца постнікам, але, калі ён заснуў пасьля абеду, перад ім паўсталі два юнакі. Яны гнеўна зірнулі на яго і прамовілі: "Чаму ты няправільна думаеш пра Луку? Падымі ўверх твае вочы!"

І вось ён раптам пабачыў "слаўнае месца, пасланае парфірам, і на ім Луку, ззяўшага як Сонца".

Прачнуўшыся спалоханым, ён пакаяўся перад усімі за свае думкі і выпрасіў сабе прабачэнне ў Лукі.

Усё гэтае месца з'яўляецца, як мне здаецца, не простай прыдумкай бяздзейнага ўяўлення, а адлюстраваннем таго, што Лука, сапраўды, паважаў паесьці ў кампаніі.

Прадчуваючы сваю смерць, ён наведаў усіх навакольных прэсвітэраў і прасіў іх памаліцца пра яго перад богам. Тры месяцы рыхтаваўся ён да скону. Потым на заходзе Сонца прамовіў:

– У рукі твае, бог, аддаю мой дух, – і памёр 7 лютага 946 года, у глыбокай старасьці.

Раніцай ўсе прысутныя плакалі пра яго і пахавалі на тым месцы, дзе ён жыў. Але і пасьля сьмерці ён застаўся лекарам. "Із яго парэшткаў пацякло духмянае масла, ад памазаньня якім ацаляліся кульгавыя, пачыналі бачыць сляпыя, ачышчаліся пракажонныя, і з жахам выскоквалі із жыватоў людзей дэманы".

Мы бачым, што гэты жыццяпіс з’яўляецца адзіна прыдатным для евангеліста ў "Жыціях сьвятых".

Падобна таму, як евангеліст Лука быў лекарам, так і гэты быў лекарам. Абодва пабудавалі для сябе цэрквы, толькі замест грэцкіх Фіваў названы суседні з імі Карынф, што, па сутнасьці, прыводзіць да таго ж самага месца жыхарства. Іншага прыдатнага Лукі мы не знаходзім у царкоўнай гісторыі і таму павінны спыніцца на ім.

Гэта азначае, Евангелле Лукі напісана не раней за пачатак апошняга дзесяцігоддзя дзевятага стагоддзя (890 г.). І гэта цалкам адпавядае таму, што біблейскія прадказальнікі, тварыўшыя, як мы бачылі, у пятым стагоддзі нашай эры, цытуюцца ім як старажытныя дакументы, не згадваўшыя пра "Хрыста", а прарочыўшыя пра яго.

Я адчуваю ўжо, як усе прыхільнікі старой храналогіі з пагардлівай усмешкай прапануюць мне тое ж пытанне, якое прапаноўвалі пятнаццаць гадоў таму, калі выйшла ў свет мая кніга "Адкрыцьцё ў навальніцы і буры" (выд. 1907 г.), дзе я астранамічна даказаў, што Апакаліпсіс быў начарна напісаны 30 верасня 395 года Янам Залатавустам.

– А як жа тады пра яго згадваюць яшчэ ў III стагоддзі шмат хто із царкоўных пісьменнікаў? – запыталі яны мяне.

Але я павінен прызнацца, што гэтае пытанне заўсёды нагадвала мне словы аднаго састарэлага сьвятара студэнту канца XIX стагоддзя, які паведаміў яму, што, на яго думку, бога няма.

– Ах, малады чалавек, малады чалавек! – адказаў ён яму паблажліва. – Калі бога няма, то адкажыце мне, каго ж дзень і ноч усхваляюць сьвятыя херувімы?

Само сабой зразумела, што, адважыўшыся публічна выказаць такую думку, як думка, што Евангелле Лукі напісана на прыканцы IX стагоддзя, насуперак ўсім прышчэпленым нам з дзяцінства паданням пра ранні час узнікнення Евангелляў, у супярэчнасць ўсёй сучаснай тэалогіі, я не раз не толькі сур'ёзна падумаў, але навёў грунтоўныя даведкі і пра херувімаў.

Пачну некалькі здалёк.

Калі я напісаў, яшчэ на прыканцы XIX стагоддзя, у Шлісельбургскім умацаванні маё даследаванне пра Апакаліпсіс, частка маіх таварышаў па зняволенню, на чале з нябожчыкам Германам Лапаціным, замест сур'ёзных пярэчанняў, толькі абсмяялі мяне.

– Як можа гэта быць, – заяўляў апошні, – калі ў архівах Ватыкана захоўваюцца сапраўдныя летапісы ўсіх рымскіх валадараньняў пачынаючы з самага заснавання горада Рыма і пратаколы сусветных сабораў, кананізаваўшых Апакаліпсіс? Як перш не падумаць пра гэта, чым выказаць падобныя бязглуздзіцы.

Мне тады не было вядома нічога пра летапісныя скарбы Ватыкана і пра пратаколы сусветных сабораў, і таму я толькі адказаў: у мяне свой метад даследавання – метад матэматычны, і тэорыя верагоднасцей мне кажа: больш шанцаў за тое, што ўсе гэтыя летапісы і пратаколы падложныя, чым няправільныя падставы, на якіх я грунтуюся пры сваім астранамічным вылічэнні часу ўзнікнення Апакаліпсіса. Аднак, разумеючы, што я пішу не для сябе аднаго, а і для іншых, якія менш мяне спадзяюцца на матэматыку, я, пасьля вызвалення са зняволення восенню 1905 года, прыклаў намаганні, друкуючы маю кнігу, забяспечыць яе і гістарычнымі тлумачэннямі адносна падробленасьці гэтых "херувімаў Апакаліпсіса".

З тых часоў мая кніга была перакладзена на нямецкую і некаторыя іншыя мовы: адносна яе быў вялікі абмен меркаваннямі ў навуковым сьвеце, але да гэтага

часу я не сустрэў ніводнага пярэчання, якое прымусіла б мяне змяніць хоць адзін радок у "Адкрыцці ў навальніцы і буры ", калі спатрэбіцца яго чацвёртае выданне.

Амаль усе херувімы выявіліся ўжо ўпаўшымі з неба і западозранымі яшчэ да мяне, а астатнія нешматлікія не зваліліся толькі таму, што да гэтага часу ніхто яшчэ іх не штурхнуў.

– Але тады, – скажуць мне зараз новыя апаненты, – вы казалі пра памылковасць звычайнай гісторыі хрысьціянскай царквы толькі да канца IV стагоддзя, а зараз вы ўжо даводзіце гэта да канца IX стагоддзя! Бо апошні сусветны сабор, Нікейскі II, быў у 783-787 гг. ўсяго толькі на сто гадоў раней гэтага часу, а падзел царквы на ўсходнюю і заходнюю адбыўся толькі трохі пазней за гэта, у 1054 годзе! Няўжо Евангелле Лукі напісана пасьля ўсіх сусветных сабораў, і толькі за паўтараста гадоў да падзелу цэркваў? Калі ж яно было кананізавала і ўведзена ў набажэнствы?

Дазвольце мне адказаць на гэтае пытанне паведамленнем пра мае далейшыя пошукі ў галіне палеаграфіі.

Яшчэ да друкавання майго "Адкрыцця ў навальніцы і буры" ў 1907 г. я пацікавіўся даведацца: што ж змяшчаюць знакамітыя ватыканскія архівы, пра якія згадваў мой таварыш Лапацін? Дзе захоўваюцца арыгіналы пратаколаў сусветных сабораў за ўласнаручнымі подпісамі іхнага прэзідэнта, сакратара і ўсіх сябраў? Дзе захоўваецца архіў старажытнай Рымскай імперыі?

Ужо 17 гадоў прайшло з часу майго вызвалення, і за гэтыя гады я цікавіўся пра гэтае пытанне не толькі ў нашых свецкіх акадэмікаў і ў прафесароў духоўнай акадэміі, але і асабіста перачытваў каталогі найважнейшых кнігасховішчаў Яўропы. І што ж выявілася? Усе гэтыя архіўныя старажытнасьці былі, як я і раней быў упэўнены, простай фантазіяй Лапаціна! Ні ў Ватыкане, ні ў якім-небудзь іншым кнігасховішчы зямнога шара няма ніякіх афіцыйных запісаў, якія б вяліся із году ў год і былі складзеных у асобныя шафы пачкамі пад нумарамі, як гэта робіцца ў нашых судовых і натарыяльных архівах, і нідзе няма ніякіх пратаколаў сусветных сабораў! Нідзе няма нават і асобных сапраўдных запісаў пра справы тых або іншых імператараў не толькі старажытнага, але нават і сярэднестагоддзевага перыяду. Усё, што мы там маем, гэта рукапісы пярэдадня кнігадрукавальнага перыяду, г. азн. ўжо значна пазней 890 года, меркаванага тут мной для Евангелля Лукі. Выявілася, што ўсе херувімы гэтага Евангелля, як і іншых, і нават самой старазапаветнай Бібліі, спяваюць ім славу толькі ў друкаваных выданнях пасьля 1450 года нашай эры, прычым большай часткай нават невядома, адкуль узяты і куды потым падзеліся рукапісы, із якіх надрукаваны гэтыя зборнікі тварэнняў "бацькі нашага Васіля Вялікага, Яна Залатавуснага, благаслаўлёнага Ераніма і г. д., і г. д.

Усё гэта відавочныя апокрыфы. Але як яны складаліся? Я не думаю, што тут былі наўмысныя падробкі з карыслівай мэтай атрымаць пабольш грошай ад выдаўцоў, хоць і не выключаю падобных выпадкаў. І яны шмат разоў былі, але я думаю, што ў большасьці наяўных у нас апокрыфаў, да якіх я далучаю наогул усе складаныя гістарычныя апавяданні ад імя старажытных аўтараў, мы маем справу з простымі непаразуменнямі.

Я грунтуюся, перш за ўсё, на псіхалагічных меркаваннях.

У кожнага шмат чытаўшага ў юнацтве чалавека раней ці пазней з'яўляецца жаданне і самому пісаць, але ў яго няма яшчэ ўпэўненасьці ў сябе.

"А раптам тое, што я напісаў, у што ўклаў сваю душу, выявіцца цалкам нягодным і будзе толькі пасмешышчам для слухачоў?"

Так і я сам прачытаў сябрам свой першы верш з дапамогай апакрыфічнага прыёму.

– Наладзім сёння ў сябе літаратурную вечарыну, – прапанаваў я ім аднойчы. – Хай кожны із нас прачытае верш, які яму падабаецца, а мы будзем яго ацэньваць, каб паглядзець, наколькі падобныя нашы думкі.

І вось адзін прачытаў верш Лермантава, другі Някрасава і г. д., а я прачытаў свой, выдаўшы яго за верш Агарова. Да маёй найвялікшай радасьці, усе пачалі яго хваліць і нават папрасілі даць спісаць. Толькі тады я і прызнаўся, што аўтарам быў я, але ўслед за тым быў вельмі засмучаны, калі мне не захацелі верыць...

Такі душэўны настрой, я думаю, уласьцівы для ўсіх ўпершыню выступаючых аўтараў, і асабліва гэта характэрна да пачатку "Эпохі Адраджэння", ці, дакладней, "Эпохі зараджэння мастацкай літаратуры", калі высока шанавалі толькі тое, што было абвешчана старажытным, а адносна сучасных, асабліва пачынаючых, нават і таленавітых аўтараў заўсёды баяліся выказваць публічную ўхвалу праз асьцярогу быць абвінавачанымі ў недахопе густу з боку пагарджаючых усім новым аўтарытэтных знаўцаў псеўда-старажытнасьці.

Што ж было рабіць тагачаснаму аўтару пасьля таго, як ніхто не звяртаў увагі на яго першы твор ад свайго імя, і шмат хто нават высмеялі яго за жаданне канкураваць са "старымі пісьменнікамі"? А між тым таленавітыя вучні заўсёды ішлі далей сваіх настаўнікаў, і развіццё літаратуры здзяйснялася эвалюцыйна.

Так было не з адной толькі свецкай літаратурай.

З даўніх часоў, акрамя звычайных рытуальных чытанняў, воклічаў і малітваў, якія складалі царкоўную службу, у цэрквах чыталіся і павучанні. Яны чыталіся, а не прамаўляліся, так як сярэднестагоддзевы сьвятар ці манах яшчэ не валодаў аратарскім мастацтвам. Аратарствалі тады шмат і прытым бязладна на духоўныя тэмы толькі ў напаловупрытомным стане істэрычныя людзі, званыя прадказальнікамі, калі яны хвалілі бога, або бесnаватымі, калі яны вымаўлялі змрочныя на яго нaганы. Ды і ў свецкім асяроддзі было тое ж самае: прамовы Дэмасфена і Цыцэрона – гэта такія ж апокрыфы. Прамоўніцкае мастацтва, як і ўсё астатняе, таксама развівалася эвалюцыйна, а не ўзнікла нейкім цудам адразу згодна з загадам Зеўса, а потым пачало слабець: гэта было б так жа непраўдападобна, як і нараджэнне якой-небудзь маці дарослага сына, які потым пачаў паступоваператварацца ў дзіця.

У сярэднестагоддзевых хрысьціянскіх храмах маглі, як і зараз, чытацца пасьля заканчэння службы маральныя павучанні як ранейшых слупоў царквы, так і саміх сьвятароў.

Але ў пачынаючага сьвятара, асьцерагаючагася, што дзе-небудзь ён неабдумана вымавіць нешта нязгоднае са сьвятым пісаннем ці проста што-небудзь няўдалае, чым скарыстаюцца яго супернікі, заўсёды з'яўлялася спакуса прачытаць свой твор публічна ў царкве ад імя каго-небудзь із агульнапрызнаных, бацькоў царквы: Арыгена, Яна Златавуста і г. д., і потым пачуць яго ацэнку, незалежна ад стаўлення да самога сябе. І асабліва моцным было гэта жаданне, калі першы твор ад свайго імя быў ужо абсмяяны зайздроснікамі.

Але ў гэтым выпадку становішча аўтара ўскладнялася. Пасьля публічнага чытання ад чужога імя было ўжо немагчыма прызнацца перад паствай ва ўласным аўтарстве, чаму прытым жа, ніхто б ужо не паверыў.

І вось такім чынам пачала назапашвацца вялізная колькасць царкоўных апокрыфаў, якія і былі пазней сабраны выдаўцамі ў першыя дзесяцігоддзі друкарскага перыяду пад імем твораў розных бацькоў царквы.

Так узіклі ўсе херувімы, апяваючыя на восьмай сферы апакрыфічнага неба – і Евангелле Лукі, і ўсе астатнія Евангеллі.

Але, акрамя гэтых херувімаў, нам трэба разгледзець і саміх багоў, якіх яны ўсхваляюць, г. азн. старажытнасць Евангелляў. Само сабой зразумела, што і іх арыгіналаў, за ўласнаручным подпісам евангелістаў Марка, Лукі, Мацвея і Яна, таксама нідзе не існуе.

І яны захаваліся толькі ў выданнях друкаванага перыяду ды яшчэ ў некалькіх манускрыптах, якія зараз захоўваюцца ў рукапісных аддзяленнях розных нацыянальных бібліятэк Еўропы. Адкуль і калі яны патрапілі ў гэтыя кнігасховішчы, ніхто не ведае, і аж да другой паловы XIX стагоддзя ім не надавалі ніякага значэння.

Але вось, у палове XIX стагоддзя з'явіўся тэолаг Цішэндорф (1815-1874 гг.)

Выправіўшыся спачатку, у 1840 г., у Францыю ў Парыж, яшчэ маладым чалавекам 25 гадоў, ён патрапіў ў Французскую нацыянальную бібліятэку, дзе даглядчык за рукапісамі Гозэ хімічнымі сродкамі аднавіў на пергаментных лістах, на якіх кімсьці былі напісаны "Складанні Яфрэма Сірына", ранейшы пабляклы тэкст першапачаткова напісаных тут главаў із Біbліі. Цішэндорф выдаў гэты тэкст, аднясучы яго да V стагоддзя нашай эры. На якой падставе? Таму што тэкст быў напісаны буйнымі загалоўнымі літарамі, тады як ужо з IX стагоддзя, на яго думку, пачалі пісаць малымі. Але ў такім выпадку, чаму ж не прыпісаць гэты тэкст менавіта IX стагоддзю? Цішэндорф не прыводзіць па гэты конт ніякіх пераканаўчых доказаў. Акрамя таго, гэта нават і даказаць немагчыма. Грунтуючыся на якіх падставах можна было б сцвярджаць, што пераход ад першапачатковага буйнога пісання да дробнага здзейсніўся амаль адначасова ва ўсіх краінах, як у сталіцах Заходняй Еўропы, так і ў глухіх мясьцінах Грэцыі і Ягіпта, цалкам тады адрэзаных ад цэнтраў культурнага свету мусульманскім заваяваннем і якія не ведалі, як пачалі пісаць у Рыме і Парыжы або Канстантынаполі па-новаму?

Зразумела, што перш чым хуткапісанне культурных цэнтраў змагло дабрацца да асобных і ізаляваных глухіх басейнаў тагачаснага Ўсходу і быць засвоена імі, павінны былі прайсьці не адно, не два, і нават не тры стагоддзі. Руціна заўсёды занадта моцная, каб адразу саступіць новаўвядзенню і, як вынік, у той час калі ў Фларэнцыі і Рыме пісалі ўжо хуткапіснымі літарамі, традыцыя Ўсходу магла захоўваць старое пісанне аж да самага пачатку кнігадрукавання і нават доўга пасьля яго.

Ды і ў самым кнігадрукаванні хіба не было разнастайнасьці? Хіба да апошняга часу гатычны шрыфт у Германіі, нягледзячы на тое, што ўсе літары яго тыя ж самыя, што і ў лацінскім шрыфце, і, нягледзячы на тое, што яны вельмі саступаюць ім у выразнасьці, не пануе і зараз у нямецкіх газетах і белетрыстычных кнігах? Бо толькі навуковыя кнігі, ды і то не так даўно, перайшлі ў Германіі да лацінскага шрыфта.

Хіба царкоўныя кнігі жыдоў не пішуцца і да гэтага часу згодна са старадаўнім спосабам, без пунктуацыі?

Гэта азначае, што спосаб пісання згодна са старым напісаннем яшчэ не даказвае, што дадзены рукапіс напісаны раней IX стагоддзя, а толькі тое, што ён патрапіў у культурны цэнтр із нейкай глухамаі, дзе, магчыма, пісалі гэтым

спосабам і аж да XVIII стагоддзя. Гэта тое ж самае, як калі б які-небудзь геолаг, пабачыўшы ў лесе Паўднёвай Амерыкі двухутробку, палічыў яе прывідам на той падставе, што гэты падклас млекакормячых жывёл характэрны для трыясавай эпохі. Усе рукапісы Цішэндорфа такія ж двухутробкі, калі нават і не простыя пудзілы.

Для таго каб ухапіцца абедзвюма рукамі за гэты спосаб вызначэння часу, трэба было не столькі сур'ёзнае навуковае стаўленне да справы, колькі гарачае жаданне знайсьці кропку апоры для існуючых ужо гістарычных і асабліва тэакратычных уяўленняў. Попыт нарадзіў прапанову, і Цішэндорф набыў сабе спачатку славу заснавальніка палеаграфіі, а потым і дваранскае званне, падарыўшы імператару Аляксандру II адну са сваіх двухутробок, званую Сінайскім кодэксам Бібліі. Яе пергамент я даследаваў асабіста у нашай Публічнай бібліятэцы і па гнуткасьці лістоў прыйшоў да поўнага пераканання, што ён ніяк не мог ляжаць у сухім клімаце Сіная не толькі паўтары тысячы гадоў, але нават і 500 гадоў. А грунтуючыся на той чысьціні, якую выяўляюць ўнутраныя лісты гэтага кодэкса, зразумела, што ён ніяк не чытаўся дзесяткі тысяч разоў, што было б непазбежным пры такім доўгім часе яго існавання і пры рэдкасьці кніг у перыяд сярэдніх стагоддзяў. Падумайце толькі, што гэты спіс чытаўся хоць чатыры разы на год (а не кожны тыдзень, як усе службовыя кнігі ў нашых цэрквах), і вось ужо 6000 чытанняў! Якая кніга вытрымала б гэта не будучы пашкоджанай?

На вялікі жаль, у мяне не было магчымасьці даследаваць пад мікраскопам ніткі, якімі былі сшытыя гэтыя парэшткі, але гэта неабходна рана ці позна зрабіць каму-небудзь, так як матэрыял, ды і ўся гісторыя адкрыцця тут вельмі падазроная.

Навука не павінна чакаць такога моманту, калі з рукапісамі Цішэндорфа здарыцца тое ж, што адбылося з кляштарскімі парэшткамі.

Сотні гадоў ляжалі ў кляштарах целы розных "сьвятых", якія былі абвешчаны нятленнымі, як і манускрыпты Цішэндорфа, быццам бы здзекуючыся над уздзеяннем кіслароду і заўсёды прысутнічаючага ў паветры вадзянога газу, раз'ядаючых нават і граніт. Але вось царкоўныя парэшткі агледзела староння магутнасць – рэвалюцыйны ўрад – і што ж выявілася? Усе старадаўнія ўжо згнілі, а ад пазнейшых засталося вось што (табліца XXVII).

Табліца XXVII.

Выпіска із пратаколаў агляду некалькіх із "нетленных мошчаў".

Час анатаміравання	Найменне так званага сьвятога	Кароткая выпіска із пратакола анатаміравання
12 лютага 1919 г.	Пак. Аўраамій г. Уладзімір	Збор костак, ва ўсякім разе, не менш чым ад двух асоб.
13 лютага 1919 г.	Кн. Андрэй. г. Уладзімір.	Косткі са слядамі відавочнага разбурэння.
17 лютага 1919 г.	Кн. Гаўрыіл. г. Юр'еў-Польскі.	Косткі шкілета. Дробныя косткі кісьцей рук і ступняў ног адсутнічаюць. Маюцца дзве лішнія скроневыя косткі.
20 лютага 1919 г.	Прэп. Даніла. г. Пераяслаўль.	Косткі, якія моцна разбурыліся ад часу.
10 лютага 1919 г.	Пятро і Феўронняя. г. Мурам.	Косткі захаваліся толькі буйныя: сцягно, плечавыя і чэрап.
7 лютага 1919 г.	Кн. Кастусь і яго дзеці: Міхал, Хведар і яго маці	Чатыры мяхі з моцна пашкоджанымі косткамі.

	Ірына.	
10 лютага 1919 г.	Біскуп Ян. г. Суздаль.	Косткі; чэрап без ніжняй сківіцы.
12 лютага 1919 г.	Яўхім Суздальскі. г. Суздаль.	Куча спарахнелых ад часу і рассыпаючыхся костак.
3 лютага 1919 г.	Мітрафаній, біс. Варонежскі. г. Варонеж.	Чэрап з прылепленымі валасамі і буйныя спарахнелыя косткі.
28 студзеня 1919 г.	Ціхан Задонскі. г. Задонск.	Чэрап і буйныя косткі.
11 красавіка 1919 г.	Сергій Раданежскі. г. Сергіеў Пасад.	Напалову разваленыя косткі. У чэрапе ў васкаванай паперы руса-рудаватыя валасы.
17 сакавіка 1919 г.	Сава Звянігародзкі. г. Звянігарад.	Лялька із ваты; у ваце 33 моцна пашкоджаныя косткі.
3 красавіка 1919 г.	Кн. Мсціслаў Адважны. Г. Ноўгарад.	Моцна пашколжаныя косткі шкілета; правая рука і ніжнія канцавіны адсутнічаюць.
	Пак. Гаўрыіл. г. Масква	Костка чэрапа: правая бакавая частка патылічнай косткі.
3 студзеня 1919 г.	Кн. Уладзімір. г. Ноўгарад.	Збор цёмных костак; чэрап раскалоўся на дзьве часткі.
3 красавіка 1919 г.	Ганна, жонка Яраслава. г. Ноўгарад.	Косткі: чэрап разбураны цалкам; ніжняя сківіца захавалася.
3 красавіка 1919 г.	Ян Наўгародзкі. г. Ноўгарад.	Збор напаловуспарахнелых костак.
1 лютага 1919 г.	Кірыла Новаазёрскі. г. Белазёрск.	Куча костак; добра захавалі сваю форму сцягно і патылічная частка чэрапа.
3 красавіка 1919 г.	Якаў Баровіцкі. Наўгарод. губ.	Косткі злучаныя высахшымі звязкамі.
27 лютага 1919 г.	Усевалад-Гаўрыіл. Пскоўская губ.	Рэшткі разбураных чорных костак.
21 лютага 1919 г.	Афонскія пак. Яўхім, Ігнат і Акакій. г. Балашоў.	Тры часткі адпілаваных чалавечых костак: адна ад локцевай дзве ад вялікай сьцягеннай.
29 лютага 1919 г.	Піцірым Тамбоўскі. г. Тамбоў.	Залітыя воскам косткі. Воскавы злепак з галавы, і ў ім адломкі цемянной, патылічнай і скроневай костак.
18 траўня 1919 г.	Кн. Міхал Цвярскі. г. Цвер.	Косткі; чэрап з аддзеленай ніжняй сківіцай.
5 лютага 1919 г.	Яфрэм Новаторжскі. г. Таржок.	Пашкоджаныя косткі.
11 лютага 1919 г.	Еўфрасіння Суздальская.	Тканінавая лялька з кавалкамі костак.
5 лютага 1919 г.	Юліяній Новаторжскі. г. Таржок.	Пашкоджаныя косткі.
5 лютага 1919 г.	Аркадзь Новаторжскі. г. Таржок.	Некалькі костак.
25 лютага 1919 г.	Ніл Стоўбенскі. г. Асташкаў.	Збор спарахнелых костак. Косткі далёка не ўсе.
2 лютага 1919 г.	Макарый Калязінскі. г. Калязін.	Параўнальна добра захаваліся чэрап і буйныя трубчатыя косткі; лапатка, некалькі пазванкоў і дробныя косткі часткова разбурыліся ад часу.
9 лютага 1919 г.	Кн. Кастусь. Яраслаўская губ.	Спарахнелыя косткі; чэрап без ніжняй сківіцы; ступні ног адсутнічаюць.
15 лютага 1919 г.	Кн. Рыгор, г. Уладзімір	Муміфікаваны труп.
13 лютага 1919 г.	Кн. Глеб. г. Уладзімір.	Шкілет, абцягнуты высахшай скурай блекла-шэрага колеру.
17 лютага 1919 г.	Хвядос Тоцемскі. г. Тоцьма, Валагодзкая губ.	Высахшы касьцяк, зведаўшы значнае разбурэнне, складаецца із костак, пакрытых высахлымі часткамі скуры, якая пры расьціранні ператвараецца ў парашок. Скура

		плячэй, галавы і ступняў цалкам спарахнела. Засталіся толькі адны косткі.
6 сакавіка 1919 г.	Пракоп Усьцянскі. Бельскі ў.	Муміфікаваны труп.
	Яўстафій, Антоній і Ян, Віленскія дагоднікі.	Муміфікаваныя трупы.
3 красавіка 1919 г.	Біс. Мікіта. г. Ноўгарад.	Муміфікаваны труп.
3 красавіка 1919 г.	Кн. Хведар. г. Ноўгарад.	Муміфікаваны труп.
25 траўня 1919 г.	Арсень цуд. г. Цвер.	Муміфікаваны труп.
9 красавіка 1919 г.	Кн. Хведар. Яраслаўская губ.	Шкілет, пакрыты высахлай скурай. Косткі ступняў адсутнічаюць. На заднім боку тулава тканіны няма.
9 красавіка 1919 г.	Кн. Давыд. г. Яраслаўль.	Касьцяк, збольшага пакрыты высахлай скурай.

Мы тут назіраем, як старадаўнія забабоны ператварыліся ў прамыя падробкі.

Навукоўцам патрэбна самім зрабіць агляд манускрыптаў Цішэндорфа, запрасіўшы да яго не толькі палеаграфаў, але і хімікаў і тэхналагаў, каб паглядзець пад мікраскопам склад нітак, вызначыць хімічны склад клею і параўнаць пергамент з ужо вядомымі ўзорамі канца сярэдніх стагоддзяў.

Палеаграфія тут найменш надзейны сродак, не толькі праз вышэйпазначаныя прыклады неадначасовага пераходу да новай транскрыпцыі ў розных мясцовасьцях, але і праз **лёгкасць** здзяйснення падробак. Вядома, цяжка падрабіць почырк якога-небудзь пэўнага чалавека, Пятра ці Яна, але нічога не варта навучыцца пісаць (згодна з нейкім узорам) почыркам пэўнай эпохі, якая ўключае ў сябе тысячы індывідуальных почыркаў, у тым ліку і почырк пераймальніка. Бо калі, напрыклад, у IV стагоддзі кожны хлопчык за некалькі тыдняў мог навучыцца пісаць згодна з прописамі свайго часу, то чаму не можа зрабіць тое ж самае і хлопчык XIX стагоддзя, не кажучы ўжо пра дарослага чалавека? Гэта вельмі лёгка, і думаць, што хто-небудзь тут можа вызначыць, грунтуючыся проста на стылі літар, сапраўднасць дакумента, вельмі наіўна.

Такім чынам, я не бачу ніводнага сур'ёзнага факта супраць дапушчэння, што Евангелле Лукі, хоць бы яно і ўтрымлівалася ў Сінайскім кодэксе Цішэндорфа, было напісана Лукой Эладскім на прыканцы IX стагоддзя нашай эры і ўведзена ў канон не сусветнымі саборамі, а, як і ўсе іншыя царкоўныя кнігі, богаслужбовай практыкай або простым дэкрэтам агульнапрызнаваемага да 1054 нашай эры намесніка Хрыста – рымскага папы.

Згодна са сваім складам гэтае Евангелле мае адзнакі ўжо дастаткова распрацаванай літаратурнай мовы. Пачынаецца яно не як іншыя, а прысвячэннем, падобна кнігам эпохі Адраджэння, або, дакладней сказаць, "Эпохі апакрыфічнай літаратуры":

"Так як шмат хто ўжо пачыналі складаць апавяданні пра добра вядомыя сярод нас падзеі, як перадалі тое быўшыя з самага пачатку відавочцы і служкі Слова, – то надумалася і мне, шаноўны Богалюб (Тэафіл), пасьля руплівага дасьледавання ўсяго з самага пачатку, па парадку апісаць табе, каб ты вывучыў цвёрдыя падставы таго вучэння, у якім быў настаўлены "(Лука **1**, 1-4).

Затым аўтар пачынае апавяданне пра звеставанне, якога няма ў іншых Евангеллях; распавядае пра нараджэнне Езуса ў ясьлях на шляху ў "Ерусалім" і пра Яна Хрысьціцеля, які выйшаў хрысціць людзей у Ярдане "ў дні Тыверыя-цара, калі Пантыйскі Пілат быў начальнікам у Юдэі", пра спакушэньні Езуса дз’яблам ў пустыні, а пасьля гэтага амаль уся сярэдзіна і канец перапісаны літаральна із

Евангелля Марка з параўнальна нязначнымі дапаўненнямі і варыяцыямі і з дадаваннем розных відавочна апакрыфічных прамоваў Езуса.

Такім жа зваротам пачынаюцца і "Здзяйсненні апосталаў", не без падставы прыпісваемыя таму таго ж Луцэ.

"Першую кнігу напісаў я, Богалюб (Тэафіл), пра ўсё, што рабіў Езус і чаму ён вучыў спачатку і да таго дня, у які ён узьнёсься, даўшы праз Духа Сьвятога наказы Апосталам, якіх ён выбраў і перад якімі і зьявіўся жывым пасьля сваіх пакут са шматлікімі слушнымі доказамі "("Здзяйсненні", **1**, 1-3).

Тут зноў мы бачым зварот аўтара да таго ж "глыбокашануемага Тэафіла", як і ў Евангеллі Лукі, і міжволі хочацца бачыць тут не толькі агульнае ўяўленне пра "богалюбца", але таго ж Теафіла, які, як мы бачылі, фігуруе і ў жыццяапісанні Лукі Эладзкага.

Агульнае аб'ектыўнае апісанне дзейнасьці апосталаў пасьля суда над Езусам працягваецца тут толькі да 9 радка XVI главы і тут рэзка абрываецца словамі "абмінуўшы Мізію, Павал і Цімафей пайшлі ў Трааду" (**16**, 9).

Да гэтага месца выкладанне вядзецца ад трэццяй асобы, як у кожнага аўтара, які апісвае староннія яму падзеі, а тут цалкам нечакана для чытача пачынаецца суб'ектыўнае апавяданне з ужываннем слова "мы".

Атрымліваецца такое ўражанне, як-быццам бы вы ўзялі для чытання, напрыклад, "Сусветную Гісторыю" Шлосэра і, прачытаўшы на дванаццаці лістах выкладанне сусветных падзей, на трынаццатым і далей раптам знаходзіце апісанне падарожжа Лівінгстана па цэнтральнай Афрыцы. Вы непазбежна прыходзіце да думкі, што пераплётчык тут памыліўся і да пачатку "Сусветнай Гісторыі" Шлосэра далучыў канец падарожжа Лівінгстана, дзякуючы аднолькавым шрыфту і фармату абедзвюх дадзеных яму кніг.

"Было ноччу бачанне Паўлу, – нечакана гаворыцца ў XVI главе. – Паўстаў нейкі муж, македанянін, кажучы: "Прыйдзі і дапамажы нам!" Пасьля гэтага сну мы адразу вырашылі выправіцца ў Македонію, мы прама прыбылі ў Самафракію, а на другі дзень у Неапаль, адтуль у Філіпы "і г. д.

Усюды “мы” да самага канца, а да гэтага не было ні аднаго “мы”, ды і замест Паўла быў Савел.

Чытач застаецца здзіўленым гэтым нечаканым пераходам аб'ектыўнага тону апавядання да суб'ектыўнага і прыгодамі нейкіх дваіх на сушы і на моры, цалкам у іншай манеры аж да главы XXVIII, на якой заканчваецца апавяданне таксама абрывам, без заключных слоў: "Пасьля гэтых слоў юдэі сышлі, шмат спрачаючыся паміж сабой, а Павел жыў (у Рыме) два гады на сваім утрыманьні і прымаў усіх хто прыходзіў да яго, прапаведуючы царства Божае і павучаючы пра Госпада Езуса Хрыста з усякай адвагай без перашкод".

Ні пра якое яго пакаранне "ў Рыме пры Няроне" быццам бы ў 65 годзе нашай эры не гаворыцца ў "Здзяйсненнях апосталаў".

Мне здаецца, што растлумачыць гэта можна толькі адным чынам: "Здзяйсненні апосталаў" працягваліся ў Лукі нашмат далей, чым дапускалі гэта ўсталяваўшыяся ў кіруючым цэнтры тэалагічнага жыцця таго часу ўяўленні пра развіцці хрысьціянства. Канец кнігі супярэчыў тагачаснай рымскай тэалагічнай сафістыцы, у ім, магчыма, згадваліся асобы, відавочна належачыя канцу IV і пачатку V стагоддзяў. Гэты канец быў адкінуты і наўзамен яго прыстаўлена апавяданне пра сухапутныя і марскіх прыгоды нейкага Паўла, апісаныя яго спадарожнікам, імя якога засталося і да гэтага часу невядомым.

Гэтым жа можа быць растлумачана і тое, што аж да XIII главы мы бачым у "Здзяйсненнях", як я ўжо згадваў, толькі Саўла сярод іншых апосталаў, а з 9 радка XIII главы Савел раптам ператвараецца ў Паўла, без усякіх тлумачэнняў, а астатнія апосталы знікаюць, невядома куды.

"Савел, – кажуць "Здзяйсненні", – напоўніўшыся духу сьвятога, скіраваў позірк на вешчуна Элаіма (спрачаўшагася з ім) і прамовіў: "О ты, напоўнены рознымі хітрыкамі і зладзействамі сыне дз'ябла, вораг усякай праўды! Ці перастанеш ты зводзіць з роўных дарог божых?"

Але ў гэты самы момант Савел, як-быццам праз узмах чароўнага жазла гэтага "вешчуна", раптам ператвараецца ў Паўла і знікае разам з усімі іншымі апосталамі із далейшага апавядання.

Але: ці сапраўды мы тут маем цуд вешчуна Элаіма, "сына дз'ябла, ворага усякай праўды", хаця Элаім і ёсць, згодна з Бібліяй, стваральнікам нябёсаў і зямлі і ўсяго існуючага?

Мне здаецца, што пераўтварэнне здзейснена – і не без хітрасьці – больш познімі "ворагамі праўды". У першапачатковых "Здзяйсненнях апосталаў", верагодна, не фігуравала цалкам ніякага Паўла, а толькі Савел і Варнава, яго спадарожнік. Але калі наўмысна прыставілі да першай часткі "Здзяйсненняў Апосталаў" падарожжа нейкага сярэднестагоддзевага Паўла разам з яго непадпісаным спадарожнікам, аўтарам гэтага апавядання, то, каб затушаваць хоць бы па знешнасьці відавочную розніцу абодвух апавяданняў, злучаных разам, імя Саўла было заменена Паўлам не тут, а за паўтары главы ад гэтага.

Такім чынам, адбылася спайка ў двух месцах, што для неспрактыкаванага ў літаратурнай творчасьці чалавека магло здацца дастатковым. Магчыма, што спайка праведзена не ў сярэдзіне (арт. 10) главы XVI, а ў самым яе пачатку, але ў такім выпадку яе першыя словы: "дайшоў ён (Савел) да Дэрвіі і Лістры" трэба чытаць: "дайшлі мы да Дэрвіі і Лістры".

Адносна Саўла мы маем у "Жыціях сьвятых" ўказанне толькі на аднаго, і прытым не Саўла, а Савула, памяць якога сьвяткуецца 17 чэрвеня і які адносіцца да часу Юльяна, г. азн. як раз да часу, калі згодна з нашымі вылічэннямі павучаў евангельскі Хрыстос. Але там Савул фігуруе не адзін, а з двума братамі, Мануілам і Ізмаілам. Дарэчы, гэтыя апошнія называюцца яго братамі толькі па маці, але ад розных бацькоў. Яго бацька быў персам і трымаўся пярсідзкага вучэння, а маці была, – сведчаць "Жыціі", – хрысьціянкай. Яны былі "ахрышчаны прэсьвітэрам Яўпоікам" і паступілі ў войска персідскага цара "Аламундара", які выправіў іх да Юльяна для змацавання міру. Але як раз "ў гэты час Юльян выправіўся на караблі з Царгорада ў Віфанію да Халкедона", у месца, маючае назву Оргія Трыгон, дзе пачыналася самае дрэннае д'ябальскае сьвята. Юльян "пачаў з усім натоўпам элінскага народу, сабраўшагася там, кланяцца статуям і прыносіць незлічоныя ахвяры дэманам", пры гуках тымпанаў і "ўсякіх музікейскіх родаў майстэрстваў". Не жадаючы ў іх удзельнічаць, Савел і яго браты "сталі ўдалечыні, шкадуючы пра спакушэнне ў памылцы такой вялікай колькасьці народа".

Юльян, не бачачы каля сябе пярсідзкіх пасланнікаў, загадаў іх шукаць і прывесьці да сябе, каб весяліліся разам з ім.

"За Саўлам і яго братамі прыйшоў Кувікуларый, царскі пасьцельнік, але яны адказалі яму: "Не для таго мы распачалі такі цяжкі шлях, каб адрачыся ад сваёй веры, і калі нават цар і аддасць нас на пакуты і полымя, усё ж не пераканае нас у сваім няшчасьці".

Юльян перапоўніўся гневам, пачуўшы гэта, і на наступную раніцу загадаў іх кінуць у цямніцу, у якую яны пайшлі са спевам псалмоў і крыкамі:

- Хто вялікі як бог? А мы справа яго рук!

Калі іх вывелі потым із вязніцы да Юльяна на суд, той звярнуўся да іх з наступнымі павучаннямі:

– Добрыя мужы! Ваш цар даслаў вас да мяне, як верных сабе і прыязных да нас людзей, каб зладзіць мір паміж абодвума царствамі. Якая ж у вас выяўляецца да нас прыязнасьць, калі вы не пажадалі здзейсніць сьвяткаванне разам з намі і атрымаць асалоду ад радасьці ў гонар Сонца, Месяца і зорак, прасьветлай вогненнай магутнасьці і іншых багоў, якіх шануеце і вы, персы, гэтак жа, як і мы?

– Мы прыйшлі сюды толькі для заключэння дамовы, – адказвалі браты, – каб ваяры не пераходзілі межаў нашых царстваў, а купцы без баязні і мірна гандлявалі ў абодвух, а не для таго, каб рзважаць пра багоў. Мы хоць і персы, але хрысьціяне, і ўжо шмат такіх ёсць у нашай айчыне, і ніхто нас не прымусіць да службы дэманам!

– Як гэта вы, – адказаў ім Юльян, – прасьцякі і невукі, не ведаючы нават грэцкай мовы, безсаромна адважваецеся дакараць нас, якія прайшлі ўсю кніжную мудрасць, у веры, якой мы трымаемся? Мы ведаем усё ваша пісанне і ведаем усё загубленае ў ім, і нічога там праўдзівага няма. Раю вам пакінуць гэтую дзіцячую і вар'яцкую выдумку і абраць лепшае вучэнне, у якім знаходзіліся самыя мудрыя філосафы.

– Якое вар'яцтва горш? – адказалі Савел і яго браты, – ці пакланяцца адзінаму жывому богу ці каменным статуям? Вашы мудрыя Філосафы былі самымі большымі вар'ятамі з усіх. Ты ж горшы із усіх вар'ятаў, таму што быў выхаваны ў хрысьціянстве, але адхіліў госпада Хрыста і ператварыўся із набожнага ў бязбожнага.

Юльян, перапоўнены лютасьці, загадаў раскласьці іх на зямлі і неміласэрдна біць рамянямі, а потым загадаў падняць іх на дрэва, прыгваздаць рукі і ногі, і разьдзіраць ўсё іх цела жалезнымі кіпцюрамі.

Яны ж у гэтых пакутах ўзводзілі толькі да неба свае вочы і звярталіся да бога:

– О, Валадар! Дай нам звыш дапамогу і радасьць у пакутах! Ты сам ведаеш, якія люты гэтыя пакуты.

І вось раптам паўстаў перад імі анёл, якога бачылі толькі вернікі, а не няверуючыя паганцы, і ён даў ім такую ўцеху, што яны ўжо не адчувалі ніякага болю.

Юльян загадаў іх зняць са слупа і прамовіў:

– Бачыце, як я шаную вас і не прызначаю вам горшых пакут. Спадзяюся, што вы задаволіцеся гэтымі малымі ранамі і прыстанеце да нашага веравызнання.

– Не спадзявайся на гэта, вораг божы, – адказваў Мануіл, – здзяйсняй тое большае, што ты жадаў тварыць. Салодкія для нас усё мукі за ушанаваўшага нас Езуса.

Юльян загадаў вывесьці яго і пачаў спакушаць Саўла і Ізмаіла. Але яны пачалі адплёўвацца ад яго вар'яцтва. Ён загадаў паліць ім і вернутаму Мануілу рэбры гарачымі свечкамі, але яны і тут толькі славілі бога і лаялі свайго ката.

Ён загадаў забіць ім у галовы па жалезнаму цвіку і засунуць вострыя палачкі пад пазногці рук і ног. Але яны і пры гэтым толькі славілі бога. Іх павялі на месца пакарання на Кастусёва месца, але яны і тут усю дарогу спявалі:

– Божа прадвечны і безжурботны, усё прывёўшы ад небыцця да быцьця! Прымі ў міры тваіх рабоў, каб і вялікае мноства людзей, стаячае вакол нас, спазнала цябе, адзінага бога, і атрымала выратаванне.

І вось пачуўся голас з неба:

– Прыйдзіце, каб прыняць венеды славы! Вы добра здзейснілі свой подзвіг.

Тут ім адсеклі галовы, 17 чэрвеня, у апошні год Юльяна, але, калі ўзнамерыліся спаліць іхныя целы, раптам затраслася і разышлася зямля і схавала іх у сваёй глыбіні, каб полымя не ператварыла іх у попел.

Усе навакольныя збеглі ад жаху, і шмат хто паверыў у Хрыста. А праз два дні, калі на гэтым месцы сабраліся маліцца паверыўшыя, раптам зноў раскрылася зямля і вылажыла із сябе іхныя целы. Яны выпускалі невыкваема прыемны водар, і вернікі пахавалі іх на тым славутым месцы.

Розныя хваробы вылечваліся ад іхных магіл, а бязбожны Юльян "загінуў з шумам". Ён пайшоў на персаў, але ў бітве "быў уражаны нябачнай рукой на смех пярсідзкаму войску".

Вось усё, што паведамляецца пра Саўла ў "Жыціях сьвятых".

Рэальнага тут няма роўна нічога, усе стаўленне Юльяна да гэтых трох братоў з’яўляецца відавочнай недарэчнасьцю, так як Юльян быў самы верацярпімым із імператараў. Ужо адна тая акалічнасць, што пры ім быў яшчэ жывы і цэлы "Вялікі цар" Евангелляў і Чэцці-Міней, паказвае, што гэта казка. Але гэтая казка несумненна пра нейкага Саўла, і яго жыццё пры Юліяне ў 363 годзе робіць яго сучаснікам і аднадумцам евангельскага Хрыста. Аднак, у прыведзенай легендзе мы не знаходзім нічога прыдатнага для сур'ёзнай спробы аднаўлення біяграфіі, у ім адна дзікая фантазія. У Евангеллях пра Саўла няма ні слова, у "Здзяйсненнях" жа ён прадстаўлены спачатку няверуючым, а потым паверыўшым у Хрыста, з нагоды таго, што па дарозе ў Дамаск пачуў голас Езуса ўласнымі вушамі і быў аслеплены на тры дні яго з'яўленнем перад ім, а пасьля пайшоў прапаведаваць хрысьціянства ў Сірыі. Тут, як мы бачылі, абрываецца апавяданне пра яго далейшыя прыгоды, і ён, у момант сваёй няшчаснай спрэчкі з вешчуном Элаімам, раптам замяняецца нейкім Паўлам, пра падарожжа якога распавядае яго ананімны спадарожнік ад свайго, невядомага, імя.

Глава II.

Апостал Павел у садзе сьвятых.

Кім жа мог быць гэты Павел, падмяніўшы ў хрысьціянскай традыцыі першапачатковага Саўла? Паспрабуем высветліць сабе такога роду ператварэнне адной асобы ў іншую шляхам параўнання тэалагічнага "расадніка сьвятых" (Чэцці-Міней) з сучаснымі фруктовымі садамі.

У сучасных памалагічных садах практыкуюцца чатыры спосабы вырошчвання дрэваў:

1) Прама із насення без перасадкі.

2) Прама із насення з перасадкай падросшай расліны ў іншае месца.

3) Адразаюдь ад якога-небудзь дрэўца галінку і садзяць яе ў новае месца ў цёплую вільготную глебу, дзе яна пускае карэньчыкі і развіваецца далей, як двайнік першапачатковага дрэва, якое застаецца толькі трошкі абрэзаным. Гэта спосаб адводкаў.

4) Культывіруемая галінка прырошчваецца да зрэзу вяршыні маленькага дзічка. Гэта спосаб прышчэпкі, які здзяйсняецца або касым зрэзам, або вочкам, або расчэлінай. У першым выпадку коса-зрэзаная галінка прырошчваемай культурнай расьліны прыкладваецца да настолькі ж коса зрэзанай вяршыні дзічка, прывязваецца да яе матузамі, і ўсё замазваецца спецыяльнай замазкай, пакуль не зрасьцецца; у другім выпадку да выразанай чатырохкутнікам кары дзічка прыкладваецца такі ж чатырохкутнік кары прырошчваемай расьліны з почкай, а ў трэццім выпадку дзічок зразаюць перпендыкулярна, і ў ім робіцца рашчэпіна, у якую ўстаўляецца язычок такога ж зрэзу культывіруемай расьліны, і пасьля таго ўсё завязваецца, як у першым выпадку.

Усе гэтыя чатыры спосабы прышчэпкі мы бачым і пры штучным вырошчванні і размнажэнні сьвятых у тэалагічным Вертаградзе.

1) Вырошчваннем із насення без перасадкі тут з'яўляецца складанне разгалінавай легенды вакол невялікага гістарычнага зерня, без перамяшчэння падрастаючага сьвятога ў іншае стагоддзе і ў іншае месца. Такімі з’яўляюцца легенды пра ўсіх пазнейшых хрысьціянскіх сьвятых, пачынаючы з сярэдніх стагоддзяў.

2) Вырошчванне з перасадкай уяўляе сабой такое ж стварэнне міфа із першапачатковага гістарычнага зерня, але з перанясеннем часу, а часам і месца вырошчваемага із яго сьвятога на больш аддалены шэраг стагоддзяў і часта ў іншую мясцовасць, без пакідання на ранейшым месцы якіх-небудзь слядоў. Гэта рэдкі выпадак. Такія сьвятыя выраслі, відаць, выключна із насення, паспеўшага да сярэдзіны IV стагоддзя нашай эры.

3) Вырошчванне адводкамі і чаранкамі мы назіраем амаль на ўсіх сьвятых, якія адносяцца да першых стагоддзяў нашай эры да IV стагоддзя. Так, Ян Багаслоў I стагоддзя з’яўляецца адводкам ад Яна Златавуста IV стагоддзя, які застаўся на ранейшым месцы, але без сваёй вяршыні: аўтарства Апакаліпсіса ў 395 годзе. Так, евангельскі "Цар юдэйскі" I стагоддзя, у тым выглядзе, як нам яго прадстаўляюць Евангеллі, з’яўляецца адводкам ад "Вялікага цара" (Васіля Вялікага) IV стагоддзя, таксама застаўшагася на сваім месцы, але без адной із галоўных сваіх галін – эпізоду са слупаваннем за прадказанае ім месяцовага зацьмення на 21 сакавіка 368 г. Гэтая галіна была адрэзаная ад яго, ўваткнута ў балоцістую глебу тэалагічных фантазій старажытнасьці і, калі пусціла ў ёй свае карэньчыкі, была перасажана ў I стагоддзе нашай эры, разам з кавалкамі атачаючай яе глебы і, старанна ўгноеная, дала із сябе велічную міфалагічную расьліну з вяршыняй да нябёсаў.

Так, і евангеліст Лука з’яўляецца адводкам ад Лукі Эладзкага IX стагоддзя, які застаўся таксама без сваёй вяршыннай заслугі – Евангелля Лукі.

4) Вырошчванне прышчэпкай мы, перш за ўсё, бачым на прыкладзе Мікалая Цудатворцы IV стагоддзя, дзічком якога з'яўляецца родапачынальнік апакаліптычных мікалаітаў, сапраўды жыўшы на пачатку IV стагоддзя, а прышчэпленай вяршыняй з'яўляецца Мікалай Пінарскі.

Гэтая прышчэпка была паказана і да мяне, і я лічу такі спосаб даволі распаўсюджаным ў сярэднія стагоддзі для вырошчвання культурных вяршыняў на сьвятых дзічкі IV і V стагоддзяў.

Із гэтага зразумела мая ідэя. Лічачы ўсіх сьвятых ад пачатку нашай эры да паловы IV стагоддзя транспартаванымі ад сярэднестагоддзевых на гістарычныя пустыні таго часу або на пакінутыя там дзічкі (калі справа ідзе пра сапраўдных дзеячаў IV і V стагоддзяў), я шукаю аднайменных з імі сьвятых у прамежак паміж

VI і X стагоддзямі нашай эры і раблю супастаўленне іх як са сьвятымі IV стагоддзя, так і з іхнымі адводамі ў I стагоддзе нашай эры.

І нярэдка атрымліваецца, што прышчэпленыя вяршыні выяўляюцца цалкам іншага характару, чым першапачатковыя дзічкі, як бывае і ў садоўнікаў, калі яны хочуць зрабіць што-небудзь эфектнае: бачыш перад сабой дрэва і здзіўляешся: знізу яблыня, зверху груша; унізе растуць лімоны, а наверсе апельсіны...

Ад каго ж магла б быць узята культурная вяршынка для насаджэння яе на першапачатковага дзічка – Саўла, каб із яго мог вырасьці шляхам прышчэпкі апостал Павел?

На жаль, гэтае пытанне атрымала ў мяне некалькі магчымых рашэнняў.

У праваслаўных "Чэцці-Мінеях" мы знаходзім 20 Паўлаў, але ўсе яны паказваюць толькі на тое, што імя Павел было вельмі распаўсюджаным у хрысьціянскім асяроддзі пад час сярэдніх стагоддзяў, і гэта не таму, каб яно давалася ў гонар якой-небудзь знакамітасьці, а згодна са сваім сэнсам.

Слова Павел азначае малы, і таму ў перыяд хрысьціянскай гульні ў самапрыніжэнне, якая часта здаецца нават адмысловага роду крывадушнасьцю, такога роду імя магло быць асабліва выбіраемым пустэльнікамі, каб афішаваць сваю сьціпласць перад богам і людзьмі і лягчэй атрымаць узвелічэнне на нябёсах.

Аднак, ніводнага колькі-небудзь шырока вядомага сваімі справамі або цудамі мы не знаходзім сярод гэтых псеўда-сьціплых асоб. Нават і пасьля сьмерці яны не выявілі нічога незвычайнага, і ў "Жыціях сьвятых" на прыканцы старонак, аддадзеных іншым больш выбітным хрысьціянскім дзеячам і цудатворцам сярэдніх стагоддзяў, пра большасць з іх маюцца толькі кароценькія заўвагі падобныя на наступную:

"У гэты ж дзень (16 ліпеня) памяць св. пакутніка Паўла і з ім двух сясцёр, Аляйціны і Хеоніі, родам із Ягіпта ў Кесарыі Палестынскай, пад час царавання Максіма рознымі пакутамі ад ігемона Фірміліяна за Хрыста памёршых".

Акрамя апакрыфічнага жыцьця "Пятра і Паўла" (29 чэрвеня), ужо трансплантаваных у I стагоддзе нашай эры, мы маем самастойныя апавяданні толькі:

1) **15 студзеня (пра Паўла Фівейскага**), аднесенага да часу рымскага цара Валяр'яна (г. азн. да 260 г., а калі гэты год лічыць па эры "Вялікага цара", то каля 607 г.).

Раз звышгоднаму Антонію, які жыў у Егіпецкай пустыні, прыйшла думка пабачыць падзвіжніка больш дасканалага, чым ён, і вось у начным бачанні ён пачуў голас:

– Ідзі ва ўнутраную пустыню, і ты пабачыш там такога. Пасьпяшайся! Зрабі гэта раней, чым ён памрэ.

Антоній пайшоў туды з кіем, а спёка была такая, што і камяні разгараліся ад яе, і вось ён пабачыў там Цэнтаўра, чалавека, падобнага на каня.

Антоній спытаўся ў яго:

– Ці ведаеш ты, дзе жыве божы раб?

Цэнтаўр, не ўмеючы гаварыць, паказаў яму рукой і збег.

Дзівячыся яго выгляду, ён пайшоў далей і пабачыў другога звера, падобнага на чалавека, але з казлінымі нагамі і з рагамі на галаве. Узброены верай, ён спытаў без баязні:

– Хто ты?

"А той, паднёсшы яму ў дар некалькі фінікаў, прамовіў:

– Я адна са смяротных істот, якія жывуць у пустыні, якіх язычнікі называюць сатыры і прылічаюць да сваіх багоў. Я пасланы да цябе ад свайго статка, каб ты памаліўся пра нас перад нашым агульным уладаром, з'явіўшымся на свет са сваім Евангеллем.

Антоній заплакаў ад радасьці, што ён разумее нават гаворку сатыраў і, ударыўшы ў зямлю кіем, прамовіў (замест адказу просьбіту):

– Гора табе, Александрыя, што замест бога молішся пачварам! Гора табе, блудны горад, у якім сабраліся дэманы ўсяго свету! Які адказ дасі ты, калі і звяры прызнаюць Хрыстову магутнасць?

Звер спалохана збег.

"І не думай, – кажа аўтар, – што гэта няправільна, так як пры цары Канстанцыі (IV стагоддзе) такі ж звер быў прыведзены ў Александрыю на ўсеагульнае здзіўленне, а потым, каб не згніло яго цела пасьля сьмерці, быў пасолены і выпраўлены да Цэзара ў Антыёхію".

Антоній ішоў два дні згодна з указаннем сатыра і вось "заўважыў выючую ваўчыцу, ідучую па краі гары (быццам бы заклікаючы яго ісьці за сабой).

Яна яго прывяла на досвітку трэццяга дня да пячоры, дзе жыў сьвяты дагоднік Павел, але той зачыніў перад ім дзверы і не хацеў пускаць.

Антоній доўга стукаў у дзверы без поспеху і, нарэшце, упаў перад ёю ніцма і ляжаў да 6 гадзін дня, молячы ўпусціць.

– Адчыні мне, раб Хрыстовы, адчыні! – енчыў ён. – Я не пайду, пакуль не пабачу цябе! Памру на тваім парозе, і ты пахаваеш мой труп!

Нарэшце, сьвяты адчыніў дзверы. Яны абодва са слязамі абдымалі адзін аднаго, назваўшы кожны другога па імені, так як бог адкрыў ім тут іхныя імёны.

– Радуйся, Павел, абраная пасудзіна, палымяны слуп, жывучы ў гэтай пустыні! – прамовіў Антоній.

– Добра прыйшоў ты, Сонца, асвячаючае ўвесь сусьвет! – адказаў яму Павал. – Ты вусны Божыя і настаўнік ратуемых, прагнаўшы дз'ябла із пустыні! Навошта ты здзейсніў такую працу да мяне, нікчэмнага чалавека? Як жыве зараз род чалавечы, і ці існуюць яшчэ ганенні на вернікаў?

– Свет стаіць тваімі малітвамі, – адказаў Антоній, – і цэрквы ўхваляюць праўдзівага бога. Няма больш ганенняў, але скажы мне, чаму ж ты пайшоў у такую пустыню?

– Я нарадзіўся ў Віфаідзе, – адказаў Павел, – і меў сястру, якую бацькі мае адружылі, а мяне навучылі грэцкім і рымскім кнігам і праваслаўнай веры.

– Калі яны памёрлі, мы падзялілі іхную вялікую спадчыну. Чалавек сястры, язычнік, данёс на мяне, як на хрысьціяніна, злым царам, Дэкію і Валяр'яну. Яны спакусілі нашых юнакоў голымі дзяўчатамі або аддавалі на з'ядзенне пчолам, намазаўшы мёдам, і, каб не зведаць падобнае, я збег у гэтую пячору. У мяне тут ёсць крыніца вады, я сілкуюся фінікамі і апранаюся лісьцем.

У гэты самы час прыляцеў крумкач і прынёс яму хлеб.

– Гэта нам бог паслаў абед, – прамовіў Павел. – Вось ужо 60 гадоў, як я атрымліваю палову хлеба, а сёння атрымаў цэлы, дзеля цябе.

І вось сам хлеб пераламаўся пасярэдзіне, і адна палавіна прапанавала сябе Паўлу, а другая Антонію.

На другі дзень Павал сказаў:

– Цябе выправіў бог, каб пахаваць маё пакорлівае цела і аддаць прах праху. Ідзі назад у свой кляштар і вазьмі тую мантыю, што даў табе біскуп Безсмяротны (Панас), каб абвіць ёю маё цела.

Антоній пайшоў назад і, узяўшы мантыю, зноў выйшаў у пустыню, адпачыўшы толькі малы час. Падыходзячы да яе каля трэццяй гадзіны дня, ён пабачыў у паветры шмат анёлаў, прадказальнікаў і апосталаў і сярод іх душу Паўла, ўзыходзячую на неба, як Сонца.

Ён упаў на зямлю і, пасыпаўшы пылам сваю галаву, загаласіў і заклікаў:

– Навошта ты пакінуў мяне, Павел? Навошта адыходзіш ад мяне без апошняга цалаваньня?

І ён прайшоў па пустыні так хутка, як-быццам бы быў крылаты, не адчуваючы пад сабой зямлі, і раптам зноў апынуўся ў пячоры, дзе пабачыў сьвятога на каленях з узнятымі да неба рукамі. Ён стаў з ім побач і маліўся, але, пабачыўшы, што Павал ўвесь час нерухомы і не вымаўляе ніякіх малітоўных воклічаў, ён праз гадзіну наблізіўся да яго і пераканаўся, што яго цела і пасьля сьмерці аддае богу малітоўнае пакланенне.

З плачам і галашэньнем ён абгарнуў яго прынесенай мантыяй і пачаў спяваць псалмы, прыстойныя для пахаваньня. Ён не бачыў прылады для пахавання і ўзнамерыўся застацца тут, каб і самому памерці, як ён.

Але вось да яго падышлі два ільвы. Яны выкапалі кіпцюрамі дастатковую яму і з рыканнем, як з апошнім цалаваннем, прыпалі да цела сьвятога. Яны лізалі рукі і ногі таксама і самому Антонію, як бы просячы яго добраславення. А ён, славячы Хрыста, прамовіў: "дай, божа, добраславенне гэтым звярам!" Калі яны сышлі ў пустыню, ён пахаваў сьвятога Паўла, першага пустэльніка, на 113 годзе яго жыцця, і, вярнуўшыся, распавёў сваім сужыцелям ўсё гэта падрабязна.

Няхай чытач сам вырашае, ці ёсць што гістарычнага ў гэтай "біяграфіі"?

2) Больш гістарычнага мы маем у асобе **канстантынопальскага патрыярха Паўла**, памяць якога сьвяткуецца 30 жніўня. Ён памёр пры Ірыне, каля 780 г. нашай эры.

"Ён быў родам із Кіпра і прыняў свой пасад пры капранімавым сыне Ільве". Ён быў палахлівым і таму, утаіўшы сваю пабожнасьць, меў, як і апостал Павел, стасункі з ерэтыкамі. Але пасьля сьмерці цара, "калі брала верх іконазмагальніцтва як у гарадах так і ў вёсках", ён прыняў схіму ў кляштары св. Флора, пакінуўшы пасьля чатырохгадовага знаходжання там патрыяршы пасад.

Царыца Ірына засмуцілася, пачуўшы гэта, і прыйшла да яго са сваім сынам Кастусём.

– Я не хачу быць пастырам ерэтычнай процьмы і аддаю перавагу быць у магіле, чым прыняць анафему ад сьвятой чацьвярыцы апостальскіх пасадаў. Прызнач Тарасія сабраць вернікаў у адну агароджу. Калі не будзе сабраны VII сусветны сабор і не пакончыць з іконазмагальніцкай ерассю, не будзе нікому выратавання.

І ён памёр з мірам.

"З гэтага часу, – паведамляюць "Жыціі", – прыхільнікі ікон пачалі без баязні спрачацца з ерэтыкамі".

Мы бачым, што і гэты Павел не вельмі прыдатны для ідэнтыфікацыі гістарычнай асобы апостала Паўла. А іншых прыдатных Паўлаў няма, за выключэннем заснавальніка паўлікіянскай секты гностыкаў, якая існавала ў Арменіі ад VII да XII стагоддзя. Але заснавальнікам яе быў не Павел, а Кастусь із

Самасаты. У яго, сапраўды, маецца цэлы шэраг палажэнняў, прысутнічаючых і ў "Пасланнях" Паўла: у іх адкідвалася вучэнне пра багародзіцу, якога няма і ў Паўла, адкідваецца Стары Запавет, сакрамэнты і знак крыжа. Акрамя таго, паўлікіяне, відаць, адкідалі царкоўную іерархію, а ў бога прызнавалі не траістасць, а дваістасць.

Пасланні, якія прыпісваюцца "апосталу Паўлу", відавочна належаць да таго часу, калі ўжо скончылася іконазмагальніцтва і ўладары Яўропы самі былі хрысьціянамі таго ж рэлігійнага накірунку, як і іхны аўтар, так што ён без ўпадзення ў поўную супярэчнасць з рэчаіснасьцю мог сказаць не толькі "бога бойцеся ", але і" цара шануйце".

Кур'ёзнае супастаўленне само сабой навязваецца розуму, калі чытаеш па-грэцку "апостал Павел", што азначае "малы пасланнік", а ўслед за ім знаходзіш "Максіма спавядальніка", што азначае "найвялікшы прапаведнік".

Ці не з'яўляюцца абодва гэтыя эпітэты антытэзнымі назвамі аднаго і таго ж дзеяча?

У біяграфіі "Вялікага цара" (Васіля Вялікага) ёсць месца, у якім гаворыцца, што ён атрымаў хрышчэнне ў Ярдане ад найвялікшага першасьвятара (біскупа Максіма), прычым з нябёсаў спусціўся дух божы ў выглядзе голуба, які паляцеў, усхваляваўшы ваду, назад на неба, і прагрымела сваім голасам вогненная маланка ў падцверджанн яго сьвятасьці. Але той найвялікшы біскуп, ён жа Ян Хрысціцель, жыў рана, у VI стагоддзі, а вялікі спавядальнік дзейнічаў у VII, і таму не прыдатны для "Паўла" (г. азн. Малога). Яго мы павінны выключыць із прэтэндэнтаў.

Вядома, кожная маці магла даць свайму дзіцяці найменне "Маленькі", з якім ён і мог застацца на ўсё сваё жыццё, але мы павінны згадаць, што знешняе самапрыніжэнне было асабліва ўласціва як пад час сярэдніх стагоддзяў, так і ў новы час большасьці тых, хто ішоў у манахі із вышэйшых станаў. Паглядзіце толькі на подпісы рускіх царкоўных саноўнікаў часоў хоць бы Мікалая І. Знакаміты прапаведнік, выбіраўшы сабе тэмы пераважна ў абарону самаўладдзя і прыгоннага права, пецярбургскі мітрапаліт Ніканор, асабліва паважаўшы спасылацца на "малога апостала", не падпісваўся інакш, як "Пакорлівы Ніканор, буй (г. азн. юродзівы) аб Хрысце Езусе", а слова ж "пакорлівы" з'яўляецца аднасэнсоўным са словам "малы" у гэтым выпадку.

Што ж дзіўнага, калі б, нейкі нават "Вялікі настаўнік" назваў сябе пры пасвячэнні "Малым" (Паўлам), як бы адракаючыся ад сваёй велічы? А, дарэчы, вышэйшая ступень велічы па-грэцку мела назву Мегіст, а па-латыні Максім.

Пра найвялікшага спавядальніка і магчымага "Малога апостала" і пра аўтара новазапаветных "Пасланьняў" мы чытаем у "Жыціях" 21 студзеня, калі Сонца пачынае паднімацца на вясну:

"Найвялікшы спавядальнік" нарадзіўся ў Канстантынаполі ў 582 годзе ад высакародных бацькоў, якія далі яму добрую адукацыю, і быў знаўцам філасофіі Арыстоцеля, Платона і неаплатонікаў".

Ад імя яго напісана вялікая колькасць павучанняў, вядомых, відаць, толькі па друкаваных выданнях.

Ён прайшоў усё багаслоўе і быў "мудрым і слаўным мужам, паважаемым нават у царскіх палатах". Цар Іраклій прыняў яго ў лік сваіх дарадцаў у высокім чыне, і ён так пражыў да 43-гадовага ўзросту. "У той час прызнавалі ў Хрысце толькі адну волю і адно жаданне, тады як у яго (на думку лепшых знаўцаў), на самай справе былі дзве волі і два жаданні, адпаведна яго двум натурам – боскай і

чалавечай, і гэтая агідная ерась аднавольства распаўсюдзілася тады па ўсяму Ўсходу".

"Найвялікшы спавядальнік", не будучы ў стане пераканаць цара ў памылковасьці такога меркавання, сышоў далёка ад сталіцы ў Хрысопаль, паступіў у манахі і неўзабаве быў прызначаны настаяцелем свайго кляштара.

"Праз падгаворванні канстантынопальскага патрыярха Сергія, цар выдаў у 632 годзе дэкрэт, загадваючы ўсім быць прыхільнікамі адзінаволля Езуса, і гэта моцна засмучала "Найвялікшага спавядальніка". Ён тужыў і плакаў. Пачуўшы, нарэшце, што на захадзе Яўропы папа Севярын не прыстаў да гэтага вучэння, а яго пераемнік Ян нават аддаў яго анафеме, ён паехаў да іх морам у Рым са сваім вучнем Ажыўшым "(па-грэцку Анастасіем).

Па дарозе ён наведваў афрыканскіх біскупаў і, павучаючы іх, рассылаў пасланні і да далёкіх хрысьціянскіх цэркваў, як і апостал Павел.

"Пасьля сьмерці патрыярха Сергія, цар Іраклій засаромеўся сваёй ерасі і напісаў паўсюдна, што аднаволле Езуса было вучэннем Сергія, а не яго. Але і ён хутка памёр".

"Яму ўспадкаваў Кастусь, валадарыўшы толькі чатыры месяцы, пасьля чаго яго атруціла мачыха Марціна, узвёўшая на пасад свайго сына Іракліёна. Але і Іракліён валадарыў толькі шэсць месяцаў, бо на яго паўстаў увесь Сінкліт, абраўшы замест яго Консту, бацьку Кастуся Паганата, а яго з маці, асляпіўшы, адправілі ў высылку. І вось, калі "Найвялікшы спавядальнік" яшчэ заставаўся ў Афрыцы, прыйшоў туды патрыярх Пір (Полымя) з пропаведдзю вышэйапісанай ерасі. Быў прызначаны сабор у Карфагене, дзе "Найвялікшы спавядальнік" славесна біўся з гэтым "Полымем" і так пасароміў яго, што і ён таксама далучыўся да двухволля Езуса і быў потым з пашанай прыняты за гэта папай у Рыме".

Цар Конста выправіў да яго ў Рым саноўніка Алімпія, каб пераканаць яго вярнуцца да аднаволля, і "Полымя", выкліканы да яго ў Равену із Рыма, зноў вярнуўся да ідэі пра аднавалле Езуса, "як сабака, – дадаюць "Жыціі", – на свае ваніты".

Цар, навучаны Паўлам, новым царгародзкім біскупам, выдаў другі дэкрэт пра монафізіцтва, пад назвай "Тып".

"Найвялікшы прапаведнік" параіў папе склікаць сабор, і, калі ён быў скліканы ў колькасьці 105 біскупаў, ерась аднаволля зноў была праклятая з актыўным удзелам самога ініцыятара гэтага сабора.

"Цар загадаў арыштаваць за гэта папу Марціна, і ён быў узяты ноччу і выпраўлены ў высылку ў Херсон, дзе і памёр".

"Найвялікшы прапаведнік" таксама быў арыштаваны і звязаным выпраўлены ў Канстантынаполь разам са сваім вучнем "Ажыўшым", там яго заключылі ў вязьніцу ўжо ў 70-гадовым узросьце".

Затым у "Жыціях сьвятых" ідзе доўгая спрэчка "Найвялікшага спавядальніка" з яго апанентам, аднавольцам Газафілаксам, на ўрачыстым судзе візантыйскага сената. Але я не буду тут прыводзіць іхную спрэчку, так як яна прадстаўляе сабой самыя недарэчныя выказванні, з папрокамі ў тым, што, прызнаючы аднаволле Езуса, праціўнікі двухволля гэтым самым прызнаюць у бога не "Тройцу", а "Чацьвярыцу", зліваючы дзве волі Езуса ў адну і гэтым самым ствараючы ў яго яшчэ і трэццюю волю – злучаную. За такое пярэчанне "Найвялікшага спавядальніка" вывелі разам з "Ажыўшым" прэч із сената са збіццём і зноў зняволілі ў вязніцу, пераконваючы падпарадкавацца царскаму загаду

і прызнаць толькі адну волю ў Езусе. А калі ён усё ж такі не перастаў сцвярджаць, "што іх ў Езуса было дзве і два жаданні", то яго выслалі ў Фракію, у Візію, а яго вучня "ў злую зямлю Перверіс".

Неўзабаве пасьля гэтага ў Канстантынаполі памёр аднавольчаскі патрыярх, і быў прызначаны Пятро, такі ж ерэтык, які пераконваў "Найвялікшага спавядальніка" праз сваіх пасланнікаў вярнуцца да аднавольчаскага веравызнання. Адзін із іх прывёз яму і царскае пасланне пра гэта, маючае назву "Тып", каб ён прачытаў і прызнаў яго правільнасць. Але "Найвялікшы спавядальнік"! рашуча адмовіўся прызнаць гэты "Тып" і нават пераканаў у яго непрыдатнасьці і царовага пасланніка Хвядоса із Патрык. Аднак, потым, вярнуўшыся да цара, Хвядос зноў пагадзіўся на аднаволле.

Цар зноў выклікаў "Спавяданьніка" у Сінкліт на суд, дзе Газафілакс абвінаваціў яго ў тым, што ён ненавідзіць цара і здрадніцкі аддаў шмат візантыйскіх градоў сарацынам.

Зноў пачалася доўгая спрэчка казуістычнага характару, якую зараз сумна чытаць, і "Вялікі спавядальнік" быў аддадзены "спачатку на біццё бічамі, а потым адведзены ў вязьніцу".

Яму і яго двум вучням адрэзалі языкі, каб яны не маглі больш прапаведаваць двухволле і двужаданнасць Езуса, але, да здзіўлення прысутных пры гэтым, яны без языкоў пачалі вымаўляць яшчэ лепш, выразней і больш пераканаўча, чым з языкамі.

"Тады адрэзалі "Вялікаму прапаведніку" і аднаму із "Ажыўшых" па руцэ і цягалі іх па торжышчах, усім паказваючы іхныя языкі і рукі. Потым іх выправілі ў высылку ў Скіфскую краіну, у горад Схімону". Па дарозе туды памёр вучань; "Вялікі спавядальнік" жыў яшчэ тры гады і памёр, папярэджаны пра гэта загадзя самім богам, сам прадказаўшы сваю гадзіну. На яго магіле з'явіліся невядома адкуль тры падпаленыя свечкі.

Гэта, ды яшчэ вымаўленне без языка, адзіныя цуды із жыцця "Вялікага спавядальніка", што вельмі дзіўна, калі аднесьці яго эпоху да VII стагоддзя. Па ўсёй верагоднасці, час быў шмат пазнейшы, але па-майстэрску апакрыфіраваны ўключэннем у яго біяграфію падзей, якія былі пад час валадарання Іраклія.

Адной антытэзы яго наймення Найвялікшы са значэннем імя Паўла – Малы, які таксама падарожнічаў морам ў Рым, вядома, яшчэ не дастаткова, каб прызнаць за ім правобраз "Малога апостала", але гэта, ва ўсякім выпадку, самая ранняя эпоха для аўтара пасланняў да рымлян, карынфян, галаў, эфэсцаў, жыдоў і астатніх.

Рэзюмуючы ўсё вышэйпрыведзенае, можна сказаць толькі адно: апостал Павел, г. азн. Малы, называемы тэолагамі таксама і Найвялікшым (Максімам па-грэцку) нароўні з Пятром, з’яўляецца асобай літаратурнай, складзенай із двух цалкам розных асоб згодна са спосабам прышчэпкі аднаго фруктовага дрэва да другога, роднаснаму яму, але не належачага да аднаго віду з ім, і ў яго, як у цытрынавага дрэва, да якога прышчэплены апельсін, на ніжняй частцы да вядомай вышыні спеюць лімоны, а на верхняй апельсіны.

Такім жа і непадзельна злучаным з ім з’яўляецца другі "вярхоўны" апостал, які знізу Сымон, а зверху Пятро.

Цалкам магчыма, што ніжняя паганская частка Паўла-Саўла з'яўляецца навацінскім біскупам Паўлам, якая аднесена замест IV стагоддзя да III, а ніжняя частка Пятра – Пятро, біскуп Александрыйскі ў царкоўнай гісторыі Сакрата-

Схаластыка. Дарэчы, пра Пятра ў сувязі з Сымонам вешчуноў мы ўжо згадвалі раней.

Глава III.

Марк Афінскі, як верагодны аўтар Евангелля Марка.

Памёр 15 студзеня каля 725 г. Яго нябесны сімвал – сузор'е Ільва.

"Жыціі сьвятых" адносяць сьмерць Марка Афінскага да 400 г. "пасьля нараджэння Хрыстова".

Калі мы палічым гэты год за год, адзначаны згодна з нашай грамадзянскай эрай, якая, як мы бачылі, зусім не ад "нараджэння Хрыстова", то адразу ж пабачым немагчымасць з'яўлення падобнага Марка (як яго малююць "Жыціі сьвятых") у такі ранні час. Сапраўды гэтак жа і існаванне Евангелля Марка неймаверна ў гэты час.

У ім усюды спасылкі на прадказанне "Ісаі", "Захарыі", на псалмы і г. д. І прытым не ў выглядзе карэктурных дадаткаў на палях ад рукі якога-небудзь пазнейшага рэдактара, якія з палёў рукапісу перайшлі ў дужках ў тэкст пры наступнай перапісцы, а арганічныя, як, напрыклад, у главе VII, дзе Езус адказвае папракаючым яго фарысеям:

"Добра прарочыў пра вас, крывадушных, Ісая, які напісаў: гэтыя людзі шануюць мяне вуснамі, а іхныя сэрцы далёка ад мяне. Яны марна шануюць мяне, вучачы чалавечым законам". (Ісая **28**, 13).

Сапраўды гэтак жа ў главе 14, 27 Езус кажа сваім вучням перад слупаваннем:

"Вы ўсе спакусіцеся пра мяне ў гэтую ноч, таму што напісана: пакараю пастыра, і расьсеюцца яго авечкі" (Захар **13**, 7).

Я не хачу прыводзіць далейшыя месцы, якія паказваюць, што згодна з ідэалогіяй эпохі, пад час якой пісаў Марк, ужо ўсталёвалася меркаванне, што прышэсьце Езуса і гісторыя яго няскончанага слупавання былі прадказаны біблейскімі прадказальнікамі. А зараз мы ведаем із нашых астранамічных вылічэнняў, што Захарыя пісаў свае гараскапічныя назіранні ў 453 годзе, а Ісая апісаў з'яўленне і ход каметы Галея ў 451 годзе.

Гэта азначае, што гэтае Евангелле не магло быць напісана раней такой эпохі, калі ўжо быў забыты час з'яўлення названых прадказанняў і пад час якой яны былі ўжо аднесены да глыбокай старажытнасьці.

Усё гэта не магло адбыцца менш як за стагоддзе і, такім чынам, самая ранняя датыроўка Евангелля Марка не можа быць ранейшай 550 года нашай эры, а, хутчэй за ўсё, яно з'явілася нашмат пазней.

Тут застаецца ў нас толькі адно меркаванне, тлумачачае прытым жа і ўсю чараду хрысьціянскіх сьвятых, прылучаных да даезусаўскіх стагоддзяў. У першы перыяд хрысьціянства, калі яшчэ панавалі адзінабожныя арыяне і калі большасць навукоўцаў былі яшчэ язычнікамі, час лічыўся і ў хрысьціян ад эры Дыяклетыяна, г. азн. на 286 гадоў пазней нашай сучаснай эры. Гэтую лічбу мы і павінны дадаваць да часу усіх хрысьціянскіх сьвятых першых трох стагоддзяў, а да апостальскіх часоў патрэбна дадаваць нават і яшчэ больш.

Ведаючы зараз, што евангельскі Езус з’яўляецца легендарным двайнікам Васіля Вялікага, які нарадзіўся каля 333 года нашай эры, мы павінны дадаваць да гэтых часаў палову апакаліптычнага перыяду 333 годы, так каб нараджэнне

"Вялікага цара" (1 студзеня 333 г.) прыходзілася як раз на палову колькасьці 666, пазначанага ў Апакаліпсісе для канца "царства Звера".

Калі ж у 666 годзе нічога незвычайнага не адбылося, то пачаліся новыя рэлігійныя, а з імі і грамадзкія смуты, якія скончыліся распадам эліна-сірыйска-ягіпецкай імперыі Хвядоса II, Сьвятога. Паўднёвая частка яе перайшла ў 678 годзе пры Кастусю-Язычніку да магаметанства, а ў візантыйскай частцы пачалося богазмагальніцтва і выпрацоўка новай тэалогіі, якую мы і бачым у сучасным евангельскім вучэнні.

З гэтага боку гледжання да ўсіх хрысьціянскіх сьвятых II і III стагоддзяў, якіх мы маглі б з некаторай верагоднасьцю палічыць за гістарычныя асобы, мы павінны дадаваць 286 гадоў і, робячы гэта, атрымліваем, напрыклад:

Год сьмерці "Дабрыні" (па-грэцку Агафій) быў зімой 5 лютага 537 года, замест 251 года тэолагаў.

Год сьмерці Веры, Надзеі, Шанавання і іхнай маці Мудрасьці (Сафіі па-грэцку) быў восенню 17 верасня 423 года, замест 137 года тэолагаў.

Год сьмерці «Асалоды" (па-грэцку Глікерыі) быў вясной 13 траўня 463 года, замест 177 года тэолагаў.

Я думаю, што чытач ужо смяецца, даведаўшыся, што вера, надзея, любоў, дабрыня, асалода і мудрасць памёрлі, згодна з маімі вылічэннямі, у V і VI стагоддзях нашай эры. Але хіба справа станавіцца больш сур'ёзнай, спытаю я, калі мы аднясем іхную "пакутніцкую смерць", як робяць зараз, да II і III стагоддзя?

Амаль тое ж самае выходзіць і з мужчынскімі сьвятымі.

Год сьмерці Перамоганосца (па-грэцку Нікіфара) прыпадае на 9 лютага 546 года, замест 260 года тэолагаў.

Год сьмерці Стрымліваючага (па-грэцку Аверкій) прыпадае на 22 кастрычніка 453 года, замест 167 года тэолагаў.

Адсюль відаць, што мы можам лічыць значную частку сьвятых II і III стагоддзяў не адводкамі, перасаджанымі аранжарэйным спосабам із рэальных парасткаў чалавечага жыцця пад час сярэдніх стагоддзяў, а стварэннямі чыста літаратурнай творчасьці, ці ж дахрысьціянскімі філосафамі, пераапранутымі ў хрысьціянскую вопратку, а то і самімі паганскімі багамі.

Цалкам іншае адносна сьвятых IV і V стагоддзяў. Там яны ўжо збольшага рэальныя, а збольшага патрапілі із пазнейшых эпох шляхам змешвання панаваўшай у сярэднія стагоддзі эры Дыяклетыяна з нашай сучаснай эрай.

Возьмем хаця б зараз даследуемага намі **Марка Афінскага**, памяць якога сьвяткуецца 6 красавіка і смерць якога адносяць да "400 года". Лічачы гэты год прыведзеным згодна з эрай Дыяклетыяна, мы атрымліваем для яго сьмерці 684 год нашай эры, г. азн. менавіта той час, калі і магло быць напісана Евангелле Марка, як згодна са змяшчаючыміся ў ім выняткамі із Ісаі, Захарыя і іншых біблейскіх прадказальніцкіх аўтараў V стагоддзя, так і таму, што гэта тая ж эпоха, пад час якой узнікла і Евангелле Яна Дамаскіна (677-777 гг.) і якая завяршылася Евангеллем Лукі (860-946 гг.) і "Здзяйсненнямі Апосталаў".

Гэтыя два стагоддзі і былі стагоддзямі стварэння ўсіх Евангелляў, як увайшоўшых у царкоўны рытуал, так і прызнаных апакрыфічнымі.

Паглядзім жа, што засталося за гэты перыяд ад Марка Афінскага пасьля таго, як галоўная яго заслуга – Евангелле – было выразана із яго біяграфіі і перасаджана ў I стагоддзе нашай эры.

"У ягіпецкай пустыні, – паведамляе ў "Жыціях сьвятых" айцец Серапіён, – я ішоў да айца Яна, вялікага старца, за добраславеннем. Я заснуў і пабачыў у сонным бачанні двух пустэльнікаў, якія прыйшлі таксама добраславіцца ад яго і паведаміць, што сярод усіх поснікаў эфіёпскай пустыні няма роўнага Марку на Фракійскай горы. "Яму, – паведамілі яны, – ужо 130 гадоў, і 95 гадоў ён не бачыць ніводнага чалавека".

Я прачнуўся, але ў старца Яна нікога не было. Я распавёў яму свой сон, а ён адказаў: "гэта – боскае бачанне".

Але і ён не ведаў, дзе Фракійская гара.

Праз 12 дзён я дайшоў да Александрыі і 5 дзён ішоў дзень і ноч па жорсткай пустыні, спальваемую сонечнай спякотай, якая паліла і сам зямны прах. У Александрыі я запытаў у аднаго купца пра шлях да Фракійскай гары.

– Вялікая даўжыня гэтага шляху, – адказаў ён. – Гэта каля самых эфіёпскіх межаў хецкай гаворкі, 20 дзён шляху. А гара, пра якую пытаеш, яшчэ далей.

Узяўшы ваду ў плоскі гарбуз і трохі фінікаў, я выправіўся туды. Я ішоў 20 дзён па той пустыні і не бачыў у ёй ні звера, ні птушкі. Там не сыходзіць ні дождж, ні раса, і не расьце нічога годна для ўжывання.

Праз 20 дзён скончыліся мая вада і фінікі, і я ў моцным знемажэнні не мог ні ісьці наперад, ні вярнуцца назад, і ляжаў, як памёршы.

І вось з'явіліся да мяне тыя ж два пустэльнікі і, стаўшы перада мной, прамовілі:

– Падніміся і ідзі з намі.

Адзін із іх, нагнуўшыся да зямлі, прамовіў:

– Хочаш прахалоды?

– Як табе заўгодна, айцец, – адказаў я.

Ён паказаў мне корань із пустыннай зямлі і прамовіў:

– Прымі і еж гэты корань і падарожнічай ад яго гасподняй магутнасьці.

Я паеў і адразу ахалодзіўся. Смутак і стомленасць адышлі ад маёй душы.

Ён паказаў мне дарогу да сьвятога Марка і адышоў.

Я наблізіўся да вельмі высокай гары, вяршыня якой дасягала да нябеснай вышыні, але на ёй не было нічога, акрамя праху і камення. З яе краю было мора, і я сем дзён паднімаўся на яе.

На сёмую ноч я пабачыў анёла, які сыходзіў зь нябёсаў да сьвятога Марка.

– Дабрашчасны ты, Марк! – прамовіў ён яму. – Вось я прывёў да цябе айца Серапіёна, якога ты жадаў бачыць, так як ты не захацеў бачыць нікога іншага із чалавечага роду.

Пачуўшы гэта, я без баязні дайшоў да пячоры, дзе жыў сьвяты Марк.

А ён прамаўляў сам сабе (*парадзіруючы наадварот нагорнае павучанне Езуса*):

"Дабрашчасныя вочы твае, Марк, якіх д'ябал не можа увесьці ў зман зрокам жаночай прыгажосьці; дабрашчасныя вушы твае, Марк, што не чуюць жаночага голасу і плачу ў марным сьвеце. Дабрашчасныя ноздры твае, якія не ўспрымаюць ніякага непрыязнага грахоўнага паху; дабрашчасныя рукі твае, што не датыкаюцца ні да чаго із чалавечых рэчаў; дабрашчасныя ногі твае, якія не выходзяць на шлях, які вядзе да сьмерці."

І ён пачаў сьпяваць Псалом Давыда:

– Блаславі, душа мая, госпада, і не забудзься пра ўсе яго дабрадзействы.

Выйшаўшы із дзвярэй пячоры і плачучы ад радасьці, ён прамовіў мне:

– Якая вялікая праца сына майго Серапіёна, які прыйшоў пабачыць маё месцазнаходжанне.

Ён блаславіў мяне абедзвюма рукамі і, пацалаваўшы, прамовіў:

– Дзевяноста пяць гадоў я прабыў у гэтай пустыні, не бачучы чалавека, і зараз бачу твой твар, які я шмат гадоў жадаў бачыць. Ды дасьць табе за гэта гаспадар наш, Хрыстос, у свой судны дзень.

Я пачаў яго распытваць пра яго дастахвальнае жыцьцё.

– Я трыццаць гадоў пакутаваў тут ад смутку, голаду, смагі і галечы, а больш за ўсё ад дз'яблавых спакус. Я еў зямны прах і піў марскую ваду, знемагаючы ад смагі, а дэманы тысячу разоў кляліся патапіць мяне ў моры і вабілі мяне ў даліны гэтай зямлі, а я змагаўся з імі і зноў ішоў на вяршыню гэтай гары. А яны білі і валачылі мяне з крыкамі: "Сыдзі з нашай зямлі! Ад пачатку свету тут не было ні аднаго чалавека, ты адзін адважыўся!" А пасьля гэтых 30 гадоў дэманскіх заляцанняў, вылілася на мяне ласка. Валасы выраслі на маёй галаве і анёлы сыходзяць зараз да мяне з ежай. Я пабачыў месца нябеснага царства і мясьціну сьвятых душ, і дрэва розуму, ад якога елі нашы продкі, і Энаха, і Ільлю ў раі.

– Як ты сюды патрапіў? – запытаў я яго.

– Я нарадзіўся ў Афінах, – адказаў ён, – і прайшоў філасофскае навучанне. А калі памёрлі мае бацькі, сказаў: "адлучуся ад свету!", І, зняўшы сваё адзенне, кінуўся ў мора на дошцы. Насімы хвалямі, згодна з божым меркаваннем, я быў прынесены сюды.

Калі надышоў дзень, я пабачыў яго цела, усе абросшае валасамі, як у звера, і жахнуўся. Яго нельга было прызнаць за чалавека інакш, як толькі па голасу.

– Ці стаіць божы свет па ранейшаму звычаю ў хрыстовых законе? – запытаў ён.

– Больш чым у ранейшыя часы, – адказаў я яму.

– Ці існуюць і да сёньня ідаласлужэньне і ганенні на хрысьціян? – запытаў ён.

– З дапамогай сьвятых тваіх малітваў перасталі быць ганенні і ідаласлужэньні (*ужо адно гэта паказвае на познюю эпоху Марка. Гэта ніяк не канец IV стагоддзя, куды яго змяшчаюц тэолагі, і калі яшчэ паўсюдна было "ідалапаклонства"*).

– А ці існуюць сьвятыя, якія твораць цуды? – яшчэ запытаў ён. – Такія, якія загадваюць горы: сыдзі са свайго месца, і робіцца так?

І як толькі ён прамовіў гэта, зрушылася гара са свайго месца, як бы на пяць локцяў, і ўселася ў моры.

Марк з прыкрасьцю замахаў ёй рукой і прамовіў:

– Што ты робіш, гара? Не тебе я загадаў зрушыцца, а толькі размаўляў з братам. Стань на сваё месца!

І гара адразу ж вярнулася назад.

Я ўпаў у жаху ніцма, а ён узяў мяне за руку і падняў, прамаўляючы:

– Хіба не бачаць такіх жа цудаў у твае дні?

– Ніколі, айцец! – адказаў я.

Ён горка заплакаў і прамовіў:

– Гора зямлі, на якой хрысьціяне толькі на словах называюцца такімі, а не на справе! (*І гэта зноў малюе ніяк не першыя стагоддзі хрысьціянства!).*

Калі надышоў вечар, ён прамовіў:

– Брат Серапіён! Ці не прыйшоў час нам паабедаць?

Я прамаўчаў, а ён, прачытаўшы Псалом, загадаў, павярнуўшыся да пячоры, служыўшаму яму нябачнаму анёлу:

– Прапануй трапезу брату.

Зайшоўшы ў пячору, я пабачыў два сталы і на іх па мяккаму хлебу, ззяўшаму, як снег, і пышную гародніну, і дзве печаныя рыбы, і масліны, і фінікі, і соль, і жбан з вадой, саладзейшай за мёд.

Ён прамовіў:

– Блаславі, Божа!

І я пабачыў паблізу трапезы працягнутую з нябёсаў руку, перахрысьціўшую прысмакі. Калі ж мы паелі, ён прамовіў:

– Забяры, брат, гэта адсюль.

І абодва сталы былі забраны нябачнай рукой.

Ніколі ў сваім жыцці не еў я такога салодкага хлеба і не піў такой салодкай вады.

– Вось якой ежай, – прамовіў ён мне, – сілкуе мяне бог за мае трыццацігадовыя ліхія пакуты. Зраз заканчваецца мера майго жыцьця, і бог паслаў цябе, каб пахаваць у зямлю маё пакорлівае цела тваімі рукамі, брат Серапіён. Прабудзь гэтую ноч без сну, дзеля майго адыходу.

Мы абодва стаялі на каленях ўсю ноч, сьпяваючы Псалмы Давыда.

– Днесь прыяст мяне сьвятло майго пакою, – прамовіў ён.

Уся пячора напоўнілася сьвятлом, сьвятлей сонца, а гара напоўнілася духмяным пахам. З неба пачуўся голас:

– Прынясіце маю пасудзіну, абраны із пустыні! Прынясіце мне вырабніка праўды і вернага служку. Прыдзі, Марка, прыдзі! Адпачывай у сьвеце радасьці і духоўнага жыцця.

І я пабачыў душу сьвятога Марка, ужо аддзяліўшуюся ад цялесных вузлоў і пакрываемую беласнежнай тканінай із рук анёла.

Я бачыў, яе паветраны шлях на нябёсы і адчыніўшаяся нябеснае скляпенне і дэманскія палкі, у гатоўнасьці стаяўшыя на шляху, але анёльскі голас прамовіў ім:

– Адыдзіце, дзеці цемры, ад асобы света праўды!

На адну гадзіну была затрымана яго душа перад імі ў паветры, і тады пачуўся з неба голас, загадваючы сьвятым анёлам.

– Прынясіце пасароміўшага дэманаў!

І я бачыў нешта накшталт правай рукі, працягнутай з неба. Яна прыняла беззаганную душу, і бачанне знікла із маіх вачэй.

Калі наступіла шостая гадзіна ночы, я прыбраў і паклаў яго сьвятое цела і ўсю ноч прабыў у малітве. На досвітку я здзейсніў над ім звычайныя сьпевы, паклаў яго ў пячоры, загарадзіў уваход камянямі і сышоў з гары, молячыся Богу.

Калі я сеў адпачыць пасьля заходу Сонца, зноў паўсталі перада мной ранейшыя два пустэльнікі і прамовілі:

– Пахаваў ты цела айца, якога не варты ўвесь свет. Ідзі ноччу, пакуль халоднае паветра, бо днём тут нязручна хадзіць праз вялікую сонечную спёку.

Я ішоў з імі да раніцы, і калі яны адышлі, я пабачыў сябе зноў каля дзвярэй царквы старца Яна.

Ён выйшаў да мяне і прамовіў:

– У міры вярнуўся ты, айцец Серапіён.

Ён павёў мяне ў царкву, дзе я распавёў яму пра ўсё тое, што адбылося, і ўсе, хто слухаў праслаўлялі бога.

* * *

Такое паданне пра смерць Марка, і, мне здаецца, цяжка знайсьці легенду больш прыдатную да сьмерці самага простага і першага па часе із усіх евангелістаў. А ў царкоўную гісторыю евангеліст Марк перайшоў у выглядзе апостала Марка, памінаемага 25 красавіка:

"Марк, – гаворыцца пад гэтай датай у "Жыціях", – быў жыдом із лявітаў, вучань апостала Пятра. Спачатку ён падарожнічаў з ім у Рым і пры ім жа напісаў сваё Евангелле. Потым пайшоў у Егіпет, дзе быў першым біскупам у Александрыі. Ён далучыў Лівію, Аманікію, Мармарікію і Пентаполію і навучыў шматлікіх такому дабрачыннаму жыцьцю, што ўхвалялі нават няверныя".

"У Пэнтапольскіх Кірынеях ён вылечваў хворых, ачышчаў пракажоных, выганяў і злых, і нячыстых духаў. Сьвяты дух загадаў яму плыць у Александрыю, дзе на вельмі высокім слупе кожную ноч запальвалі полымя, каб свяціла, як зорка, і паказвала маракам шлях у гавань".

"Там у яго парвалася сандаля. Ён аддаў яе рамантаваць прыдарожнаму шаўцу, які адразу праткнуў сабе шылам руку. Марк плюнуў на зямлю, памазаў граззю рану, і яна той жа час загаілася".

"Той запрасіў яго ў свой дом і пачаставаў ежай. Марк пачаў прапаведаваць імя Езуса ў горадзе і наладзіў хрысьціянскую суполку, але бязбожнікі напалі на яго царкву пры велікодным набажэнстве, якое супала са сьвятам ў гонар іхнага бога Серапіса, і Марка пацягнулі праз горад у вязніцу. Калі ён там сядзеў пад вартай, адбыўся моцны землятрус, і сам Езус Хрыстос прыйшоў да яго ў тым самым вобразе, у якім быў са сваімі апосталамі. Езус прамовіў яму:

– Мір табе, Марка, мой евангеліст!

– Мір і табе, спадар Езус Хрыстос, – адказаў Марк.

Езус, нічога больш не сказаўшы, пайшоў ад яго, а раніцай да вязніцы сабралася шмат александрыйскіх грамадзян. Яны вывелі сьвятога, надзеўшы вяроўку на яго шыю, і пацягнулі, крычучы:

– Цягні быка ў бычынае стойла!

А Марк, цягнуты па зямлі, толькі прамовіў: "Госпадзі! Аддаю ў твае рукі мой дух!" І памёр. Яго намерыліся спаліць, але тут зрабіўся чорны змрок, Сонца схавала свае прамяні, Зямля жахліва затрэслася, адбыўся вялікі гром, і паліўся дождж з градам, нават да самага вечара. Усе збеглі, пакінуўшы цела сьвятога. Але ўсё-такі звалілася шмат будынкаў ад землятрусу, і іх абломкі забілі шматлікіх".

"Верныя ўзялі яго цела і паклалі ў каменную магільніцу, ушаноўваючы, як першага александрыйскага біскупа".

"Гэта было, – заканчваюць "Жыціі", – пры цару Нероне".

Ці магчыма аб'яднаць абодва прыведзеныя паданні? – Мне здаецца – так. Бо не можа ж чытач паверыць, што, сапраўды, прыхільнікі Серапіса цягнулі Марка па вуліцы з крыкамі: "Цягні быка ў бычынае стойла!", калі і сам гэты Серапіс, падобна Зеўсу грэкаў, сыходзіў на зямлю ў вобразе быка і ўшаноўваўся ў такім выглядзе? Куды ж яго цягнулі? Не ў Серапеум жа?

Прытым жа найменне Серапіс складаецца із грэцкага скарачэння ягіпецкіх слоў Азірыс-Апіс, што азначае Азірыс-Суддзя, і культ яго, як бога абнаўлення прыроды ў вечным жыцці, шмат у чым падобны з першапачатковым хрысьціянствам.

Калі наступілі часы сярэднестагоддзевай смуты і разгарачоныя спрэчкамі тэолагі перасталі пазнаваць пад замежнымі імёнамі і эпітэтамі сваіх уласных багоў,

старажытны Азірыс-Апіс, падобна яркай ракеце, распаўся ў вяршыннай частцы свайго парабалічнага палёту цераз стагодзьдзі гісторыі на цэлы рой рознакаляровых зорачак, із якіх адны ператварыліся ў хрысьціянскіх серафімаў, а некаторыя ў некалькіх "сьвятых Серапіёнаў", галоўным із якіх і з'яўляецца Серапіён, які апісаў вышэйпрыведзенае пустэльніцкае жыццё Марка афінскага.

Дзіўнае супадзенне! Абодва Маркі жывуць у Ягіпце, адзін памірае, цягнутым із вязніцы пад час сьвята Сераписа пасьля таемнага прыходу туды да яго самаго Езуса Хрыста, а другі ў пячоры пустыннай горы, пасьля прыходу да яго Серапіёна!

Найбольш верагодным з'яўляецца тут тое, што Марк, які атрымаў сваю адукацыю ў Эладзе, што доказвае грэцкі тэкст яго Евангелля, быў пазней біскупам у Александрыі, адкуль пасьля нейкага напалохаўшага яго землятрусу і сонечнага зацьмення выдаліўся дажываць свой век у пячору каля аддаленага Абісінскага паселішча, дзе і памёр у глыбокай старасьці.

Адзначу, што із сонечных зацьменняў паказваемага мной часу праз Александрыю праходзіла выдатнае поўнае зацьменне 3 чэрвеня 718 года, за сем гадоў да сьмерці Марка. Яно ішло праз Гішпанію, Сіцылію, Крыт і скончылася ў глыбіні Аравіі. А за 27 гадоў да яго сьмерці, 8 студзеня 698 г., праходзіла колападобнае праз Пелапанэс і Смірну, хутка пасьля поўдня. Якое із іх так папалохала яго, я не вырашаюся вызначыць.

Ёсць указанні, што імя евангеліста Марка, азнаючае завяўшы, з’яўляецца толькі мянушкай, а сапраўдным было Ян, што знаходзіцца ў некаторай містычнай адпаведнасьці і з таямнічым падарожжам Серапіёна на "Вельмі высокую гару", дзе ён бачыў Марка і цуды (якія бываюць толькі ў сне ды пад гіпнозам) із келлі нейкага Яна, у якую і прывялі яго назад анёлы пасьля гэтага бачання.

У сувязі з Маркам, я спрабаваў адшукаць у садзе праваслаўных сьвятых і парэшткі Серапіёна ў пазнейшых стагоддзях, але знайшоў там толькі кароценькія заўвагі.

1) 31 студзеня "памяць св. пакутнікаў: Віктарына, Віктора, Нікіфара, Клаўдзія, Дыядора, Серапіёна і Папія, у Карынфе, пад час каравання Дэкія, за Хрыста цярпеўшых".

Дапасаваўшы гэта да эры Дыяклетыяна, атрымліваем 534-538 гады. Але пра іхнае жыццё няма ніякіх падрабязнасьцей.

2) 24 траўня "памяць св. Серапіёна Ягіпцяніна, які прыняў з палкаводцам Мялеціем і з 1280 ваярамі вянок пакутніцтва пад час каравання Антанінава".

Лічачы Антаніна Пія і Антаніна Марка-Аўрэлія спісанымі з Валентыніяна III і з яго апекуна Аэцыя, мы прыходзім да перыяду 423-455 гг. Ды і дапускаючы, што названы для яго час (138-180 гг.) дадзены згодна з эрай Дыяклетыяна, мы атрымліваем той жа прамежак часу 424-466 гг. Тут мы маем новы доказ, што Антанін Пій і Антанін Марк-Аўрэлій ўяўляюць сабой менавіта Валентыніяна III і Аэцыя, час якіх быў пазначаны спачатку згодна з эрай Дыяклетыяна, а гэтая эра пазней змяшана з нашай сучаснай.

Гэта азначае, гібель 1280 вояроў, паўстаўшых за веру пад правадырствам стратэга Мялеція (па-грэцку Клапатлівага), з'яўляецца, відаць, гістарычным фактам паміж 424-466 гадамі нашай эры. Цалкам магчыма існаванне ў гэты час нейкага Серапіёна. Гэта быў як раз перыяд біблейскіх прадказанняў і хрысьціянскіх смут.

3) 13 ліпеня "памяць Серапіёна, спаленага полымем падчас валадараньня Севера".

Гэта дае, па старой храналогіі, 193-211 гады. Лічачы, што тут храналогія дадзена згодна з эрай Дыяклетыяна, прыходзім да прамежку 479-494 гг., г. азн. да каравання Рэцімера, што зноў пацвярджае маю тэорыю, што Септымій Север з'яўляецца адводкам ад Рэцімера, які ўзнік дзякуючы таму, што першапачатковая эра Дыяклетыяна, згодна з якой ён быў аднесены да 193-212 гг., была змяшаная з нашай сучаснай эрай.

4) Пад датамі 7 красавіка, 18 жніўня і 13 верасеня згадваюцца толькі імёны Серапіёнаў, пацярпеўшых разам з іншымі, без падрабязнасьцей і без пазначэння часу, і, нарэшце,

5) 14 траўня мы знаходзім адзінага **Серапіёна**, ганараванага спецыяльнай біяграфіяй, але і яна мае дачыненне толькі да канца яго жыцця.

"Быў у Ягіпце старац, у якога не было ніякай вопраткі, акрамя сіндона. Гэта быў манах з юнацтва, без келлі і прытулку, які ўвесь час хадзіў з месца на месца, начуючы, дзе заставала яго ноч. Аднойчы, пабачыўшы зусім голага жабрака, дрыжаўшага ад холаду, ён аддаў яму і сіндон, а сам голы сеў, трымаючы пад пахай адзіную сваю рэч – Евангелле.

– Хто цябе агаліў? – запытаў яго праходзячы.

Ён паказаў на Евангелле і адказаў:

– Яно.

Сустрэўшы затым чалавека, якога вялі за даўгі ў вязніцу, ён прадаў і Евангелле і атрыманымі грашамі заплаціў яго пазуку.

Калі ён вярнуўся дадому без сіндона і без Евангелля, нехта даў яму стары дзіравы сіндон, і ён пайшоў у ім у Афіны, дзе тры дні ніхто яму нічога не даваў. Ён стаў на ўзвышанае месца і пачаў прасіць аб дапамозе.

Да яго падышлі філосафы і спыталі, што з ім.

– Маё чрэўнае жаданне просіць звычайнага харчовага яму доўгу, – адказаў ён.

Філосафы далі яму залатую манету. Ён аддаў яе ўсю за адзін хлеб і прыйшоў у Македонію, дзе прадаў сябе ў рабы аднаму маніхеяніну. Ён адвёў яго ад ерасі з усім яго домам і, выкупіўшыся гэтай добрай справай, зноў пайшоў блукаць.

Пабачыўшы карабель, ідучы із Александрыі ў Рым, ён сеў на яго і паплыў. Заўважыўшы, што ён ужо пяты дзень не есць, маракі, думаўшыя спачатку, што ў яго марская хвароба, нарэшце, спыталі яго:

– Чаму ты не ясі?

– Таму, што нічога няма, – адказаў ён.

Тут яны заўважылі, што ён яшчэ не заплаціў ім за праезд і што яму нават няма чым заплаціць. Яны пачалі папракаць яго, а ён прамовіў:

– Дык адвязіце мяне назад.

І вось, ім нічога не засталося рабіць, як карміць яго аж да прыходу ў Рым, дзе ён і пачаў абыходзіць усіх дабрадзейных людзей ".

Вось і усё пра Серапіёнаў. Імя гэта, як мы бачылі, паходзіць ад скарачэння Азірыс-Апіс, і ў біяграфіі гэтага апошняга таксама няма нічога рэальнага. Ідэалогія тут чыста манаская: ўзвелічэнне бяздзейнага жыцця на чужы кошт пасьля раздачы ўсёй сваёй маёмасьці, аж да кашулі і нават самога Евангелля, навучаючага гэта рабіць. Далей гэтага ісьці няма куды!

Калі евангеліст Марк, вучыўшы гэтаму, чакаў у бясплоднай пустыні 95 гадоў нейкага вучня, каб памерці спакойна, то, злучыўшы гэтую легенду з вышэйпрыведзенай, дзе, нават праз недарэчнае слова Марка, гара да нябёсаў, на

якой ён жыў, рушыла ў мора, мы атрымаем выразную ілюстрацыю для тэалагічнага апісання апошніх гадоў жыцця першага із евангелістаў.

Вось чаму, хоць тут няма ні аднаго слова, падобнага на рэальнае жыццё, я лічу Марка Эладзкага, які даў нагоду да гэтай легенды, за рэальную асобу і за таго самага, які напісаў самае прастадушнае із усіх Евангелляў. Фактычным з'яўляецца тут толькі яго амаль стогадовая даўгавечнасць, атрыманне ім адукацыі ў Афінах, пазнейшы містычны настрой і ўцёкі ад людзей і асабліва ад жанчын у пустыню Хартума.

Якая нагода магла б быць падставай гэтага? Хутчэй за ўсё землятрус, пра які і распавядаецца, як адбыўшыся ў дзень, калі яго валаклі па вуліцах Александрыі, крычучы: "Цягні быка ў бычынае стойла!" Калі дапусціць, што пры землятрусе загінуў не ён сам, а толькі ўсё яго сямейства, то яго ўцёкі ад людзей сталі б лёгка тлумачымымі.

Раздзел IV.

Ян Дамаскі, як аўтар Евангелля Яна (676-777 гг.). Яго нябесны сімвал – сузор'е Арла (замест Пегаса, праз неразуменне).

Евангелле Яна так узвышаецца над усімі іншымі па мастацкасьці свайго аздаблення, што ў шмат якіх раздзелах яго можна хутчэй прыняць за паэму, чым за біяграфію Васіля Вялікага, ці Езуса. Напісаць такую кнігу мог толькі адзін із найвялікшых вучоных і пісьменнікаў сярэдніх стагоддзяў, які не мог быць трансплантаваны са свайго часу ў I стагоддзе нашай эры, не пакінуўшы іншага следу на ранейшым месцы. Гэта не мог быць аўтар Апакаліпсіса: склад Евангелля іншы, і толькі гіпноз дзіцячых павучанняў прымушаў мяне доўга спыняцца на Яне Залатавусце, як на аўтары абедзвюх кніг. Я прызнаюся, што доўга ў мяне не хапала смеласьці зазірнуць у больш пазнія стагоддзі, чым канец IV і пачатак V стагоддзя, каб пашукаць там падыходзячую асобу для аўтара гэтага Евангелля.

Але вось мной былі даследаваны біблейскія прадказальнікі, якія выявіліся пераймальнікамі Апакаліпсіса, належаўшыя згодна з выяўленымі ў іх астранамічнымі дадзенымі сярэдзіне V стагоддзя. А між тым, яны ўжо вядомы аўтарам усіх Евангелляў, і прытым нават у апакрыфічным выглядзе, перанесенымі ў глыбокую старажытнасць!

"Магчыма – думаў я, – евангельскія спасылкі на прадказальнікаў, гэта ўстаўкі пазнейшых рэдактараў? Але не ўсё магло быць растлумачана такім чынам".

Асабліва на мяне дзейнічалі ўступныя словы Евангелля Яна:

"На пачатку было Слова, і Слова было ў Бога, і Слова было Бог. Ад пачатку было Слова у бога, і без яго не ўзнікла нічога із таго, што адбылося. У ім было Жыццё, і гэтае Жыццё была Сьвятлом для людзей, і Сьвятло Слова свеціць у цемры, і цемра яго не абдымае".

"Быў чалавек, пасланы Богам, імя яму Ян. Ён не быў Сьвятло, але прыйшоў, каб сведчыць пра Сьвятло. Было Сьвятло сапраўднае, якое асьвятляе кожнага чалавека, прыходзячага ў сусвет; у сусвеце быў, і сусвет пачаўся ад яго, і сусвет яго не пазнаў. Ён прыйшоў да сваіх, і свае яго не прынялі, а тым, якія прынялі яго, даў уладу быць дзецьмі бога "(**1**, 1-13).

Ідэалогія "Слова", як нейкай таямнічай творчай магутнасьці, была пачаткам ўжо сярэднестагоддзевага хрысьціянскага багаслоўя, і мы бачым у ёй ўжо не

ўспаміны пра калісьці бачаную аўтарам рэчаіснасць, а поўную глыбіню сярэднестагоддзевага містыцызму.

Гэтага не мог напісаць чалавек, які асабіста ведаў Езуса, як рэальную асобу, з яго ранішнім падняццем з ложка, з яго вечарняй дрымотнасьцю, са штодзённым разжоўваннем і глытаннем, як і ўсе іншыя, сваёй ежы, з задавальненнем ад прыгожай новай накідкі на сваіх плячах, з незадавальненнем і прыкрасьцю, калі нечакана разарвецца яе край, зачапіўшыся за драўняны сук, з напружаным вывучэннем якой-небудзь навуковай кнігі, з заляцаннем да знаёмых дзяўчат і г. д.

Ператварэнне такой жывой і ў рэчаіснасьці бачанай чалавечай асобы ў абстратнае ўяўленне пра нейкае безцялеснае слова псіхалагічна немагчыма.

Нават і для меншага ператварэння добра знаёмага чалавека ў сына божага былі неабходны, ва ўсякім разе, дзесяцігоддзі.

Возьмем рэальны выпадак.

Калі быў забіты нарадавольцамі ў 1881 году імператар Аляксандр II, у асяроддзі саноўнага пецярбургскага святарства ўзнікла лісьлівыя думка прылічыць яго адразу ж да ліку сьвятых і гэтым заслужыць шчодрыя міласьці з боку яго спадкаемцы Аляксандра III.

Адзін генерал, надзвычай падобны на загінуўшага імператара, пачаў вечарамі хадзіць па галерэях пецярбургскіх сабораў, а яго таемныя памочнікі гаварылі: "Глядзіце! Гэта ідзе забіты імператар".

Такія забабонныя чуткі пачалі распаўсюджвацца па Расіі і былі даведзены да ведама яго пераемніка Аляксандра III, з намёкамі на прылічэнне яго бацькі да сьвятых і да пакутнікаў, але ідэя маліцца іконе свайго бацькі здалася і самому новаму цару і ўсім яго сваякам, асабіста ведаўшых нябожчыка імператара, такой смешнай, што Аляксандр III даручыў расследаваць гэтую справу таемнай паліцыі і, даведаўшыся пра нагоду, забараніў дбайнаму генералу рабіць далейшыя прагулкі. Так, ва ўсякім разе, перадаў мне гэта, ужо знаходзіўшамуся ў зняволенні і чакаўшаму суда, дапушчаны да мяне перад ім абаронца Рыхтэр.

Сапраўды, думка пабачыць свайго ўласнага брата, бацьку або дзядзьку, ці проста добрага знаёмага, у выглядзе сьвятога цудатворца, і стаяць на каленях перад яго выявай ледзь ці была здольнай у каго-небудзь абудзіць якое-небудзь рэлігійнае пачуццё, акрамя таемнага смеху і сораму. І вось новы сьвяты цар не атрымаўся, і задумаўшыя гэтую справу занадта рана саноўнікі былі настолькі сканфужаны і засмучаныя няўдачай, што ўжо да сьмерці Аляксандра III не ўздымалі пра гэта пытання.

Але вось на пасад узышоў Мікалай II, паспяшаўшыся адкрыць парэшткі Серафіма Сароўскага, і ідэя ўзвялічыць апошніх рускіх імператараў, прыпісаўшы ім паходжанне ад сьвятога продка, зноў з'явілася ў асяроддзі прыдворных пецярбургскіх святароў, але яны сталі ўжо больш разумнымі. Яны зразумелі псіхалагічную нязручнасць прымушаць людзей, добра ведаўшых блізкага ім чалавека, шчыра паверыць, што ён раптам стаў сьвятым, нароўні з такімі божымі дагоднікамі, пра рэальнае жыццё якіх яны не мелі непасрэднага ўяўлення, і таму замянялі яго прадуктамі свайго набожнага ўяўлення.

З нагоды гэтага кандыдатам у самаўладныя сьвятыя быў вылучаны імператар Павел, сучаснікаў якога і асабістых знаёмых ужо не было ў жывых. Сьвятары Петрапаўлаўскага сабора пачалі распаўсюджваць у асяроддзі забабоннай масы чуткі, што над яго магілай начамі з'яўляецца таямнічае сьвятло і молячыяся Паўлу І атрымліваюць вылячэнне ад хвароб і ўсякую дапамогу ў жыццёвых справах.

Перад пачаткам сусветнай вайны я сам меў на руках дзьве брашуркі, не паступіўшыя ў звычайны продаж у крамах, але надрукаваныя на рахунак царквы і раздаваўшыяся моліўшымся ў гэтай царкве ў вялікай колькасьці асобнікаў. Там бессаромна апісваліся шматлікія выдуманыя цуды ад яго грабніцы, і, між іншым, гаварылася, што ён вельмі дапамагае даўжнікам супраць пазыкоўцаў. Так, адзін бедны чалавек, на імя А. або Б., не памятаю (абедзве гэтыя брашуры хутка ўзялі мае знаёмыя і не вярнулі), памаліўся імператару Паўлу пра дапамогу, і адразу Павел зьявіўся пазыкадаўцу ў сне і так яго пасараміў, што на наступную ж раніцу той пабег да свайго пазычальніка і на яго вачах разарваў на дробныя шматкі яго распіску.

Дэмагагічны разлік ініцыятараў тут быў відавочным: магчымасць займаць грошы без вяртання была, на думку аўтараў, асабліва прыемнай іхнай пастве, а таму і мець асобнага сьвятога па частцы ліквідацыі пазыкаў было вельмі пажадана. Тут жа быў прадстаўлены і тэкст адпаведнай малітвы Паўлу.

Я думаю, што ў цяперашні час новы сьвяты, Павел I, быў бы ўжо дададзены да ранейшых сьвятых у праваслаўных сьвятцах, калі б не перашкодзіла такой задуме рэвалюцыя 1917 года.

Гэтым прыкладам я тут маю намер паказаць толькі адно: рабіць сьвятых із рэальных людзей пры жыцці іхных знаёмых немагчыма без дапушчэння самага безсаромнага і свядомага калектыўнага шарлатанства. Вось чаму з рэалістычнага пункту гледжання і ператварэнне Езуса із жывой і асабіста знаёмай рэальнай асобы ў абстрактнае "слова" магло быць зроблена шчыра толькі пасьля таго, як не толькі перамёрлі ўсе яго сябры і знаёмыя, але і сама пачала здавацца міфічнай.

"Гэта азначае, – думаў я, разважаючы пра гэта, – што аўтара Евангелля Яна мы павінны шукаць не раней, як у VI стагоддзі або яшчэ пазней. І я, сапраўды, знаходжу яго ў Яне Дамаскім, памёршым згодна з "Жыціямі сьвятых" 4 сьнежня 776 гада. Гэта адзіны сярэднестагоддзевы пісьменнік, здольны напісаць такую кнігу, падобна таму, як і Ян Залатавуст быў адзіным чалавек, здольным напісаць Апакаліпсіс".

Тая акалічнасць, што аўтар Евангелля Яна, называючы па імені некалькіх спадарожнікаў Езуса, якімі з'яўляюцца Сымон-Пятро і Марыя Магдаліна, нідзе не называе Яна, а кажа заўсёды, замест яго, пра нейкага "вучня, якога шанаваў Езус", ні ў якім выпадку не паказвае на тое, каб аўтар кнігі сам і быў гэтым шануемым вучнем Езуса. Можна толькі здагадвацца, што Ян Дамаскін лічыў сябе з тым Янам ў нейкім містычным сваяцтве, і, магчыма, верыў, што душа шануемага вучня Езуса перасялілася ў яго і дыктуе яму яго творы. Такога роду ўяўленні характэрны для сярэднестагоддзевых мысляроў, і сам Езус – згодна з евангелістамі – намякаў, быццам душа Іллі "перасялілася" у Яна Хрысьціцеля.

"Калі хочаце прыняць, – выказваецца Езус у Евангеллі Мацвея (**11**, 14), – то прыміце, што ён (Ян) і ёсць Ільля, якому наканавана прыйсьці".

Містыка тут відавочная. А вось апошнія радкі із Евангелля Яна:

"Езус (пасьля свайго ажывання) сказаў Пятру: "Ідзі за мной!" Пятро ж пабачыў ідучага за ім вучня, якога шанаваў Езус (Яна), і спытаў: "А ён што?" "Калі я жадаю, каб ён знаходзіўся (на зямлі), калі я прыйду (зноў), – адказаў яму Езус, – то што табе да таго?"

"І пранеслася паміж вучнямі слова, – працягвае аўтар Евангелля Яна, – што вучань той не памрэ. Але Езус не сказаў, што не памрэ, а толькі: "Калі я хачу, каб

ён быў (відавочна, шляхам адраджэння ў іншым Яне), калі я прыйду, то што табе да таго? "

"Гэты вучань, – заканчвае аўтар Евангелля Яна, – і сведчыць пра гэта, і напісаў гэта, і **мы** ведаем, што праўдзівае сьведчаньне **яго**" (**21**, 24).

Хто ж гэты **мы**, які ведае, што сьведчаньне **аўтара гэтай кнігі** праўдзівае? Зразумела, што гэта і ёсць сам жа аўтар, які як бы аддзяляецца ў гэтай фразе ад самога сябе і лічыць сваю кнігу за таемна прадыктаваную яму самім вучнем, "якога шанаваў Езус" і якога ён забабонна баіцца назваць па імені, так як гэта ў той жа час і яго ўласнае імя, і ён нават лічыць сябе тоесным з ім і як-быццам бы жыўшым у яго асобе некалькі стагоддзяў таму.

Разгледзім жа з гэтага боку гледжання жыццяапісанне Яна Дамаскага, наколькі яно падыходзіць для аўтара Евангелля Яна?

"Ян, – сведчаць нам "Жыціі сьвятых", – нарадзіўся ў Дамаску падчас яго заваявання сарацынамі. Яго бацька, хоць і хрысьціянін, быў пры іхным валадаранні гарадзкім суддзёй і наглядчыкам за грамадзкімі будынкамі".

"Сарацыны ў гэты час захапілі ў палон аднаго вучонага італьянскага манаха, на імя Кузьма, і прадавалі на рынку. Ён ведаў рыторыку, дыялектыку, філасофію, геаметрыю і музыцыйсную хітрасць, і нябесны рух, і плынь зорак, і рымскае і грэцкае багаслоўе".

Бацька Яна "адразу выпрасіў яго сабе ў падарунак у сарацынскага князя і даў Кузьме забеспячэнне з тым, каб ён вучыў яго сына Яна і яго прыёмыша, сірату Кузьму із Іерусаліма".

Абодва былі вельмі ўспрымальнымі, і "Ян, як **арол, парыўшы ў паветры**, спасцігаў усё, а Кузьма спасьцігаў бездань мудрасьці, як карабель, які плавае па моры са спадарожным ветрам".

Згадаем, што арол і малюецца за плячом евангеліста Яна як яго сімвал.

"Неўзабаве яны вывучылі ўсе тонкасьці граматыкі, дыялектыкі, філасофіі, арыфметыкі і былі, як Піфагор і Дыяфан". "Таксама яны вывучылі і геаметрыю, як новыя Эўкліды. А ў музыцы абодва былі такімі, як імі ж складзеныя **гімны і вершы**".

«Не прамінулі яны зазірнуць і ў таямніцы астраноміі (*адлюстраванне чаго і выяўляецца ў некалькіх месцах Евангелля Яна, асабліва ў журботным шляху Езуса*[188]), і таямніцы багаслоўя. Яны былі дасканалымі ў духоўнай мудрасьці, асабліва Ян, які пераўзышоў свайго настаўніка і стаў такім вялікім багасловам, якім і выяўляюць яго напісаныя ім боганатхнёны кнігі".

Вось вам і Ян, і Багаслоў, і параўнанне яго з арлом, як на выявах аўтара адпаведнага Евангелля.

Але ён не ганарыўся сваёй мудрасьцю.

Бацька Яна адпусціў Кузьму ў Лаўру прэпадобнага Савы і пасьля таго памёр.

Сарацынскі князь, паклікаўшы Яна, прызначыў яго сваім першым дарадчыкам і яго становішча ў Дамаску стала яшчэ больш высокім чым у бацькі.

Ён пачаў пісаць кнігі і артыкулы. "Ён меў жаданне, – кажа аўтар, – абысьці ўвесь сьвет не нагамі, а сваімі натхнёнымі пісаннямі, разышоўшыміся па ўсяму грэцкаму царству".

Але вось "злы цар" Леў Ісаўранін, паўстаўшы на абразы ў Элладзе і паліўшы іх у полымі, быццам бы пачуў пра яго, як пра іконніка, і падгаварыў сваіх

[188] Гл. главу “Via Dolorosa” ў наступных тамах гэтай кнігі.

прыхільнікаў здабыць якое-небудзь із яго ўласнаручных пісанняў і, вывучыўшы яго почырк, напісаць ад яго імя ліст да сябе такога зместу:

"Радуйся, цар! І я радуюся тваёй уладзе, праз адзінства нашага веравызнання. Паклон і гонар тваёй царскай вялікасьці. Паведамляю табе, што горад Дамаск не мае моцнай варты. Паміласердствуй пра гэты горад, малю цябе, пайшлі тваё мужнае войска, як быццам бы ідучым у іншае месца, але хай яны нечакана пойдуць на Дамаск. Без цяжкасьцей возьмеш яго сабе. Я табе буду шмат спрыяць у гэтым, так як і горад гэты, і ўся краіна пад маёй рукой".

Гэтае "складзенае пісанне" Леў Ісаўранін, быццам бы, праз азлабленне выправіў да сарацынскага цара з другім лістом ад сябе, дзе пераконваў, што жадае захоўваць з ім мір і таму выпраўляе яму ліст Яна, каб ён пакараў сьмерцю пісаўшага.

Князь заклікаў Яна і, хаця той запэўніў: "Гэта не мая рука!", загадаў адсекчы яму правую руку, напісаўшую такі ліст.

"Рука была павешана на торжышчы пасярэдзіне горада, а Ян быў выпраўлены ў яго дом. Прыйшоўшы туды, ён накіраваў князю прашэнне вярнуць яму руку для пахавання. Князь выканаў яго жаданне, а Ян узяў левай рукой сваю правую руку і, упаўшы на калені перад выявай Богамаці з немаўляткам, прыклаў сваю руку да месца адразання і маліўся із душэўнай глыбіні, каб багародзіца прырасьціла яе".

Тут ён заснуў (*як гэта ўсё проста рабілася!*) І пачуў, як ікона яму прамовіла: "Твая рука здаровая, працуй ёю, зрабі яе трасцінкай кніжніка-хуткапісца".

Калі Ян прачнуўся, ён пабачыў, што ў яго цэлыя абедзве рукі. Ён падзякаваў бога і яго маці, весяліўся да раніцы з усім сваім домам і, быццам бы, заспяваў пры гэтым песьню: "Твая правая рука (*пра багародзіцу*!) выратавала маю правую руку, і яна знішчыць не шануючых тваёй чыстай выявы.

Пачуўшы са сваіх вокнаў гэтую песьню, усе суседзі паспяшаліся даведацца нагоду яго весялосьці і моцна дзівіліся такому незвычайнаму здарэнню. Сам сарацынскі князь паклікаў яго на наступны дзень і загадаў агаліць руку. І вось ён пабачыў, што на месцы адсячэння была кругом рукі толькі як бы чырвоная нітачка.

– Які лекар зрабіў гэта табе? – запытаў князь.

– Гасподзь мой зрабіў гэта праз сваю сумленную маці, – адказаў яму Ян.

– Шкада мяне! – заласіў князь. – Няправільна я асудзіў цябе, не разгадаўшы ілжывага паклёпу. Малю цябе, прабач мяне, прымі твой ранейшы сан і будзь першым дарадцам у маёй вобласьці.

Але Ян, зваліўшыся да яго ног, прасіў адпусьціць яго ў кляштар, і, нарэшце, пераканаў яго.

"Ён вярнуўся ў свой дом, раздаў усю сваю незлічоную маёмасць немаёмасным, вызваліў рабоў, а сам з Кузьмой выправіўся ў Ерусалім, і там, у Лаўры св. Савы, прасіў настаяцеля прыняць яго, як заблудзіўшуюся авечку, у свой статак".

"Ігумен прызначыў яму для апекавання аднаго простага і непісьменнага старца, які даў яму загад прынесьці ўсе свае навуковыя працы ў ахвяру богу і нястомна выліваць са сваіх вачэй слёзы, якія лепш усякага фіміяму чысцяць ад грахоў".

"Доўга жыў Ян пры гэтым старцы, без пярэчанняў падпарадкоўваючыся яму і нічога не пішучы згодна з яго патрабаваннем".

Але непісьменны стары не задаволіўся гэтым. Аднойчы, "жадаючы выпрабаваць Яна", ён сабраў шмат дзіравых кошыкаў і выправіў яго ў Дамаск прадаць іх па надмерна высокаму кошту, які мог выклікаць толькі сьмех.

Ян нічога не запярэчыў і, не саромеючыся, пайшоў у Дамаск, дзе ён быў у такой пашане. Ён хадзіў па гораду, апрануты ў рыззё, і ўсе, чуючы яго надзвычайны кошт, смяяліся над ім ці лаяліся. Спачатку ніхто яго не пазнаваў, бо твар яго высах праз пост. Але вось адзін із яго ранейшых служак пазнаў яго і, нічога не кажучы, даў патрабуемыя грошы. Ян вярнуўся, "як пераможца з цяжкай бітвы".

У гэты час памёр адзін чарнарызец. Яго брат так гараваў па ім, што Ян, забыўшыся загад нічога не пісаць, склаў яму духоўныя песні: "Якая жыцьцёвая слодыч?" "Што дарэмна маешся, чалавек?" і "Усе марнасьць чалавечая!", якія спяваюцца да гэтага часу пры пахаваньні памёршых.

"Даведаўшыся пра гэта, старац прыбег да яго з гневам і выгнаў із іхнай агульнай келлі". Раскаяўшыся Ян быццам бы "плакаў перад яго келляй, як Адам перад брамай раю, але старац нават не адказваў яму, і Ян пайшоў да іншых айцоў, каб яны ўпрасілі гняўлівага кіраўніка прыняць яго назад у келлю. Старац, нарэшце, пагадзіўся, але ў пакаранне за пісьменніцтва загадаў яму ачысьціць сваёй голай, зрабіўшай такі грэх, рукой усе кепскія сядзенні ў лаўры і пачысьціць увесь бруд, назапасіўшыся ў ёй".

"Айцы засаромеліся гэтых яго словаў адукаванаму чалавеку і сышлі, але Ян быццам бы вельмі ўзрадаваўся і, "прыгатаваўшы цэбры, пачаў вынімаць туды бруд тымі самымі рукамі, якія раней абліваліся пахучымі водарамі і пісалі гімны, і выкарыстоўваў тую самую руку, якую яму выратавала прачыстая панна", – з захапленнем паведамляе аўтар яго жыцця.

Цалкам зразумела, што пасьля гэтага старцу ў сне з'явілася багародзіца і прамовіла:

– Навошта ты загарадзіў крыніцу, якая можа струменіць салодкую і ў вялікай колькасьці ваду? Пакінь бягучай крыніцу, якая напоіць увесь сусвет. Хай перасягне ён песьні Майсея і заклікі Марыі! Не маючыя карысьці арфеевы сьпевы будуць нішто супраць яго. Ён напіша дагматы праваслаўнай веры, сэрца яго вырабіць добрае слова і выкажа найцудоўнейшыя справы "Цара" (па-грэцку Васіля, якім я і лічу Езуса).

Старац не адважыўся супраціўляцца багародзіцы, паклікаў Яна і паведаміў яму:

– Адчыні твае вусны. Ды прыцягнеш дух, які ты прыняў сваім сэрцам. Ды заглаголяць твае вусны мудрасьць, якой ты навучыўся сваім богамышленнем. Падыміся на высокі Сінай богабачання і адкрыцьця боскіх таямніц і пішы зьвеставаньне (*па-грэцку евангелле*) Ерусаліму, бо слаўнае было мне паданне пра цябе ад Маці Божай.

З гэтага часу Ян пачаў пісаць боскія кнігі і мёдатачывыя напевы.

Ён напісаў жыціі некаторых сьвятых і розныя замілаваныя малітвы і шматлікія багаслоўскія таямніцы. Кузьма (*што азначае Сусвет*), яго таварыш, дапамагаў яму ў гэтым.

Патрыярх прызначыў яго прэсьвітэрам, але ён вярнуўся ў сваю келлю ў кляштары св. Савы і жыў там, "як птушка ў гняздзе", аддаючыся ў адзіноце чытанню кніг і шмат разоў апрацоўваючы і выпраўляючы свае творы.

* * *

Ніякіх іншых цудаў, акрамя адсячэння рукі, няма ў яго біяграфіі, і гэта сведчыць пра яе праўдзівасць.

Як разумець гэта адзіны цуд? Няма ні найменшага сумневу, што ніякі старажытны цар, атрымаўшы прапанову дапамогі для вяртання забранай у яго вобласьці, не паслаў бы такі ліст да яе заваёўніка. Тут можа быць толькі адно тлумачэнне такой недарэчнай легенды. Ян быў сам іконазмагальнікам і меў з гэтай нагоды ліставанне з Ільвом Ісаўранінам. Каб захавац гэты факт, непрыемны для іконашанавальнікаў, і магло быць прыдумана імі, што ліставанне Яна з Ільвом было падробленым, і для замацавання такога меркавання і было складзена апавяданне пра адсячэнне і прырашчэнне рукі. Пыхлівае і пагардлівае стаўленне непісьменнага манаха да перададзенага ў яго распараджэнне таленавітага навукоўцы вельмі праўдападобна: гэта заўсёды так бывае. Асноўным жа фактам біяграфіі з'яўляецца тое, што Ян Дамаскін быў незвычайна адукаваным згодна з тым часам і незвычайна таленавітым пісьменнікам, адзіным на працягу сярэдніх стагоддзяў, хто быў бы здольным напісаць такое містычнае і разам з тым паэтычнае апавяданне, як Евангелле Яна.

Глава V.

Хведар Студыт, як магчымы аўтар Евангелля Мацвея. (759-826 гг.). Яго нябесны сімвал – сузор'е Ільва.

У супрацьлегласць папярэднім евангелістам, мы не маем для Евангелля Мацвея ніводнага аднайменнага з ім сьвятога за ўвесь час хрысьціянства, і гэта нават цалкам незразумела з тэалагічнага боку гледжання. Як мог самы грунтоўны і падрабязны із чатырох кананічных евангелістаў не праславіць сваё імя хоць бы ў адным грэцкім "сьвятым" падзьвіжніку[189], тады як яго літаратурны калега Лука праслаўляецца ў 7, Марк ў 12, а Ян нават у 63 аднайменных з ім сьвятых. Няўжо ён не стварыў сабе ніводнага празеліта, годнага для раю? Бо пасьля такой бесклапотнасьці евангеліста Мацвея пра людзей, аддаваемых пры хрышчэнні пад яго заступніцтва, дзіўна нават падумаць, што некаторыя бацькі і зараз вырашаюцца хрысьціць сваіх дзяцей яго імем[190].

Цікава прасачыць згодна з якім-небудзь пералікам тэзанайменняў у праваслаўным календары, наколькі клапаціліся першапачатковыя сьвятыя пра сваіх цёзак, г. азн. дапамаглі ім таксама зрабіцца сьвятымі.

У гэтых дачыненні цалкам безтурботнымі была большасць сьвятых, і не толькі малавядомых, але і шырока вядомых.

Такія: першы чалавек Адам (14 студзеня), прадказальнік Амос (15 чэрвеня), прадказальнік Елісей (14 чэрвеня), прадказальнік Іезекііл (25 ліпеня), Езус (1 верасня), Ёў (16 траўня), Лот (9 кастрычніка), апостал Натанаіл (22 красавіка), евангеліст Мацвей (? кастрычніка), не кажучы ўжо пра шмат каго іншых, мала згадваемых, як-то Сатыр, Паўсікакій, Арый, Гаргонія, Каздоя і г. д.

---

[189] Я не бяру да ўвагі кіева-пячэрскага Хведара-Бесавідца, як не грэка.

[190] Апекаванне праваслаўных сьвятых пра людзей, аддадзеных пад іхнае заступніцтва. Згодна з праваслаўнай ідэалогіяй, кожнае ахрышчанае немаўля аддаецца пад заступніцтва сьвятога, імя якога яму надаецца. У гэтым увесь сэнс святкавання дня свайго анёла.

Далі толькі па аднаму сьвятому: Абрагам, Варнава, Юда, Кіфа (Пятро), не кажучы ужо пра шмат каго із іншых малазгадваемых, як-то: Васіліск, Вакх, Галіндуха і г. д.

Толькі параўнальна нязначная частка дала двух і больш сьвятых: Акакій 7, Аляксандр 20, Аляксей 5, Андрэй 11, Панас 14, Васіль 18, Рыгор 16, Давыд 11, Ілля 7, Якаў 17, Ерамія 4, Ян 64, Ёсіф 7, Юльян 14, Міхал 10, Майсей 4, Павел 19, Пятро 27, Сымон 11, Тамаш 5, Аляксандра 3, Ганна 10.

Чаму такая нераўнамернасць? Яна паказвае толькі адно: шмат якія знакамітыя па Бібліі і Евангеллях імёны ўсё ж такі не былі папулярнымі сярод публікі, за выключэннем, вядома, наймення Езуса, якое даваць людзям не жадалі не жадалі хрысьціянскія сьвятары сярэдніх стагоддзяў.

А згодна з нашай тэорыяй, дапуючай час Езуса да IV стагоддзя і атаясамляючай яго з заснавальнікам хрысьціянскай літургіі Васілём Вялікім, з першага погляду выходзіць нават і нешта яшчэ больш дзіўнае.

Выходзіць, што сапраўдны аўтар гэтага Евангелля, які жыў бясспрэчна не раней жыцця Васіля-Езуса і не раней развіцця містычнага міфа пра яго, як пра Выратавальніка людзей, не быў нават і прылічаны пасьля сваёй сьмерці да ліку праваслаўных сьвятых! Такога сьвятога няма ні ў IV, ні ў наступных стагоддзях, аж да XI. Як магло такое здарыцца?

Імя Мацвей па-жыдоўску азначае "богадараваны". Яно тое ж самае, што і грэцкае імя Хведар, і таму павінна быць вельмі прыемным для прымаючых манаскае пасвячэнне, калі пастрыгаючыся атрымліваў новае "анёльскае" імя таго сьвятога, якога яны выбіралі сваім заступнікам і абаронцам ад атачаючых дэманаў.

А хто ж мог іх лепш абараніць, як не першы евангеліст і прытым "Божы дар"?

Дык чаму ж мы не бачым у "Садзе сьвятых", маючым назву Чэцці-Мінеі, ніводнага рэальнага хрысьціянскага падзвіжніка на імя Мацвей, тады як аднолькавазначачых з ім Хведараў знаходзім цэлых 30, у чатыры разы больш, чым Лук, і ў $2^{1/2}$ разы больш, чым Маркаў?

Ужо адна гэтая акалічнасць, а таксама і тое, што Евангелле Мацвея несумненна напісана грэкам, а не ўяўляе із сябе пераклад із жыдоўскай мовы, прымушае нас звярнуць сур'ёзную ўвагу на Хведараў, як на магчымых кандыдатаў у аўтары гэтага Евангелля, і адказаць сабе на пытанне, чаму б гэтае імя, адно ва ўсіх евангеллях, было пераведзена з грэцкай мовы на жыдоўскую?

Нам няма патрэбы перабіраць тут усіх 30 сьвятых Мацвееў-Хведараў, большай часткай нязначных людзей, так як пад час паказваемай нам евангельскай ідэалогіяй эпохі VIII-IX стагоддзяў мы адразу ж знаходзім такога Хведара, па-жыдоўску Мацвея, лепш за якога нельга і прыдумаць.

Гэта Хведар Студыт (па-жыдоўску Рабі Мацвей), які нарадзіўся, згодна са сведчаннем царкоўных аўтараў, у 759 і памёр у 826 годзе нашай эры.

Бацька яго быў Прамяністы (Фоцін) і маці – Богам Створаная (Феактыста). Абодва былі канстантынопальскімі грамадзянамі і далі яму добрую "кніжную адукацыю".

Яго бацька, Прамяністы, быў вельмі пабожным. Ён раздаў усю сваю маёмасць немаёмасным, калі Хведар быў яшчэ маладым чалавекам, і пасьля гэтага прыняў манаскае пасвячэнне.

"Хведар жа, вывучыўшы к таму часу ўсю элінскую мудрасць, стаў дасканалым прамоўцай і філосафам, і ў спрэчках з узнікшымі тады, пры Кастусю Капраніме[191], іканазмагальнікамі, ніхто ніколі не мог яго перагаварыць".

"Пасьля сьмерці" Капраніма" і кароткачасовага валадараньня Ільва на пасад ўступіла ўдава апошняга Ірына (Мірная). Яна аднавіла іканашанаванне на VII сусьветным саборы ў Нікеі на чале з патрыярхам Тарасіем, на якім сярод 365 біскупаў, абраных згодна з лікам дзён у годзе, быў і сьвяты Платон Алімпійскі, дзядзька Хведара па маці. Ён узяў з сабой Хведара і двух яго братоў, Язэпа і Яўхіма, якія прынялі манаскае пасвячэнне. Яны прыйшлі ў вельмі прыгожае месца "Сакудзіян на Гары" з высокімі дрэвамі і з крыніцамі салодка бягучай вады. Тут яны пасяліліся і заснавалі кляштар у імя Яна Багаслова, у якім Хведар прыняў пастрыг у манахі і падвізаўся больш за ўсіх іншых. Усе дзівіліся, як чалавек, які атрымаў такое мяккае і спакойнае выхаванне, "сам калоў дровы, цягаў камяні, насіў ваду і быў служкай ўсім".

Аднак, "кожны дзень ён выдаткаваў сабе некалькі гадзін на разважанні. Ён старанна вывучыў Стары і Новы Запавет, а больш за ўсё жыццё "Вялікага цара" (Васіля Вялікага, ад якога тады ўжо аддзяліўся легендарны Езус Хрыстос).

Канстантынопальскі патрыярх Тарасій прызначыў яго іераманахам і даў яму вялікую ўладу. "Шмат хто із інакаў наракалі на яго за строгасць і непадатлівасць, але ён не звяртаў на іх ніякай увагі і гэтым усіх прывёў да падпарадкавання сабе і да духоўных подзвігаў".

Калі Ірына была зрынута сваім сынам Кастусём, той узнамерыўся выдаліць у кляштар сваю жонку Марыю і ўзяць іншую, Феадотыю. Патрыярх Тарасій не пажадаў дазволіць іхнае вянчанне, але царкоўны эканом, прэсьвітэр Ёсіф, павянчаў іх супраць волі свайго начальства. Гэта мела наступствам тое, што ўсе князі і валадары на Басфоры і ў готаў пачалі разводзіцца са сваімі жонкамі, аддаючы іх у кляштары. Хведар адлучыў Кастуся ад царквы, і цар моцна раззлаваўся на яго. Новая царыца "паслала Хвядору шмат золата, каб ён добраславіў іхнае адружанне, але Хведар не прыняў яе падарункаў".

"Сам цар прыйшоў у яго кляштар, але ўсё манахі згодна з загадам Хведара зачыніліся ў сваіх келлях, і ніхто не адказваў на царскі стук".

Тады цар "выправіў ваяроў выгнаць усіх із кляштара і арыштаваць іх". Тыя "ўварваліся ў кляштар, пабілі Хведара і выправілі ў Салунь" з яго 11 галоўнымі калегамі. Аднак Хведар і адтуль пісаў і пераконваў іншых не паддавацца цару. Ён пісаў пра гэта і рымскаму папе, які пахваліў яго за непахісную мужнасць, і вось "бог адпомсціў злому цару: яго маці і баяры паўсталі на яго, выкалалі яму вочы і забілі", а запанаваўшая зноў Ірына "выклікала Хведара-Мацвея ў Царград і прызначыла яму вялікія шанаванні, а эканом Ёсіф, абвянчаўшы цара, быў пазбаўлены прэсвітэрскага звання і адлучаны ад царквы".

"Божы дар" сабраў сваіх раскіданых авечак і "свяціў усім, як свечка, сваімі цнотамі".

У гэты час магаметане напалі на грэцкую зямлю, і, "забаяўшыся іх, Хведар пакінуў Сакудзіян і прыйшоў з манахамі ў Цар-горад, дзе патрыярх і царыца з радасьцю далі яму пад кіраванне Студыйскі (г. азн. навуковы) кляштар, пабудаваны нейкім Студыем (навукоўцам). Там было тады толькі 12 манахаў, але ён сабраў туды да тысячы брацii і, не здоляўшы справіцца з імі адзін, прызначыў сабе памагатых: назіральніка, навучальніка, эканома, эклезіярха і некалькі іншых

[191] Непрыстойная мянушка, якая азначае ў перакладзе на нашу мову – гаўнюк.

згодна з іхным званнем. Ён напісаў статут, як каму што рабіць ад першага да апошняга, і прызначыў за правіны розныя эпітым'і: каму паклоны, каму пост, а хто пакінуў раней канца па якой-небудзь патрэбе боскія спевы, або пашкодзіў посудзіну, альбо вымавіў лішніе слова праз неўтаймаванне свайго языка, або голасна засмяяўся, або няўважліва слухаў чытанне падчас трапезы, або безсаромна і адважна накіраўваў свае вочы направа і налева, асабліва на прыйшоўшых жанчын, ці зрабіў нешта іншае, такое ж непатрэбнае, той атрымліваў прызначаную за гэта паводле статуту эпітемью годную сваіх спраў".

Ён усталяваў строгую суполку і забараніў мець што-небудзь уласнае. А для таго, каб "інакі не хадзілі на гарадзкія спакусы, ён наладзіў у самым кляштары патрэбныя рамёствы".

"І шмат якія кляштары прынялі яго статут".

Гэты ж "Божы дар" "напісаў шмат карысных кніг і ўхвальных павучанняў на сьвяты ўшанавання і іншыя і, як рака мудрасьці, напоўненая бруямі, напаіў і ўвесяліў царкву боскую сваімі словамі і пісаннямі".

"Але неўзабаве Ірына была ліхамысна скінута Нічыпарам, і памёр патрыярх "Неспакойны" (Тарасій). Зноў у царкве пачаўся разлад, цар загадаў зноў прыняць у яе ўлонне адлучанага Язэпа і прыставіць яго да сьвятарства. Патрыярх пагадзіўся на гэта, каб не павялічваць разлад, але Хведар паўстаў на тое, што царская ўлада бярэ ўдзел у царкоўных справах і за гэта быў сасланы на адну із выспаў Мармуровага мора каля Канстантынаполя разам са сваім братам Язэпам".

"У гэты час варвары ўступілі ў межы Фракіі. Цар Нічыпар паслаў да Хведара пасланнікаў за добраславеннем, але той замест добраславення загадаў паведаміць яму, што ён не вернецца із пахода, у які збіраецца. І сапраўды, варвары забілі яго і яго сына Стаўрыкія, замясьціўшага яго. Пабожны Міхал, абраны пасьля іх на пасад, з пашанай вярнуў Хведара і ўсіх з ім быўшых на выспе", а Ёсіф "зноў быў адлучаны ад царквы, як непатрэбная асоба". Але Міхала "скінуў і пастрыг у манахі Леў Армянін, яго палкаводзец. Яго памагатыя зноў пачалі ганіць сьвятыя абразы і называць неразумнымі усіх тых, хто іх ушаноўвае".

– Ці не сказана, – выказваўся цар, паклікаўшы Хведара і іншых, – не ствары сабе куміра і якога б то ні было падабенства? Хто можа на іконе адлюстраваць невыяўляемае і змясьціць няўмяшчаемае пад покрывам лаку і палітуры?

Дарэмна сьвятыя айцы аспрэчвалі гэтыя блюзьнерскія словы, кажучы, што падобныя рэчы можа выказваць толькі закон Майсееў, а не хрысьціянскі.

– Як магло прыйсьці табе нават у галаву, – пярэчыў цару Хведар, – злосна паўставаць на хрыстовы выявы і ўносіць у сьвятую царкву такую ерэтычную пастанову? Хіба ты не разумееш, што закон Майсея быў дадзены на некаторы час толькі аднаму народу, які прыйшоў із Ягіпта? Акрамя таго, і сам Майсей паставіў херувіма над ківотам. А ў Новым Запавеце сам Гасподзь адбіў сваё аблічча на ручнік і даў яго Аўгарыю, які ачуняў ад дотыку да яго.

Тваёй уладзе, цар, – дадаў ён яшчэ, – належыць кіраваць толькі сьвецкімі справамі, а царкоўныя справы належаць царкоўным настаўнікам і сьвяцiцелям, а табе трэба слухацца іх.

– Ці ты прагоніш мяне із царквы? – адказаў яму цар.

– Цябе вывяргаюць паданні сьвятых апосталаў. Калі хочаш быць ва ўлонні царквы, то слухайся ва ўсім патрыярха і сьвяты сабор.

"Цар ўсіх іх прагнаў ад сябе з сорамам".

Калі яны вярнуліся ў месцы свайго жыхарства то атрымалі загад ад гарадзкога епарха, каб ніхто із іх не пачынаў больш рэлігійных спрэчак, а ўсе слухаліся цезарскіх загадаў.

Але "Божы дар" пераконваў патрыярха і ўсіх: "не падпарадкоўвайцесе бязбожнасьці", і патрыярх паслухаўся яго, але за гэта быў выгнаны із Царгорада з усімі сваімі архірэямі. Іконазмагальнікі ж ганьбавалі іконы, кідалі на зямлю і мазалі іх калам.

Хведар вельмі здзіўляўся божаму доўгацярпенью і, каб перарваць яго, загадаў пад час вербнай нядзелі хадзіць вакол кляштара з абразамі і са спевамі:

"Прэсветламу вобразу твайму пакланяемся, благадатны!"

Цар зноў выправіў да сьвятога пераканаць яго не выносіць на вуліцы іконы, але пабачыўшы, што нічога не дзейнічае, асудзіў яго на зняволенне.

Смуткуючы і плачучы "Дар Божы" быў адвезены на караблі і кінуты ў вязніцу ў горадзе Месопе, адкуль зноў пачаў пісаць пасланні да сваіх адзінаверцаў.

Леў Армянін загадаў адвезьці яго яшчэ далей у Ваніту і там, зачыніўшы, забараніць яму пісаць што б там ні было пра веру.

Але варта так прымхліва ставілася да яго, што не слухалася нават і цара і не перашкаджала яму пісаць да ўсіх патрыярхаў: рымскага, ерусалімскага і александрыйскага, з малітвамі пра дапамогу абразам. "Шмат народа прыходзіла да яго вучыцца і далучацца да іконашанавання". На яго данёс цару біскуп Малой Азіі, і "цар загадаў нанесьці Хведару 50 удараў, але пасланец, пабачыўшы галізну распранутага Хведара, засаромеўся і адышоў, не выканаўшы царскі загад". Тады да яго быў дасланы люты і нелітасьцівы Анастасій (Ажыўшы), які замест 50 нанёс "Божаму дару" ўласнымі рукамі 100 удараў бізуном і забараніў вартавым выпускаць яго із будынка.

Хведар разам са сваім вучнем Мікалаем шмат пакутаваў тут ад холаду і дрэннай ежы. У яго пачалася хвароба страўніка, але, нягледзячы на гэта, праз тры гады цар, які прачытаў адну із яго грамат супраць сябе, выправіў новага амбасадара, каб яшчэ больш біць яго, і амбасадар збіў яго так, што ён доўга ляжаў, як памёршы.

Праз 90 дзён прыйшоў ад цара новы пасланнік. Ён штурхкамі вывеў Хведара разам з яго вучнем із вязніцы і перадаў варце, якая прывяла абодвух у Смірну, дзе яны былі зноў пакараны сотняй удараў бізуна.

У гэты час смяротна захварэў пляменік цара ў Сьмірненскай вобласьці. Згодна з парадай аднаго із атачэння, цар выправіў да Хведара за дапамогай, але той адмовіўся, нагадваючы яму, як той гнаў яго і сьвятыя выявы. Цар другі раз выправіў да яго, абяцаючы дазволіць іконы, калі пляменік пазбавіцца ад хваробы. Хведар выправіў да яго выяву Сьвятой Панны, загадаўшы берагчы яе ўсё сваё жыццё. Той узяў яе і адразу адчуў палёгку, але, яшчэ не цалкам паправіўшыся, зноў вярнуўся да ерэтычных біскупаў і пасьля гэтага памёр.

Паўтара гады жыў Хведар ў Сьмірне ў зняволенні, а калі Леў Армянін быў забіты сваімі ваярамі, уступіўшы на яго месца Міхал, хоць і злаверны, дапусціў кожнага верыць, як ён хоча, і вызваліў усіх зняволеных.

"Божы дар" ўзялі яго вучні, Васарыён, Дарафей, Якаў, Даміцыян і Цімафей, і, весялячыся, павезлі дадому, праз 7 гадоў спасылкі, ды і раней ён пры ўнуку "Капраніма" прабыў у Салуні 5 гадоў.

Яго ўсюды прынімалі з найвялікшымі ўшанаваннямі і дагаджалі, хто як мог.

Ён прыйшоў да "Богастворанага" (Феактыст), які меў магістрыянскую годнасць, і суцешыўся з ім духоўнымі размовамі. Ён наведаў і патрыярха "Перамагаючага" (Нікіфара), які ласкава прыняў яго.

Ён потым прыйшоў у Крыскенцыевы мясьціны, дзе шмат каго суцешыў і ацаліў. Потым, вярнуўшыся, прыйшоў разам з патрыярхам да цара пераконваць яго прызнаць сьвятыя пеоны, але той заставаўся неразумным.

Хведар, не жадаючы жыць пасярод канстантынопальскага насельніцтва, схільнага да ерасі іконазмагалніцтва, пайшоў у Херсанэс Акрыцкі, дзе была царква сьвятога Трыфана, і памёр там 67 гадоў ад роду ад цяжкай страўнікавай хваробы.

"На яго памінанне сабралася шмат вернікаў. Адзін із хуткапісцаў запісаў яго павучанні, – пведамляюць нам "Жыціі", – і калі хто іх хоча ведаць, хай прачытае яго кнігу".

"Уся братыя плакала, – працягваюць яны, – бачачы яго скон, і калі яго вучні заспявалі: "Вавек не забуду, божа, тваіх апраўданняў, у якіх ажывіў ты мяне" , анёлы панеслі яго душу да пасада нябеснага ўладара. Пра гэта праўдзіва сведчыць Іларыён Далматынскі, які, працуючы ў гэты час у вінаградніку, адчуў невыказваема духмяны пах і пачуў цудоўныя галасы. Паглядзеўшы ў паветра, ён пабачыў вялікую колкасць істот у белым адзенні, з зіхацячымі светлымі абліччамі, якія спяшаліся насустрач нейкай сумленнай асобе. Іларыён ўпаў на зямлю і пачуў голас з неба:

– Гэта душа Хведара, ігумена Студыйскага кляштара, да канца трываўшага за сьвятыя выявы.

Калі параўналі гадзіну гэтага бачання з гадзінай скону Хведара, то пабачылі, што час быў той жа самы.

Шмат цудаў было здзейснена Хведарам і пасьля сьмерці і пры жыцці. Пры вяртанні яго са зняволення, ён ацаліў, памазаўшы алеем, хворую нарачоную сына Лявона, які прыняў яго, а калі на самога Лявона на шляху напала рысь, яна адразу адышла, апусіўшы галаву, як толькі той вымавіў перад ёй імя Хведара. Ён таксама выгнаў нячыстага духа із адной жанчыны. А другая, шляхетная жанчына, падчас жудаснага пажару ў сваім доме, кінула ў палымя адзін із яго лістоў, і палымя адразу паменшылася і згасла, не гледзячы на тое, што яго нельга было перад гэтым патушыць ніякімі патокамі вады.

На выспе Сардзініі ў аднаго пабожнага чалавека былі пісанні Хведара і яго песьні, але яго спакусілі зламысныя манахі. Ён разбэсьціўся ад размоваў з імі і перастаў чытаць пісанні ўжо памёршага сьвятога. Тады ў адну із начэй з'явіўся да яго сам Хведар, малы ростам, блеклы і пляшывы, разам з манахамі, які трымалі ў руках палкі.

Ён загадаў біць імі дзёрзкага, перастаўшага чытаць яго творы, кажучы:

– Чаму ты пакінуў мае тварэнні, якія раней ты чытаў? Калі б не было ад іх карысьці, то не прыняла б іх божая царква. Не ілжэслоўем і не віційствам складзены яны, але маюць разумныя словы, якія могуць прывесьці ў роспач сэрца і замілаваць душу!

Калі настаў дзень, прачнуўшыся пабачыў, што ўсё яго цела было пакрыта сінякамі, і паказаў іх навакольным. Ён распавёў, за што іх атрымаў, прагнаў спакушаўшых яго манахаў і зноў пачаў чытаць тварэнні "Божага дару".

Шмат ацаленняў было і ад яго магілы. Ён выгнаў дэмана із аднаго, прыйшоўшага да яго. Адзін выпадкова атруціўшыся "глынуў алею із лампады пры

яго магіле і адразу выбляваў усю атруту", а "хворыя страўнікам здаравеюць і зараз, пры адным поглядзе на яго выяву".

Якога больш прыдатнага Хведара можна знайсьці для аўтара Евангелля Мацвея? Яно мае выбітны манаскі характар, і ў ім адным ухваляюцца скапцы, г. азн. сярэднестагоддзевыя манахі[192], ад імя Езуса.

"Ёсць скапцы (*быццам бы прамовіў Езус*), якія нарадзіліся такімі із чэрава маці; ёсць аскопленыя людзьмі, і ёсць такія, якія самі зрабілі сябе скапцамі для царства нябеснага. Могучы ўмясьціць гэта, няхай умесьціць" (Мацвей. **19**,12).

Ці ўмясьціў гэта сам аўтар? – Я не магу, вядома, адказац на такое пытанне грунтуючыся толькі на яго словах, але ў "Жыцii Хведара" я бачу і нагоду, чаму ў загалоўку яго Евангелля, якое, мяркуючы па добрай грэцкай мове, напісана несумненна па-грэцку, толькі адно яго імя перакладзена на жыдоўскую мову (Мацвей, як я ўжо згадваў, з’яўляецца простым перакладам на жыдоўскую мову грэцкага імя Хведар).

Гэты пісьменнік быў, як мы бачым, фанатычным, уладаімклівым, сварлівым з зямнымі царамі і з іншымі хрысьціянскімі плынямі таго часу; ён быў цэнтрам рэлігійных сварак таго часу, і з гэтай нагоды яго Евангелле было б непрымальным для большасці хрысьціянскага свету. Яго прыхільнікам не заставалася нічога рабіць, як, перакласьці яго імя на жыдоўскую мову, падкінуць яго ў збор іншых тагачасных Евангелляў, як самае грунтоўнае з іх і як належачае не грэцкаму "Божую дару" (Хведору), а юдэйскаму "Божую дару" (Мацвею), быццам бы абранаму апосталамі наўзамен здрадзіўшаму Хрысту Юдзе Іскарыёту.

Смерць гэтага "грэцкага Мацвея" адносяць да 11 лістапада 826 года. Параўноўваючы час яго жыцця с часам астатніх евангелістаў, як гэта выяўляецца згодна з нашай эвалюцыйнай тэорыі хрысьціянства, мы знаходзім:

Час жыцця.

Самы ранні евангеліст Марк -------------- 625-725 гг.

Другі евангеліст Ян ------------------------- 676-777 "

Трэцці евангеліст Мацвей- Хведар ------- 759-826 "

Чацвёрты і апошні евангеліст Лука ------ 850-946 "

Уся пасьлядоўнасць чатырох Евангелляў з'яўляецца той самай, у якой яны размяшчаюцца як тэолагамі, так і згодна са зместам. Толькі часам развіцця евангельскага хрысьціянства з'яўляецца, з нашага эвалюцыйнага боку гледжання, перыяд ад пачатку VIII да канца IX стагоддзя нашай эры, калі, згодна з жыдоўскай традыцыяй, быў усталяваны і сучасны тэкст юдэйскай Бібліі. Да гэтага ж перыяду даводзіцца аднесьці і ўсе астатнія, так званыя апакрыфічныя евангеллі, якія не ўвайшлі ў царкоўны канон. Першыя два із чатырох вышэйразгледжаных евангелістаў былі, відаць, іконазмагальніцкага напрамку, а апошнія – іконашануючага, хаця гэта і не выяўляецца ў іх прыкметным чынам.

Гэты перыяд распрацоўкі евангельскай ідэалогіі быў таксама і натуральнай прэлюдыяй да крыжовых паходаў, распачатых амаль праз два стагоддзі пасьля першага з'яўлення Евангелля Лукі, калі яно разам з трыма іншымі Евангеллямі паспела распаўсюдзіцца ў перакладах па ўсёй Яўропе, і чытанне глаў із Евангелляў ўвайшло ў рытуал хрысьціянскага служэння на лацінскай і славянскай мовах.

Без гэтай натуральнай прэлюдыі і самі крыжовыя паходы робяцца як бы вісячымі ў паветры і аддзеленымі ад сваёй натуральнай падставы – евангельскага

---

[192] Εὐνοῦχος – валах, манах.

вучэння – тысячагадовым пустым прамежкам. Сапраўды, калі Евангеллі напісаны ў I стагоддзі нашай эры і чыталіся ва ўсіх хрысьціянскім цэрквам, то як жа яны маглі яшчэ ў VIII стагоддзі не выклікаць ўсеагульнага хрысьціянскага адпору магаметанам, быццам бы захапіўшым падчас папярэдніх стагоддзяў і саму труну іхнага бога?

А калі хрысьціяне маўчалі больш за 400 гадоў, то як магло здарыцца, што ў 1096 нейкі Вальтэр Галяк разам з юродзівым Пятром Пустэльнікам дасягнулі сваімі невцкімі прамовамі на гарадскіх вуліцах таго, што "высакародныя рыцары, пакідаўшы сваіх шануемых дам", як вар'яты, кінуліся за імі ў далёкія пустыні, дзе і загінулі амаль пагалоўна? Чаму і ўслед за гэтай катастрофай імкненне хрысьціянскіх прынцаў і каралёў у гэтыя дзікія мясьціны не спынялася амаль цэлых два стагоддзі, разбіваючыся, як хвалі, аб геаграфічныя перашкоды і аб поўную немагчымасць заснаваць на ўзбярэжжы Мёртвага мора якую-небудзь культурную дзяржаву, здольную абараніць сябе з боку Ягіпта або Месапатаміі?

Толькі з нашага боку гледжання гэта павальнае вар'яцтва ўсёй культурнай хрысьціянскай Яўропы цалкам зразумела. Эвангельскае вучэньне і евангельская ідэалогія тады толькі толькі што распаўсюдзіліся па Яўропе; іхным вынікам быў як бы аглушальны ўдар па чалавечых душах XI стагоддзя, і ён выявіўся ў магутным імкненні ў Палестыну, дзе, быццам бы, адбываліся апісаныя евангелістамі казачна-цудоўныя падзеі.

Крыжовыя паходы немагчымы псіхалагічна, калі толькі мы перанясём іхны евангельскі падмурак не толькі ў I стагоддзе нашай эры, як робяць зараз, але нават і ў V стагоддзе.

"Евангелле" ў перакладзе азначае "добрая вестка", і, вядома, творы пад гэтай назвай маглі быць і адразу пасьля сьмерці "Езуса", у 368 годзе. Але гэта былі не тыя "добрыя весткі", якія мы чытаем у Марка, Лукі, Яна, Хведара-Мацвея і ў аднародных з імі апакрыфічных евангеллях.

Глава VI.

Пасланні апосталаў, як апокрыфы сярэдніх стагоддзяў.

I. Пасланні "Малога апостала".

Адзін із самых простых прыёмаў давесьці магчымае едзінааўтарства якіх-небудзь прыватных лістоў – гэта даследаваць спосаб адозвы іхнага аўтара і манеру іхнага заключэння, г. азн. першыя і апошнія радкі, асабліва, калі ўсе яны, мяркуючы згодна са зместам, напісаны да аднолькава блізкіх і адзінадумаючых з аўтарм людзей.

Возьмем за ўзор "другое пасланне да фэсаланікійцаў", прыпісваемае апосталу Паўлу (г. азн. "Малому апосталу"). Вось яго заканчэнне:

"Уладар сусвету няхай дасьць вам мір заўсёды і ва ўсім, хай будзе ён з усімі вамі. Прывітанне маёю паўлавай рукой, што служыць знакам у кожным пасланні. Заканчваю я ж так: божая ласка ўладара нашага Езуса Хрыста няхай будзе з усімі намі. Амэн".

Вядома, радкі пра ласку з'яўляюцца шаблонным прыём шмат якіх хрысьціянскіх пасланняў. Іх мы чытаем і на прыканцы другога паслання Пятра, ды

і манера гэта запазычана із Апакаліпсіса, які заканчваецца літаральна такой жа самай фразай.

Гэта азначае, што ў вышэйпрыведзеным месцы характэрыстычна толькі адзінае: "прывітанне маёю паўлавай рукой".

Але сярод 14 "паўлавых" пасланняў гэтае выказванне мы знаходзім яшчэ толькі на прыканцы паслання да каласянаў, дзе напісана:

"Прывітанне маёю паўлавай рукой".

Ды на прыканцы паслання да карынцянаў гаворыцца:

"Маё вам ўласнаручнае паўлава прывітанне, а тым, хто не шануе спадара Езуса Хрыста, – анафема, маранафа".

Анафему мы, вядома, ўсе ведаем, але што гэта яшчэ за маранафа? – запытаеце вы.

Гэта, згодна з тлумачэннямі навукоўцаў-тэолагаў, азначае: "будзь адлучаны да прышэсьця госпада", а згодна з маім перакладам грэшнай асобы абодва словы разам азначаюць проста, як і зараз: ды будзе табе анафема і пракляцце! Які пераклад больш дакладны? Прапаную чытачу самому паглядзець у грэцкім слоўніку.

Вось і ўсе выпадкі, у якіх вяўляецца абяцаная "адзнака кожнага сапраўднага паслання Паўла". У астатніх пасланнях яе няма, а ў апошнім да рымлян нават гаворыцца:

"Вітаюць вас Цімафей і Люцый, і Лекар (Язон), і Сасыпатр, мае супрацоўнікі. Вітаю вас у госпадзе і я, Тэрцый (!!), які напісаў гэтае пасланне" (16, 21-22).

Такім чынам, пісаў Тэрцый... А пра паўлава прывітанне, якое служыць адзнакай яго кожнага пісання, тут няма ні слова. Тэолагі пярэчаць: відавочна, Тэрцыя пісаў не сам, а пад дыктоўку Паўла. Але ж гэтая адсутнасць прывітання ад Паўла была б цалкам непрыстойнай нават калі б пасланне да рымлян было напісана Тэрцыем толькі проста ў прысутнасьці Паўла, не кажучы ўжо пра тое што пісалася пад яго дыктоўку. Гэта цалкам непадыходзячае заканчэнне, асабліва з прывітаннямі ад астатніх.

Ні пра адну із асоб, вітаючых тут рымскі народ, няма ніякіх сведчанняў у "Жыціях сьвятых", акрамя таго, што згадваюцца ў гэтым пасланні, а Тэрцый згадваецца ў сваім месцы Чэцці-Міней толькі ў якасьці іканійскага біскупа і больш нічога.

Усё гэта прыводзіць да высновы, што змяшчаючыяся ў новазапаветных кнігах Біблії 14 пасланняў Паўла належаць не адной і той жа асобе. Разгледзім жа іх па чарзе.

Пасланне да рымлян. Вось загаловак гэтага, напісанага Тэрцыем, паслання:

Малы (*або сьціплы, па-грэцку Паўлас*) раб Езуса Хрыста, пакліканы пасланнік (*апостал*), абраны згодна з божым Евангеллем, абяцанаму богам пра свайго сына, які цялесна нарадзіўся ад Давыдавага семені, а згодна з духам, магутнсьцю і з ажываннем із памёршых вявіўся сынам Божым, і праз якога мы атрымалі пасланніцтва, – усім знаходзямся ў Рыме:

Мал. 92. Апостал Павел. (Здымак са старадаўняга малюнка на слановай костцы (згодна з Фарорам).

"Благадаць вам і мір ад "бога-бацкі" і ад валадара нашага Езуса Хрыста!"

Як гэты пачатак пагадніць з подпісам Тэрцый і з адсутнасьцю якога б то ні было прывітання ад Паўла на заканчэнні паслання?

Гэта можна патлумачыць толькі тым, што пачатак напісаны адным аўтарам, а заканчэнне – іншым, ці што першапачатковы ліст Тэрцыя пачынаўся прама апошняй фразай прыведзенага мною пачатку, г. азн. словамі: "Благадаць вам і мір ад бога-бацькі", а ўсё ідучае перад гэтым з’яўляецца толькі загалоўкам перапісчыка, які палічыў ліст Тэрцыя за ліст "Малога" (Паўла).

Гэта самае верагоднае тлумачэнне. І ў сярэднія стагоддзі і ў старажытнасьці натуральна пачыналі ліст с звароту да таго, каму пішуць, а не са звароту да самога сябе: "Я, такі-та, пішу такому-та". Паспрабуйце самі пачаць так ліст да каго-небудзь са сваіх знаёмых, і вы засьмяецеся.

Простыя людзі пачынаюць свае лісты амаль заўсёды з прывітання: "Добры дзень, такі-та". А старыя хрысьціяне пачыналі, вядома, з бога, як і рускі селянін, заходзячы ў хату, спачатку хрысьціцца на ікону ў куце. "Благадаць табе і свет, такі-та" пісалі яны, не ставячы наперадзе імя таго, ад каго ліст і каму адрасаваны. Гэта патрабуецца для афіцыйных прашэнняў у сучасных канцылярыях выключна для зручнасьці рэгістрацыі вялікай колькасьці прыходзячых і выходзячых папер, чаго не было ў старажытнасьці.

Гэта азначае, пасланне да рымлян было напісана проста тэрцыем. Галоўная яго частка – звычайная фразеалогія, тыповая для хрысьціянскіх аўтараў сярэдніх стагоддзяў. Але у ім змяшчаецца і некалькі каларытных радкоў, як, напрыклад:

"Адкрываецца гнеў божы з неба на бязбожнасьць і несправядлівасць людзей, якія ўціскаюць ісьціну няпраўдамі (**1**, 8). Яны, называючы сябе мудрымі, страцілі розум і славу нятленнага бога выявілі малюнкамі, падобнымі на тленнага чалавека, падобна на птушак і чатырохногіх жывёл і паўзуноў" (**1**, 23).

Тут мы бачым прыкметы іконазагальніцтва, а далей знаходзім прамое пярэчанне звычаю абразання.

"Калі неабрэзаны выконвае патрабаванні закона, дык яго неабразаньне ці не залічыцца яму за абразаньне?.." (**2**, 27).

Не той юдэй (*тут гэтае слова ўзята згодна з яго сэнсам на жыдоўскай мове: богаслаўны*), хто такі згодна са знешнасьцю, і не той абрэзаны, хто такі згодна з плоццю, але той юдэй (*г. азн. богаслаўны*), хто ўнутрана такі, і той абрэзаны, хто такі згдна з духам, а не згодна з літарай, і таму пахвала ад бога"(**2**, 29).

Такім чынам, аўтар гэтага паслання можа лічыцца, калі не першым, то адным із самых галоўных, агітатараў супраць абразаньня, верагодна таму, што гэтая аперацыя замінала распаўсюджванню веры.

Калі ж гэта магло быць?

У гэтым лісце шмат цытат із прадказання "Іса-Ія", напрыклад: "хто спазнаў розум ўладара нашага і хто быў дарадцай яму (Іс. **40**, 13)? Калі б валадар наш не пакінуў нам нашчадкаў, то мы зрабіліся б як Садом, і былі б падобны да Гаморы "(Іс. **1**, 9). Гэта азначае, у "Хрыста" былі і дзеці, але Ісаі.

Ёсць шмат урыўкаў і із псалмаў: "Ніхто не шукае бога, усе зьбіліся са шляху, да аднаго нягодныя! Гартань іх – адчыненая труна, яд аспідаў на іхных вуснах" (Іс. **5**, 10; 139, 4) і г. д.

Усё гэта паказвае, што пасланне да рымлян напісана ніяк не раней VI стагоддзя.

Яго ідэалогія ўжо чыста евангельская, хоць аўтар нідзе не цытуе Евангелляў, а толькі згадвае пра іх.

"Так як закон госпада, паслаблены плоцьцю людзкой, не меў дастатковай магутнасьці, – выказваецца ён, – то бог выправіў свайго сына ў грэшнай плоці і асудзіў яго плоць, каб апраўданьне закона выканалася на нас, жывучых не годна з плоццю, а згдна з духам" (**8**, 3).. "Бо я перакананы, што ні сьмерць, ні жыццё, ні анёлы, ні пачаткі, ні магутнасьці, ні сёняшняе, ні будучае, ні вышыня, ні глыбіня і ніякае іншае стварэньне не можа адлучыць нас ад шанавання Божага ў Хрысьце Езусе »(**8**, 39).

Чытач бачыць, што гэта ўжо сярэднестагоддзевае духоўнае красамоўства. А вось і стаўленне аўтара да зямных улад, ніяк не паказваючае на перыяд перasледаў, а хутчэй на трыумф хрысьціянства пад час сярэдніх стагоддзяў:

"Няма ўлады не ад бога, а таму той, хто супрацівіцца зямной уладзе, супрацівіцца божаму ўсталяванню, бо кіраўнікі жахлівыя не для добрых спраў, а для злых. Хочаш не баяцца ўлады? Дык рабі дабро, і ты атрымаеш ад яе толькі хвалу! Кіраўнік ёсць божы слуга на дабро табе, ён нездарма трымае меч: ён адпомсціць робячым лхія сравы. Таму трэба яму пакарацца не толькі праз баязнь перад пакараннем, але і згодна з сумленьнем. Для таго вы і падаткі ім плоціце, што яны слугі бога, пастаянна занятыя гэтай справай. Аддайце ж, кожнаму належнае, каму падатак – падатак; каму чынш – чынш; каму баязнь – баязн, каму гонар – гонар "(**13**, 1-7).

Зразумела, што так мог пісаць толькі служка тэакратычнай дзяржавы, а ніяк не прадстаўнік гнанай і пераследуемай уладамі царквы!

Чаму аўтар, пастаянна спасылаючыся на Біблію, нідзе не спасылаецца на Евангеллі? Ці таму, што іх яшчэ не было або праз свядомае нежаданне?

Магчыма, што апошняя здагадка адпавядае рэчаіснасьці, так як аўтар і сябе называе "евангелістам" і, заканчваючы XV главу, выказваецца:

"Слава могачаму зацвердзіць вас згода з маім евангеллем і маім павучаннем ад імя Езусу Хрыста і згодна з "Апакаліпсісам таямніцы" (*сузор'яў*), пра якую маўчалася ад пачатку стагоддзяў і якая зараз абвешчана ўсім народам для

скарэньня іх перад верай. Слава адзінаму мудраму Богу праз Езуса Хрыста, слава навечна! Амэн" (**14**, 24-26).

Але, нягледзячы на гэты амэн, аўтар прыпісвае яшчэ дзве главы, апошняя із якіх уся заключае толькі прывітанні розным асобам у Рыме. Ці не прыпісаны яны ўжо пазней Тэрцыем, які і падпісаў усё пасланне?

Як бы там ні было, але гэте пасланне з'яўляецца сярэднестагоддзевым згодна з ўсімі прыведзенымі мной цытатамі.

Я думаю, што аўтар ужо ведаў Евангеллі, але лічыў ніжэй сваёй годнасьці спасылацца на іх для падцверджання сваіх меркаванняў, бо гэта былі сучасныя яму творы, а аўтарытэтнымі маглі быць толькі творы старажытных аўтараў. Бо і Лука з Мацвеем, пастаянна спасылаючыся на біблейскіх прадказальнікаў, нідзе не згадваюць пра Марка, хаця і відавочна літаральна перапісалі із яго амаль усю сярэдзіну.

Пасланне да Карынфянаў. Пасьля нуднага шматслоўя, якое займае 9 главаў гэтага паслання, нічога не даючаму ні сэрцу, ні розуму, аўтар, пачынаючы з X главы, становіцца некалькі весялейшым і піша:

"Я, "малы", – кажаце вы, – сціплы ў вашай прысутнасьці, а пры адсутнасьці адважны супраць вас..." "Але калі б я і пачаў хваліцца уладай, якую даў мне гаспадар,.. дык я не быў бы пасаромлены "(**10**, 8). "Хай жа не гавораць: у лістах без нас ён строгі і моцны супраць нас, а ў асабістай прысутнасьці слабы, і прамовы яго нязначныя, а няхай ведаюць, што якія мы ў пасланнях, дакладна такія ж і на справе, і не без падставы хвалімся, што дасягаем сваёю рукой і да вас "(**10**, 10-13).

"Думаю, што ў мяне ні ў чым няма недахопу супраць астатніх апосталаў; хоць я і "невук у красамоўстве", але не ў ведах" (**11**, 6).

"Ілжэапосталы, хітрыя дзеячы, заўсёды бяруць выгляд апосталаў хрыстовых, і не дзіўна: сам сатана бяры выгляд анёла сьвятла... Яны жыды? І я! Яны ізраільцяне? І я! Яны Хрыстовыя слугі? Я больш!" (**11**, 22).

"Тры разы мяне білі палкамі, раз камянямі, тры разы я зведваў караблекрушэнне, ноч і дзень прабыў у глыбіні мора (11, 25). У Дамаску абласны кіраўнік цара Арэты меў намер схапіць мяне, але я ў кашы быў спушчаны праз вакно па сьцяне і пазбег яго рук" (**11**, 32).

"Я ведаю чалавека, хрысьціяніна, які 14 гадоў таму назад, быў узняты да трэццяга неба, бог ведае, у целе або па-за целам, – ведаю чалавека, які быў узняты ў рай – бог ведае, у целе або па-за целам, – і ён чуў там невымаўленыя словы, якія нельга пераказаць" (**12**, 4).

"Але каб я не заганарыўся нязвычайнасьцю маіх адкрыцьцяў, дадзена мне джала ў плоць і прыстаўлены да мяне анёл сатаны. Тройчы маліў я госпада, каб ён забраў яго ад мяне, але бог адказаў мне: даволі з цябе маёй ласкі" (**12**, 9).

"Я дайшоў да вар'яцтва, хвалячыся, але вы мяне прымусілі да гэтага. Вам бы належала хваліць мяне, бо ў мяне няма ні ў чым недахопу супраць астатніх апосталаў. Прыкметы апостала выявіліся ў маім цярпенні, адзнаках, цудах і магутнасьці" (**12**, 11).

"Для таго я і пішу гэта ў вашу адсутнасць, каб у прысутнасьці не ўжыць уладнай строгасьці, дадзенай мне гаспадаром" (**13**, 10).

"А дарэчы, братцы, радуйцеся, удасканальвайцеся, суцяшайцеся!.. І бог шанавання і міру няхай будзе з вамі. Вітаюць вас усе сьвятыя!" (**13**, 12).

Ці падобна гэта ўсхваленне на першыя стагоддзі нашай эры, калі хрысьціянства было сапраўды гнаным?

Ці можна дапусціць, што гэта было яшчэ да Евангелляў, хаця "пра пропаведзь Евангелляў" тут гаворыцца двойчы?

Вядома, ні ў якім разе! Гэта не старажытнасць, а канец сярэднявечча. Гэта ўжо клерыкалізм!

Пасланне да галатаў. Перш за ўсё, кім былі галаты? Гэта грэцкая назва кельтаў або галаў наогул.

Чаму ж тэолагі размяшчаюць іх у Малой Азіі? Я лічу гэта за непаразуменне.

"Абвяшчаю вам, братцы, – кажа ім аўтар, – што Евангелле, якое я зьвеставаў вам, не з’яўляецца чалавечым. Я прыняў яго не ад чалавека, а дзякуючы адкрыццю самога Езуса Хрыста" (**1**, 12).

"Дзіўлюся, што вы так хутка пераходзіце да іншага Евангелля. Але калі б нават мы самі, або анёл з неба пачаў зьвеставаць вам не тое, што мы зьвеставалі вам, – то хай будзе ён анафема!" (**1**, 6-8).

"Вы чулі, – працягвае ён, – пра ранейшы мой стыль жыцця ў юдэйстве, як я жорстка перасьледаваў божую царкву і спусташаў яе, але калі бог выкрыў ува мне свайго сына(!), я пайшоў не да апосталаў, а ў Аравію пвучаць язычнікаў, а потым зноў вярнуўся ў Дамаск і праз 3 гады хадзіў у Ерусалім пабачыцца з Пятром і прабыў у яго дзён пятнаццаць. А другога ж із апосталаў я не бачыў, акрамя Якава, брата гаспадняга, і пра гэта я, ёй богу, не хлушу!" "Пасьля гэтага хадзіў я па Сірыі і Кілікіі, а юдэйскім (богаславячым) цэрквам не быў асабіста вядомы" (**1**, 21).

"Праз 14 гадоў я зноў хадзіў паводле адкрыцьця ў Ерусалім з "сынам суцяшэння" (Варнава па-жыдоўску), захапіўшы і "шаноўнага" (па-грэцку Ціта), і прапанаваў там прапаведуемае язычнікам Евангелле на разгляд самым знакамітым настаўнікам, каб даведацца, ці не марна я жыў. Але яны і Ціта не прымушалі да абразаньня (**2**, 3), а пабачыўшы, што мне даверана Евангелле для неабрэзаных, як Пятру для абрэзаным, і даведаўшыся пра дадзеную мне ласку, Якаў, Кіфа (па-жыдоўску Пятро) і Ян (г. азн. Ян Багаслоў, якога аўтар, згодна з папярэднім выказваннем, ніколі не бачыў – "ёй богу, не хлушу!"), лічымыя стаўпамі, падалі мне і Варнаве руку абяцання "(**2**, 9).

"Калі ж Пятро, "паважаны стоўп", прыйшоў у Царскі горад, я асабіста супрацьстаяў яму, таму што ён да прыбыцця дасланых ад Якава прымаў ежу разам з язычнікамі, а пасьля прыбыцця пачаў таіцца і ўхіляцца, а разам з ім пачалі крывадушнічаць і іншыя богаславячыя, так што нават "Сын Суцяшэння" (Варнава) быў захоплены іх крывадушнасьцю" (**2**, 13).

Вось і ўсе аўтабіяграфічныя сведчанні, якія аўтар чамусьці робіць толькі галам, а потым раптоўна пераходзіць да цалкам іншага стылю.

Мал. 93. Апостал Павел (вучням): "Я ведаю чалавека, хрысьціяніна, які чатырнаццаць гадоў таму назад быў узняты да трэцяга неба" (Карынфянам 12, 4).

"О, неразумныя галы! – выказваецца ён. – Хто спакусіў вас не скарацца ісьціне, вас, перад вачымі якіх, згодна з наканаваннем, быў слупаваны **ў вас** (гэта азначае, у Галіі, або Галатыі, у Малой Азіі!) Езус Хрыстос? Ці згодна з законам вы атрымалі дух ці праз навучанне ў веры (**3**,1)? Я сцвярджаю, што (свецкі) закон, які з'явіўся праз чатырыста трыццаць гадоў, не адмяняе закон Хрыстовы, зацверджаны богам. Для чаго (свецкі) закон? Ён дадзены з нагоды злачынстваў "(**3**,19).

"Зараз ужо няма (для свецкага закона) ні юдаіста, ні язычніка, ні раба, ні вольнага, няма ні мужчынскай, ні жаночай стаці, вы ўсе адно ў Езусе Хрысьце» (**3**,28).

"Агар (жонка Абрагама із рабыняў), – працягвае ён, – азначае гару Сінай у Аравіі (!!) і адпавядае сучаснму Ерусаліму, таму што ён у рабстве (у арабаў), а вышэйшы Ерусалім (неба) вольны. Ён маці ўсім нам" (**4**,25).

"Вось я, Малы, кажу вам: калі вы абразаецеся, то не будзе вам ніякай карысьці ад Хрыста" (**5**,2). "Бо ўвесь закон змяшчаецца ў адным выслоўі: шануй блізкага твайго, як самога сябе" (5,14). "Для Езуса Хрыста нічога не азначае "ні абразаньне, ні неабразаньне, а толькі новая асоба" (6, 15).

Які свецкі закон, з'явіўшыся праз 430 гадоў пасьля закона Хрыста, мае на ўвазе аўтар? Мне здаецца, што ён мае на ўвазе закон свайго часу, і таму, нягледзячы на яго запэўніванне, што ён "ёй богу, не хлусіць!", – бачыў Якава, брата господняга, на ўласныя вочы, думаю, што час гэтага паслання быў ужо ў 420 годзе пасьля нараджэння Хрыстова. Дапасуючы яго да пачатку нашай эры, атрымліваем час Ганорыя і Феадосія II, а дапасуючы да года нараджэння "Вялікага цара" (Васіля Вялікага, які нарадзіўся каля 333 года), атрымліваем 753 год, г. азн. VIII стагоддзе, перыяд узнікнення Евангелляў, як гэта я пакажу яшчэ і далей.

Пасланні да ефесцаў, каласянаў, піліпійцаў і да фесалійцаў. У пасланні да **ефесцаў** можна адзначыць толькі некалькі выказванняў, якія маюць нейкую цікавасьць. Перш за ўсё:

"Ён (*г. азн. Хрыстос*) прызначыў адных апосталамі, другіх прадказальнікамі, трэціх евангелістамі, а некаторых пастарамі і настаўнікамі" (**4**,14).

А потым тры запаведзі:

"Жонкі, слухайцеся сваіх чалавекаў, як госпада" (**5**, 22). "Дзеці, слухайцеся сваіх бацькоў" (**6**, 1). "Рабы, слухайцеся сваіх гаспадароў" (**6**, 5).

І тры антытэзісныя запаведзі:

"Мужы, паважайце сваіх жонак" (**5**, 25). "Бацькі, не крыўдзіце вашых дзяцей" (**6**, 4). "Гаспадары, памякшайце сваё строгае стаўленне да рабоў" (**6**, 9).

Усё гэта паказвае, што пасланне да ефесцаў належыць да эпохі, калі ўжо супакоіліся рэлігійныя захапленні і былі вядомы евангелісты.

Тыя ж тры запаведзі парамі паўтораны літаральна і ў пасланні да **каласянаў** (**5**, 18-25). А ў пасланні да **піліпійцаў** змяшчаецца выдатнае выказванне:

"Засьцерагайцеся ад сабак, засьцерагайцеся ад ліхіх асоб, засьцерагайцеся ад абразаньня" (**3**, 2).

Ці мог сказаць нешта падобнае абрэзаны з дзяцінства чалавек? Вядома, не. Гэта пісаў не араб і не юдэй.

А вось яшчэ месца ў першым пасланні да **фесаланікійцаў,** якое паказвае, што аўтару яго вядомы не толькі Апакаліпсіс, але і Евангелле Мацвея, але ён распрацаваў далей іхныя думкі.

"Сам бог сыдзе з неба пры голасе арханёла і пры божай трубе. Тады перш за ўсё ажывуць памёршыя ў імя Хрыста, а **мы, тыя, што засталіся ў жывых**, будзем паднятыя на аблокі сустракаць нашага гаспадара ў паветры" (**4**, 16). "А пра часы і тэрміны, якія павінны прайсьці да гэтага часу, няма патрэбы пісаць" (**4**, 1). "Бо вы самі напэўна ведаеце, што дзень пана бога прыйдзе, як злодзей у ночы" (Мацвей **24**, 43). "Такім чынам, не будзем спаць, як некаторыя, а будзем пільнымі і будзем цьверазіцца" (Мацвей **24**, 42).

А ў другім лісце да іх жа прама паведамляецца сярэднестагоддзевае меркаванне пр антыхрыста.

"Хай не ашукае нас ніхто, сцвярджаючы, быццам ужо наступае дзень Хрыста! Ён не наступіць, пакуль перш не прыйдзе сын пагібелі, узносячыся вышэй бога і вышэй усякай сьвятыні, і не сядзе ў храме божым, выдаючы сябе за бога" (**2**,4).

У гэты час, відаць, шмат спрачаліся пра зямное паходжанне евангельскага Хрыста, бо ў пасланні да "баючагася Бога" (**Цімафея**) шмат гаворыцца пра гэта.

Паслання да Цімафея і Ціта. "Адыходзячы ў Македонію, я прасіў цябе знаходзіцца ў Эфэсе, і павучаць некаторых, каб яны не займаліся прытчамі і **бясконцымі радаводамі** (*намёк на прыпавесьці і радаводы Езуса ў Евангеллях Лукі і Мацвея*), якія маюць наступствам больш спрэчкі, чым навучанне ў божай веры. Мэтай павучанняў з’яўляецца шанаванне ад чыстага сэрца, добрае сумленьне і некрывадушны давер, адступіўшы ад чаго некаторыя запалі ў пустаслоўе"(**1**, 5).

"Такія Імяней і Аляксандр, якіх я аддаў сатане, каб яны навучыліся (*у яго?*) не блюзнернічаць" (**1**,20).

"Перш за ўсё, прашу цябе здзейсніць маленні, пршэньні і падзякі за ўсіх людзей, за цароў і за ўсіх кіруючых, каб праводзіць нам ціхае і мірнае жыцьцё ў пабожнасьці і цішыні. Гэта добра і заўгодна нашаму выратавальніку-богу, які ёсць адзіны, і адзіны пасярэднік паміж ім і людзьмі, чалавек Езус Хрыстос, для якога я прызначаны прапаведнікам і апосталам, праўду кажу, не маню" (Цім. **2**,7).

Я не магу не звярнуць тут увагу, што выказванне "адзіны бог і адзіны пасярэднік паміж ім і людзьмі – Езус Хрыстос", – занадта нагадвае звычайнае арабскае выказванне: "Няма бога, акрамя Бога, і Магамет яго прарок", каб ёй можна было прыпісаць незалежнае паходжанне, а запэўніванне "**не маню**!" збліжае гэты ліст з пасланнем да галатаў.

У некаторай неадпаведнасьці з сучаснымі праваслаўнымі і каталіцкімі пастановамі тут знаходзяцца словы пра абавязковае адружанне для царкоўных саноўнікаў:

"Калі хто жадае быць біскупам, то ён жадае добрай справы, але біскуп **павінен быць** чалавекам **адной жонкі**, цнатлівым, богабаязным, павучальным, не п'яніцай, не забіякай" (**3**, 1-3).

"Дыякан **павінен быць** чалавекам **адной жонкі**, добра кіруючым сваёй гаспадаркай і дзецьмі" (**3**, 12).

"Дух выразна выказваецца, што і ў апошнія часы некаторыя адступяцца ад веры, слухаючыся вучэння дэманаў і спакушаючых духаў, забараняючы адружвацца і есьці тое, што стварыў бог, таму што кожнае яго стварэньне добрае і не можа быць асуджаным (*для выкарыстання ў ежу*), калі прымаецца з удзячнасьцю"(**4**, 3).

Якія ж гэта "апошнія часы", калі будуць забараняць адружванне, што так непажадана для аўтара?

Гэта відавочны анахранізм, і я мяркую, што гэтае выказванне мае дачыненне, хутчэй за ўсё, да меўшай месца ўжо пад час сярэдніх стагоддзяў спробы ўсталяваць ўсеагульную забарону на адружанне і вегетарыянства для святарства. Тут гаворка ідзе толькі пра адначасовае адзінажонства духоўных асобаў і ніяк не ў сэнсе аднаго іх адружання на працягу ўсяго жыцця.

"Удава, – далей паведамляе аўтар, – няхай выбіраецца ў служкі царквы не менш як шасьцідзесяцігадовага ўзросту, быўшая жонкай **аднаго** чалавека, вядомая добрымі ўчынкамі і выхаваўшая дзяцей. Маладых жа удоў не бяры, таму што яны імкнуцца да прыбірання і жадаюць адружыцца... Яны маюць звычку хадзіць па чужых дварах, пляткарнічаюць, цікаўныя і прамаўляюць тое, чаго не павінны выказваць... Такім чынам, хай маладыя ўдовы лепш зноў адружваюцца, нараджаюць дзяцей, кіруюць сваёй гаспадаркай і не даюць падставаў для ліхаслоўя, як некаторыя, ўжо збочыўшыя пад уздзеяннем сатаны"(**5**, 15).

"Рабы, якія маюць сваімі гаспадарамі вернікаў, не павінны ставіцца да іх нядбайна праз тое, што яны ім браты (ў Хрысьце), але тым больш павінны служыць ім". "Хто навучае інакш, той не прытрымліваецца здаровых слоў нашага госпада, Езуса Хрыста, той ганарлівы, нічога не ведае і заражаны запалам да пустых спрэчках паміж людзьмі з пашкоджанымі розумамі, грэбуючымі ісьцінай... Вялікі набытак быць пабожным і задаволеным" (**6**, 6).

Мы бачым, што ўсе гэтыя нататкі маглі быць напісанымі толькі як пярэчанне павучанням і прыповесьцям Езуса, утрымліваючымся ў Евангеллях Мацвея і Лукі, і іхным радаводам Езуса, якія, сапраўды, не маглі не выклікаць спрэчак. Пра гэта ж гаворыцца і ў другім пасланні да Цімафея:

"Нагадвай ўсім заклінаючы не пачынаць спрэчак, якія служыць не на карысць, а на разлад слухачам. Цурайся схільных да непатрэбнага пустаслоўя: іхнае слова будзе распаўсюджвацца, як рак. Такімі з’яўляюцца Гіменэй і Філіт, адступіўшыя ад праўды, сцвярджаючыя, што ажыванне ўжо было. Ведай, што ў кожным вялікім доме існуюць не толькі залатыя і сярэбраныя пасудзіны, але і гліняныя (*пад ложкам*), выкарыстоўваемыя для самага нізкага ўжывання" (**11**, 1-20). Такімі з’яўляюцца і гэтыя людзі.

У пасланні да **Ціта**, на выспу Крыт, абмяркоўваецца падобнае ж: "Існуе шмат непакорлівых, пустасловаў і ашуканцаў, асабліва із абрэзаных, яны разбэшчваюць цэлыя сем’і, і нездарма ж адзін із іх, вершаскладальнік, выказаўся: усе вы, крыцяне, хлусы! Нібы звяры, яны злыя, і гультаяватыя нутробы.

"Гэтае сведчанне адпавядае рэчаіснасьцт" (Ціту **1**, 13).

"Нагадвай ім падпарадкоўвацца і скарацца кіраўнікам і ўладзе, быць гатовымі на ўсякія добрыя здзяйсненні, нікога не абгаворваць, быць ціхімі і выказваць усякую лагоднасьць у дачыненні да ўсіх людзей" (**3**, 2).

* * *

Мы бачым, што ўсе гэтыя міратворчыя і феадальна-манархічныя ідэі з'яўляюцца ўжо заключнымі акордамі той апакаліптычнай буры, якая за некалькі стагоддзяў перад гэтым пагражала гібеллю ўсім зямным царам і ганьбаваннем ўсім заможным і якая характарызавалася непрызнаннем ніводнага цара на зямлі, акрамя цара нябеснага.

Тэалагічны пажар V стагоддзя ўжо спаліў ранейшы язычніцкі лад думкі, але зямныя цары, паддаўшыся плыні, самі прынялі хрысьціянства і, такім чынам, выратаваліся пад заступніцтвам яго правадыроў. І вось наўзамен апакаліптычных громаў пачуліся вышэйпрыведзеныя павучанні "Малога апостала" (Паўла) пра падпарадкаванне ўсіх зямным уладам, як прызначаным ад бога.

Чаму гэтыя павучанні "Малога" пераадолелі павучанні "Вялікіх"? Таму што на той прыступцы псіхічнай эвалюцыі, якую мы засяваем пад час сярэдніх стагоддзяў, еўрапейская частка чалавецтва яшчэ не дарасла ні да якога іншага дзяржаўнага ўладкавання, акрамя абсалютнай, напалову свецкай і напалову тэакратычнай манархіі, і ні да якога сацыяльнага ўладкавання, акрамя ўласніцкага. Усе спробы дэмакратычнага рэспубліканскага ўладкавання тады адразу ж перараджаліся або назад у абсалютную манархію, або ў алігархічную рэспубліку, а не маючая дзяцей кляштарская абшчына так і засталася параўнальна нешматлікай у сваіх замкнёных сьценах.

Тое, што нам распавядаецца пра старажытныя Афіны, Спарту і пра рэспубліканскі Рым, быццам бы існаваўшыя яшчэ да пачатку нашай эры, – гэта толькі чароўныя казкі Эпохі Адраджэння, якую дакладней можна назваць "Эпохай фантазёрства ад імя ніколі неіснаваўшых старажытных аўтараў", мроя пра будучыню пад выглядам мінулага. Калі б у той час частка зямнога чалавецтва ўжо дарасла псіхічна да дэмакратычнага рэспубліканскага ўладкавання (распачаўшага паступова ажыццяўляцца толькі з часоў італьянскіх і швейцарскіх рэспублік), то яна ўжо ніколі б не вярнулася зноў да абсалютнай манархіі. Гэта было б так жа цяжка, як патоку, які аднойчы спусьціўся з адной гары, пабегчы на другую гару.

Пасланне да "жыдоў". Я зараз перахожу да апошняга із пасланняў, якія прыпісваюцца "Маламу апосталу". Гэта пасланне да жыдоў (εβραίους па-грэцку).

Што азначае гэтае слова? Ці жыдоў у сучасным сэнсе ці гебраў, г. азн. іберыйцаў, як называліся жыхары Гішпаніі, верагодна, згодна з найменнем яе рэчкі Эбро?

У пасланні да "жыдоў", у сучасным сэнсе слова, аўтару, ганячаму абразанне, давялося б выказацца і пра гэты звычай і пра ўжыванне свініны і гэтак далей, як ужо і гаварылася ў ранейшых пасланнях. Між тым, нічога падобнага тут няма. Нават і на "закон Майсея" няма амаль ніякіх спасылак, а толькі шмат спасылак на псалмы, прычым даводзіцца адзначыць, што яны ж шмат разоў цытаваліся дарэчы і недарэчы і ў папярэдніх пасланнях.

Ніякай палемікі з юдэямі, такой характэрнай для Евангелляў, тут няма, хоць яна, як мы бачылі, прысутнічала ў папярэдніх лістах. А тут цалкам наадварот: у заключнай частцы ён кажа гэтым "жыдам":

"Не захапляйцеся featureрознымі чужымі вучэннямі" (**13**, 9).

Але ж хрысьціянства і было чужым для жыдоў у сучасным сэнсе слова, а калі дапусьціць, што разглядаемы ліст мае дачыненне толькі да хрысьціян, "якія жывуць сярод жыдоў", то як жа можна было называць іх жыдамі, калі сам жа аўтар у іншых лістах выказваецца, што для яго няма ні эліна, ні юдэя?

Усё гэта прыводзіць мяне да думкі, што загаловак гэтага паслання трэба перакладаць "да іберійцаў", г. азн. ўзяць мясцовасць, а не нацыянальнасць, як і ў іншых пасланнях. Гэты ліст пазначаны Італіяй, "вітаюць вас італьянскія..." (13, 24) і гэта зноў здзіўляе. У першыя стагоддзі хрысьціянскай эры гэтая назва не магла быць ужытай, тады было б сказана: "вітаюць вас рымскія...", як і гаворыцца ў пасланні да рымлян.

І ў ім, як у папярэдніх лістах, прапануецца "слухацца мясцовых настаўнікаў" (**13**, 17), а апошнія павучаюцца так:

"Сьвятыя браты! Удзельнікі нябеснага пакліканьня! Зразумейце апостала і першасьвятара нашага веравызнаньня, Езуса Хрыста, які верны прызначыўшаму яго, як і Майсей ва ўсім яго доме (Лічбы **12**, 7). А Хрыстос – як сын у гэтым доме, а дом – гэта мы" (**3**, 6).

"Маючы вялікага першасьвятара, які прайшоў нябёсы, сына божага, будзем цьвёрда трымацца яго веравызнаньня" (**4**, 14), "Калі б дасканаласьць дасягалася праз лявіцкае сьвятарства, то якая была б патрэба іншаму сьвятару згодна з чынам Мэльхісэдэка, а не згодна з чынам Арона? Бо гасподзь наш заззяў із калена Юды, пра сьвятарства якога Майсей нічога не гаварыў, і (*аднак жа*) засведчана пра яго: "ты сьвятар навечна згодна з чынам Мэльхісэдэка" (**7**, 14). "Калі кроў цялят і казлоў і попел ад цялушкі асвячаюць апаганеных праз акрапленне, дык наколькі ж болей кроў Хрыста, які прынёс сябе богу, ачысьціць сумленьне наша?" (**9**, 14). "Нельга дагадзіць богу без веры... А вера ёсьць пераканасць у нябачным" (**11**, 1, 6). "Верай Ной атрымаў адкрыцьцё пра тое, што яшчэ не было бачна. Верай Абрагам пайшоў, не ведаючы куды ідзе... Верай Майсей, у сталым веку, адмовіўся называцца сынам дачкі фараона... Верай упалі сьцены Ерыхонскія пры сямідзённай іх аблозе. І што яшчэ скажу? Не хапае мне часу распавесьці пра Гедэона, пра Бараку, пра Самсона, пра Ефаю, пра Давыда, пра Самуіла і пра прадказальнікаў"(**11**, 32).

"Вось чаму і мы, маючы такую хмару сведкаў, скінем з сябе ўсякі цяжар і церпяліва будзем праходзіць наканаваную нам будучыню" (**12**, 2), "таму што гасподзь наш, каго шануе, таго і карае, б'е ж ён кожнага сына, якога прымае"(**12**, 6).

"Вы падступіліся не да гары, палаючай полымем, пра якую сказана: калі і звер дакранецца да гары, то будзе пабіты (*яе*) камянямі або (*громавой*) стралой; не да цемры, не да змроку і буры, не да трубнага гуку, а да гары Сіён, да нябеснага Ерусаліма, агароджы жывога бога, да процьмы анёлаў, да параможнага сабора, да царквы Двайнят, напісаных на нябёсах, да духаў праведнікаў, якія дасягнулі дасканаласьці, да хадатая "Новага Запавета", Езусу, і да судздзі ўсіх – богу, голас якога тады пахіснуў зямлю і які зараз даў такое абяцанне: яшчэ раз скалану не толькі зямлю, але і неба "(Агей **2**, 6; да Жыд. **12**, 26).

* * *

Такімі з’яўляюцца істотныя месцы із пасланьняў, прыпісваемых "Паўлу". Усё астатняе ў іх суцэльнае размазванне таго, што тут напісана, пры чым кожная доўгая і заблытаная ў сваёй складанай і сапраўды сярэднестагоддзевай канструкцыі фраза прычапляецца да іншай, як-быццам кручком за пяцелькі, без ніякай сістэмы. Чытаць запар усё гэта надзвычай стомна, а таму і карысны канспект, які я тут зрабіў.

Які ж канчатковы вынік ўсяго нашага агляду? Вось ён.

Магчыма, што ўсе 14 пасланняў "Паўла", складаючыя значную частку "Новага Запавету" і прадстаўляючыя, ва ўсякім разе, яго завяршэнне, а не аснову, напісаны не адной асобай. Магчыма, што частка іх, асабліва тая, у якой Павел сам

называе сябе – з дадаткам: "ёй богу, не хлушу!" – апосталам, які з'яўляецца не толькі не горшым, але нават лепшым за іншых, з’яўляцца бясспрэчнай наўмыснай падробкай нейкага сярэднестагоддзевага аўтара. Але менавіта на гэтых пасланнях і было пабудавана, як на краевугольным камені, усё актыўнае маральнае вучэнне хрысьціянскай царквы з канца сярэдніх стагоддзяў, калі гэтая царква стала пануючай у Яўропе і прызнанай яе зямнымі царамі. Евангельская ж мараль, не дапасуючаяся згодна з самой сваёй прыродай да звычайнага жыцця, да цяперашняга часу заставалася толькі "пасіўнай мараллю, спачываючай моцным сном ва ўлонні хрысьціянскай паўсюднай царквы".

II. Пасланні першаапостола Пятра і Юды, брата Езуса Хрыста.

Нам застаецца толькі разгледзець астатнія апостальскія пасланні, якія складаюць разам з Паўлавымі цалкам адмысловую частку Новага Запавету, якая лічыцца, са звычайнага боку гледжання, больш гістарычнай, чым Евангеллі. Існуюць да гэтага часу аднабакова адукаваныя людзі, якія лічаць гэтыя пасланні не заключным акордам евангельскага хрысьціянства, уяўляючыя із сябе яго перараджэнне ў сучасную хрысьціянскую царкоўную мараль, а яго пачаткам. Недарэчнасць такога ўяўлення я ўжо паказваў вышэй. Хрысьціянства, з новага боку гледжання, пачалося ў IV стагоддзі Апакаліпсісам і прадказальнікамі, якія заклікалі людзей да раздачы ўсёй сваёй маёмасьці немаёмасным і кідалі грымоты і маланкі на зямных цароў. Адсюль і пачалося першапчатковае варожае стаўленне цароў і ўладаў да хрысьціянства, перамешанае з вялікім жахам, выкліканым некалькімі поўнымі сонечнымі зацьменнямі на берагах Міжземнага мора, якія тады ўмелі прадказваць толькі пасвечаныя ў новае вучэнне, зводзіўшаяся да астралогіі і адзінабожжа. Гэтаму садзейнічала і ажыўленне сейсмічнай дзейнасьці на ўсіх берагах Міжземнага мора. Жах узяў, нарэшце, верх над нянавісьцю, і зямныя цары прынялі хрысьціянства, разам з усімі сваімі падначаленымі.

І вось адразу выявілася для ўсіх хрысьціянскіх настаўнікаў жыццёвая непрактычнасць асноў апакаліптычнага вучэння, якое было цудоўным для часу разбурэння старога свету, але нікуды не было прыдатным пры стварэнні новага грамадзкага жыцця. Наўзамен яму спачатку з’явіліся ўлагоджваючыя Евангеллі з іхнай містыкай і, нарэшце, пасланні ад імя апосталаў, Паўла, Пятра, Юды – брата Езуса і шмат іншых, такіх жа, але не прынятых для царкоўнага ўжывання. Сюды ж адносіцца і ўся апакрыфічная літаратура павучанняў Васіля Вялікага, Яна Златавуста і нават павучанні, напісаныя ад імя ерэтыкоў, да якіх, напрыклад, прылічаўся Арыген, імя якога мела аўтарытэт нават у эпоху Адраджэння, нягледзячы на анафематызаванне яго нейкім сусветным саборам.

Разбяром, з гэтага ж боку гледжання, перш за ўсё, другое пасланне апостала Пятра, быццам бы заснаваўшага рымскую царкву яшчэ ў І стагоддзі нашай эры. Лічаць, што ён супрацоўнічаў з Паўлам, і абодва загінулі ў той жа самы дзень 29 чэрвеня. Але гэта цалкам не адпавядае першакрыніцам, г. азн. іх уласным лістам.

Мы ўжо чыталі вышэй, як Павел паведамляе "нецямячым галам", што ён "працідзейнічаў апосталу Пятру ў Антыёхіі" за тое, што той пасьля прыбыцця пасланнікаў ад Якава пачаў хавацца ад іх, што разам з Паўлам "еў з язычнікамі", а згодна з яго прыкладам "пачалі крывадушнічаць і іншыя, так што нават Варнава

(*бліжэйшы супрацоўнік Паўла*) быў захоплены іхнай крывадушнасьцю" (Галатам **2**, 13).

Так выказваўся Павел. А вось тут, у другім "Саборным пасланні апостала Пятра", чытаем і адказ на гэтае абвінавачванне.

"Лічыце сваім выратаваннем, – піша Пятро ўсім вернікам, – цярпенне нашага госпада, як кажа вам пра гэта і шаноўны брат наш Павел ва ўсіх сваіх пасланнях, якія **змяшчаюць нешта цяжказразумелае**, якое невукі і няцвёрдыя перакручваюць да ўласнай сваёй пагібелі. Але вы, шаноўныя, будучы папярэджанымі пра гэта, асьцерагайцеся захапіцца памылкай беззаконнікаў" (**II, 3**, 16-17).

У перакладзе з вульгарнай мовы гэта азначае: "не верце Паўлу, што я крывадушнічаў!" І, аднак жа, аўтар не патлумачыў, чаму Павел напісаў гэта абвінавачванне. Із гэтага можна зрабіць дзве высновы:

1) Пасланні ад імя Пятра напісаны чалавекам, які ўжо быў азнаёмлены з пасланнем Паўла, разыйшоўшымся паўсюдна. Вось чаму і была патрэба адмяніць сваю нязгоду з імі ў саборным, г. азн. агульным пасланні да ўсіх цэркваў.

2) Пісаў гэта не апостал Пятро, так як той не абмежаваўся б простай заўвагай, што такое абвінавачванне толькі нешта "цяжка зразумелае ў лістах яго шаноўнага брата Паўла", а прывёў бы і тлумачэнні гэтага, вельмі неспрыяльнага для сябе публічнага паведамлення Паўла.

Мал. 94. Пятро і Павел у аперцэпцыі старадаўняга мастака.

Цалкам зразумела, што проста ўхіліцца ад прамога адказу мог толькі чалавек, староннi справе, чалавек, у якога не магло быць асабістай крыўды або раздражнення за падобную, непрыемную нават і для звычайнага чалавека, інсінуацыю... Не разумеючы, як Павел мог напісаць такое паведамленне пра першаступеннага апостала Хрыста, і не адважваючыся сказаць "Малому алостолу": "далібог, хлусіш!", аўтар ліста ад імя Пятра назваў гэта толькі "чымсьці цяжка зразумелым, што невукі і няцвёрдыя перакручваюць да ўласнай сваёй пагібелі".

Анахранізм паслання Пятра пацвярджаецца і іншымі яго месцамі.

"Былі і ілжэпрадказальнікі ў народзе, – выказваецца аўтар у II главе, – ды і ў вас будуць ілжэнастаўнікі, якія ўвядуць згубныя ерасі... і шмат хто пяроймуць іхнюю распусту" (**2**, 2). "Гэта бязводныя крыніцы, гэта воблакі і імглы, гнаныя бурай; ім падрыхтаваны змрок вечнай цемры" (**2**, 17). "Лепш бы ім не спазнаць шлях праўды, чым, пазнаўшы, павярнуцца назад, згодна з той праўдзівай прымаўкай: "сабака вяртаецца на свае ваніты", і "памытая сьвіньня зноў валяецца ў гразі" (I, **2**, 22).

"Ведайце, што ў апошнія дні прыйдуць нахабныя глуміцелі, прамаўляючыя: "дзе яго абяцаньне прышэсьця? З таго часу, як пачалі паміраць нашы продкі, усё застаецца, як ад пачатку стварэньня". Тыя, што думаюць так, не ведаюць, што спачатку зямля і нябёсы былі складзены із вады і вадой, вось чаму дапатопны сусвет і быў затоплены вадой. А сучасныя нябёсы і зямля, падтрымліваемыя тым

жа "словам", аберагаюцца полымя. Але не павінна быць схавана ад вас, шаноўныя, што ў господа адзін дзень, як тысяча гадоў, і тысяча гадоў, як адзін дзень (Пс. **89**, 5). Не замаруджвае ён выкананне абяцаньня, як думаюць некаторыя, але жадае, каб усе прыйшлі да пакаяння. Прыйдзе ж гэты дзень, як злодзей ноччу, і тады нябёсы ўпадуць з шумам, растануць загарэўшыяся стыхіі, і зямля згарыць разам з усімі сваімі справамі (Мацвей. **24**, 35-43). Але мы чакаем новага неба і новай зямлі, на якіх жыве праўда "(II, **3**, 13).

Што ж мы тут бачым? Зноў цытату із Евангелля Мацвея пра характар апошняга дня. А перад гэтым, у адказ глуміцелям, прамаўляючым: "дзе ж абяцанае прышэсьце?" даецца адказ: "у бога тысяча гадоў, як адзін дзень".

Зыходзячы із рацыянальнага тлумачэння, якое выключае дэталізіруючы прадказальніцкі дар, мы павінны прыйсьці да высновы, што гэты ліст напісаны, калі і не праз тысячу гадоў пасьля сьмерці Езуса, то, ва ўсякім разе, праз некалькі соцень гадоў яго чакання, калі на гэтай падстве ўжо ўзніклі ерасі. Так не напісаў бы першы хрысьціянін, чакаючы сёняшняга прыходу Езуса. Верагодней за ўсё, што тут маецца на ўвазе тысячны год нашай эры, як момант другога прышэсьця Езуса.

"Мы абвясьцілі вам, – працягвае аўтар, – прышэсьце господа нашага Езуса Хрыста, не на падставе хітра сплеценых баек, але як відавочцы яго велічы, калі даляцеў да яго голас ад годнай славы: "гэта ёсьць сын мой каханы, у якім мая добрая воля!" І гэты голас з нябёсаў мы чулі, калі былі з ім на сьвятой гары" (**II**, 1, 18).

А затым, як бы адчуваючы, што ён ужо выказвае неадпавядаючае рэчаіснасьці, сцвярджаючы, што асабіста чуў голас з неба пры хрышчэнні Езуса (*ды яшчэ на гары!*), аўтар, замест паўлава: ёй богу, не хлушу! – дадае больш пераканаўча: "прытым жа мы маем пра гэта самае пэўнае прадказальніцкае слова" (**II**, 1, 19).

Для таго, хто не верыць у голас з нябёсаў і ў самае пэўнае прарочае слова, аднаго гэтага месца дастаткова, каб пераканацца, што аўтар разглядаемага намі ліста не быў паплечнікам Езуса. Гэта сярэднестагоддзевы выдумшчык, наўмысна пішучы ад імя першага хрысьціянскага апостала.

Дадзены ліст ўжо не апокрыф, а сапраўдная падробка, са спасылкай на Евангелле Марка (**9**, 7), у якім упершыню выказваецца гэтая фраза.

Такі ж позні характар мае і **першае саборнае пасланне Пятра**.

"Як нованароджаныя немаўляты, – звяртаецца ён да ўсіх хрысьціян, – ушануйце маё чыстае славеснае малако" (**I, 2**, 2). "Будзьце пакорлівымі, дзеля бога, кожнаму людзкому кіраўніку, хай то цар, як найвышэйшая ўлада, хай то намесьнік, выпраўляемы ад яго для пакарання злачынцаў і для заахвочваньня робячых дабро, бо такая воля бога, каб мы, робячы дабро, замыкалі вусны невуцтву неразумных людзей" (**I, 2**, 15).

Скажы сам, чытач, ці магчыма такое выказванне ў вуснах чалавека, які сам лічыўся злачынцам, "разам з Хрыстом і з усім яго вучэннем і з таварышамі сваімі", і быў, нарэшце, "ўкрыжаваны ў Рыме", як невуцкі, шалёны і шкодны чалавек, царом Няронам ці нават Валентам? Кожны ж цар за такія ўльтра-вернападданіцкія пасланні мог бы толькі абсыпаць яго сваімі ўшанаваннямі, ардэнамі і высокімі чынамі, як заўсёды і ставіліся зямныя цары да руплівых царкоўных прапаведнікаў гэтых самых тэкстаў "апостальскіх" пасланняў.

Не маглі на яго паскардзіцца і рабаўладальнікі, так як ён паўтарае літаральна, або з дапаўненнямі, ужо вядомыя нам сацыяльныя статуты Паўла.

"Служкі, – кажа Пятро, – з баязьню падпарадкуйцеся гаспадарам, не толькі добрым і лагодным, але і суровым. Што вам за ўхвала, калі вас б'юць толькі за правіны? Але калі вы церпіце за дабро, то гэта прыемна богу. У гэтым ваша пакліканне, бо і Хрыстос пакінуў нам такі прыклад, і жадае, каб і мы ішлі па яго слядах" (**I, 2**, 21).

"Жонкі, пакарайцеся сваім чалавекам... І вы, чалавекі, разумна стаўцеся да жонак, як да далікатных пасудзін" (3, 1-7).

"Будзьце ўсе адзінадумнымі, спагадлівымі, браташануючымі, міласэрднымі, прыязнымі, пакорнамудрымі; не плаціце злом за зло і лаянкай за лаянку" (**3**, 8).

Усё гэта тое самае, што мы ўжо чыталі ў Паўла. Цалкам магчыма, што падобная парада пра спагадлівасць прапаноўваўся як маральны ўзор нават і да пачатку нашай эры, але тут характэрыстычна не яна, а тое, што гаворыцца пра ўзаемадачыненні царквы і дзяржавы і пра царкоўную іерархію.

"Малодшыя (*служыцелі царквы*), пакарайцеся сваім пастырам, і ўсе, падпарадкоўваючыся адзін аднаму, апранайцеся пакорлівай мудрасьцю, таму што бог пярэчыць ганарлівым і дае перавагу пакорным. Упакорцеся ж пад моцную божую руку, ды падыме ён вас у свой час. Цьверазіцеся, будзьце пільнымі, бо праціўнік ваш, дз'ябал, ходзіць як рыкаючы леў, шукаючы каго праглынуць"(**I, 5**, 8).

Такія ж познія ідэі, якія сведчаць пра поўнае пагадненне царквы са сярэднестагоддзевай дзяржавай, мы знаходзім і ў пасланні апостала Юды, "брата господняга", якому я і прысвячаю ў заключэнні некалькі радкоў, на ўвазе яго высокага сваяцтва.

"Як Садома і Гамора і навакольныя гарады, распуснічаўшыя падобна ім, зведалі пакаранне ўсякім полымем, – выказваецца ён, відавочна, пра пагібель Стабіі і Геркуланума, – так будзе і з тымі мроячымі, якія апаганьваюць плоць, пярэчаць кіраўнікам і бэсьцяць вярхоўную ўладу... Такія праз спакусу бываюць на вашых вечарах шанавання і, банкетуючы з вамі, без баязні назапашваюцца. Гэта бязводныя хмары, насімыя ветрам, восеньскія дрэвы, двойчы памёршыя, бясплодныя, вырваныя; гэта раз'юшаныя марскія хвалі, пенячыяся сваімі срамотамі, блукаючыя зоркі, якім падрыхтаваны змрок цемры навекі" (**I, 3**, 17). Так! Усё гэта, чытач, тыповыя сярэднія стагоддзі, а не першыя стагоддзі хрысьціянства, характарызуемыя апакаліптычным гневам першых яго прадказальнікаў на ўсіх зямных цароў, як загубіўшых іхнага настаўніка. Сам склад, гэта – склад Эпохі Адраджэння ці яе пярэдадня. Лагічна развіўшыся ў евангельскую згодніцкую ідэалогію, апакаліптычнае хрысьціянства V стагоддзя натуральна скончылася ў X стагоддзі поўным пераходам тэалогіі на бок існаваўшага тады грамадзкага ўладквання шляхам апакрыфічных апостальскіх пасланняў.

Глава VII.

Лесвіца культуры міжземнаморскага басейна, з пункту гледжання пераемнасьці і непарыўнасьці чалавечай культуры.

Усё, што было сказана да гэтага часу, і ўсё, што будзе сказана ў далейшых тамах гэтага даследавання, можа быць рэзюмавана ў наступнай "лесвіцы чалавечай культуры".

Калі першабытнае, вандруючае чалавецтва, з зачаткамі выразнага вымаўлення, распаўсюдзілася па ўсёй той частцы паверхні зямнога шара, якая была прыдатнай для першабытнага існавання, яно пачало асядаць на пастаяннае жыхарства на выспах і на берагах рэк дзеля рыбальства, будуючы сабе буданы або жывучы ў пячорах і разводзячы фруктовыя дрэвы. Вопраткай служылі, перш за ўсё, скуры забітых звяроў, здзіраемыя з дапамогай крэмневых нажоў, а іголкамі служылі вострыя шыпы ці сучкі дрэў, здольныя працягнуць у праколы валокны гнуткіх расьлін. Потым із гэтых валокнаў навучыліся плесьці і тканіны для адзення.

Найбольш зручнымі для ўзнікнення значнай першабытнай культуры выявіліся басейны ўнутраных мораў з архіпелагамі, якіх мы знаходзім чатыры: Міжземнамарскі басейн, Жоўта-морскі басейн, ўключаючы ў сябе Жоўтае і Японскае моры, Інда-Малайскі басейн і Антыльскі басейн у Амерыцы. І ў кожным із гэтых басейнаў утварылася самастойная культура, якая мела, нягледзячы на сваю поўную ізаляванасць, шмат агульнага з астатнімі і ішла спачатку амаль тым жа шляхам.

Але культура Антыльскага басейна, якая ўключала Мексіку і Перу, была рэзка асімілявана еўрапейскай культурай у XVI стагоддзі, якая паходзіла із Міжземнаморскага басейна. Культуры Жоўта-морскага і Інда-Малайскага басейнаў асімілююцца ёю зараз, так як Міжземнамарская культура, дзякуючы выключнай велічыні і геафізічным умовам свайго басейна, выявілася самай актыўнай. Яе старажытнасць (*як і трох іншых*) нашмат меншая, чым гэта лічыцца зараз, і ўзнікненне галоўнага стымулу і асноўнага падмурку ўсякага разумовага прагрэсу – пісьмовасці – ледзь ці далёка адыходзіць за пачатак нашай эры. Але з гэтага моманту лесвіца культуры Міжземнаморскага басейна ўяўляецца такой:

А. Канец каменнай эпохі на берагах Міжземнага мора. I стагоддзе.

Ўжо ажыццявілася адкрыццё крэмневай сякеры, колёсаў, як сродку перамяшчэння цяжараў, полымя і глінянага посуду для прыгатавання ежы.

Перыяд першабытнага урыўкавага сьцяннога пісання і меркаваны пачатак такога ж пісання на гліняных дошчачках, на лапатках барана і на драўнянай кары.

Б. Эпоха папірусу і пергамента, бронзы і жалеза ў басейне Міжземнага мора.

II стагоддзе.

Вынаходніцтва папіруснай паперы ў Бібласе, у Ягіпце. Першае ўзнікненне літаратуры ў выглядзе кароткіх запісаных казак і анекдотаў першапачатковай речытатыўнай паэзіі і разнастайных практычных ведаў і рэцэптаў.

Вынаходніцтва спосабу выплаўлення ў таварным маштабе медзі із кіпрскіх руднікоў і эксплуатацыя алавяных руднікоў у Гішпаніі для вырабніцтва бронзавых прадметаў гаспадаркі і вайсковай зброі. Пачатак геацэнтрычнай астраноміі і астралогіі.

III стагоддзе.

Верагодны пачатак выплаўлення жалеза із руды ў Багеміі. Пачатак тэхнікі і хіміі.

Бронзавыя і жалезныя мячы і наканечнікі стрэл і дзід. Каскі, наплечнікі і латы. Заснаванне, дзякуючы гэтаму ўзбраенню, лаціна-эліна-сірыйска-ягіпецкай імперыі Дыяклетыянам.

Развіццё берагавога плавання ў Міжземным моры на падставе вынаходніцтва спосабу вырабніцтва цёсаных дошак, немагчымае без пілы і свярдзёлкаў.

IV стагоддзе.

Юліянскі каляндар.

368 г. "Слупаванне" (стаўрозіс) знакамітага ўсходняга вучонага Асы (Васіля, Езуса) і яго вяртанне да жыцця пасьля паспешнага зняцця са слупа, дзякуючы пачаўшамуся месяцоваму зацьменню. Рэлігійнае паўстанне ў Сірыі і Палестыне з гэтай нагоды. Жахлівае вывяржэнне Везувія, загубіўшае Геркуланум і Пампею.

395 г. З'яўленне Апакаліпсіса, пагражаўшага карамі зямным царам і вяртаннем на зямлю памёршага Асы. Пачатак апакаліптычнага хрысьціянства.

V стагоддзе.

418 г. Выдатнае поўнае сонечнае зацьменне, якое прайшло праз Рым і Візантыю і нагнала забабонны жах, у сувязі з развіццём апакаліптычнага хрысьціянства. Пачатак біблейскай прадказальніцкай літаратуры. Ўсходнія готы у Гішпаніі (з 412 г.).

451 г. Распаўсюджванне апакаліптычнага (монафізіцкага) хрысьціянства сярод падначаленых германскіх і славянскіх народаў і, як вынік гэтага, Каталаўнская бітва гунаў з рымлянамі каля Рэймса.

472 г. Жахлівае вывяржэнне Везувія наступствам чаго была трохгадовая анархія ў "Заходняй Рымскай імперыі", што было нагодай яе разбурэння.

Развіццё астралогіі, а таксама і назіральніцкай астраноміі ў сувязі з меркаваннем, што зямныя падзеі прадвызначаюцца нябеснымі з'явамі. Першая сістэматызацыя асобных гістарычных запісаў і паданняў ў форме летапісаў (консулярыі, ці кнігі царстваў). Пракоп Кесарыйскі, верагодны аўтар біблейскай кнігі "Цары".

VI стагоддзе.

Заснаванне шоўкаводства ў паўднёвай Яўропе.

493-554 гг. Остгоцкае каралеўства ў Італіі, Сіцыліі, Швейцарыі і Далмацыі, як незалежнае ад Візантыі. Узвышэнне рымскіх біскупаў (пап). Першая кадыфікацыя законаў пры Юстыніяне ў Візантыі. Росквіт ў ёй бюракратыі. Барацьба за гегемонію паміж гоцкай Італіяй і Візантыяй. Часовае аднаўленне лаціна-эліна-ягіпецкай імперыі ў 554 г. Заваянне лангабардамі яе паўночнай часткі ў 568 г. (да 774 г.). Жахлівая чума ў Канстантынаполі – 541 г. (да 8000 чалавек за дзень).

VII стагоддзе.

Росквіт горнай справы ў Багеміі – 622 г. З'яўленне першай монатэістычнай рэлігіі на Ўсходзе (магометанства). Расчараванне ў апакаліптычным хрысьціянстве.

VIII стагоддзе.

Вынаходніцтва арабамі ў Месапатаміі баваўнянай пісчай паперы. Росквіт першапачатковых урыўкавых навук і мастацтваў (астраноміі, прыродазнаўства, медыцыны, філасофіі, паэзіі, архітэктуры) на Ўсходзе пры халіфах. Заснаванне на магаметанскім Усходзе акадэмій, вучэльняў, бібліятэк. "Тысяча і адна ноч". Тое ж самае на Захадзе пры двары Карла Вялікага. Узнікненне евангельскага хрысьціянства. Узнікненне Папскай вобласьці ў 754 г. Заваёва Гішпаніі арабамі-маўрамі. Далучэнне Італіі да манархіі Карла Вялікага ў 774 г. Ідалазмагальніцства (так званае іконазмагальніцства), або ліквідацыя класічных багоў ў Візантыі (717-867 гг.).

IX стагоддзе.

Частковае аднаўленне класічных багоў для натоўпу пад выглядам напалову багоў (сьвятых) на Канстантынопальскім Саборы 869 і 879 гг. Прымірэнне хрысьціянскай царквы і дзяржавы ў Яўропе.

Адкрыццё залатых руднікоў у Гішпаніі. Вынаходніцтва стрэлкавага гадзінніка, з коламі, але безківача. Раздрабленне Італіі на незалежныя герцагствы ў 888 г. (да 962 г.). Развіццё феадалізму ў Германіі. Македонская дынастыя ў Візантыі (867-1057 гг). Развіццё гандлёвага мараплаўства арабаў па Міжземнаму мору, а таксама стасункі з Індыяй, Тыбетам і Кітаем.

X стагоддзе.

Ваўняныя і суконныя фабрыкі ў Фляндрыі. Адкрыццё срэбных руднікоў ў Гарцы. Далучэнне паўночнай Італіі да Германіі (так званае "аднаўленне" ў сярэдняй Яўропе свяшчэннай Рымскай імперыі). Безпаспяховыя паходы ў паўднёвую Італію. Залаты век баўгарскай пісьменнасьці. Увядзенне пісьменнасьці і хрысьціянства ў Кіеўскім княстве.

XI стагоддзе.

Ветракі. Нотная сістэма ў музыцы. Пачатак утварэння ў паўночнай Італіі гарадзкіх рэспублік (рэспубліканскага кіравання). Выцясненне грэкаў нарманамі із паўднёвай Італіі. Канчатковае аддзяленне рымскай царквы ад візантыйскай (1054). Удзельная перыяд у Расіі. Складанне зборнікаў "Жыціі сьвятых". Рыцарства і турніры. Развіццё духоўнай літаратуры і навукі ў кляштарах.

XII стагоддзе.

Першыя вокны са шклом (1147-1149гг.). Вышэйшая ступень свецкай магутнасьці пап (Інакенцій III). Росквіт рыцарскай паэзіі на захадзе Яўропы. Першы крыжовы паход і заснаванне Ерусалімскага каралеўства (1199-1241 гг.). Пазнейшыя паходы да 8-га ў 1270 г. і канчатковае выгнанне мамелюкамі хрысьціян із Палестыны ў 1291 г. Развіццё венецыянскага і генуэзскага гандлёвага мараплаўства. Узнікненне алгебры (Фібаначы ў Пізе, 1199 г.) і яе апакрыфіраванне арабам і індусам. Верагодная сістэматызацыя ранейшых урыўкавых геаметрычных тэарэм пад найменнем "Элементы" Эўкліда і верагодная сістэматызацыя астранамічных ведаў пад найменнем "Альмагест» Пталемея.

XIII стагоддзе.

Прымяненне каменнага вугалю ў Ньюкэстле. Вынаходніцтва вытворчасьці паперы із ануч у Яўропе. Лоевыя свечкі. Саляныя капальні ў Яўропе. Першае мыла. Незалежныя гарадзкія рэспублікі ў Італіі: Фларэнцыя, Піза, Мілан, Верона, Генуя, Венецыя. Пачатак заняпаду папства. Навукі пераходзяць із кляштарскіх школ ва ўніверсітэты на захадзе Яўропы (Парыжскі, Оксфардскі, Падуанскі і інш.). Ерасі ў каталіцкай царкве. Заснаванее інквізіцыі. Кодэксы свецкіх законаў ("Саксонскае люстэрка", "Швабскае люстэрка"). Роджэр Бэкан – ідэолаг алхіміі. Падарожжы еўрапейцаў на Далёкі Ўсход. Увядзенне ў Заходняй Яўропе ад імя арабаў у першабытную арыфметыку з літарным лічэннем дзесяцічнай сістэмы міжнародных лічбаў, але яшчэ без дробных лічбаў. Лацінская імперыя 1204-1261 гг. Татарская, ардынскага ўлада ў Расіі (1238-1480 гг.).

XIV стагоддзе.

1302 – вынаходніцтва компаса. Порах. Ацяпленне ў Яўропе з дапамогай печаў. Паступовае заваяванне Візантыйскай імперыі туркамі. Узвышэнне Маскоўскага княства (1328-1533 гг.) на ўсходзе Яўропы. З'яўленне першых універсітэтаў у Кракаве, Празе, Вене, з тэалагічным адценнем і экзаменамі на

вучоныя ступені. Пачатак лірычнай рыфмаванай паэзіі, драмы, аповесьці, казкі. Мода пісаць ад імя грэчаскіх аўтараў і ўзнікненне так званай "класічнай паэзіі, філасофіі і драмы", а таксама "старажытнай гісторыі" і "старажытнай навукі", сістэматызаваных засноўваючыся на ранейшых урыўкавых матэрыялах. Дантэ, Петрарка, Бакачыо ў Яўропе, Саадзі і Гафіс ў Персіі.

В. Эпоха кнігадрукавання і паруснага мараходства.

XV стагоддзе.

Першая аптэка ў Яўропе (у Лейпцыгу). Першае асьвятленне вуліц у Лондане. Вынаходніцтва кнігадрукавання (каля 1450). Апагей апакрыфічнай творчасьці. Пастаяннае войска ў Францыі. Пошта ў Францыі і Англіі. Кішэнныя гадзіннікі ў Нюрнбергу і марскія гадзіннікі са спружынай. Жывапісанне алейнымі фарбамі.

Адкрыццё Бразіліі Кабралем. Падпарадкаванне Візантыйскай імперыі туркам. Пачатак расколу ў заходняй царквы (Гус). Гугеноцкі войны ў Францыі. 1420 – адкрыццё выспы Мадэра. 1450 – адкрыццё выспаў Зялёнага мыса. 1486 – адкрыццё мыса Добрай Надзеі. 1492 – адкрыццё Амерыкі Калумбам. 1498г. – адкрыццё марскога шляху ў Індыю. Падзенне феадалізму.

XVI стагоддзе.

1519 г. – заваяванне Мексікі Картэцам і першае кругасветнае падарожжа Магелана. Заваяванне Перу Пізарам. 1576 – адкрыццё Каліфорніі Картэцам. Знішчэнне надзелаў у Расіі (1523). Рэфармацыя рэлігіі ў Германіі і Англіі. Ўзвышэнне каталіцкай Францыі. Пачатак марской магутнасьці Англіі. Еўрапейская культура асімілюе самастойныя культуры Караібскага і Інда-Малайскага басейнаў. Сымон Стэвін уводзіць у арыфметыку (1586) дзесяткавыя дробы і гэтым дае першую магчымасць рабіць дакладныя астранамічныя вылічэнні. Раздрабленне свяшчэннай Германа-Рымскай імперыі на мноства свецкіх і духоўных княстваў і вольных гарадоў.

Г. Эпоха паравых машын і доследнай навукі.

XVII стагоддзе.

Мікраскоп на пачатку XVII стагоддзя. Тэлескоп-рэфлектар Ньютана. Рэфрактар Кеплера. Тэрмометр 1638 г. Барометр Тарычэлі 1643 г. Пнеўматычная машына 1654 г. З'яўленне доследнай навукі ва ўніверсітэтах Яўропы. Моцны рух наперад матэматыкі, а таксама фізікі і астраноміі на аснове матэматыкі. Узвышэнне Прусіі. Рэформы Пятра І у Расіі.

XVIII стагоддзе.

Фартэпіяна Шрэдэра 1717 г. Электрычная машына 1742 г. Громаадвод 1752 г. Паравая машына Ўата 1765 г. Аэрастат Монгальф’е 1783 г. Гальванізм 1791 г. Французская рэвалюцыя і яе адгалоскі сярод астатніх народаў. Узнікненне навуковай хіміі, сістэматычнай заалогіі і батанікі, палеанталогіі і геалогіі.

Д. Пачатак эпохі электрычнасьці і паветранага жыцця.

XIX стагоддзе.

Літаграфія 1806 г. Параход 1807 г. Лакаматыў 1814 г. Электрамагнетызм 1820 г. Першая (Ліверпульска-Манчэстэрская) чыгунка 1830 г. Тэлеграф Морзэ 1832 г. Фотаздымак Дагера 1838 г. Тэлефон 1876 г. Мімалётная еўрапейская імперыя Напалеона І. Заснаванне Германскай імперыі. Трыумф доследнай навукі.

XX стагоддзе.

Бяздротавы тэлеграф. Аэраплан. Дырыжабль. Заваёва атмасферы. Падзенне манархізму. Трыумф марксізму сярод астатніх сацыялістычных вучэнняў.

Узнікненне навуковай сацыялогіі і верагоднае грамадзянская аб'яднанне народаў на прыканцы XX стагоддзя. Падзенне сярэднестагоддзевай тэалогіі.

XXI стагоддзе.

Верагоднае пранікненне чалавецтва ў заатмосферную прастору.

Эпілог. Свабода і Братэрства.